ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה אַף־כְּבוֹדִי׃ ג עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר
אָעִירָה שָׁחַר׃ ד אוֹדְךָ בָעַמִּים ׀ יְהוָה וַאֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים׃ ה כִּי־גָדוֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ
וְעַד־שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃ ו רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ ז לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ
הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ ח אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד׃
ט לִי גִלְעָד ׀ לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי׃ י מוֹאָב ׀ סִיר רַחְצִי עַל־אֱדוֹם
אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עָלַי־פְּלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע׃ יא מִי יוֹבִלֵנִי עִיר מִבְצָר מִי נָחָנִי עַד־אֱדוֹם׃ יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאֹתֵינוּ׃ יג הָבָה־לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם׃ יד בֵּאלֹהִים
נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ׃

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרָשׁ׃ ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ דִּבְּרוּ
אִתִּי לְשׁוֹן שָׁקֶר׃ ג וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם׃ ד תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה׃
ה וַיָּשִׁיתוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי׃ ו הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ׃
ז בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה׃ ח יְהִיוּ־יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר׃ ט יִהְיוּ־בָנָיו
יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה׃ י וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם׃ יא יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ׃ יב אַל־יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו׃ יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר
אַחֵר יִמַּח שְׁמָם׃ יד יִזָּכֵר ׀ עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח׃ טו יִהְיוּ נֶגֶד־יְהוָה תָּמִיד
וַיַּכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ טז יַעַן אֲשֶׁר ׀ לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת׃
יז וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ׃ יח וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם
בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו׃ יט תְּהִי־לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרֶהָ׃ כ זֹאת ׀ פְּעֻלַּת שׂטְנַי מֵאֵת
יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי׃ כא וְאַתָּה ׀ יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי׃
כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי׃ כג כְּצֵל־כִּנְטוֹתוֹ נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה׃ כד בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ
מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשֶּׁמֶן׃ כה וַאֲנִי ׀ הָיֵיתִי חֶרְפָּה לָהֶם יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם׃ כו עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי
הוֹשִׁיעֵנִי כְּחַסְדֶּךָ׃ כז וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ׃ כח יְקַלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה תְּבָרֵךְ קָמוּ ׀
וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח׃ כט יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה וַיַּעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם׃ ל אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ
רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ׃ לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ׃

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק״ח ק״ט ..... ג

ג) מאמר ד״ה תורה צוה (עם ביאור בדרך אפשר) יום שמחת תורה ה׳תשכ״ג..... ה

ד) שיחת יום ג׳ י״ח תשרי, ב׳ דחול המועד סוכות ה׳תשי״ג ..... טז

ה) שיחת יום שמחת תורה ה׳תשי״ג ..... לב

ו) לקוטי שיחות פרשת וזאת הברכה (בלה״ק) כרך ט..... לז

ז) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע שמיני עצרת ושמחת תורה..... מא

ח) לוח ״היום יום״ לשבוע שמיני עצרת ושמחת תורה ..... נ

ט) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... נב

שיעורי רמב״ם — ע״פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

י) — ג׳ פרקים ליום לשבוע שמיני עצרת ושמחת תורה..... נה

יא) — פרק אחד ליום לשבוע שמיני עצרת ושמחת תורה ..... עו

יב) — ספר המצוות לשבוע שמיני עצרת ושמחת תורה..... פח

יג) נביאים וכתובים שמואל א פרק א, דברי הימים-ב פרק יט ..... צב

יד) מסכת בבא בתרא עם ביאורים מדף מה עד דף נא ..... צד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

טו) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו״ר הזקן ..... קכב

טז) שולחן ערוך הלכות תפילה - אדמו״ר הזקן ..... קכג

יז) לקוטי תורה — ד״ה שיר המעלות - אדמו״ר הזקן ..... קכד

יח) מאמרים קונטרסים - אדמו״ר האמצעי..... קכו

יט) דרך מצותיך — ספר המצוות - אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קכז

כ) תורת שמואל תרל״ב - אדמו״ר מוהר״ש..... קכז

כא) קונטרס העבודה - אדמו״ר מוהרש״ב ..... קכח

כב) ספר המאמרים התר״ץ - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קכח

כג) לקוטי דיבורים - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קכט

כד) ספר הזכרונות — אדמו״ר מוהריי״צ..... קלב

כה) אגרות קודש — אדמו״ר מוהריי״צ..... קלו

כו) חומש, רש״י ותרגום אונקלוס לשבוע שמיני עצרת ושמחת תורה ע״פ חומש ״תורה תמימה״..... קמ

כז) לוח זמנים לשבוע שמיני עצרת ושמחת תורה ..... קנז

כח) סדר מצות הדלקת נרות לשמיני עצרת שחל בשבת קודש ושמחת תורה..... קנט

בס"ד. יום שמחת תורה ה'תשכ"ג*

תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב[1],
שֶׁהַתּוֹרָה הִיא יְרוּשָׁה[2] לְכָל אֶחָד וְאַחַת[3]
שֶׁמִּקְהִלַּת יַעֲקֹב. וִידוּעִים הַדִּיּוּקִים בָּזֶה[4], הֲרֵי
אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[5] הַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה
שֶׁאֵינָהּ יְרוּשָׁה לָךְ, וְכַאן נֶאֱמַר שֶׁהַתּוֹרָה הִיא
יְרוּשָׁה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דְּפֵירוּשׁ יְרוּשָׁה
(הַיְנוּ שֶׁמִּצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ שַׁיָּךְ לַדָּבָר אֶלָּא שֶׁיָּרַשׁ זֶה מֵאֲבוֹתָיו), וַהֲרֵי כָּל
יִשְׂרָאֵל הָיוּ (נִשְׁמוֹתֵיהֶם) בְּמַעֲמַד הַר סִינַי[6] וְקִבְּלוּ בְּעַצְמָם אֶת הַתּוֹרָה.
גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁבְּפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה[7] נֶאֱמַר וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ
בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, מַהִי הַשַּׁיָּכוּת דְּוַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ
גּוֹ' לְמוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב. גַּם, שֶׁבְּפָסוּק זֶה נִקְרָאִים יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם יַעֲקֹב
(מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב), וּבְפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה בִּתְחִלָּתוֹ נִקְרָאִים בְּשֵׁם
יְשֻׁרוּן (וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ) וּבְסִיּוּם הַפָּסוּק נִקְרָאִים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל (יַחַד
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל).

ב) **וּנְקֻדַּת** הַבֵּאוּר בָּזֶה (כַּמּוּבָן מֵהַדְּרוּשִׁים[8]), דְּבַתּוֹרָה שְׁנֵי עִנְיָנִים.
הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ, שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל
הקב"ה, וּכְמוֹ שֶׁהַתּוֹרָה יָרְדָה לְמַטָּה, וּמְבָרֶרֶת וּמְזַכֶּכֶת אֶת הָעוֹלָם,
מַתְחִיל מֵהַבְּרוּר וְהַזִּכּוּךְ שֶׁבָּאָדָם הַלּוֹמֵד, שֶׁהַשֵּׂכֶל דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית מִתְבָּרֵר
וּמִזְדַּכֵּךְ וְנִכְלָל בַּקְּדֻשָּׁה[9]. וְזֶהוּ[10] שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[11] לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם
בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ, דְּבִתְחִילַת

ביאור בדרך אפשר

תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב. פירוש הפסוק הוא: שֶׁהַתּוֹרָה הִיא יְרוּשָׁה לְכָל אֶחָד וְאַחַת שֶׁמֵּעַם ישראל, הנקראים קְהִלַּת יַעֲקֹב. וִידוּעִים הַדִּיּוּקִים בָּזֶה במאמרי החסידות, א. הֲרֵי אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל הַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה מפני שֶׁאֵינָהּ יְרוּשָׁה לָךְ, שאינה נקנית אלא מתוך עמל וְכַאן נֶאֱמַר שֶׁהַתּוֹרָה הִיא יְרוּשָׁה. ב. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דְּפֵירוּשׁ יְרוּשָׁה בְּפַשְׁטוּת הוּא שֶׁיּוֹרֵשׁ מֵאֲבוֹתָיו (הַיְנוּ שֶׁמִּצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ שַׁיָּךְ לַדָּבָר אֶלָּא שֶׁיָּרַשׁ זֶה מֵאֲבוֹתָיו), וכיצד מתאים לומר כך על מקבלי התורה וַהֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל הָיוּ (נִשְׁמוֹתֵיהֶם) בְּמַעֲמַד הַר סִינַי וְקִבְּלוּ בְּעַצְמָם אֶת הַתּוֹרָה. ג. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, שֶׁבְּפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה נֶאֱמַר וַיְהִי בִּישֻׁרוּן [=לעם ישראל] מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, מַהִי הַשַּׁיָּכוּת דְּוַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ גּוֹ' לְענין מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב שבפסוק שלפניו. ד. גַּם, צריך לבאר שינויי השמות שֶׁבְּפָסוּק זֶה נִקְרָאִים יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁם יַעֲקֹב (מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב), וּבְפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה בִּתְחִלָּתוֹ נִקְרָאִים בְּשֵׁם יְשֻׁרוּן (וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ) וּבְסִיּוּם הַפָּסוּק נִקְרָאִים בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל (יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל).

ב) וּנְקֻדַּת הַבֵּאוּר בָּזֶה (כַּמּוּבָן מֵהַדְּרוּשִׁים [=מאמרי החסידות]), דְּבַתּוֹרָה ישנם שְׁנֵי עִנְיָנִים. הא' הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ, שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הקב"ה ואין לה שום שייכות לעולם, והב' כְּמוֹ שֶׁהַתּוֹרָה יָרְדָה לְמַטָּה, וּמְבָרֶרֶת וּמְזַכֶּכֶת אֶת הָעוֹלָם, מַתְחִיל מֵהַבְּרוּר וְהַזִּכּוּךְ שֶׁבָּאָדָם הַלּוֹמֵד, שֶׁהַשֵּׂכֶל דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית [=נפשו החומרית הנקראת "בהמית" בשל נטיותיה הדומות לבהמה] מִתְבָּרֵר וּמִזְדַּכֵּךְ וְנִכְלָל בַּקְּדֻשָּׁה. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל לְעוֹלָם [=תמיד] יַעֲסוֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת גם שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ אלא לשם פניה עצמית, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לבסוף לִשְׁמָהּ, ופירוש הלימוד שלא לשמה

---

*) יצא לאור בקונטרס שמע"צ ושמח"ת – תנש"א, "לקראת שמע"צ ושמח"ת . . ערחה"ס, שנת ה'תנש"א". מאמר זה הוא המשך למאמרים שלפניו ד"ה יבחר לנו גו' דראש השנה, ד"ה וכל אדם גו' דשבת תשובה וד"ה בסוכות תשבו דיום ב' דחג הסוכות שנה זו (תשכ"ג) — תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט תשרי ע' א ואילך; ע' עד ואילך; ע' קעח ואילך. 1) ברכה לג, ד. 2) סנהדרין נט, א. וראה גם שם צא, סע"ב. 3) ולא רק להכלל (ע"ד גזל השבט). 4) ד"ה תורה צוה באוה"ת ברכה (ס"ע א'תתמח. שם ע' א'תתנה). ד"ה זה דשנת תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' כו). ה'תש"ב (סה"מ ה'תש"ב ע' 39). 5) אבות פ"ב מי"ב. 6) פדר"א פמ"א. שמו"ר פכ"ח, ו. תנחומא יתרו יא. זח"א צא, א. ובכ"מ. 7) ברכה לג, ה. 8) דלעיל הערה 4. וראה גם המשך וככה תרל"ז פס"ו ואילך. סה"מ תר"ל ע' פז ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב שסא, א ואילך. 9) וראה תניא פל"ז (מט, א), דלכאורה הפי' דבירור השכל דנה"ב והתכללותו בקדושה הוא גם בבינונים (אף שהמדות דנה"ב אין ביכלתם להפוך לקדושה). 10) ראה גם לקו"ת האזינו עה, סע"ד ואילך. 11) פסחים נ, ב. וש"נ.

הָעֲבוֹדָה, עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל הָאָדָם הוּא בִּכְדֵי לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ אֶת נַפְשׁוֹ, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[12] מֵעִיקָּרָא כִּי עָבִיד אִינִישׁ אַדַּעְתָּא דְנַפְשֵׁיהּ קָא עָבִיד, שֶׁעֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ הוּא בִּכְדֵי לְזַכֵּךְ אֶת נַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה בָּא אַחַר־כַּךְ לְעֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, לְשֵׁם הַתּוֹרָה עַצְמָהּ (שֶׁלְּמַעְלָה מֵעִנְיַן הַבְּרוּרִים).

וְזֶהוּ שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת יְרוּשָׁה וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אָמְרוּ הַתְּקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ יְרוּשָׁה, דְּזֶה שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת יְרוּשָׁה הוּא מִצַּד הַבְּרוּרִים שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה. דְּהַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, וְכֵן הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁרְשָׁם הוּא בְּתוֹהוּ, וְהַשּׁוֹרֶשׁ דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל הוּא בְּתִקּוּן. דְּזֶהוּ שֶׁעֵשָׂו נִקְרָא גָּדוֹל וְיַעֲקֹב נִקְרָא קָטָן[13], כִּי שׁוֹרֶשׁ עֵשָׂו הוּא בְּתוֹהוּ, שֶׁהָאוֹרוֹת דְּתוֹהוּ הֵם אוֹרוֹת מְרֻבִּים (גָּדוֹל), וְשׁוֹרֶשׁ יַעֲקֹב הוּא בְּתִקּוּן, שֶׁהָאוֹרוֹת דְּתִקּוּן הֵם אוֹרוֹת מֵעָטִים וְכֵן מֻגְבָּלִים בְּכֵלִים (קָטָן). וְכֵיוָן שֶׁיַּעֲקֹב וְעֵשָׂו הֵם אַחִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[14] הֲלֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב, וְהָאַחִים יוֹרְשִׁים זֶה אֶת זֶה, לָכֵן, עַל־יְדֵי שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מְבָרְרִים אֶת הַנִּיצוֹצוֹת, הֵם יוֹרְשִׁים הָאוֹרוֹת דְּתוֹהוּ. וּמַה שֶׁכָּתוּב הַתְּקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ יְרוּשָׁה לָךְ הוּא בְּנוֹגֵעַ לַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַבְּרוּרִים, דְּהַמְשָׁכַת בְּחִינָה זוֹ דְּתוֹרָה הִיא עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ. וְזֶהוּ הַתְּקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה, שֶׁצָּרִיךְ לְיַגֵּעַ עַצְמוֹ שֶׁיִּהְיֶה לִימּוּדוֹ לִשְׁמָהּ בְּלִי שׁוּם פְּנִיָּה כְּלָל (גַּם לֹא הַפְּנִיָּה דִּלְזַכֵּךְ אֶת נַפְשׁוֹ), וְעַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ הוּא מַמְשִׁיךְ הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ. שֶׁדַּרְגָּא זוֹ דְּתוֹרָה הִיא לְמַעְלָה גַּם מֵהָאוֹרוֹת דְּתוֹהוּ (שֶׁיִּשְׂרָאֵל יוֹרְשִׁים עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים), שֶׁאֵינָהּ יְרוּשָׁה לָךְ.

---

12) שם סח, ב. 13) תולדות כז, א. שם, טו. שם, מב. 14) מלאכי א, ב.

ביאור בדרך אפשר

בדוגמא הנעלית: **דְּבִתְחִילַת הָעֲבוֹדָה, עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל הָאָדָם הוּא בִּכְדֵי לְבָרֵר** [=לנקות] **וּלְזַכֵּךְ אֶת נַפְשׁוֹ, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל מֵעִיקָּרָא כִּי עָבִיד אִינִישׁ אַדַּעְתָּא דְנַפְשֵׁיהּ קָא עָבִיד** [=מתחילה כאשר עושה האדם, נתונה דעתו עבור עצמו (נפשו)], **שֶׁעֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ הוּא בִּכְדֵי לְזַכֵּךְ אֶת נַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה בָּא אַחַר־כַּךְ לְעֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, לְשֵׁם הַתּוֹרָה עַצְמָהּ (שֶׁלְּמַעְלָה מֵעִנְיַן הַבְּרוּרִים).**

וְזֶהוּ הביאור לכך **שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת יְרוּשָׁה** (״מורשה קהלת יעקב״) **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אָמְרוּ הַתְּקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ יְרוּשָׁה, דְּזֶה שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת יְרוּשָׁה הוּא מִצַּד הַבְּרוּרִים שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה.** של קדושה **דְּהַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים, וְכֵן הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבַּשֵּׂכֶל דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** שנפש הבהמית היא בחינת עשו שביהודי – כלשון הפסוק ״הגוי אשר בקרבך״, **שָׁרְשָׁם הוּא בְּ**עולם **הַתּוֹהוּ, וְהַשּׁוֹרֶשׁ** הנפש **דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל** - האלוקית **- הוּא בְּ**עולם **הַתִּקּוּן. דְּזֶהוּ שֶׁעֵשָׂו נִקְרָא** בתורה **גָּדוֹל וְיַעֲקֹב נִקְרָא קָטָן, כִּי שׁוֹרֶשׁ עֵשָׂו הוּא בְּ**עולם **הַתּוֹהוּ, שֶׁהָאוֹרוֹת דְּתוֹהוּ הֵם אוֹרוֹת מְרֻבִּים (גָּדוֹל)**, אורות מרובים אלו הם עצמת חוויות אדירה הנובעת מצד הכח המתאווה התקיף שבשורש נפש הבהמית, שבשל יישותה האנוכית והפראית הטבועה בה (גדול, יקר וחשוב בעיני עצמו), זורעים אורות וגילויי חוייה אלה, במוקדם או במאוחר, תהו ובהו של פירוד, חורבן והרס. **וְשׁוֹרֶשׁ יַעֲקֹב הוּא בְּתִקּוּן, שֶׁהָאוֹרוֹת דְּתִקּוּן הֵם אוֹרוֹת מֵעָטִים וְכֵן מֻגְבָּלִים בְּכֵלִים (קָטָן)**, מצד הביטול המוחלט לרצון העליון שבשורש נפש האלוקית, אין חשיבות ותפיסת מקום לאורות כתכלית לעצמה (קטן בעיני עצמו משום שבטל בתכלית לשליחותו) ולכן בנוסף לזה שהגילויים והחוויות דתיקון הם מועטים, עוד מוגבלים הם בכלים לתכלית השכנת הרצון העליון בעולם הזה הגשמי. **וְכֵיוָן שֶׁיַּעֲקֹב וְעֵשָׂו הֵם אַחִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב הֲלֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב**, ובדיני ירושה **הָאַחִים יוֹרְשִׁים זֶה אֶת זֶה, לָכֵן, עַל־יְדֵי שֶׁנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל** בכח התורה **מְבָרְרִים אֶת הַנִּיצוֹצוֹת** של קדושה המוסתרים בעשו, **הֵם יוֹרְשִׁים הָאוֹרוֹת דְּתוֹהוּ** שהם שרש ניצוצות אלו. **וּמַה שֶׁכָּתוּב הַתְּקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ יְרוּשָׁה לָךְ הוּא בְּנוֹגֵעַ לַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא** בשורשה **לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַבְּרוּרִים, דְּהַמְשָׁכַת בְּחִינָה** (=מדריגה) **זוֹ דְּתוֹרָה הִיא עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ. וְזֶהוּ הַתְּקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה, שֶׁצָּרִיךְ לְיַגֵּעַ עַצְמוֹ שֶׁיִּהְיֶה לִימּוּדוֹ לִשְׁמָהּ בְּלִי שׁוּם פְּנִיָּה כְּלָל (גַּם לֹא הַפְּנִיָּה דִּלְזַכֵּךְ אֶת נַפְשׁוֹ** שגם פניה נעלה זו נקראת ״לא לשמה״ בדקות), **וְעַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ הוּא מַמְשִׁיךְ הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ. שֶׁדַּרְגָּא זוֹ דְּתוֹרָה הִיא לְמַעְלָה גַּם מֵהָאוֹרוֹת דְּתוֹהוּ (שֶׁיִּשְׂרָאֵל יוֹרְשִׁים עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים)**, ועל מדריגה נעלה זו אכן נאמר **שֶׁאֵינָהּ יְרוּשָׁה לָךְ.**

ג) וְזֶהוּ יַעֲרוֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי[15], דְּמָטָר בָּא מֵהָעֲנָנִים שֶׁנַּעֲשִׂים מִלַּחוּת הָאָרֶץ, וְאַד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת פְּנֵי הָאֲדָמָה[16]. וְטַל בָּא מִלְּמַעְלָה. דִּכְמוֹ־כֵן הוּא בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁמָּטָר הוּא עִנְיָן[17] שֶׁבָּא עַל־יְדֵי בְּרוּר וְזִכּוּךְ וְהַעֲלָאַת הַמַּטָּה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[18] עַל הַפָּסוּק יַעֲרוֹף כַּמָּטָר לִקְחִי גו׳, שֶׁבְּרוּ הַבְּרִיּוֹת אֶת עָרְפָּן מִיַּד מָטָר יוֹרֵד, וְטַל הוּא גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה. וְהַטַּעַם שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשְׁלָה לְטַל וּלְמָטָר הוּא, כִּי בַּתּוֹרָה שְׁנֵי הָעִנְיָנִים. הָעִנְיָן דִּירִידַת הַתּוֹרָה לְמַטָּה בִּכְדֵי לְבָרֵר אֶת הָעוֹלָם, דְּהַמְשָׁכַת עִנְיָן זֶה שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה אַדַּעְתָּא דְנַפְשֵׁיהּ — יַעֲרוֹף כַּמָּטָר לִקְחִי, וְהַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ (כְּמוֹ שֶׁהִיא בַּאֲצִילוּת, לְמַעְלָה מִירִידָתָהּ בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָה), דְּהַמְשָׁכַת עִנְיָן זֶה שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ — תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי. וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר דְּעַל־זֶה אָמְרוּ[19] כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הקב״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁעַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ הוּא הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד לְמַעְלָה, הקב״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה, טַל דְּתוֹרָה[20].

וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה (מָטָר דְּתוֹרָה וְטַל דְּתוֹרָה) הֵם גַּלְיָא דְתוֹרָה וּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה[21]. שֶׁבְּנִגְלֶה דְּתוֹרָה שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, הָאוֹר הָאֱלֹקִי הוּא בְּהֶעְלֵם, וּבִכְדֵי שֶׁהָאוֹר יִהְיֶה בְּגִלּוּי בָּאָדָם הַלּוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה הוּא עַל־יְדֵי שֶׁיְּזַכֵּךְ אֶת עַצְמוֹ, דְּזֶהוּ שֶׁזָּכָה נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים[22], דְּעַל־יְדֵי שֶׁזָּכָה מִלְּשׁוֹן זִכּוּךְ אָז דַּוְקָא נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים. וּבִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הָאוֹר הָאֱלֹקִי הוּא בְּגִלּוּי. וּלְהוֹסִיף, שֶׁגַּם

ביאור בדרך אפשר

ג) על פי המבואר שבתורה ישנן ב׳ מדריגות. א. כפי שהיא למעלה. ב. כמו שירודת לתקן העולם, מתבאר גם הפסוק דלהלן המדמה את התורה למטר ולטל: וְזֶהוּ יַעֲרוֹף [=יטיף] כַּמָּטָר לִקְחִי [=תורתי] תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי, דְּמָטָר בָּא מֵהָעֲנָנִים שֶׁנַּעֲשִׂים מִלַּחוּת הָאָרֶץ, כמו שכתוב וְאַד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת פְּנֵי הָאֲדָמָה. וְטַל בָּא מִלְּמַעְלָה. דִּכְמוֹ־כֵן הוּא בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁמָּטָר הוּא עִנְיָן שֶׁבָּא עַל־יְדֵי בְּרוּר וְזִכּוּךְ וְהַעֲלָאַת הַמַּטָּה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל עַל הַפָּסוּק יַעֲרוֹף כַּמָּטָר לִקְחִי גו׳, שֶׁבְּרוּ הַבְּרִיּוֹת אֶת עָרְפָּן [=עקשותם], על ידי תשובה ומעשים טובים מִיַּד מָטָר יוֹרֵד, וְטַל הוּא גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה ואינו תלוי במעשה הבריות. וְהַטַּעַם שֶׁהַתּוֹרָה נִמְשְׁלָה לְטַל וּלְמָטָר הוּא, כִּי בַּתּוֹרָה ישנם שְׁנֵי הָעִנְיָנִים. הָעִנְיָן הראשון - דִּירִידַת הַתּוֹרָה לְמַטָּה בִּכְדֵי לְבָרֵר אֶת הָעוֹלָם, דְּהַמְשָׁכַת עִנְיָן זֶה שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה אַדַּעְתָּא דְנַפְשֵׁיהּ [=עבור נפשו (עצמו)] - יַעֲרוֹף כַּמָּטָר לִקְחִי, וְהענין השני - הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ (כְּמוֹ שֶׁהִיא בַּעולם הָאֲצִילוּת [=מלשון ״אצלו״ וסמוך לקב״ה], לְמַעְלָה מִירִידָתָהּ בְּעולמות התחתונים בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָה), דְּהַמְשָׁכַת עִנְיָן זֶה שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ - תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי. וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר דְּעַל־זֶה אָמְרוּ כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הקב״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ, שֶׁעַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ הוּא הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד לְמַעְלָה, הקב״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה, טַל דְּתוֹרָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלֶּה (מָטָר דְּתוֹרָה וְטַל דְּתוֹרָה) הֵם גַּלְיָא דְתוֹרָה וּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה [=תורת הנגלה] וּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה [=תורת הנסתר]. שֶׁבְּנִגְלֶה דְּתוֹרָה כיון שֶׁהתורה נִתְלַבְּשָׁה ומדברת בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, הָאוֹר הָאֱלֹקִי שבתורה הוּא בְּהֶעְלֵם ומסתתר במשל הדברים הגשמיים שעוסקת בהם התורה, וּבִכְדֵי שֶׁהָאוֹר יִהְיֶה בְּגִלּוּי בָּאָדָם הַלּוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה הוּא עַל־יְדֵי שֶׁיְּזַכֵּךְ אֶת עַצְמוֹ, דְּזֶהוּ שֶׁזָּכָה נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים. וּבִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הָאוֹר הָאֱלֹקִי הוּא בְּגִלּוּי מאליו, גם ללא זיכוך האדם. וּלְהוֹסִיף, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי

15) האזינו לב, ב. 16) בראשית ב, ו. 17) ברוב המקומות איתא, שירידת המטר הוא ע״י זיכוך המטה. ובהמשך וככה תרל״ז הנ״ל, שזהו ענין המטר — ראה ד״ה שיר המעלות לדוד הנה מה טוב גו׳ דל״ג בעומר ה׳תשכ״ב ס״ו, ובהערות שם (תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט אייר ח״ג ס״ע רעג ואילך). 18) ב״ר פי״ד, ד. 19) ראה תדא״ר פי״ח. יל״ש איכה רמז תתרלד. 20) כ״ה בלקו״ת שם (עו, רע״א). אבל ברוב הדרושים שבהערה 8, דהקב״ה קורא ושונה כנגדו הוא מטר דתורה. וראה לקמן ס״ד. 21) ראה גם המשך תרס״ו ע׳ שז, דענין הירושה דתורה (שהוא מצד הבירורים דתורה) הוא בגליא דתורה, וטל תורה הוא פנימיות התורה. [אלא, שבהמשך תרס״ו שם, שטל תורה (פנימיות התורה) הו״ע מתנה דתורה]. 22) יומא עב, ב.

לְאַחֲרֵי שֶׁהָאָדָם מְזַכֵּךְ אֶת עַצְמוֹ, שֶׁאָז גַּם בְּנִגְלֶה דְתוֹרָה הָאוֹר הוּא בְּגִלּוּי, אֵינוֹ כַּגִּלּוּי שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. דְּכֵיוָן שֶׁהָאוֹר שֶׁבְּנִגְלֶה דְתוֹרָה מְלֻבָּשׁ בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים הַמַּעֲלִימִים אֶת הָאוֹר, לָכֵן גַּם לְאַחֲרֵי הַסָּרַת הַהֶעְלֵם אֵין הָאוֹר בְּגִלּוּי כָּל־כַּךְ כָּאוֹר שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. וְזֶהוּ שֶׁנִּגְלֶה דְתוֹרָה הוּא מָטָר דְתוֹרָה, שֶׁשְּׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה. שֶׁבִּלִּימוּד נִגְלֶה דְתוֹרָה צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה דְזָכָה, הַלִּמּוּד אַדַּעְתָּא דְנַפְשֵׁיהּ לְזַכֵּךְ אֶת נַפְשׁוֹ - עַל־דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְשָׁבְרוּ הַבְּרִיּוֹת אֶת עָרְפָּן. וְגַם אָז, הָאוֹר הָאֱלוֹקִי שֶׁמֵּאִיר לָאָדָם הוּא כְּמוֹ שֶׁהוּא מְלֻבָּשׁ בָּעוֹלָם - מָטָר. וְהָעִנְיָן דְטַל תּוֹרָה הוּא בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה

ד) **וְהִנֵּה** נוֹסַף לִשְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ״ל שֶׁבַּתּוֹרָה (יְרוּשָׁה דְתוֹרָה, וְהַתְקֵן עַצְמָךְ לִלְמוֹד תּוֹרָה), נִקְרֵאת הַתּוֹרָה בְּשֵׁם מַתָּנָה[24]. כְּנוּסַח בִּרְכַּת הַתּוֹרָה וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ וְחוֹתְמִין נוֹתֵן הַתּוֹרָה, וְחַג הַשָּׁבוּעוֹת נִקְרָא זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ. דְּעִנְיָן הַמַּתָּנָה שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא לְמַעְלָה גַּם מֵהָעִנְיָן דְהַתְקֵן עַצְמָךְ לִלְמוֹד תּוֹרָה. וְהָעִנְיָן הוּא[26], דְהַחְלוּק בֵּין טַל וּמָטָר הוּא, דִּירִידַת מָטָר תְּלוּיָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[27] וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ גו׳ (וְאָז[28] וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם גו׳), וְטַל אֵינוֹ תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם (כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[29] טַל לֹא מִיעַצָּר), שֶׁכְּמוֹ־כֵן הוּא בְּרוּחָנִיּוּת, דְּמָטָר הִיא הַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי אִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא וְטַל הִיא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה מִצַּד עַצְמָהּ. וּמִזֶּה מוּבָן, דְּזֶה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל דִּבְחִינַת טַל תּוֹרָה הִיא הַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ (כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הקב״ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ), הוּא בִּכְלָלוּת, אֲבָל בִּפְרָטִיּוּת, גַּם הַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה, הקב״ה

23) וע״ד המובא לקמן ס״ה שהגילוי דהוי׳ ע״י תיקון ההסתר דאלקים אינו כהגילוי דהוי׳ עצמו. 24) ראה גם ברכות ה, סע״א ״שלש מתנות כו׳ תורה כו׳״. וראה גם ב״ר פ״ו, ה ״ג׳ דברים מתנה לעולם התורה כו׳״. 25) בנוסח התפלה והקידוש דיו״ט. 26) בהבא לקמן ראה בארוכה דרושים שבהערה 8. וראה גם ד״ה על שלשה דברים העולם עומד כו׳ ה׳תשי״ד סעיף ה (תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט ניסן ח״ג ע׳ קפב ואילך). 27) עקב יא, יג־יד. 28) וכמו שממשיך בכתוב (שם, טו־טז) וסרתם ועבדתם גו׳ (ואז) ולא יהי׳ מטר. 29) תענית ג, א.

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁהָאָדָם מְזַכֵּךְ אֶת עַצְמוֹ, שֶׁאָז גַּם בְּנִגְלֶה דְתוֹרָה הָאוֹר הוּא
2 בְּגִלּוּי, אֵינוֹ מאיר כל כך כַּגִּלּוּי שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. דְּכֵיוָן
3 שֶׁהָאוֹר שֶׁבְּנִגְלֶה דְתוֹרָה מְלֻבָּשׁ בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים הַמַּעֲלִימִים
4 אֶת הָאוֹר, לָכֵן גַּם לְאַחֲרֵי הַסָּרַת הַהֶעְלֵם על ידי שזיכך עצמו אֵין
5 הָאוֹר בְּגִלּוּי כָּל־כַּךְ כָּאוֹר
6 שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. וְזֶהוּ
7 הדמיון שֶׁנִּגְלֶה דְתוֹרָה הוּא
8 מָטָר דְתוֹרָה, שֶׁשְּׁנֵי
9 עִנְיָנִים בָּזֶה. הא׳ -
10 שֶׁבִּלִּימוּד נִגְלֶה דְתוֹרָה
11 צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה
12 דְזָכָה, הַלִּמּוּד אַדַּעְתָּא
13 דְנַפְשֵׁיהּ לְזַכֵּךְ אֶת נַפְשׁוֹ
14 - עַל־דֶּרֶךְ הָעִנְיָן דְשָׁבְרוּ
15 הַבְּרִיּוֹת אֶת עָרְפָּן. ב׳ -
16 וְגַם אָז, הָאוֹר הָאֱלוֹקִי
17 שֶׁמֵּאִיר לָאָדָם הוּא אור
18 מצומצם המאיר רק כְּמוֹ
19 שֶׁהוּא מְלֻבָּשׁ בָּעוֹלָם -
20 מָטָר. וְהָעִנְיָן דְטַל תּוֹרָה
21 הוּא בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה
22 שבה מאיר בגילוי האור האלוקי
23 שלמעלה מהתלבשות בעולמות.
24 ד) וְהִנֵּה נוֹסַף לִשְׁנֵי
25 עִנְיָנִים הַנַּ״ל שֶׁבַּתּוֹרָה
26 (יְרוּשָׁה דְתוֹרָה, וְהַתְקֵן
27 עַצְמָךְ לִלְמוֹד תּוֹרָה),
28 נִקְרֵאת הַתּוֹרָה בְּשֵׁם
29 מַתָּנָה. כְּנוּסַח בִּרְכַּת
30 הַתּוֹרָה וְנָתַן לָנוּ אֶת
31 תּוֹרָתוֹ וְחוֹתְמִין נוֹתֵן
32 הַתּוֹרָה, וְחַג הַשָּׁבוּעוֹת
33 נִקְרָא זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ.
34 דְּעִנְיָן הַמַּתָּנָה שֶׁבַּתּוֹרָה
35 הוּא לְמַעְלָה גַּם מֵהָעִנְיָן
36 דְהַתְקֵן עַצְמָךְ לִלְמוֹד
37 תּוֹרָה שהוא כאמור לימוד
38 התורה לשמה, הממשיך את
39 התורה כפי שהיא בעולם
40 האצילות. וְהָעִנְיָן הוּא,
41 דְהַחְלוּק בֵּין טַל וּמָטָר
42 הוּא, דִּירִידַת מָטָר תְּלוּיָה
43 בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם (כְּמוֹ
44 שֶׁכָּתוּב וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ
45 תשמעו אל מצותי גו׳ (וְאָז)
46 וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם גו׳),

ביאור בדרך אפשר

47 וְטַל אֵינוֹ תָּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם (כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל טַל לֹא
48 מִיעַצָּר [=טל לעולם אינו נעצר]. ואינו כמטר שפעמים יורד ופעמים אינו
49 יורד), שֶׁכְּמוֹ־כֵן הוּא בְּרוּחָנִיּוּת, דְּמָטָר הִיא הַמְשָׁכָה שֶׁעַל־יְדֵי
50 אִתְעֲרוּתָא־דִלְתַתָּא [=התעוררות התחתון היא עבודת האדם] וְטַל הִיא
51 הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה מִצַּד
52 עַצְמָהּ. וּמִזֶּה מוּבָן, דְּזֶה
53 שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל דִּבְחִינַת
54 טַל תּוֹרָה הִיא הַמְשָׁכַת
55 הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא
56 לְמַעְלָה עַל־יְדֵי עֵסֶק
57 הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ (כָּל
58 הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הקב״ה
59 קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ), הוּא
60 בִּכְלָלוּת, אֲבָל בִּפְרָטִיּוּת,
61 גַּם הַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה כְּמוֹ
62 שֶׁהִיא לְמַעְלָה, הקב״ה

ביאור בדרך אפשר

קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה, כֵּיוָן שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא עַל־יְדֵי שֶׁהָאָדָם קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה, נִכְלֶלֶת בִּבְחִינַת מָטָר דְּתוֹרָה, וּבְחִינַת טַל תּוֹרָה הִיא דַּרְגָּא נַעֲלִית יוֹתֵר בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל הָאָדָם (גַּם לֹא עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ), וְהַמְשָׁכָתָהּ הִיא מִצַּד עַצְמָהּ.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל ג' שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת הקב"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה, חֲרֵי כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הקב"ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם (זֶה לוֹמֵד בְּשָׁעָה זוֹ וְזֶה לוֹמֵד בְּשָׁעָה זוֹ), חֲרֵי גַּם הקב"ה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אָמְרוּ שֶׁדּוקא בְּג' שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת הקב"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. וּנְקֻדַּת הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּזֶה שֶׁכָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הקב"ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ במשך כל היום הִיא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה שֶׁעַל־יְדֵי אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא (עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל הָאָדָם), וְלָכֵן, הַהַמְשָׁכָה הִיא לְפִי עֶרֶךְ הָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא.

דְּזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הקב"ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ, דְּזֶה שֶׁהקב"ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הוּא כְּנֶגְדּוֹ, לְפִי עֶרֶךְ הַלִּמּוּד שֶׁל הָאָדָם. וְזֶה שֶׁבְּג' שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת הקב"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הוּא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה מִצַּד עַצְמָהּ, מִמָּקוֹם שֶׁאֵין אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם. וְעִנְיַן זֶה הוּא בְּחִינַת טַל דְּתוֹרָה, כִּי שׁוֹרֶשׁ הַטַּל הוּא בְּג' רִאשׁוֹנוֹת דְּעַתִּיק. וְזוֹהִי הַשַּׁיָּכוּת דְּהקב"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה (טַל תּוֹרָה) לְג' שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת, כִּי ג' [שָׁעוֹת] רִאשׁוֹנוֹת הֵם ג' רִאשׁוֹנוֹת דְּעַתִּיק

כפי שהולך ומבאר.

וְיֵשׁ לְבַאֵר מהות גילוי עצמי זֶה של התורה עַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁגַּם בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה יֵשׁ חִיצוֹנִיּוּת וּפְנִימִיּוּת. דְּזֶה שֶׁפְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה מִדַּבֶּרֶת בָּעִנְיָנִים דְּסדר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת העולמות הוּא הַגַּלְיָא שֶׁבָּהּ. [וְהוּא עַל־דֶּרֶךְ נִגְלֶה דְּתוֹרָה שֶׁמִּדַּבֶּרֶת בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. אֶלָּא שֶׁנִּגְלֶה דְּתוֹרָה מִדַּבֶּרֶת בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים ממש, וּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה מדברת בְּעִנְיָנִים דקים שאמנם רוּחָנִיִּים הם אך מכל מקום גם ענינים אלה הינם בגדר עניני השתלשלות העולמות]. וְדַרְגָּא חיצונית זוֹ שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הִיא בִּבְחִינַת הַשָּׂגָה בשכל האדם. וְעִקָּר

ביאור בדרך אפשר

אמיתית בְּחִינַת טַל דְּתוֹרָה, ללא שום עבודה מקדימה של האדם כִּי שׁוֹרֶשׁ הַטַּל הוּא בְּג' רִאשׁוֹנוֹת דְּעַתִּיק [=חכמה בינה ודעת]. וְזוֹהִי הַשַּׁיָּכוּת דְּהקב"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה (טַל תּוֹרָה) לְג' שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת, כִּי ג' [שָׁעוֹת] רִאשׁוֹנוֹת הֵם ג' רִאשׁוֹנוֹת דְּעַתִּיק.

וְשׁוֹנֶה, כֵּיוָן שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא עַל־יְדֵי שֶׁהָאָדָם קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה, נִכְלֶלֶת בִּבְחִינַת מָטָר דְּתוֹרָה, וּבְחִינַת טַל תּוֹרָה הִיא דַּרְגָּא נַעֲלִית יוֹתֵר בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל הָאָדָם (גַּם לֹא עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ), וְהַמְשָׁכָתָהּ הִיא מִצַּד עַצְמָהּ.

וְזֶהוּ[26] שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[30] ג' שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת הקב"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה, חֲרֵי כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הקב"ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם (זֶה לוֹמֵד בְּשָׁעָה זוֹ וְזֶה לוֹמֵד בְּשָׁעָה זוֹ), חֲרֵי גַּם הקב"ה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַיּוֹם, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן אָמְרוּ שֶׁבְּג' שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת הקב"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה. וּנְקֻדַּת הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּזֶה שֶׁכָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הקב"ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ הִיא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה שֶׁעַל־יְדֵי אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא (עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל הָאָדָם), וְלָכֵן, הַהַמְשָׁכָה הִיא לְפִי עֶרֶךְ הָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא.

דְּזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הקב"ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ, דְּזֶה שֶׁהקב"ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הוּא כְּנֶגְדּוֹ, לְפִי עֶרֶךְ הַלִּמּוּד שֶׁל הָאָדָם. וְזֶה שֶׁבְּג' שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת הקב"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הוּא הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה מִצַּד עַצְמָהּ, מִמָּקוֹם שֶׁאֵין אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא מַגַּעַת לְשָׁם. וְעִנְיַן זֶה הוּא בְּחִינַת טַל דְּתוֹרָה, כִּי שׁוֹרֶשׁ הַטַּל הוּא בְּג' רִאשׁוֹנוֹת דְּעַתִּיק. וְזוֹהִי הַשַּׁיָּכוּת דְּהקב"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה (טַל תּוֹרָה) לְג' שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת, כִּי ג' [שָׁעוֹת] רִאשׁוֹנוֹת הֵם ג' רִאשׁוֹנוֹת דְּעַתִּיק.

וְיֵשׁ לְבַאֵר זֶה עַל־פִּי הַיָּדוּעַ[31] שֶׁגַּם בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה יֵשׁ חִיצוֹנִיּוּת וּפְנִימִיּוּת. דְּזֶה שֶׁפְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה מִדַּבֶּרֶת בָּעִנְיָנִים דְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא הַגַּלְיָא שֶׁבָּהּ. [וְהוּא עַל־דֶּרֶךְ נִגְלֶה דְּתוֹרָה שֶׁמִּדַּבֶּרֶת בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. אֶלָּא שֶׁנִּגְלֶה דְּתוֹרָה מִדַּבֶּרֶת בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, וּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בְּעִנְיָנִים רוּחָנִיִּים]. וְדַרְגָּא זוֹ שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הִיא בִּבְחִינַת הַשָּׂגָה[32]. וְעִקָּר

30) ע"ז ג, ב. 31) המשך תער"ב ח"א פרק קפא (ע' שע). 32) וכמו השגת הנשמות בג"ע בעסק התורה שלהם, שהוא בבחי' השגה ממש. וכ"ה בתורה דאצילות שמדברת בענינים דאלקות, שהיא "בבחי'

ביאור בדרך אפשר

הָעִנְיָן דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הוּא זֶה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא הַתַּעֲנוּג דִּלְמַעְלָה, תַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה בדוגמת האדם המתענג מדבר מה אף שאין מבין בשכלו מדוע מתענג מזה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַהַמְשָׁכָה דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה הקב"ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ [הָעִנְיָן דְּהַתְקֵן עַצְמָךְ לִלְמוֹד תּוֹרָה], הוּא הַגַּלְיָא שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁמְּדַבֶּרֶת בָּעִנְיָנִים דְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְכִיוֹצֵא־בָּזֶה. וְהַהַמְשָׁכָה דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה מִצַּד עַצְמָהּ, שֶׁעַל־זֶה אָמְרוּ ג' שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת הקב"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה [עִנְיַן הַמַּתָּנָה דְתוֹרָה כמבואר לעיל] הוּא בְּחִינַת תַּעֲנוּג דְתוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה.

ה) וְזֶהוּ שלושת השמות שנקראו בהם עם ישראל: תּוֹרָה צִוָּה גוֹ' מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ גוֹ' יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, דְּזֶה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא יְרוּשָׁה לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא מִצַּד בְּחִינַת יַעֲקֹב שֶׁבָּהֶם (מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב), וְהָעִנְיָן דְּהַתְקֵן עַצְמָךְ לִלְמוֹד תּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ יְרוּשָׁה לָךְ הוּא מִצַּד בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל, וְהַמַּתָּנָה דְתוֹרָה הִיא מִצַּד בְּחִינַת יְשֻׁרוּן.

ביאור בדרך אפשר

הָעִנְיָן דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הוּא זֶה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא הַתַּעֲנוּג דִּלְמַעְלָה, תַּעֲנוּג שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַהַמְשָׁכָה דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, שֶׁעַל זֶה אָמְרוּ הקב"ה קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ [הָעִנְיָן דְּהַתְקֵן עַצְמָךְ לִלְמוֹד תּוֹרָה], הוּא הַגַּלְיָא שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁמְּדַבֶּרֶת בָּעִנְיָנִים דְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְכִיוֹצֵא־בָּזֶה. וְהַהַמְשָׁכָה דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה מִצַּד עַצְמָהּ, שֶׁעַל־זֶה אָמְרוּ ג' שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת הקב"ה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה [עִנְיַן הַמַּתָּנָה דְתוֹרָה[33]] הוּא בְּחִינַת תַּעֲנוּג דְתוֹרָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה.

ה) וְזֶהוּ תּוֹרָה צִוָּה גוֹ' מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ גוֹ' יַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, דְּזֶה שֶׁהַתּוֹרָה הִיא יְרוּשָׁה לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא מִצַּד בְּחִינַת יַעֲקֹב שֶׁבָּהֶם (מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב), וְהָעִנְיָן דְּהַתְקֵן עַצְמָךְ לִלְמוֹד תּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ יְרוּשָׁה לָךְ הוּא מִצַּד בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל, וְהַמַּתָּנָה דְתוֹרָה הִיא מִצַּד בְּחִינַת יְשֻׁרוּן.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּיַעֲקֹב הוּא בְּחִינַת עֶבֶד כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[34] שְׁמַע אֵלַי יַעֲקֹב עַבְדִּי, וְיִשְׂרָאֵל הוּא בְּחִינַת בֵּן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[35] בְּנִי בְּכוֹרִי יִשְׂרָאֵל[36]. וְהָעֲבוֹדָה דְּיַעֲקֹב הִיא[37] שֶׁהוּא עוֹבֵד אֱלֹקִים, לְתַקֵּן הַהֶסְתֵּר הַנִּמְשָׁךְ מִשֵּׁם אֱלֹקִים. וְיִשְׂרָאֵל הוּא עַל־שֵׁם כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים[38], שֶׁמּוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט עַל שֵׁם אֱלֹקִים. וְזֶהוּ שֶׁאִיתָא בַּזּוֹהַר[39] שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְיַעֲקֹב הֵם נֶגֶד ב' הַשֵּׁמוֹת הֲוַיָ' וֶאֱלֹקִים, דִּלְגַבֵּי בְּחִינַת יַעֲקֹב י' עִקֶּב[40] יֶשְׁנוֹ הַהֶסְתֵּר דְּשֵׁם אֱלֹקִים וַעֲבוֹדָתוֹ הִיא לְתַקֵּן הַהֶסְתֵּר. וְגַם לְאַחֲרֵי שֶׁמְּתַקֵּן הַהֶסְתֵּר דְּשֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשַׁךְ הַגִּלּוּי דַּהֲוַיָ', הוּא הַגִּלּוּי

ביאור בדרך אפשר

הוּא מורה על עבודת ה' בבְּחִינַת עֶבֶד כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שְׁמַע אֵלַי יַעֲקֹב עַבְדִּי, וְיִשְׂרָאֵל הוּא העבודה בבְּחִינַת בֵּן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּנִי בְּכוֹרִי יִשְׂרָאֵל. וְהָעֲבוֹדָה דְּיַעֲקֹב הִיא שֶׁהוּא עוֹבֵד אֱלֹקִים, שעובד לזכך ולברר את הצימצומים דשם אלוקים, כדי לאפשר גילוי האור האלוקי. פירוש, לְתַקֵּן ולהסיר הַהֶסְתֵּר הַנִּמְשָׁךְ מִשֵּׁם אֱלֹקִים. וְיִשְׂרָאֵל הוּא עַל־שֵׁם כִּי שָׂרִיתָ [=מלשון שררה] עִם אֱלֹקִים, שֶׁמּוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט עַל שֵׁם אֱלֹקִים כפי שיתבאר להלן. וְזֶהוּ שֶׁאִיתָא [=כתוב] בַּזּוֹהַר שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְיַעֲקֹב הֵם כנֶגֶד ב' הַשֵּׁמוֹת הֲוַיָ'

א. הגילוי דהוי' המאיר לאחר הסרת ההסתר דשם אלוקים, ב. הגילוי דהוי' עצמו. דִּלְגַבֵּי בְּחִינַת יַעֲקֹב אותיות י' עִקֶּב יֶשְׁנוֹ הַהֶסְתֵּר דְּשֵׁם אֱלֹקִים (עקב) המונע גילוי האור האלוקי וַעֲבוֹדָתוֹ הִיא לְתַקֵּן הַהֶסְתֵּר. וְגַם לְאַחֲרֵי שֶׁמְּתַקֵּן הַהֶסְתֵּר דְּשֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשַׁךְ ממילא הַגִּלּוּי דַּשם הֲוַיָ', הוּא הַגִּלּוּי דַּהֲוַיָ' המאיר בצורה

השגה ממש באצילות" (המשך תער"ב שם). 33) להעיר גם מהמשך תער"ב ח"א פרק קעד (ריש ע' שנד), שמתנה דתורה הו"ע פנימיות התורה בחי' שעשועים העצמיים. 34) כ"ה בלקו"ת שבהערה 36. ובכ"מ. ובישעי' מד, א: ועתה שמע יעקב עבדי. ובהמשך תרס"ו שבהערה הנ"ל: שמע יעקב עבדי. 35) שמות ד, כב. 36) לקו"ת בלק ע, רע"ג. המשך תרס"ו ע' רכה. 37) בהבא לקמן ראה המשך תרס"ו שם, ושם ס"ע רכו ואילך. 38) וישלח לב, כט. 39) ח"א קעד, א. 40) ע"ח שער ג (שער סדר אצי' למהרח"ו) פ"ב. פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו.

ביאור בדרך אפשר

מוגבלת **כְּמוֹ שֶׁהוּא עַל־יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים.** וְלמעלה מזה היא העבודה של **יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא עַל־שֵׁם כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים**, שרית מלשון שר ומושל **שֶׁלְּגַבֵּיהּ אֵין מִלְּכַתְּחִלָּה הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר דְּשֵׁם אֱלֹקִים,** ולכן **הַגִּלּוּי דַּהֲוָיָ׳ שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי** העבודה באופן של

ביאור בדרך אפשר

מֵהִתְלַבְּשׁוּת בַּגּוּף [וְכַמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת דְּרֶק הארה של הנשמה מתלבשת בתוך הגוף **וַיַּעֲקֹב הוּא** הארת **הַנְּשָׁמָה שֶׁמְּלַבֶּשֶׁת בַּגּוּף וְיִשְׂרָאֵל הוּא שׁוֹרֶשׁ הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת בַּגּוּף],** מכל מקום מעלה זו דישראל, היא למטה ממעלת ישרון. **דְּיִשְׂרָאֵל הוּא בְּחִינַת בֵּן (כַּנַּ״ל), דִּלְשׁוֹן וְעִנְיָן בֵּן שַׁיָּךְ דַּוְקָא לְאַחֲרֵי שֶׁהַבֵּן נִמְשָׁךְ מִמֹּחַ הָאָב, וִישֵׁרוּן הוּא** מורה על **עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֻשְׁרֶשֶׁת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, בְּדֶגְמַת הַבֵּן כְּמוֹ שֶׁהוּא** עדיין בשרשו **בְּמֹחַ הָאָב עַצְמוֹ (טֶרֶם שֶׁנִּמְשָׁךְ). וְזֶהוּ שֶׁיְּשֵׁרוּן הוּא מִלְּשׁוֹן שִׁיר שֶׁאֵין בּוֹ רֹאשׁ וְסוֹף, כִּי בְּדַרְגַת הַנְּשָׁמוֹת כְּמוֹ שֶׁנִּמְשְׁכוּ כְּבָר מִמֹּחַ הָאָב (גַּם כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַעְלָה** לפני התלבשותם בגוף) **יֶשְׁנָם חִלּוּקֵי דַּרְגּוֹת, וְהָעִנְיָן דְּשִׁיר שֶׁאֵין בּוֹ רֹאשׁ וְסוֹף הוּא בְּעֶצֶם הַנְּשָׁמוֹת**

1 דַּהֲוָיָ׳ כְּמוֹ שֶׁהוּא עַל־יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים. וְיִשְׂרָאֵל
2 שֶׁהוּא עַל־שֵׁם כִּי שָׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים, שֶׁלְּגַבֵּיהּ אֵין
3 מִלְּכַתְּחִלָּה הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר דְּשֵׁם אֱלֹקִים, הַגִּלּוּי
4 דַּהֲוָיָ׳ שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי יִשְׂרָאֵל הוּא הַגִּלּוּי דַּהֲוָיָ׳
5 עַצְמוֹ. וּמְבוֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[41] שֶׁהָעֲבוֹדָה
6 בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל הִיא (בְּדֶרֶךְ כְּלָל) הָעֲבוֹדָה
7 דְּיַעֲקֹב, עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, לְתַקֵּן הַהֶסְתֵּר דְּשֵׁם
8 אֱלֹקִים. וְהָעֲבוֹדָה דְּשַׁבָּת הִיא בִּבְחִינַת יִשְׂרָאֵל.
9 כִּי בְּשַׁבָּת כְּתִיב[42] וַיְכַל אֱלֹקִים, שֶׁכָּלְתָה מִדַּת
10 הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר דְּשֵׁם אֱלֹקִים וְנִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי
11 דַּהֲוָיָ׳, וְלָכֵן אֵין צָרִיךְ אָז לַעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים,
12 וְהָעֲבוֹדָה דְּשַׁבָּת הִיא לְהִתְעַנֵּג עַל הַוָיָ׳, שֶׁלְּמַעְלָה
13 מֵעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים.

14 **וּבְחִינַת** יְשֵׁרוּן הִיא לְמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת
15 יִשְׂרָאֵל. דִּישֵׁרוּן הוּא מִלְּשׁוֹן שִׁיר, דָּבָר עָגוֹל כְּטַבַּעַת שֶׁאֵין לוֹ
16 רֹאשׁ וְסוֹף[43]. וּמְבוֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[44] דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בְּשֵׁם
17 יְשֵׁרוּן הוּא מִצַּד שׁוֹרֶשׁ הַנְּשָׁמוֹת כְּמוֹ שֶׁעָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה. וְיֵשׁ לוֹמַר,
18 שֶׁהַחִלּוּק שֶׁבֵּין יְשֵׁרוּן לְיִשְׂרָאֵל, אַף שֶׁגַּם הָעִנְיָן דְּיִשְׂרָאֵל עַל־שֵׁם כִּי
19 שָׂרִיתָ עִם אֱלֹקִים הוּא מִצַּד הַגִּלּוּי דְּשׁוֹרֶשׁ הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה
20 מֵהִתְלַבְּשׁוּת בַּגּוּף [וְכַמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[45] דְּיַעֲקֹב הוּא הַנְּשָׁמָה
21 שֶׁמְּלַבֶּשֶׁת בַּגּוּף וְיִשְׂרָאֵל הוּא שׁוֹרֶשׁ הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת
22 בַּגּוּף], דְּיִשְׂרָאֵל הוּא בְּחִינַת בֵּן (כַּנַּ״ל), דִּלְשׁוֹן וְעִנְיָן בֵּן שַׁיָּךְ דַּוְקָא
23 לְאַחֲרֵי שֶׁהַבֵּן נִמְשָׁךְ מִמֹּחַ הָאָב, וִישֵׁרוּן הוּא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא
24 מֻשְׁרֶשֶׁת בְּעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, בְּדֶגְמַת הַבֵּן כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּמֹחַ הָאָב עַצְמוֹ
25 (טֶרֶם שֶׁנִּמְשָׁךְ). וְזֶהוּ שֶׁיְּשֵׁרוּן הוּא מִלְּשׁוֹן שִׁיר שֶׁאֵין בּוֹ רֹאשׁ וְסוֹף, כִּי
26 בְּדַרְגַת הַנְּשָׁמוֹת כְּמוֹ שֶׁנִּמְשְׁכוּ כְּבָר מִמֹּחַ הָאָב (גַּם כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַעְלָה)
27 יֶשְׁנָם חִלּוּקֵי דַּרְגּוֹת, וְהָעִנְיָן דְּשִׁיר שֶׁאֵין בּוֹ רֹאשׁ וְסוֹף הוּא בְּעֶצֶם

41) בלק עב, א־ב. 42) בראשית ב, ב. 43) לקו״ת שה״ש א, ג. וכ״מ בלקו״ת נצבים מה, א. — ראה גם אוה״ת ברכה ס״ע א׳תתסא ואילך. שם ע׳ א׳תתסו. סה״מ תרנ״ד ס״ע לה ואילך. אלא ששם מדבר (בעיקר) בענין הדרגא דתורה שהיא כמו עיגול (ולא בהדרגא דישראל שנק׳ בשם ישורון). 44) נצבים שם. 45) וראה גם המשך תרס״ו שבהערה 21.

ביאור בדרך אפשר

הַנִּשְׁמָעוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם מֵשְׁרָשִׁים בְּאוֹר אֵין־סוֹף. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ וְאִיתָא בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[44] שֶׁזֶּה קָאִי עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁתַּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם, כִּי הָעִנְיָן דְּתַמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם הוּא עַל־יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנִּשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשְׁרֶשֶׁת בְּעַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף.

וְזוֹהִי הַשַּׁיָּכוּת דְּג' עִנְיָנִים אֵלֶּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל (יַעֲקֹב, יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן) לְג' הָעִנְיָנִים שֶׁבַּתּוֹרָה, דְּעִנְיַן הַיְרוּשָׁה שֶׁהוּא מִצַּד הַבְּרוּרִים [שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּרוּרִים דְּתוֹרָה יוֹרְשִׁים אֶת הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ, כַּנַּ"ל סְעִיף ב], הוּא מִצַּד בְּחִינַת יַעֲקֹב, דַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים הִיא בִּבְחִינַת יַעֲקֹב. וְהָעִנְיָן דְּהַתְּקֵן עַצְמָךְ לִלְמוֹד תּוֹרָה, שֶׁעַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ נִמְשַׁךְ הַגִּלּוּי דְּתוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה (פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה), הוּא מִצַּד בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל[46], דְּעֵסֶק הַתּוֹרָה דִּבְחִינַת יִשְׂרָאֵל הוּא (לֹא בִּכְדֵי לְבַרֵר בְּרוּרִים, אֶלָּא) בִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אֱלֹקוּת. וְעִנְיַן הַמַּתָּנָה דְּתוֹרָה שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת הַתַּעֲנוּג דְּתוֹרָה (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה) מֵהִתְחַלְּקוּת הוּא מִצַּד בְּחִינַת יְשֻׁרוּן.

ו) וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְפִי בֵּאוּר הַנַּ"ל, הַטַּעַם שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם יְרוּשָׁה הוּא לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה מְבִיאָה לַיְרוּשָׁה (שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּרוּרִים שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה יוֹרְשִׁים אוֹרוֹת דְּתֹהוּ), וְהַפֵּירוּשׁ דְּתוֹרָה גוֹ' מוֹרָשָׁה (בְּפַשְׁטוּת, דְּאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ[47]) הוּא, שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ הִיא יְרוּשָׁה[48].

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּעִנְיַן הַיְרוּשָׁה דְּתוֹרָה (לַפֵּירוּשׁ שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ הִיא יְרוּשָׁה) הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר גַּם מֵעִנְיַן הַמַּתָּנָה דְּתוֹרָה. דְּזֶה שֶׁמּוּבָא לְעֵיל מֵהַדְּרוּשִׁים שֶׁיְּרוּשָׁה הִיא לְמַטָּה מִמַּתָּנָה, הוּא[49] לְפִי שֶׁיְּרוּשָׁה הִיא

ביאור בדרך אפשר

1 כְּמוֹ שֶׁהֵם מֵשְׁרָשִׁים בְּאוֹר אֵין־סוֹף ובעצם אין חילוק בין נשמה
2 אחת לחברתה. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ וְאִיתָא
3 בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שֶׁזֶּה קָאִי עַל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שאז מצווה הקב"ה
4 את עם ישראל שֶׁתַּמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם, כִּי הָעִנְיָן דְּתַמְלִיכוּנִי עֲלֵיכֶם
5 בשלימות הוּא עַל־יְדֵי גִּלּוּי
6 עֶצֶם הַנִּשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא
7 מֵשְׁרֶשֶׁת בְּעַצְמוּת אוֹר
8 אֵין־סוֹף.
9 וְזוֹהִי הַשַּׁיָּכוּת דְּג' עִנְיָנִים
10 אֵלֶּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל (יַעֲקֹב,
11 יִשְׂרָאֵל וִישֻׁרוּן) לְג'
12 הָעִנְיָנִים שֶׁבַּתּוֹרָה ירושה
13 דתורה, עסק התורה לשמה, וענין
14 המתנה דתורה, דְּעִנְיַן
15 הַיְרוּשָׁה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהוּא
16 מִצַּד הַבְּרוּרִים [שֶׁעַל־יְדֵי
17 הַבְּרוּרִים דְּתוֹרָה יוֹרְשִׁים
18 אֶת הָאוֹרוֹת דְּתֹהוּ, כַּנַּ"ל
19 סְעִיף ב], הוּא מִצַּד
20 בְּחִינַת יַעֲקֹב, דַּעֲבוֹדַת
21 הַבְּרוּרִים הִיא בִּבְחִינַת
22 יַעֲקֹב עבודה עם ה'מטה'.
23 וְהָעִנְיָן דְּהַתְּקֵן עַצְמָךְ
24 לִלְמוֹד תּוֹרָה, שֶׁעַל־יְדֵי
25 עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ
26 נִמְשַׁךְ הַגִּלּוּי דְּתוֹרָה כְּמוֹ
27 שֶׁהִיא לְמַעְלָה כאמור, דרגת
28 ההשגה שבחיצוניות
29 ד(פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה) הוּא
30 מִצַּד בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל,
31 דְּעֵסֶק הַתּוֹרָה דִּבְחִינַת
32 יִשְׂרָאֵל הוּא (לֹא בִּכְדֵי
33 לְבַרֵר בְּרוּרִים, אֶלָּא)
34 בִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי
35 אֱלֹקוּת וְעִנְיַן הַמַּתָּנָה
36 דְּתוֹרָה שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת
37 הַתַּעֲנוּג דְּתוֹרָה שהמשכתה
38 היא מצד עצמה, בחינת טל תורה
39 לאמיתתה שבפנימיות התורה
40 (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה)
41 שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת
42 הוּא מִצַּד בְּחִינַת יְשֻׁרוּן.
43 ו) וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְפִי
44 בֵּאוּר הַנַּ"ל, הַטַּעַם
45 שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם
46 יְרוּשָׁה הוּא לְפִי שֶׁהַתּוֹרָה

ביאור בדרך אפשר

47 מְבִיאָה לַיְרוּשָׁה (שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּרוּרִים שֶׁנעשים עַל־יְדֵי לימוד
48 הַתּוֹרָה יוֹרְשִׁים אוֹרוֹת דְּתֹהוּ), וְהַפֵּירוּשׁ דְּתוֹרָה גוֹ' מוֹרָשָׁה
49 (בְּפַשְׁטוּת, דְּאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ) הוּא, שֶׁהַתּוֹרָה
50 עַצְמָהּ לא הפעולות שנעשות על ידה הִיא יְרוּשָׁה.
51 קודם נתבאר כי מדריגת המתנה
52 שבתורה היא למעלה מירושה
53 דתורה. וכעת יבאר כי מצד
54 שהתורה עצמה היא ירושה, על
55 כן מצד עלייתו של היורש למלא
56 מקום המוריש, נעלית הירושה
57 דתורה יותר גם מענין המתנה
58 דתורה.
59 וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּעִנְיַן
60 הַיְרוּשָׁה דְּתוֹרָה (לַפֵּירוּשׁ
61 שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ הִיא
62 יְרוּשָׁה) הוּא לְמַעְלָה
63 יוֹתֵר גַּם מֵעִנְיַן הַמַּתָּנָה
64 דְּתוֹרָה. דְּזֶה שֶׁמּוּבָא
65 לְעֵיל מֵהַדְּרוּשִׁים [=מאמרי
66 החסידות] שֶׁיְּרוּשָׁה הִיא
67 לְמַטָּה מִמַּתָּנָה, הוּא לְפִי
68 שֶׁהַיְּרוּשָׁה שניתנת ליורש

---

46) להעיר מהידוע שיום השבת שייך לפנימיות התורה (לקו"ש ח"א ע' 53. וש"נ) — ובשבת הוא בחינת ישראל, כנ"ל בפנים. 47) שבת סג, א. 48) וכן מוכח גם ממה שלמדו רז"ל מפסוק זה שעכו"ם שלמד תורה חייב מיתה (סנהדרין נט, א) ושהמונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו (שם צא, סע"ב). 49) ראה לקו"ש חי"ג ע' 115.

ביאור בדרך אפשר

היא מצד מציאותו של היורש (שהוא קרובו של המוריש) ואינה תלויה בחצון המוריש, וגם אם יאמר "בני זה לא יירש עם אחיו" אין שומעים לו. אם כן, מודגשת בירושה מציאותו של היורש שהוא תחתון במעלה, **ומתנה היא מצד רצונו של הנותן.** שמודגש בה מציאותו של הנותן. **דענין זה** - הדגשת מציאותו של היורש - **הוא בירושה שהיא (רק) מצד קרבה. אבל בענין הירושה** ישנו עוד פרט **שענינה הוא שהיורש עומד במקום המוריש (ובמילא** פועל יוצא **יורש את נכסיו),** ולגבי פרט זה **אין שייך לומר שהיא** (הירושה) **באה מצד מציאותו של היורש, כיון שהיורש אינו מציאות אחרת מהמוריש אלא עומד במקום המוריש. ואדרבה, ירושה זו היא למעלה ממתנה. דמתנה היא מצד רצון הנותן, ובירושה (באופן זה) היורש עומד במקום המוריש עצמו (שלמעלה מהרצון שלו). ועל-פי-זה צריך לומר, דהטעם על זה שבענין הירושה דתורה (שהיא למעלה גם ממתנה דתורה) נאמר מורשה קהלת יעקב הוא, כי ישראל וישרון הם שם המעלה ולכן שייכים לענין הגלויים** על דרך כחות הדיבור והמעשה היוצאים מחוץ לנפש האדם, על מנת להתגלות לזולתו, כך גם ב'דקות', מאחר שכל תואר ושם מעלה הם בחינת התגלות לזולת, משום כך אינם בגדר "חוץ" למציאותו העצמית, **וענין הירושה שהיורש עומד במקום המוריש עצמו מתגלה בשם יעקב, כאשר הוא שם** ולא שם המעלה **שבו כל ישראל הם בשוה.**

ואחרי שנתבאר מעלת הירושה שבתורה על מתנה, **וצריך להבין, שענין עצם הנשמה שמצד זה כל ישראל הם בשוה,** מתבטא **ומדגש יותר (לכאורה) בשם ישרון, דישרון הוא מלשון שיר שאין בו ראש וסוף, ואף-על-פי-כן** כפי שנתבאר בפרק הקודם **השם ישרון שייך לענין מתנה (דתורה) ששייכת לרצון הנותן, וגבי ירושה ששייכת למורישו עצמו נאמר** רק **מורשה קהלת יעקב** ולא שם המעלה ישרון. **ויובן זה בהקדים מה שכתוב** ואנו מבקשים כך בתפילה בראש השנה **יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב גו', שאומר** הכתוב **כאן שני ענינים.** א. **יבחר לנו,** ענין הבחירה, וב. **את נחלתנו,** ענין הירושה. **ויש לומר, דענין הבחירה שהקב"ה בחר בישראל** מכל האומות **הוא שבחר לרצות בהם. וענין הירושה שהיורש**

מצד מציאותו של היורש (שהוא קרובו של המוריש) ואינה תלויה ברצון המוריש, ומתנה היא מצד רצונו של הנותן. דענין זה הוא בירושה שהיא[50] (רק) מצד קרבה. אבל בירושה שענינה הוא[50] שהיורש עומד במקום המוריש (ובמילא יורש את נכסיו), אין שייך לומר שהיא באה מצד מציאותו של היורש, כיון שהיורש אינו מציאות אחרת מהמוריש אלא עומד במקום המוריש. ואדרבה, ירושה זו היא למעלה ממתנה. דמתנה היא מצד רצון הנותן, ובירושה (באופן זה) היורש עומד במקום המוריש עצמו (שלמעלה מהרצון שלו). ועל-פי-זה צריך לומר, דהטעם על זה שבענין הירושה דתורה (שהיא למעלה גם ממתנה דתורה) נאמר מורשה קהלת יעקב הוא, כי ישראל וישרון הם שם המעלה ולכן שייכים לענין הגלויים, וענין הירושה שהיורש עומד במקום המוריש עצמו מתגלה בשם יעקב, כאשר הוא שם העצם[51], שבו כל ישראל הם בשוה.

וצריך להבין, שענין עצם הנשמה שמצד זה כל ישראל הם בשוה, מדגש יותר (לכאורה) בשם ישרון, דישרון הוא מלשון שיר שאין בו ראש וסוף, ואף-על-פי-כן השם ישרון שייך לענין מתנה (דתורה) ששייכת לרצון הנותן, וגבי ירושה ששייכת למורישו עצמו נאמר מורשה קהלת יעקב. ויובן זה בהקדים מה שכתוב[52] יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב גו', שאומר כאן שני ענינים. יבחר לנו, ענין הבחירה, ואת נחלתנו, ענין הירושה. ויש לומר, דענין הבחירה שהקב"ה בחר בישראל הוא שבחר לרצות בהם. וענין הירושה

50) ראה בכ"מ בספרי הרגצובי (שו"ת צפע"נ דווינסק ח"א סקי"ח. ווארשא ח"ב סקי"ח. צפע"נ מילואים יג, א) דבירושה שני ענינים: ירושה שמצד קורבה – דירושה זו היא גם בב"נ; ירושה שהיורש עומד במקום המוריש – דירושה זו היא רק בישראל. ואולי יש לומר, דהמבואר בהדרושים שירושה היא למטה ממתנה הוא – כי שם מדובר בענין הירושה שיעקב יורש את עשו (כנ"ל סעיף ב), וירושה זו היא מצד קורבה. 51) ולכאורה צ"ע המקור על שיעקב שם העצם. 52) תהלים מז, ה.

ביאור בדרך אפשר

עוֹמֵד בִּמְקוֹם הַמּוֹרִישׁ, הוּא, שֶׁיִּשְׂרָאֵל מֻשְׂרָשִׁים בְּ"עַצְמוּת" עַצְמוֹ. וְהַגַּם דְּעִנְיַן הַבְּחִירָה הוּא מִצַּד הָעַצְמוּת שֶׁאֵינוֹ מֻכְרָח בְּשׁוּם דָּבָר וְיָכוֹל לִרְצוֹת וְלֹא לִרְצוֹת שאם יש לאדם נטיה לבחור בדבר מצד מעלתו על האחר, הרי שזו איננה בחירה חפשית ועצמית כי אם ברירה. שהגם שבחירת הקב"ה בישראל איננה מצד מעלתם, אלא בבחירתו החופשית, מִכָּל־מָקוֹם, עִנְיַן הַבְּחִירָה הוּא (לֹא בְּנוֹגֵעַ לְ"עַצְמוּת" עַצְמוֹ, אֶלָּא) בְּנוֹגֵעַ לָרָצוֹן שֶׁלּוֹ, דְּזֶה שֶׁבָּחַר בכח בְּיִשְׂרָאֵל הוּא שֶׁבָּחַר הבחירה שבו כביכול, והבחירה היתה לִרְצוֹת בָּהֶם [וְעוֹד עִנְיָן בָּזֶה, שֶׁגַּם הַבְּחִירָה עַצְמָהּ (שֶׁהִיא הַסִּבָּה לָרָצוֹן) הִיא הַפְלָאַת הָעַצְמוּת (שֶׁאֵינוֹ מֻכְרָח בְּשׁוּם דָּבָר וְיָכוֹל לִרְצוֹת וְלֹא לִרְצוֹת), מכל מקום גם הבחירה היא כבר כח נפרד מן העצמות, וְלֹא הָ"עַצְמוּת" עַצְמוֹ כמבואר במאמרים הקודמים].

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר שֶׁבְּעִנְיַן מַתָּנָה נֶאֱמַר הַשֵּׁם יְשֵׁרוּן וּבְעִנְיַן יְרוּשָׁה הַשֵּׁם יַעֲקֹב, דְּמַתָּנָה הִיא שֶׁהִיא מִצַּד רְצוֹן הַנּוֹתֵן (כַּנַּ"ל), בָּאָה מִצַּד הַבְּחִירָה (שֶׁבָּחַר לִרְצוֹת). כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בִּבְרִכַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים (וְלָכֵן) וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. וְכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הַבְּחִירָה הוּא הַפְלָאַת הָעַצְמוּת שֶׁאֵינוֹ מֻכְרָח בְּשׁוּם דָּבָר, לָכֵן, הַכְּלִי לָזֶה הוּא הָעִנְיָן דישרון מִלָּשׁוֹן שִׁיר, עִגּוּל שֶׁאֵין בּוֹ רֹאשׁ וְסוֹף, הָעִלּוּי וְהַהַפְלָאָה דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת דְּרֹאשׁ וְסוֹף. וְעִנְיַן הַיְרוּשָׁה, שֶׁיִּשְׂרָאֵל מֻשְׂרָשִׁים בְּ"עַצְמוּת" עַצְמוֹ, מִתְגַּלֶּה בַּשֵּׁם יַעֲקֹב, שֵׁם הָעֶצֶם דְּיִשְׂרָאֵל עַצְמָם.

ז) וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁבַּפָּסוּק יִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ נֶאֱמַר אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב, הוּא מִצַּד הָעִנְיָן דְּנַחֲלָתֵנוּ, דְּעִנְיַן הַיְרוּשָׁה שַׁיָּךְ לְיַעֲקֹב. וְהַבַּקָּשָׁה יִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ, הִיא, שֶׁהָעִנְיָן דְּנַחֲלָתֵנוּ, עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁמֻּשְׂרֶשֶׁת בְּ"עַצְמוּת" עַצְמוֹ, יֻמְשַׁךְ בְּגִלּוּי. וּכְמוֹ שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עִקַּר הַהַדְגָּשָׁה הוּא נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב דרגת עצם הנשמה שמושרשת בעצמות עצמו אֶלָּא שֶׁמְּבַקְּשִׁים שֶׁעִנְיָן זֶה יֻמְשַׁךְ בְּגִלּוּי, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בִּשְׂמְחַת תּוֹרָה, שֶׁעִקַּר הַהַדְגָּשָׁה הִיא מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב. וְאוֹמֵר קְהִלַּת יַעֲקֹב, שֶׁמִּצַּד הָעִנְיָן דְּיַעֲקֹב, כָּל

שֶׁהַיּוֹרֵשׁ עוֹמֵד בִּמְקוֹם הַמּוֹרִישׁ, הוּא, שֶׁיִּשְׂרָאֵל מֻשְׂרָשִׁים בְּ"עַצְמוּת" עַצְמוֹ. וְהַגַּם דְּעִנְיַן הַבְּחִירָה הוּא מִצַּד הָעַצְמוּת שֶׁאֵינוֹ מֻכְרָח בְּשׁוּם דָּבָר וְיָכוֹל לִרְצוֹת וְלֹא לִרְצוֹת[53], מִכָּל־מָקוֹם, עִנְיַן הַבְּחִירָה הוּא (לֹא בְּנוֹגֵעַ לְ"עַצְמוּת" עַצְמוֹ, אֶלָּא) בְּנוֹגֵעַ לָרָצוֹן שֶׁלּוֹ, דְּזֶה שֶׁבָּחַר בְּיִשְׂרָאֵל הוּא שֶׁבָּחַר לִרְצוֹת בָּהֶם [וְעוֹד עִנְיָן בָּזֶה, שֶׁגַּם הַבְּחִירָה עַצְמָהּ (שֶׁהִיא הַסִּבָּה לָרָצוֹן) הִיא הַפְלָאַת הָעַצְמוּת (שֶׁאֵינוֹ מֻכְרָח בְּשׁוּם דָּבָר וְיָכוֹל לִרְצוֹת וְלֹא לִרְצוֹת), וְלֹא הָ"עַצְמוּת" עַצְמוֹ[54]].

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר שֶׁבְּעִנְיַן מַתָּנָה נֶאֱמַר הַשֵּׁם יְשֵׁרוּן וּבְעִנְיַן יְרוּשָׁה הַשֵּׁם יַעֲקֹב, דְּמַתָּנָה הִיא שֶׁהִיא מִצַּד רְצוֹן הַנּוֹתֵן (כַּנַּ"ל), בָּאָה מִצַּד הַבְּחִירָה (שֶׁבָּחַר לִרְצוֹת). כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בִּבְרִכַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים (וְלָכֵן) וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. וְכֵיוָן שֶׁעִנְיַן הַבְּחִירָה הוּא הַפְלָאַת הָעַצְמוּת שֶׁאֵינוֹ מֻכְרָח בְּשׁוּם דָּבָר, לָכֵן, הַכְּלִי לָזֶה הוּא הָעִנְיָן מִלָּשׁוֹן שִׁיר, עִגּוּל שֶׁאֵין בּוֹ רֹאשׁ וְסוֹף, הָעִלּוּי וְהַהַפְלָאָה דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת דְּרֹאשׁ וְסוֹף. וְעִנְיַן הַיְרוּשָׁה, שֶׁיִּשְׂרָאֵל מֻשְׂרָשִׁים בְּ"עַצְמוּת" עַצְמוֹ, מִתְגַּלֶּה בַּשֵּׁם יַעֲקֹב, שֵׁם הָעֶצֶם דְּיִשְׂרָאֵל עַצְמָם.

ז) וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁבַּפָּסוּק יִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ נֶאֱמַר אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב, הוּא מִצַּד הָעִנְיָן דְּנַחֲלָתֵנוּ, דְּעִנְיַן הַיְרוּשָׁה שַׁיָּךְ לְיַעֲקֹב. וְהַבַּקָּשָׁה יִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתֵנוּ, הִיא, שֶׁהָעִנְיָן דְּנַחֲלָתֵנוּ, עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁמֻּשְׂרֶשֶׁת בְּ"עַצְמוּת" עַצְמוֹ, יֻמְשַׁךְ בְּגִלּוּי[55]. וּכְמוֹ שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה עִקַּר הַהַדְגָּשָׁה הוּא נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֶלָּא שֶׁמְּבַקְּשִׁים שֶׁעִנְיָן זֶה יֻמְשַׁךְ בְּגִלּוּי, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בִּשְׂמְחַת תּוֹרָה, שֶׁעִקַּר הַהַדְגָּשָׁה הִיא מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב. וְאוֹמֵר קְהִלַּת יַעֲקֹב, שֶׁמִּצַּד הָעִנְיָן דְּיַעֲקֹב, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם

---

53) המשך ר"ה תש"ג ע' 24. 54) ראה עד"ז בהמאמר ד"ה יבחר לנו גו' שנה זו (תשכ"ג) ס"ה (תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט תשרי ע' ה). ובהמאמר ד"ה וכל אדם לא יהי' גו' שנה זו (תשכ"ג) ס"ז (שם ע' עט). 55) וע"ד הענין דתמליכוני, שמצד עצם הנשמה, שהגילוי שלו הוא ע"י התשובה והמצוה דתק"ש (ראה ד"ה יבחר לנו (שבהערה הקודמת) ס"ט (שם ע' ח)).

ביאור בדרך אפשר

מְצִיאוּת אַחַת (קָהָל), עַל־דֶּרֶךְ שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אַתֶּם נִצָּבִים גוֹ׳ כֻּלְּכֶם, לַאֲחָדִים כְּאֶחָד[56]. וְזֶהוּ שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם (דְשִׂמְחַת־תּוֹרָה) הוּא בְּרִקּוּדִים, דְּרִקּוּד הוּא בָּרַגְלַיִם, וּבָרַגְלַיִם עַצְמָם — בֶּעָקֵב שֶׁבָּהֶם (יַעֲקֹב מִלְּשׁוֹן עָקֵב), שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל שָׁוִים בָּזֶה.

וּלְהוֹסִיף, דְּזֶה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל מִתְאַחֲדִים לִהְיוֹת מְצִיאוּת אַחַת, קְהִלַּת יַעֲקֹב, הוּא לֹא מִפְּנֵי שֶׁנִּרְגָּשׁ בָּהֶם עִלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת [עַל־דֶּרֶךְ הַהִתְאַחֲדוּת דִּישֵׁרוּן מִלְּשׁוֹן שִׁיר, שֶׁהוּא עַל־יְדֵי גִּלּוּי הַמַּקִּיף שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת], שֶׁהֲרֵי יַעֲקֹב הוּא מִלְּשׁוֹן עָקֵב, וּבְעָקֵב אֵין נִרְגָּשׁ עִלּוּי, אֶלָּא אַחְדוּת עַצְמִית. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְהִתְאַחֲדוּת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָרִקּוּד בָּעֲקֵבַיִם. וְעַל־יְדֵי הָעִנְיָן דִּקְהִלַּת יַעֲקֹב, מִתְגַּלֶּה הָעִנְיָן דְּמוֹרָשָׁה, יְרוּשָׁה דְּתוֹרָה, שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹרַיְתָא וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד. שֶׁבַּמַּתָּנָה דְּתוֹרָה, יֵשׁ ג׳ עִנְיָנִים. הַנּוֹתֵן הַמְקַבֵּל וְהַמַּתָּנָה (תּוֹרָה), מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעִנְיַן הַיְרוּשָׁה דְּתוֹרָה, יִשְׂרָאֵל וְאוֹרַיְתָא וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד.

וְהַמְשָׁכַת עִנְיָן זֶה (מוֹרָשָׁה, יְרוּשָׁה דְּתוֹרָה) בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, הִיא בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה. וּמִשִּׂמְחַת תּוֹרָה נִמְשַׁךְ זֶה עַל כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, שֶׁתִּהְיֶה שָׁנָה שְׂמֵחָה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּלִי שׁוּם מְנִיעוֹת וְעִכּוּבִים, שֶׁמִּפְּנֵי זֶה נִתְאַוּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל וְכוּ׳ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ כִּי אָז לֹא יִהְיֶה שׁוּם מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב מִלַּעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת כַּדְּרוּשׁ[57], וְעַד שֶׁיִּהְיֶה וּמָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הַוְיָ׳ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים[58], בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

יִשְׂרָאֵל הֵם מְצִיאוּת אַחַת (קָהָל), עַל־דֶּרֶךְ שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אַתֶּם נִצָּבִים גוֹ׳ כֻּלְּכֶם, לַאֲחָדִים כְּאֶחָד וכל בני ישראל על כל חילוקי המדריגות שבהם הם מציאות אחת מצד שורש נשמתם כלשון הפסוק ״מחוטב עציך עד שואב מימיך״. וְזֶהוּ שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם (דְשִׂמְחַת־תּוֹרָה) אינו בלימוד התורה שבזה ישנם חילוקי דרגות, כי אם הוּא בְּרִקּוּדִים, דְּרִקּוּד הוּא בָּרַגְלַיִם, וּבָרַגְלַיִם עַצְמָם - בֶּעָקֵב שֶׁבָּהֶם (יַעֲקֹב מִלְּשׁוֹן עָקֵב), שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל שָׁוִים בָּזֶה.

וּלְהוֹסִיף, דְּזֶה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל מִתְאַחֲדִים לִהְיוֹת מְצִיאוּת אַחַת, קְהִלַּת יַעֲקֹב, הוּא לֹא מִפְּנֵי שֶׁנִּרְגָּשׁ בָּהֶם עִלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת [עַל־דֶּרֶךְ הַהִתְאַחֲדוּת דִּישֵׁרוּן מִלְּשׁוֹן שִׁיר, שֶׁהוּא עַל־יְדֵי גִּלּוּי הַמַּקִּיף שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִתְחַלְּקוּת], שֶׁהֲרֵי יַעֲקֹב הוּא מִלְּשׁוֹן עָקֵב, וּבְעָקֵב אֵין נִרְגָּשׁ עִלּוּי, אֶלָּא אַחְדוּת עַצְמִית. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְהִתְאַחֲדוּת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָרִקּוּד בָּעֲקֵבַיִם. וְדוקא עַל־יְדֵי הָעִנְיָן דִּקְהִלַּת יַעֲקֹב, מִתְגַּלֶּה אמיתת הָעִנְיָן דְּמוֹרָשָׁה, יְרוּשָׁה דְּתוֹרָה, שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹרַיְתָא וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד [=עם ישראל התורה והקב״ה הכל אחד]. שֶׁבַּמַּתָּנָה דְּתוֹרָה, יֵשׁ ג׳ עִנְיָנִים. הַנּוֹתֵן הַמְקַבֵּל וְהַמַּתָּנָה (תּוֹרָה), מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּעִנְיַן הַיְרוּשָׁה דְּתוֹרָה, יִשְׂרָאֵל וְאוֹרַיְתָא וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד.

וְהַמְשָׁכַת עִנְיָן זֶה (מוֹרָשָׁה, יְרוּשָׁה דְּתוֹרָה) בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, הִיא בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה. וּמִשִּׂמְחַת תּוֹרָה נִמְשַׁךְ זֶה עַל כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, שֶׁתִּהְיֶה שָׁנָה שְׂמֵחָה בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּלִי שׁוּם מְנִיעוֹת וְעִכּוּבִים, שֶׁמִּפְּנֵי זֶה נִתְאַוּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל וְכוּ׳ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ כִּי אָז לֹא יִהְיֶה שׁוּם מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב מִלַּעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת כַּדְּרוּשׁ, וְעַד שֶׁיִּהְיֶה וּמָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הַוְיָ׳ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

56) לקו״ת ר״פ נצבים. 57) רמב״ם הל׳ תשובה פ״ט ה״ב. 58) ישעי׳ יא, ט.

בס"ד. שיחת יום ג', י"ח תשרי, ב' דחול המועד סוכות ה'תשי"ג.

– שמחת בית השואבה –

בלתי מוגה

יב. ...איתא בגמרא[72] "אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה, שנאמר[73] אז ימלא שחוק פינו". אבל, ענין זה הוא בנוגע לענין של שמחה וזמרה סתם, מה שאין כן שמחה וזמרה שמביאה תועלת בעבודה – לא רק שמותרת, אלא עוד זאת, שיש חיוב בדבר.

ובפרטיות יותר:

ענין השמחה והזמרה פועל שהעבודה תהיה בנקל יותר, וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר[74] שכאשר חייל הולך למלחמה, הולך הוא עם "מאַרש" (שיר־לכת), ודוקא על ידי זה מנצח במלחמה. כלומר: לא זו בלבד שה"מארש" אינו מבלבל למלחמה, אלא אדרבה, שגורם ניצוח המלחמה. וכמו כן בעבודה – שלא זו בלבד שענין השמחה אינו מבלבל לעבודה, אלא אדרבה, על ידי זה נעשית העבודה מתוך עריבות ("געשמאַק"), ואז היא בשלימותה ובמילואה ובהידור.

ועוד ענין בזה:

כיון שענין השמחה והזמרה הוא דבר המותר, הנה אם לא מנצלים אותו לעניני קדושה, הרי נוסף לכך שחסרה התועלת בקדושה, עלול הדבר להתפרץ בענינים אחרים, ולא רק בענינים שאינם קדושה, אלא גם בענינים שאינם דברי הרשות.

כלומר: דבר המותר על פי תורה – דרוש הוא לאדם גם מצד הטבע (דלא כדבר האסור על פי תורה, שגם מצד הטבע אינו דרוש להאדם), וסוף סוף מתבטא ומתפרץ הדבר באיזה אופן. ובמילא, אם לא מנצלים אותו לקדושה, עלול הדבר להתפרץ בענינים בלתי־רצויים.

ובפרט אצל אלה שהם בהסוג ד"בן עשרים לרדוף" – כי, מצד התגברות הכח והמרץ ("ענערגיע") בשנים אלה, עלול טבע השמחה והזמרה להתפרץ בענינים אחרים, ולכן, מודגש יותר הצורך לנצל טבע השמחה והזמרה לעניני קדושה, כדי למנוע את ההתפרצות בענינים אחרים. ומה גם שהשמחה והזמרה מוסיפה תועלת בעבודה שעיקרה ותכליתה הוא בהזמן ד"בן עשרים לרדוף", כנ"ל.

ואם הדברים אמורים בכל השנה כולה, על אחת כמה וכמה בחג הסוכות, שאז מקיימים את המצוה "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וגו'"[52] ואיתא במדרש[75] "במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן אנו יודעין דישראל אינון נצוחייא", הרי בודאי צריך לילך עם "מאַרש" של נצחון.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) "זאָגט אַ פריילעכן ניגון". – שיתחילו הבחורים, תלמידי הישיבות, וזו תהיה התחלה טובה גם עבור הבעלי־בתים.

[ניגנו ניגון שמח, ובאמצע הניגון, הפסיק כ"ק אדמו"ר שליט"א ואמר:]

יג. ברצוני לומר הקדמה כללית:

כיון שהסדר בשמחת בית השואבה היה באופן ש"לא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה"[76] – ישנם בעלי מרה־שחורה שעושים עתה חשבון האם הם בכלל סוגים הנ"ל, וכיון שנראה להם שאינם בכלל סוגים הנ"ל, עומדים הם מן הצד כו'.

צריכים איפוא להקדים ולהבהיר שלא עכשיו הוא הזמן לעריכת חשבונות. עכשיו הוא הזמן להיות בשמחה, ולא לעסוק בעריכת חשבונות, וחבל על הזמן של עריכת חשבונות, כיון שבינתיים אי אפשר להיות בשמחה.

---

72) ברכות לא, א. טושו"ע או"ח סו"ס תקס.
73) תהלים קכו, ב.
74) ראה סה"ש תש"ה ע' 3. 59. סה"מ תש"י ע' 104. 191.
75) ויק"ר פ"ל, ב. ועוד.
76) רמב"ם הל' לולב פ"ח הי"ד.

אלא מאי, הטענה היא שזהו ענין ששייך ל״חסידים ואנשי מעשה״, והוא לא אוחז בדרגא זו (״ער האַלט ניט דערביי״) — מוטב שיהיה בשמחה אפילו אם אינו אוחז בזה.

— בנוגע לישיבה בסוכה, מצינו[77] שכל מי שפטור מן הסוכה ויושב בסוכה נקרא הדיוט. ואף על פי כן ראינו כמה וכמה שישבו בסוכה גם בשעה שהיו פטורים ממצות סוכה. והתירוץ לזה: מה איכפת לו שיקרא הדיוט — העיקר שבינתיים יושב הוא בסוכה[78]!...

ועל דרך זה בנדון דידן: מה איכפת לו אם הוא בכלל הסוגים הנ״ל שראויים לשמוח בשמחת בית השואבה, אם לאו, ובמילא עושה הוא דבר שאינו אוחז בו — העיקר שבינתיים שמח הוא בשמחת בית השואבה; אלא מאי, יש בכך ענין של חיצוניות — הרי חג הסוכות הוא ״ראשון לחשבון עונות״[27] ובמילא, אם צריך להיות אצלו איזה מעשה ״עַולה״, יפטור את עצמו על ידי זה שיתנהג כמו ״חסידים״ אף שעדיין לא הגיע לדרגא זו — על דרך שנפטרים מלהזקק לצדקה על ידי זה שמבקשים ״לעקאַח״ בערב יום הכפורים[79].

ועוד זאת, שיפעל על עצמו בדרך קבלת עול לשמוח בשמחת בית השואבה כמו ״חסידים״, אף שעדיין לא הגיע לדרגא זו — אזי יבוא סוף כל סוף לדרגא זו.

ועל דרך הסיפור[80] שכאשר התאוננו בפני רבינו הזקן על כך שחסידים עוסקים בענינים נעלים כמו התבוננות באהבה ויראה כו׳ אף על פי שאינם שייכים אליהם, נענה רבינו הזקן ואמר: ״אַזוי, אַזוי״?! יקויים בהם פסק המשנה!... — בשמעם את דברי רבינו הזקן, שמחו מאד, ושאלוהו מהו פסק המשנה? וענה להם: ״כל[81] מי שאינו כו׳ ועושה עצמו כאחד מהם, אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם״!

* * *

יד. דובר לעיל שבמצות סוכה נרמזת כוונת כללות הבריאה — נתאווה הקב״ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים — שהעולם הוא ענין של עראי, וצריכים לעשותו דירת קבע להקב״ה, על ידי קיום המצוות.

והנה, כשם שבמצוות ישנם מצוות כלליות ומצוות פרטיות,

— וכדאיתא בגמרא[82] ״תרי״ג מצוות נאמרו לו למשה וכו׳, בא דוד והעמידן על אחת עשרה וכו׳, בא ישעי׳ והעמידן על שש וכו׳, בא מיכה והעמידן על שלש וכו׳, חזר ישעי׳ והעמידן על שתים וכו׳, בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר[83] וצדיק באמונתו יחיה״, והפירוש בזה (על פי דברי המהרש״א ועוד מפרשים[84]), שאין זה ענין של מיעוט חס ושלום, אלא שמצאו מצוות כלליות הכוללות את כל שאר המצוות, ועד לענין האמונה שהיא מצוה כללית הכוללת את כל המצוות, אשר על ידה באים לקיום כל המצוות —

כן הוא גם בנוגע לכוונת הבריאה, שנוסף על ההתעסקות עם כל פרט ופרט שבעולם לעשותו ענין של קדושה, שזוהי כללות עבודתם של בני ישראל (עליהם נאמר[85] ״ואתם תהיו לי גו׳ גוי קדוש״), כמו שכתוב[86] ״ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם״ — ישנו גם כללות ועיקר ענין המקדש: בית המקדש כפשוטו, שממנו נמשך ענין הקדושה בכל העולם (וכמבואר בתניא[87] שהשראת השכינה בבית המקדש וקדש הקדשים היא בדוגמת השראת כללות החיות במוחין שבראש שממנו נמשך החיות בכל הגוף).

ובהתאם לכך, יש להתעכב על עניני העבודה בבית המקדש השייכים במיוחד לחג הסוכות, ולבאר ענינם באופן השייך לכל אחד ואחד מישראל, וגם בזמן הגלות ובחוץ לארץ — בעבודת האדם, בבית המקדש הפרטי שבו, שזוהי הכוונה ד״ועשו לי מקדש״, שיהיה ״ושכנתי בתוכם״, בתוך כל אחד ואחד[88].

טו. מעניני העבודה בבית המקדש בחג הסוכות — הוא ענין ניסוך המים, לאחרי הקדמת שאיבת המים, שאז היתה עיקר השמחה דשמחת בית השואבה, עליה אמרו[89] ״מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו״.

---

77) רמ״א או״ח סר״ס תרל״ט. שו״ע אדה״ז שם סכ״ג.
78) ראה אוצר מנהגי חב״ד (תשרי) ס״ע שג ואילך. וש״נ.
79) ראה שם ס״ע קפב ואילך. וש״נ.
80) ראה גם תו״מ ח״ג ע׳ 200. וש״נ.
81) פאה בסופה.
82) מכות כג, סע״ב ואילך.
83) חבקוק ב, ד.
84) ראה תפארת ישראל פנ״ד — הובא ונתבאר ביהל אור ס״ע מז ואילך.
85) יתרו יט, ו.
86) תרומה כה, ח.
87) פנ״א ואילך.
88) ראה אלשיך עה״פ. של״ה סט, א. ועוד.
89) סוכה נא, סע״א (במשנה).

ובענין זה מצינו חילוק בין שאר העבודות שבמקדש – שכל העבודות שבבית המקדש היו ביום דוקא, כפי שלמדים ממה שכתוב[90] "ביום צוותו" (מלבד איברים ופדרים שהולכים וקרבים כל הלילה[91]), מה שאין כן ניסוך המים – "אפילו נסכם בלילה יצא"[92], ועל אחת כמה וכמה ההכנה לניסוך המים על ידי שאיבת המים שהיתה בלילה דוקא, שאז היה עיקר זמן השמחה, עד ש"לא טעמנו טעם שינה כו'"[93].

[וענין נוסף בחג הסוכות בשנה זו, מוצאי שנת השמיטה – מצות הקהל – כפי שמצינו במפרשי הירושלמי[94] בפירוש דברי הירושלמי "כבר הבדיל מראש" (לפי גירסא זו), "דס"ל שפ' הקהל קרא בליל מוצאי י"ט . . ואיכא נמי ברכת הבדלה די"ט . . ופי' כבר הבדיל מראש קודם שקרא, דהא היו צריכין לעשות הבימה שעמד עליה המלך"].

וכיון שבעבודות שבבית המקדש הגשמי מצינו שניסוך המים שונה מכל שאר העבודות, כולל גם ניסוך היין, שכל העבודות היו ביום, ושאיבת המים לניסוך המים היתה בלילה – מובן שכן הוא גם בעבודה הרוחנית בנפש האדם.

טז. ויש להקדים תחילה ביאור החילוק שבין מים ליין[95]:

יין – יש לו טעם (ו"געשמאַק"), ועד שפועל שמחה – "משמח אלקים ואנשים"[96], מה שאין כן מים אין להם טעם, ורק כאשר צמאים נהנים משתייתם. ולכן, רק השותה מים לצמאו מברך שהכל נהיה בדברו[97], מה שאין כן יין, שלעולם מברכים על שתייתו, ללא תנאים.

וענינם בעבודה בנפש האדם: יין – מורה על ענין ההשגה, והיינו, שעבודתו היא על פי שכל, שאז יש לו "געשמאַק" בדבר, מה שאין כן מים מורה על העבודה באופן שאין לו "געשמאַק" בדבר, ואף על פי כן עובד עבודתו בגלל שכן הוא רצון הקב"ה, ויש לו "צמאון" לקיים רצונו של הקב"ה.

והנה, אף שענין השמחה קשור עם יין, "אין אומרים שירה אלא על היין"[98], מכל מקום, יש מעלה גדולה יותר בשמחה הקשורה עם מים, כי:

השמחה הקשורה עם יין – כיון שבאה מצד הטעם וההשגה, הרי, כשם שההשגה היא במדידה והגבלה, כך גם השמחה שנעשית על ידה היא במדידה והגבלה, היינו, שלפי מדת ההשגה תהיה השמחה.

מה שאין כן השמחה הקשורה עם מים – כיון שמצד השכל אין מקום לשמחה זו (שהרי אין לו געשמאַק כו'), אלא השמחה היא בגלל שכן הוא רצונו של הקב"ה, אזי השמחה היא בלי גבול, דכשם שהוא יתברך בלי גבול, כך גם השמחה הקשורה עם קיום רצונו יתברך היא בלי גבול.

ולכן אמרו "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו" – כיון ששמחה זו היא בלי גבול (מה שאין כן בשמחה שהיא במדידה והגבלה, יכולה להיות שמחה גדולה יותר).

יז. ועל פי זה יש לבאר הטעם שניסוך היין היה ביום דוקא, מה שאין כן בניסוך המים היתה השאיבה בלילה דוקא:

החילוק שבין יום ללילה – ש"יום" מורה על מעמד ומצב של אור וגילוי[99], הן בנפשו והן בחלקו בעולם, שאז אין פלא שבני ישראל לומדים תורה ומקיימים מצוות, כיון שרואים בגילוי ש"היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"[100], ו"באור פניך נתת לנו כו' תורת חיים"[101], הן בעולם הזה והן בעולם הבא – שזהו כללות ענין העבודה במקדש שהיא ביום דוקא; מה שאין כן "לילה" מורה על מעמד ומצב של חושך, שזהו ההעלם וההסתר דזמן הגלות[102], ש"אותותינו לא ראינו וגו'"[103].

---

90) צו ז, לח. וראה מגילה כ, ב. רמב"ם הל' מעשה הקרבנות רפ"ד.
91) ברכות כו, ב.
92) רמב"ם הל' תמידין ומוספין פ"י ה"ז.
93) סוכה נג, א.
94) שירי קרבן לירושלמי סוטה ספ"ז. וראה גם לקוטי לוי"צ אג"ק ס"ע רס. "רשימות" חוברת קסח ע' 8.
95) ראה גם שיחת שמחת בית־השואבה דאשתקד ס"ד ואילך (תו"מ ח"ד ע' 45 ואילך).
96) ס' שופטים ט, יג.
97) ברכות מד, א (במשנה). וש"נ. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סר"ד ס"ז (סי"ג). סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פ"ז ה"ז. וש"נ.
98) ברכות לה, א. וש"נ.
99) ראה בראשית א, ה. תו"א וירא יד, סע"א. סה"מ תש"ח ע' 118. 239. ועוד.
100) ואתחנן ד, ו.
101) נוסח ברכת "שים שלום" בתפלת העמידה.
102) ראה בהנסמן בתו"מ סה"מ אדר ע' פא הערה 16.
103) תהלים עד, ט.

והנה, גם במעמד ומצב של ״יום״ אין להסתפק בעבודה שמצד ההשגה, שזהו ענין היין, אלא צריך להיות גם ענין הקבלת־עול, יסוד העבודה[104], שזהו ענין המים; ועל אחת כמה וכמה במעמד ומצב של ״לילה״ — הרי בודאי שיש הכרח בענין הקבלת עול (מים) לצורך העבודה.

יח. וזהו תוכן הענין דשאיבת המים לניסוך המים בלילה:

גם במעמד ומצב דחשכת הלילה, שאינו רואה כיצד לילך בדרכו, ואינו רואה את האפשרות לקיים רצונו של הקב״ה, ונדמה לו שעליו להתנהג לפי תנאי הזמן והמקום כו׳ — אומרים לו שהציווי על העבודה דבית המקדש (ברוחניות הענינים) הוא בתקפו במשך כל שית אלפי שנין, ולכן, גם ב״לילה״ עליו להתכונן לעבודה בבית המקדש — לא מצד השכל, אלא באופן של קבלת עול, שזהו ענין דניסוך המים,

והיינו, שאין לו להמתין עד שיאיר אצלו הגילוי ד״שמש הוי׳״[105], אלא גם בלילה, ועוד לפני זה, החל מהזמן שנסתיימה הקרבת תמיד של בין הערביים (ונסגרו שערי העזרה[106]), שאז מתחיל להחשיך והולך וגובר משעה לשעה, הנה ״מכאן ואילך — לשמחת בית השואבה״[93] הוא לא יכול לשכב לישון (שהרי אם ישכב לישון, מי יודע מה יהיה...), אלא במשך כל הלילה — ״לא ראינו שינה בעינינו״[93] מתכונן הוא לניסוך המים, ועושה זאת (לא בדרך כפיה והכרח, אלא) מתוך שמחה גדולה, בידעו שזהו רצונו של הקב״ה — שיצא מבית המקדש וילך לשאוב (״שעפּן און שעפּן״) מים חיים כדי לנסך על גבי המזבח, אפילו בלילה, ועל כל פנים ביום.

וענין זה מהוה הוראה ונתינת כח על כל השנה כולה — אשר מבלי הבט על חשכת הגלות, שמצד זה הנה לא זו בלבד ש״אתם המעט מכל העמים״[107], אלא כן הוא גם אצל בני ישראל עצמם כו׳, ומיום ליום גובר והולך החושך כו׳, אף על פי כן, אין להתפעל מזה, אלא צריכים לילך מתוך שמחה גדולה, ובאופן ד״לא ראינו שינה בעינינו״, ומתוך שטורעם, ״תקעו והריעו ותקעו כו׳״[108] — לחפור ולגלות את ה״מים חיים״ שבלבו פנימה דכל אחד ואחד מישראל.

ועל ידי זה פועלים כן גם למעלה — ש״לא ינום ולא יישן שומר ישראל״[109], וממשיך ברכה והצלחה לבני ישראל באופן שלמעלה ממדידה והגבלה (כשם שעבודתם היא למעלה מהמדידה וההגבלה דשכל כו׳) בכל עניניהם, ובפרט בעניני תורה ומצוות, החל מהצלחת הפעולה לגלות את ה״מים חיים״ שבכל אחד ואחד מישראל, להיות באופן ש״יעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם״, שגם אצל אלה שנדמה שאצלם אינו כן כו׳, הנה על ידי השמחה והריקודים פועלים גם אצלם ״לעשות רצונך בלבב שלם״.

* * *

יט. בהמשך להמבואר לעיל (סעיף י״ד ואילך) שגם פרטי העבודות שבבית המקדש (כמו ניסוך המים) מהווים הוראה בעבודה — יש לבאר גם בנוגע למצות סוכה, שנוסף על כללות ענינה שהיא דירת עראי שעושים אותה קבע, שמורה על כללות העבודה דעשיית דירה לו יתברך בתחתונים, שעניני העולם שהם עראי, עושים מהם דירת קבע לו יתברך (כנ״ל בארוכה) — הרי גם פרטי הדינים שבסוכה מהווים הוראות בפרטי עניני העבודה בנפש האדם.

מפרטי הדינים דסוכה — ״שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח״[110], ש״אם היו שתים זו אצל זו . . עושה דופן שיש ברחבו יותר על טפח ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחד משתי הדפנות (כצורת אות ה׳, שיש לה ב׳ דפנות שלימות, ודופן א׳ קצר שנפסק מב׳ הדפנות[111]) ודיו״[112].

ויש חקירה בדין זה[113] — שיכולים לפרשו בב׳ אופנים, ויש ביניהם נפקא מינא לדינא: (א) מעיקר הדין אין צורך בג׳ דפנות שלימות, אלא מספיק שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח. (ב) כשישנם ב׳ דפנות ושלישית אפילו טפח, נחשבת גם הדופן השלישית לסתומה.

---

104) תניא רפמ״א.
105) ראה לקו״ש חי״ח ע׳ 310, ובהנסמן שם.
106) ראה מדות ספ״א.
107) ואתחנן ז, ז.
108) סוכה נא, ריש ע״ב (במשנה).
109) תהלים קכא, ד.
110) סוכה ו, ב. וש״נ.
111) ראה גם ״רשימות״ חוברת קטו ע׳ 8.
112) רמב״ם הל׳ סוכה פ״ד ה״ב. שו״ע או״ח סתר״ל ס״ב.
113) ראה מרחשת ח״א סט״ז. ועוד.

ויש ראיה שעל ידי הטפח חשיב כל הדופן כסתום (כאופן הב׳) – ממה שאמרו[114] ״מיגו דהוה דופן לסוכה הוה דופן לשבת״, וכיון שלענין שבת בעינן מחיצה, על כן צריך לומר, שעל ידי הטפח חשיב כל הדופן כסתום.

כ. וביאור הענין:

בנוגע לג׳ הקוין דאות ה׳ – שבתמונתן הם ג׳ הדפנות דסוכה – ידוע[115] שב׳ הקוין המחוברים מורים על מחשבה ודיבור שיש חיבור ביניהם, והקו הג׳ שהוא קצר ונפסק מב׳ הקוין מורה על המעשה, שהוא לבוש הנפרד ובא על ידי הפסק.

וזהו שאמרו חז״ל[116] ״בה׳ נברא העולם הזה״ – לפי שבריאת עולם הזה היא על ידי ג׳ הענינים דמחשבה דיבור ומעשה: מחשבה – כמאמר רז״ל[117] ״במחשבה אחת נברא העולם״, דיבור – ״בעשרה מאמרות נברא העולם״[118], ומעשה – כמאמר רז״ל[119] שדיבורו של הקב״ה חשיב מעשה.

[ועל פי זה מבואר[120] טעם השביתה בשבת הן מדיבור והן ממעשה, אף על פי שלמעלה (אצל הקב״ה) היתה השביתה רק מדיבור, שהרי ההתהוות היתה על ידי הדיבור בלבד – כיון שדיבורו של הקב״ה חשיב מעשה.

ובאמת מצינו גם אצל האדם למטה שדיבור חשיב מעשה – עקימת שפתיו הוי מעשה[121], שלכן המחמר אחר בהמתו בשבת חייב, אף על פי שאין זה אלא דיבור בלבד, שמנהיגה בקול[122]; אלא שאצל האדם נחשב הדיבור למעשה זוטא בלבד, ואילו דיבורו של הקב״ה הוא מעשה רבה, שהרי על ידי הדיבור נתהוה העולם בפועל ממש[123]].

ונמצא, שהתהוות העולם היא על ידי ג׳ הענינים דמחשבה דיבור ומעשה, אלא שההמשכה במעשה בפועל היא באופן של הפסק (כמרומז בקו השלישי דאות ה׳ שהוא נפסק מב׳ הקוין שמורים על מחשבה ודיבור), שזהו מה שכתוב[124] ״בראתיו יצרתיו אף עשיתיו״, שעולמות בריאה ויצירה (שדוגמתם הם מחשבה ודיבור) הם מחוברים, מה שאין כן עולם העשיה הוא באופן של פירוד והפסק – ״אף עשיתיו״, אף הפסיק הענין[125].

אמנם, תכלית הכוונה בבריאת העולם באופן של פירוד והפסק היא – שישראל על ידי עבודתם יפעלו חיבור ואיחוד העולם עם אלקות, לעשותו דירה לו יתברך.

וענין זה מרומז בדין דפנות סוכה שהם בצורת אות ה׳ שבה נברא עולם הזה – נוסף על כללות הסוכה שהיא דירת עראי שהאדם עושה אותה קבע, ורומזת על כללות עולם הזה שמצד עצמו הוא עראי, וישראל על ידי עבודתם עושים ממנו דירת קבע לו יתברך – שאף על פי שדופן הג׳ הוא קצר ונפסק משתי הדפנות (שמורה על הפירוד וההפסק שבעולם), מכל מקום, חשיב כדופן סתום (להורות על החיבור והאיחוד שנעשה על ידי העבודה).

כא. וענינו בעבודה בנפש האדם – שכח המעשה צריך להיות מחובר ומאוחד עם הכחות הנעלים דדיבור ומחשבה ובטל אליהם, עד כדי כך, שההנהגה במעשה בפועל על ידי הגוף מצד עצמו תהיה בדרך ממילא כפי רצון הנשמה, וכדאיתא בירושלמי[126] ד״מנפשי׳ כרע״.

ובהקדמה – שכשם שבכללות העולמות תכלית הכוונה היא לא עולם הבריאה ועולם היצירה, אלא עולם העשיה דוקא, עולם הזה הגשמי ממש[127], כך גם בעולם הזה גופא תכלית הכוונה היא לא כחות הנפש, שכל ומדות, אלא הגוף הגשמי דוקא, היינו, שהגוף הגשמי יהיה בטל בתכלית, ועד שמצד עצמו מתנהג כפי רצון הנשמה.

ולדוגמא: דבר האסור – צריך להיות מופרך לגמרי גם מצד גופו של יהודי, כך שבדרך ממילא לא ייעשה

114) סוכה ז, א.
115) ראה תו״א מג״א צה, סע״ב. לקו״ת ר״פ בלק. ספר הלקוטים (דא״ח להצ״צ) ערך אותיות, פרטי האותיות ס״ע תתט ואילך. וש״נ.
116) מנחות כט, ב.
117) זח״ב כ, א. הובא בלקו״ת תצא לה, א.
118) אבות רפ״ה.
119) ב״ר פמ״ד, כב.
120) ראה לקו״ש חי״א ע׳ 80 ואילך. וש״נ.
121) סנהדרין סה, א. וראה ב״מ צ, סע״ב.
122) שבת קנג, ב ובפרש״י.
123) ראה גם ״רשימות״ חוברת קנא ע׳ 15 ואילך. וש״נ.
124) ישעי׳ מג, ז.
125) ראה לקו״ת וסה״ל שבהערה 115.
126) ברכות פ״ב סה״ד. הובא בתוס׳ שבת קיח, סע״ב. ועוד.
127) ראה תניא רפל״ו.

(״עס וועט זיך ניט טאָן״) אצלו דבר איסור, וכמו בהמה שמטבעה אינה קופצת לתוך דבר המזיק כמו אש[128], אף שאין לה הבנה, כיון שזהו דבר שנוגע בעצם מציאותה.

ועל פי זה יש לבאר הדין[129] שבעל הבית המאכיל פועלים דבר איסור צריך לשלם להם דמי הסעודה — דלכאורה אינו מובן: הן אמת שנפשו של אדם קצה בדבר איסור, אבל אף על פי כן, כיון שסוף כל סוף אכלו (לפי שלא ידעו שזהו דבר האסור) ושבעו, כך שבעל הבית חסך להם את הממון של סעודה זו, יש לו ליפטר מלשלם להם דמי הסעודה, ועל כל פנים שלא יצטרך לשלם אלא דמי בשר בזול[130] — אך על פי הנ״ל מובן, דכיון שנפשו קצה בדבר איסור, הרי גם גופו קץ בו, ובמילא, לא נעשה שבע מאכילה זו, ויצטרך לאכול סעודה נוספת!

כב. והנה, האמת היא שלהיות מדריגה זו מאירה בגילוי — הרי זה ענין ששייך רק אצל צדיקים, דכיון שאין להם רע כלל (כמבואר בתניא[131]), היינו, שהם במעמד ומצב כמו לפני החטא, כפי ש״עולם על מילואו נברא״[42] וכמו שיהיה לעתיד לבוא, ש״את רוח הטומאה אעביר מן הארץ״[132] — הנה גם מצד הגוף לא שייך שיהיה אצלם ענין בלתי רצוי חס ושלום, וכמו שכתוב[133] ״לא יאונה לצדיק כל און״.

ולא זו בלבד שמצד הגוף לא שייך אצלם דבר איסור, אלא עוד זאת, שביטול הגוף הוא עד כדי כך שעושה מעצמו גם ענינים של הידור מצוה וכדומה.

וכפי שסיפר כ״ק מו״ח אדמו״ר אודות אביו כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נשמתו עדן, שבעת שהשתתף באחת האסיפות של גדולי ישראל, וביניהם גם הגאון רבי חיים מבריסק, הבחינו הרבנים בהנהגת אדמו״ר נשמתו עדן בנטילת ידים לסעודה, ששופך ג׳ פעמים על כל יד, ושאלוהו היכן הוא המקור להנהגה זו, והשיב להם, שבזה הרגע אינו זוכר את מקור הדברים, אבל, כיון שנוהג כן, בודאי יש לזה מקור. והוסיף, שהרגיל את גופו שיתנהג מעצמו כמו שצריך להתנהג, ובמילא, כיון שאצלו נעשה כן (״באַ אים טוט זיך אַזוי״), הרי זו ראיה שכך צריך לעשות! — ואחר כך הראה להם את המקור להנהגה זו.

— כ״ק מו״ח אדמו״ר סיפר זה כמה פעמים, ובשינויי נוסחאות[134], וכנראה שאירע ב׳ פעמים: פעם אחת — הראה את המקור על אתר, ופעם אחרת אמר כל הנ״ל.

והיינו, שאצל צדיקים ישנו החיבור דכח המעשה עם הכחות הנעלים מצד הגוף עצמו ובדרך ממילא.

אבל אצל אלה שאינם שייכים למדריגה זו — הרי מצד הזוהמא שירדה לעולם על ידי חטא עץ הדעת[135] [כולל גם בנוגע לבני ישראל, שאף שבמתן תורה פסקה זוהמתן[136], הרי על ידי חטא העגל חזרה זוהמתן[137]], הנה מצד הגוף יש מקום שייעשה (״עס זאָל זיך טאָן״) ענין בלתי רצוי; ואצלם תובעים שיהיה החיבור דכח המעשה עם הכחות הנעלים על כל פנים בדרך עבודה, בנוגע לפועל.

כג. וזוהי ההוראה שלמדים מדין דפנות הסוכה שהם בציור אות ה׳, ב׳ דפנות כהלכתן ושלישית אפילו טפח, שאף שדופן הג׳ נפסק, מכל מקום, חשיב כסתום ומחובר עם ב׳ הדפנות:

למרות ההפסק שבין כח המעשה לכחות הנעלים, ״אף עשיתיו״, אף הפסיק הענין — אין זה צריך להיות הפסק לגמרי והפסק אמיתי חס ושלום, כי אם על דרך הפרסא והפרוכת שבין קודש הקדשים לקודש, שאין זה הפסק לגמרי, שהרי גם לאחרי הפרוכת הרי זה קודש, וכמו כן צריכים לפעול בנוגע להפסק בין כח המעשה, שמורה על גשמיות, לכחות הנעלים, שמורים על רוחניות — שגם בהדברים הגשמיים, דברי הרשות ועובדין דחול, יומשך ויורגש ענין הקדושה[138].

והיינו, שגם בשעה שעוסק בענינים גשמיים, אשר, יש כאלה שנדמה להם שזוהי גשמיות ממש, חומריות, שהרי הוא אוכל כמו שכולם אוכלים, ושותה כמו שכולם שותים, וכיוצא בזה — הנה אצלו יורגש קדושה בכל

128) ראה שו״ע חו״מ ר״ס שפג, ורמ״א שם סו״ס תיח ובסמ״ע שם. וראה גם אג״ק חי״א ס״ע תג ואילך.
129) ראה תרומות פ״ו מ״ג. ירושלמי שם ה״ב. רמב״ם הל׳ תרומות פ״י ה״י. וראה גם בכורות לז, א. רמב״ם הל׳ מכירה ספט״ז. טושו״ע חו״מ סרל״ד ובסמ״ע שם סק״ד.
130) ראה כתובות לד, ב. וש״נ.
131) פרק י.
132) זכרי׳ יג, ב.
133) משלי יב, כא.
134) ראה גם סה״ש תרצ״ו ע׳ 98, ובהנסמן שם.
135) ראה שבת קמו, רע״א. וש״נ.
136) שבת שם. זהר ח״א נב, ב. ח״ב קצג, ב.
137) זהר שם. וראה תניא ספל״ו.
138) ראה סהמ״צ להצ״צ מצות מילה פ״ד ואילך (דרמ״צ ו, ב ואילך).

ענינים אלו, כיון שעושה אותם כדי למלא שליחותו בעולם, לחבר גשמיות עם רוחניות ואלקות, שזהו תוכן חיבור כח המעשה עם הכחות הנעלים המרומז בדופן הג׳ שנעשה מחובר לב׳ הדפנות על ידי זה שנעשה כסתום.

ועל ידי זה באים להשלימות דמ״ם סתומה דלעתיד לבוא, כמו שכתוב[139] ״לרבה המשרה״, מ״ם סתומה באמצע התיבה, שהרי זמן הגלות הוא בדוגמת מ״ם פתוחה שיש בה פירצה והפסק, כמו שכתוב[140] ״חומות ירושלים אשר המ פרוצים״, מ״ם פתוחה בסוף התיבה, שזהו מצד החטא כו׳, מה שאין כן לעתיד לבוא לא יהיה ענין של פירצה והפסק, וכמו שכתוב[141] ״אין פרץ ואין יוצאת גו׳״, וטעם הדבר — כפי שממשיך בפסוק שלאחרי זה[142] — ״אשרי העם שככה לו אשרי העם שה׳ אלקיו״, היינו, שישראל על ידי עבודתם סותמים את הפירצה, ופועלים את המ״ם סתומה דלעתיד לבוא.

[ניגנו ורקדו בשמחה רבה, וכ״ק אדמו״ר שליט״א עמד מלא קומתו ורקד על מקומו, ואחר כך אמר על הניגון והריקוד בשמחה: ״אַ סימן אַז ס׳האָט אָנגערירט״].

* * *

כד. דובר לעיל (סעיף כ״ג) אודות החילוק שבין זמן הגלות לזמן הגאולה, שבזמן הגלות ישנה מ״ם פתוחה אפילו בסוף התיבה, מה שאין כן בזמן הגאולה תהיה מ״ם סתומה אפילו באמצע התיבה — שענין זה מורה על שלילת האפשרות של יניקה שלא כדבעי, אלא כל הענינים הם בשלימות הרצויה, הן ברוחניות, ובמילא גם בגשמיות, ככל היעודים שנתפרשו בתורה, כמו ״ונתתי גשמיכם בעתם גו׳ והשבתי חיה רעה מן הארץ וחרב לא תעבור בארצכם״[48] ״אפילו חרב של שלום״[143].

אמנם, כיון שהתחלת כל הענינים היא בתורה, כמארז״ל[144] ״אסתכל באורייתא וברא עלמא״, וכפי שדרשו חז״ל[145] על הפסוק[146] ״ואהיה אצלו אמון״, א״ת אמון אלא אומן, ״התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב״ה״, כמשל האומן שיש לו דיפתראות ופינקסאות כו׳ — הרי גם הפעולה דמ״ם סתומה בעולם (סתימת הפירצה דזמן הגלות) נעשית על ידי הקדמת ענין המ״ם סתומה בתורה.

והענין בזה — כדאיתא בגמרא[147] ״מ״ם פתוחה מ״ם סתומה — מאמר פתוח מאמר סתום״, ומבואר בזה[148] ש״מאמר פתוח״ קאי על גליא דתורה, ו״מאמר סתום״ קאי על נסתר דתורה, פנימיות התורה.

כלומר: אף שבמתן־תורה ניתנו כל עניני התורה, מכל מקום, ישנם ענינים שניתנו בגלוי — נגלה דתורה, ויש ענינים שנשארו בהעלם ובנסתר — נסתר דתורה, והתגלותם תהיה לעתיד לבוא, כפירוש רש״י (ממדרשי חז״ל[149]) על הפסוק[150] ״ישקני מנשיקות פיהו״, ״מובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה״, שזהו ענין רזי תורה שילמד משיח את כל העם[151].

והרי מובן שאין הכוונה שכאשר לומדים נסתר דתורה שוכחים חס ושלום נגלה דתורה, כי אם, שהלימוד הוא באופן שבכל ענין שבתורה מגלים את הפנימיות והנסתר שבו (שהרי נגלה דתורה ופנימיות התורה אינם שתי תורות חס ושלום, אלא פנימיות התורה היא הפנימיות והנשמה של נגלה דתורה), והיינו, שמגלים במאמר הפתוח שלאמיתתו של דבר הרי הוא מאמר סתום.

ועל ידי זה פועלים דוגמתו גם בעולם — כפי שיהיה בשלימות לעתיד לבוא, שאז יקויים היעוד ״כי מלאה הארץ דעה את הוי׳ כמים לים מכסים״[152], היינו, שפנימיות התורה תהיה בגילוי ממש, ועל ידי זה יתגלה גם האלקות שהיה נעלם ונסתר בכל עניני העולם, כמו שכתוב[153] ״ונגלה כבוד ה׳ וראו כל בשר יחדיו גו׳״.

---

139) ישעי׳ ט, ו. וראה ספר הערכים חב״ד מערכת אותיות התורה — מ״ם (ב) ס״ז (ע׳ רג ואילך). וש״נ.
140) נחמי׳ ב, יג.
141) תהלים קמד, יד.
142) שם, טו.
143) תענית כב, ב.
144) זח״ב קסא, ריש ע״ב.
145) ב״ר בתחלתו.
146) משלי ח, ל.
147) שבת קד, א.
148) פרש״י שם. הובא ונתבאר בשל״ה בית הגדול בסופו (לז, ב ואילך). וראה ספר הערכים חב״ד שם ס״ד (ס״ע קצד ואילך). וש״נ.
149) ראה לקו״ש ח״כ ע׳ 184 הערה 31. חכ״ב ע׳ 77 הערה 68. וש״נ.
150) שה״ש א, ב.
151) ראה לקו״ת צו יז, א. ובכ״מ.
152) ישעי׳ יא, ט.
153) שם מ, ה.

וכללות הענין בזה – שכל הענינים תלויים בלימוד התורה, שלכן אמרו חז״ל[154] ״תלמוד תורה כנגד כולם״, כי התורה היא הממוצע המחבר וממשיך אלקות בעולם, וכמו שכתוב[155] ״עוטה אור כשלמה״, שקאי על התורה שהיא לבושו של הקב״ה שעל ידו נמשך גילוי אלקות בעולם[156]. אמנם, כשם שבמשל הלבוש צריך האדם להיות מלובש בהלבוש, מה שאין כן כשהוא מונח בקרן זוית ואין האדם משתמש בו אזי שולט בו רקבון, כן הוא גם בלבוש התורה, שהקב״ה צריך להיות מלובש בהתורה, היינו, שיומשך בתורה אור אין סוף ברוך הוא[157].

ולכן, כאשר יהודי לומד פנימיות התורה, שבה ניכר ונרגש האלקות שבתורה – פועל הוא שהקב״ה מתלבש בלבוש התורה (ועל דרך דרשת חז״ל[158] על הפסוק[159] ״והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניהם לבדם גו׳״), ועל ידי זה נמשך אלקות בעולם.

ומזה מובן שכדי לפעול בעולם סתימת הפירצה דמ״ם פתוחה שבזמן הגלות, ולפעול את המ״ם סתומה דזמן הגאולה – צריך להיות ההכשר וההכנה לזה על ידי מעשינו ועבודתינו בחיבור ואיחוד נגלה דתורה ופנימיות התורה, לעשות ממ״ם פתוחה – מ״ם סתומה.

כה. ובענין זה מצינו רמז בגמרא שקשור עם ניסוך המים שבחג הסוכות:

בנוגע לכתיבת ״שם קטן משם גדול, שם משמעון״ – פריך בגמרא[160] ״מי דמי, מ״ם דשם סתום, מ״ם דשמעון פתוח . . זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר . . הוא דאמר כי האי תנא דתניא רבי יהודה בן בתירא אומר נאמר בשני ונסכיהם, בששי ונסכי׳, בשביעי כמשפטם, הרי מ״ם יו״ד מ״ם, מכאן רמז לניסוך המים מן התורה (כלומר, מ״ם דונסכיהם דריש ליה בפתוחה (מים), שמע מינה בפתוח ועשאו סתום דכשר), ומדפתוח ועשאו סתום כשר, סתום נמי סתום ועשאו פתוח כשר, מי דמי, פתוח ועשאו סתום עלויי קא מעלי לי׳ וכו׳״.

והיינו, שהרמז לניסוך המים מן התורה הוא באופן ד״פתוח ועשאו סתום״, שעושים ממ״ם פתוחה (״מים״) – מ״ם סתומה (״ונסכיהם״)[161].

כו. ורמז זה הוא בענין ניסוך המים – כיון שניסוך המים קשור עם פנימיות התורה, ״מ״ם סתומה מאמר סתום״:

דובר לעיל (סעיף ט״ז) אודות החילוק שבין ניסוך המים לניסוך היין – שמים שאין בהם טעם מורה על ענין הקבלת־עול, ויין שיש בו טעם וגעשמאַק מורה על ענין ההבנה וההשגה.

וזהו גם מהחילוקים שבין נגלה דתורה לפנימיות התורה – שבלימוד נגלה דתורה מודגש בעיקר הטעם שבהבנה והשגה, מה שאין כן בפנימיות התורה מודגש בעיקר ענין הקבלת־עול והנחת עצמותו, שזוהי ההכנה המוכרחת ללימוד פנימיות התורה.

כז. ובפרטיות יותר:

בנגלה דתורה – הלימוד הוא אודות ענינים שמציאותם נראית ונגלית בעיני בשר, והלימוד עצמו הוא בסברות של שכל אנושי, ויכולים להשתמש גם בסברות מעניני העולם, שגם אינו־יהודי, להבדיל, יכול לחשוב אודותן, ובכלל – טוען הוא – על התורה נאמר[162] ״כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים״, שגם אומות העולם מבינים שהיא חכמה גדולה ועמוקה כו׳. וכיון שכן, יכול לחשוב שאין הדבר תלוי אלא ביגיעת שכלו, דכיון שיש לו ראש טוב, ומתייגע בשכלו, אזי יתקיים בו ״יגעת ומצאת״[163]; ומהו הצורך – טוען הוא – בענין הביטול והנחת עצמותו, ואדרבה: לדעתו – הרגש מציאותו יוסיף באיכות הלימוד, להראות כחו בחידוש סברות בהסוגיא שלומד מתוך תענוג וגעשמאַק כו׳.

מה שאין כן בפנימיות התורה – הלימוד הוא אודות ביטול מציאות העולם, ״אין עוד מלבדו״[28] כולל גם שהאדם הלומד אינו מציאות בפני עצמו, ולכן, ההקדמה להלימוד הוא ענין הביטול והנחת עצמותו,

---

154) פאה פ״א מ״א.
155) תהלים קד, ב.
156) ראה סה״מ ה׳ש״ת ע׳ 67 ואילך.
157) ראה לקו״ת דרושי שמע״צ פו, א.
158) סנהדרין קב, א. וראה אוה״ת נ״ך עה״פ (ע׳ סח).
159) מלכים־א יא, כט.
160) שבת קג, ב (ובפרש״י).
161) כאשר כ״ק אדמו״ר שליט״א דיבר בענין זה, אמר בבת־שחוק: אין זה פשט׳ל בספר חסידי דחסידות פולין, אלא גמרא מפורשת!
162) ואתחנן ד, ו.
163) מגילה ו, ריש ע״ב.

— וזהו הפירוש הפנימי במאמר רז"ל[164] "אין דורשים במעשה מרכבה אלא ביחיד", שהתנאי ללימוד פנימיות התורה הוא שהאדם הלומד יתבטל ממציאותו ויתאחד עם יחידו של עולם, מה שאין כן כאשר האדם הוא מציאות בפני עצמו, שאז ישנם שני דברים כו' —

ועוד זאת, שגם הלימוד עצמו הוא באופן שצריך להניח את שכלו על הצד ולקבל את הענינים כפי שהם על פי קבלת האריז"ל כו', ונוסף לכך צריך להתייגע ולהבין גם בשכלו כפי יכולת השגתו ושרש נפשו למעלה, אלא שצריך לידע שהאפשרות שיוכל להבין בשכלו הענינים דפנימיות התורה אינה אלא בכחו של הקב"ה, שהוא כל יכול, ועלה ברצונו שהאדם למטה יתייגע וישיג בשכלו ענינים כאלה שמצד עצמם הם למעלה מהשגתו, וכיון שכן, לא יפלא שבתחלת הלימוד חסר אצלו בהבנה והשגה, ולכן אינו מתפעל מזה, וממשיך ללמוד מתוך קבלת עול, עד שסוף כל סוף — בגלגול זה או בגלגול אחר — יבוא גם להבנה והשגה, כיון שלכל אחד ואחד מישראל יש חלק בכל חלקי הפרד"ס שבתורה.

וכיון שכן, הרי כשמדובר אודות בחור ישיבה שבקי במאה או מאתיים דפי גמרא עם תוספות ועוד ראשונים, ומחדש חידושים בדברי הרמב"ם, ופלוני ופלוני מעידים עליו שהוא בקי וחריף, צנא מלא ספרא וכו' — למה יחפוץ להקדיש מזמנו עבור לימוד ענינים שאין בהם געשמאַק, בלשון המעטה ("ווייַך געזאָגט"), ויתירה מזה, ענינים שאין להם יסוד — לדעתו — כיון שאינם מובנים בשכלו?!

ועל זה אומרים לו שלא מספיק לימוד נגלה דתורה בלבד, דכיון שהיסוד הוא השכל שלו, הרי זה מאמר פתוח, מ"ם פתוחה, שיש בה פירצה כו'. ולכן צריך לסתום הפירצה, לעשות מהמ"ם פתוחה — מ"ם סתומה, על ידי לימוד פנימיות התורה, מאמר סתום, שהיסוד לזה הו"ע הביטול והנחת עצמותו דוקא.

וזהו שהענין ד"פתוח ועשאו סתום" מרומז בניסוך המים דוקא, שמים אין בהם טעם, ושאיבתם היא בלילה — דלא כניסוך היין, שיין יש בו טעם וגעשמאק, וזמנו הוא ביום דוקא — להורות שגם במעמד ומצב ששורר חושך בעולם, וגם אצלו אין געשמאַק כו', מכל מקום, יוצא לחפש מים חיים, ומביאם להר הבית ולבית המקדש מתוך שמחה, ולא עוד אלא שהשמחה היא גדולה יותר מאשר בניסוך היין.

כח. ויש להוסיף עוד רמז בענין ניסוך המים וניסוך היין:

בנוגע לסדר ניסוך המים — איתא במשנה[165]: "שני ספלים . . היו שם . . של מים . . של יין, עירה של מים לתוך של יין ושל יין לתוך של מים יצא".

ועל פי האמור שניסוך המים קשור עם פנימיות התורה וניסוך היין קשור עם נגלה דתורה — נמצא, שגם בענין זה מרומז האיחוד והחיבור שבין נגלה דתורה ופנימיות התורה.

ומזה מובן שיכולים וצריכים ללמוד פנימיות התורה מבלי לחשוש שמא יהיה הלימוד יתר מן המדה ("טאָמער וועט ער איבערכאַפּן די מאָס") גם על חשבון נגלה דתורה, שכן, גם אם יקרה כן — יערב לו ("זאָל אים ווייל באַקומען")...

כט. ועוד זאת, שעל ידי לימוד פנימיות התורה ניתוסף גם בלימוד נגלה דתורה — ובשתים:

א) על ידי לימוד פנימיות התורה ניתוסף חיות בלימוד נגלה דתורה, שכן, נגלה דתורה ופנימיות התורה הם בדוגמת גוף ונשמה, כדאיתא בזהר[166] שנגלה דתורה נקראת גופי תורה, ופנימיות התורה נקראת נשמתא דאורייתא, וכשם שהנשמה מחיה את הגוף באופן שגם הגוף עצמו נעשה דבר חי (ולא באופן שהחיות הוא רק בנפש, והנפש דוחפת את הגוף להתנועע כו'), כמו כן על ידי לימוד פנימיות התורה נעשה גם לימוד נגלה דתורה מתוך חיות והתלהבות ("מיט אַ ברען") מצד ההרגש שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה.

ב) על ידי לימוד פנימיות התורה זוכה להצליח בלימוד נגלה דתורה שיכוין לאמיתתה של תורה, כי, כאשר הלימוד הוא על ידי שכל האדם מצד עצמו, יכול לילך בדרך עקלתון, ולא מספיק דעתא צילותא, אלא צריך גם סייעתא דשמייא לכוין לאמיתתה של תורה, וע"ד מאמר רז"ל[167] "הוי' עמו[168] — שהלכה כמותו", והעצה לזה היא — שלימוד התורה יהיה מתוך יראת שמים, וכמאמר רז"ל[169] "כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת

164) ע"פ חגיגה יא, ב. יג, א.
165) סוכה מח, א ואילך.
166) ח"ג קנב, א.
167) סנהדרין צג, ב.
168) שמואל־א טז, יח.
169) שבת לא, סע"א ואילך.

שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו, בהי עייל״, וכדי לבוא ליראת שמים יש צורך בלימוד פנימיות התורה, כמו שכתב הרמב״ם[170] ״היאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים וכו׳״.

והיסוד לזה הוא ענין הביטול והנחת עצמותו שמרומז בניסוך המים שמורה על פנימיות התורה, שעל ידי זה נעשית ההתקשרות דסתים שבנשמה עם סתים דקוב״ה[171], ובאופן שנמשך וניכר גם בגילוי, היינו, שעבודתו בפועל, בלימוד התורה ובתפלה, היא באופן שרואים שזהו יהודי שחדור באהבת השם ויראת השם.

* * *

ל. המנהג במדינה זו — להיותה מדינה מסודרת — שכאשר שומעים דרשה מהרב או המגיד, הנה בשעת מעשה מוחים כפיים, אומרים יישר־כח להרב (ואם מישהו מקורב יותר, הרי הוא גם טופח על שכמו של הרב), ואפילו מעניקים לו ״טשעק״; אבל — אין זה נוגע ושייך אל הפועל.

באים אמנם לשמוע את הדרשה, ונהנים משמיעתה, ובפרט כאשר הרב מתבל את דבריו במילי דבדיחותא, אבל באים מלכתחילה מתוך החלטה גמורה שלא יבלבל הדבר למציאותו, לעניניו, אכילתו ושתייתו וכיו״ב, ולהנהגתו היום־יומית.

ולכן, יש צורך להבהיר בנוגע להמדובר אודות לימוד פנימיות התורה — שלא לדרשה קאתינא, אלא הכוונה היא בנוגע לפועל, הן בנוגע לבעלי עסק והן בנוגע ליושבי אוהל, ובפרט תלמידי הישיבות, הן בנוגע לעצמם, שיהיה להם שיעור קבוע בתורת החסידות, כל אחד לפי ענינו, והן בנוגע להפצת המעיינות חוצה, כדרישת והוראת רבותינו נשיאינו שמסרו נפשם על לימוד והפצת תורת החסידות.

ובנוגע לכל התירוצים למיניהם — כבר אמרו ״שערי תירוצים לא ננעלו״, ואם דרך שער נעול יכול גנב לחדור, כשהשער אינו נעול, בודאי יוכל היצה״ר למצוא תמיד תירוצים נוספים, ובמילא, אין להתייחס לכל התירוצים, אלא להתחיל ללמוד תורת החסידות בפועל ממש, ולא לדחות זאת לאחר זמן, כהוראת חז״ל[172] ״אל תאמר לכשאפנה אשנה וכו׳״.

וההתחלה בזה צריכה להיות בדרך של קבלת עול — שזהו״ע ניסוך המים (כנ״ל סט״ז ואילך).

ובהקדמה — שהצדוקים אינם מודים בניסוך המים[173], כיון שלא נתפרש בתורה שבכתב, כי אם בדרך רמז והלכה למשה מסיני[174], שכן, הגישה של הצדוקים היא שכל ענין צריך להיות בהבנה והשגה דוקא, וכדברי הצדוקי לרבא ״עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו״[175], ולכן אינם מודים בניסוך המים, שמורה על קבלת עול, שאין בו טעם, הבנה והשגה.

ומזה מובן גם בנוגע ללימוד תורת החסידות — שאין להמתין עד שיערה עליו רוח ממרום להיות לו טוב טעם (״געשמאַק״) בלימוד החסידות, אלא יש להתחיל בזה באופן של קבלת עול, כהסדר במתן־תורה שהקדימו נעשה לנשמע,

— וכמודגש גם בניסוך המים, שאין להמתין עד שיאיר היום, אלא תיכף בלילה, ובזמן שהחושך הולך וגובר, יוצאים לשאוב המים כו׳ —

וכאשר יעסוק בלימוד החסידות באופן של קבלת עול, כבניסוך המים, וישרה את עצמו (״ער וועט זיך ווייקן״) ב״מי הדעת״[176], אזי יתרכך לבו הקשה כאבן, ובמשך הזמן יהיה לו גם טוב טעם, הבנה והשגה כו׳.

וכאמור, אין לדחות זאת למחר, אלא להתחיל בזה תיכף ומיד, ״היום לעשותם״[177].

* * *

170) הל׳ יסוה״ת פ״ב ה״ב.
171) ראה זח״ג עג, א.
172) אבות פ״ב מ״ד.
173) פרש״י סוכה מח, ב (במשנה). פיה״מ להרמב״ם שם.
174) סוכה לד, רע״א. רמב״ם הל׳ תמידין ומוספין פ״י ה״ו. פיה״מ שם.
175) שבת פח, סע״א.
176) ראה רמב״ם הל׳ מקואות בסופן (הובא לקמן סמ״א).
177) ס״פ ואתחנן. וראה עירובין כב, א. וש״נ.

לא. בנוגע לניסוך היין — דרשו חז״ל[178] ״ומנחתם ונסכיהם[179] אפילו בלילה, ומנחתם ונסכיהם אפילו למחר״, שלכן, ״אדם מביא את זבחיו היום ונסכיו מכאן עד עשרה ימים״[180]. אבל, האפשרות לניסוך היין בלילה אינה אלא לאחר שהקריב הקרבן ביום, והיינו, שלאחרי שיש התחלת הענין ביום, אזי יכול להיות המשכו גם בלילה.

מה שאין כן בנוגע לניסוך המים — הרי אף שהלימוד ש״ניסוך המים מאורתא״ הוא ממ״ש ״ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה״[181], אין זה כמו ניסוך היין בלילה שהוא לאחרי הקרבת הקרבן ביום, אלא בלילה שלפני הקרבת הקרבן — ״אם הקדים . . לזבח אפילו נסכן בלילה יצא״[92]

ויש לבאר הלימוד וההוראה מענין זה[182] — על פי האמור לעיל (סעיף כ״ו ואילך) שניסוך היין קשור עם נגלה דתורה, שהלימוד הוא באופן של געשמאַק, שענין זה יכול להיות רק במעמד ומצב של אור (יום) בנפש האדם ובעולם, מה שאין כן ניסוך המים שקשור עם פנימיות התורה, יכול להיות כולו בלילה, ועל כל פנים ההכנה וההכשר (שאיבת המים) מוכרח להיות בלילה דוקא.

לב. ובהקדמה — שהיסוד לכללות הענין דמתן־תורה הוא הקדמת נעשה לנשמע, וכפי שהשיב רבא על טענת הצדוקי ״עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו״[183]: ״אנן דסגינן בשלימותא (התהלכנו עמו בתום לב . . וסמכנו עליו כו׳) כתיב בן[184] תומת ישרים תנחם״[185].

והענין בזה:

כיון שהתורה היא חכמתו ורצונו של הקב״ה, הרי מובן שהאדם — עם השכל וכל הכחות והיכולת שלו — אינו שייך כלל לתורה. אלא שרצה הקב״ה — מצד חסד חנם — והוריד את התורה בסדר השתלשלות והלבישה בלבוש כזה ששכל האנושי יוכל להתחיל להבין את התורה.

אבל, זהו רק לאחרי הקדמת נעשה לנשמע: כדי לזכות שהקב״ה יניח לאדם להבין את התורה — אי אפשר לגשת מתוך הנחה שהאדם צריך להבין כל דבר, ואם לאו, אין רצונו בכך; הגישה צריכה להיות באופן ד״תומת ישרים תנחם״. צריכים להתחיל מהקדמת נעשה לנשמע, היינו, שלכל לראש צריכים לעשות ולקיים, ונוסף לזה, סומכים על הקב״ה שיעשה מה שצריך לעשות כדי שתהיה לאדם גם הבנה וגעשמאַק בתורה.

וכמו כן הוא עתה בנוגע ללימוד פנימיות התורה בפרט — שלכל לראש צריכה להיות החלטה חזקה על־דבר ההכרח דלימוד פנימיות התורה, אלא מאי, לימוד זה אינו מובן בשכלו — הרי גם בנוגע לכללות התורה הוצרכה להיות הקדמת נעשה לנשמע, וכאשר ההנהגה היא באופן ד״תומת ישרים תנחם״, יתן לו הקב״ה הבנה גם בפנימיות התורה.

לג. וענין זה מרומז בכך שניסוך המים הוא מ״אורתא״, והיינו, שלא זו בלבד שהתחלת והכשר המצוה — שאיבת המים — מוכרח להיות בלילה (שהרי בעת הקרבת תמיד של שחר הוצרכו המים להיות בבית המקדש), אלא עוד זאת, שגם ״אם הקדים . . לזבח אפילו נסכן בלילה יצא״, והיינו, שעוד לפני הבאת הקרבן, לפני שהיה אצלו איזה ענין של געשמאַק, הקדים והשלים את כל הענין דניסוך המים — הרי זה כשר.

ועוד זאת, שענין זה נלמד מאותו פסוק שממנו למדים שניסוך היין כשר בלילה שלאחרי הקרבת הקרבן ביום — שלא נחשוב שהסיבה לכך שניסוך היין כשר בלילה היא בגלל שקדם תחילה הגעשמאַק דהקרבן — שהרי מפסוק זה עצמו למדים שניסוך המים כשר בלילה קודם הקרבת הקרבנות שהם חובת היום.

לד. ונקודת הענין — שכללות הגישה שיהיה ביכולת הנברא להתקשר עם הבורא, הרי זה לא על ידי ענין של שכל וגעשמאַק, אלא על ידי ביטול מציאותו דוקא, שמכריז: ״אין עוד מלבדו״[28] וגם הוא עצמו בכלל[186], וזוהי ההתחלה שיוכל להיות דבוק באלקות, כמו שכתוב[187] ״ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם גו׳״, היינו, שיוצא ממציאותו, עד שכל המציאות שלו היא המציאות דאלקות.

---

178) זבחים ח, א. פד, א. מנחות מד, ב. נב, א. תמורה יד, א. וראה תענית ב, ב.

179) פינחס כט, יח ואילך.

180) זבחים מד, א.

181) תענית שם.

182) הביאור ע״ד הנגלה — ראה לקמן סל״ח.

183) כ״ק אדמו״ר שליט״א חייך ואמר: אם יש כאן מישהו שהוא בקי בש״ס, או בקי במסכת שבת — יאמר את לשון הגמרא.

184) משלי יא, ג.

185) שבת פח, סע״א ואילך (ובפרש״י).

186) ראה תניא פמ״א.

187) ואתחנן ד, ד.

ועל דרך שמצינו בזהר שרשב״י אמר ״אנא סימנא בעלמא״[188], היינו, שאינו מציאות לעצמו, וכל מציאותו אינה אלא סימן להענינים שלמעלה[189].

וזהו גם תוכן המשל המובא בפירוש רש״י[190] ״עבד מלך מלך״ – דכיון שכל מציאותו היא היותו ״עבד מלך״, ומלבד זה אין לו שום מציאות כלל, נעשה הוא מציאות המלך עצמו, ובמילא, ככל שתגדל מציאותו של המלך, נעשה גם הוא – לאחרי שנתבטל ממציאותו להיות רק עבד מלך – גדול ועמוק ורוחני יותר.

ולכן, כאשר נרגש אצלו הענין ד״אין עוד מלבדו״, היינו, שכל מציאותו אינה אלא שהוא קשור עם מלך מלכי המלכים הקב״ה, שהוא אמיתית המציאות – נעשה גם הוא בעצמו אמיתית המציאות, ובמילא, נעשה גם אצלו אחיזה והבנה והשגה בתורה, ולא רק בנגלה דתורה, אלא גם בפנימיות התורה.

לה. וזהו גם הביאור בדברי הגמרא[191] ״צדיקים במיתתן נקראו חיים״:

צדיק – גם בהיותו בחיים חיותו בעלמא דין, הרי המציאות שלו אינה האברים הגשמיים, בשר וגידים ועצמות הגשמיים, אלא כל מציאותו היא היותו צינור להמשכת אלקות בעולם הזה[192], שזהו גם תוכן הענין ד״צדיקים דומים לבוראם״[193].

כיצד באים לדרגא זו – על ידי זה שנרגש הענין ד״אין עוד מלבדו״, היינו, שבכל ענייניו ניכר אצלו שהוא שליח של הקב״ה, ועל דרך מה שכתב הרמב״ם[194] ש״החכם ניכר״ (לא רק בעת לימוד התורה, אלא גם) ״במאכלו ובמשקהו כו׳ ובמשאו ובמתנו כו׳״, שבכל הענינים ניכר שנעשים על ידי ״חכם״.

וכאשר הצדיק פועל בעצמו להיות במעמד ומצב שבכל פעולותיו ועשיותיו (״וואָס ער זאָל ניט טאָן, און וואו ער זאָל זיך ניט אַ קער טאָן״) יהיה ניכר היותו שליח של הקב״ה – אזי אין שום דבר שולט עליו, וכשם שהקב״ה הוא נצחי, נעשה גם הוא נצחי, ועד ש״אשתכח בכולהו עלמין – אפילו בעלמא דין – יתיר מבחיוהי״[195].

לו. וענין זה נדרש מכל אחד ואחת מישראל – שלאט לאט יגרש מעצמו את ה״מציאות״ שלו, ״מעט מעט אגרשנו״[196], וימסור עוד חלק מחייו ועוד חלק מחייו להקב״ה (״אָפּגעבן נאָך אַ שטיקל פון זיין לעבן צום אויבערשטן״), ועד שסוף כל סוף יקויים היעוד ״את רוח הטומאה אעביר (גם) מן הארץ״[132] על ידי זה שכל אחד ואחד מישראל פועל זאת בנוגע להגוף שלו, כמבואר בארוכה בתניא פרק ל״ז.

ועל זה נאמר[197] ״לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא לא בשמים היא גו׳ כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך״ – אלא שאין לעצור כאן, כי אם להמשיך – ״לעשותו״, להביא את הדברים במעשה בפועל.

והדרך לזה מורה פנימיות התורה, אשר, על ידה יכולים להגיע להכרה וההרגש ד״אין עוד מלבדו״, ובשעת מעשה לחדש ולהשתעשע ולהצליח בתורה, וגם בעניני העולם – דכיון שאין לו שום מציאות כלל מלבד היותו ״עבד מלך״, נעשה הוא בעצמו ״מלך״, להיות בעל הבית על עולם הזה, ובעל הבית על כחותיו הרוחניים, ובמילא יכול להצליח בתורה וגם לפעול בעניני העולם, להמשיך למעלה מהטבע – בטבע.

* * *

לז. באחד מרשימות הסיפורים ששלחו לי לאחרונה[198], מספר החסיד הרושם על־דבר מאורע שאירע פעם בהיותו אצל כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נשמתו עדן בעת התוועדות ואמירת מאמר, שהיה אז קהל רב, ובמילא היה דוחק גדול, וכד הוי דוחקא דציבורא – נשבר השולחן שהיסב עליו אדמו״ר נשמתו עדן, וכדי שלא לבלבל את אדמו״ר נשמתו עדן – שישב בעינים עצומות ואמר מאמר דא״ח – הוציאו בחשאי את קרשי השולחן, חלק מכאן וחלק משם, אל מחוץ לדלת. (כ״ק אדמו״ר שליט״א המשיך לספר בבת־שחוק:) כאשר אדמו״ר נשמתו

188) זח״א רכה, א.
189) ראה סה״מ תקס״ו ע׳ קו. תרנ״ה ע׳ נב ואילך. תרפ״ז ע׳ קב ואילך. ועוד.
190) לך לך טז, יח. בהעלותך יב, ח. דברים א, ז.
191) ברכות יח, סע״א.
192) חסר קצת (המו״ל).
193) רות רבה פ״ד, ג. וראה ב״ר פס״ז, ח. במדב״ר פ״י, ה. אסת״ר פ״ו, ב.
194) הל׳ דעות רפ״ה.
195) זח״ג עא, ב. הובא ונתבאר בתניא אגה״ק ביאור לסז״ך.
196) משפטים כג, ל.
197) נצבים ל, יא־ד.
198) ראה ״שמועות וסיפורים״ (כפ״ח תש״נ) ח״א ס״ע 157 ואילך.

עדן סיים אמירת המאמר ופתח את עיניו – ראה שהשולחן איננו. ושאל: היכן השולחן? וכשסיפרו לו מה שאירע, נענה ואמר: אספר לכם סיפור אודות ר׳ לוי יצחק מבארדיטשוב:

כאשר ר׳ לוי יצחק מבארדיטשוב למד שחיטה, הנה בגמר הלימוד – בהתאם לדרך הלימוד שלו בהיותו למדן – והקבלה כו׳, כשהגיע להמעשה בפועל, שהוצרך לשחוט עוף – הביאו לו עוף, ולקחו בידו, והתחיל לברך על השחיטה.

בעת אמירת הברכה, ובפרט שהיתה זו פעם הראשונה שמברך ברכה זו – היה ר׳ לוי יצחק מבארדיטשוב בתנועה של דביקות („ער האָט זיך פאַר׳דביקות"), ונמשך אריכות זמן, (כ״ק אדמו״ר שליט״א שחק וסיים:) ובינתיים – פרח העוף.

וכשסיים את הברכה ופתח את עיניו, שאל: „נו, היכן הוא התרנגול" („ווי איז דער הין")?!...

וכמו כן יכול להיות בנוגע ללימוד התורה – שמרוב הדביקות בהלימוד, עלול לשכוח אודות המעשה בפועל, ובינתיים, יפרחו להם הגוף ונפש הבהמית, ואחר כך יתעורר מהדביקות, ויתחיל לצעוק „ווי איז דער הין"!...

הן אמת שתובעים ממנו דביקות בלימוד פנימיות התורה ונגלה דתורה, עליו ללמוד את ההלכות, וגם את הכוונות, ובשעת מעשה צריך גם „דביקה׳ען זיך", אבל, ביחד עם זה, צריך לפעול גם על הגוף ונפש הבהמית, להוציאם מה„געשמאַק" בענינים גשמיים לה„געשמאַק" של עניני קדושה, תורה ומצוותיה[199].

* * *

לח. נתבאר לעיל (סעיף ל״א) שבניסוך המים, „אם הקדים . . לזבח אפילו נסכן בלילה יצא", היינו, בלילה שקודם הקרבת הקרבן, מה שאין כן בניסוך היין, מה שכתוב „ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה" (דאף על פי שמקריבין הקרבנות ביום יכולים להביא המנחות והנסכים בלילה), הרי זה רק בלילה שלאחר הקרבת הקרבן.

וטעם הדבר[200]:

ניסוך היין קשור עם הקרבן – חובת הקרבן, ובא בתור הוספה וטפל להקרבן. ולכן אי אפשר להביא הנסכים קודם הקרבת הקרבן, לפי שאי אפשר להקדים הטפל לעיקר. מה שאין כן ניסוך המים שהוא חובת היום, ולא חובת הקרבן (אלא שזמנו נקבע בזמן תמיד של שחר), יכול להיות גם קודם הקרבת הקרבן.

זאת ועוד:

ממה שכתוב בניסוך היין „ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה", למדים שגם „ניסוך המים מאורתא" יצא. אלא, שבלימוד זה לא נתפרש אם הכוונה ללילה שלאחריו או ללילה שלפניו, ומוקמינן בכל ענין לפי ענינו:

ניסוך היין הוא חובת הקרבן, והרי „בקדשים הלילה הולך אחר היום"[201], ולכן, הלימוד „ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה" קאי על הלילה שלאחרי היום.

וניסוך המים אינו קשור עם הקרבת תמיד של שחר, אלא הוא חובת היום דחג הסוכות, והרי „היום הולך אחר הלילה"[201] ולכן הלימוד ד„ניסוך המים מאורתא" קאי על הלילה שלפני היום.

לט. וביאור הענין בעבודת האדם:

ניסוך היין קשור עם נגלה דתורה, שעיקר ענינה לידע את המעשה אשר יעשון – קיום המצוות, שלוקחים עניני הרשות ומעלים אותם מלמטה למעלה שיהיו עניני קדושה.

וזהו גם ענין הקרבן – שהרי ניסוך היין הוא חובת הקרבן – כדאיתא בזהר[202] (והובא בספר הבהיר[203]) שקרבן הוא מלשון קירוב, שהוא ענין קירוב והעלאת הדברים הגשמיים מלמטה למעלה לעשותם כלי לאלקות.

ואילו ניסוך המים קשור עם פנימיות התורה, שענינה „דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם"[204], לידע גדולתו של הקב״ה ולבוא לאהבתו ויראתו[205], שעל ידי זה נעשה האיחוד עם אלקות כמציאות אחת, כידוע

---

199) חסר סיום השיחה (המו״ל).

200) ראה גבורות ארי לתענית שם. הובא בהמועדים בהלכה (לרש״י זעווין) סוכות ע׳ קטז.

201) חולין פג, סע״א. וש״נ.

202) ח״ג ה, רע״א.

203) סמ״ו (קט).

204) דברי הימים־א כח, ט.

205) ראה רמב״ם הל׳ יסוה״ת רפ״ב.

פתגם כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נשמתו עדן[206] ״אילו ידעתיו הייתיו״[207] — שאין זה באופן שמתעסקים עם המטה להעלותו למעלה, אלא אדרבה, באופן של המשכה מלמעלה למטה, שממשיכים ומגלים עצמות אור אין סוף — שהוא בכל מקום בשוה — בעולם הזה הגשמי והחומרי, שגם בעולם הזה הגשמי והחומרי יורגש ש״אין עוד מלבדו״[28]

וכפי שסיפר כ״ק מו״ח אדמו״ר[208] אודות החסיד ר׳ בנימין קלעצקער, שהיה סוחר עצים שניהל מסחרים גדולים והצליח בהם כו׳, שפעם אחת אירע שבעת עריכת חשבון בעניני המסחר, כשהוצרך לכתוב את הסך־הכל, הנה במקום לכתוב את המספר, כתב: סך־הכל — אין עוד מלבדו! והיינו, שהתעסקותו בעניני העולם לא היתה סתירה לכך שיהיה מונח אצלו שהסך־הכל של עניני העולם הוא ״אין עוד מלבדו״.

וענין זה נעשה על ידי פנימיות התורה, שמביאה לידי גילוי את הסתים שבנשמה, ונותנת את האפשרות לגלות גם את הסתים שבעולם, שיאיר בעולם עצמות ומהות אור אין סוף ברוך הוא, כך שגם כאשר נמצאים בעולם ועוסקים בעניני העולם יכולים בשעת מעשה להכריז — און טאַקע האַלטן דערביי — ש״אין עוד מלבדו״.

וזהו שניסוך המים אינו חובת הקרבן אלא חובת היום — כיון שאין ענינה של פנימיות התורה לקרב ולהעלות את המטה לאלקות, אלא לפעול המשכת הקדושה למטה, שזהו כללות הענין ד״מקראי קדש״[209], שקורין וממשיכים את הקודש ביום חול, ועל ידי זה נעשה יום טוב, ובנדון דידן, חג הסוכות, יום שיש בו החיוב דניסוך המים.

מ. ועל פי זה מובן שניסוך המים יכול להיות גם קודם הקרבת הקרבן:

כיון שניסוך המים קשור עם ההמשכה מלמעלה — הרי מצד למעלה ישנה ההתאחדות עם האלקות, ובבוא הזמן יתגלה גם בפועל, כמו שכתוב ״כי מלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים״[152] ״ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד״[210], ומחוסר זמן לא הוי מחוסר מעשה[211].

אלא, שלבני ישראל ניתנה האפשרות שענין זה לא יהיה אצלם באופן של נהמא דכיסופא[212], כי אם על ידי עבודתם דוקא, וניתנה להם היכולת לפעול זאת באופן ד״בעתה אחישנה״[213],

ולכן, יש לעשות זאת תיכף ומיד; כאשר מגיע הרגע הראשון של הזמן המוכשר לעבודה זו — אין צורך להמתין לזריחת השמש, על הקרבת הקרבן וכיוצא בזה, אלא יכולים מיד להתחיל ולילך אל הבאר מים חיים, מעין השילוח, ולשאוב המים כו׳.

מא. אמנם, כיון שענין זה קשור עם פנימיות התורה — הרי ישנם הטוענים (לאחרי שכבר לא נשאר מה לטעון...) כיצד יכולים הם ללמוד פנימיות התורה בידעם מעמדם ומצבם שאינם בטהרה, ואינם מוכשרים וכו׳ וכו׳.

והמענה על זה — שישנו ענין הטהרה על ידי מקוה:

ובהקדם מה שכתב הרמב״ם בסוף הלכות מקוואות: ״הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא . . ואף על פי כן רמז יש בדבר, כשם שהמכוין לבו לטהר כיון שטבל טהור ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות . . לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור״ — שזהו על דרך המעמד ומצב דלעתיד לבוא, כמו שכתוב[152] ״כי מלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים״.

והנה, שיעור המקוה הוא ארבעים סאה[214]. בנוגע למעין — יש דעות בפוסקים[215] שזה שמעין מטהר בכל שהוא אינו אלא בכלים, ואילו באדם צריך להיות מים שכל גופו עולה בהם, שזהו השיעור של ארבעים סאה. ובכל אופן, בארבעים סאה שכל גופו עולה בהם — הרי הוא טהור לכל הדעות.

---

206) ראה סה״ש קיץ ה׳ש״ת ע׳ 26 ואילך.

207) ס׳ העיקרים מ״ב ספ״ל. מדרש שמואל פ״ו מ״ז. וראה מו״נ ח״א פנ״ח.

208) ראה גם סה״ש תרפ״ו ע׳ 100, ובהנסמן שם. ״רשימות״ חוברת קפ ע׳ 11.

209) אמור כג, ב. ד. וראה לקו״ש חט״ז ע׳ 189. וש״נ.

210) זכרי׳ יד, ט.

211) ראה יומא סב, סע״ב. וש״נ. הנסמן בשד״ח קונטרס הכללים (כרך ג) מערכת המ״ם כלל קסא.

212) ראה ירושלמי ערלה פ״א ה״ג. לקו״ת צו ז, ריש ע״ד.

213) ישעי׳ ס, כב. וראה סנהדרין צח, א.

214) רמב״ם הל׳ מקואות רפ״ד. פ״ט ה״ח. טושו״ע יו״ד ר״ס רא.

215) ראה כסף משנה שם פ״ט. טור שם.

והתנאי בזה – שכל גופו צריך להיות מכוסה במים, היינו, שהמים צריכים להיות למעלה גם מהראש כך שמכסים גם את הראש, ואם הראש הוא למעלה מן המים, לא עלתה לו טבילה, ונשאר טמא כמו שהיה מקודם.

ולכאורה אינו מובן: כיון שטבילה במקוה רומזת על כך שמביא את נפשו ב״מי הדעת״, היינו, שהטבילה צריכה להיות בענין של דעת (שכל שבראש) דוקא – מהי הסיבה שהמים צריכים להיות למעלה מן הראש?

אך הענין הוא – שהטהרה נעשית דוקא על ידי זה שמבטל את הראש והשכל שלו ב״מי הדעת״, שזהו ענין ה״טבילה״ – אותיות ״הביטל״[216], והיינו, שענין הטהרה הוא על ידי קבלת עול דוקא[217].

וענין זה מרומז גם במי השילוח – שממנו שואבים את המים לניסוך המים:

שיעור מקוה למדים ממי השילוח – כפי שמצינו במדרש[218] ״מנין למקוה שצריך ארבעים סאה, מי השילוח ההולכים לאט[219], בגימטריא ארבעים״.

ובזה מרומז שענין הטהרה קשור עם ענין הביטול דוקא – שדוגמתו במים הוא אופן הליכתם ״לאט״ דוקא, וכדאיתא בגמרא[220] ״שילוח היה מקלח מים בכאיסר״ – היפך לגמרי מ״מי הנהר העצומים והרבים״ דאשור[221], שאינם שייכים לקדושה, שכן, ענין הקדושה הוא דוקא ללא שטורעם, ללא מציאות וללא ישות, שעל ידי זה דוקא נעשה טהור מטומאתו, ונעשה מוכשר להכנס למקדש ולאכול קדשים.

וזוהי ההוראה והעצה לכל אחד ואחד מישראל, אשר, מבלי הבט על מעמדו ומצבו עד עתה, הנה אם רק יכול לפעול על עצמו לבטל את עצמו ולטבול במי הדעת הטהור, באופן שהמים יעלו למעלה מראשו, או באופן שיכופף את ראשו מתחת למים – אף שאינו יודע ואינו מבין כיצד יוכשר על ידי זה שמהיום והלאה יהיה טהור, הרי זה נעשה בדרך חוקה וגזירה, שהקב״ה מסיר ממנו את כל ההעלמות וההסתרים שהיו עד עתה, ויכול להתחיל לילך בדרך המביאה לקיום היעוד ״כי מלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים״.

מב. וענין זה קשור גם עם כללות הענין דמצות סוכה:

מצות סוכה היא באופן שמקפת את האדם כולו מראשו עד רגליו, היינו, שהאדם כולו, כל מציאותו, נכנס בתוך המצוה, שמקיפה ומסובבת אותו לגמרי[222], כמו מ״ם סתומה (כנ״ל סעיף כ״ג), שעל ידי זה נטהר מכל הענינים הבלתי־רצויים.

ובהמשך לזה באה התחלת העבודה של השנה – לאחרי עשרת ימי תשובה – ״ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים ענף עץ עבות וערבי נחל״[52] שעל זה אמרו במדרש[223] ״פרי עץ הדר זה הקב״ה שכתוב בו[224] הוד והדר לבשת, כפות תמרים זה הקב״ה שכתוב בו[225] צדיק כתמר יפרח, ענף עץ עבות זה הקב״ה דכתיב[226] והוא עומד בין ההדסים, וערבי נחל זה הקב״ה דכתיב ביה[227] סולו לרוכב בערבות גו׳״.

ובהקדמה – שאין זה בסתירה להפירוש הפשוט שפרי עץ הדר וכו׳ הם ד׳ המינים, או להדרש שקאי על ד׳ הסוגים שבבני ישראל (כנ״ל סעיף י), כי, כאשר נגשים להמצוה כדבעי למהוי, שזהו ענין ״ולקחתם לכם״, שצריכה להיות ״לקיחה תמה״[228], הנה כאשר פוגשים יהודי שהוא בבחינת ״פרי עץ הדר״, שיש בו טעם וריח, תורה ומעשים טובים, וטוען שהוא ״אַ גאַנצע מציאות״, כיון שיודע ללמוד היטב ויש לו ריבוי מצוות, ובמילא מגיע לו כל עולם הבא וכל עולם הזה, לויתן ושור הבר וכו׳ – הרי לאחרי ההכנה הראויה תופסים ש״פרי עץ הדר זה הקב״ה״, שכל מציאותו עם התורה ומצוות שלו אינם אלא הקב״ה, ״אין עוד מלבדו״.

ועל דרך זה לאידך גיסא, כאשר פוגשים יהודי שהוא בבחינת ״ערבי נחל״, שאין בהם לא טעם ולא ריח, לא תורה ולא מעשים טובים, ואם כן, כיצד אפשר לומר עליהם ״זה הקב״ה״ – אומר על כך המדרש: אל תתפעלו! יהודים אלה ״גדלים באחוונא״[55] היינו, שהם באחדות עם שאר בני ישראל, ועל ידי זה הם באחדות עם הקב״ה, ובמילא, אפשר לומר עליהם ״ערבי נחל זה הקב״ה״ באותו אופן שאומרים ״פרי עץ הדר זה הקב״ה״.

---

216) ראה סידור (עם דא״ח) בכוונת המקוה בסופן (קנט, סע״ד).
217) ראה גם תו״מ ח״ד ע׳ 283 ואילך.
218) במדב״ר פי״ח, כא.
219) ישעי׳ ח, ו.
220) ערכין יו״ד, ב.
221) ישעי׳ שם, ז.
222) ראה גם שיחת יום ב׳ דחה״ס אשתקד (תו״מ ח״ד ע׳ 32). וש״נ.
223) ויק״ר פ״ל, ט.
224) תהלים קד, א.
225) שם צב, יג.
226) זכרי׳ א, ח.
227) תהלים סח, ה.
228) סוכה לז, א.

וכאשר לוקחים את כל ארבעת המינים ומכניסים אותם לסוכה, אזי ״יודעין דישראל אינון נצוחייא״[75] ״דידן נצח״[229], היינו, שמנצחים בכל הענינים שבהם היו צריכים להתמקח בימי הדין דראש השנה ויום הכפורים, ומנצחים גם במלחמה הפנימית עם הגוף ונפש הבהמית, ויוצאים ומכריזים שניצחו בכל הענינים, ועכשיו יכולים לצאת — יחד עם הקב״ה — ״לעשות רצונך בלבב שלם״, על כל השנה כולה.

* * *

מג. מצד הזמן (השעה המאוחרת) — צריכים עתה להפסיק את ההתוועדות, אבל, לאמיתתו של דבר אין זה הפסק,

— על דרך האמור לעיל (סעיף י״ט) בנוגע לדפנות הסוכה, ״שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח״, שאף על פי שיש הפסק הרי זה חשוב כאילו כל הדופן סתום —

שהרי יש כמה ענינים ובפרט הענין ד״הקהל״ שמשאירים להמשך ההתוועדות מחר בלילה, ויש עוד ענינים שיספיקו גם בשביל מחרתיים... כך שההפסק עתה הוא בבחינת ״הכשר״ להמשך ההתוועדות מחר.

ולכו יברכו עתה ברכה אחרונה — מלבד אלה שנשארים להמשיך את ההתוועדות מאוחר יותר.

ונסיים בברכה — שתהיה ״שמחת בית השואבה״ שמחה (״אַ פריילעכע שמחת בית השואבה״), ולהמשיך השמחה על כל השנה כולה.

וברכה מיוחדת לתלמידי הישיבות הנמצאים בד׳ אמות של תורה — שהרי התוועדות זו קשורה במיוחד עם תלמידי הישיבות — על פי מה שכתוב בתרגום יונתן על הפסוק[230] ״ושאבתם מים בששון ממעייני הישועה״, ״ותקבלון אולפן חדת״[231], היינו, שענין זה קשור במיוחד עם לימוד התורה — ברכת הצלחה בלימוד התורה.

ויתירה מזה — כדאיתא בירושלמי[232] ״למה נקרא שמה בית שואבה, שמשם שואבים רוח הקודש . . יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה, ונכנס לשמחת בית השואבה ושרתה עליו רוח הקודש״,

ואין זה ענין שהיה רק בזמן הבית, אלא כפי שסיפר כ״ק מו״ח אדמו״ר[233] דברי הצמח צדק, שכאשר שמענו מהרבי — אדמו״ר הזקן, בעל התניא — את הדרוש בלקוטי תורה דבור המתחיל ושאבתם מים בששון, בפעם הששית, היה זה על־דרך שמשם שואבים רוח הקודש, והוסיף: אנו קיבלנו עד אין סוף, והסוף הוא — שיבוא משיח,

וכיון שישנה תורת החסידות — דרוש הנ״ל, ועוד דרושים שבהם נתבארו הענינים שבדרוש זה, והענינים השייכים אליהם כו׳ — הרי גם עכשיו נותנים לכולנו את הכח להיות משם שואבים רוח הקודש, ולא רק בנוגע ללילה זה, אלא גם בכל יום ויום, בעילוי אחר עילוי, עד אין סוף, עד ביאת המשיח.

יעזור השם יתברך לכל אחד ואחד מאתנו שנעשה לכל־הפחות פתח כחודה של מחט[234] להתחיל לשאוב, ואחר כך יתן הקב״ה ״מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה״[235], לתלמידי הישיבות ויושבי אוהל את הענינים המצטרכים להם, ולבעלי עסק את הענינים המצטרכים להם, ולהמשיכם — בשמחה רבה — על כל השנה כולה, הן בגשמיות והן ברוחניות.

(וסיים כ״ק אדמו״ר שליט״א:) אַ גוטן יום טוב.

---

229) ויק״ר פכ״ד, ג.
230) ישעי׳ יב, ג.
231) ראה גם פרש״י ורד״ק עה״פ.
232) סוכה פ״ה ה״א.
233) שיחת ליל ב׳ דחג הסוכות תרצ״ז בתחלתה (סה״ש תרצ״ז ס״ע 162) — נעתק ב״היום יום״ טז תשרי.
234) ראה שהש״ר פ״ה, ב [ב].
235) נוסח ברכה הג׳ דברהמ״ז.

בס"ד. שיחת יום שמחת־תורה ה'תשי"ג.

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הקדושות לסעודה. אחר כך צוה לנגן ואמר מאמר דבור המתחיל להבין ענין שמחת תורה.

* * *

ב. שמיני עצרת חלוק משבעת ימי חג הסוכות בנוגע לכמה ענינים, וסימנם: "פז"ר קש"ב"[1].

ומבואר בחסידות[2] תוכנו של סימן זה — שעל ידי "פזר", פיזור ופירור הישות, נעשה "קשב", להקשיב ולקלוט הענינים דקדושה, שזהו ענינו של שמיני עצרת — "עצרת תהיה לכם"[3], ענין הקליטה[4].

ג. והנה, בפירוש הסימן "פז"ר קש"ב", שהאות רי"ש פירושה "רגל בפני עצמו" — מפרש רש"י "שאין יושבין בסוכה".

וצריך להבין: מה שאין יושבין בסוכה — מורה רק שכבר נסתיים חג הסוכות, ולכאורה אין זה מורה על ענינו של הרגל דשמיני עצרת, שהרי גם בכל ימות השנה אין יושבין בסוכה. ואם כן, כיצד אפשר לומר שיחודו של שמיני עצרת כ"רגל בפני עצמו" מתבטא בכך "שאין יושבין בסוכה"?

והביאור בזה יובן על פי חסידות — כמדובר לעיל[5] שהטעם שאין יושבין בסוכה בשמיני עצרת הוא מפני שאז נמשך כבר המקיף דסוכה בפנימיות, ועל פי זה מובן ש"אין יושבין בסוכה" מורה על ענינו של הרגל דשמיני עצרת.

— וזוהי הוכחה נוספת על ההכרח דלימוד פנימיות התורה (אף שבאמת אין צורך בראיות והוכחות על זה), שכן, מלבד גודל מעלת פנימיות התורה מצד עצמה, הרי היא גם הפנימיות והחיות של נגלה דתורה, ועד שרואים במוחש שישנם כמה ענינים בנגלה דתורה שאין להם הבנה ללא פנימיות התורה.

ד. וביאור הענין דהמשכת המקיף בפנימיות (ענינו של שמיני עצרת שאין יושבין בסוכה) — בעבודת האדם:

אמרו חז"ל ש"העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא"[6], שהרי "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא (שבו "נהנין מזיו השכינה"[7]) מכל חיי עולם הזה"[8]. ונמצא, שהגילויים דעולם הבא הם בבחי' מקיף. ועל פי זה, המשכת המקיף בפנימיות הוא ענין "עולמך תראה בחייך"[7].

ואף שענין זה שייך למדריגת האבות, כמאמר רז"ל[9] "שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין העולם הבא, אלו הן, אברהם יצחק ויעקב" — הרי אמרו חז"ל[10] "שכל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב", ובמילא, יכול כל אחד ואחד מישראל להגיע לכך.

וענין זה נעשה על ידי העבודה באופן ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים"[11] ו"בכל דרכיך דעהו"[12] — כי, כאשר כל עניניו הגשמיים שבעולם הזה נעשים כלים לאלקות, עד שנעשה על ידם הענין ד"דעהו", הרי זה ענינו של "עולם הבא", "נהנין מזיו השכינה", כפי שנמשך בפנימיות, שזהו ענין הדעת ("דעהו").

ה. וכדי להגיע לזה ("מ'זאָל האַלטן באַ דעם") — הרי כאשר כל אחד הוא בפני עצמו, ידע איניש בנפשיה כו', ולכן, העצה לזה היא לכלול את עצמו עם כל בני ישראל, והרי הכלל הוא טוב, ועל ידי זה יוכל גם כל אחד להגיע להדרגא ד"עולמך תראה בחייך".

וענין זה (מעלת ההתכללות) מודגש במצות נטילת ד' מינים: כאשר ד' המינים הם בפני עצמם — גם האתרוג (המעולה מכולם) אינו מצוה, ואילו כאשר ד' המינים מאוגדים יחדיו — גם הערבה (הפחותה מכולם) נעשית מצוה.

---

1) סוכה מח, רע"א. וש"נ.
2) ראה לקו"ת דרושי שמיני עצרת צא, ב. וראה גם אוה"ת וישב רסח, ב.
3) פינחס כט, לה.
4) ראה לקו"ת דרושי שמיני עצרת פח, ד. צא, א. ובכ"מ.
5) שיחת ליל שמח"ת ס"ח ואילך (תו"מ ח"ז ס"ע 99 ואילך).
6) אבות פ"ד מט"ז.
7) ברכות יז, א.
8) שם מי"ז.
9) ב"ב טז, סע"ב ואילך.
10) תדבא"ר רפכ"ה.
11) אבות פ"ב מי"ב.
12) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.

וזהו סדר המועדים שתחילה בא חג הסוכות ואחר כך שמיני־עצרת — כי, לאחרי קיום מצות ד׳ מינים בחג הסוכות, שענינה הוא האיגוד והאחדות דכל בני ישראל יחדיו[13], אזי יכולים להגיע להענין דשמיני עצרת — המשכת המקיף בפנימיות, שהוא ענין ״עולמך תראה בחייך״.

* * *

ו. עומדים אנו עדיין ביום־טוב דשמחת תורה — מצד הענין דמוסיפין[14] מחול על הקודש[15].

ולהעיר, שיש מעלה מיוחדת בהוספה מחול על הקודש לא רק לגבי שבת ש״מקדשא וקיימא״[16], אלא גם לגבי יום טוב שתלוי בקידוש החודש על ידי בית־דין, כמו שכתוב[17] ״אלה מועדי ה׳ אשר תקראו אותם״, אתם (חסר) כתיב, ״אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין כו׳״[18] — כי, הקביעות דבית דין בנוגע ליום טוב אינה אלא שראש חודש הוא ביום פלוני, אבל קדושת היום טוב אינה תלויה בהם, אלא בבוא יום ט״ו בחודש נעשה יום טוב, מה שאין כן ענין ההוספה מחול על הקודש ניתן לגמרי לבני ישראל, שכאשר בני ישראל באים ואומרים שרצונם להוסיף זמן של חול לעשותו קודש, הרי זה נעשה קודש, היינו, שהקב״ה ופמליא של מעלה פוסקים שזמן זה הוא קודש, ועד כדי כך, שבנוגע ליום הכפורים כולי עלמא מודי ״דתוס׳ יום הכפורים מדאורייתא״[19].

ובכן, עומדים אנו בשמחת תורה שבו צריך להיות ענין השמחה וריקודים, ולא עשיית חשבונות בנוגע להעבר או בנוגע להעתיד (כמדובר לעיל[20]). אבל אף על פי כן, תכלית הכל היא העבודה במחשבה דיבור ומעשה כדבעי בחיי היום־יום; בשמחת תורה עצמו סדר העבודה הוא בענין הריקוד ברגלים, ולא בלימוד התורה, אבל לאחרי שמחת תורה צריכים להתיישב ללמוד בעיון נגלה וחסידות.

ובהתאם לכך, ברצוני לעורר עתה — בסיומו של שמחת תורה — אודות לימוד חלק מסויים בתורה שלדאבוננו כמעט הוזנח לגמרי, והוא, לימוד חלק ״אורח חיים״ בשולחן ערוך, כדלקמן.

ז. ידוע מה שכתב אדמו״ר האמצעי בהקדמה לשולחן־ערוך אודות החוב המוטל על כל אחד ואחד ללמוד שולחן ערוך, לידע את המעשה אשר יעשון, שזהו עיקר הלימוד (שהרי בנוגע לפלפול ושקלא וטריא אי אפשר לידע עד כמה מכוון הוא אל האמת), ובפרט בנוגע לחלק ״אורח חיים״ שנוגע לפועל ביותר, שהרי לעתים תכופות מתעוררת שאלה פשוטה ב״אורח חיים״, ולא יודעים כיצד להתנהג למעשה בפועל.

ולכן, צריך כל אחד לעשות קביעות בכל יום, לכל הפחות במשך כמה דקות, ללמוד שולחן ערוך אורח חיים, בהלכות הצריכות למעשה בפועל, כמו דיני הפסק בתפלה לקדושה וכו׳, דיני ברכות הנהנין, וכיוצא בזה.

ועיקר הכוונה בזה — לאו דוקא ללימוד מקורי הדינים בטור ובית יוסף כו׳ (שזה יכול לעשות מי שיש לו זמן לכך, ויישר חילו), אלא ללימוד השולחן ערוך עצמו עם ה״באר היטב״, ושאר ספרים שנתקבלו בתפוצות ישראל, שמזה שנתקבלו אצל בני ישראל, מוכח, שנתקבלו גם למעלה.

והעיקר — שתהיה הקביעות ללמוד הלכות הנ״ל בכל יום ויום, שאז יסייע לימוד ההלכות שלמד ביום זה לזכור גם את ההלכות שלמד אתמול, כיון שכל הלכות התורה שייכות וקשורות זה לזה, על דרך הפתגם שאמר כ״ק מו״ח אדמו״ר[21] בשם הרגצ׳ובי שכל התורה היא תיבה אחת ארוכה, שמתחילה בבי״ת ד״בראשית״ ומסתיימת בלמ״ד ד״לעיני כל ישראל״.

ח. ומעלה נוספת בזה — שלכולם יחד תהיה קביעות ללמוד ענין אחד בתורה, שולחן ערוך חלק אורח חיים.

ולהעיר גם ממה ש״אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה״[22], שזוהי מעלה גדולה גם לגבי דורו של משה (דור דעה[23]) ודורו של חזקיה (שכמעט היה דורו של משיח[24]) — כפי שדרשו חז״ל[22] ״שקר החן[25], זה דורו של משה ויהושע, והבל היופי, זה דורו של חזקיה, אשה יראת ה׳ היא תתהלל, זה דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי״, שזהו מצד גודל המעלה ד״טלית אחת״.

---

13) ראה ויק״ר פ״ל, יב. נתבאר בלקו״ש ח״ד ע׳ 1159 ואילך.
14) ר״ה ט, א. וש״נ.
15) השעה היתה כבר מאוחרת (המו״ל).
16) ביצה יז, א.
17) אמור כג, לז.
18) ר״ה כה, א.
19) שבת קמח, ב. ביצה ל, א.
20) שיחת ליל שמח״ת ס״ב ואילך (תו״מ ח״ז ע׳ 95 ואילך).
21) ראה רשימת ה״יומן״ דד׳ מנ״א תש״א (״רשימות״ חוברת קנה בתחלתה).
22) סנהדרין כ, א.
23) ראה ויק״ר פ״ט, א. במדב״ר פי״ט, ג. וש״נ.
24) ראה סנהדרין צד, א.
25) משלי לא, ל.

והענין בזה[26]:

טלית (לבוש) — קאי על התורה, שהיא לבושו של הקב״ה, כמו שכתוב[27] ״עוטה אור כשלמה״.

וכשם שלבוש (טלית) צריכים להשתמש בו בקביעות, וכשאין משתמשים בו מתקלקל — כך צריכים ללמוד תורה בקביעות, בכל יום. ופשוט, שאין זה כמו לבוש בגשמיות שעל ידי ריבוי ההשתמשות הרי הוא מתבלה, כיון שענין זה אינו שייך בהנמשל, בהלבוש דתורה.

ומזה מובן שכאשר לכולם יחד יש קביעות ללמוד ענין אחד בתורה, ובנדון דידן, בהלכות הנצרכות למעשה (שזהו עיקר הלימוד) שבשולחן ערוך חלק אורח חיים — יש בזה העילוי ד״טלית אחת״.

* * *

ט. בהמשך להמדובר מכבר בנוגע ל״איגוד תלמידי הישיבות״[28] — שזהו אחד הענינים שהיו ברצונו של כ״ק מו״ח אדמו״ר, והרי דברי צדיקים קיימים לעד[29], וסוף כל סוף באים לידי פועל — הנה כל התלמידים שכבר נרשמו בה״איגוד״ יאמרו לחיים, וינגנו ניגון שמח.

* * *

י. כאשר כ״ק מו״ח אדמו״ר התחיל לפרסם ולהוציא־לאור שיחות ומכתבים בשפה המדוברת, אידית — כתב במכתבו לאחד החסידים בארץ הקודש, שאחד הטעמים לכך הוא, כדי שגם נשי ובנות חב״ד יוכלו לקרוא את השיחות והמכתבים שבהם ישנם סיפורי צדיקים וכו׳, אשר, על ידם יתוסף חיות בכללות עבודתן של הנשים והבנות — הן בנוגע ללימוד ההלכות הצריכות להן לידע אותן[30], והן בנוגע לכללות ענין החינוך שניתן בידיהן של הנשים[31] — כמדובר לעיל (סעיף ג) שפנימיות התורה נותנת חיות גם בגליא דתורה.

ולחיזוק הדבר — יש צורך לייסד ״איגוד נשי ובנות חב״ד״[32], על מנת שילמדו יחדיו את ההלכות הצריכות להן, ויתדברו יחדיו אודות ענין החינוך, וילמדו יחדיו את השיחות, סיפורי צדיקים וכו׳, שעל ידם יתוסף חיות הן בלימוד ההלכות והן בענין החינוך.

— לימוד ההלכות כו׳ הוא ענין השייך לכל נשי ישראל, הן של חוג החסידים (״חסידישע פרויען״) והן של שאר חוגי בני ישראל (״עולם׳שע״), אבל, השיחות, סיפורי צדיקים וכו׳ — יוסיפו בזה אור וחיות.

יא. וגדולה מעלת ה״איגוד״ — שמחזק את כל הנשים השייכות לאיגוד זה.

ועוד זאת — שעל ידי זה יעוררו נשים נוספות שתצטרפנה להאיגוד:

דבר הנעשה ביחיד — נוסף לכך שכיון שאין לו פרסום יתכן שאחרים לא ידעו אודותיו, הנה גם כאשר יודעים אודותיו, להיותו ביחיד, אין בכחו כל כך לעורר אחרים. מה שאין כן דבר שנעשה ב״איגוד״ — יש לו פירסום, ויש בכחו לעורר אחרים, כטבע בני־אדם שעשיית דבר ברבים ובאיגוד, מעוררת אחרים שגם הם ישתתפו בכך.

ובפרט על פי המבואר בחסידות[33] שטבע הניצוץ שנמשך לאבוקה גדולה, הרי בודאי שגדלה מעלת האיגוד למשוך אליו את הכל.

יב. והנה, דברי צדיקים קיימים לעד[29]. ובמילא, כיון שענין זה הוא רצונו של כ״ק מו״ח אדמו״ר — בודאי יבוא הדבר לידי פועל. אלא שיש להשתדל שיבוא לידי פועל בהקדם.

בארצנו הקדושה — נתייסד כבר האיגוד בפועל בחול המועד סוכות (לאחרי ההכנות שהתחילו עוד לפני כן)[34], וכאן — ישתדלו לייסד את האיגוד על כל פנים עד שבת בראשית, השייך ובא בהמשך לשמחת תורה.

---

26) ראה גם תו״מ ח״ד ע׳ 60.

27) תהלים קד, ב.

28) ראה בארוכה תורת מנחם שם ע׳ 299 ואילך. שיחת ג׳ דחוה״מ סוכות סכ״ז ואילך (תו״מ ח״ז ע׳ 83 ואילך).

29) ראה אג״ק אדמו״ר מוהריי״צ ח״ג ע׳ תקעו. ח״ד ע׳ שלט. ח״י ע׳ קמו. חי״א ע׳ שכט.

30) ראה הל׳ ת״ת לאדה״ז ספ״א.

31) ראה של״ה מד, א. הובא בקונטרס ״חנוך לנער״ ס״ע 34 ואילך.

32) ראה גם מכתבי אדר״ח וי״א מ״ח שנה זו (אג״ק ח״ז ע׳ ח. ס״ע ל).

33) ראה תו״א בראשית ה, סע״ד ואילך. ובכ״מ.

34) ראה מברק א׳ דחוהמ״ס שנה זו ל״כינוס הארצי הראשון של נשי ובנות חב״ד באה״ק ת״ו״ — אג״ק כ״ק אדמו״ר שליט״א ח״ד ע׳ ג, ובהנסמן שם בהערות.

כיון שנמצאים כאן בעליהן ואבותיהן של נשי ובנות חב"ד – ימסרו להן שלא ימתינו ל"הזמנות", וימהרו לייסד את האיגוד עד שבת בראשית.

יג. ויש להוסיף, שגם אם בתחילה תהיינה רק מעט חברות באיגוד – אין להתפעל מזה.

– יש ללמוד מאברהם אבינו, "אחד היה אברהם"[35], שהיה אחד ויחידי נגד העולם כולו[36], ואף על פי כן לא התפעל והלך בתוקף כו'. –

האמת היא שהתייסדות האיגוד כדאית אפילו בשביל מעט חברות, ועוד זאת, שכאשר ילכו בתוקף ולא יתפעלו מזה שישנם מעט חברות, הנה במשך הזמן יתרחב האיגוד יותר, ובלשון הכתוב[37] "והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד".

ולהעיר מהמבואר בחסידות[38] בפירוש הכתוב[39] "מן המיצר קראתי גו' עניני במרחב גו'", בשייכות לתקיעת שופר – שדוקא על ידי הקריאה "מן המיצר", נעשה "עניני במרחב".

ועל דרך זה בנוגע למה שכתוב "והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד", שהפירוש הפשוט בזה הוא שאף על פי ש"היה ראשיתך מצער", מכל מקום, "אחריתך ישגה מאד" – מפרש הבעש"ט[40] שכיון ש"היה ראשיתך מצער", לכן, "אחריתך ישגה מאד".

* * *

יד. עומדים אנו עתה בזמן שבו מתחיל הענין ד"ויעקב הלך לדרכו"[41].

והענין בזה:

יהודי יכול לעשות חשבון ולשאול את עצמו: הן אמת שהיו כל הגילויים דראש השנה, יום הכפורים, סוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה, אבל אף על פי כן, מה יש לו – בהיותו במעמד ומצב שאינו כדבעי – מכל זה, ומה לוקח עמו לדרכו?!

ועל דרך זה כאשר עושה חשבון – מה לוקח עמו לדרכו עכשיו, לאחרי שהרבי נסתלק...

– אלא שעל זה יש הוראה ונתינת־כח מהקריאה דשמח"ת בפרשת ברכה, שמסיימים את התורה בתיבות "לעיני כל ישראל", ומפרש רש"י "שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם כו' והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר[42] אשר שברת, יישר כחך ששברת" – ולכאורה אינו מובן: מהי המעלה של שבירת הלוחות? ומבואר בחסידות[43] שעל ידי שבירת הלוחות ניתוסף "כפלים לתושיה"[44] בלוחות שניות, וניתוסף מעלת היגיעה בתורה כו'. ומזה מובן גם בנוגע לענין ההסתלקות, "קשה מיתתן של צדיקים כשבירת הלוחות"[45] ("כשריפת בית אלקינו"[46], "יותר מחורבן בית המקדש"[47]), שהכוונה בזה היא בשביל ענין של עליה, שהרי הקב"ה אינו מכה ומייסר כדי להכאיב חס ושלום, אלא בשביל תועלת[48]. –

ונחזור לענינו – שמבלי הבט על מעמדו ומצבו, אין לו ליפול ברוחו, וצריך לידע שיש לו מספיק כח לילך לדרכו.

וזהו "ויעקב הלך לדרכו", יעקב דייקא:

הן אמת שאי אפשר לקרותו בשם "ישראל", ע"ש "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל"[49], כיון שאינו במעמד ומצב שנעשה בעל הבית על טבע העולם ("שרית עם אלקים"), ואינו מתפעל מפני בני אדם המלעיגים[50] ("עם אנשים"),

אבל אף על פי כן יש בו המעלה ד"יעקב", יו"ד עקב[51], היינו, שגם בעקב מאירה נקודת היהדות, וכדברי

35) יחזקאל לג, כד.
36) ב"ר ספמ"ב.
37) איוב ח, ז.
38) ראה לקו"ת נצבים מח, ג. ובכ"מ.
39) תהלים קיח, ה.
40) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) הוספות סימן פה. וש"נ.
41) לשון הכתוב – ויצא לב, ב. וראה תו"מ ח"ב ע' 47. וש"נ.
42) תשא לד, א. עקב יו"ד, יב (וראה לקו"ש חכ"ו ע' 248 הערה 5).
43) ראה המשך תרס"ו ע' פו ואילך. סה"מ תש"ו ע' 35 ואילך.
44) איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.
45) ירושלמי יומא פ"א ה"א. תנחומא (באָבער) אחרי יו"ד. הובא בפרש"י עה"ת יו"ד, ו (וראה לקו"ש חי"ד ע' 30 בשוה"ג).
46) ר"ה יח, ב.
47) איכ"ר פ"א, לז.
48) כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה הרבה כשדיבר בענין זה (המו"ל).
49) וישלח לב, כט.
50) ראה טור ורמ"א ושו"ע אדה"ז או"ח בתחלתו.
51) ע"ח ש"ג פ"ב. פרדס שכ"ג בערכו. וראה תו"א ר"פ ויצא.

כ״ק מו״ח אדמו״ר[52] בשם רבינו הזקן שכל יהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מאלקות, ועד שאפילו בנוגע להגוף של יהודי נאמר ״ובנו בחרת״[53], וכידוע הסיפור[54] שכ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נשמתו עדן הפשיל את שרוולו ואמר — בהראותו על ידו — כמה יקר הוא (הגוף) שבשבילו שפכו כל כך הרבה תורה ומצוות.

ובכח זה — הכח ד״יעקב״, יו״ד עקב, נקודת היהדות שמאירה גם בהעקב — יכול לילך לדרכו.

וזהו גם שהענין ד״ויעקב הלך לדרכו״ בא לאחרי השמחה והריקודים דשמחת תורה — כי, בהשמחה והריקודים שבשמחת תורה אין חילוקים בין חסידים ואנשי מעשה לשאר כל העם, אלא כולם שוים (כמדובר לעיל[55]), ולכן הרי זה קשור ומעורר את עצם הנשמה ונקודת היהדות שבכל ישראל בשוה. ובכח זה נעשה הענין ד״ויעקב הלך לדרכו״.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן משקה לאנ״ש הנמצאים בשליחות לערי השדה, כדי לערוך התוועדות במקומותיהם[56]].

* * *

טו. ידועה תקנת כ״ק מו״ח אדמו״ר ללמוד בכל יום פרשה חומש עם פירוש רש״י, וכן שיעור בתהלים ובתניא.

ובנוגע לשיעורים דיום זה — שגם כאשר לומדים אותם בלילה שלאחרי היום, אין ללמוד את השיעור שלמחרתו אלא את השיעור דיום שלפניו, כי בענין זה ״הלילה הולך אחר היום״[57] — יש ללמוד סוף פרשת וזאת הברכה והתחלת פרשת בראשית[58], היינו, לחבר ״לעיני כל ישראל״ עם ״בראשית ברא אלקים״.

והענין בזה — שכאשר מגיע הזמן ד״ויעקב הלך לדרכו״, שצריך לצאת ולהתעסק עם טבע העולם, שזהו ענין ״(בראשית ברא) אלקים״ בגימטריא הטבע[59], אזי הכח לזה הוא מהענין ד״לעיני כל ישראל״, היינו, שיודעים שגם היום ישנם ״האותות והמופתים גו׳ לעיני כל ישראל״, ענינים שלמעלה מהטבע[60].

[כ״ק אדמו״ר שליט״א צוה לנגן ניגון ״הבינוני״. ניגון אדמו״ר הזקן בן ד׳ הבבות (בבא הד׳ — ז׳ פעמים). ״ניע זשוריצי כלאָפּצי״. ״והריקותי לכם ברכה״. ניגון שלש תנועות — דהבעש״ט המגיד ואדמו״ר הזקן.

ואחר כך אמר: עומדים אנו לעבור ל״אסרו־חג״, שהו״ע שמדרבנן[61], אבל, ״ערבים עלי דברי סופרים כו׳״[62]. וצוה לנגן ״כי בשמחה תצאו״].

* * *

לאחרי ברכת המזון — אמר כ״ק אדמו״ר שליט״א:

מספרים[63] על הרבנית דבורה לאה (בתו של אדמו״ר מהר״ש), שכאשר היתה בוכה בקטנותה, והיו נותנים לה דבר־מה להרגיע אותה, היתה אומרת שאינה חדלה מלבכות, אלא היא עושה רק הפסקה.

(וסיים כ״ק אדמו״ר שליט״א:) הנני עושה רק הפסקה עד להתוועדות חסידית הבאה, ויתן השם יתברך שלא יהיה זה הפסק אמיתי, אלא רק בחיצוניות.

* * *

כ״ק אדמו״ר שליט״א צוה לחלק ״כוס של ברכה״ לכל הנאספים, ואחר כך אמר:

חג שמח, שנה טובה, וחורף בריא.

ובכ״מ.

52) אג״ק שלו ח״ד ע׳ שפד (נעתק ב״היום יום״ כה תמוז). שם ע׳ תקמז (נעתק ב״היום יום״ כא סיון). ועוד.

53) ראה תניא פמ״ט (סט, סע״ב ואילך).

54) ראה ״רשימות״ חוברת יד ס״ע 15, ובהנסמן שם. וראה גם סה״ש תשמ״ז ח״א ע׳ 332, ובהנסמן שם.

55) שיחת ליל שמח״ת ס״ו (תו״מ ח״ז ע׳ 98).

56) נתן משקה גם לאנ״ש דמאָנטרעאַל, באמרו: אנ״ש דמאָנטרעאַל נמצאים שם לא בשביל פרנסה, אלא זוהי שליחות של הקב״ה — ״מה׳ מצעדי גבר כוננו״, והשליחות היא — להפיץ מעיינות החסידות חוצה (ואח״כ אמר: רואה הנני ביניהם רק יוצאי רוסיא ופולין, היכן הם האמריקאים?).

57) חולין פג, סע״א. וש״נ. וראה אג״ק כ״ק אדמו״ר שליט״א חי״ג ע׳ שלא.

58) הקביעות דשמח״ת היתה ביום ראשון (המו״ל).

59) פרדס שי״ב פ״ב. ר״ח שער התשובה פ״ו (ד״ה והמרגיל — קכא, ב). של״ה פט, א. קפט, א. ועוד. תניא שעהיוה״א רפ״ו. ובכ״מ.

60) חסר המשך וסיום השיחה.

בענין זה נזכר גם הסיפור אודות ר׳ מרדכי מהאָראָדאָק שאמר להרה״צ ר׳ מרדכי מטשערנאָביל שגם אצל צדיקים צריך להיות ענין של עבודה (ראה ״רשימות״ חוברת קעט ע׳ 11. וש״נ).

61) ראה שו״ע אדה״ז או״ח סתכ״ט סי״ז.

62) ע״ז לה, א ובפרש״י.

63) ראה גם תו״מ ח״א ע׳ 173.

לקוטי שיחות פרשת וזאת הברכה כרך ט׳

מתורגם ללשון הקודש

א.

״וזאת הברכה״ נקראת בשמיני־עצרת

כותב הרמב״ם[1] (על פי המשנה והגמרא[2]), שבכל יום טוב קוראים בתורה ״בענין המועד״, כי ״משה תיקן להם לישראל שיהו קוראין בכל מועד ענינו״.

בהמשך להלכה זו הוא ממשיך ואומר ״ומה הן קורין״, ומפרט איזו פרשה נקראת בכל חג ומועד. בפירוט קריאת התורה בימי הסוכות, הוא אומר: ״וביום טוב אחרון קורין כל הבכור... ולמחר[3] קורין וזאת הברכה״.

מכך מובן, שהסיבה לקריאת פרשת ״וזאת הברכה״ ביום טוב שני של שמיני עצרת, היא

[לא רק כדי לקשר את ״סוף כל המועדות״ אל ״ברכת משה רבינו שבירך את ישראל״[4], או ״בכדי לסמוך שמחת התורה שזכו לסיימה לשמחת החג״[5], או ״כדי לסמוך ברכת המלך (שלמה) לברכת משה״[6], שאלו הם טעמים צדדיים, אלא]

משום שפרשה זו היא ״בענין המועד״[7].

צריך להבין: מהו הקשר, ולפחות ברמז, שבין פרשת ״וזאת הברכה״ לבין מהותו של שמיני עצרת?

ב.

הבדלת ישראל מן העמים

על הקרבנות של חג הסוכות ושל שמיני עצרת נאמר בגמרא[8], ששבעים הפרים שמקריבים בסוכות הם ״כנגד שבעים אומות״, וה״פר יחידי״ שמקריבים בשמיני עצרת הוא ״כנגד אומה יחידה״.

כלומר, בשמיני עצרת מתבטא וניכר ייחודם של ישראל, והבדלותם לחלוטין[9] מכל העמים — ״אומה יחידה״.

לפי זה אפשר היה להסביר את הקשר של ״וזאת הברכה״ לשמיני עצרת[10], כי גם בתחילת ובראש הפרשה, לאחר ההקדמה בפסוק הראשון ״וזאת הברכה אשר ברך משה... לפני מותו״, מסופר, שהקדוש־ברוך־הוא הציע, כביכול, את התורה לבני שעיר ולבני ישמעאל[11] — אשר הם שבעים האומות בכללותן[12], כנאמר בגמרא[13] ״שהחזירה על כל אומה ולשון״ — אך הם סירבו לקבלה, ורק ישראל היו ה״אומה יחידה״, אשר קיבלה את התורה[14].

---

1) הל׳ תפלה פי״ג ה״ח ואילך.

2) מגילה לא, א.

3) ראה לקמן הערה 10.

4) ר״ן מגילה פ׳ בני העיר (הובא בתויו״ט שם).

5) מחזור וויטרי ספ״ה.

6) מח״וו שם. אבודרהם סדר תפלת סוכות ופירושה ד״ה ליל תשיעי.

7) בברכי יוסף לאו״ח סוף סימן תרסח (בשיורי ברכה), ש״וזאת הברכה לא שייכא לרגל כלל״. עיי״ש. (וראה גם מח״ו שם: ״וקריית ענין החג הקדמנוהו כבר מיום ראשון של שמע״צ לפי שהיא עיקר״). אבל ממה שגם בארץ ישראל קוראין בשמע״צ ״וזאת הברכה״ — ודלא כבכל יו״ט, שקוראין בא״י הקריאה דיו״ט ראשון — יש לומר (בפנימיות הענינים) ש״וזאת הברכה״ שייכת ל״ענין המועד״ יותר מ״כל הבכור״. ומה שבחו״ל קוראין וזאת הברכה ביו״ט שני הוא לפי ששייכת (בעיקר) ל״שמחת תורה״ — ראה לקמן הערה 10.

8) סוכה נה, ב.

9) ואף שה״פר אחד״ דשמיני עצרת בא לאחרי הקרבת הע׳ פרים דסוכות — הרי הענין דשמע״צ, מה ש״היו לך לבדך ואין לזרים אתך״ (ראה סד״ה ביום השמע״צ תש״י), הוא בבחי׳ עצם הנשמה כמו שמיוחדת בעצמותו ית׳, שאין בחי׳ הבירורים (הקרבת ע׳ פרים כנגד ע׳ אומות) יכולה להגיע לשם, אלא שגילוי בחי׳ זו הוא לאחרי קדימת הבירורים. וראה אוה״ת שמע״צ (ע׳ א׳תתו) שגם ״התעלות נה״א לשרשה (שלמעלה מתהו, שרש נה״ב) הוא דוקא ע״י בירור נה״ב״.

ועפ״ז יומתק לשון הגמרא (סוכה שם) ״פר יחידי.. אומה יחידה״ [אף שבכתוב (פנחס כט, לו) נאמר פר אחד] — בכדי להדגיש שהפר שמקריבין בשמע״צ כנגד ישראל, אף שבא דוקא לאחרי הקרבת הע׳ פרים שכנגד הע׳ אומות, הוא נבדל מהם — יחיד.

וי״ל שזהו ג״כ מ״ש רש״י (סוכה שם) ״אין לי הני׳ וקורת רוח בשל אלו אלא בשלך״ — אף שבכל הקרבנות ״נח״ר לפני שאמרתי ונעשה רצוני״ — כי בבחינת שרש האמיתי של נש״י, מכיון שאין שם שום מציאות כ״א ע״ד מש״כ בזח״ג (לב, א) ״לא אשתכחי במלכא אלא ישראל בלחודוהי״, הנח״ר שמעבודת הבירורים אינו מגיע לשם.

10) לעיל ע׳ 234 ואילך מבואר, שהשייכות ד״וזאת הברכה״ ליום שמח״ת היא [לא מצד זה שהוא יו״ט שני דשמע״צ, כי אם] מצד הענין ד״שמחת תורה״ שבו, במה שהוא נבדל משמע״צ.

ועפ״ז מבואר שם דיוק לשון הרמב״ם (המובא לעיל בפנים) ״ולמחר קורין וזאת הברכה״ — ולא ״ובתשיעי״ (כמו ״ובשמיני״ גבי יו״ט שני דשש״פ) — כי הענין ד״שמחת תורה״ בא לאחרי שמע״צ, ״למחר״.

אבל: א) מזה גופא שקבעו שמח״ת ביום שהוא גם (יו״ט שני ד)שמע״צ ועד שבארץ ישראל שני הענינים (שמע״צ ושמח״ת) הם באותו היום, מוכח שהענין ד״שמח״ת שייך להענין ד״שמע״צ״, כמבואר לעיל שם הערה 12 — בשוה״ג.

ב) ״וזאת הברכה״ שייכת גם להענין ״דשמע״צ (כדמוכח מהטעם (המובא לעיל בפנים) ״כדי לסמוך ברכת המלך כו׳״). ולהעיר מפיה״מ להרמב״ם (מגילה פ״ג מ״ה) ״ובתשיעי קורין וזאת הברכה״. וי״ל שגם בטור ושו״ע סתרס״ט, הלשון ״תשיעי״ קאי גם א״וקורין״ (ודלא כדלעיל ע׳ 236 הערה 23). וראה לקמן הערה 48.

11) ספרי ורש״י פרשתנו לג, ב. זח״ג קצב, ב.

12) אוה״ת פרשתנו ע׳ א׳תתמ. סה״מ תרכ״ד ע׳ שעט. ובזה מבאר שם מה ש״חשיב ב׳ שרים אלו הגם כי הקב״ה החזיר.. על כל אומה ולשון״.

13) ע״ז ב, ב.

14) ראה לקו״ש ח״ד ע׳ 1309, שע״י שהחזירה על כל אומה ולשון ובכ״ז נתנה לישראל דוקא, נתגלה בחירת הקב״ה בישראל, בחירה חפשית שמצד עצמותו ית׳. עיי״ש.

ועפ״ז תומתק יותר השייכות של התחלת פ׳ וזאת הברכה לשמע״צ — כי כמו שבשמע״צ, אף שבא לאחרי הקרבת הע׳ פרים (שכנגד כל ע׳ אומות), נתגלה אח״כ הענין ד״אומה יחידה״ (ראה לעיל הערה 9) — כן הוא גם במה

אך אין די בהסבר זה: ההבדלה שנוצרה בין ישראל לבין האומות בזמן מתן תורה קשורה יותר לחג השבועות מאשר לשמיני עצרת, ולכן אי אפשר לומר, ש"הוי' מסיני בא..." הוא "ענין המועד" של שמיני עצרת.

ג.

סיום הפרשה והתורה: "לעיני כל ישראל"

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר, שבסוף הפרשה — והרי "הכל הולך אחר החיתום"[15] — מספרת התורה מעלות טובות ושבחים רבים על משה רבינו, ומסיימת בפסוק "אשר עשה משה לעיני כל ישראל", העוסק בשבירת הלוחות[16].

ומיד מתעורר הקושי: שבירת הלוחות היא ענין שלילי, עד כדי כך שכשרוצים להפליא את היפך הטוב שבמיתת צדיקים, אומרים, שהיא קשה כיום שנשתברו בו הלוחות[17]. ואם כך, מדוע מזכירים זאת בין המעלות והשבחים של משה? רש"י מבהיר זאת ומוסיף "והסכימה דעת הקדוש־ברוך־הוא לדעתו, שנאמר[18] אשר שברת — יישר כוחך ששברת".

אך אינו מובן: משה שבר את הלוחות מפני שערך קל־וחומר "ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצוות, אמרה תורה[19] וכל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה כאן וישראל מומרים, על־אחת־כמה־וכמה"[20]. יוצא מכך, ששבחו של משה על שבירת הלוחות הוא בכך שכיבד את התורה, ולא חפץ לתיתה ל"מומרים", אך לגבי ישראל — הרי בשבירת הלוחות הוא הביע, לכאורה, את ההיפך ממעלתם,

וכיצד ייתכן שסיום פרשת "וזאת הברכה", שתוכנה הוא "אשר ברך משה... את בני ישראל", וכהקדמה לכך הזכיר משה את זכותם של ישראל[21], בהיותם היחידים שקבלו את התורה — הוא בענין הנוגד למעלתם של ישראל, ובמיוחד ענין שבירת הלוחות שנגרם מכך שישראל היו אז "מומרים" ולא ראויים לתורה?

בנוסף לתמיהה דלעיל, כיצד קשורה שבירת הלוחות ל"וזאת הברכה", אין מובן גם, מדוע "לעיני כל ישראל" הוא הסיום והחותם של התורה שבכתב כולה. שהרי, לכאורה: מהותה של התורה היא "דבר אל בני ישראל"[22], ענין המוכיח שהם קדמו אפילו לתורה[23], וכיצד ייתכן[24] שהתורה תסיים בענין שהוא: 1) ההיפך משבחם של ישראל, 2) שבירת הלוחות של "דבר ה' אל כל קהלכם"?

לפיכך יש לומר[25], שמעלת משה בשבירת הלוחות, אשר על כך אמר לו הקדוש־ברוך־הוא "יישר כוחך ששברת", היא מעלה גם לגבי ישראל, כפי שיוסבר להלן.

ד.

"יישר כוח" - לאחר זמן רב

כדי להבין זאת יש להקדים ולציין, שאת ה"יישר כוח" על שבירת הלוחות לא נתן הקדוש־ברוך־הוא למשה באותו יום או למחרת, מיד כאשר עלה שוב על ההר, אלא ארבעים יום לאחר שבירת הלוחות: כאשר הקדוש־ברוך־הוא הורה לו "פסל לך...", רק אז הוא אמר לו "הלוחות הראשונים אשר שברת — יישר כוחך ששברת". ולכאורה: מדוע לא אמר לו הקדוש־ברוך־הוא מיד "יישר כוחך"?

יותר מכך מפליא: על הפסוק "אשר שברת"[26] שנאמר ארבעים יום לאחר שבירת הלוחות, כדלעיל, אין רש"י מפרש "יישר כוחך ששברת", אלא בסוף פרשת "וזאת הברכה", שנאמרה כמעט ארבעים שנה לאחר מכן — רק אז מפרש רש"י שהמשמעות של המלים "אשר שברת", שנאמרו לפני ארבעים שנה, היא "יישר כוחך ששברת".

אמנם, הטעם הפשוט לכך הוא, כיון שאת ההוכחה לפרש כך על פי הפשט מוצא רש"י רק במלים "לעיני כל ישראל"[27], אך כיון שכל הפרטים בתורה מדוייקים, מובן, שה"יישר כוח" שנתן הקדוש־ברוך־הוא למשה בעת אמירת "פסל לך", נתגלה רק עתה, כאשר "ויעל משה... אל הר נבו...".

שהחזיר הקב"ה את התורה על כל אומה ולשון (התחלת פ' וזאת הברכה) שעי"ז נתגלה בחירת עצמותו ית' בישראל, שאין לאוה"ע שייכות שם כלל.

15) ברכות יב, א.

16) ספרי ורש"י ס"פ ברכה.

17) רש"י עקב יו"ד, ו.

18) תשא לד, א. עקב יו"ד, ב.

19) בא יב, מג.

20) שבת פז, א. ורש"י תשא לב, יט.

21) ראה רש"י ריש פרשתנו.

22) ראה ב"ר פ"א, ד: אילולי שצפה הקב"ה ש.. ישראל עתידין לקבל את התורה לא הי' כותב צו את בנ"י כו'.

23) ב"ר שם. וראה גם תנדבא"ר פי"ד.

24) נוסף להתמי' — שצריך לסיים בטוב. ויש לומר, שמטעם זה מוסיף רש"י (לפי הנוסח שבדפוס ראשון) [אחרי התיבות "יישר כחך ששברת"] "אשריך..."* — אף שלפירוש התיבות "לעיני כל ישראל" הי' מספיק שיסיים ב"יישר כחך ששברת" — בכדי לסיים בטוב.

25) וראה לקו"ש חל"ד ע' 217 ואילך.

26) בפ' תשא (לד, א) או עקב (יו"ד, ב) — ראה חדא"ג מהרש"א לב"ב יד, א ד"ה אשר שברת.

27) כי מכיון ש"לעיני כל ישראל — שנשאו לבו לשבור הלוחות כו'" מונה הכתוב גבי המעלות והשבחים של משה, לכן הוכרח רש"י להוסיף "והסכימה כו'".

*) בהצילום שמדפוס ראשון מטושטש. וצריך בירור.

ובכמה כת"י רש"י שתח"י (וגירסא זו הובאה גם בהוצאת ברלינר מהדורא א'): אשרי תלמיד שרבו מודה לו.

ה.
שבירת הלוחות לצורך מעלת התשובה

ההסבר לכך הוא:

על חטא העגל נאמר בגמרא[28] "לא עשו ישראל את העגל אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה", שהקדוש־ברוך־הוא איפשר ליצר הרע לשלוט על ישראל ולשכנעם לעשות את העגל כדי להגיע למעלה[29] של התשובה — ביטול החטא, והתעלות האדם יותר[30] מאשר לפני החטא.

מכך מובן גם לגבי שבירת הלוחות — תוצאת חטא העגל — שהטעם לכך בפנימיות הוא, כדי להגיע למעלה המיוחדת בתורה, להיפך מן השבירה, ועד לדרגה נעלית יותר מה"לוחות אשר שברת" — הלוחות השניים, שהם "כפליים לתושיה" לעומת הלוחות הראשונים[31],

ויש לומר, שגם כוונת משה בשבירת הלוחות, עקב קל־וחומר, שכיון ש"ישראל מומרים" אי אפשר לתת להם את התורה, לא היתה רק למען כבוד התורה, אלא גם כדי לגרום לישראל לשוב בתשובה[32].

כמשל הבן[33] שאינו מתנהג כראוי, עד ש"אביו דוחהו חוץ לביתו ואומר לו שאינו אביו", שדוקא על ידי כך מתגלית אהבת הבן לאביו, והוא זועק במר נפשו "שאינו רוצה ליפרד מאביו בשום אופן, ובמכל־שכן כשלא יקרא בשם אביו".

לפי זה מובן הדיוק במלים "ואשברם לעיניכם"[34], וכפי שמדגישה התורה גם בסיום פרשתנו "לעיני כל ישראל", כי מעלתו ושבחו של משה בשבירת הלוחות היא בכך ש"נשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם"[35], ועל ידי כך התעוררו לתשובה.

בכך גם מוסבר כיצד יום צום שבעה־עשר בתמוז, יום שבירת הלוחות[36], ייהפך לששון ולשמחה[37]:

עתה, כשרואים ששבירת הלוחות גרמה ל"אומה ולשון שולטת בהם", יום שבירת הלוחות הוא יום תענית[35]. אך לעתיד לבוא, כאשר תתגלה בשלימות מעלת התשובה של ישראל על חטא העגל, אשר התחילה[38] על ידי "ואשברם לעיניכם", וכן מעלת הלוחות השניים[39], אז ייהפך שבעה עשר בתמוז, יום שבירת הלוחות, ליום ששון ושמחה.

ולכן נאמר "יישר כוחך ששברת" רק בציווי על הלוחות השניים, ובגלוי, בפשוטו של מקרא (עולם העשיה) מתבטא הדבר רק בסוף "וזאת הברכה", כאשר הראה הקדוש־ברוך־הוא למשה "עד היום האחרון"[40], כי דוקא אז מתגלית המעלה שאליה הגיעו ישראל על ידי שבירת הלוחות.

ו.
שמחת תורה - על הלוחות השניים

לפי כל האמור לעיל יובן הקשר של פרשת "וזאת הברכה" ל"ענין המועד" של שמיני עצרת:

מוסבר בתורת החסידות[41], ש"שמחת תורה" נקבעה ביום שמיני עצרת, למרות שלכאורה היתה צריכה להיות בחג השבועות, זמן מתן תורה, משום ששמחת התורה היא על הלוחות השניים שניתנו ביום הכיפורים, אשר השמחה עליהם גדולה יותר מהשמחה על הלוחות הראשונים, ושמיני עצרת הוא "יום האחרון שאחר יום הכיפורים"[42].

מכך יוצא, שהענין של "לעיני כל ישראל" המביע את מעלתם של הלוחות השניים, כדלעיל, דומה לשמחת תורה.

---

28) ע"ז ד, ב. פירש"י שם.

29) כי ענין התשובה בכלל — הורה כבר אדה"ר וכו' (מדרש תהלים צב, ב. וראה גם ב"ר פפ"ד, יט — בנוגע לראובן).

30) וכמחז"ל במקום שבעלי תשובה עומדין אפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם (רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד — כדעת ר' אבהו ברכות לד, ב (וראה סה"מ תש"ט ע' 183 בהערה. לקו"ש חי"ד ע' 361)).

ולהעיר, שמהלשון "אין יכולים לעמוד" — ולא "אינם עומדין" (כבברכות שם) — משמע שהמקום שבע"ת עומדין הוא למעלה אפילו מבחי' ה"יכולת" [שנעלה מבחי' "כח" — (ראה ד"ה מן המיצר תש"ט פי"ד. ובכ"מ)] דצדיקים.

31) שמו"ר רפמ"ו.

32) להעיר מתוספות שבת שם.

33) באוה"ת וארא ריש ע' קכג (לענין אחר).

34) עקב ט, יז.

35) רש"י ס"פ ברכה.

36) משנה תענית כו, סע"א. ואף שתיקון התענית הוא בעיקר מצד הבקעת העיר [שלכן י"א שבתחילה תיקנו צום הרביעי בט' בו (טור או"ח סתקמ"ט)] — הרי מפשטות הענין משמע, שכל ה"חמשה דברים" שאירעו בי"ז בתמוז שייכים להתענית. וכמו שמסיים בטור שם: להבקעת העיר ולצרות שהוכפלו בו. ועוד להעיר שמצד הענין דמגלגלין.. חובה ליום חייב (תענית כט, א. ערכין יא, ב) הרי הקביעות שזהו יום חובה הייתה בשבירת הלוחות.

37) זכרי' ח, יט וכפי' המצו"ד שם. וראה לקו"ש חי"ט ע' 253 בהערה. לקו"ש ח"ח ע' 355 הערה 31. חט"ו ע' 414 ואילך.

38) ומכיון כי ביום פקדי ופקדתי — לחטא העגל (סנה' קב, א) מובן ששלימות התשובה תהי' אך לעת"ל כשיבטל החטא לגמרי.

39) להעיר מד"ה ויתן לך תרס"ו (ס"ע צב) [בנוגע להמעלה דתלמוד בבלי לגבי תלמוד ירושלמי, שהיא בדוגמת המעלה שבלוחות השניות לגבי לוחות הראשונות (שם ע' צג)] ש"עיקר הגילוי מזה יהי' לעתיד".

40) ספרי ורש"י פרשתנו לד, ב.

41) אוה"ת שמע"צ ע' א'תשעט ואילך. ד"ה ביוהשמע"צ תרס"ז — בהמשך תרס"ו (בסופו). תש"ו (בתחלתו). ועוד.

42) אוה"ת שם.

אך בכל זאת תחילת הקריאה בתורה של שמחת תורה היא "וזאת הברכה... הוי' מסיני בא...", העוסקת בלוחות הראשונים, כי גם ענין זה קשור לשמחת תורה, כפי שיוסבר להלן.

ז.

מקבלים מן התורה ומשפיעים בה

ההסבר לכך הוא:

ההבדל בין צדיקים (בבחינת הלוחות הראשונים, ודרגתם של בני ישראל במעמד זה) לבין בעלי תשובה (בבחינת הלוחות השניים, ודרגתם של בני ישראל אז) הוא, שמהותו ומעלתו של הצדיק היא התנהגותו על פי התורה. ואילו בעל תשובה מגיע לדרגה הנעלית מהתורה[43].

מכך מובן, שמצד הלוחות הראשונים ישראל הם בבחינת מקבלים מן התורה, אך מצד הלוחות השניים, הרי עבודת התשובה מעוררת ומגלה את שורש הנשמה, אשר מחשבתם של ישראל (שעלו במחשבה[44]) קדמה לתורה[45] — ואז ישראל משפיעים בתורה.

זהו הקשר שבין התחלת וסוף הפרשה "וזאת הברכה" לבין שמחת תורה: ב"שמחת תורה" יש שתי משמעויות: (א) ישראל שמחים בתורה[46], ועל ידי כך הם מגיעים לדרגה נעלית יותר, (ב) ישראל משמחים את התורה[47].

ואלו הם שני הענינים שקוראים בתורה בשמחת תורה: בתחילה קוראים "הוי' מסיני בא...", שישראל מקבלים את התורה, ומקבלים מן התורה ושמחים בה; ולאחר מכן מגיעים לדרגה נעלית יותר — "לעיני כל ישראל", שישראל נעלים מן התורה, עד שהם משפיעים בה שמחה[48].

ח.

"יישר כוחך" - הוראה לעבודה במשך השנה

התכלית של שמיני עצרת ושמחת תורה — "סוף כל המועדות"[4] — היא, שישראל יקחו עמם את הכוח של כל המועדים לעבודתם בתורה ובמצוות במשך כל השנה, בעבודה הרוחנית של "ויעקב הלך לדרכו". גם ענין זה נרמז ב"לעיני כל ישראל":

כאשר יהודי יוצא לעולם, מלשון העלם והסתר[49], הוא עלול להיבהל[50] ולחשוב: כיצד בכוחי להתייצב מול החושך שבעולם ולבצע את המוטל עלי?

— על כך נלמדת ההוראה מענינו, שאפילו במצב של העלם והסתר כה עצום כשבירת הלוחות, אמר הקדוש־ברוך־הוא "יישר כוחך", שבכוחו של יהודי להתעלות גם על ידי כך, ועד כדי מעלה גבוהה יותר מכפי שהיה לפני השבירה,

ולכן, מיד לאחר "לעיני כל ישראל" קוראים בתורה "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ": על יהודי לדעת, שאל לו להיבהל מההעלם ומההסתר שבעולם, שהרי כיון שישראל וקודשא בריך הוא כולא חד[51], לכן בכל מצב שבו יהיה העולם שרוי, בכוחו של יהודי "לברוא" עולם חדש[52], עולם שבו "וידע כל פעול כי אתה פעלתו... הוי' אלקי ישראל מלך, ומלכותו בכל משלה"[53].

(משיחות שמחת תורה ושבת בראשית
תשי"א, תשל"א)

---

43) ראה לקו"ת אחרי כו, ג. דרמ"צ מצות וידוי ותשובה. ובכ"מ. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 162 ובהערות שם.

44) ב"ר פ"א, ד. מדרש תהלים צג, ב. וראה לקו"ת שה"ש יט, ב־ג. המשך תרס"ו ד"ה וידבר גו' במדב"ס וד"ה אין עומדין (תרס"ד — ע' תפה). ועוד.

45) ב"ר שם. וראה לקו"ת שם. ד"ה וידבר גו' במדב"ס שם. ועוד.

46) כפשטות הענין דשמח"ת, ש"שמחין.. לגמרה של תורה" (רמ"א או"ח סתרס"ט. וראה גם טור שם).

47) סה"מ תרצ"ט ע' 68. 72. ד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ה ותש"ו (בתחלה וסוף). וראה גם זח"ג רנו, ריש ע"ב (הובא בהערה הבאה).

48) ויש לקשר שני ענינים אלו שבפ' וזאת הברכה לשני ענינים — שמע"צ ושמח"ת (ראה לעיל הערה 10): שמע"צ הוא ככל היו"ט — מצד ציווי התורה, ובמילא הגילוי דשמע"צ מקבלים ישראל מהתורה; משא"כ "שמחת תורה" היא (לא מצד ציווי התורה, כי אם) הוספה — מנהגן של ישראל, אשר תורה הוא (נעשה. וראה רמב"ם הל' ממרים רפ"א: התקנות והגזירות והמנהגות כו') שישראל מוסיפים ומשפיעים בתורה — "ונוהגין למעבד ישראל עמה חדוה.. ומעטרן לס"ת בכתר דילי'" (זח"ג שם. וראה לעיל ע' 234 הערה 12. ובארוכה — לקו"ש חי"ט ע' 381 ואילך).

49) לקו"ת שלח לז, ד. ד"ה על ג"ד ש"ת (בתחלתו).

50) ובפרט, שאחרי שמח"ת ישנו כחצי שנה בלי רגלים (ראה לקו"ת פרשתנו צח, ב), נוסף לזה שבימי החורף אינו מאיר כ"כ בחי' "שמש הוי'" (לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 3. ולהעיר מסד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ו).

51) נסמן בלקו"ש ח"ה ע' 246 הערה 39.

52) להעיר ממרז"ל (ב"ר פצ"ח, ג) אף אביכם בורא עולמות, ובאוה"ת בראשית רנח, ב — דקאי על כל בני ישראל. וראה גם זח"א מז, א. ח"ב קסב, ריש ע"ב. ועוד.

53) נוסח התפלה דר"ה.

יום שני י"ז תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 268, ועצה היעוצה לקבל... עד עמ' קלה, נם"ו.

וְעֵצָה הַיְעוּצָה לְקַבֵּל – היסורים, **בְּאַהֲבָה,** – שיהיה בבוחו של אדם לקבל את היסורים באהבה, **הִיא עֵצַת ה' בְּפִי חֲז"ל: "לְפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו",** – כפי שהגמרא[15] אומרת: "אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו", אחרי אלה ממעשיו שיש לעשות תשובה עליהם, ויעשה תשובה, **וְיִמְצָא לוֹ עֲוֹנוֹת הַצְּרִיכִין מֵרוּק יִסּוּרִים, וְיִרְאָה לָעַיִן גֹּדֶל אַהֲבָתוֹ** – של הקדוש ברוך הוא, **אֵלָיו,** – אהבה **הַמְקַלְקֶלֶת הַשּׁוּרָה, כְּמְשַׁל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְנוֹרָא הָרוֹחֵץ בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ צוֹאַת בְּנוֹ יְחִידוֹ, מֵרֹב[16] אַהֲבָתוֹ,** – לבנו, שהרי זה חריגה מהסדר, שאכן המלך עצמו רוחץ ומנקה את הצואה, רק אהבתו הרבה של המלך אל בנו יחידו מקלקלת את השורה, שהוא עצמו רוחץ צואתו. כך יש לראות אהבתו הגדולה של הקדוש ברוך הוא אליו – בנקותו עוונותיו על ידי יסורים. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[17]: "אִם רָחַץ ה'[18] צוֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן כּוֹ, בְּרוּחַ מִשְׁפָּט[19] כּוֹ"[20]. וְכַמַּיִם הַפָּנִים אֶל פָּנִים,** – כשמסתכלים עם הפנים במים, משתקפים במים אותם פנים, כך הרי גם לב האדם לאדם, לב האדם למטה לאדם העליון – ללמעלה, **תִּתְעוֹרֵר הָאַהֲבָה בְּלֵב כָּל מַשְׂכִּיל וּמֵבִין יְקַר מָהוּת אַהֲבַת ה' אֶל הַתַּחְתּוֹנִים,** – לאלה הנמצאים בתחתיות העולם הזה, **אֲשֶׁר הִיא** – אהבתו של הקדוש ברוך הוא, **יְקָרָה וְטוֹבָה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָמִים כֻּלָּם,** – העולמות הרוחניים והגשמיים, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[21]: "מַה יָּקָר חַסְדְּךָ וְכוּ'",** – וכן כתוב[22]: **"כִּי טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים כּוּ'", כִּי הַחֶסֶד שֶׁהוּא בְּחִינַת אַהֲבָה,** – פנימיות החסד היא אהבה, "אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד", מאהבה בא חסד, **הוּא חַיֵּי הַחַיִּים שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים:** – בשמונה עשרה, **"מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד".** – הרי שחסד ואהבה הם המזון והחיים של החיים. **וְאָז** – כשיבין את אהבתו הגדולה של הקדוש ברוך הוא אליו, המתבטאת ביסורים – וזה יעורר בו אהבה להקדוש ברוך הוא, לקבל את היסורים באהבה, אז – **"גַּם ה' יִתֵּן הַטּוֹב",** – מה שטוב גם בגלוי, טוב הנראה והנגלה, שרואים בעיני בשר שזה טוב, **וְיָאֵר פָּנָיו אֵלָיו,** – שהפנים והפנימיות שלמעלה יהיו באופן שיהיו נראים בפנים, וטוב לאדם למטה, **בְּבְחִינַת אַהֲבָה מְגֻלָּה, אֲשֶׁר הָיְתָה תְּחִלָּה מְלֻבֶּשֶׁת וּמְסֻתֶּרֶת בְּתוֹכֵחָה מְגֻלָּה,** – הבאה מאהבה מסותרת, הרי זה יבוא באהבה **גלויה** ובחסדים גלויים, **וְיִתְמַתְּקוּ הַגְּבוּרוֹת בְּשָׁרְשָׁן,** – שבשורש הרי הגבורות הן טוב, אלא שהן יורדות למטה בענין של גבורות ויסורים – הרי הגבורות יתמתקו בשרשן, **וְיִתְבַּטְּלוּ הַדִּינִין נֶצַח סֶלָה וָעֶד:**

אגרת הקדש

ועצה היעוצה לקבל באהבה היא עצת ה' בפי חז"ל לפשפש במעשיו וימצא לו עונות הצריכין מירוק יסורים ויראה לעין גודל אהבתו אליו המקלקלת השורה כמשל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו מרוב אהבתו כמ"ש אם רחץ ה' צואת בנות ציון כו' ברוח משפט כו' וכמים הפנים אל פנים תתעורר האהבה בלב כל משכיל ומבין יקר מהות אהבת ה' אל התחתונים אשר היא יקרה וטובה מכל חיי העולמים כולם כמ"ש מה יקר חסדך וכו' כי טוב חסדך מחיים כו' כי החסד שהוא בחי' אהבה הוא חיי החיים שבכל העולמות כמ"ש מכלכל חיים בחסד ואז גם ה' יתן הטוב ויאר פניו אליו בבחי' אהבה מגולה אשר היתה תחלה מלובשת ומסותרת בתוכחה מגולה ויתמתקו הגבורות בשרשן ויתבטלו הדינין נם"ו:

יום שלישי י"ח תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלה, אהוביי אחיי ורעיי... עד עמ' קלה, וד"ל.

אֲהוּבַי, אַחַי וְרֵעַי! – כך קורא רבנו הזקן לחסידים אליהם הוא כותב אגרת קודש זו, **מִגֹּדֶל טִרְדָּתִי[23] אֲשֶׁר הִקִּיפוּ עָלַי יַחַד[24] וְסַבּוּנִי כַּמַּיִם, כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ - לֹא אוּכַל מַלֵּט מִשֶּׁא[25] לֵאמֹר עִם הַסֵּפֶר כָּל אֲשֶׁר בִּלְבָבִי. אַךְ** רבות – אולי יש לכך שייכות לחלק הבא של האגרת, שם הוא גם כן מתאונן על העיסוקים הרבים המקיפים אותו מכל עבר.

אגרת הקדש

אהוביי אחיי ורעיי מגודל טרדתי אשר הקיפו עלי יחד וסבוני כמים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו. לא אוכל משא לאמר עם הספר כל אשר

---

15. ברכות ה, א. **16.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע דבנמשל כ' גודל (איכות?) ובמשל רוב (כמות?)". **17.** ישעי' ד, ד. **18.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכתוב - את". **19.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מש' הכולל ליה"ר דביעור חמץ". **20.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה פרש"י שם". **21.** תהלים לו, ח. **22.** שם סג, ד. **23.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לברר בדפוסים - דלכאורה צ"ל טרדותי ל' רבים כההמשך". **24.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד תהלים פח, יח (בהיפך הסדר) - [וכן כמה ל' כאן שלאח"ז]". **25.** הערת כ"ק

---

59 האגרת הבאה נדפסה ונוספה כאן על ידי מסדרי "אגרת הקודש" (הוספת כ"ק
60 רבינו: **"לאחרי הוצאות הראשונות דאגה"ק – ראה בהרשימה דהדפוסים"**),
61 כהוספה לאגרת הקודש סימן כ"ב, למרות שבאופן גלוי לא נראה הקשר בינה
62 לבין האגרת הקודמת.

63 פרט לכך, שבחלק אגרת הקודש
64 סימן כ"ב, שלא נדפס כאן
65 (ב"אגרת הקודש") מתאונן רבנו
66 הזקן על ששאילת עצות
67 בענינים גשמיים מעסיק אותו
68
69
70
71
72
73
74
75
76

בִּקְצָרָה בָּאתִי, כְּמַזְכִּיר וּמַחֲזִיר עַל הָרִאשׁוֹנוֹת בִּכְלָל, – על אותם דברים שרבנו הזקן כבר עורר אליהם, **וּבִפְרָט אֶל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם,** – המקריבים עצמם, מרצונם החופשי, בענין עבודת התפלה – שעבודת התפלה תהיה הרבה יותר מאשר הסדר הרגיל בזה, **לַעֲמֹד עַל הָעֲבוֹדָה זוֹ תְּפִלָּה,** – כפי שחכמינו ז"ל אומרים[26]: "איזו היא **עבודה** שהיא בלב הוי אומר זו תפלה", שהתפלה נקראת **עבודה** שבלב – עבודה שבלב ועם הלב, **בְּקוֹל רָם,** – להתפלל בקול רם, – מובן שהכוונה היא מחוץ לשמונה עשרה שעליה להיות בלחש, פרט לימים הנוראים, כנזכר בשולחן ערוך[27]. **לְהִתְחַזֵּק מְאֹד בְּכָל עֹז וְתַעֲצוּמוֹת נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ** – מעבודת התפלה, **מִבַּית וּמִחוּץ,** – להתחזק כנגד המניעות של עצמו הוא, וכנגד המניעות מהזולת ומענינים חיצוניים, **בְּיָד חֲזָקָה - כְּמִשְׁמָעוֹ,** – כפי משמעותו הפנימית של הביטוי "**ביד חזקה**", **שֶׁהוּא "רְצוֹן יְרֵאָיו", אֲשֶׁר לְמַעֲלָה מִן הַחָכְמָה וְהַתְּבוּנָה אֲשֶׁר נָתַן ה' בָּהֵמָּה לָדַעַת לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּהַשְׂכֵּל וָדַעַת,** – חכמה והבנה אלו העניק הקדוש ברוך הוא, שהרי "**אתה** חונן לאדם דעת" וכו'; אך **הרצון** שלמעלה מהבנה – זו היא עבודתו של יהודי ירא שמים להשיג רצון זה על ידי קבלת עול, **רַק רָצוֹן פָּשׁוּט** – רצון מופשט מהציור וההגבלה של הרצון הבא מצד השכל, **וְ"רוּחַ נְדִיבָה",** – להתמסרות עצמית, **בְּכָל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה תַּמָּה,** – שאין בה שום ענין אחר מלבד רק **לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרוֹ. וְעַל זֶה** – על רצון כזה שלמעלה לגמרי מהבנה, **נֶאֱמַר[28]: "כִּי עַם קְשֵׁה עֹרֶף הוּא, וְסָלַחְתָּ",** – כלומר, הסליחה באה, **מפני** שזה "עם קשה עורף"[29], היינו עקשנות ורצון שלמעלה מהבנה – זהו הטעם שיהיה "וסלחת", **כִּי הַסְּלִיחָה הִיא גַּם כֵּן לְמַעְלָה מִן הַחָכְמָה,** – כשם שבאדם הרצון הפשוט שלו הוא למעלה משכלו וחכמתו – כך למעלה ענין הסליחה הוא למעלה מהחכמה שלמעלה, **כִּי "שָׁאֲלוּ לַחָכְמָה כוּ'",** – מה יהא דינה של הנפש החוטאת – וענתה חכמה: נפש כי תחטא תישפט ותיענש, ולא שתשובה תכפר ותביא סליחה לחטא, כפי שמובא בירושלמי[30], **וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם כִּשֵּׁשׁ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה**[31], – באותה מדה שהאדם עושה תשובה ברצון שלמעלה מהבנה – כך תומשך לו סליחה ממדריגה שלמעלה מחכמה, שמשם באה הסליחה, **וְדֵי לַמֵּבִין.**

אגרת הקדש

בלבבי. אך בקצרה באתי כמזכיר ומחזיר על הראשונות בכלל ובפרט אל המתנדבים בעם לעמוד על העבודה זו תפלה בקול רם להתחזק מאד בכל עוז ותעצומות נגד כל מונע מבית ומחוץ ביד חזקה כמשמעו שהוא רצון יריאיו אשר למעלה מן החכמה והתבונה אשר נתן ה' בהמה לדעת לעשות את כל אשר צוה ה' בהשכל ודעת. רק רצון פשוט ורוח נדיבה בכל איש אשר ידבנו לבו לעבוד עבודה תמה לעשות נ"ר ליוצרו. ועז"נ כי עם קשה עורף הוא וסלחת. כי הסליחה היא ג"כ למעלה מן החכ'. כי שאלו לחכמה כו' ומשה רבינו ע"ה ביקש מדה כנגד מדה וד"ל.

יום רביעי י"ט תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלה, ועוד זאת אדרוש... עד עמ' 270, מלו"נ.

וְעוֹד זֹאת אֶדְרֹשׁ מִמַּעֲלַתְכֶם, – בתחילה, כשהוא מדבר בענינים שבין אדם למקום, השתמש רבנו הזקן בלשון "במזכיר ומחזיר על הראשונות", ואילו כעת, כשהוא מתחיל לדבר אודות בין אדם לחבירו – הוא משתמש בלשון **דרישה, שֶׁלֹּא לְהַשְׁלִיךְ דְּבָרַי אַחֲרֵיכֶם, אֲשֶׁר עָרַכְתִּי שִׂיחַ, לִהְיוֹת כָּל אִישׁ יָשָׁר וְהוֹלֵךְ בְּתָמוֹ, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר**[32], **וְלֹא לְבַקֵּשׁ חֶשְׁבּוֹנוֹת רַבִּים**[32], **מַעֲלִילוֹת מִצְּעָדֵי גֶבֶר וּמַחְשְׁבוֹת אָדָם וְתַחְבּוּלוֹתָיו,** – שלא לחשוב אודות אדם שני מה הן חשבונותיו וכוונותיו, **כִּי זוֹ מְלֶאכֶת שָׁמַיִם הִיא וְלֹא מְלֶאכֶת בָּשָׂר וָדָם.** – הקדוש ברוך הוא יודע הכל, "עלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו, ויצרי מעללי איש" – כפי הנוסח בתפלת ראש השנה. **וּלְהַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה בְּמִצְוַת חָז"ל**[33]: "**וְהֱוֵי שְׁפַל רוּחַ בִּפְנֵי כָּל אָדָם" בִּכְלָל,** – בלי יוצא מן הכלל[34]. **כִּי יַציבָא מִלְּתָא וְתַקִּין פִּתְגָּמָא, שֶׁכָּל אֶחָד מִתָּקֵן מֵחֲבֵרוֹ,** – שכן, אמת הדבר

אגרת הקדש

ועוד זאת אדרוש ממעל' שלא להשליך דברי אחריכם אשר ערכתי שיח להיות כל איש ישר והולך בתומו כאשר עשה האלקי' את האדם ישר ולא לבקש חשבונות רבים מעלילות מצעדי גבר ומחשבות אדם ותחבולותיו. כי זו מלאכת שמים היא ולא מלאכת ב"ו. ולהאמין באמונה שלימה במצות חז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם בכלל כי יציבא מלתא ותקין פתגמא שכ"א מתוקן

אדמו"ר שליט"א: "בתניא שלפנינו: לא אוכל משא, אבל ב"לוח התיקון" תיקן כבפנים. והוא ע"ד לשון הכתוב ישעי' מו, ב. **26.** תענית ב, א. **27.** אדה"ז סק"א ס"ב - ג. **28.** תשא לב, ט. **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דמזה מובן שזהו למעליותא". **30.** מכות פ"ב ה"ו. **31.** דב"ר פי"א, ט. **32.** ל' הכתוב - קהלת ז, כט. **33.** אבות פ"ד מ"ו. **34.** בתניא פ"ל מובא גם כן מארז"ל זה בשינויים, **ועל כך מעיר הרבי:** "בפ"ל מדובר בנוגע לעבודה בעצמו, במלחמת היצר בסומוע"ט וכו' - בזה נוגע התבוננות שתביא לפועל במחדו"מ ולכן צ"ל, ופרטית ובהנהגה דוקא

ונכון הביטוי שכל אחד "מתוקן" מחבירו, כל אחד נהיה יותר טוב על ידי חבירו, שכן, לכל אחד מעלתו המיוחדת שאיננה בשני, ועל ידי האחדות של כולם יחד מיתווספת לכל אחד המעלה שישנה בשני ואיננה בו. על מה שרבנו הזקן אומר כאן "ועוד זאת אדרוש ממעלתכם", אמר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות[35], שאין הכוונה שרבנו הזקן כתב זאת אל בני **עליה**, רבנו הזקן כתב זאת אל חסידים, ופירוש המלים "אדרוש ממעלתכם" הוא, עוררו מעלותיכם. להלן אומר רבנו הזקן: "שלא להשליך דברי אחריכם אשר ערכתי שיח" – "שלא להשליך דברי אחריכם" הוא מקיף, "אשר ערכתי שיח" הוא פנימי (כלומר, שרבנו הזקן פעל בחסידים גם בדרך מקיף וגם בפנימיות), ומה שאומר לאחר מכן: "במצות חכמינו ז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם בכלל כי יציבא מילתא ותקין פתגמא שכל אחד מתוקן מחבירו" – הכוונה בהוספה "כל אחד מתוקן מחבירו" היא, שעל ידי הזולת נעשה האדם עצמו מתוקן. **וכתיב:** – וכתוב[36]: **"כָּל [אִישׁ] יִשְׂרָאֵל כְּאִישׁ אֶחָד חֲבֵרִים", כְּמוֹ שֶׁאִישׁ אֶחָד מְחֻבָּר מֵאֲבָרִים רַבִּים, וּכְהִפָּרְדָם** – אחד מהשני, **נוֹגֵעַ כַּלֵּב, "כִּי מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים",** – כך גם, כפי שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט באגרת הקודש סימן ל"א – שפירוד חס ושלום בין בני ישראל כביכול בשכינה שהוא ה"לב" של בני ישראל. **אִם כֵּן אֲנַחְנוּ חֲיוֹת כֻּלָּנוּ כְּאִישׁ אֶחָד מַמָּשׁ** - **תִּכּוֹן הָעֲבוֹדָה כַּלֵּב,** – עבודת התפלה שהיא – כנזכר לעיל – "עבודה שבלב", שענינה לחבר את הנשמה עם מקורה בשכינה, הרי על ידי שבני ישראל הם באחדות, דבר המביא לאחדות עם השכינה – תביא האחדות לחיזוקה ולקיומה של העבודה שבלב בתפלה, **וּמִכְּלַל הֵן כּוֹ,** – כפי הלשון[37] "מכלל הן אתה שומע לאו", שבשעה שחסרה האחדות חס ושלום, חסר בהעבודה שבלב בתפלה. **וְעַל כֵּן** – ולכן, **נֶאֱמַר**[38]**: "וּלְעָבְדוֹ"** – את הקדוש ברוך הוא, **שְׁכֶם אֶחָד" דַּוְקָא.** – כלומר, באותה כוונה, מתי הוא הענין האמיתי של "לעבדו"? – כשזה "שכם אחד" דוקא, כשכולם הם באחדות. **וְעַל כֵּן** – ולכן, **אֲהוּבַי יְדִידַי,** – אומר רבנו הזקן לחסידים, **נָא וְנָא לִטְרֹחַ בְּכָל לֵב וָנֶפֶשׁ לִתְקֹעַ אַהֲבַת רֵעֲהוּ בְּלִבּוֹ, "וְאִישׁ אֶת רָעַת רֵעֲהוּ אַל תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם" כְּתִיב**[39]**, וְלֹא תַעֲלֶה עַל לֵב לְעוֹלָם,** – לא רק שלא לחשוב, שמשמעותו יכולה להיות מחשבה ממש, כי אם גם שלא יעלה על הלב אף פעם, **וְאִם תַּעֲלֶה** – שאדם סתם, גם מי שהוא במדריגת "בינוני", הרי איננו בעל־הבית על עצמו שלא יעלה בו הרהור כזה – הרי אם יעלה בו הרהור כזה, **יֶהְדְּפֶנָּה מִלִּבּוֹ כְּהִנְדּוּף עָשָׁן, וּכְמוֹ מַחֲשֶׁבֶת עֲבוֹדָה זָרָה מַמָּשׁ**[40]. – כך יגרש ממחשבתו כל מחשבה רעה על יהודי שני. **כִּי גְּדוֹלָה** – עבירת **לָשׁוֹן הָרָע כְּנֶגֶד** – העבירות, **עֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים,** – כפי שהגמרא[41] אומרת "כל המספר לשון הרע מגדיל עוונות כנגד שלש עבירות עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים", **וְאִם בְּדִבּוּר כָּךְ כּוֹ',** – שלשון הרע שקול כנגד עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, הרי לשון הרע במחשבה – לחשוב לשון הרע – גרוע מזה בהרבה. **וּכְבָר נוֹדַע לְכָל חֲכַם לֵב יִתְרוֹן הֶכְשֵׁר הַמַּחֲשָׁבָה עַל הַדִּבּוּר,** – שהמחשבה פועלת על הנפש יותר מאשר הדיבור, **הֵן לְטוֹב וְהֵן לְמוּטָב**[42]. – בדברים שהם לא טוב אלא שעליהם להיות טוב כשמהפכים את הרע לטוב, הרי, גם בענינים טובים יש למחשבה – מחשבות טובות – השפעה בנפש יותר מאשר לדיבור, וגם בענינים לא טובים, שמחשבות לא טובות יש להן השפעה הרסנית יותר מאשר דיבורים לא טובים, שכן מחשבה היא לבוש המאוחד עם הנפש יותר מאשר דיבור, שלכן מחשבה ישנה תמיד כשם שהנפש ישנה תמיד, ואילו דיבור הרי "עת לדבר" ו"עת לחשות מלדבר"[43], שכן דיבור אינו מאוחד כל כך עם הנפש כמו מחשבה. **וְה' הַטּוֹב הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם, יָשִׂים עֲלֵיכֶם שָׁלוֹם וְחַיִּים עַד הָעוֹלָם, כְּנֶפֶשׁ אוֹהֵב נַפְשָׁם מִלֵּב וָנֶפֶשׁ:**

אגרת הקדש

מחבירו. וכתיב כל [איש] ישראל כאיש אחד חברים. כמו שאיש א' מחובר מאברים רבים ובהפרדם נוגע בלב כי ממנו תוצאות חיים. א"כ אנחנו היות כולנו כאיש א' ממש תיכון העבודה בלב ומכלל הן כו'. וע"כ נאמר ולעבדו שכם אחד דוקא. וע"כ אהוביי ידידיי נא ונא לטרוח בכל לב ונפש לתקוע אהבת רעהו בלבו. ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם כתיב ולא תעלה על לב לעולם ואם תעלה יהדפנה מלבו כהנדוף עשן וכמו מחשבת ע"ז ממש. כי גדולה לה"ר כנגד ע"ז וג"ע וש"ד. ואם בדבור כך כו' וכבר נודע לכל חכם לב יתרון הכשר המח' על הדבור הן לטוב והן למוטב. וה' הטוב המברך את עמו בשלום ישים עליכם שלום וחיים עד העולם כנפש או"נ מלו"נ:

דפ' הקל ממנו וכו' ואין זה שייך לאמונה - ובלבד ששכלו יכריחו להתנהג **בפו"מ** כו'; באגה"ק מדובר בנוגע שיצטרף (**לכל** איש ישראל - כולנו כאיש א' ממש, אלא שצריך באווארענען **שאם** נדמה לו חסרון בפ' או **בקבוצת** אנשים (אל יחשוב ע"ז וכו' כדלקמן) **יאמין** (ובכדי שיהי' ממש צ"ל) באמונה **שלימה** - ואדרבא לא יתבונן בפרטי הנהגת פ' ופ'". **35.** סה"ש תש"ה ע' 51. **36.** שופטים כ, יא. **37.** ספרי עקב יא, יט. **38.** צפני' ג, ט. **39.** זכרי' ח, יז. **40.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אולי י"ל הדיוק בזה ע"פ מחז"ל דרק על מח' ע"ז נענשין (קדושין מ, א)". **41.** ערכין טו, ב. **42.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "פי' "למוטב" - בלקו"ת (ס"פ קרח)". **43.** ע"פ קהלת ג, ז.

יום חמישי כ' תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 270, כג. בגזירת עירין... עד עמ' קלו, למביני מדע.

כג. באגרת קודש זו, סימן כ"ג, מעורר רבנו הזקן, לעשות קביעות בלימוד "עין יעקב" **ברבים** בין מנחה למעריב, וכן בהלכה למעשה בשולחן ערוך, ובתור הקדמה לכך הוא מסביר ההפלאה והגדלות העצומות בהשראת השכינה ששורה בבני ישראל בשעה שהם לומדים תורה בציבור, זוהי מדריגת השכינה שקבלתה בגילוי בתור שכר יכולים רק בעולם הבא, אך בדרך **השראה**, היא שורה **על** ו**בתוך** בני ישראל בשעה שלומדים תורה בציבור. "**בִּגְזֵרַת עִירִין פִּתְגָמָא וּמֵאמַר קַדִּישִׁין**", – בגזירת המלאכים נאמרים הדברים, ובמאמר המלאכים הנקראים "קדישין" (קדושים). זהו לשון הפסוק[1] שחכמינו ז"ל[2] (ורבנו הזקן כאן) משתמשים בו על תלמידי חכמים שהם כמלאכי השרת[3], שחכמי המשנה שהם כמלאכים אמרו כך, **חַכְמֵי הַמִּשְׁנָה עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, שֶׁשָּׁנוּ בְּמִשְׁנָתָם**[4]: "**עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה - שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם**", – זה ענין גבוה יותר מאשר הענין של "**אכל** בי עשרה שכינתא שריא"[5], על **כל** עשרה יהודים הנמצאים יחד במקום אחד שורה שכינה – שכן, אותה השראת השכינה היא רק **עליהם**, בבחינת מקיף, כפי שאומר בחלק הראשון של ספר ה"תניא" סוף פרק י"א, אך כשעשרה יהודים לומדים תורה ביחד – שורה השכינה "**ביניהם**", בפנימיות, **כִּי זֶה כָּל הָאָדָם.** – כפי שהגמרא מפרשת בברכות[6] את הפסוק[7]: "כי זה כל האדם": "כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה", **וְאַף גַּם זֹאת הָיְתָה כָּל יְרִידָתוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה** – ירידת הנשמה ממדריגתה הגבוהה לעולם **זה** – הרי תכלית ירידה זו היא **לְצֹרֶךְ עֲלִיָּה זוֹ,** – שהנשמה מתעלית על ידי לימוד תורה בציבור, **אֲשֶׁר אֵין עֲלִיָּה לְמַעֲלָה הֵימֶנָּה.** – כלומר, העליה שבגללה היתה ירידת הנשמה, נעשית לא רק **אחרי** הירידה, כשהנשמה עוזבת את הגוף, אלא בעוד הנשמה היא בגוף ישנה כבר עליה שגבוה ממנה אי אפשר להיות כלל בענין השראת השכינה – שנעשה ביהודי על ידי לימוד התורה ברבים, **כִּי שְׁכִינַת עֻזּוֹ אֲשֶׁר בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים, וְהַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּ אֵימָתָהּ - תִּשְׁכֹּן וְתִתְגַּדֵּל בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8]: "**כִּי אֲנִי ה' שׁוֹכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**" - **עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בַּעֲשָׂרָה דַּיְוָקָא,** – עשרה יהודים הם "עדה" ו"ציבור", **כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[9]: "**אָתְיָא תּוֹךְ תּוֹךְ כּוּ**". – למדים גזירה שוה מ"תוך" "תוך", כתוב "ונקדשתי **בתוך** בני ישראל"[10], ובמרגלים שהיו עשרה כתוב[11] "**מתוך** העדה" – למדים מכך שדבר שבקדושה הוא בעשרה יהודים דוקא. באחת משיחותיו הקדושות[12] מעיר כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, מדוע ענין **זה** ש"**עדה**" הכוונה לעשרה, למדו רבותינו ז"ל מה"**תוך**" של העדה הרעה של המרגלים, עליהם כתוב[44] "**הבדלו** מתוך **העדה** הרעה הזאת"? והוא אומר שם, שמשה רבנו הזהיר "הבדלו" על **המקיף** של הרע, שכן את הפנימי היה בכוחו לתקן, במילא יש לומר שגם בקדושה הכוונה כאן למקיף של קדושה, כלומר שבעדה של עשרה מיתווסף אור מקיף של קדושה המובדל לגמרי מהאור השורה על פחות מעשרה. **וְעַל זֶה** – על ההשראה של קדושה הנמשכת על ידי עסק התורה והמצוות בעשרה, **נֶאֱמַר**[13]: "**בִּקְרֶבְךָ קָדוֹשׁ**", – שבחינת "**קדוש**" שבעצם היא קדוש ומובדל – נמשכת "**בקרבך**", בפנימיות, בבני ישראל. וכפי שמפרש בשיחה הקדושה האמורה, שלעיל מדובר כשהאור נמשך בבחינה של מקיף, ועתה כשהוא מביא את הפסוק "**בקרבך** קדוש" הכוונה היא כפי שהמקיף נמשך בפנימיות, **וְ"אֵין דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה בִּפְחוֹת מֵעֲשָׂרָה".** – כפי שהגמרא אומרת שם בברכות, כנזכר לעיל, הרי, כדי שיהיה "בקרבך קדוש" הרי זה דוקא על ידי לימוד התורה בעשרה. **וּמִשּׁוּם הָכִי נָמֵי, אִצְטְרִיךְ לְהוּ לְרַז"ל לְמֵילַף מִקְּרָא: "מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כּוּ".** – ולכן צריכים גם חכמינו ז"ל ללמוד מפסוק מהיכן יודעים אנו שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה – קובע לו השי"ת שכר, כפי שהמשנה למדה זאת באבות[14] מהפסוק[15] "ישב בדד וידום כי נטל עליו", צריכים רבותינו ז"ל לימוד מיוחד על כך. **וְאַף גַּם זֹאת, לֹא מָצְאוּ לוֹ סָמְךְ מִן הַמִּקְרָא אֶלָּא לִקְבִיעַת שָׂכָר בִּלְבַד, לְיָחִיד לְפִי עֶרְכּוֹ לְפִי** [נֻסַּח אַחֵר: **וּלְפִי**] **עֶרְךְ הַמְּרֻבִּים,** – אם היחיד הוא חלק ממרובים יותר אך פחות מעשרה – מקבל כל אחד מהם את השכר לפי ערך המרובים המשתתפים בזה. בהתאם לגירסא "לפי ערך" הכוונה היא, שהיחיד מקבל שכרו לפי הערך שיוצא בחלקו בתור חלק מהמרובים, ובהתאם לגירסא "ולפי ערך", בוא"ו, הכוונה היא,

אגרת הקדש

כג בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין חכמי המשנה ע"ה ששנו
במשנתם עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה
שרויה ביניהם כי זה כל האדם ואף גם זאת היתה
כל ירידתו בעוה"ז לצורך עליה זו אשר אין עליה
למעלה הימנה כי שכינת עוזו אשר בגבהי מרומים
והשמים ושמי השמים לא יכלכלו אימתה. תשכון
ותתגדל בתוך בני ישראל כמ"ש כי אני ה' שוכן
בתוך בנ"י ע"י עסק התורה והמצות בעשרה דוקא
כמ"ש רז"ל אתיא תוך תוך כו' וע"ז נאמר בקרבך
קדוש ואין דבר שבקדושה בפחות מעשרה ומשום
הכי נמי אצטריך להו לרז"ל למילף מקרא מנין
שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה כו' ואף גם זאת
לא מצאו לו סמך מן המקרא אלא לקביעת שכר
בלבד ליחיד לפי ערכו לפי [נ"א ולפי] ערך המרובים

---

1. דניאל ד, יד. **2.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "פסחים לג, א". **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רש"י שם, עיי"ש". **4.** אבות פ"ג משנה ו'. **5.** סנהדרין לט, א. **6.** ו, ב. **7.** קהלת יב, יג. **8.** שלח לה, לד. **9.** ברכות כא, ב. **10.** אמור כב, לב. **11.** קרח טז, כא. **12.** ספר השיחות תש"ד ע' 29. **13.** ישעי' יב, ו. **14.** פרק ג' משנה ב'. **15.** איכה ג, ח.

אגרת הקדש

אבל לענין השראת קדושת הקב"ה אין לו ערך אליהם כלל וההפרש שבין השראה לקביעות שכר מובן למביני מדע.

שכבל שהיחידים מרובים יותר כך גדל שכרו של **כל יחיד לעצמו. אֲבָל לְעִנְיַן הַשְׁרָאַת קְדֻשַּׁת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא**[16] **- אֵין לוֹ עֶרֶךְ אֲלֵיהֶם כְּלָל.** – הקדושה הנמשכת על ידי לימוד התורה של יחידים, אין לה שום ערך לקדושה הנמשכת מלימוד התורה של ציבור, **וְהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין הַשְׁרָאָה לְקִבִּיעוּת שָׂכָר** – בין השראה של קדושה שנעשית על ידי תורה בציבור, לבין קביעת שכר שנעשה על ידי תורה של יחיד, **מוּבָן לִמְבִינֵי מַדָּע.**

יום שישי כ"א תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קלו, כי קביעת שכר... עד עמ' 272, לגמרי.

כִּי קְבִיעַת שָׂכָר הוּא, שֶׁמֵּאִיר ה' לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ, בְּאוֹר תּוֹרָתוֹ, שֶׁהוּא מַעֲטֶה לְבוּשׁוֹ מִמֶּשׁ, – שהקדוש ברוך הוא מתעטף ומתלבש בתורה – ועל ידי לבוש זה מאיר הקדוש ברוך הוא לנפשו של יהודי המחפש את ה', החיפוש יכול להיות בעבודת התפלה **שלפני** תורה, או בתורה עצמה, כפי שהוא אומר בחלק הראשון של ספר ה"תניא" סוף פרק ל"ז, ש"**קורא** בתורה" זה כמו בן הקורא לאביו שיבוא אליו ויהיה אתו יחד, **וְלָכֵן נִקְרֵאת הַתּוֹרָה "אוֹר",** שֶׁנֶּאֱמַר[17]: **"עֹטֶה אוֹר** כַּשַּׂלְמָה"[18], – שזה מוסב על אור התורה שהוא "**לבוש**" (שלמה), מפני שהוא בהגבלה, **וְהַנֶּפֶשׁ הִיא בַּעֲלַת גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכָל כֹּחוֹתֶיהָ,** – כלומר, גם בכמות וגם באיכות כל כוחות הנפש הם מוגבלים, וכיוון שהאור המאיר לנפש צריך להתקבל **בתוך** כוחות הנפש, מן ההכרח הרי שגם האור יהיה מוגבל. ובלשון רבנו הזקן: **לָכֵן גַּם אוֹר ה' הַמֵּאִיר בָּהּ** – בנפש, **הוּא גְּבוּלִי, מְצֻמְצָם, וּמִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָהּ,** – בתוך הנפש, שהנפש תופסת את אור ה' בפנימיות, **וְעַל כֵּן** – ולכן, **יִתְפָּעֵל לֵב מְבַקְּשֵׁי ה' בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה וְכֵיוֹצֵא בָהּ, כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבָּם, וְיָגֵל** – בגילה גלויה, המתבטאת ב־**אַף גִּילַת וְרַנֵּן, וְתִתְעַנֵּג נַפְשָׁם בְּנֹעַם ה'** [נֹפֶשׁ אַחֵר: **עַל ה'** – עם הקדוש ברוך הוא עצמו] **וְאוֹרוֹ, בְּהִגָּלוֹתוֹ** – כשאור ה' מתגלה **מִמַּעֲטֵה לְבוּשׁוֹ שֶׁהִיא הַתּוֹרָה, וְיָצָא כַּבָּרָק חִצּוֹ,** – אור כזה שהתחלתו יוצא מלבוש התורה כחץ של ברק לנפש[19]. **וְזוֹ הִיא קְבִיעַת שְׂכַר הַתּוֹרָה, הַקְּבוּעָה תָּמִיד בְּנֶפֶשׁ עֲמֻלָה בָּהּ.** – הרי שהשכר של תורה קבוע **תמיד** בנפש, לא רק בעולם הבא כשיהיה שכר המצוה ש"בהאי עלמא ליכא"[20] (שאינו ניתן בעולם הזה), אלא תמיד, גם בהיות הנשמה בגוף קבוע בה שכר **זה** של תורה, זה שכר ואור מוגבלים שיכולים "להיתפס" בנפש גם כשהיא מלובשת בגוף. לכן אומרים, גם כשאחד יושב ולומד תורה קובע לו הקדוש ברוך הוא שכר. **אֲבָל הַהַשְׁרָאָה** – השראת השכינה, מה שאומרים "שכינה שרויה ביניהם", **הִיא הָאָרָה עֲצוּמָה מֵאוֹר ה' הַמֵּאִיר בָּהּ** – בנפש עצמה, לא בכוחות הנפש שהם מוגבלים, כי אם בנפש עצמה, **בְּלִי גְּבוּל וְתַכְלִית, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ** – בפנימיות, **בְּנֶפֶשׁ גְּבוּלִית** – בנפש מוגבלת, **כִּי אִם** – בבחינה של אור **מַקִּיף עָלֶיהָ מִלְּמַעְלָה מֵרֹאשָׁהּ וְעַד רַגְלָהּ,** – מהמדריגה העליונה שבנפש עד למדריגה התחתונה, שכל כוחות הנפש מוקפים ב"אור ה" הבלתי מוגבל, **כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲז"ל**[5]**: "אַכָּל בֵּי עֲשָׂרָה שְׁכִינְתָּא שָׁרְיָא",** – על כל עשרה יהודים שורה שכינה, **כְּלוֹמַר עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה,** – הרי על דרך שרבותינו ז"ל אומרים בענין השראת השכינה השורה על **כל** בני ישראל, גם כשאין הם לומדים תורה (כפי שיסביר להלן), שם הרי ודאי שהכוונה

אגרת הקדש

כי קביעת שכר הוא שמאיר ה' לנפש תדרשנו באור תורתו שהוא מעטה לבושו ממש ולכן נקראת התורה אור שנאמר עוטה אור כשלמה והנפש היא בעלת גבול ותכלית בכל כחותיה לכן גם אור ה' המאיר בה הוא גבולי מצומצם ומתלבש בתוכה וע"כ יתפעל לב מבקשי ה' בשעת התפלה וכיוצא בה כי בו ישמח לבם ויגיל אף גילת ורנן ותתענג נפשם בנועם ה' [נ"א על ה'] ואורו בהגלותו ממעטה לבושו שהיא התורה ויצא כברק חצו וזו היא קביעת שכר התורה הקבועה תמיד בנפש עמלה בה. אבל ההשראה היא הארה עצומה מאור ה' המאיר בה בלי גבול ותכלית ואינו יכול להתלבש בנפש גבולית כ"א מקיף עליה מלמעלה מראשה ועד רגלה כמו שאמרו חז"ל אכל בי עשרה שכינתא שריא כלומר עליהם מלמעלה כמ"ש ויהי נועם ה'

---

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ידועה הקושיא בזה, דבאבות שם (מ"ב) **שנים** שיושבין ואין ביניהם ד"ת שכינה שרוי' ביניהם. וי"ל ע"פ משנ"ת באוה"ת עקב ע' תקמב. ברכות ו, א. במגן אבות סוף ח"ו 1) גירסא אחרת באגה"ק זו. 2) ע"פ הבי' **שם** (כנראה לקוח מהצ"צ) - יש לתרץ הנ"ל". ראה גם תניא מהדו"ק ע' רסא הערה 13 שורה 48. **17.** תהלים קד, ב. **18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בכ"מ מובא ע"ז הכתוב כי נר מצוה ותורה אור - אבל כאן הכוונה להביא ראי' ש"מאיר ה'" ע"י תורה אור, "אור תורתו" כמו שע"י "שלמה" מתגלים כמה ענינים דהמלובש בה. [ולכן נק' אור - שזהו עילוי לגבי תורה אור מצ"ע - מפני שהוא שלמה שע"י יתגלה ה']. ועיין הצ"צ עה"פ עוטה אור". **19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה אגה"ק סו"ס טו שזהו ממקור כו'". **20.** קידושין לט, ב.

היא להשראה בבחינת מקיף, וכפי הלשון "אכל", "**על** כל", שעליהם בבחינת מקיף מאירה השראת השכינה, על דרך זה גם בהשראת השכינה שעל ידי תורה של רבים – הרי עיקר האור הוא גם כן באופן מקיף, שכן, זה אור שבבחינת בלי־גבול שיכול להתקבל בנפש רק באופן של מקיף. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21]: "**וִיהִי נֹעַם ה'** **עָלֵינוּ, וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ", כְּלוֹמַר, כִּי "נֹעַם ה'" אֲשֶׁר הוֹפִיעַ בְּ"מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ"**[22], **בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, דְּאוֹרַיְתָא וְקַדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא** חַד – שהתורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד לגמרי, **יִתְכּוֹנֵן וְיִשָּׁרֵה עָלֵינוּ מִלְּמַעְלָה,** – "עלינו", מעלינו, בבחינת מקיף, **לִהְיוֹתוֹ בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית וְאֵינוֹ מִתְּלַבֵּשׁ בְּנַפְשֵׁנוּ וְשִׂכְלֵנוּ, וְעַל כֵּן** – ולכן, **אֵין אָנוּ מַשִּׂיגִים בְּשִׂכְלֵנוּ הַנְּעִימוּת וְהָעֲרֵבוּת מִ"נֹעַם ה'" וְזִיו הַשְּׁכִינָה** – שהוא, **בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית, אֲשֶׁר מִתְכּוֹנֵן וְשׁוֹרֶה עָלֵינוּ בְּ"מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ", בְּתוֹרָה** – הנלמדת, **וּמִצְוֹת** – הנעשות, **בָּרַבִּים דַּוְקָא.** – שדוקא בתורה ובמצוות שברבים, ישנה השראה מאור שהוא בלי גבול, **וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל**[20]: **"שְׂכַר מִצְוָה בְּהֵאי עָלְמָא לֵיכָּא",** – שכר מצוה בעולם הזה – אין. שזה מוסב על האור וההתגלות הבלתי מוגבלות, הבאים על ידי מצוה – התגלות זו איננה בעולם **הזה**, שכן, העולם הזה הרי מתנהג בצורה מוגבלת – ולכן אין בעולם הזה התגלות אור בלתי מוגבל, **כִּי אִי אֶפְשָׁר לָעוֹלָם לְהַשִּׂיגוֹ,** – את האור שהוא בלי־גבול, **כִּי אִם בְּהִתְפַּשְּׁטוּת הַנֶּפֶשׁ מֵהַגּוּף.** – אז, כשאין על הנפש ההגבלות שמן הגוף, בכוח הנפש להשיג התגלות שבלי גבול, **וְאַף גַּם זֹאת** – שבכוח הנפש להשיג זאת אז – הרי זה **עַל דֶּרֶךְ הַחֶסֶד,** – הרי זה חסד מהקדוש ברוך הוא שנותן הכוח לנפש "לתפוס" התגלות כזו, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[23]: "**וּלְךָ ה' חָסֶד, כִּי אַתָּה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ**"[24], – שתשלום השכר לפי מעשי האדם הוא חסד מהקדוש ברוך הוא, **וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[25], **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן כֹּחַ בַּצַּדִּיקִים כּוֹ'.** – לקבל את שכרם לעתיד לבוא, שכן, השכר הוא הרי בלתי מוגבל, וכדי שהנשמה שהיא מוגבלת – גם אחרי שהיא מתפשטת מהגוף ואין עליה הגבלות הגוף – תוכל לקבל שכר שהוא בלתי מוגבל, צריך הקדוש ברוך הוא להעניק לה כוח על כך. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּמַּלְאָכִים**[26], – שאין בכוחם לקבל התגלות בלתי מוגבלת, **כְּמוֹ שֶׁשָּׁמַעְתִּי מֵרַבּוֹתַי,** – הכוונה על הבעל שם טוב והמגיד ממזריטש, **כִּי אִלּוּ נִמְצָא מַלְאָךְ**[27] **אֶחָד**[28] **עוֹמֵד בְּמַעֲמַד עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּיַחַד,** – הרי זה רק מה שעשרה יהודים נמצאים יחד – ש"אכל בי עשרה שכינתא שריא" – שורה הרי שם השכינה, **אַף שֶׁאֵינָם מְדַבְּרִים בְּדִבְרֵי תּוֹרָה - תִּפֹּל עָלָיו אֵימָתָה וָפַחַד בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית, מִשְּׁכִינָתָא דְּשָׁרְיָא עֲלֵיהוּ,** – מהשכינה השורה עליהם, **עַד שֶׁהָיָה מִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי.** – מצד הביטול והפחד הגדולים שהיתה משרה עליו השראת השכינה השורה על עשרה מישראל יחד למרות שאין הם עוסקים בשעת מעשה בתורה[29]. בספר השיחות תש"ד[30] מביא כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, כשאביו למד אתו אגרת קדושה זו בפעם השניה, הרי בשעה שהגיע למה שרבנו הזקן מדבר אודות מעלת הנשמות לגבי מלאכים ומסיים "כמו ששמעתי מרבותי" וכו' – דיבר הרבי (מהורש"ב) נ"ע אודות הלשון "ששמעתי מרבותי" – שלעיל ב"תניא" פרק ל"ה (בהגהה) כתוב הלשון "ששמעתי ממורי", ואילו כאן הוא אומר הלשון "ששמעתי מרבותי", והוא אמר על כך: "ששמעתי ממורי" הוא מתכוון להוד כבוד קדושת הרב המגיד ממזריטש, ו"ששמעתי מרבותי" הכוונה למורנו הבעל שם טוב והרב המגיד ממזריטש. לאחר מכן, אומר שם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע, אמר הוד כבוד קדושת אאמו"ר (אדוני אבי מורי ורבי), שאלו הן מההלכות שלומדים בגן עדן אודות מעלת הנשמות לגבי מלאכים, כפי שהם (המלאכים) מתבטלים מ"אור הוי'" ששכינתא שריא (שהשכינה שורה) במעמד עשרה מישראל, למרות שאין הם מדברים בדברי תורה, והוא – ממשיך כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לספר – סיפר לי שמונה סיפורים בנוגע להלכות שלומדים בגן עדן, וסיים: וכל זה הוא ב"תניא" הקדמה לכך, לעשות קביעות בכל יום ללמוד

אגרת הקדש

עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו כלומר כי נועם ה' אשר הופיע במעשה ידינו בעסק התורה והמצות דאורייתא וקוב"ה כולא חד יתכונן וישרה עלינו מלמעלה להיותו בלי גבול ותכלית ואינו מתלבש בנפשנו ושכלנו וע"כ אין אנו משיגים בשכלנו הנעימות והעריבות מנועם ה' וזיו השכינה בלי גבול ותכלית אשר מתכונן ושורה עלינו במעשה ידינו בתורה ומצות ברבים דוקא. וע"ז ארז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כי אי אפשר לעולם להשיגו כי אם בהתפשטות הנפש מהגוף ואף גם זאת על דרך החסד כמ"ש ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו וכמו שארז"ל שהקב"ה נותן כח בצדיקים כו'. משא"כ במלאכים כמו ששמעתי מרבותי כי אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מישראל ביחד אף שאינם מדברים בדברי תורה תפול עליו אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא עלייהו עד שהיה מתבטל ממציאותו לגמרי

---

21. תהלים צ, יז. **22.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "צ"ע הפי' ב"מעשה ידינו" שזהו 'עסק התומ"צ'". **23.** תהלים סב, יג. **24.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "דלכאורה באם זהו כמעשהו - מהו החסד - אלא שזהו שיכול לקבלו". **25.** סנהדרין ק, ב. **26.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שלא ניתן להם הכח". **27.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "צ"ע שהרי מלאכים מעלים התפלות גם דצבור". **28.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "צ"ע - הכוונה?". **29.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "והא דהעשרה אינם בטלים כו' ואינם בפחד כו' עכצ"ל משום דלא חזי אפילו מזלייהו (דאז צ"ל בחרדה וכמרז"ל בחברי דניאל [מגילה ג, א]), ומוכרח להיות כן דאם לאו - בטלה הבחירה כמובן ממצב חברי דניאל. והתועלת דשכינתא שריא - סיוע (בהעלם) להעבודה". **30.** ע' 97-98.

"עין יעקב", שהוא אומר על כך שרוב סודות התורה מוסתרים בו וזה מכפר על עוונות האדם. להלן[31] הוא מביא שם, שהרבי (מוהרש"ב) נ"ע אמר לו גם אז, שלחסידים מלפנים היתה קביעות בחק לימודם (בלימודים שהיו לומדים כל יום כחוק בל יעבור), שנוסף על השיעורים במשניות, עמוד גמרא ותניא, היו גם לומדים פסקא ב"עין יעקב", ועל כל פנים הלכה אחת בקיצור שולחן ערוך שני סעיפים[32], אם היה זה סעיף גדול היו לומדים באופן כזה שהיה זה הלכה אחת, ועל פי רוב הלכה אחת חלוקה בשני סעיפים.

יום שבת קודש כ"ב תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 272, **וע"כ רע בעיני... עד עמ' 272, בזוה"ק.**

וְעַל כֵּן, – ולכן, **רַע בְּעֵינֵי הַמַּעֲשֶׂה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ בִּכְלָל,** – כלומר, באלה שעוסקים בעסק או בעבודה, שהם ענינים שתחת השמש (לא כמו תורה שהיא "לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש), הרי גם כשהם עושים מה שהוא אומר להלן, שלפני התפלה או אחרי התפלה, אין הם לומדים תורה, אלא זה נעשה מושב לצים – הרי זה "רע בעיני", **וּכְפֶרֶט בֵּין אַחֵי** וְרֵעֵי הַנִּגְּשִׁים אֶל ה'[34], **"הַנִּגְּשָׁה - זוֹ תְּפִלָּה"**[35], – כלומר אלה העוסקים בעבודת התפלה, **וְאַחַר הַתְּפִלָּה אוֹ לְפָנֶיהָ נַעֲשָׂה "מוֹשַׁב לֵצִים" רַחֲמָנָא לִצְלָן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[36]**: "שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תּוֹרָה כו'",** – הרי זה מושב לצים", **וְאִם נַעֲשָׂה "מוֹשַׁב לֵצִים" בְּעַשָּׂרָה,** – מישראל, **דִּשְׁכִינְתָּא שָׁרְיָא עֲלֵיהוּ** – שהשכינה שורה עליהם, **אֵין לְךָ עֶלְבּוֹנָא וּקְלָלָנָא דִּשְׁכִינְתָּא** – עלבון וקלון השכינה, **גָּדוֹל מִזֶּה רַחֲמָנָא לִצְלָן, וְאִם אָמְרוּ רַז"ל**[37] **עַל הָעוֹבֵר עֲבֵרָה כַּסֵּתֶר שֶׁ"דּוֹחֵק רַגְלֵי הַשְּׁכִינָה" חַס וְשָׁלוֹם,** – הרי, **הָעוֹבֵר עֲבֵרָה בָּרַבִּים - דּוֹחֵק כָּל שִׁעוּר קוֹמָה שֶׁל יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית כַּכִּיכוֹל**[38]**, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[39]**: "אֵין אֲנִי וְהוּא וְכו'",** – יכולין לדור בעולם", הרי שהוא דוחה את השכינה לגמרי, שאין היא יכולה לשרות שם. **אֶלָּא שֶׁ"מֶּלֶךְ אָסוּר בְּרַהֲטִים" כו'**[40]. – השכינה היא באופן של "אסור" – כקשורה נגד רצונה שלא לשרות במקום כזה – הרי יש בכך משום עלבון וקלון לשכינה הנמצאת שם באופן של "מלך אסור וכו'". **אֲבָל "יַי לְמַאן דְּדָחֲקִין לִשְׁכִינְתָּא כַּד יוֹקִים לָהּ קֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא,** – וי לאלה שמצירים את השכינה, כאשר הקדוש ברוך הוא יקים אותה, **וַיֵּימָא לָהּ:** – ויאמר לה: **"הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי וְגו'"**[41]**, וְעַל תְּלַת מִלִּין מִתְעַכְּבֵי יִשְׂרָאֵל בְּגָלוּתָא:** – על שלשה דברים מתעכבים בני ישראל בגלות: **עַל דְּדָחֲקִין לִשְׁכִינְתָּא,** – על שהם מצירים לשכינה, **וְעַל דְּעָבְדִין קְלָנָא בִּשְׁכִינְתָּא** – ועל שגורמים קלון לשכינה, **וְכו'", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[42].

אגרת הקדש

וע"כ רע בעיני המעשה אשר נעשה תחת השמש בכלל ובפרט בין אחיי ורעיי הנגשים אל ה' הגשה זו תפלה ואחר התפלה או לפניה נעשה מושב לצים ר"ל כמו שארז"ל שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת כו' ואם נעשה מושב לצים בעשרה דשכינתא שריא עלייהו אין לך עלבונא וקלנא דשכינתא גדול מזה רחמנא ליצלן ואם אמרו רז"ל על העובר עבירה בסתר שדוחק רגלי השכינה ח"ו העובר עבירה ברבים דוחק כל שיעור קומה של יוצר בראשית כביכול כמ"ש רז"ל אין אני והוא וכו' אלא שמלך אסור ברהטים כו'. אבל ווי למאן דדחקין לשכינתא כד יוקים לה קודשא ב"ה ויימא לה התנערי מעפר קומי וגו' ועל תלת מילין מתעכבי ישראל בגלותא על דדחקין לשכינתא ועל דעבדין קלנא בשכינתא וכו' כמ"ש בזוה"ק.

יום ראשון כ"ג תשרי

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 272, **על כן אהובי... עד עמ' קלז, יהי רצון.**

אגרת הקדש

על כן אהובי אחיי ורעיי אל נא תרעו הרעה הגדולה הזאת ותנו כבוד לה' אלהיכם בטרם יחשך דהיינו בין מנחה למעריב

עַל כֵּן, – לכן, **אֲהוּבֵי אַחַי וְרֵעַי, אַל נָא תָּרֵעוּ הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת,** – לעשות, לפני התפלה או אחרי התפלה, מושב לצים רחמנא ליצלן, **וּתְנוּ כָּבוֹד לַה' אֱלֹהֵיכֶם בְּטֶרֶם יַחְשַׁךְ**[43]**, דְּהַיְנוּ בֵּין מִנְחָה לְמַעֲרִיב**

---

31. ע' 101. **32.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אינו טה"ד: 1) לא הי' נפוץ לימודו ברוסיה אפילו בדורות האחרונים. 2) ע"פ רוב כל סעיף - הל' בפ"ע. 3) נדפס לראשונה - בסוף ימי הצ"צ ומחוץ לרוסיא. 4) שו"ע אדה"ז נדפס בתחלת נשיאות אדהאמ"צ, ובטח נקבעו שיעורים בו מאז. וה"ז לימוד הל' פסוקות. ומה יגרום לשנות ולהחליף?!". **33.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ל' הכתוב - קהלת ב, יז". **34.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פרש"י יתרו יט, כב. ותפלות במקום קרבנות תקנום". **35.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"ר פמ"ט. פרש"י עה"פ". **36.** אבות פרק ג' משנה ב'. **37.** קידושין לא, א. **38.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ע"ח ש' השמות פ"ז. יהל אור ע' תקעג ואילך". **39.** סוטה ה, א. **40.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאגה"ת רפ"ז". **41.** כמ"ש בישעי' נב, ב. **42.** ח"ג עה, ב. **43.** ע"פ

אגרת הקדש

כל ימות החול ללמוד בעשרה פנימיות התורה שהיא אגדה שבס' ע"י שרוב סודות התורה גנוזין בה ומכפרת עונותיו של אדם כמבואר בכהאריז"ל והנגלות שבה הן דרכי ה' שילך בהם האדם וישית עצות בנפשו במילי דשמיא ובמילי דעלמא וכידוע לכל חכמי לב וגם ללמוד מעט בשו"ע או"ח הלכות הצריכות לכל אדם וע"ז ארז"ל כל השונה הלכות בכל יום כו' שהן הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה כמבואר בפרש"י ז"ל שם ובשבת קדש בעלות המנחה יעסקו בהל' שבת כי הלכתא רבתא לשבתא ובקל יכול האדם ליכשל בה ח"ו אפילו באיסור כרת וסקילה מחסרון ידיעה ושגגת תלמוד עולה זדון ח"ו ואצ"ל באיסורי דברי סופרים שרבו כמו רבו למעלה ובפרט באיסורי מוקצה דשביחי טובא וחמורים ד"ס יותר מד"ת כמ"ש רז"ל שכל העובר על דברי חכמים אפילו באיסור קל של דבריהם כמו האוכל קודם תפלת ערבית וכה"ג חייב מיתה כעובר על חמורות שבתורה וכל יחיד אל יפרוש עצמו מן הציבור אפילו ללמוד ענין אחר כ"א בדבר שהציבור עסוקין בו ואצ"ל שלא יצא החוצה אם לא יהיו עשרה מבלעדו ועליו אני קורא הפסוק ועוזבי ה' יכלו כו' כמשארז"ל על כל דבר שבקדושה. כי אין קדושה כקדושת התורה דאורייתא וקוב"ה כולא חד. וכל הפורש מן הציבור

1 כָּל יְמוֹת הַחֹל[44], לִלְמֹד בַּעֲשָׂרָה פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא אַגָּדָה
2 שֶׁבְּסֵפֶר "עֵין יַעֲקֹב", שֶׁרֹב סוֹדוֹת הַתּוֹרָה גְּנוּזִין בָּהּ, וּמְכַפֶּרֶת
3 עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, כַּמְבֹאָר בְּכִתְבֵי הָאַרִיז"ל[45], וְהַנִּגְלוֹת שֶׁבָּהּ
4 – סודות התורה, הרי אמר, גנוזין באגדה שב"עין יעקב", והדברים
5 הגלויים אודותם לומדים
6 בחלק הנגלה של האגדה,
7 הֵן דַּרְכֵי ה' שֶׁיֵּלֵךְ בָּהֶם
8 הָאָדָם, וְיָשִׁית עֵצוֹת
9 בְּנַפְשׁוֹ בְּמִלֵּי דִּשְׁמַיָּא –
10 בעניני תורה ומצוות, וּבְמִלֵּי
11 דְּעָלְמָא, – בעניני עולם,
12 וְכִידּוּעַ לְכָל חַכְמֵי לֵב. וְגַם
13 לִלְמֹד מְעַט – בין מנחה
14 למעריב, בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ
15 אֹרַח־חַיִּים הֲלָכוֹת
16 הַצְּרִיכוֹת לְכָל אָדָם, –
17 שהרי החלק "אורח חיים"
18 שבשולחן ערוך נחוץ לכל
19 אחד לדעת הלכותיו, וְעַל זֶה
20 אָמְרוּ רַז"ל[46]: "כָּל הַשּׁוֹנֶה
21 הֲלָכוֹת בְּכָל יוֹם כו'", –
22 מובטח לו שהוא בן עולם
23 הבא", שֶׁהֵן הֲלָכוֹת בְּרוּרוֹת
24 וּפְסוּקוֹת הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה,
25 – לדעת איך לעשות בפועל,
26 כַּמְבֹאָר בְּפֵרוּשׁ רַשִּׁ"י זַ"ל
27 שָׁם[47]. – שב"הלכות"
28 מתכוונת הגמרא להלכות
29 ברורות, בלי השקלא וטריא
30 והמחלוקת שבדבר, כפי
31 שרש"י מפרש במגילה לפני המאמר "כל השונה הלכות", אלא בנוגע
32 להספד על "שונה הלכות" שלמד את ההלכות עצמן בלי השקלא
33 וטריא וכו', ובנדה על מאמר זה עצמו מפרש רש"י, שאלו הן משניות,
34 ברייתות והלכה למשה מסיני, שגם הן בלי השקלא וטריא של
35 הגמרא, ועל דרך זה בנוגע לשולחן ערוך הכוונה להלכות פסוקות
36 ברורות הנוגעות למעשה. וּבְשַׁבָּת קֹדֶשׁ בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה - יַעֲסְקוּ
37 בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת, כִּי "הִלְכְתָא רַבְּתָא לְשַׁבְּתָא", – שבת היא הלכה
38 גדולה, ישנן הרבה הלכות שיש לדעתן בנוגע לשבת, וּבְקַל יָכוֹל
39 הָאָדָם לִכָּשֵׁל בָּהּ חַס וְשָׁלוֹם, אֲפִלּוּ בְּאִסּוּר כָּרֵת וּסְקִילָה,
40 מֵחֲסָרוֹן יְדִיעָה, – של הדינים, וְ"שִׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלֶה זָדוֹן" חַס
41 וְשָׁלוֹם, – כשעושים איסור מבלי לדעת שזה איסור, ואי הידיעה הוא
42 מפני שלא למד – נחשב הדבר כאילו עשה זאת במזיד חס ושלום,
43 כפי שהמשנה אומרת באבות[48]. הרי שאפילו באיסורים של כרת
44 וסקילה יכולים להיכשל חס ושלום כשלא יודעים הלכות שבת, וְאֵין
45 צָרִיךְ לוֹמַר בְּאִסּוּרֵי דִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁרַבּוּ כְּמוֹ רַבּוּ לְמַעְלָה,
46 וּבִפְרָט בְּאִסּוּרֵי מֻקְצֶה
47 דִּשְׁכִיחֵי טוּבָא, – הקורים
48 לעתים קרובות מאד,
49 וַחֲמוּרִים דִּבְרֵי סוֹפְרִים –
50 דמדרבנן, יוֹתֵר מִדִּבְרֵי
51 תּוֹרָה[49], כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ
52 רַז"ל[50], שֶׁכָּל הָעוֹבֵר עַל
53 דִּבְרֵי חֲכָמִים אֲפִלּוּ בְּאִסּוּר
54 קַל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, –
55 שהחכמים אסרוהו, כְּמוֹ
56 הָאוֹכֵל קֹדֶם תְּפִלַּת עַרְבִית
57 וּכְהַאי גַּוְנָא – וכדומה, חַיָּב
58 מִיתָה כְּעוֹבֵר עַל חֲמוּרוֹת
59 שֶׁבַּתּוֹרָה[51]. – על כל פנים
60 נוגע הדבר מאד ללמוד
61 ולדעת הלכות ודיני שבת,
62 אשר לכן ילמדו הלכות שבת
63 בעלות המנחה של שבת,
64 וְכָל יָחִיד אַל יִפְרֹשׁ עַצְמוֹ
65 מִן הַצִּבּוּר – בשעה
66 שהציבור לומד הלימודים
67 האמורים ב"עין יעקב",
68 שולחן ערוך וכדומה, אֲפִלּוּ
69 לִלְמֹד עִנְיָן אַחֵר, – גם כן
70 אל יפרוש היחיד מן הציבור,
71 כִּי אִם – יצטרף בְּדָבָר
72 שֶׁהַצִּבּוּר עֲסוּקִין בּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יֵצֵא הַחוּצָה – בשעה
73 שהציבור לומד אִם לֹא יִהְיוּ עֲשָׂרָה מִבַּלְעָדוֹ, וְעָלָיו – על מי שיוצא
74 החוצה, אָנִי – רבנו הזקן, קוֹרֵא הַפָּסוּק[52]: "וְעֹזְבֵי ה' – אלה
75 שעוזבים תורתו של ה', יִכְלוּ כו'", כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[53] עַל כָּל דָּבָר
76 שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, כִּי אֵין קְדֻשָּׁה כִּקְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה, דְּ"אוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־
77 בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד". – התורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד,
78 שלכן, למרות שרבותינו ז"ל אמרו זאת רק לגבי דבר שבקדושה,
79 שבהם הענין של עשרה מישראל (מנין) הוא תנאי שבלעדו אי אפשר
80 לומר אותו דבר שבקדושה, מה שאין כן בלימוד תורה הרי אין זה
81 תנאי שמן ההכרח שיהיו עשרה, זה רק עילוי כשעשרה מישראל הם
82 ביחד – בכל זאת, כיוון שאין קדושה כקדושת התורה, וכשעשרה

ל' הכתוב - ירמי' יג, טז. **44.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "י"ל הא דאינו מתחיל בנוגע לתפלה הא', שחרית - כי אז הרי דין מפורש הוא בשו"ע (ספ"ט ס"ד) דאסור לעסוק בצרכיו קודם התפלה, וכן שלאחרי' צ"ל ת"ת דרבים, מביהכנ"ס לביהמ"ד (סקנ"ה ס"א)". **45.** ראה הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ב ה"ב ובנסמן שם (בהוצאת קה"ת). הקדמת הרמב"ן לשיר השירים. **46.** מגילה כח, ב. נדה עג, א. **47.** ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו סק"ב. **48.** פרק ד' משנה י"ב. **49.** ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. **50.** ברכות ד, ב. **51.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה מאי קמ"ל - טובא קמ"ל שלא כהדעות דלהפלגה וגוזמא כוונתו. וראה שו"ע אדה"ז סס"ג ס"ה. שד"ח כללים ע' 386. פאת השדה ח, טו - בארוכה. אנציק' תלמודית יד ע' תקצט ואילך". **52.** ישעי' א, כח. ברכות ח, א. ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד.

מישראל לומדים תורה ביחד הם הרי ממשיכים, כאמור לעיל, הבחינה הגבוהה של קדושה והשראת השכינה – לכן זה שיוצא החוצה ובגלל כך לא נשאר "ציבור" בשעת הלימוד, הוא על דרך מי שהולך מדבר שבקדושה ועל ידו מופרע הדבר שבקדושה. **וְ"כָל הַפּוֹרֵשׁ מִן הַצִּבּוּר כּוּ"**, – אינו זוכה לראות בנחמת הציבור[54], **וְשׁוֹמֵעַ לִי** – אומר רבנו הזקן, **יִשְׁכּוֹן בְּטַח, וּבִימָיו וּבְיָמֵינוּ תִּוָּשַׁע יְהוּדָה, וִירוּשָׁלַיִם תִּשְׁכֹּן לָבֶטַח[55], אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:**

אגרת הקדש

כו' ושומע לי ישכון בטח ובימיו ובימינו תושע יהודה וירושלים תשכון לבטח אמן כן יהי רצון:

54. מסכת שמחות ב, י. אבל שם **מדרכי** ציבור. ועיין רמב"ם הלכות אבל פ"א ה"י. **55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "השייכות כאן - אולי - ע"פ תענית (יא, א) דהמצער עצמו עם הצבור רואה בנחמת **הצבור**. ולהעיר מברכות ל, רע"א".

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו תשרי, תשי"ט
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ וכו'
מו"ה שניאור זלמן שי' הלוי

שלום וברכה!

קבלתי הידיעה בקשת ברכה עבור הנער... שי', ונעם לי להוודע אשר הכל מסתיים בשלום ובטוב, ויהי רצון שיחזור לאיתנו לגמרי, והוריו שיחיו יגדלוהו וכל ילידיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מוארים וחדורים באור וחום חסידותי.

והרי מבואר בכ"מ בביאור הכתוב, זאת התורה אדם, שהוא ע"פ השייכות וההשתוות שבין התורה ואיש הישראלי, ומרומז גם במאמר חז"ל, רמ"ח אבריו של אדם כנגד רמ"ח מ"ע ושס"ה גידים כנגד שס"ה מצות ל"ת, שעפי"ז מובן וגם פשוט, שכמו שהוספה בפנימיות ועצמיות חיות גוף האדם, ה"ז רפואה הכי טובה ודרך הכי פשוטה לחיזוק ותוספת בריאות הגוף, כן הוא ממש לבריאות הנשמה, הוספה בפנימיות ועצמיות חיות הנשמה, ה"ז מביא חיזוק ותוספת בריאות הנשמה ביותר - וחיות הנשמה הרי תלוי' בתורה ועניני', ז.א. שהנ"ל הוא ע"י פנימיות התורה ופנימיות המצות, שהדרך לבוא לזה ואליהם, הוא ג"כ ע"י לימוד פנימיות התורה, וכיון שבריאות גוף הישראלי תלוי בבריאות נשמתו, שהיא חלק אלקה ממעל ממש,

כיון שגם גוף הישראלי קדוש הוא,

וכמבואר בתניא פרק מ"ט שעל גוף החומרי, נאמר ובנו בחרת, ומקום הבחירה למעלה ה"ה דוקא במהותו ועצמותו ית', כמבואר בכ"מ,

הנה הוספה בלימוד פנימיות התורה, שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות וע"פ מרז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה, הליכה בהדרכותי' והנהגותי', הרי זו היא הדרך הישרה והכי טובה, גם בהנוגע לבריאות הגוף,

ובילדים בגילו של הנ"ל הרי כל האמור חל הוא על הוריו שיחיו כ"א מהם מתאים לענינו, וק"ל.

ויהי רצון שכמו שהביא הבקשה והידיעה האמורה, כן יבשר טוב גם בעתיד בכל האמור.

בברכה לבשו"ט.

יום שני

תהלים: מפרק פג עד פרק פז

שבת — יז תשרי, שבת חוהמ"ס — ה'תש"ד

גַּם בְּשִׂמְחָה וּבְצָהֳלָה.
שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם, אֵשֶׁת חַיִל, מְזַמּוֹר לְדָוִד, דָּא הִיא סְעוּדָתָא, וְיִתֶּן לְךָ – אוֹמְרִים בְּלַחַשׁ.
בְּמוּסָף – "וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם" אַחֲרֵי פְּסוּקֵי כָּל יוֹם וְיוֹם. בְּשַׁבָּת אֵין אוֹמְרִים הוֹשַׁעְנוֹת.

שיעורים. חומש: ברכה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: כג. בגזירת . . . קלו כלל.

עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּנִסְיוֹנוֹת מִתְגַּלָּה בְּחִינַת יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, כְּמַאֲמָר "חֲבוּקָה וּדְבוּקָה בָּךְ" – הִתְקַשְּׁרוּת הַנְּשָׁמָה בֶּאֱלֹקוּת, וְעַל יְדֵי זֶה – "טוֹעֶנֶת עַלָּךְ" – בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ, הִנֵּה – "יְחִידָה לְיַחֲדָךְ" – שֶׁמִּתְגַּלָּה בְּחִינַת יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, דְּעַל יְדֵי הִתְגַּלּוּת זוֹ נֶהְפַּךְ יְחִידָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לֶאֱלֹקוּת, שֶׁהוּא עִנְיַן הַתֹּקֶף בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּחַיּוּת פְּנִימִי, וּבְהֶרְגֵּשׁ תַּעֲנוּג גָּדוֹל וַהֲנָאָה מְרֻבָּה בַּעֲבוֹדַת ה', וּבְכָל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הֵן וְלָאו שָׁוִין אֶצְלוֹ בְּהַשְׁוָאָה אֲמִתִּית, כִּי נִלְקַח מִמֶּנּוּ הַתַּעֲנוּג וְטוּב טַעַם שֶׁבָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים.

יום שלישי

תהלים: מפרק פח עד פרק פט

יום ראשון — יח תשרי, ב דחוהמ"ס [בחו"ל] — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: וההפרש . . . קלו עמלה בה.

אוֹמְרִים "אוֹם אֲנִי חוֹמָה" וְגַם "אָדוֹן הַמּוֹשִׁיעַ", אֲבָל אֵין מַקִּיפִים אֶלָּא פַּעַם אַחַת. אוֹמְרִים תֵּבַת "הוֹשַׁעְנָא" הֵן בָּרֹאשׁ וְהֵן בַּסּוֹף – בְּאוֹתָם הָאוֹתִיּוֹת שֶׁאוֹמְרָם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר בְּקוֹל רָם. בְּהַשְׁאָר – אוֹמְרִים רַק פַּעַם אַחַת.
מִנְהָגֵנוּ לְהַתְחִיל בְּקוֹל רָם מֵאוֹת "ס" אוֹ "ע".
מְדַיְּקִים לַעֲשׂוֹת הֶקֵּף שָׁלֵם, וּמַשְׁלִימִים בָּאוֹת "ת".

יום רביעי

תהלים: מפרק צ עד פרק צו

יום שני — יט תשרי, ג דחוהמ"ס [בחו"ל] — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: אבל ההשראה . . . 272 לגמרי.

אִיתָא [מוּבָא בַּסְּפָרִים], שֶׁכָּל הַשָּׁנָה בְּאָמְרוֹ בִּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה "וְאֵת כָּל מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה", צָרִיךְ לְכַוֵּן לְחִטִּים לְמַצָּה וְאֶתְרוֹג – בְּמָקוֹם אֶחָד נִזְכָּר מִלְּבַד הַגַּ"ל גַּם יַיִן לְקִדּוּשׁ – וְאָז בְּמֵילָא תִּהְיֶה כָּל הַתְּבוּאָה לְטוֹבָה.

יום חמישי

תהלים: מפרק צז עד פרק קג

יום שלישי — כ תשרי, ד דחוהמ"ס [בחו"ל] — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: וע"כ . . . כמ"ש בזה"ק.

בְּעֵת הַנַּעֲנוּעִים צָרִיךְ לְהַגִּיעַ עַד הֶחָזֶה, מָקוֹם שֶׁמַּכִּים בַּאֲמִירַת "אָשַׁמְנוּ".

אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] בְּאַחַת הַהִתְוַעֲדוּיוֹת, שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ הָעִנְיָן שֶׁעַל יְדֵי הַכֹּבֶד רֹאשׁ שֶׁקֹּדֶם הַתְּפִלָּה, שֶׁמִּתְמַרְמֵר בְּנַפְשׁוֹ, עַל יְדֵי זֶה דַּוְקָא יָכוֹל לִהְיוֹת אַחַר כָּךְ הִתְפַּעֲלוּת הַמִּדּוֹת בַּתְּפִלָּה.

יום שישי

תהלים: מפרק קד עד פרק קה

יום רביעי כא תשרי, הושענא רבה ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: ע"כ אהוביי . . . בפירש"י ז"ל שם.

בְּתִקּוּן לֵיל הוֹשַׁעְנָא רַבָּה גַּם פָּרָשָׁה "בְּרָכָה" אוֹמְרִים רַק פַּעַם אַחַת מִקְרָא – הָיוּ יְחִידִים שֶׁאֲדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] צִוָּם לְאָמְרָהּ בְּהוֹשַׁעְנָא רַבָּה עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י, וְאֵינָהּ הוֹרָאָה לָרַבִּים. וּבְעֶרֶב שִׂמְחַת תּוֹרָה אוֹמְרִים אוֹתָהּ שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם.

קְרֶם הַלֵּל מְסִירִים שְׁתֵּי הַכְּרִיכוֹת שֶׁעַל הַלּוּלָב, וְנִשְׁאָרִים רַק הַג' הַמַּאֲגֻדִּים ג' הַמִּינִים יַחַד. עֲרוּב תַּבְשִׁילִין. בְּהוֹשַׁעְנָא רַבָּה טוֹבְלִים פְּרוּסַת הַמּוֹצִיא בִּרְבַשׁ, אֲבָל לֹא בִּשְׁמִינִי עֲצֶרֶת וְשִׂמְחַת תּוֹרָה.

שבת קודש

תהלים: מפרק קו עד פרק קז

יום חמישי כב תשרי, שמיני עצרת [בארץ ישראל – שמע"צ ושמח"ת] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: ובשבת קדש . . . יהי רצון.

מְקַדְּשִׁים וְאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים בַּסַּכָּה בֵּין בַּלַּיְלָה בֵּין בַּיּוֹם. הַקָּפוֹת בְּלֵיל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת. הַפְטָרָה: וַיְהִי בְּכַלּוֹת – וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ.
אֵין אוֹמְרִים הַ"יְהִי רָצוֹן" בַּיְּצִיאָה מִן הַסֻּכָּה.

שְׁמִינִי עֲצֶרֶת וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִשְׁתַּוִּים בְּכַמָּה עִנְיְנֵי כַּוָּנוֹת וְיִחוּדִים עֶלְיוֹנִים, אֶלָּא שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הֵם בְּעִנְיַן הָעֲלִיָּה וּבִשְׁמִינִי עֲצֶרֶת הֵם בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הָעֲבוֹדָה בְּתַחֲנוּנִים בְּהַכְנָעָה וּבְמְרִירוּת עֲצוּמָה, וּבִשְׁמִינִי עֲצֶרֶת הִיא בְּקַו הַשִּׂמְחָה.

יום ראשון

תהלים: מפרק קח עד פרק קיב

יום ששי כג תשרי, שמחת תורה [בחו"ל] ה'תש"ד

אֵין קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה. נוֹשְׂאִים כַּפַּיִם בְּשַׁחֲרִית. אֵין נוֹהֲגִים לִפְרוֹשׂ טַלִּית עַל רָאשֵׁי הָעוֹלִים לַחֲתַן תּוֹרָה אוֹ לַחֲתַן בְּרֵאשִׁית. גַּם הָעוֹלֶה לַתּוֹרָה אוֹמֵר חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק.

שיעורים. חומש: ברכה, ששי ושביעי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: כד. אהוביי . . . קלח לעין כל.

בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה תק"מ אָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ" – אֵלּוּ בַּעֲלֵי הַשָּׂגָה הַלּוֹמְדִים תּוֹרָה. "וְתוֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר" – אֵלּוּ בַּעֲלֵי עֲבוֹדָה הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. "מְאֻשָּׁר" – כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר (חֵלֶק ג' נג. ב), אַל תִּקְרֵי 'מְאֻשָּׁר' אֶלָּא 'מֵרֹאשׁוֹ', דְּעַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם מַמְשִׁיכִים מֵרֹאשׁוֹ, הַיְנוּ מִפְּנִימִיּוּת הָאֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, וּכְמַעֲלַת הָרֶגֶל הַמַּקִּים אֶת הָרֹאשׁ דַּוְקָא.

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל לקראת חג הסוכות, ה'תש"נ

שבתא טבא ויומא טבא וימי זמן שמחתינו דישמח ישראל בעושיו וישמח השם במעשיו, ולהמשיכם בכל השנה כולה, ותהא שנת ניסים.

מנחם שניאורסאהן

נטע רבעי בגידולי חממה

יום שני י"ז תשרי ה'תש"ע

הלכות מעשר שני, פרק י הלכה א: כָּל שֶׁהוּא חַיָּב בְּעָרְלָה, יֵשׁ לוֹ רְבָעִי, וְכָל שֶׁפָּטוּר מִן הָעָרְלָה, אֵינוֹ חַיָּב בִּרְבָעִי - שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים, לֹא יֵאָכֵל. וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת, יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'".

כאן כותב הרמב"ם שנטע רבעי תלוי בערלה, אבל במקום אחר (פ"ט ה"א) עולה מדבריו שהוא תלוי גם במעשר שני: "נטע רבעי הרי הוא קודש... ודינו להאכל בירושלים לבעליו כמעשר שני, וכשם שאין מעשר שני בסוריא כך אין נטע רבעי בסוריא". אם כן, מקום שפטור ממעשר שני פטור מנטע רבעי.

יתירה מזו: אף שיש איסור ערלה בחו"ל מהלכה למשה מסיני, פטורים שם מנטע רבעי, כי הרבעי נלמד מדיני מעשר שני (רמב"ם מאכ"א פ"י הט"ו).

ונשאלת השאלה: אם כל החייב בערלה חייב בנטע רבעי, איך פוטר הרמב"ם בחו"ל מנטע רבעי אף שחייב בערלה?

והביאור:

יסוד חיוב ערלה בחו"ל הוא מהלכה למשה מסיני ואין בו אלא חידושו. ולכן, כאשר חיוב ערלה הוא חיוב מדאורייתא, ולא מ'הלכה למשה מסיני', אזי כל החייב בערלה חייב בנטע רבעי ואילו במקומות שאין בהם חיוב ערלה מדאורייתא, אין חיוב נטע רבעי. ובמקומות פטור אחרים (למשל, אילנות הגדלים בבית, שמן התורה פטורים ממעשר) לא דימה הרמב"ם נטע רבעי למעשר שני, אלא כל החייב בהם בערלה חייב ברבעי, כי יסוד החיוב בערלה הוא מדאורייתא (ולא רק מהלכה למשה מסיני).

לפי זה מובנים גם דברי הרמב"ם דלהלן (מאכ"א פ"י הט"ו): "יראה לי שאין דין נטע רבעי נוהג בחוצה לארץ אלא אוכל פירות שנה רביעית בלא פדיון כלל, שלא אמרו אלא הערלה". כלומר, כיון שחיוב ערלה בחו"ל הוא מהלכה למשה בסיני, אין לנו רק מה שאמרו בערלה, אך בנטע רבעי - פטור. לעומת זאת, כשהחיוב בערלה הוא מהתורה, חייב גם בנטע רבעי כי כל החייב בערלה חייב ברבעי.

מכאן שגידולי חממה בארץ ישראל חייבים בנטע רבעי שכן דינם כאילנות הגדלים בבית החייבים בערלה (ירושלמי ערלה פ"א ה"ב, רמב"ם מע"ש שם ה"ט), ולפי דברי הרמב"ם כשם שחייבים בערלה חייבים ברבעי.

(שו"ת הרשב"א, ח"ג, סי' רלא, מלבושי יו"ט, חובת הקרקע, סי' ה).

ביכורים בשנת השמיטה

יום שלישי י"ח תשרי ה'תשס"ט

הלכות ביכורים פרק ב, הלכה א: מִצְוַת עֲשֵׂה לְהָבִיא בִּכּוּרִים לַמִּקְדָּשׁ.

ה'מנחת חינוך' (מצוה צ"א) דייק מסתימת לשון הרמב"ם, שלא חילק בין שנת השמיטה לשנה רגילה, שמזה משמע שגם בשמיטה מצוה להביא ביכורים. וכן כתב רש"י בחומש (משפטים כג, יט).

ויש שכתבו (מזרחי, שפ"ח ועוד) שאין ביכורים בשמיטה, והגירסה ברש"י (בספרים שלפנינו) היא טעות סופר. שהרי בפרשת ביכורים, שהמביא צריך לקראה, נאמר "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'", ובשנת השמיטה לא יוכל לומר זאת, כי פירות הארץ הם הפקר ואינם שלו.

ובספר 'תורת הארץ' (פ"א אות י"ח) כתב שאין לדחות את הגירסה מכח קושיה זו, כי הבאת הביכורים אינה תלויה בקריאת הפרשה, וגם בשנה רגילה יש מביאים ואינם קוראים (לקמן פ"ד ה"ב).

ויש לומר, שבשמיטה אין להביא ביכורים מטעם שאין הפירות שלו, וכמו מוכר פירותיו (לקמן הי"ד) שאינו מביא "שהרי אין לו פירות". וכן כתב ה'אור החיים' (תבוא כו, ב).

ובשיטת הרמב"ם אין הכרע. ניתן לומר שלדעתו בשנה השביעית מביאים ביכורים (כדברי המנ"ח), ואף שפסק שהמוכר פירותיו אינו מביא ביכורים – יש לחלק: בשמיטה בידו לזכות מן ההפקר וחייב הוא לזכות כדי להביא ביכורים, ואילו המוכר פירותיו הרי הוא תלוי בדעת הקונה שיסכים למכור לו את הפירות בחזרה, ולכן אינו מביא.

האם חלה היא מצוה התלויה בארץ?

יום רביעי י"ט תשרי ה'תש"ע

הלכות ביכורים פרק ה, הלכה ה: אֵין חַיָּבִין בְּחַלָּה מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא בָּאָרֶץ בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה כַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ וְגוֹ'".

שנינו: "כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ, ושאינה תלויה בארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, חוץ מן הערלה וכלאים. רבי אליעזר אומר אף החדש"(קידושין לו, ב).

והקשו בירושלמי (קידושין פ"א ה"ח): מדוע לא הביאה המשנה גם את מצות חלה בין המצוות המוגדרות כתלויות בארץ ונוהגות גם מחוצה לה?

ומיישב: המשנה הביאה דווקא מצוות ששייכות הן בתבואת גויים והן בתבואת ישראל, ומאחר שחלה נוהגת רק בעיסת ישראל ולא בעיסת גויים, לא נזכרה במשנה.

אמנם, תוספות (שם ד"ה כל מצוה) מקשים: למה שאל הירושלמי דווקא על השמטת חלה, ולא על השמטת תרומות ומעשרות, הנוהגת גם היא מדרבנן במקומות מסויימים בחו"ל?

ומשיבים: תרו"מ נוהגים רק בארצות הסמוכות לארץ ישראל, אבל חלה נוהגת בכל מקום, ועל כן היה מקום לשאול על השמטתה יותר מאשר על השמטת תרו"מ.

ולמה באמת תיקנו תרו"מ בארצות הסמוכות בלבד ואילו חיוב חלה תוקן בכל מקום בחו"ל?

מבארים התוס': מצות חלה התלויה בגלגול עיסה דומה יותר לחובת הגוף, ולא הקרקע, ולכן יותר מסתבר לשייכה לכל מקום, מה שאין כן תרו"מ שהם חובת קרקע.

והאחרונים תמהו על דברי התוספות: הרי גם חיוב תרומה חל לאחר מירוח, ומה ההבדל בין חיוב הפירות לאחר מירוח לחיוב העיסה לאחר גלגול?

והביאור:

מצות חלה היא אכן חובת הגוף, וראיה מדברי הרמב"ם כאן הלומד מן הפסוק "והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'" (במדבר טו, יט) שחלה נוהגת מן התורה בארץ ישראל בלבד, ואילו היתה תלויה בארץ לא היה צורך בפסוק מיוחד ללמדנו שאינה נוהגת בחו"ל (המקנה לקידושין שם).

צירוף עיסות ממיני תבואה שונים

יום חמישי, כ' תשרי ה'תש"ע

הלכות ביכורים פרק ז, הלכה א: שְׁתֵּי עִסּוֹת שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁתֵּיהֶן שִׁעוּר הַחַיָּב בְּחַלָּה, וְאֵין בְּאַחַת מֵהֶן כַּשִּׁעוּר.. אִם הָיוּ שֶׁל שְׁנַיִם - אֲפִלּוּ הֵן מִמִּין אֶחָד, פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה; שֶׁסְּתָם שְׁנַיִם מַקְפִּידִין. וְאִם יָדוּעַ שֶׁאֵינָן מַקְפִּידִין עַל עֵרוּב הָעִסּוֹת, חֵרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת.

נפסקה הלכה (שו"ע יו"ד סי' שכד סעי' ב): "חמשת מיני תבואה מצטרפין... במה דברים אמורים? כשערבן קמח. אבל אם לש כל אחד לבדו ואין בו כשיעור, ומדבקו למין אחר - אין מצטרפין".

וביאר הש"ך (ס"ק ח) את טעם ההבדל: חיוב חלה הוא על עיסה, כנאמר בתורה: "ראשית עריסותיכם...", וצירוף עיסות קטנות היוצר חיוב חלה יכול להיות גם בעיסות ממיני תבואה שונים, אבל כאשר על כל עיסה חל חיוב מצד עצמה, אי אפשר לפטור את האחת בהפרשת חברתה, כי חלה הושוותה לתרומה כנאמר "ראשית עריסותיכם חלה, תרימו תרומה...", ובתרומה הפרשה כזו אינה מועילה (יו"ד סי' שלא סעי' נד).

תנאי נוסף לצירוף כמה עיסות יחד הוא, שבעל העיסה אינו מקפיד על הצירוף (חלה פ"ד מ"א) אף אם מדובר בצירוף לעיסה של חברו, כמבואר בירושלמי (שם ה"א), ואם האדם מקפיד שעיסות שלו לא יתערבו באחרות - אינן מצטרפות.

עוד נפסק בשו"ע (סי' שכה סעי' א) שעיסות מצטרפות לשיעור חלה "אפילו אחר שנאפה ונעשה פת".

פדיון הבן בשטרי כסף

יום שישי כ"א תשרי ה'תש"ע

הלכות ביכורים פרק י"א, הלכה ו: בְּכַמָּה פּוֹדֵהוּ? בְּחָמֵשׁ סְלָעִים... בֵּין בְּכֶסֶף, בֵּין בְּשָׁוֶה כֶּסֶף... אֵין פּוֹדִין בְּקַרְקָעוֹת... וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת, לְפִי שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן.

האם שטרות כסף המונפקים ע"י הממשלה (בנקנוטים) דינם כשטרות שאין פודים בהם?

יש סוברים (שו"ת 'השיב משה' יור"ד סי' נ"ה, שו"ת חסד לאברהם יור"ד סי' צ"ה) שאפשר לפדות בהם, כי אינם דומים לשטרי חוב שאין גופם ממון והשטר אינו אלא לראיה, ואף שיעבוד נכסי הלוה למלוה אינו נובע מהשטר אלא מהחוב, מה שאין כן בשטר כסף, החיוב הוא מחמת השטר עצמו, ולכן נחשב גופו ממון וניתן לפדות בו.

אך לדעת ה'חתם סופר' (יור"ד סו"ס קל"ד) אף אם לכמה דינים, שטרות הם כסף גמור, הרי לענין פדיון הבן יש מקום לומר שאין להם דין כסף, כי בענינים שבין אדם לחברו, השטרות הונפקו על ידי הממשלה למקח וממכר, ו"דינא דמלכותא דינא", אבל לענין פדיון הבן, שהאב פודה את בנו מהקב"ה ("כי לי כל בכור"), והוא קצב את פדיונו בחמש סלעים, לחוקי הממשלה אין משמעות לענין זה, והפדיון, אם כך, צריך להיות בכסף גמור.

וכתב ה'מנחת אלעזר', שמנהג העולם כדעת ה'חתם סופר', לא לפדות בשטרות ולא במטבעות ששווי המתכת שלהם אינו כסכום הנקוב עליהם (ונקבע ע"י הממשלה שהנפיקה אותם), אלא רק במטבעות ששווין חמש סלעים.

(שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' ט"ו)

הזיבול בשביעית

שבת קודש, שמחת תורה כ"ב תשרי ה'תש"ע

הלכות שמיטה פרק ב, הלכה א: לֹא יוֹצִיא אָדָם זְבָלִים מֵחֲצֵרוֹ, וְיִתֵּן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית - מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּמְזַבֵּל שָׂדֵהוּ כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה יָפָה לִזְרִיעָה.

זיבול השדה הוא תולדה של מלאכת 'חרישה' ואסור מדרבנן בשביעית. בזמן המשנה היו מזבלים בעיקר בגללי בהמה ובפסולת מהצומח. ומאחר ולא ניתן להניח את הזבל המצטבר ברפת, בחצר או בבית היו עורמים את הזבל בשדה, ובבוא העת מזבלים בו. חכמים התירו להוציא זבל באשפה שבשדה גם בשביעית, כל עוד אין כוונתו לזבל את השדה אלא לפנותו מהחצר ומהבית ולצוברו לשנה הבאה ולא ניכר שכוונתו היא לזבל את השדה בשביעית.

ממתי מותר לצבור זבל בשדות כך שיהיה ברור כי צבירת הזבל אינה נעשית לשימוש בשביעית? לפי רבי מאיר: לאחר שעברה עונת זיבול השדות, שאז לא יחשדו במוציא זבל שכוונתו לזבל בו את השדה. לפי רבי יהודה: מזמן שמתייבש הזבל, שאז יהיה ראוי רק בשנה הבאה אחרי שיתלחלח מהגשמים (ובתוס' אנשי שם הסבירו שכוונת רבי יהודה רק לתת סימן לגמר עונת הזיבול, שייבוש הזבל קרוב למועד בו מסתיים הזיבול).

רבי יוסי מוסיף על רבי מאיר ורבי יהודה ואומר שהוצאת הזבל מותרת רק כשהזבל מתחיל להתייבש, מתעבה ונעשה קשרים קשרים. כך מפרש הר"ש. והרמב"ם בפירושו למשנה מפרש את דעת רבי יוסי שהמועד הוא כשתגמר הבשלת הדלעות. למעשה הדעות קרובות הן, והלכה כרבי יוסי.

שביעית בזמן הזה יום ראשון כ"ג תשרי ה'תש"ע

הלכות שמיטה ויובל פרק ד, הלכה כ"ה: אֵין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל... בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת, בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.

לדעת רש"י (גיטין לו, א ד"ה בזמן) ועוד ראשונים, שביעית בזמן הזה היא מדרבנן, כי חיוב המצוות התלויות בארץ נובע מקדושת הארץ, וקדושה שניה – היינו קידוש הארץ על ידי עזרא בעלותו מן הגולה – היתה רק לשעתה ובטלה עם כיבוש הארץ על ידי טיטוס.

ואילו הרמב"ם, הסובר שקדושה שניה לא בטלה (תרומות פ"א, ה"ב), יסבור לכאורה ששמיטת קרקעות בזמן הזה היא מן התורה (כס"מ).

אבל יש אומרים שגם לדעת הרמב"ם שמיטה בזמן הזה היא מדרבנן, ואף שלדעתו קדושת הארץ לא בטלה, ושאר מצוות התלויות בארץ נוהגות בזמן הזה מן התורה (ראה 'לאור ההלכה' ע' קי). הכיצד?

לדעת רבי (גיטין שם) שביעית נוהגת רק בזמן שהיובל נוהג, ובזמן שאין היובל נוהג, גם שביעית אינה נוהגת. ולכן, כיון ש"משגלה שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה – בטלו היובלות" (להלן פ"י, ה"ח), גם שמיטה אינה נוהגת מן התורה, וחכמים תיקנוה "זכר לשביעית".

והעיד הר"י קורקוס (להלן פ"ט, ה"ב), שבספרי הרמב"ם בכתב יד, מפורש ששביעית בזמן הזה – הן שמיטת קרקע והן שמיטת כספים – מדרבנן. והוא מסכם שזו "דעת כל המפרשים כולם, זולת בעל העיטור".

אגרות קודש

ב"ה, חוהמ"ס ה'תש"כ
ברוקלין, נ.י.
מר יצחק שי' דמיאל

שלום וברכה!

בטח קבל מכתבי ברכת השנה וכן המפתחות ללקוטי תורה שנשלחו לו.

כיון שכתב שהי' לחברי הקבוצה שקו"ט בנוגע לשני מכתבי, בטח יכתוב ההמשך בזה.

מה שבקש שאכתוב בפרטיות יותר בנוגע לנקודות אחדות במכתבי, הנה נוסף על הטרדות שהזמן גרמא בעת הזאת שזה מקשה ג"כ ההתרכזות בענין כהאמור, עוד זאת, והוא העיקר, שנקל יותר לכתוב ביאור נוסף או המשך לשתי האגרות האמורות אם אקבל ידיעה איזו הן הנקודות או הענינים שמתקשים בהם, או שלא מסתבר להם או לא הובהר כל צרכו במכתבי הנ"ל ואז אשתדל לכתוב באריכות יותר.

מוסג"פ העתק מכתבי הכללי לרה"ש דהאי שתא, שבאמת תכנו שייך ג"כ לתוכן אגרות האמורות ובעיקר לאגרת השני', אשר ביסודה ההכרה, כפתגם רבנו הזקן, "אז א איד ניט ער קען און ניט ער וויל זיין אפגעריסן פון אלקות", שבודאי וגם פשוט שכל אחד ואחת מהשואלים בכלל זה, ולכן ביאור נוסף אולי בכלל יהי' מיותר באם רק - וכתרגום בלקו"ת ריש פ' שמיני - "אנגערירט" בפנימיותם.

בודאי הגיע גם לכ' הנדבר איזה פעמים כאן, אשר שנה זו היא מלאות 200 שנה להסתלקות-הילולא של הבעש"ט. וראוי לציין שתי נקודות עקריות בענינו ועבודתו של הבעש"ט, אשר לכאורה הפכיות הן: א) שהתקשר וגם התאחד עם הפשוטים בישראל, ב) שהביא לפניהם, וכדיוק חכמינו ז"ל, לפניהם - לפנימיותם, את הרזין דאורייתא, ובתוכם גם הרזין דרזין. אבל באמת שתי נקודות שהן אחת על פי הכלל שבדא"ח ומבואר בכמה מקומות, שכל הגבוה גבוה יותר - ואך הגבוה גבוה - יכול לירד למטה מטה יותר. ומזה גם התוצאה, שכל ענין שבחסידות מוכרח שיבוא עד למעשה בפועל, ולא מעשה זוטא אלא מעשה רבה דווקא, מעשה בגשם ובחומר, שבזה מתאחדים הגבוה גבוה והמטה מטה, ועל ידי זה ממשיכים את זה שאינו בגדר דמעלה ומטה כלל, זאת אומרת, עצמות ומהות, אשר זה כל האדם.

בברכה לבשורות טובות בכל האמור וחג שמח לו ולכל ב"ב שיחיו.

מפני קדושת המועד לא בא כ"ק אדמו"ר שליט"א על החתום והנני חותם בשמו,

המזכיר

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ז־כ"ג תשרי ה'תש"ע

יום שני י"ז תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי פֶּרֶק ח

א. הַלּוֹקֵחַ [קונה] בְּהֵמָה לְזִבְחֵי שְׁלָמִים, וְחַיָּה לִבְשַׂר תַּאֲוָה [חולין], מִמִּי שֶׁאֵינוֹ תַּגָּר [סוחר], וְאֵינוֹ מְדַקְדֵּק - יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין, אֲפִלּוּ הָיוּ דְּמֵי הָעוֹר מְרֻבִּין עַל דְּמֵי הַבָּשָׂר; אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִן הַתַּגָּר, לֹא יָצָא הָעוֹר לְחֻלִּין.

ב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ כַּדֵּי יַיִן סְתוּמוֹת, מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְהַמְּכֵר סְתוּמוֹת, מִמִּי שֶׁאֵינוֹ תַּגָּר - יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין; לְפִיכָךְ, צָרִיךְ הַמּוֹכֵר לִפְתֹּחַ רָאשֵׁי הַכַּדִּין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין. וְאִם רָצָה לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלִמְכֹּר בְּמִדָּה - יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין.

ג. לְקָחָן פְּתוּחוֹת אוֹ סְתוּמוֹת בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְהַמְּכֵר פְּתוּחוֹת, אוֹ שֶׁלָּקַח מִן הַתַּגָּר שֶׁמְּדַקְדֵּק בִּמְכִירָתוֹ - לֹא יָצָא הַקַּנְקַן לְחֻלִּין. לָקַח סַלֵּי תְּאֵנִים וַעֲנָבִים עִם הַכְּלִי, לֹא יָצְאוּ דְּמֵי הַכְּלִי לְחֻלִּין.

ד. לָקַח אֱגוֹזִים וּשְׁקֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, יָצְאוּ קְלִפֵּיהֶן לְחֻלִּין. לָקַח חוֹתָל [סל] תְּמָרִים, יָצָא הַחוֹתָל לְחֻלִּין. קֻפָּה שֶׁל תְּמָרִים - אִם דְּרוּסוֹת [- שכך הם מחוברות לקופה], יָצְאוּ הַקֻּפּוֹת לְחֻלִּין; וְאִם אֵינָן דְּרוּסוֹת, לֹא יָצְאוּ הַקֻּפּוֹת לְחֻלִּין.

ה. מִי שֶׁהָיָה לוֹ יַיִן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְהִשְׁאִיל קַנְקָנָיו לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂר - אַף עַל פִּי שֶׁסָּתַם אֶת פִּיהֶן, לֹא קָנָה הַמַּעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּים. כָּנַס אֶת הַיַּיִן לְתוֹכָן סְתָם - אִם קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר עַד שֶׁלֹּא סָתַם אֶת פִּיהֶן, לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר; וְאִם מִשֶּׁסָּתַם קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעֲשֵׂר - קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַّנְקַן. הִפְקִיד לְתוֹךְ הַקַּנְקַן רְבִיעִית חֻלִּין, אוֹ שֶׁכָּנַס לְתוֹכָן שֶׁמֶן אוֹ חֹמֶץ אוֹ צִיר [שמן דגים] וּדְבַשׁ שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי סְתָם - בֵּין שֶׁסָּתַם בֵּין שֶׁלֹּא סָתַם, לֹא קָנָה מַעֲשֵׂר אֶת הַקַּנְקַנִּין.

ו. צְבִי שֶׁלְּקָחוֹ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, וָמֵת - יִקָּבֵר בְּעוֹרוֹ; לְקָחוֹ חַי, וּשְׁחָטוֹ, וְנִטְמָא - הֲרֵי זֶה יִפָּדֶה כִּשְׁאָר פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֶׁנִּטְמְאוּ. הַמַּנִּיחַ דִּינָר שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, לִהְיוֹת אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ עַד שֶׁיֵּצֵא לְחֻלִּין [- קונה מעט פרות ומחללם עליו, עד שיקנה בשווי כל הדינר], וְהָיָה הַדִּינָר יוֹצֵא [שווה] בְּעֶשְׂרִים מָעָה, אָכַל עָלָיו בְּעֶשֶׂר מָעִין, וְהוּזְלוּ הַמְּעוֹת לְאַחַר זְמַן, וַהֲרֵי הַדִּינָר יוֹצֵא בְּאַרְבָּעִים מָעָה - צָרִיךְ לֶאֱכֹל עָלָיו בְּעֶשְׂרִים מָעָה, וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא לְחֻלִּין; הוּקְרוּ הַמְּעוֹת, וַהֲרֵי הַדִּינָר יוֹצֵא בְּעֶשֶׂר מָעִין - אוֹכֵל עָלָיו בְּחָמֵשׁ מָעִין, וְאַחַר כָּךְ יֵצֵא לְחֻלִּין.

ז. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת בְּסֶלַע שֶׁל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, וּמָשַׁךְ הַפֵּרוֹת, וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן הַסֶּלַע, עַד שֶׁהוּקְרוּ הַפֵּרוֹת וְעָמְדוּ בִּשְׁתַּיִם - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן סֶלַע בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף, וְקָם לוֹ", בִּנְתִינַת הַכֶּסֶף קוֹנֶה; וְהַשָּׂכָר לַמַּעֲשֵׂר.

ח. מָשַׁךְ פֵּרוֹת בִּשְׁתֵּי סְלָעִים, וְלֹא הִסְפִּיק לִתֵּן הַמְּעוֹת, עַד שֶׁהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת וְעָמְדוּ בְּסֶלַע - אֵינוֹ מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶלָּא סֶלַע אַחַת; וּמוֹסִיף עָלֶיהָ סֶלַע שְׁנִיָּה מִן הַחֻלִּין, וְנוֹתֵן לַמּוֹכֵר. וְאִם הָיָה הַמּוֹכֵר עַם הָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִתֵּן לוֹ סֶלַע שְׁנִיָּה מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי. נָתַן לוֹ סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הִסְפִּיק לִמְשֹׁךְ אֶת הַפֵּרוֹת, עַד שֶׁעָמְדוּ בִּשְׁתַּיִם - מַה שֶּׁפָּדָה פָּדָה, וְהַדִּין בֵּינֵיהֶן.

ט. נָתַן לוֹ שְׁנֵי סְלָעִים שֶׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הִסְפִּיק לִמְשֹׁךְ הַפֵּרוֹת, עַד שֶׁחָזְרוּ לִהְיוֹת בְּסֶלַע - מַה שֶּׁפָּדָה פָּדָה, וּמִדַּת הַדִּין בֵּינֵיהֶן; שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי, פְּדִיָּתוֹ הִיא מְשִׁיכָתוֹ.

י. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת חֻלִּין בִּירוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - אוֹמֵר: 'הֲרֵי הַמְּעוֹת הָהֵם מְחֻלָּלִין עַל הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ', וְיֹאכַל הַפֵּרוֹת שָׁם בְּטָהֳרָה, וְיֵצְאוּ אוֹתָן הַמְּעוֹת לְחֻלִּין בִּמְקוֹמָן.

יא. הָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, וְיֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - אוֹמֵר: 'הֲרֵי הַמְּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל הַפֵּרוֹת הָהֵם', וְיֵצְאוּ הַמְּעוֹת לְחֻלִּין, וְיַעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם; שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמְּעוֹת וְהַפֵּרוֹת בְּמָקוֹם אֶחָד בִּשְׁעַת הַחִלּוּל.

יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעֲשֵׂר בִּירוּשָׁלַיִם, וְצָרַךְ לָהֶם, וְיֵשׁ לַחֲבֵרוֹ פֵּרוֹת חֻלִּין שֶׁרוֹצֶה לְאָכְלָן - אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'הֲרֵי הַמְּעוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלִין עַל פֵּרוֹתֶיךָ', וְנִמְצְאוּ אוֹתָן הַפֵּרוֹת לְקוּחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, וְיֹאכַל אוֹתָן חֲבֵרוֹ בְּטָהֳרָה; וְלֹא הִפְסִיד כְּלוּם, וְיֵצְאוּ הַמְּעוֹת לְחֻלִּין.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה חֲבֵרוֹ בַּעַל הַפֵּרוֹת חָבֵר [- נאמן על המעשרות] - שֶׁאֵין מוֹסְרִין פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל וַדַּאי אֶלָּא לְחָבֵר; לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַמְּעוֹת שֶׁל דְּמַאי [- חוללו על פירות שספק מעושרים], אוֹמֵר כֵּן אַף לְעַם הָאָרֶץ. וּמֻתָּר לְחַלֵּל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל פֵּרוֹת עַם הָאָרֶץ, וְעַל מְעוֹתָיו; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן שֶׁמָּא שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן.

יד. הַמַּנִּיחַ דִּינָר שֶׁל מַעֲשֵׂר לִהְיוֹת אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ וְהוֹלֵךְ [- קונה מעט פירות ומחללם עליו, עד שיקנה בשווי כל הדינר] - כֵּיוָן שֶׁאָכַל עָלָיו עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ אֶלָּא פָּחוֹת מִפְּרוּטָה, יָצָא לְחֻלִּין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁל דְּמַאי; אֲבָל בְּשֶׁל וַדַּאי - לֹא יָצָא לְחֻלִּין עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אַחַר שֶׁמּוֹסִיפִין אֶת הַחֹמֶשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה חֲמִשֵּׁי פְּרוּטָה.

טו. טְמֵאִין וּטְהוֹרִין שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין אוֹ שׁוֹתִין כְּאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם, וְרָצוּ הַטְּהוֹרִין לִהְיוֹת אוֹכְלִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן - מַנִּיחִין סֶלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאוֹמְרִין: 'כָּל שֶׁהַטְּהוֹרִין אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, סֶלַע זוֹ מְחֻלֶּלֶת עָלַיו'; וְתֵצֵא הַסֶּלַע לְחֻלִּין, שֶׁהֲרֵי אָכְלוּ וְשָׁתוּ בְּשָׁוְיָה בְּטָהֳרָה - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִגְּעוּ הַטְּמֵאִים בַּמַּאֲכָל, שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּהוּ.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי פֶּרֶק ט

א. נֶטַע רְבָעִי [עץ פרי בשנתו הרביעית] - הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַשָّנָה הָרְבִיעִת, יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'"; וְדִינוֹ לְהֵאָכֵל לִבְעָלָיו בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּסוּרְיָה [מקומות שכבש דוד ולא נתקדשו בקדושת הארץ], כָּךְ אֵין נָטַע רְבָעִי בְּסוּרְיָה. וּבְנָטַע רְבָעִי הוּא אוֹמֵר: "וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו, לוֹ יִהְיוּ" - שֶׁאֵין לְךָ קֹדֶשׁ שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ דִּינוֹ בַּתּוֹרָה לְמִי הוּא, חוּץ מִנְּטַע רְבָעִי.

ב. הָרוֹצֶה לִפְדּוֹת נָטַע רְבָעִי, פּוֹדֶה כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי; וְאִם פָּדָהוּ לְעַצְמוֹ, מוֹסִיף חֹמֶשׁ. וְאֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת - שֶׁנֶּאֱמַר: "לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ", עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּבוּאָתוֹ; וְאֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ בִּמְחֻבָּר [לקרקע], כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וַהֲרֵי הוּא מָמוֹן גָּבוֹהַּ, כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי; לְפִיכָךְ, אֵינוֹ נִקְנֶה בְּמַתָּנָה, אֶלָּא אִם נְתָנוֹ בֹּסֶר. וְדִינוֹ בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים, לְעִנְיַן אֲכִילָה וּפְדִיָּה - כְּמַעֲשֵׂר.

ג. וְהַפּוֹדֶה כֶּרֶם רְבָעִי - רָצָה, פּוֹדֵהוּ עֲנָבִים, רָצָה, פּוֹדֵהוּ יַיִן; וְכֵן הַזֵּיתִים. אֲבָל שְׁאָר פֵּרוֹת, אֵין מְשַׁנִּין אוֹתָן מִבְּרִיָּתָן.

ד. כֶּרֶם רְבָעִי - אֵין לוֹ לֹא [דיני] שִׁכְחָה, וְלֹא פֵּאָה, וְלֹא פֶּרֶט, וְלֹא עוֹלְלוֹת; וְאֵין מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, כְּמוֹ שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי, אֶלָּא כֻּלּוֹ עוֹלֶה לִירוּשָׁלַיִם, אוֹ נִפְדֶּה וְיַעֲלוּ הַדָּמִים וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם - כְּמַעֲשֵׂר.

ה. עֲנָבִים שֶׁל כֶּרֶם רְבָעִי - הִתְקִינוּ בֵּית דִּין, שֶׁיִּהְיוּ עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם [ממרחק של] מַהֲלַךְ יוֹם לְכָל צַד [ולא יפדו במעות], כְּדֵי לְעַטֵּר שׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם בְּפֵרוֹת; וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, נִפְדֶּה אֲפִלּוּ סָמוּךְ לַחוֹמָה. וּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת, אֲפִלּוּ בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ, נִפְדִּין סָמוּךְ לַחוֹמָה.

ו. כֵּיצַד פִּדְיוֹן נָטַע רְבָעִי? מַנִּיחַ אֶת הַסַּל עַל פִּי שְׁלִשָׁה, וְאוֹמֵר: 'כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִפְדּוֹת לוֹ בְּסֶלַע, עַל מְנָת שֶׁיּוֹצִיא יְצִיאוֹת הַשּׁוֹמְרִים מִבֵּיתוֹ, וְהַחַמָּרִים וְהַפּוֹעֲלִים מִבֵּיתוֹ'? [- שווי הפירות עצמם בלי ההוצאות] וְאַחַר שֶׁקּוֹצְבִין אֶת הַשַּׁעַר, מַנִּיחַ אֶת הַמָּעוֹת, וְאוֹמֵר: 'כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה - מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ, מִשַּׁעַר כָּךְ וְכָךְ סְלִים בְּסֶלַע'. וּבַשְּׁבִיעִית, פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ; שֶׁאֵין שָׁם לֹא שׁוֹמְרִים, וְלֹא פּוֹעֲלִים; וְאִם הָיָה הֶפְקֵר, אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכַר לְקִיטָה בִּלְבַד.

ז. מִי שֶׁהָיָה לוֹ נָטַע רְבָעִי בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, שֶׁיַּד הַכֹּל שָׁוָה [שהכל הפקר] - צָרִיךְ לְצַיְּנוֹ [לסמנו] בְּקוֹזְזוֹת [תלוליות] אֲדָמָה, כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ בּוֹ, וְלֹא יֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּפְדּוּ. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ שְׁנֵי עָרְלָה - מְצַיְּנִין אוֹתוֹ בְּחַרְסִית, כְּדֵי שֶׁיִּפָּרְשׁוּ מִמֶּנּוּ; שֶׁאִם צִיְּנוּ בְּקוֹזְזוֹת אֲדָמָה, שֶׁמָּא יִתְפָּרְדוּ - שֶׁאִסּוּר עָרְלָה חָמוּר הוּא, שֶׁהִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה. וְהַצְּנוּעִין הָיוּ מַנִּיחִין אֶת הַמָּעוֹת בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וְאוֹמְרִין: 'כָּל הַנִּלְקָט מִפֵּרוֹת רְבָעִי אֵלּוּ, מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ' - שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לִפְדּוֹתוֹ בִּמְחֻבָּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

ח. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי, רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְעָרְלָה וְלִרְבָעִי; וּמֵאֵימָתַי מוֹנִין לְעָרְלָה וְלִרְבָעִי? מִשְּׁעַת נְטִיעָה. וְאֵינוֹ מוֹנֶה מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּשָׁנָה חֲשׁוּבִין שָׁנָה - וְהוּא, שֶׁתִּקְלֹט הַנְּטִיעָה קֹדֶם הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם; וְכַמָּה הוּא סְתָם קְלִיטָה לְכָל הָאִילָנוֹת? שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת.

ט. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עָלְתָה לוֹ שָׁנָה; וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין פֵּרוֹת הַנְּטִיעָה הַזֹּאת מֻתָּרִין בְּעָרְלָה אוֹ בִּרְבָעִי, עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם בִּשְׁבָט - שֶׁהוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לָאִילָן.

י. כֵּיצַד? הַנּוֹטֵעַ אִילָן מֵאֶכָל בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מִשָּׁנָה עֲשִׂירִית בַּיּוֹבֵל - הֲרֵי הוּא בְּתוֹךְ שְׁנֵי עָרְלָה, עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה; וְכָל מַה שֶּׁיּוֹצִיא הָאִילָן בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הוּא עָרְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ לְאַחַר כַּמָּה יָמִים. וּמֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בַּיּוֹבֵל, עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט מִשְּׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה - הוּא נָטַע רְבָעִי; וְכָל מַה שֶּׁיּוֹצִיא בְּתוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הוּא רְבָעִי, וְצָרִיךְ פִּדְיוֹן. וְאִם נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה, נִתְעַבְּרָה לִרְבָעִי אוֹ לְעָרְלָה.

יא. נְטָעוֹ בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מִשְּׁנַת עֶשֶׂר [משנות היובל] - לֹא עָלְתָה לוֹ שְׁנַת עֶשֶׂר, אֶלָּא הֲרֵי הוּא עָרְלָה שְׁנַת אַחַת עֶשְׂרֵה וּשְׁנַת שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה וּשְׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כֻּלָּהּ; וַהֲרֵי הוּא נָטַע רְבָעִי מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁנַת אַרְבַּע עֶשְׂרֵה, עַד סוֹפָהּ.

יב. נָטַע הַנְּטִיעָה מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ עַד חֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם בִּשְׁבָט - מוֹנֶה לָהּ שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים מִיּוֹם לְיוֹם לְעָרְלָה, וּמִיּוֹם לְיוֹם לִרְבָעִי. וְרָאִיתִי לַגְּאוֹנִים דְּבָרִים בְּחֶשְׁבּוֹן עָרְלָה וּרְבָעִי - אֵין רָאוּי לְהַאֲרִיךְ וּלְהָשִׁיב עֲלֵיהֶן, וּוַדַּאי טָעוּת סוֹפְרִים הֵן; וְהָאֱמֶת - כְּבָר בֵּאַרְנוּ דַּרְכָּהּ.

יג. הֶעָלִין, וְהַלּוּלָבִין, וּמֵי גְפָנִים, וְהַסְּמָדַר [הפרח שממנו יוצא הפרי] - מֻתָּרִין בְּעָרְלָה וּבִרְבָעִי. וְהָעֲנָבִים שֶׁשִּׁדְּפָן הַקֵּדִים [רוח חמה] וְהִפְסִידָן, וְהַחַרְצַנִּין וְהַזּוּגִין [קליפת הענב] וְהַתֶּמֶד [חרצנים שנישרו במים] שֶׁלָּהֶן, וּקְלִפֵּי רִמּוֹן וְהַגֵּץ [פרח] שֶׁלּוֹ, וּקְלִפֵּי אֱגוֹזִים, וְהַגַּרְעִינִין - אֲסוּרִין בְּעָרְלָה, וּמֻתָּרִין בִּרְבָעִי; וְהַנּוֹבְלוֹת [פירות שנפלו טרם שבשלו], כֻּלָּן אֲסוּרוֹת.

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי פֶּרֶק י

א. כָּל שֶׁהוּא חַיָּב בְּעָרְלָה, יֵשׁ לוֹ רְבָעִי [פירות השנה הרביעית קודש], וְכָל שֶׁפָּטוּר מִן הָעָרְלָה, אֵינוֹ חַיָּב בִּרְבָעִי - שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים, לֹא יֵאָכֵל. וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת, יִהְיֶה כָּל פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'".

ב. הַנּוֹטֵעַ אִילַן מַאֲכָל, וְדַעְתּוֹ עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה סִיָּג לַגִּנָּה, אוֹ שֶׁנְּטָעוֹ לְקוֹרוֹת הָאִילָן, לֹא לְפֵרוֹתָיו - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הָעָרְלָה; נְטָעוֹ לִסְיָג, וְחָזַר וְחָשַׁב עָלָיו לְמַאֲכָל, אוֹ שֶׁנְּטָעוֹ לְמַאֲכָל, וְחָזַר וְחָשַׁב עָלָיו לִסְיָג - כֵּיוָן שֶׁעֵרֵב בּוֹ מַחֲשֶׁבֶת חִיּוּב, חַיָּב. נְטָעוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים לִסְיָג, וּמִכָּאן וָאֵילָךְ לְמַאֲכָל - אֵין לוֹ רְבָעִי; שֶׁכָּל שֶׁאֵין לוֹ עָרְלָה, אֵין לוֹ רְבָעִי.

ג. נָטַע אִילָן וְחָשַׁב שֶׁיִּהְיֶה הַצַּד הַפְּנִימִי שֶׁלּוֹ לְמַאֲכָל וְהַחִיצוֹן לִסְיָג, אוֹ שֶׁיִּהְיֶה הַצַּד הַתַּחְתּוֹן לְמַאֲכָל וְהָעֶלְיוֹן לִסְיָג - זֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לְמַאֲכָל, חַיָּב בְּעָרְלָה; וְזֶה שֶׁחָשַׁב עָלָיו לִסְיָג אוֹ לְעֵצִים, פָּטוּר; שֶׁהַדָּבָר תָּלוּי בְּדַעְתּוֹ שֶׁל נוֹטֵעַ. וְהַצָּלָף - חַיָּב בְּעָרְלָה הָאֲבִיּוֹנוֹת [- הפרי] בִּלְבַד, אֲבָל הַקַּפְּרִיסִין [עלים] מֻתָּרוֹת.

ד. הַנּוֹטֵעַ לְרַבִּים בְּתוֹךְ שָׁדֵהוּ, חַיָּב בְּעָרְלָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וּנְטַעְתֶּם", אֲפִלּוּ לְרַבִּים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ, פָּטוּר.

ה. הַנּוֹטֵעַ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהַנּוֹטֵעַ בִּסְפִינָה, וְהָעוֹלֶה מֵאֵלָיו בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְהַנָּכְרִי שֶׁנָּטַע בֵּין לְיִשְׂרָאֵל בֵּין לְעַצְמוֹ, וְהַגַּזְלָן שֶׁנָּטַע - חַיָּבִין בְּעָרְלָה וּבִרְבָעִי.

ו. הָעוֹלֶה מֵאֵלָיו בִּמְקוֹם פְּכָשִׁים [יערות], פָּטוּר; אֲפִלּוּ הַנּוֹטֵעַ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יְשׁוּב, פָּטוּר; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה עוֹשֶׂה [פירות רבים] כְּדֵי טִפּוּל [- שמשתלם] שֶׁמִּטַּפֵּל בְּפֵרוֹתָיו עַד שֶׁמְּבִיאָן לְיִשּׁוּב. אֲבָל אִם הָיָה עוֹשֶׂה כְּדֵי טִפּוּלוֹ, חַיָּב בְּעָרְלָה.

ז. הַנּוֹטֵעַ לְמִצְוָה - כְּגוֹן שֶׁנָּטַע אֶתְרוֹג לְלוּלָב, אוֹ זַיִת לַמְּנוֹרָה - חַיָּב בְּעָרְלָה. הִקְדִּישׁ וְאַחַר כָּךְ נָטַע, פָּטוּר מִן הָעָרְלָה; נָטַע וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ, חַיָּב בְּעָרְלָה.

ח. הַנּוֹטֵעַ בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - חַיָּב בְּעָרְלָה; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כָּאָרֶץ לִזְרָעִים, הֲרֵי הוּא כָּאָרֶץ לְאִילָנוֹת.

ט. וְאִילָן שֶׁנִּטְעוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, חַיָּב בְּעָרְלָה. זֶה שֶׁנִּטְעוּ גּוֹיִם עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ אֲבוֹתֵינוּ לָאָרֶץ, פָּטוּר; אֲבָל מִשֶּׁבָּאוּ לָאָרֶץ, אַף מַה שֶׁנִּטְעוּ גּוֹיִם חַיָּב - שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, וּנְטַעְתֶּם", מִשָּׁעַת בִּיאָה.

י. וְגוֹי שֶׁהִרְכִּיב אִילַן מַאֲכָל עַל גַּבֵּי אִילַן סָרָק, חַיָּב בְּעָרְלָה. וְיֵשׁ לְנָכְרִי נָטַע רְבָעִי - שֶׁאִם בָּא לִנְהֹג בִּמְצְוָה זוֹ, הֲרֵי הוּא קָדֵשׁ כְּנָטַע רְבָעִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

יא. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ גַּרְעִינָה, אוֹ יִחוּר [ענף] מִן הָאִילָן, אוֹ שֶׁעָקַר אֶת כָּל הָאִילָן מִמָּקוֹם וּנְטָעוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּעָרְלָה, וּמוֹנֶה מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ. זִעְזֵעַ אֶת הָאִילָן וְלֹא עֲקָרוֹ, וְאַחַר כָּךְ מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו בְּעָפָר - אִם יָכוֹל לִחְיוֹת אִלּוּ לֹא מִלֵּא סְבִיבוֹתָיו, הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁעָקַר וְנָטַע, וְחַיָּב.

יב. וְכֵן אִילָן שֶׁנֶּעֱקַר, וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ בָּאָרֶץ שֹׁרֶשׁ אֶחָד, אֲפִלּוּ כְּמַחַט שֶׁמִּלַּפְּפִין עָלֶיהָ הָרוֹקְמִים אֶת הַשָּׁנִי, וְהֶחֱזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ וּנְטָעוֹ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִחְיוֹת. נֶעֱקַר כֻּלּוֹ, וְנֶעֱקְרָה הַסֶּלַע שֶׁשָּׁרָשָׁיו בָּהּ עִמּוֹ, וְחָזַר וּנְטָעוֹ כְּמָה שֶׁהוּא, בְּכָל הָאֲדָמָה שֶׁסְּבִיבוֹת שָׁרָשָׁיו - אִם יִהְיֶה יָכוֹל לִחְיוֹת מֵאוֹתָהּ אֲדָמָה אִלּוּ לֹא נְטָעוֹ, הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא נֶעֱקַר; וְאִם לָאו, חַיָּב.

יג. אִילָן שֶׁקִּצְּצוֹ מֵעַם [עד פני] הָאָרֶץ, וְהֶחְלִיף [חזר וגדל] - חַיָּב בְּעָרְלָה, וּמוֹנִין לוֹ מִשְּׁעַת קְצִיצָה.

יד. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ, וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ, וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב - חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁחָתַךְ בַּד [ענף] אֶחָד מִן הָאִילָן וְהִבְרִיכוֹ בָּאָרֶץ, אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאִילָן אַחֵר; אֲבָל אִם מָתַח בַּד אֶחָד מִן הָאִילָן הַזָּקֵן וְהִבְרִיכוֹ בָּאָרֶץ, אוֹ הִרְכִּיבוֹ בְּאִילָן אַחֵר וְעִקַּר הַבַּד מְעֹרֶה בָּאִילָן הַזָּקֵן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

טו. גָּדַל זֶה הַיֶּלֶד שֶׁהִבְרִיךְ וְעָשָׂה פֵּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ נִפְסַק עִקָּרוֹ שֶׁהָיָה מְעֹרֶה בָּאִילָן הַזָּקֵן - מוֹנֶה מִשָּׁעָה שֶׁנִּפְסַק. וְאוֹתָן הַפֵּרוֹת מֻתָּרִין, מִפְּנֵי שֶׁגָּדְלוּ בְּהֶתֵּר; וְאִם הִנִּיחָן אַחַר שֶׁנִּפְסַק הָעִקָּר, עַד שֶׁהוֹסִיפוּ בְּמָאתַיִם [- חלק אחד ממאתים מכפי שהיו] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין.

טז. יַלְדָּה שֶׁסִּבְּכָה [הרכיבה] בִּזְקֵנָה, וְהָיוּ פֵּרוֹת בַּיַּלְדָּה - אֲפִלּוּ הוֹסִיפוּ מָאתַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ הַפֵּרוֹת שֶׁל יַלְדָּה אֲסוּרִין; שֶׁאֵין גִּדּוּלֵי הֶתֵּר מַעֲלִין אֶת הָעִקָּר הָאָסוּר.

יז. אִילָן שֶׁהִבְרִיךְ מִמֶּנּוּ בַּד בָּאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ נֶעֱקַר הָאִילָן כֻּלּוֹ, וַהֲרֵי הוּא חוֹלֶה מִן הַבַּד שֶׁהִבְרַךְ בָּאָרֶץ - נַעֲשָׂה אוֹתוֹ אִילָן כְּאִלּוּ עַתָּה נִטַּע, וְחַיָּב בְּעָרְלָה; וּמוֹנֶה לָאִילָן וּלְמַה שֶׁצָּמַח מִן הַהַבְרָכָה, מִשָּׁעָה שֶׁנֶּעֱקַר.

יח. הֲרֵי שֶׁהִבְרִיךְ בַּד בָּאָרֶץ, וְצָמַח, וְהִבְרִיךְ בַּד אַחֵר מִמַּה שֶׁצָּמַח בָּאָרֶץ, וְצָמַח, וְחָזַר וְהִבְרִיךְ מִן הַשְּׁלִישִׁי, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה מְעֹרִין זֶה בָּזֶה - הוֹאִיל וְלֹא נִפְסְקוּ מִן הָעִקָּר הָרִאשׁוֹן, הַכֹּל מֻתָּר; וְאִם נִפְסַק עִקָּר הָרִאשׁוֹן, מוֹנֶה לַכֹּל מִשָּׁעָה שֶׁנִּפְסַק.

יט. וְאִילָן הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּזַע [- מעל הקרקע], פָּטוּר מִן הָעָרְלָה; מִן הַשָּׁרָשִׁין, חַיָּב בְּעָרְלָה. יַלְדָּה פָּחוֹת מִטֶּפַח, חַיֶּבֶת בְּעָרְלָה כָּל שְׁנוֹתֶיהָ - מִפְּנֵי שֶׁהִיא נִרְאֵית כִּנְטִיעָה בַּת שְׁנָתָהּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְטִיעָה אַחַת, אוֹ שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב; אֲבָל אִם הָיָה הַכֶּרֶם כֻּלּוֹ פָּחוֹת מִטֶּפַח - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ קוֹל, וּמוֹנִין לוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמּוֹנִין לִשְׁאָר הָאִילָנוֹת.

כ. נוֹטְעִין יִחוּר שֶׁל עָרְלָה; וְאֵין נוֹטְעִין אֶגוֹז שֶׁל עָרְלָה - מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּרִי, וּפֵרוֹת עָרְלָה אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת. וְאִם עָבַר וְנָטַע אֶגוֹז שֶׁל עָרְלָה, הֲרֵי הַצּוֹמֵחַ מֵתֶר כִּשְׁאָר הָאִילָנוֹת.

כא. וְכֵן אֵין מַרְכִּיבִין כַּפְנִיּוֹת [לולבי תמרים] שֶׁל עָרְלָה בִּדְקָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהַכַּפְנִיּוֹת כִּפְרִי. עָבַר וְהִרְכִּיב, מֻתָּר; שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי גּוֹרְמִין, אֶחָד אָסוּר וְאֶחָד מֻתָּר - הֲרֵי זֶה הַנִּגְרָם מִשְּׁנֵיהֶם מֻתָּר. לְפִיכָךְ, הַצּוֹמֵחַ מִפֵּרוֹת עָרְלָה - מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי גָּרַם לוֹ לְצִמְחַ הַפְּרִי הָאָסוּר וְהָאָרֶץ הַמֻּתֶּרֶת.

יום שלישי י"ח תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי פֶּרֶק יא

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְוַדּוֹת לִפְנֵי ה', אַחַר שֶׁמּוֹצִיאִין כָּל הַמַּתָּנוֹת [מעשרות וכדומה] שֶׁבְּזֶרַע הָאָרֶץ; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'וִדּוּי מַעֲשֵׂר'.

ב. וְאֵין מִתְוַדִּין וִדּוּי זֶה, אֶלָּא אַחַר הַשָּׁנָה שֶׁמַּפְרִישִׁין בָּהּ מַעֲשַׂר עָנִי - שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ, בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת".

ג. אֵימָתַי מִתְוַדִּין? בְּמִנְחָה בְּיוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח שֶׁל [שנה] רְבִיעִית וְשֶׁל שְׁבִיעִית - שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר", בְּרֶגֶל שֶׁכָּל הַמַּעַשְׂרוֹת כָּלִין בּוֹ; וְאֵין הַפֶּסַח מַגִּיעַ מִשָּׁנָה [=של שנה] רְבִיעִית, אֶלָּא וְכָל [=רק כשכל] פֵּרוֹת שְׁלִישִׁית [כבר] נִתְעַשְּׂרוּ, בֵּין פֵּרוֹת הָאִילָן בֵּין פֵּרוֹת הָאָרֶץ.

ד. אֵין מִתְוַדִּין אֶלָּא בַּיּוֹם, וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר לְוִדּוּי הַמַּעֲשֵׂר; וּבֵין בִּפְנֵי הַבַּיִת [בזמן המקדש] בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, חַיָּב לְבַעֵר וּלְהִתְוַדּוֹת.

ה. וִדּוּי זֶה, נֶאֱמַר בְּכָל לָשׁוֹן - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ", בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאַתָּה אוֹמֵר. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד אוֹמְרוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וְאִם רָצוּ רַבִּים לְהִתְוַדּוֹת כְּאֶחָד, מִתְוַדִּין.

ו. וּמִצְוָתוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ"; וְאִם הִתְוַדָּה בְּכָל מָקוֹם, יָצָא.

ז. אֵינוֹ מִתְוַדֶּה אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר אֶצְלוֹ אֶחָד מִן הַמַּתָּנוֹת, שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר בַּוִּדּוּי: "בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת וְכוּ'". וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן, הָיָה הַבִּעוּר; וּלְמָחָר מִתְוַדִּין.

ח. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אִם נִשְׁאַר אֶצְלוֹ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, נוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן; מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, נוֹתְנוֹ לַלֵּוִי; מַעֲשַׂר עָנִי, נוֹתְנוֹ לָעֲנִיִּים; נִשְׁאֲרוּ אֶצְלוֹ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל וַדַּאי, אוֹ נֶטַע רְבָעִי [פירות אילן בן ארבע שנים], אוֹ מָעוֹת פְּדְיָתָן - הֲרֵי זֶה מְבַעֵר אוֹתָן, וּמַשְׁלִיךְ לַיָּם אוֹ שׂוֹרֵף; נִשְׁאַר אֶצְלוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי [- פירות ספק מעושרים], אֵינוֹ חַיָּב לְבַעֵרוֹ. נִשְׁאַר אֶצְלוֹ בִּכּוּרִים, הֲרֵי הֵן מִתְבַּעֲרִין בְּכָל מָקוֹם.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁשּׂוֹרֵף וּמְבַעֵר? בְּשֶׁנִּשְׁאֲרוּ אֶצְלוֹ פֵּרוֹת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְאָכְלָן כֻּלָּן קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס יוֹם טוֹב. אֲבָל אִם נִשְׁאַר לוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעֵרוֹ - שֶׁהַתַּבְשִׁיל כִּמְבֹעָר; וְכֵן יַיִן וּתְבָלִין, הֲרֵי הֵן כִּמְבֹעָרִין.

י. פֵּרוֹת שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת בִּשְׁעַת הַבִּעוּר - אֵינָן מְעַכְּבִין אוֹתוֹ לְהִתְוַדּוֹת, וְאֵינוֹ חַיָּב לְבַעֵר אוֹתָן.

יא. מִי שֶׁהָיוּ פֵּרוֹתָיו רְחוֹקִין מִמֶּנּוּ, וְהִגִּיעַ יוֹם הַבִּעוּר - הֲרֵי זֶה קוֹרֵא שֵׁם [מעשר] לַמַּתָּנוֹת, וּמְזַכֶּה בָּהֶן לְבַעֲלֵיהֶן [- כגון לכהן] עַל גַּב קַרְקַע, אוֹ לְמִי שֶׁזּוֹכֶה בָּהֶן [כשליח] לְבַעֲלֵיהֶן, וּמִתְוַדֶּה לְמָחָר; שֶׁנִּתְּינַת הַמִּטַּלְטְלִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע, אֵינָהּ אֶלָּא מַתָּנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִזּוּק; אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְנוֹת לָהֶן הַמַּעֲשְׂרוֹת בַּחֲלִיפִין, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּמְכִירָה, וְהַמַּעֲשְׂרוֹת וְהַתְּרוּמוֹת, נֶאֱמַר בָּהֶן נְתִינָה לֹא מְכִירָה.

יב. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת, עַד שֶׁיּוֹצִיא כָּל הַמַּתָּנוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת". "הַקֹּדֶשׁ" - זֶה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנֶטַע רְבָעִי, הַקְּרוּיִין קֹדֶשׁ; "מִן הַבַּיִת" - זוֹ חַלָּה, שֶׁהִיא הַמַּתָּנָה שֶׁל כֹּהֲנִים בַּבַּיִת; "נְתַתִּיו לַלֵּוִי", זֶה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן; "וְגַם נְתַתִּיו" - מִכְּלָל שֶׁקְּדָמַתּוּ מַתָּנָה אַחֶרֶת, וְהִיא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר. "לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה" - זֶה מַעֲשַׂר עָנִי, וְלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה מְעַכְּבִין אֶת הַוִּדּוּי.

יג. וְצָרִיךְ לְהַפְרִישׁ אֶת הַמַּתָּנוֹת עַל הַסֵּדֶר, וְאַחַר כָּךְ יִתְוַדֶּה - שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּכָל מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי", הָא אִם הִקְדִּים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן, אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת; נִשְׂרַף טִבְלוֹ, אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְוַדּוֹת - שֶׁהֲרֵי לֹא הִפְרִישׁ מַתָּנוֹת, וְלֹא נְתָנָן לְבַעֲלֵיהֶן. וּבִזְמַן שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן לַכֹּהֲנִים [בזמן עזרא] - לֹא הָיוּ מִתְוַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי".

יד. מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד - מִתְוַדֶּה, שֶׁעִקַּר הַוִּדּוּי בְּמַעֲשֵׂר הוּא; וְכֵן אִם לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא בִּכּוּרִים בִּלְבַד - מִתְוַדֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ", הַקֹּדֶשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא הַבִּכּוּרִים. אֲבָל מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא תְּרוּמָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵינוֹ מִתְוַדֶּה; שֶׁאֵין הַתְּרוּמָה טְעוּנָה וִדּוּי, אֶלָּא בִּכְלַל שְׁאָר הַמַּתָּנוֹת.

טו. "לֹא עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ" - שֶׁלֹּא הִפְרִישׁ מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, וְלֹא מִן הַתָּלוּשׁ עַל הַמְּחֻבָּר, וְלֹא מִן הַמְּחֻבָּר עַל הַתָּלוּשׁ, וְלֹא מִן הַחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן, וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ. "וְלֹא שָׁכַחְתִּי" - שֶׁלֹּא שָׁכַח מִלְּבָרְכוֹ וּלְהַזְכִּיר שְׁמוֹ עָלָיו. "לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ" - הָא אִם אָכַלוֹ בַּאֲנִינָה [שמת קרובו וטרם נקבר], אֵינוֹ מִתְוַדֶּה. "וְלֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה" - הָא אִם הִפְרִישׁוֹ בְּטֻמְאָה, אֵינוֹ מִתְוַדֶּה. "וְלֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת" - שֶׁלֹּא לָקַח מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין לְמֵת, וְלֹא נְתָנוֹ לְאוֹנְנִים אֲחֵרִים. "שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל ה' אֱלֹהָי", שֶׁהֱבִיאוֹ לְבֵית הַבְּחִירָה. "עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי" - שֶׁשָּׂמַח בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב".

טז. "הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וְכוּ'" עַד "כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ, אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ", זוֹ בַּקָּשָׁה שֶׁיִּתֵּן טַעַם בַּפֵּרוֹת.

יז. יִשְׂרָאֵל וּמַמְזֵרִים, מִתְוַדִּין; אֲבָל לֹא גֵּרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים - מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בָּאָרֶץ, וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ". כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים - שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָלְקוּ בָּאָרֶץ, יֵשׁ לָהֶם עָרֵי מִגְרָשׁ.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים

יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת - שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים וּלְהַעֲלוֹתָן לַמִּקְדָּשׁ; (ב) שֶׁלֹּא יֹאכַל הַכֹּהֵן בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם; (ג) לִקְרוֹת עֲלֵיהֶן; (ד) לְהַפְרִישׁ חַלָּה לַכֹּהֵן; (ה) לָתֵת זְרוֹעַ וּלְחָיַיִם וְקֵבָה לַכֹּהֵן; (ו) לִתֵּן לוֹ רֵאשִׁית הַגֵּז; (ז) לִפְדּוֹת בְּכוֹר הַבֵּן, וְלִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן; (ח) לִפְדּוֹת פֶּטֶר חֲמוֹר, וְלִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ לַכֹּהֵן; (ט) לַעֲרֹף פֶּטֶר חֲמוֹר, אִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים פֶּרֶק א

א. אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה נִתְּנוּ לַכֹּהֲנִים, וְכֻלָּן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה; וְעַל כֻּלָּן נִכְרְתָה בְּרִית לְאַהֲרֹן. וְכָל כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מוּדָה בָּהֶן - אֵין לוֹ חֵלֶק בַּכְּהֻנָּה, וְאֵין נוֹתְנִין לוֹ מַתָּנָה מֵהֶן.

ב. וְכָל הָאוֹכֵל מַתָּנָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קְדֻשָּׁה מֵהֶן, מְבָרֵךְ: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְצִוָּנוּ לֶאֱכֹל כָּךְ וְכָךְ'.

ג. שְׁמוֹנֶה מַתָּנוֹת מֵהֶן - אֵין אוֹכְלִין אוֹתָן הַכֹּהֲנִים אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ, לִפְנִים מֵחוֹמַת הָעֲזָרָה; וְחָמֵשׁ מַתָּנוֹת - אֵין אוֹכְלִין אוֹתָן אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם, לִפְנִים מֵחוֹמַת הָעִיר; וְחָמֵשׁ מַתָּנוֹת - אֵין זוֹכִין בָּהֶן מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד; וְחָמֵשׁ מַתָּנוֹת מֵהֶן - זוֹכִין בָּהֶן בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וּמַתָּנָה אַחַת - זוֹכִין בָּהּ מִן הַמִּקְדָּשׁ.

ד. מַה הֵן הַשְּׁמוֹנֶה שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ? בְּשַׂר הַחַטָּאת, אֶחָד חַטַּאת הָעוֹף וְאֶחָד חַטַּאת הַבְּהֵמָה, וּבְשַׂר הָאָשָׁם, בֵּין [אשם] תָּלוּי בֵּין וַדַּאי, וְזִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר, וּמוֹתַר הָעֹמֶר, וּשְׁיָרֵי מִנְחוֹת יִשְׂרָאֵל, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם

[שמקריבים בשבועות], וְלֶחֶם הַפָּנִים, וְלֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע - אֵלּוּ אֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ.

ה. וּמַה הֵן הֶחָמֵשׁ שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם? חָזֶה וָשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים, וְהַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה, וְהַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר, וּבְכוֹר בְּהֵמָה טְהוֹרָה, וְהַבִּכּוּרִים - אֵלּוּ אֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בִּירוּשָׁלַיִם.

ו. וּמַה הֵן הֶחָמֵשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? הַתְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְהַחַלָּה, וּשְׁלָשְׁתָּן קֹדֶשׁ, וְרֵאשִׁית הַגֵּז [מהצאן] וּשְׁדֵה אֲחֻזָּה [- שהוקדשה ונמכרה, חוזרת ביובל להקדש ומתחלקת לכוהנים שבמשמר], וּשְׁנֵיהֶן חֵלִין - אֵלּוּ אֵין זוֹכִין בָּהֶן מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאֵין אוֹכְלִין תְּרוּמוֹת וְחַלּוֹת שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ז. וּמַה הֵן הֶחָמֵשׁ שֶׁזּוֹכִין בָּהֶן הַכֹּהֲנִים בְּכָל מָקוֹם? הַמַּתָּנוֹת [זרוע לחיים וקיבה מכל בהמת חולין], וּפִדְיוֹן הַבֵּן, וּפֶטֶר חֲמוֹר, וְגֶזֶל הַגֵּר [שמת ואין לו יורשים], וְהַחֲרָמִים [כל דבר שהוחרם לכהן]; וַחֲמִשָּׁתָן חֵלִין לְכָל דָּבָר.

ח. וְהַמַּתָּנָה שֶׁזּוֹכִין בָּהּ מִן הַמִּקְדָּשׁ, הִיא עוֹרוֹת הָעוֹלוֹת; וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר עוֹרוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים - כֻּלָּן לַכֹּהֲנִים.

ט. הַשְּׁמוֹנֶה מַתָּנוֹת שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ - כֻּלָּן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים הֵן, וְאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא לִזְכָרֵי כְּהֻנָּה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ; וּבְהֶן נֶאֱמַר: "כָּל זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ וְגוֹ'".

י. הֶחָמֵשׁ שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם - קָדָשִׁים קַלִּין הֵן, וְנֶאֱכָלִין לִזְכָרִים וְלִנְקֵבוֹת; וּבָהֶן נֶאֱמַר: "לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וּלְבִנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחֹק עוֹלָם". וְאַף עַל פִּי כֵן, אֵין נִתָּנִין אֶלָּא לִזְכָרֵי כְּהֻנָּה, שֶׁהֲרֵי לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר [העובדים באותו שבוע במקדש] הֵן; וְהַבְּכוֹר מַקְרִיבִין חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ, וְאֵין מַקְרִיב אֶלָּא אִישׁ. וְכֵן עוֹרוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וּשְׁדֵה אֲחֻזָּה, וְהַחֲרָמִים, וְגֶזֶל הַגֵּר - אֵין זוֹכִין בָּהֶן אֶלָּא אַנְשֵׁי מִשְׁמָר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר; וְכֵן פִּדְיוֹן הַבֵּן לִזְכָרֵי כְּהֻנָּה, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר בּוֹ: "וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו". וּפֶטֶר חֲמוֹר, לִזְכָרִים כְּהֻנָּה - שֶׁדִּין הַבְּכוֹרוֹת כֻּלָּן שָׁוֶה, לִזְכָרִים וְלֹא לִנְקֵבוֹת.

יא. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁנִּתָּנִין לִנְקֵבוֹת כִּזְכָרִים, חָמֵשׁ מַתָּנוֹת: תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחַלָּה, וּמַתָּנוֹת בְּהֵמָה, וְרֵאשִׁית הַגֵּז. וּמִנַּיִן אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁרֵאשִׁית הַגֵּז נִתֶּנֶת לְכֹהֶנֶת? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: "רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ - תִּתֵּן לוֹ" - מָה רֵאשִׁית דָּגָן נִתֶּנֶת לִנְקֵבוֹת כִּזְכָרִים, אַף רֵאשִׁית הַגֵּז נִתֶּנֶת לִנְקֵבוֹת כִּזְכָרִים.

יב. מָנוּ חֲכָמִים מַתָּנוֹת אֵלּוּ עַל דֶּרֶךְ אַחֶרֶת, וְאָמְרוּ: עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה נִתְּנוּ לְאַהֲרֹן, וְאֵלּוּ הֵן - עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ, וְאַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם, וְעֶשֶׂר בַּגְּבוּלִין [חוץ לירושלים]:

יג. עֶשֶׂר בַּמִּקְדָּשׁ - חַטָּאת, וְחַטַּאת הָעוֹף, אָשָׁם וַדַּאי, וְאָשָׁם תָּלוּי, זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר, וְלֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע, שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, שְׁיָרֵי מִנְחוֹת, וּמוֹתַר הָעֹמֶר.

יד. אַרְבַּע בִּירוּשָׁלַיִם - הַבְּכוֹרָה, וְהַבִּכּוּרִים, וּמוּרָם [- כל מה שמונף] מִתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר, וְעוֹרוֹת קָדָשִׁים.

טו. עֶשֶׂר בַּגְּבוּלִין - תְּרוּמָה, וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְחַלָּה, וְרֵאשִׁית הַגֵּז, וְהַמַּתָּנוֹת, וּפִדְיוֹן הַבֵּן, וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, שְׁדֵה חֲרָמִים, וּשְׁדֵה אֲחֻזָּה, וְגֶזֶל הַגֵּר. וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, חֶשֶׁב כָּל הַמּוּרָם מִקָּדָשִׁים קַלִּים מַתָּנָה אַחַת - וְהֵן חָזֶה וָשׁוֹק הַמּוּרָם מִכָּל זֶבַח שְׁלָמִים, עִם הַלֶּחֶם הַמּוּרָם עִמָּהֶם אִם הָיָה תּוֹדָה, עִם הַזְּרוֹעַ הַמּוּרֶמֶת מֵאֵיל נָזִיר, עִם הַלֶּחֶם הַמּוּרָם עִמָּהּ עִם חָזֶה וָשׁוֹק; הוֹאִיל וּשְׁלָשְׁתָּן שְׁלָמִים הֵן, חֶשֶׁב הַמּוּרָם מֵהֶן מַתָּנָה אַחַת.

טז. כָּל הַמַּתָּנוֹת שֶׁהֵן תְּלוּיוֹת בְּקָרְבָּנוֹת, תִּתְבָּאֵר כָּל אַחַת וְאַחַת מֵהֶן בִּמְקוֹמָהּ מֵהִלְכוֹת הַקָּרְבָּנוֹת; וְכֵן גֶּזֶל הַגֵּר יִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דִּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה וְדִין הַחֲרָמִים בְּהִלְכוֹת עֲרָכִין, וְדִין תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת. וּבַהֲלָכוֹת אֵלּוּ, אֲבָאֵר מִשְׁפְּטֵי הַמַּתָּנוֹת שֶׁאֵינָן תְּלוּיִין בְּקָרְבָּנוֹת; וְהֵן - הַבִּכּוּרִים, וְהַחַלָּה, וְהַמַּתָּנוֹת, וְרֵאשִׁית הַגֵּז, וּפִדְיוֹן הַבֵּן, וּפֶטֶר חֲמוֹר.

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים פֶּרֶק ב

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהָבִיא בִּכּוּרִים לַמִּקְדָּשׁ; וְאֵין הַבִּכּוּרִים נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת [בזמן המקדש] וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ, תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ". וּמְבִיאִין בִּכּוּרִים מִדִּבְרֵיהֶם [מתקנת חכמים] מֵעָרֵי סִיחוֹן וְעוֹג וּמִסּוּרְיָה [- מקום שכבש דוד ולא נתקדש בקדושת הארץ], שֶׁהֵקִּיפוּהָ בְּסוּרְיָה כְּקוֹנָה בִּירוּשָׁלַיִם. אֲבָל עַמּוֹן וּמוֹאָב, וּמִצְרַיִם וּבָבֶל - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין בִּתְרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם, אֵין מְבִיאִין מֵהֶן בִּכּוּרִים; וְאִם הֵבִיא בִּכּוּרִים מִחוּצָה לָאָרֶץ, אֵינָן בִּכּוּרִים.

ב. אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין הָאֲמוּרִים בְּשֶׁבַח הָאָרֶץ, וְהֵן: הַחִטִּים וְהַשְּׂעוֹרִים וְהָעֲנָבִים וְהַתְּאֵנִים וְהָרִמּוֹנִים וְהַזֵּיתִים וְהַתְּמָרִים; וְאִם הֵבִיא חוּץ מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין, לֹא נִתְקַדֵּשׁוּ.

ג. אֵין מְבִיאִין לֹא מִתְּמָרִים שֶׁבֶּהָרִים, וְלֹא מִפֵּרוֹת שֶׁבָּעֲמָקִים, וְלֹא מִזֵּיתֵי שֶׁמֶן שֶׁאֵינָן מִן הַמֻּבְחָר; אֶלָּא מִתְּמָרִים שֶׁבָּעֲמָקִים וּמִפֵּרוֹת שֶׁבֶּהָרִים, לְפִי שֶׁהֵן מִן הַמֻּבְחָר. וְאִם הֵבִיא שֶׁלֹּא מִן הַמֻּבְחָר - כְּגוֹן תְּמָרִים שֶׁבֶּהָרִים, וּתְאֵנִים סֵכוֹת וּמְרֻקָּבוֹת, וַעֲנָבִים מְאֻבָּקוֹת וּמְעֻשָּׁנוֹת - לֹא נִתְקַדֵּשׁוּ.

ד. אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים מִשָּׁקִין, חוּץ מִזֵּיתִים וַעֲנָבִים בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "פְּרִי הָאֲדָמָה"; וְאִם הֵבִיא מַשְׁקֶה, אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ.

ה. הַקְּרוֹבִים לִירוּשָׁלַיִם, מְבִיאִין תְּאֵנִים וַעֲנָבִים לַחִים; וְהָרְחוֹקִים, מְבִיאִין אוֹתָן גְּרוֹגָרוֹת [תאנים מיובשות] וְצִמּוּקִין.

ו. אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים קֹדֶם עֲצֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ". וְאִם הֵבִיא, אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ; אֶלָּא יַנִּיחֵם שָׁם עַד שֶׁתָּבוֹא עֲצֶרֶת, וְיִקְרָא עֲלֵיהֶן. וְכֵן אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים אַחַר חֲנֻכָּה - שֶׁהַבִּכּוּרִים שֶׁבִּכְּרוּ אַחַר חֲנֻכָּה, הֵן חֲשׁוּבִין מִשְּׁנָה הַבָּאָה; וַיַּנִּיחַ אוֹתָן עַד אַחַר הָעֲצֶרֶת.

ז. אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים לֹא מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן, וְלֹא מִן הַיָּשָׁן עַל הֶחָדָשׁ. כֵּיצַד? לֹא יָבִיא מִפֵּרוֹת שֶׁחָנְטוּ קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט, עַל פֵּרוֹת שֶׁחָנְטוּ אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר

בו. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ וְאֶחָד הָעוֹלֶה מֵאֵלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם".

ח. וּפִרוֹת שֶׁל שֶׁתָּפִין חַיָּבִין בְּבִכּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם".

ט. הַגָּדֵל בְּעָצִיץ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נָקוּב, וְהַגָּדֵל בִּסְפִינָה - אֵינוֹ מֵבִיא מִמֶּנּוּ כָּל עִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּאַרְצָם"; אֲבָל מֵבִיא מִן הַגָּדֵל בְּגַג וּבְחָרְבָּה.

י. הַנּוֹטֵעַ אֵילָן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְהִבְרִיכוֹ [- השחיל ממנו ענף בקרקע והוציאו] לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ אוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁהָיָה נָטוּעַ בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִבְרִיכוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁהָיָה עִקָּרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְהִבְרִיךְ קְצָתוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְדֶרֶךְ הָרַבִּים אוֹ דֶּרֶךְ הַיָּחִיד מַפְסֶקֶת בָּאֶמְצַע בֵּין הָעִקָּר וְהַצַּד הַמֻּבְרָךְ - אֵינוֹ מֵבִיא בִּכּוּרִים, לֹא מִמַּה שֶׁהוֹצִיא בִּרְשׁוּת זוֹ, וְלֹא מִן הַצַּד שֶׁבָּרְשׁוּת הָאַחֶרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ", עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַגִּדּוּלִין מֵאַדְמָתְךָ.

יא. נָתַן לוֹ חֲבֵרוֹ רְשׁוּת לְהַבְרִיךְ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אֲפִלּוּ לְשָׁעָה - הֲרֵי זֶה מֵבִיא. וְאִם הָיָה הָאִילָן סָמוּךְ לְמֶצֶר [גבול שדה] חֲבֵרוֹ, אוֹ נוֹטֶה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁחַיָּב לְהַרְחִיק, הֲרֵי זֶה מֵבִיא מִמֶּנּוּ וְקוֹרֵא; שֶׁעַל מְנָת כֵּן הִנְחִיל יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָאָרֶץ.

יב. הָאֲרִיסִין, וְהַחוֹכְרִין [- עובדים בשדה תמורת חלק מהפרות], וּבַעֲלֵי זְרוֹעַ שֶׁאוֹנְסִין אֶת הַבְּעָלִים וְלוֹקְחִין [קונים] אַרְצוֹתָם מֵהֶן בְּפָחוֹת [משוויו], וְהַגַּזְלָנִין - אֵינָן מְבִיאִין בִּכּוּרִים, וַאֲפִלּוּ נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ".

יג. הַקּוֹנֶה אִילָן בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ - אֵינוֹ מֵבִיא, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע. וְהַקּוֹנֶה שָׁלֹשׁ אִילָנוֹת, יֵשׁ לוֹ קַרְקַע; וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא הָאִילָנוֹת בִּלְבַד, הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁקָּנָה קַרְקַע. קָנָה אִילָן אֶחָד וְקַרְקָעוֹ, הֲרֵי זֶה מֵבִיא.

יד. הַלּוֹקֵחַ [קונה] פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין, וְלָקַח הַקַּרְקַע - הֲרֵי זֶה מֵבִיא בִּכּוּרִים, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ קַרְקַע וּפֵרוֹתֶיהָ. מָכַר לוֹ פֵּרוֹת חוּץ מִן הַקַּרְקַע, אֲפִלּוּ מְחֻבָּרִין - מוֹכֵר אֵינוֹ מֵבִיא, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ פֵּרוֹת; וְלוֹקֵחַ אֵינוֹ מֵבִיא, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ קַרְקַע. חָזַר הַמּוֹכֵר וְלָקַח הַפֵּרוֹת מִן הַלּוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ קַרְקַע וּפֵרוֹתֶיהָ.

טו. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ לְגוֹי, וְחָזַר וּלְקָחָהּ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מִמֶּנָּה בִּכּוּרִים מִן הַתּוֹרָה; שֶׁאֵינָהּ נִפְקַעַת מִן הַמִּצְוֹת בִּקְנִין הַגּוֹי, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ.

טז. אֲשֵׁרָה [עץ לעבודה זרה] שֶׁבִּטְלָהּ - אֵין מְבִיאִין מִמֶּנָּה בִּכּוּרִים; שֶׁהַבִּכּוּרִים קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ הֵן.

יז. הַבִּכּוּרִים - אֵין לָהֶן שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה, אֲבָל מִדִּבְרֵיהֶם [של חכמים] צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ אֶחָד מִשִּׁשִּׁים; וְהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כָּל שֶׁדֵּהוּ בִּכּוּרִים, עוֹשֶׂה.

יח. הִפְרִישׁ בִּכּוּרָיו, וְחָזַר וְהוֹסִיף עֲלֵיהֶן, אוֹ עִטְּרָן - הֲרֵי הַתּוֹסֶפֶת כְּבִכּוּרִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵבִיא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִם הֵבִיא מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, אוֹ מִסּוּרְיָה [מקום שכבש דוד ולא נתקדש בקדושת הארץ] - אֵין תּוֹסֶפֶת הַבִּכּוּרִים כְּבִכּוּרִים. וַאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּבִכּוּרִים, אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא בְּטָהֳרָה. וְאֵין מְעַטְּרִין אֶת הַבִּכּוּרִים בְּכָל מָקוֹם, אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִים.

יט. כֵּיצַד מַפְרִישִׁין הַבִּכּוּרִים? יוֹרֵד אָדָם לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְרוֹאֶה תְּאֵנָה שֶׁבִּכְּרָה, אֶשְׁכּוֹל שֶׁבִּכֵּר, וְרִמּוֹן שֶׁבִּכֵּר - קוֹשְׁרָן בְּגֶמִי, וְאוֹמֵר: 'הֲרֵי אֵלּוּ בִּכּוּרִים'; וְהֵן נַעֲשִׂין בִּכּוּרִים בִּמְחֻבָּר, מִשֶּׁקָּרָא לָהֶם שֵׁם, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא בָּשְׁלוּ כָּל צָרְכָּן. וּמִשֶּׁיְּגַמְּרוּ וְיִתְלַשׁ אוֹתָן מִן הַקַּרְקַע, אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִקְרוֹת לָהֶם שֵׁם. לֹא הִפְרִישָׁן בִּמְחֻבָּר, וְלֹא קָרָא לָהֶם שֵׁם, וְתָלַשׁ אֶת הַפֵּרוֹת - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ אַחַר שֶׁנִּתְלְשׁוּ. וְאִם נִטְמְאוּ הַפֵּרוֹת כֻּלָּן, אֵינוֹ מַפְרִישׁ בִּכּוּרִים בְּטֻמְאָה; אֶלָּא מַפְרִישׁ מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, לְכַתְּחִלָּה. וְאִם אֵין לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת לְהַפְרִישׁ מֵהֶן - יֵרָאֶה לִי שֶׁאֵינוֹ מַפְרִישׁ בְּטֻמְאָה, שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין לְאַבֵּד. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁהַבִּכּוּרִים שֶׁנִּטְמְאוּ - אֵינוֹ מַסִּיק בָּהֶן הַתַּנּוּר כִּתְרוּמָה טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ.

כ. הַמַּפְרִישׁ בִּכּוּרָיו, וְנָמַקוּ אוֹ נִבְזְזוּ אוֹ אָבְדוּ אוֹ שֶׁנִּגְנְבוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ - חַיָּב לְהַפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ" - מְלַמֵּד שֶׁהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְהַר הַבַּיִת.

כא. הַמַּפְרִישׁ בִּכּוּרָיו לְהַעֲלוֹתָן בְּיָדוֹ לִירוּשָׁלַיִם, לֹא יִשְׁלָחֵם בְּיַד שָׁלִיחַ; וְאִם לִקְּטָם מִכַּתְּחִלָּה עַל מְנָת לְשָׁלְחָם בְּיַד שָׁלִיחַ, הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְשָׁלְחָם.

יום רביעי י"ט תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים פֶּרֶק ג

א. הַבִּכּוּרִים נִתָּנִין לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר [השבועי במקדש], וְהֵן מְחַלְּקִין אוֹתָן בֵּינֵיהֶן כְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהֵן קְרוּיִין 'תְּרוּמָה'; וּלְפִיכָךְ, זָר שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים בְּכָל מָקוֹם, חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם - וְהוּא שֶׁיֹּאכַל אוֹתָן מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם.

ב. הָיוּ מִקְצָתָן [של הפירות] בִּפְנִים וּמִקְצָתָן בַּחוּץ - זֶה שֶׁבִּפְנִים, חַיָּבִין עָלָיו מִיתָה; וַהֲרֵי הוּא הֶקְדֵּשׁ לְכָל דְּבָרָיו. וְזֶה שֶׁבַּחוּץ, הֲרֵי הוּא כְּחֻלִּין לְכָל דְּבָרָיו.

ג. כֹּהֵן שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִפְנִים מִן הַחוֹמָה - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וּתְרוּמַת יָדֶךָ", וְהֵן הַבִּכּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמָה. וְכֵן אִם אָכְלָן הַכֹּהֵן בִּירוּשָׁלַיִם קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה כְּמִי שֶׁאָכְלָן בַּחוּץ; לְפִי שֶׁהֵן טְעוּנִין הַנָּחָה בָּעֲזָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ".

ד. וּמִשֶּׁהִנִּיחָן הַמֵּבִיא אוֹתָן בָּעֲזָרָה - הֵתִּירוּ לַכֹּהֵן, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִתְוַדָּה עֲלֵיהֶן; שֶׁאֵין הַקְּרִיאָה מְעַכֶּבֶת אֲכִילָתָן. וּבִכּוּרִים שֶׁיָּצְאוּ חוּץ לִמְחִיצָתָן [חוץ לירושלים] וְחָזְרוּ, מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה.

ה. אֲכִילַת בִּכּוּרִים, כַּאֲכִילַת תְּרוּמָה לְכָל דָּבָר. וְיָתֵר בַּבִּכּוּרִים - שֶׁהֵן אֲסוּרִין לְאוֹנֵן [- מי שמת קרובו וטרם

נקבר], וּטְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם [- לירושלים]; וְכֹהֵן טָהוֹר שֶׁאָכַל בִּכּוּרִים טְמֵאִים - לוֹקֶה, כְּשֵׁם שֶׁלּוֹקֶה יִשְׂרָאֵל טָהוֹר שֶׁאָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא; מַה שֶּׁאֵין כָּאן בִּתְרוּמָה.

ו. וּמִנַּיִן שֶׁהַבִּכּוּרִים אֲסוּרִין לְאוֹנֵן? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן: "וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב" - מִכְּלָל שֶׁהוּא חַיָּב לְאָכְלָן בְּשִׂמְחָה, לֹא בַּאֲנִינוּת. וְהָאוֹכְלָן בַּאֲנִינוּת, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן].

ז. הַבִּכּוּרִים טְעוּנִין כְּלִי, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא". וּמִצָּנָה מִן הַמֻּבְחָר לְהָבִיא כָּל מִין וָמִין בִּכְלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וְאִם הֵבִיא בִּכְלִי אֶחָד, יָצָא. וְלֹא יְבִיאֵם בְּעֵרְבּוּב - אֶלָּא שְׁעוֹרִים מִלְּמַטָּה, וְחִטִּים עַל גַּבֵּיהֶן, וְזֵיתִים עַל גַּבֵּיהֶן, וּתְמָרִים עַל גַּבֵּיהֶן, וְרִמּוֹנִים עַל גַּבֵּיהֶן, וּתְאֵנִים לְמַעְלָה מִן הַכֹּל; וְיִהְיֶה דָּבָר אֶחָד מַפְסִיק בֵּין מִין וָמִין, כְּגוֹן הוּצִין [עלי דקל] וְחֵלֶף [מין עשב], אוֹ עָלִין וְכַיּוֹצֵא בָהֶן. וּמַקִּיף לַתְּאֵנִים, אֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁל עֲנָבִים מִבַּחוּץ.

ח. הֵבִיאָם בִּכְלִי מַתָּכוֹת - נוֹטֵל הַכֹּהֵן הַבִּכּוּרִים, וְחוֹזֵר הַכְּלִי לִבְעָלָיו. וְאִם הֵבִיאָם בְּסַלִּים שֶׁל עֲרָבָה {וְחֵלֶף} (קְלוּפָה) וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, חֲרֵי הַבִּכּוּרִים וְהַסַּלִּים לַכֹּהֲנִים; וְאִם נִטְמְאוּ הַבִּכּוּרִים, אֵין הַסַּלִּים לַכֹּהֲנִים.

ט. כְּשֶׁהָיוּ מְבִיאִין אֶת הַבִּכּוּרִים, הָיוּ מְבִיאִין בְּיָדָם תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה; וְכֵן הָיוּ תּוֹלִין מִצִּדֵּי הַסַּלִּים תּוֹרִין וּבְנֵי יוֹנָה, כְּדֵי לְעַטֵּר אֶת הַבִּכּוּרִים. אֵלּוּ שֶׁעִם הַסַّלִּים, הָיוּ קְרֵבִים עוֹלוֹת; וְאֵלּוּ שֶׁבִּידֵיהֶן, הָיוּ נִתָּנִין לַכֹּהֲנִים.

י. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְוַדּוֹת עַל הַבִּכּוּרִים בַּמִּקְדָּשׁ בְּשָׁעָה שֶׁמְּבִיאִין. מַתְחִיל וְקוֹרֵא: "הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ, כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ וגו' אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי", עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה, עַד "אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי ה'". וְאֵין קוֹרִין אוֹתָהּ אֶלָּא בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ", בַּלָּשׁוֹן הַזֹּאת.

יא. בָּרִאשׁוֹנָה, כָּל מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לִקְרוֹת, קוֹרֵא; וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת, מַקְרִין אוֹתוֹ. נִמְנְעוּ אֵלּוּ שֶׁאֵין יוֹדְעִין לִקְרוֹת מִלְּהָבִיא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּלְמוּ. הִתְקִינוּ בֵּית דִּין שֶׁיִּהְיוּ מַקְרִין אֶת מִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ, כְּמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ.

יב. הַמֵּבִיא אֶת הַבִּכּוּרִים - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לִתְּנָם לְעַבְדּוֹ וּקְרוֹבוֹ בְּכָל הַדֶּרֶךְ, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת - נוֹטֵל הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיָה מֶלֶךְ גָּדוֹל בְּיִשְׂרָאֵל, וְנִכְנָס עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעֲזָרָה, וְקוֹרֵא וְעוֹדֵהוּ הַסַּל עַל כְּתֵפוֹ, "הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ וגו'". וּמוֹרִיד הַסַּל מֵעַל כְּתֵפוֹ, וְאוֹחֵז בִּשְׂפָתָיו, וְהַכֹּהֵן מַנִּיחַ אֶת יָדָיו תַּחְתָּיו וּמֵנִיף, וְקוֹרֵא: "אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וגו'" עַד שֶׁגּוֹמֵר. וּמַנִּיחוֹ בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל קֶרֶן; וְיִשְׁתַּחֲוֶה, וְיוֹצֵא. וּמִנַּיִן שֶׁהַבִּכּוּרִים טְעוּנִין תְּנוּפָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ", לְרַבּוֹת הַבִּכּוּרִים לִתְנוּפָה. וּכְשֵׁם שֶׁטְּעוּנִין תְּנוּפָה, כָּךְ טְעוּנִין קָרְבַּן שְׁלָמִים וְשִׁיר, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: "וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר בְּרַגְלִים: "וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ" - מַה שִּׂמְחַת הֶחָג בִּשְׁלָמִים, אַף כָּאן בִּשְׁלָמִים. וְאֵין הַקָּרְבָּן מְעַכֵּב.

יג. וְאֵימָתַי קוֹרְאִין בְּשִׁיר עֲלֵיהֶן? כְּשֶׁגִּיעַ לָעֲזָרָה, מַתְחִילִין הָיוּ הַלְּוִיִּים וְקוֹרְאִין: "אֲרוֹמִמְךָ ה', כִּי דִּלִּיתָנִי".

יד. הַבִּכּוּרִין טְעוּנִים לִינָה. כֵּיצַד? הֵבִיא בִּכּוּרָיו לַמִּקְדָּשׁ, וְקָרָא, וְהִקְרִיב שְׁלָמָיו - לֹא יֵצֵא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִירוּשָׁלַיִם לַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ, אֶלָּא יָלִין שָׁם וְיַחֲזֹר לְמָחָר לְעִירוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפָנִיתָ בַבֹּקֶר, וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ" - כָּל פּוֹנוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה מִן הַמִּקְדָּשׁ לִכְשֶׁתָּבוֹא לוֹ, לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַּבֹּקֶר. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַבִּכּוּרִים טְעוּנִין שִׁבְעָה דְּבָרִים: הֲבָאַת מָקוֹם, בִּכְלִי, וּקְרִיאָה, וְקָרְבָּן, וְשִׁיר, וּתְנוּפָה, וְלִינָה שָׁם בִּירוּשָׁלַיִם.

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים פֶּרֶק ד

א. כָּל הַמֵּבִיא בִּכּוּרִים, טָעוּן קָרְבָּן וְשִׁיר וּתְנוּפָה וְלִינָה; אֲבָל הַוִּדּוּי אֵינוֹ שָׁוֶה בַּכֹּל - לְפִי שֶׁיֵּשׁ שֶׁחַיָּבִין לְהָבִיא בִּכּוּרִים, וְאֵינָן קוֹרְאִין עֲלֵיהֶן.

ב. וְאֵלּוּ מְבִיאִין, וְלֹא קוֹרְאִין: הָאִשָּׁה; וְהַטֻּמְטוּם [אטום ואין ניכר מינו] וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס [יש בו סימני זכר ונקבה] - לְפִי שֶׁהֵם סְפֵק אִשָּׁה, וְאֵין יְכוֹלִין לוֹמַר "אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי ה'". וְכֵן הָאֶפִּיטְרוֹפִּין [על יתומים] וְהָעֶבֶד וְהַשָּׁלִיחַ אֵינָן קוֹרְאִין, לְפִי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לוֹמַר "אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי ה'".

ג. אֲבָל הַגֵּר מֵבִיא וְקוֹרֵא - לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם: "אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ", חֲרֵי הוּא אַב כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁנִּכְנָסִין תַּחַת כַּנְפֵי שְׁכִינָה, וּלְאַבְרָהָם הָיְתָה הַשְּׁבוּעָה תְּחִלָּה, שֶׁיִּירְשׁוּ בָּנָיו אֶת הָאָרֶץ. וְכֵן כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים מְבִיאִין וְקוֹרְאִין, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עָרֵי מִגְרָשׁ.

ד. הַקּוֹנֶה שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ - מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, לְפִי שֶׁהַדָּבָר סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ קַרְקַע אוֹ אֵין לוֹ. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? מַקְדִּישׁ אוֹתָן תְּחִלָּה לְבֶדֶק הַבַּיִת [למקדש] - מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק חֵלִין, וְאֵין מַכְנִיסִין חֵלִין לָעֲזָרָה; וְהַכֹּהֵן פּוֹדֶה אוֹתָן מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, וְאַחַר כָּךְ אוֹכְלָן. וּמַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק חֵלִין; וְנוֹתֵן מַעַשְׂרוֹת שֶׁלָּהֶן לַכֹּהֲנִים, שֶׁמָּא בִּכּוּרִים הֵן וַאֲסוּרִין לְזָרִים. וְאֵינוֹ מֵבִיא אוֹתָן בְּעַצְמוֹ, אֶלָּא מְשַׁלֵּחַ אוֹתָן בְּיַד שָׁלִיחַ - כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּעַכֵּב אוֹתָן הַקְּרִיאָה מִלְּאָכְלָן; שֶׁכָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִקְרִיאָה מִפְּנֵי הַסָּפֵק, הַקְּרִיאָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ.

ה. הִפְרִישׁ בִּכּוּרָיו, וּמָכַר אֶת שָׂדֵהוּ - מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא; שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: "אֲשֶׁר נָתַתָּ לִי, ה'", שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ. וְהַלּוֹקֵחַ [הקונה] אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ בִּכּוּרִים אֲחֵרִים מֵאוֹתוֹ הַמִּין, שֶׁכְּבָר הִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ מוֹכֵר; וְאִם הִפְרִישׁ, מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. אֲבָל מִמִּין אַחֵר, מַפְרִישׁ וּמֵבִיא וְקוֹרֵא.

ו. הַמּוֹכֵר אֶת שָׂדֵהוּ לְפֵרוֹת - הַלּוֹקֵחַ מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, שֶׁקִּנְיַן הַפֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף. אֲבָל מֵבִיא אָדָם מִנְּכָסֵי אִשְׁתּוֹ בִּכּוּרִים, וְקוֹרֵא - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ גּוּף הַקַּרְקַע, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: "אֲשֶׁר נָתַן לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ - וּלְבֵיתֶךָ"; אַף עַל פִּי שֶׁמַּתָּה אִשְׁתּוֹ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ, וְהוּא בַּדֶּרֶךְ - מֵבִיא וְקוֹרֵא.

ז. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ אוֹ שֶׁמָּכַר אִילָנוֹת וְקַרְקָעָן, בִּזְמַן שֶׁהַיּוֹבֵל

נוֹהֵג - הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְקוֹרֵא בְּיוֹבֵל רִאשׁוֹן בִּלְבַד, שֶׁעַדַיִן לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל מוֹכֵר שֶׁתַּחְזֹר לוֹ הַקַּרְקַע; אֲבָל אִם חָזַר וּמְכָרָהּ בְּיוֹבֵל שֵׁנִי, הֲרֵי זֶה מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא - שֶׁכְּבָר סָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא הַפֵּרוֹת, וְקִנְיַן פֵּרוֹת אֵינוֹ כְּקִנְיַן הַגּוּף.

ח. הִפְרִישׁ בְּכּוּרִים וְחָלָה, וַהֲרֵי הוּא מְסֻכָּן - זֶה שֶׁרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ, מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא. הִפְרִישׁ בְּכּוּרָיו, וְשֹׁלֵחַן בְּיַד אַחֵר, וּמֵת הַשָּׁלִיחַ בַּדֶּרֶךְ - אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר הוּא וְהֵבִיאָן, אֵינוֹ קוֹרֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקַחְתָּ . . וּבָאתָ", עַד שֶׁתְּהֵיֶה לְקִיחָה וַהֲבָאָה כְּאֶחָד.

ט. הִפְרִישׁ בְּכּוּרָיו, וְאָבְדוּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְהַר הַבַּיִת, וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן - מֵבִיא הַשְּׁנִיִּים, וְאֵינוֹ קוֹרֵא; לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר: "אֶת רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה", לְפִי שֶׁאֵינָן רֵאשִׁית. וְאֵלּוּ הַשְּׁנִיִּים, [זר שיאכלם] אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן חֹמֶשׁ כְּבִכּוּרִים.

י. הֵבִיא בִּכּוּרָיו, וְנִטְמְאוּ בָּעֲזָרָה - נוֹפֵץ אוֹתָן שָׁם [מוציאם מהסל], וְאֵינוֹ קוֹרֵא.

יא. הֵבִיא בִּכּוּרָיו מֵאֶחָד מִן הַמִּינִין, וְקָרָא, וְחָזַר וְהֵבִיא בִּכּוּרִים מִמִּין אַחֵר - אֵינוֹ קוֹרֵא עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ" - פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה הוּא מַגִּיד, וְאֵינוֹ מַגִּיד וְחוֹזֵר וּמַגִּיד בְּשָׁנָה אַחֵת.

יב. הִפְרִישׁ בִּכּוּרָיו, וְיָבֵשׁ הַמַּעְיָן [המשקה שדהו], אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאִילָן - מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא; לְפִי שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע, שֶׁהֲרֵי אָבְדָה.

יג. הַמֵּבִיא בִּכּוּרִים מֵאַחַר חַג הַסֻּכּוֹת, וְעַד חֲנֻכָּה - אַף עַל פִּי שֶׁהִפְרִישָׁן קֹדֶם הֶחָג [- סוכות], מֵבִיא וְאֵינוֹ קוֹרֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוֹב", וְאֵין קְרִיאָה אֶלָּא בִּשְׁעַת שִׂמְחָה, מֵחַג הַשָּׁבוּעוֹת וְעַד סוֹף חַג הַסֻּכּוֹת. וּשְׁאָר כָּל הַמְּבִיאִין חוּץ מֵאֵלּוּ - מְבִיאִין וְקוֹרְאִין.

יד. הַבִּכּוּרִים, וְהַתְּרוּמוֹת, וְהַחַלָּה, וְהַקֶּרֶן וְהַחֹמֶשׁ, וּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה - הֵם נִכְסֵי הַכֹּהֵן; יֵשׁ לוֹ [- רשאי] לְקִנּוֹת מֵהֶן עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת וּבְהֵמָה טְמֵאָה, וּבַעַל חוֹב נוֹטְלָן בְּחוֹבוֹ, וְהָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ, וְקוֹנֶה בָּהֶן סֵפֶר תּוֹרָה.

(טו). אַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים וְהַתְּרוּמוֹת אֲסוּרִין לְהֵאָכֵל לְזָרִים.

טו. אַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים עוֹלִין [- בטלים אם נתערבו בחולין] בְּאֶחָד וּמֵאָה, כִּתְרוּמָה - אִם נִתְעָרְבוּ בְּחֻלִּין בִּירוּשָׁלַיִם, אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן בְּמִינָן כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי; שֶׁהוּא מְקוֹם אֲכִילָתָן, עָשׂוּ אוֹתָן כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין [שאינו בטל]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבִּכּוּרִים אֲסוּרִין לְזָרִים אַף בִּירוּשָׁלַיִם - הֲרֵי הֵן אוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן. אֲפִלּוּ זָרַע הַבִּכּוּרִים אַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - הֲרֵי הַגִּדּוּלִין אֲסוּרִין; וְאוֹסְרִין בְּכָל שֶׁהֵן, אִם נִתְעָרְבוּ בִּירוּשָׁלַיִם. אֲבָל הַזּוֹרֵעַ בִּכּוּרִים קֹדֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין.

טז. כֵּיצַד מַעֲלִין אֶת הַבִּכּוּרִים? כָּל הָעֲיָרוֹת שֶׁבַּמַּעֲמָד, מִתְכַּנְּסוֹת לְעִירוֹ שֶׁל מַעֲמָד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יְחִידִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּרֹב עַם, הַדְרַת מֶלֶךְ". וּבָאִין וְלָנִין בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר, וְלֹא יִכָּנְסוּ לַבָּתִּים - מִפְּנֵי אֹהֶל הַטֻּמְאָה; וּבַשַּׁחַר הַמְמַנֶּה אוֹמֵר: 'קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן, אֶל ה' אֱלֹהֵינוּ'. וְהַשּׁוֹר הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם, וְקַרְנָיו מְצֻפּוֹת זָהָב; וַעֲטָרָה שֶׁל זַיִת בְּרֹאשׁוֹ, לְהוֹדִיעַ שֶׁהַבִּכּוּרִים מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין. וְהֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מַגִּיעִין קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם. וְהֵם הוֹלְכִין בְּכָל הַדֶּרֶךְ, וְקוֹרְאִין: "שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי, בֵּית ה' נֵלֵךְ"; וְלֹא הָיוּ מְהַלְּכִין כָּל הַיּוֹם, אֶלָּא שְׁתֵּי יָדוֹת בִּלְבַד [שני שליש מהיום]. הִגִּיעוּ קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם, שָׁלְחוּ לִפְנֵיהֶן שְׁלוּחִין לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם. וְעִטְּרוּ אֶת בִּכּוּרֵיהֶם, וּפִרְכְּסוּ אוֹתָם; וְאִם הָיָה לָהֶם לַח וְיָבֵשׁ, מַרְאִין אֶת הַלַּח מִלְּמַעְלָה. וְהַפַּחוֹת [סגני הכוהנים] וְהַסְּגָנִים [של הלוים] וְהַגִּזְבָּרִים, יוֹצְאִין לִקְרָאתָם מִירוּשָׁלַיִם. לְפִי הַבָּאִים הֵן יוֹצְאִין: אִם בָּאוּ אֲנָשִׁים הַרְבֵּה, יוֹצְאִין לִקְרָאתָם רַבִּים; וְאִם מְעַט, מְעַט. וּכְשֶׁיִּכָּנְסוּ כֻּלָּן בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם, יַתְחִילוּ לִקְרוֹת: "עִמְּדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ, יְרוּשָׁלָיִם".

יז. כָּל בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, עוֹמְדִין לִפְנֵיהֶם וְשׁוֹאֲלִין בִּשְׁלוֹמָם: 'אַחֵינוּ אַנְשֵׁי מְקוֹם פְּלוֹנִי, בָּאתֶם בְּשָׁלוֹם'? וְהֵם מְהַלְּכִין בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם, וְהֶחָלִיל מַכֶּה לִפְנֵיהֶם, עַד שֶׁהֵם מַגִּיעִים לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, נָטַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד סַלּוֹ עַל כְּתֵפוֹ, וְאוֹמְרִין: "הַלְלוּ יָהּ, הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ וְכוּ'", עַד "כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ, הַלְלוּ יָהּ"; וְהֵם מְהַלְּכִים בְּהַר הַבַּיִת, וְקוֹרְאִין עַד שֶׁמַּגִּיעִין לָעֲזָרָה. הִגִּיעוּ לָעֲזָרָה, דִּבְּרוּ הַלְוִיִּים בְּשִׁיר: "אֲרוֹמִמְךָ ה', כִּי דִּלִּיתָנִי וְגוֹ'".

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים פֶּרֶק ה

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה מִן הָעִסָּה לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם - חַלָּה, תָּרִימוּ תְרוּמָה". וְרֵאשִׁית זוֹ, אֵין לָהּ שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה - אֲפִלּוּ הִפְרִישׁ כִּשְׁעוֹרָה, פָּטַר אֶת הָעִסָּה; וְהָעוֹשֶׂה כָּל עִסָּתוֹ חַלָּה, לֹא עָשָׂה כְּלוּם - עַד שֶׁיְּשַׁיֵּר מִקְצָת.

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [חכמים], שֶׁמַּפְרִישִׁין אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִן הָעִסָּה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי מַתָּנָה לַכֹּהֵן - שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּתֵּן לוֹ", תֵּן לוֹ דָּבָר הָרָאוּי לִתְּנוֹ מַתָּנָה. וְהַנַּחְתּוּם הָעוֹשֶׂה לְמִכֹּר בַּשּׁוּק, מַפְרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה - לְפִי שֶׁעִסָּתוֹ מְרֻבָּה, יֵשׁ בְּשִׁעוּר זֶה כְּדֵי מַתָּנָה.

ג. הָעוֹשֶׂה עִסָּה לְמִשְׁתֵּה בְּנוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְרֻבָּה - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, שֶׁלֹּא לַחְלֹק בְּעִסַּת בַּעַל הַבַּיִת. וְהַנַּחְתּוּם שֶׁעָשָׂה עִסָּה קְטַנָּה - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, שֶׁלֹּא לַחְלֹק בְּעִסַּת הַנַּחְתּוּם.

ד. נִטְמֵאת הָעִסָּה בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּאֹנֶס - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה; וְאִם טִמְּאָהּ בְּזָדוֹן - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה חוֹטֵא נִשְׂכָּר. וְחַלָּה טְמֵאָה - לַכֹּהֵן לְהַסָּקָה, כִּתְרוּמָה טְמֵאָה.

ה. אֵין חַיָּבִין בְּחַלָּה מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא בָּאָרֶץ בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ וְגוֹ'"; וּבִזְמַן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ" - בִּיאַת

כֻּלְּכֶם, וְלֹא בִּיאַת מִקְצָתְכֶם. לְפִיכָךְ, חַלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה, אֲפִלּוּ בִּימֵי עֶזְרָא, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵינָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ בִּתְרוּמָה.

ו. פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, חַיָּבִין בְּחַלָּה; וּפֵרוֹת הָאָרֶץ שֶׁיָּצְאוּ לְחוּצָה לָאָרֶץ, פְּטוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה" - שָׁמָּה אַתֶּם חַיָּבִין, בֵּין עַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ בֵּין עַל פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ.

ז. מַפְרִישִׁין חָלָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה מִיִּשְׂרָאֵל. וְאֵין מְבִיאִין חַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, כְּשֵׁם שֶׁאֵין מְבִיאִין תְּרוּמָה וּבִכּוּרִים מִשָּׁם; וְאִם הֵבִיא - מַנִּיחַ אוֹתָהּ עַד עֶרֶב הַפֶּסַח, וְתִשָּׂרֵף כִּתְרוּמָה.

ח. שְׁלֹשָׁה דִּינִין לְחַלָּה, בְּשָׁלֹשׁ אֲרָצוֹת: כָּל הָאָרֶץ שֶׁהֶחְזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי בָּבֶל עַד כְּזִיב - מַפְרִישִׁין בָּהּ חַלָּה אַחַת כַּשְּׁעוּר, וְהִיא נֶאֱכֶלֶת לַכֹּהֲנִים. וּשְׁאָר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחְזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם וְלֹא הֶחְזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי בָּבֶל, שֶׁהִיא מִכְּזִיב וְעַד אֲמָנָה - מַפְרִישִׁין בָּהּ שְׁתֵּי חַלּוֹת: הָאַחַת נִשְׂרֶפֶת, וְהָאַחַת נֶאֱכֶלֶת. וּמִפְּנֵי מָה מַפְרִישִׁין בָּהּ שְׁתֵּי חַלּוֹת? מִפְּנֵי שֶׁהַחַלָּה הָרִאשׁוֹנָה טְמֵאָה - שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְקַדְּשָׁה אוֹתָהּ הָאָרֶץ בִּימֵי עֶזְרָא, וּקְדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה בָּטְלָה מִשֶּׁגָּלוּ; וְהוֹאִיל וְהִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מַפְרִישִׁין בָּהּ חַלָּה אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ. וּמַפְרִישִׁין חַלָּה שְׁנִיָּה, וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לַכֹּהֵן לְאָכְלָהּ - כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'תְּרוּמָה טְהוֹרָה נִשְׂרֶפֶת', שֶׁהֲרֵי נִשְׂרְפָה הָרִאשׁוֹנָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמְאַת טֻמְאָה יְדוּעָה לַכֹּל. וְזוֹ הַשְּׁנִיָּה, אֵין לָהּ שִׁעוּר; אֶלָּא כֹּל הָרוֹצֶה, מַפְרִישׁ - מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶם [של חכמים]. וְכָל הָאָרֶץ שֶׁמֵּאֲמָנָה וְלַחוּץ, בֵּין בְּסוּרְיָה [מקומות שכבש דוד ולא נתקדשו בקדושת הארץ] בֵּין בִּשְׁאָר הָאֲרָצוֹת - מַפְרִישִׁין שְׁתֵּי חַלּוֹת: אַחַת לִשְׂרֵפָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'רָאִינוּ תְּרוּמָה טְמֵאָה נֶאֱכֶלֶת', וְאַחַת לַאֲכִילָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת חַלָּה מִיִּשְׂרָאֵל. וְהוֹאִיל וְזוֹ וְזוֹ מִדִּבְרֵיהֶם, מוּטָב לְרַבּוֹת בַּנֶּאֱכֶלֶת; לְפִיכָךְ, שֶׁל שְׂרֵפָה, אֵין לָהּ שִׁעוּר אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא, וְשֶׁל אֲכִילָה, אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. וְזוֹ שֶׁל אֲכִילָה, מֻתֶּרֶת לְזָבִים וּלְזָבוֹת; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, לִשְׁאָר טְמֵאִים.

ט. בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין שָׁם עִסָּה טְהוֹרָה, מִפְּנֵי טֻמְאַת הַמֵּת - מַפְרִישִׁין חַלָּה אַחַת בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, וְשׁוֹרְפִין אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְיֵשׁ לָהּ שֵׁם עִקָּר מִן הַתּוֹרָה. וּמִכְּזִיב עַד אֲמָנָה - מַפְרִישִׁין שְׁנִיָּה לַכֹּהֵן לַאֲכִילָה, וְאֵין לָהּ שִׁעוּר; כְּשֶׁהָיָה הַדָּבָר מִקֹּדֶם.

י. חַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא טְמֵאָה, הוֹאִיל וְעִקָּר חִיּוּבָהּ מִדִּבְרֵיהֶם - אֵינָהּ אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה, אֶלָּא עַל כֹּהֵן שֶׁטֻּמְאָה יוֹצְאָה עָלָיו מִגּוּפוֹ, וְהֵם: בַּעֲלֵי קְרָאִין, וְזָבִים, וְזָבוֹת, וְנִדּוֹת, וְיוֹלְדוֹת, וּמְצֹרָעִין. אֲבָל שְׁאָר הַטְּמֵאִים בְּמַגַּע שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, אֲפִלּוּ טְמֵאֵי מֵת - מֻתָּרִים לְאָכְלָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שָׁם כֹּהֵן קָטָן בְּחוּצָה לָאָרֶץ, בֵּין בְּסוּרְיָה בֵּין בִּשְׁאָר אֲרָצוֹת, וְרָצָה לְהַפְרִישׁ חַלָּה אַחַת - מַפְרִישׁ אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה, וְהִיא נֶאֱכֶלֶת לְקָטָן שֶׁעֲדַיִן לֹא רָאָה קֶרִי, אוֹ לְקִטַנָּה שֶׁעֲדַיִן לֹא רָאֲתָה נִדָּה; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ שְׁנִיָּה לָאַשׁ.

יא. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁטָּבַל מִשִּׁכְבַת זַרְעוֹ, אוֹ מִזִּיבָתוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טְמֵא מֵת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל הַחַלָּה הָרִאשׁוֹנָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ שְׁנִיָּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ. *כָּל הַמַּפְרִישׁ חַלָּה, מְבָרֵךְ תְּחִלָּה: 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה', בֵּין בָּאָרֶץ, בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ; כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטְּהוֹרָה, כָּךְ הוּא מְבָרֵךְ עַל הַטְּמֵאָה. לְפִיכָךְ, אֵין הָאִישׁ הֶעָרֹם מַפְרִישׁ חַלָּה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְבָרֵךְ; אֲבָל הָאִשָּׁה הָעֲרֻמָּה שֶׁיָּשְׁבָה וְכָל פָּנֶיהָ [של מטה] טוּחוֹת בַּקַּרְקַע, מְבָרֶכֶת וּמַפְרֶשֶׁת חַלָּה.

יב. הַנִּדָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, מְבָרֶכֶת וּמַפְרֶשֶׁת חַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ - שֶׁאֵינָהּ מֻזְהֶרֶת עַל מַגָּעָהּ, אֶלָּא עַל אֲכִילָתָהּ. וְאִם הָיָה שָׁם כֹּהֵן קָטָן, אוֹ כֹּהֵן שֶׁטָּבַל, שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לוֹ לַאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכָלָהּ עִם הַזָּר עַל שֻׁלְחָן אֶחָד; לְפִי שֶׁאֵינָהּ מְדַמַּעַת [אינה אוסרת אם מתערבבת באחרות], וַאֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה שָׁוֶה בְּשָׁוֶה. וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טְמֵאָה בַּאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים. וְאֵין בָּהּ מִשּׁוּם כֹּהֵן הַמְסַיֵּעַ בְּמַתְּנוֹתָיו, שֶׁהוּא אָסוּר [- אין איסור על הכהן לבוא ליטלה מן הגורן]. וְאִם רָצָה לֶאֱכֹל תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יַפְרִישׁ הַחַלָּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ - מֻתָּר, שֶׁאֵין עִקָּרָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם [של חכמים].

יג. הַחַלָּה נִקְרֵאת 'תְּרוּמָה'. לְפִיכָךְ, אֵינָהּ נִטֶּלֶת אֶלָּא מִן הַמֶּקֶף [- ממה שנמצא במקום אחד], כִּתְרוּמָה; וְאֵינָהּ נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא לְכַתְּחִלָּה.

יד. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה 'לֹא יִתְרֹם', וְאִם תָּרַם אֵינָהּ תְּרוּמָה' - כָּךְ בְּחַלָּה. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל תְּרוּמָה, אֵינוֹ אוֹכֵל חַלָּה; וְכָל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה, אוֹכֵל חַלָּה.

טו. הַסּוּמָא וְהַשִּׁכּוֹר, מַפְרִישִׁין חַלָּה לְכַתְּחִלָּה - שֶׁאֵין בְּעִסָּה רַע וְיָפֶה, כְּדֵי שֶׁיִּכְּנוּנוּ וְיַפְרִישׁוּ מִן הַיָּפֶה.

יום חמישי כ' תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים פֶּרֶק ו

א. הַלּוֹקֵחַ מִן הַנִּחְתּוֹם - מַפְרִישׁ מִן הַחִטָּה עַל הַצּוֹנֶנֶת וּמִן הַצּוֹנֶנֶת עַל הַחִטָּה, אֲפִלּוּ מִדְּפוּסִין הַרְבֵּה [צורות שונות].

ב. אֵין חַיָּבִין בְּחַלָּה אֶלָּא חֲמִשָּׁה מִינֵי תְּבוּאָה בִּלְבַד, וְהֵן: הַחִטִּים, וְהַשְּׂעוֹרִים, וְהַכֻּסְּמִין, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, וְהַשִّפּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ", וְאֵין קָרוּי לֶחֶם אֶלָּא פַּת הַנַּעֲשֵׂית מֵאֵלּוּ. אֲבָל הָעוֹשֶׂה פַּת אֹרֶז אוֹ דֹּחַן, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִן הַקִּטְנִיּוֹת - אֵינָן חַיָּבִין בְּחַלָּה כְּלָל.

ג. הַלֶּקֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה, וְהַהֶפְקֵר, וּתְבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה [גדלה] שְׁלִישׁ - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן פְּטוּרִין מִן הַתְּרוּמָה, הֲרֵי הֵן חַיָּבִין בְּחַלָּה. וְכֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוֹ בַּשַּׁבָּלִים [- הקדים הלוי ליטול מעשר לפני שקיבל הכהן תרומה גדולה] שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ [תרומת מעשר], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֵלֶק תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וּמוֹתַר הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם [הקרבים בשבועות] וְלֶחֶם הַפָּנִים כְּשֶׁיִּפְּדוּ כָּל אוֹתָן הַמּוֹתָרוֹת - הַכֹּל חַיָּבִין בְּחַלָּה.

ד. עִסָּה שֶׁל מַעֲשַׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, וְעִסַּת שְׁבִיעִית, וּסְפֵק מְדֻמָּע [עיסת חולין שספק אם נפלה בה תרומה] - חַיָּבִין בְּחַלָּה; אֲבָל הַמְדֻמָּע [תרומה מעורבת בחולין], פָּטוּר מִן הַחַלָּה.

ה. חַלּוֹת [הבאות עם קרבן] תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר - עָשָׂה אוֹתָן לְעַצְמוֹ - פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קֹדֶשׁ; עֲשָׂאָן לְמָכְרָן בַּשּׁוּק לִנְזִירִים וּלְמַקְרִיבֵי תּוֹדָה - חַיָּבִין בְּחַלָּה, לְפִי שֶׁבְּדַעְתּוֹ שֶׁאִם לֹא תִּמָּכֵר יֹאכְלֶנָּה.

ו. עִסַּת הַשֵּׁתָּפִין, וְהָעוֹשֶׂה עִסָּה לָרַבִּים - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה.

ז. הָעוֹשֶׂה עִסָּה מִן הַטֶּבֶל [תבואה לא מעושרת] - בֵּין שֶׁהִקְדִּים חַלָּה לִתְרוּמָה, בֵּין שֶׁהִקְדִּים תְּרוּמָה לְחַלָּה - מַה שֶּׁעָשָׂה, עָשׂוּי; וְאִם הַחַלָּה הִפְרִישׁ תְּחִלָּה, לֹא תֵּאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשַׂר; וְאִם תְּרוּמָה הִפְרִישׁ תְּחִלָּה, לֹא תֵּאָכֵל עַד שֶׁיּוֹצִיא עָלֶיהָ חַלָּה.

ח. הָעוֹשֶׂה עִסָּה לְהַאֲכִיל הַפַּת שֶׁלָּהּ לִבְהֵמָה אוֹ לְחַיָּה, פְּטוּרָה; עִסַּת הַכְּלָבִים - בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִים מִמֶּנָּה, חַיֶּבֶת בְּחַלָּה. עִסַּת הַנָּכְרִי, פְּטוּרָה.

ט. הָיוּ יִשְׂרָאֵל וְנָכְרִי שֵׁתָּפִין בְּעִסָּה - אִם הָיָה בְּחֵלֶק יִשְׂרָאֵל שִׁעוּר עִסָּה הַחַיֶּבֶת בְּחַלָּה, הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת.

י. נָכְרִי שֶׁהִפְרִישׁ חַלָּה, אֲפִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵינָהּ חַלָּה; אֶלָּא מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וְתֵאָכֵל לְזָר. וְלָמָּה לֹא חָשַׁשְׁנוּ לָהּ שֶׁמָּא עִסָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא, וְתָלָה אוֹתָהּ בְּיַד גּוֹי כְּדֵי לְפָטְרָהּ? שֶׁאִם יִרְצֶה יִשְׂרָאֵל, יִפְטֹר עַצְמוֹ וְיַעֲשֶׂה עִסָּתוֹ פָּחוֹת מִשִּׁעוּר חַלָּה.

יא. הַמְעָרֵב קֶמַח חִטִּים וְקֶמַח אֹרֶז, וְעָשָׂה מֵהֶן עִסָּה - אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן, חַיֶּבֶת בְּחַלָּה; וְאִם לָאו, פְּטוּרָה. אֲפִלּוּ הָיָה הַשְּׁאוֹר חִטִּים לְתוֹךְ עִסַּת אֹרֶז - אִם יֵשׁ בָּהּ טַעַם דָּגָן, חַיֶּבֶת; וְאִם לָאו, פְּטוּרָה.

יב. עִסָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּיַיִן, אוֹ שֶׁמֶן, אוֹ דְּבַשׁ, אוֹ מַיִם רוֹתְחִין, אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ תְּבָלִין, אוֹ שֶׁהִרְתִּיחַ הַמַּיִם וְהִשְׁלִיךְ הַקֶּמַח לְתוֹכוֹ וְלָשׁוֹ - אִם אֲפָיָהּ, בֵּין בְּתַנּוּר, בֵּין בְּקַרְקַע, בֵּין עַל הַמַּחֲבַת וְהַמַּרְחֶשֶׁת [מין מחבת], בֵּין שֶׁהִדְבִּיק אֶת הַבָּצֵק בַּמַּחֲבַת וּבַמַּרְחֶשֶׁת וְאַחַר כָּךְ הִרְתִּיחָן בְּאֵשׁ מִלְמַטָּה עַד שֶׁנֶּאֱפָת הַפַּת, בֵּין שֶׁהִרְתִּיחָן וְאַחַר כָּךְ הִדְבִּיק הַבָּצֵק - כָּל אֵלּוּ חַיָּבִין בְּחַלָּה. אֲבָל הָעוֹשֶׂה עִסָּה לִיבְשָׁהּ בַּחַמָּה בִּלְבַד, אוֹ לְבַשְּׁלָהּ בִּקְדָרָה - הֲרֵי הִיא פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה; שֶׁאֵין מַעֲשֵׂה חַמָּה לֶחֶם, בֵּין שֶׁלָּשָׁהּ בְּמַיִם בֵּין בִּשְׁאָר מַשְׁקִין. וְכֵן קָלִי [קמח קלוי] שֶׁלָּשִׁין אוֹתוֹ בְּמַיִם אוֹ בְּדְבַשׁ, וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ בְּלֹא אֲפִיָּה - פָּטוּר; שֶׁאֵין חַיֶּבֶת, אֶלָּא עִסָּה שֶׁסּוֹפָהּ לְהֵאָפוֹת לֶחֶם לְמַאֲכַל אָדָם.

יג. עִסָּה שֶׁלָּשָׁהּ תְּחִלָּה לַעֲשׂוֹתָהּ מַעֲשֵׂה חַמָּה, וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשׂוֹתָהּ פַּת, אוֹ שֶׁהִתְחִיל בָּהּ לְאֲפוֹתָהּ פַּת, וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשׂוֹתָהּ מַעֲשֵׂה חַמָּה, וְכֵן קָלִי שֶׁלָּשׁוֹ לְאֲפוֹתוֹ פַּת - חַיָּבִין בְּחַלָּה.

יד. לֶחֶם הֶעָשׂוּי לְכַתָּף [- תערובת מי חלב ולחם], מַעֲשֶׂיהָ מוֹכִיחִין עָלֶיהָ: עֲשָׂיָהּ כְּעָכִין, חַיֶּבֶת בְּחַלָּה; עֲשָׂיָהּ כְּלִמּוּדִין [- עיסה עבה שאפה אותה כדרך בלילה רכה], פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה.

טו. כַּמָּה שִׁעוּר הָעִסָּה שֶׁחַיֶּבֶת בְּחַלָּה? מִלֹּא הָעֹמֶר קֶמַח - בֵּין מֵאֶחָד מֵחֲמִשֶּׁת הַמִּינִים, בֵּין מֵחֲמִשְׁתָּן - כֻּלָּן מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הָעֹמֶר? שְׁנֵי קַבִּין פָּחוֹת חֹמֶשׁ; וְהַקַּב אַרְבַּעַת לֻגִּין, וְהַלֹּג אַרְבַּע רְבִיעִיּוֹת. וְהָרְבִיעִית אֲצָבָעַיִם עַל אֲצָבָעַיִם בְּרוֹם אֲצָבָעַיִם וַחֲצִי אֶצְבַּע וְחֹמֶשׁ אֶצְבַּע; וְכָל הָאֲצָבָעוֹת, הֵם רֹחַב גּוּדֶל שֶׁל יָד. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַמִּדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֶשֶׂר אֲצָבָעוֹת עַל עֶשֶׂר אֲצָבָעוֹת בְּרוֹם שָׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת וּתְשִׁיעַ אֶצְבַּע בְּקֵרוּב, הוּא הָעֹמֶר; וְכֵן מִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שֶׁבַע אֲצָבָעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁיעֵי אֶצְבַּע עַל שֶׁבַע אֲצָבָעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁיעֵי אֶצְבַּע בְּרוֹם שֶׁבַע אֲצָבָעוֹת פָּחוֹת שְׁנֵי תְּשִׁיעֵי אֶצְבַּע, הִיא מִדַּת הָעֹמֶר. וּשְׁתֵּי הַמִּדּוֹת - כְּאֶחָד הֵן עוֹלִין. וְכַמָּה מְכִילָה מִדָּה זוֹ? כְּמוֹ שָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים בֵּיצִים בֵּינוֹנִיּוֹת וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה; וְהֵן מִשְׁקַל שִׁשָּׁה וּשְׁמוֹנִים סְלָעִים וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי סֶלַע מִקֶּמַח הַחִטִּים שֶׁבְּמִצְרַיִם, שֶׁהֵן מִשְׁקַל חָמֵשׁ מֵאוֹת זוּז וְעֶשְׂרִים זוּז מִזּוּזֵי מִצְרַיִם בַּזְּמַן הַזֶּה. וּמִדָּה שֶׁהִיא מְכִילָה כַּמִּשְׁקָל הַזֶּה מִקֶּמַח הַחִטִּים הַזֶּה, בָּהּ מוֹדְדִין לְחַלָּה בְּכָל מָקוֹם.

טז. אָסוּר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת עִסָּתוֹ פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר, כְּדֵי לְפָטְרָהּ מִן הַחַלָּה; וְהַמַּפְרִישׁ חַלָּה מֵעִסָּה שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר - לֹא עָשָׂה כְּלוּם, וַהֲרֵי הִיא חֵלִין כְּשֶׁהָיְתָה. עָשָׂה עִסָּה פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר, וַאֲפָיָהּ וְנָתַן הַפַּת לַסֵּל, וְחָזַר וְאָפָה פַּת אַחֶרֶת וְנָתַן לַסֵּל - אִם נִתְקַבֵּץ בַּסֵּל שִׁעוּר חַלָּה, הַסֵּל מְצָרְפָן לְחַלָּה, וּמַפְרִישׁ הַחַלָּה מִן הַפַּת - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ", מְלַמֵּד שֶׁהוּא מַפְרִישׁ מִן הָאָפוּי. וְאֵין הַתַּנּוּר מְצָרְפָן לְחַלָּה.

יז. הָיוּ הַכִּכָּרוֹת נוֹשְׁכוֹת זוֹ בָּזוֹ [בעודן עיסה], וְנִתְקַבֵּץ מִן הַכֹּל שִׁעוּר חַלָּה - חַיָּבִין בְּחַלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בְּסַל. אָפָה מְעַט מְעַט, וְקִבֵּץ הַכֹּל עַל הַלּוּחַ שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ - הֲרֵי זֶה סָפֵק; וְאִם חַלָּה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם הִיא - אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ, עַד שֶׁיְּצָרֵף אוֹתָן כְּלִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹךְ.

יח. קֶמַח שֶׁלֹּא רִקְּדוֹ [- ניפה], אֶלָּא לָשׁוֹ בַּסֵּבִין שֶׁלּוֹ - הוֹאִיל וְיֵשׁ בְּכָל הַקֶּמַח עֹמֶר, חַיָּב בְּחַלָּה; אֲבָל אִם נָטַל הַמַּרְסָן [קליפות] מִן הַקֶּמַח, וְחָזַר וְהִשְׁלִים שִׁעוּר הָעִסָּה בַּמַּרְסָן שֶׁהֶחְזִירוֹ לַקֶּמַח - אֵינוֹ חַיָּב בְּחַלָּה.

יט. נַחְתּוֹם שֶׁעָשָׂה עִסָּה לַעֲשׂוֹתָהּ שְׁאוֹר [שמרים] לְחַלְּקוֹ, חַיֶּבֶת בְּחַלָּה - שֶׁאִם לֹא תִּמָּכֵר, יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ פַּת. אֲבָל הָעוֹשֶׂה עִסָּה לְחַלְּקָהּ בָּצֵק [לכמה אנשים], פְּטוּרָה.

כ. נָשִׁים שֶׁנִּתְּנוּ לְנַחְתּוֹם לַעֲשׂוֹת לָהֶן שְׁאוֹר - אִם אֵין בְּשֶׁל אַחַת מֵהֶן כַּשִּׁעוּר - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בִּכְלָלָן כַּשִּׁעוּר, פְּטוּרָה.

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים פֶּרֶק ז

א. שְׁתֵּי עִסּוֹת שֶׁיֵּשׁ בִּשְׁתֵּיהֶן שִׁעוּר חַיָּב בְּחַלָּה, וְאֵין בְּאַחַת מֵהֶן כַּשִּׁעוּר, שֶׁנָּגְעוּ זוֹ בָּזוֹ, וְנָשְׁכוּ זוֹ אֶת זוֹ - אִם הָיוּ שֶׁל שְׁנַיִם - אֲפִלּוּ הֵן מִמִּין אֶחָד, פְּטוּרִין מִן הַחַלָּה; שֶׁסְּתָם שְׁנַיִם מַקְפִּידִין. וְאִם יָדוּעַ שֶׁאֵינָן מַקְפִּידִין עַל עֵרוּב הָעִסּוֹת, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת.

ב. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן שֶׁל אִישׁ אֶחָד - אִם הָיוּ מִמִּין אֶחָד, מִצְטָרְפִין וְחַיָּבוֹת בְּחַלָּה; וְאִם הָיוּ שְׁנֵי מִינִין, אֵין מִצְטָרְפִין; שֶׁסְּתָם אֶחָד אֵינוֹ מַקְפִּיד. וְאִם הָיָה מַקְפִּיד שֶׁלֹּא

תִּגַּע עִסָּה זוֹ בָּזוֹ, וְלֹא תִּתְעָרֵב עִמָּהּ - אֲפִלּוּ הָיוּ מִין אֶחָד, אֵין מִצְטָרְפוֹת.

ג. וְכֵיצַד מִצְטָרְפוֹת אִם הָיוּ שֶׁל אֶחָד מִמִּין אֶחָד? עִסַּת הַחִטִּים שֶׁנִּגְּעָה בְּעִסַּת הַכֻּסְּמִין, מִצְטָרְפוֹת; נָגְעָה בִּשְׂאָר הַמִּינִין, אֵין מִצְטָרְפוֹת. וְכֵן עִסַּת שְׂעוֹרִין שֶׁנִּגְּעָה בְּעִסַּת הַכֻּסְּמִין, אוֹ שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל, אוֹ שִׁפּוֹן, וְכֵן עִסַּת כֻּסְּמִין וְשֶׁל שִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְשֶׁל שִׁפּוֹן שֶׁנִּגְּעָה כָּל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן בַּחֲבֶרְתָּהּ - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת.

ד. עִסַּת חָדָשׁ [מיבול השנה החדשה] אֵינָהּ מִצְטָרֶפֶת לְשֶׁל יָשָׁן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִמִּין אֶחָד - כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'תּוֹרְמִין מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן'; וְלֹא יִתְרֹם מֵאֶמְצַע שְׁתֵּיהֶן - אֶלָּא יָבִיא עִסָּה אַחֶרֶת חָדָשׁ אוֹ יָשָׁן, וִיצָרֵף לָהֶן לְהַשְׁלִים הַשִּׁעוּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעִסָּה שֶׁנִּגְּעָה בְּעִסָּה אַחֶרֶת; אֲבָל הַבּוֹלֵל קֶמַח חֲמֶשֶׁת הַמִּינִין, וְעָשָׂה מֵהֶן עִסָּה אַחַת - הֲרֵי חֲמִשָּׁתָן מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר עִסַּת חַלָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. עִסָּה שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר מִכָּאן, וְעִסָּה פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר מִכָּאן, וְעִסָּה שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּחַלָּה בָּאֶמְצַע, כְּגוֹן עִסַּת אֹרֶז אוֹ עִסַּת תְּרוּמָה אוֹ מְדֻמָּע [תרומה שנתערבה בחולין] אוֹ עִסַּת גּוֹי - אַף עַל פִּי שֶׁנּוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת; שֶׁהֲרֵי דָּבָר הַפָּטוּר מִן הַחַלָּה מַבְדִּיל בָּאֶמְצַע.

ו. הָיָה בָּאֶמְצַע עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ - מִצְטָרְפוֹת; שֶׁהָעִסָּה שֶׁבֵּינֵיהֶן כְּבָר הָיְתָה מְחֻיֶּבֶת בְּחַלָּה. וְכֵן אִם הָיָה בֵּינֵיהֶן עִסַּת הֶקְדֵּשׁ - מִצְטָרְפוֹת; מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיָה לְפִדּוּתָהּ, וְתִתְחַיֵּב בְּחַלָּה. וְכֵן אִם הָיְתָה בֵּינֵיהֶן עִסַּת מִין אַחֵר, אוֹ עִסַּת אִישׁ אַחֵר, אוֹ עִסַּת חָדָשׁ - הֲרֵי שְׁתֵּי הָעִסּוֹת שֶׁבַּצְּדָדִין מִצְטָרְפוֹת לְחַלָּה.

ז. שְׁתֵּי עִסּוֹת שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן פְּחוּתָה מִכַּשִּׁעוּר, שֶׁהִפְרִישׁ מִזּוֹ חַלָּה וּמִזּוֹ חַלָּה, וְחָזְרוּ וְנָגְעוּ זוֹ בָּזוֹ, וַהֲרֵי בִּשְׁתֵּיהֶם כַּשִּׁעוּר - חַיָּבִין לְהַפְרִישׁ מֵהֶן חַלָּה; שֶׁהַחַלּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת אֵינָן כְּלוּם.

ח. שְׁנֵי גּוֹיִם שֶׁעָשׂוּ עִסָּה כַּשִּׁעוּר, וְחִלְּקוּ אוֹתָהּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרוּ, וְהוֹסִיף כָּל אֶחָד עַל חֶלְקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לַשִּׁעוּר - הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת; שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת חוֹבָה כְּשֶׁהָיוּ גּוֹיִם, שֶׁהֲרֵי פָּחוֹת מִכַּשִּׁעוּר הָיָה בְּיַד כָּל אֶחָד מֵהֶן.

ט. אֲבָל שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים שֶׁעָשׂוּ כֵּן, וְחָזַר כָּל אֶחָד אַחַר שֶׁחָלְקוּ וְהוֹסִיף עַל חֶלְקוֹ עַד שֶׁהִשְׁלִימוּ לַשִּׁעוּר - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה; שֶׁכְּבָר הָיְתָה לָהּ שְׁעַת חוֹבָה, וְהָיוּ פְּטוּרִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, מִפְּנֵי שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ לְחֻלִּין.

י. הָיְתָה הָעִסָּה בֵּין הַגּוֹי וְהַיִּשְׂרְאֵלִי בְּשֶׁתָּפוּת, וְחִלְּקוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר הַגּוֹי, וְהוֹסִיף הַגֵּר עַל שֶׁלּוֹ וְהַיִּשְׂרְאֵלִי עַל שֶׁלּוֹ עַד שֶׁהִשְׁלִים כָּל אֶחָד עִסָּתוֹ לַשִּׁעוּר - שֶׁל יִשְׂרָאֵל חַיֶּבֶת, וְשֶׁל גּוֹי פְּטוּרָה.

יא. הַנּוֹטֵל שְׁאוֹר מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, וּנְתָנוֹ לְתוֹךְ עִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא עִסָּה שְׁנִיָּה שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ עִם שְׁאוֹר זֶה שִׁעוּר עִסָּה שֶׁחַיֶּבֶת בְּחַלָּה, וְנוֹתֵן אוֹתָהּ בְּצַד הָעִסָּה שֶׁהוּרְמָה חַלָּתָהּ, וּמַפְרִישׁ מִן הָעִסָּה הַשְּׁנִיָּה שִׁעוּר חַלָּה עָלֶיהָ וְעַל הַשְּׂאוֹר, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל מִן הַמֻּקָּף [- כשכולם במקום אחד]. וְאִם אֵין לוֹ עִסָּה שְׁנִיָּה - נַעֲשָׂת זוֹ כֻּלָּהּ טֵבֶל, וּמַפְרִישׁ חַלָּה עַל הַכֹּל; שֶׁהַטֶּבֶל בְּמִינוֹ אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

יב. עִסָּה הַטְּבוּלָה לְחַלָּה [- שלא הופרש ממנה חלה] אֵינָהּ כְּחַלָּה, וַהֲרֵי הִיא כְּחֻלִּין לְעִנְיַן טֻמְאָה - שֶׁאֵין הַשֵּׁנִי עוֹשֶׂה שְׁלִישִׁי בְּחֻלִּין, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ; וּמֵתֶר לִגְרֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ, שְׁתֵּי עִסּוֹת, אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה - נוֹטֵל כְּדֵי חַלַּת שְׁתֵּיהֶן מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, וְנוֹתְנוֹ בָּאֶמְצַע סָמוּךְ לָעִסָּה הַטְּהוֹרָה, וּמוֹשֵׁךְ מִן הַטְּמֵאָה לַטְּהוֹרָה כְּדֵי בֵּיצָה, כְּדֵי לִתְרֹם מִן [ה] מֻּקָּף.

יג. עוֹשֶׂה אָדָם עִסָּה טְהוֹרָה, וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ חַלָּתָהּ, וּמַנִּיחָהּ אוֹ מַנִּיחַ מִקְצָתָהּ לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עָלֶיהָ וְהוֹלֵךְ חַלּוֹת שֶׁל עִסּוֹת אֲחֵרוֹת, וַאֲפִלּוּ נִטְמְאוּ הָעִסּוֹת - עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה הָעִסָּה שֶׁהִנִּיחַ כֻּלָּהּ חַלָּה, וְיִתְּנֶנָּה לַכֹּהֵן; וְהוּא, שֶׁלֹּא תִּפָּסֵל מֵאֹכֶל אָדָם; אֲבָל מִשֶּׁתִּסְרַח, אֵינוֹ מַפְרִישׁ עָלֶיהָ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ אוֹתָן הָעִסּוֹת שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן סָפֵק אִם הוּרְמָה מֵהֶן חַלָּה אוֹ לֹא הוּרְמָה - שֶׁחַלַּת דְּמַאי [- ספק] נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא לְכַתְּחִלָּה, וְשֶׁלֹּא מִן הַמֻּקָּף.

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים פֶּרֶק ח

א. הַמַּפְרִישׁ חַלָּתוֹ קֶמַח - אֵינָהּ חַלָּה, וְגָזֵל בְּיַד כֹּהֵן, וּשְׁאָר הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה; וְאוֹתוֹ הַקֶּמַח שֶׁהִפְרִישׁ לְשֵׁם חַלָּה - אִם יֵשׁ בּוֹ עֹמֶר, וְעָשָׂהוּ עִסָּה - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ חַלָּה, כִּשְׁאָר כָּל קֶמַח חֻלִּין.

ב. אֵימָתַי מַפְרִישִׁין הַחַלָּה? כְּשֶׁיִּתֵּן הַמַּיִם, וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם - מַפְרִישׁ הַחַלָּה מִמֶּנּוּ מִתְּחִלַּת דָּבָר שֶׁנִּלּוֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם". וְהוּא, שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר שָׁם קֶמַח בָּעֲרֻבָּה [קערה] שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בַּמַּיִם, שִׁעוּר עֹמֶר; וְאִם אָמַר: 'הֲרֵי זוֹ חַלָּה עַל הָעִסָּה וְעַל הַשְּׂאוֹר וְעַל הַקֶּמַח שֶׁנִּשְׁתַּיֵּר, וְלִכְשֶׁתֵּעָשֶׂה כֻּלָּהּ עִסָּה אַחַת תִּתְקַדֵּשׁ זוֹ שֶׁבִּידוֹ לְשֵׁם חַלָּה' - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

ג. הִנִּיחַ הָעִסָּה עַד שֶׁלָּשׁ הַכֹּל וְעֵרְבָהּ, וְאַחַר כָּךְ הִפְרִישׁ - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם; וְאִם לֹא הִפְרִישׁ הַחַלָּה בָּצֵק, אֶלָּא אָפָה הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִן הַפַּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ד. מֵאֵימָתַי תִּתְחַיֵּב הָעִסָּה בְּחַלָּה? מִשֶּׁתִּתְגַּלְגֵּל בְּחִטִּים וְיִתְעָרֵב הַקֶּמַח בַּמַּיִם, אוֹ שֶׁתִּטְמְטֵם בִּשְׁעוֹרִים [- שידבקו אחד לשני] וְתַעֲשֶׂה כֻּלָּהּ גּוּף אֶחָד; וְאוֹכְלִין עֲרַאי מִן הָעִסָּה, עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בְּחִטִּים וְתִטְמְטֵם בִּשְׁעוֹרִים. וְהַכֻּסְּמִין כְּחִטִּים, וְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל וְהַשִּׁפּוֹן כִּשְׁעוֹרִים.

ה. נִתְגַּלְגְּלָה בְּחִטִּים וְנִטַּמְטְמָה בִּשְׁעוֹרִים - הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה קֹדֶם הַפְרָשַׁת חַלָּה חַיָּב מִיתָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא טֶבֶל. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הָעִסָּה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה מִן הַתּוֹרָה, הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה לוֹקֶה כְּכָל אוֹכֵל טֶבֶל; וְאִם הָיְתָה חַיֶּבֶת בְּחַלָּה מִדִּבְרֵיהֶן, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן].

ו. עִסָּה שֶׁנִּדְמְעָה [שנתערבה בה תרומה] עַד שֶׁלֹּא תִתְגַּלְגֵּל, פְּטוּרָה; וּמִשֶּׁנִּתְגַּלְגְּלָה, חַיֶּבֶת. וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ עִסָּתוֹ אוֹ הַמַּפְקִיר אוֹתָהּ קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל, וּפְדָיָהּ אוֹ זָכָה בָּהּ, וְאַחַר כָּךְ גִּלְגְּלָהּ, אוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁהּ אוֹ הִפְקִיר אוֹתָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, וּפְדָיָהּ וְזָכָה בָּהּ - הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת בְּחַלָּה.

ז. הִקְדִּישָׁהּ קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל, וְנִתְגַּלְגְּלָה בְּיַד הַהֶקְדֵּשׁ, וְאַחַר כָּךְ פְּדָיָהּ - פְּטוּרָה; שֶׁבִּשְׁעַת חוֹבָתָהּ, הָיְתָה פְּטוּרָה.

ח. וְכֵן נָכְרִי שֶׁנָּתַן לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לוֹ עִסָּה, וּנְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה עַד שֶׁלֹּא גִּלְגְּלָהּ - חַיֶּבֶת; וְאִם נְתָנָהּ לוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה, פְּטוּרָה.

ט. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיְתָה לוֹ עִסָּה - אִם נִתְגַּלְגְּלָה עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר, פְּטוּרָה; וְאִם מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר נִתְגַּלְגְּלָה, חַיֶּבֶת. וְאִם סָפֵק - חַיֶּבֶת בְּחַלָּה, לְפִי שֶׁהוּא עָוֹן מִיתָה; וְזָר שֶׁאָכַל חַלַּת סָפֵק זוֹ וְכַיּוֹצֵא בוֹ, אֵין חַיָּב עָלֶיהָ [קנס -] חֹמֶשׁ.

י. עִסָּה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ סְפֵק טֻמְאָה קֹדֶם שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל - יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה, לְפִי שֶׁמַּתָּר לְטַמֵּא חֵלִין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְתִשָּׂרֵף חַלָּתָהּ. נוֹלַד לָהּ אַחַר שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה סְפֵק טֻמְאָה, שֶׁוַּדָּאִהּ מְטַמֵּא אֶת הַחֵלִין מִן הַתּוֹרָה - יִגְמְרֶנָּה בְּטָהֳרָה; שֶׁכָּל שֶׁוַּדָּאוֹ מְטַמֵּא אֶת הַחֵלִין - גָּזְרוּ עַל סְפֵקוֹ בְּחֵלִין הַטְּבוּלִים לְחַלָּה, שֶׁלֹּא יְטַמְּאוּ אוֹתָן הוֹאִיל וְנִטְבְּלוּ לְחַלָּה.

וְתִהְיֶה הַחַלָּה הַזֹּאת תְּלוּיָה, לֹא נֶאֱכֶלֶת וְלֹא נִשְׂרֶפֶת.

יא. לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם עִסָּתוֹ בְּטֻמְאָה לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא יִזָּהֵר וְיִשְׁתַּדֵּל; וְיִטַּהֵר הוּא וְכֵלָיו, כְּדֵי לְהַפְרִישׁ חַלָּה בְּטָהֳרָה. הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם יָתֵר מֵאַרְבַּעַת מִילִין - יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה, וְיַפְרִישׁ חַלָּה טְמֵאָה.

יב. אֵין עוֹשִׂין חַלַּת עַם הָאָרֶץ [- עיסה שלימה שתהיה חלה עבור הרבה עיסות] בְּטָהֳרָה, אֲבָל עוֹשִׂין עִסַּת הַחֵלִין בְּטָהֳרָה. כֵּיצַד? מְגַבֵּל הָעִסָּה זֶה הֶחָבֵר [- נאמן על מעשרות], וּמַפְרִישׁ מִמֶּנָּה כְּדֵי חַלָּתָהּ; וּמַנִּיחָהּ בִּכְלֵי גְּלָלִים אוֹ כְּלֵי אֲבָנִים אוֹ כְּלֵי אֲדָמָה, שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וּכְשֶׁיָּבוֹא עַם הָאָרֶץ - נוֹטֵל אֶת שְׁתֵּיהֶן, אֶת הָעִסָּה וְאֶת הַחַלָּה; וְאוֹמְרִין לוֹ: 'הִזָּהֵר, שֶׁלֹּא תִגַּע בַּחַלָּה, שֶׁלֹּא תַחֲזֹר לְטִבְלָהּ'. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ לוֹ זֶה? מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו [פרנסתו] שֶׁל מְגַבֵּל [- לש, שיוכל ללוש עיסות של עם הארץ].

יג. אֵשֶׁת חָבֵר, מְרַקֶּדֶת [מנפה] וּבוֹרֶרֶת עִם אֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ; אֲבָל מִשְׁתַּטֶּיל מַיִם לָעִסָּה - לֹא תְּסַיַּע אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עוֹשָׂה עִסָּתָהּ בְּטֻמְאָה. וְכֵן הַנַּחְתּוֹם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּטֻמְאָה - לֹא לָשִׁין וְלֹא עוֹרְכִין עִמּוֹ, שֶׁאֵין מְחַזִּקִין יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה; אֲבָל מוֹלִיכִין עִמּוֹ פַּת לַפַּלְטֵר [מוכר].

יד. הַלּוֹקֵחַ מִנַּחְתּוֹם עַם הָאָרֶץ בְּסוּרְיָה [- מקומות שכבש דוד ולא נתקדשו בקדושת הארץ], וְאָמַר לוֹ: 'הִפְרַשְׁתִּי חַלָּה' - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק; כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ עַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, כָּךְ לֹא נֶחְשְׁדוּ בְּסוּרְיָה עַל הַחַלָּה.

טו. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ בְּחוּצָה לָאָרֶץ מִן הַנַּחְתּוֹם, צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִסָּפֵק; אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִבַּעַל הַבַּיִת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַמִּתְאָרֵחַ אֶצְלוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ מִסָּפֵק.

יום שישי כ"א תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים פֶּרֶק ט

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן כָּל זוֹבְחֵי [שוחט לאכילה] בְּהֵמָה טְהוֹרָה לַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים וְכוּ'"; וְאֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין 'מַתָּנוֹת' בְּכָל מָקוֹם. וּמִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת תָּמִיד, בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת [בזמן המקדש] בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת; וּבְכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ; וּבְחֻלִּין, אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין.

ב. כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן, וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בְּמַתָּנוֹת; וְאִם קָדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן, אוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁן תְּמִימִים וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד בָּהֶן מוּם, וְנִפְדּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּתָּנוֹת.

ג. סְפֵק בְּכוֹר, חַיָּב בְּמַתָּנוֹת מִכָּל צַד: אִם בְּכוֹר הוּא, כֻּלּוֹ לַכֹּהֵן; וְאִם אֵינוֹ בְּכוֹר, מַתְּנוֹתָיו לַכֹּהֵן. וְאִם נִסְתַּפֵּק בִּשְׁנַיִם, וְלָקַח הַכֹּהֵן הָאֶחָד מִסָּפֵק - הֲרֵי הַשֵּׁנִי פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת; עָשׂוּ אוֹתוֹ כְּמִי שֶׁזָּכָה בּוֹ הַכֹּהֵן, וּנְתָנוֹ בְּמוּמוֹ לִבְעָלָיו. אֲבָל סְפֵק הַמַּעֲשֵׂר - פָּטוּר מִכָּל מָקוֹם, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

ד. בְּהֵמַת קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלָה בְּמוּמָהּ וְאֵינָהּ חַיֶּבֶת בְּמַתָּנוֹת, שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּבְהֵמוֹת אֲחֵרוֹת, אֲפִלּוּ אַחַת בְּמֵאָה - בִּזְמַן שֶׁכָּל בְּהֵמָה מֵהֶן [שייכת] לְאֶחָד [אחר], כֻּלָּן פְּטוּרִין; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד סָפֵק, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. הָיָה אֶחָד הוּא הַשּׁוֹחֵט אֶת כֻּלָּן, פּוֹטֵר מַתָּנוֹת אַחַת מֵהֶן בִּלְבַד.

ה. אֵין חַיָּב בְּמַתָּנוֹת אֶלָּא בְּהֵמָה טְהוֹרָה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם שׁוֹר אִם שֶׂה". כִּלְאַיִם הַבָּא מִבֶּשֶׂב וָעֵז, חַיָּב בְּמַתָּנוֹת; וְהַכּוֹי - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָפֵק [חיה או בהמה], מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ כָּל הַמַּתָּנוֹת. צְבִי הַבָּא עַל הָעֵז וְיָלְדָה, הַוָּלָד חַיָּב בַּחֲצִי מַתָּנוֹת - שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם שֶׂה", אֲפִלּוּ מִקְצָת שֶׂה; אֲבָל תַּיִשׁ הַבָּא עַל הַצְּבִיָּה, הַוָּלָד פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת.

ו. אֶחָד הַשּׁוֹחֵט לַאֲכִילַת אָדָם, אוֹ לַאֲכִילַת גּוֹיִם, אוֹ לַאֲכִילַת הַכְּלָבִים, אוֹ לִרְפוּאָה - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת.

ז. בְּהֵמַת הַשֵּׁתָפִין חַיֶּבֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "זִבְחֵי הַזֶּבַח".

ח. הַלּוֹקֵחַ [קונה] בְּהֵמָה מִפְּרוֹת שְׁבִיעִית, חַיֶּבֶת בְּמַתָּנוֹת. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם פְּטוּרִין מִן הַמַּתָּנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵאֵת הָעָם"; וְסָפֵק הֵם הַלְוִיִּם, אִם הֵם בִּכְלַל הָעָם אוֹ אֵינָן; לְפִיכָךְ, אֵין נוֹטְלִין מֵהֶן - וְאִם נָטַל הַכֹּהֵן, לֹא יַחֲזִיר.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשׁוֹחֵט לְעַצְמוֹ. אֲבָל כֹּהֵן טַבָּח שֶׁשּׁוֹחֵט וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק - מַמְתִּינִין לוֹ שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת; מִכָּאן וָאֵילָךְ, מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ הַמַּתָּנוֹת, וְנוֹתְנִין אוֹתָן לְכֹהֲנִים אֲחֵרִים. וְאִם קָבַע בֵּית מִטְבָּחַיִם לְמִכּוֹר - אֵין מַמְתִּינִין לוֹ, אֶלָּא מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ מִיָּד; וְאִם נִמְנַע מִלִּתֵּן, מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן.

י. הַשּׁוֹחֵט לְנָכְרִי וּלְכֹהֵן [- בהמות שלהם], פָּטוּר מִן הַמַּתָּנוֹת. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף עִם הַכֹּהֵן - צָרִיךְ שֶׁיִּרְשֹׁם [יסמן] חֶלְקוֹ, כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחַ הַמַּתָּנוֹת בְּחֵלֶק הַכֹּהֵן; שֶׁאִם לֹא עִיֵּן [צייו] חֶלְקוֹ - חַיָּב בְּמַתָּנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַכֹּהֵן שֵׁתָּף לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה הַכֹּהֵן עוֹמֵד עִמּוֹ

בַּמִּטְבָּחַיִם, וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן עִמּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לִרְשׁוֹם. וְהַמִּשְׁתַּתֵּף עִם הַנָּכְרִי - אֵינוֹ צָרִיךְ לִרְשׁוֹם; שֶׁסְּתָם גּוֹי מַרְבֶּה דְּבָרִים, וּמוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהוּא שֻׁתָּף, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עִמּוֹ בִּשְׁעַת מְכִירָה.

יא. הִתְנָה עִמּוֹ הַכֹּהֵן שֶׁהוּא שֻׁתָּף חוּץ מִן הַמַּתָּנוֹת, הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת לַכֹּהֵן; כֵּיצַד? שֶׁאָמַר לוֹ 'חוּץ', הֲרֵי שֵׁיֵּר לוֹ הַכֹּהֵן חֵלֶק בַּמַּתָּנוֹת, וּלְפִיכָךְ הֵן שֶׁלּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: 'עַל מְנָת שֶׁהַמַּתָּנוֹת שֶׁלִּי' - הֲרֵי הַמַּתָּנוֹת שֶׁל זֶה הַיִּשְׂרְאֵלִי, וְנוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה; אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ, לֹא נִפְטַר מִן הַמַּתָּנוֹת - שֶׁהָאוֹמֵר 'עַל מְנָת', לֹא שֵׁיֵּר לוֹ בְּעַצְמָן שֶׁל מַתָּנוֹת כְּלוּם, וְהוֹאִיל וְלֹא שֵׁיֵּר לוֹ בָּהֶן שֶׁתָּפוּת, לֹא קָנָה אוֹתָן בִּתְנַאי זֶה.

יב. הָיָה הַכֹּהֵן שֻׁתָּף בָּרֹאשׁ, פָּטוּר מִן הַלְּחִי; שֻׁתָּף בַּיָּד, פָּטוּר מִן הַזְּרוֹעַ; שֻׁתָּף בִּבְנֵי מֵעַיִם, פָּטוּר מִן הַקֵּבָה. אָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: 'הֲרֵי הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ שֶׁלִּי וְהָרֹאשׁ שֶׁלְּךָ' - חַיָּב בַּלֶּחִי; שֶׁדָּבָר הַחַיָּב, הֲרֵי הוּא שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

יג. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְהָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה שְׁחוּטָה - אִם נִשְׁחֲטָה עַד לֹא נִתְגַּיֵּר, פָּטוּר; וְאִם נִשְׁחֲטָה אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, חַיָּב. וְאִם סָפֵק - פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

יד. בְּהֵמָה שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מַתְּנוֹתֶיהָ - מֻתָּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה; שֶׁאֵינָהּ דּוֹמָה לְטֵבֶל [פירות לא מעושרים], שֶׁהֲרֵי מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה מֻבְדָּלִין. וְהַמַּתָּנוֹת עַצְמָן, אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְאָכְלָן אֶלָּא בִּרְשׁוּת כֹּהֵן. עָבַר וַאֲכָלָן, אוֹ הִזִּיקָן, אוֹ מְכָרָן - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבֵעַ יָדוּעַ. וְהַקּוֹנֶה אוֹתָן - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכָלָן, מִפְּנֵי שֶׁמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה גְּזֵלוֹת [- שהגזל על המוכר, והקונה כאוכלם ברשות].

טו. אָמַר לְטַבָּח: 'מְכֹר לִי בְּנֵי מֵעַיִם שֶׁל פָּרָה', וְהָיוּ בָהּ מַתָּנוֹת - נוֹתְנָן לַכֹּהֵן, וְאֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים; לָקַחְן מִמֶּנּוּ בְּמִשְׁקָל - נוֹתְנָן לַכֹּהֵן, וּמְנַכֶּה לַטַּבָּח מִן הַדָּמִים.

טז. הַמִּשְׁלַחַ בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ, וְהָיוּ בוֹ מַתָּנוֹת - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא עָבַר זֶה וּגְזָלָן. מָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ כֹּהֵן - מַעֲלֶה הַמַּתָּנוֹת בְּדָמִים, וְאוֹכְלָן, מִפְּנֵי הֶפְסֵד כֹּהֵן. וְיִתֵּן הַדָּמִים לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה.

יז. הָרוֹצֶה לִתֵּן הַמַּתָּנוֹת לְכֹהֵן אֶחָד, נוֹתֵן; וְאִם רָצָה לַחְלֹק אוֹתָן - לֹא יִתֵּן חֲצִי קֵבָה לְאֶחָד אוֹ חֲצִי זְרוֹעַ לְאֶחָד, אֶלָּא נוֹתֵן זְרוֹעַ לְאֶחָד וְקֵבָה לְאֶחָד וּלְחָיַיִם לִשְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּתֵּן לוֹ", שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ כְּדֵי מַתָּנָה. וְאִם הָיוּ שֶׁל שׁוֹר, חוֹלֵק אוֹתָן חֲתִיכוֹת חֲתִיכוֹת - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּכָל חֲתִיכָה כְּדֵי מַתָּנָה.

יח. אֵיזֶה הוּא הַזְּרוֹעַ? זֶה זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְכֻּבָּה עַד כַּף שֶׁל יָד [מהברך עד תחילת השוק], שֶׁהֵן שְׁנֵי אֵבָרִים זֶה מְעֹרֶה בָּזֶה. וְהַלְּחָיַיִם - מִן הַפֶּרֶק שֶׁל לְחִי וְעַד פִּיקָה שֶׁל גַּרְגֶּרֶת, שֶׁהִיא טַבַּעַת גְּדוֹלָה, עִם הַלָּשׁוֹן שֶׁבֵּינֵיהֶן; הַכֹּל לַכֹּהֵן.

יט. אֵין מוֹלְגִין [- אין מסירים] אוֹתָן [מצמרן], וְאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָן - אֶלָּא יִנָּתְנוּ לוֹ בְּעוֹרָן וּבְצַמְרָן. וְהַקֵּבָה, בַּחֵלֶב שֶׁעָלֶיהָ; וּכְבָר נָהֲגוּ הַכֹּהֲנִים לְהַנִּיחַ חֵלֶב הַקֵּבָה לַבְּעָלִים.

כ. הַכֹּהֶנֶת אוֹכֶלֶת הַמַּתָּנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נְשׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל - מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַבַּעַל אוֹכֵל מַתָּנוֹת בִּגְלַל אִשְׁתּוֹ. אֲבָל חֲלָלָה [- שנבעלה לפסול לה] אֵינָהּ אוֹכֶלֶת, שֶׁאֵין חֲלָלִים בִּכְלַל כֹּהֲנִים. וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן לִמְכֹּר הַמַּתָּנוֹת, אוֹ לִתְּנָן בְּמַתָּנָה אֲפִלּוּ לְגוֹי, אוֹ לְהַאֲכִילָן לַכְּלָבִים - מַאֲכִיל, שֶׁאֵין בָּהֶן קְדֻשָּׁה כְּלָל.

כא. כֹּהֵן שֶׁהָיוּ לוֹ חֲבֵרִים שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ הַמַּתָּנוֹת - אִם רָצָה לְזַכּוֹת בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה מְזַכֶּה לוֹ בָּהֶן, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּאוּ לְיָדוֹ; וְיִהְיוּ אוֹתָם הַחֲבֵרִים זוֹבְחִים וְנוֹתְנִין הַמַּתָּנוֹת לָזֶה הַיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁזָּכָה בָּהֶן; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה הַיִּשְׂרְאֵלִי זֶה בְּדֹחַק, וְאֵין לוֹ לִקְנוֹת בָּשָׂר, וְיִהְיֶה הַכֹּהֵן שֶׁזָּכָה לוֹ חֲבֵרוֹ. אֲבָל אִם הָיָה הַכֹּהֵן שַׁמָּשׁוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל זֶה, אוֹ שִׂכִּירוֹ וּלְקִיטוֹ - אֵינוֹ מְזַכֶּה לוֹ, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ; שֶׁמָּא יְזַכֶּה בְּעַל כָּרְחוֹ.

כב. לֹא יַחְטֹף הַכֹּהֵן בְּיָדוֹ מַתְּנוֹתָיו, וְלֹא יִשְׁאַל בְּפִיו; אֶלָּא אִם נָתְנוּ בְּכָבוֹד, נוֹטֵל. וּבִזְמַן שֶׁהֵם רַבִּים בְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם - הַצְּנוּעִים מוֹשְׁכִין יְדֵיהֶם, וְהַגַּרְגְּרָנִים נוֹטְלִין; וְאִם הָיָה כֹּהֵן צָנוּעַ, וְאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא כֹּהֵן - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל, כְּדֵי שֶׁיּוֹדִיעַ לַכֹּל שֶׁהוּא כֹּהֵן. וְאֵין הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין הַמַּתָּנוֹת אֶלָּא צְלִי בְּחַרְדָּל - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֶךְ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה", כְּדֶרֶךְ שֶׁהַמְּלָכִים אוֹכְלִין.

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים פֶּרֶק י

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן לַכֹּהֵן רֵאשִׁית הַגֵּז, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ - תִּתֵּן לוֹ"; וְהַלְוִיִּם בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל בְּמִצְוָה זוֹ. וְאֵין לְרֵאשִׁית הַגֵּז זוֹ שִׁעוּר מִן הַתּוֹרָה; וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא יִפְחוֹת מֵאֶחָד מִשִּׁשִּׁים. וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת [בזמן המקדש] בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת - כְּרֵאשִׁית הַדָּגָן [- תרומה]. וְנוֹהֵג בְּחֻלִּין, אֲבָל לֹא בְּמֻקְדָּשִׁין.

ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁ בְּהֵמוֹת לְבֶדֶק הַבַּיִת [להוצאות המקדש], וּגְזָזָן - יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב לִפְדּוֹת וְלִתֵּן לַכֹּהֵן? אוֹ אִם הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה חוּץ מִגַּזָּתָהּ - יָכוֹל יִהְיֶה חַיָּב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? תַּלְמוּד לוֹמַר: "צֹאנְךָ", אֵין אֵלּוּ צֹאנוֹ.

ג. כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁקָּדַם מוּם קָבוּעַ לְהֶקְדֵּשָׁן, וְנִפְדּוּ - חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז; אֲבָל אִם קָדַם הֶקְדֵּשָׁן אֶת מוּמָן, אוֹ שֶׁקָּדַם מוּם עוֹבֵר לְהֶקְדֵּשָׁן, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לָהֶן מוּם קָבוּעַ, וְנִפְדּוּ - פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז.

ד. אֵין חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז אֶלָּא הַכְּבָשִׂים בִּלְבַד, זְכָרִים כִּנְקֵבוֹת - שֶׁהַצֶּמֶר שֶׁלָּהֶן, הוּא הָרָאוּי לִבְגָדִים. הָיָה צַמְרוֹ קָשֶׁה, וְאֵינוֹ רָאוּי לִלְבִישָׁה - פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז; שֶׁאֵין מַתָּנָה זוֹ לַכֹּהֵן, אֶלָּא כְּדֵי לִלְבֹּשׁ מִמֶּנָּה.

ה. כֵּיצַד שֶׁזָּכָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּתְרוּמוֹת, שֶׁהֵן לַחֲמוֹ וְיֵינוֹ, וְזָכָה לוֹ בְּמַתָּנוֹת בְּהֵמָה וְקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ, שֶׁהֵן הַבָּשָׂר שֶׁלּוֹ - זָכָה לוֹ בְּרֵאשִׁית הַגֵּז לִלְבוּשׁוֹ, וּבְגֶזֶל [שנגזל מ:] הַגֵּר [ומת בלי יורשים] וְהַחֲרָמִים [שהחרים אדם לכהן] וּשְׂדֵה אֲחֻזָּה [- שהוקדשה ונמכרה, חוזרת ביובל להקדש ומתחלקת

לכוהנים שבמשמר] וּפִדְיוֹן בְּכוֹרוֹת לְהוֹצָאוֹתָיו וּשְׁאָר צְרָכָיו, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ חֵלֶק בַּנַּחֲלָה וּבַבִּזָּה.

ו. הָיָה הַצֶּמֶר שֶׁלָּהֶן אָדֹם, אוֹ שָׁחֹר, אוֹ שָׁחוּם - חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז; אֲבָל אִם גָּזַז הַצֶּמֶר, וּצְבָעוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן - נִפְטָר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז. הִלְבִּינוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן, חַיָּב לְהַפְרִישׁ אַחַר שֶׁלִּבְּנוֹ. הַתּוֹלֵשׁ צֶמֶר רְחֵלָיו בְּיָדוֹ, וְלֹא גְּזָזָן - חַיָּב בְּרֵאשִׁית הַגֵּז.

ז. וְרֵאשִׁית הַגֵּז נוֹהֵג בְּכִלְאַיִם, וּבְכוֹי [- ספק בהמה או חיה], וּבִטְרֵפָה; אֲבָל הַגּוֹזֵז אֶת הַמִּתָּה, פָּטוּר.

ח. הַמַּפְרִישׁ רֵאשִׁית הַגֵּז, וְאָבַד - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ, עַד שֶׁיִּתֵּן לַכֹּהֵן. הָאוֹמֵר: 'כָּל גִּזּוֹתַי רֵאשִׁית', דְּבָרָיו קַיָּמִין.

ט. הַלּוֹקֵחַ [קונה] גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל נָכְרִי - אַף עַל פִּי שֶׁגְּזָזָן, פָּטוּר מֵרֵאשִׁית הַגֵּז. לָקַח הַצֹּאן לְגִזָּתָן, חַיָּב - אַף עַל פִּי שֶׁגְּדָלָה הַגִּזָּה בִּרְשׁוּת הַגּוֹי, וְאַף עַל פִּי שֶׁחוֹזְרִין הַצֹּאן לַגּוֹי אַחַר הַגִּזָּה; הוֹאִיל וְהַגּוֹזֵז יִשְׂרָאֵל וְהַגִּזּוֹת שֶׁלּוֹ - חַיָּב, שֶׁאֵין הַחִיּוּב אֶלָּא בִּשְׁעַת הַגִּזָּה.

י. הַלּוֹקֵחַ גֵּז צֹאנוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ - אִם שִׁיֵּר הַמּוֹכֵר מְעַט מִצֹּאנוֹ לְהִגָּזֵז, הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִן הַמִּשְׁאָר עַל הַכֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְחִיל הַמּוֹכֵר לִגְזֹז; חֲזָקָה, אֵין אָדָם מוֹכֵר מַתְּנוֹת כְּהֶנָּה. וְאִם לֹא שִׁיֵּר כְּלוּם, הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַפְרִישׁ.

יא. הָיוּ שְׁנֵי מִינֵי גִּזָּה, כְּגוֹן גִּזָּה לְבָנָה וְגִזָּה שְׁחוּמָה, אוֹ גִּזַּת זְכָרִים וְגִזַּת נְקֵבוֹת, וּמָכַר מִין זֶה וְהִנִּיחַ הַמִּין הָאַחֵר - זֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ עַל מַה שֶּׁלָּקַח, וְזֶה נוֹתֵן לְעַצְמוֹ עַל מַה שֶּׁהִנִּיחַ.

יב. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְהָיוּ לוֹ גִּזּוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר נִגְזְזוּ אוֹ מִשֶּׁנִּתְגַּיֵּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

יג. כַּמָּה צֹאן יִהְיוּ לוֹ, וְיִהְיוּ חַיָּבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז? אֵין פָּחוֹת מֵחָמֵשׁ; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בַּגִּזָּה שֶׁלָּהֶן, אֵין פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שִׁשִּׁים סֶלַע, וְתִהְיֶה גִּזַּת כֹּל אַחַת מֵהֶן, אֵין פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל שְׁתִּים עֶשְׂרֵה סֶלַע. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן גוֹזֶזֶת פָּחוֹת מִשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה סֶלַע - אַף עַל פִּי שֶׁחֲמִשְׁתָּן גוֹזְזוֹת שִׁשִּׁים סֶלַע אוֹ יָתֵר, הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מֵרֵאשִׁית הַגֵּז.

יד. הַשֻּׁתָּפִין, חַיָּבִין בְּרֵאשִׁית הַגֵּז - וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּחֵלֶק כָּל אֶחָד מֵהֶן כַּשִּׁעוּר; אֲבָל חָמֵשׁ צֹאן בִּלְבַד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, פְּטוּרִין.

טו. רֵאשִׁית הַגֵּז, מִצְוָתָהּ בַּתְּחִלָּה; וְאִם הִפְרִישׁ בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף, יָצָא. הָיוּ לוֹ חָמֵשׁ צֹאן, וְגָזַז אַחַת בִּלְבַד, וּמָכַר גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ גָּזַז שְׁנִיָּה וּמְכָרָהּ, וְאַחַר כָּךְ גָּזַז שְׁלִישִׁית וּמְכָרָהּ - הַכֹּל מִצְטָרְפוֹת לְרֵאשִׁית הַגֵּז, וְחַיָּב אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים. וְיֵשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן הֶחָדָשׁ עַל הַיָּשָׁן, וּמִמִּין גִּזָּה עַל מִין גִּזָּה אַחֵר. אֲבָל אִם הָיְתָה רָחֵל אַחַת, וּגְזָזָהּ וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ, וְאַחַר כָּךְ קָנָה שְׁנִיָּה, וּגְזָזָהּ וְהִנִּיחַ גִּזָּתָהּ - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת.

טז. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ גִּזּוֹת רַבּוֹת שֶׁל רֵאשִׁית הַגֵּז, וְהוּא רוֹצֶה לַחְלֹק לַכֹּהֲנִים - לֹא יִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד פָּחוֹת מִמִּשְׁקַל חָמֵשׁ סְלָעִים מְלֻבָּן, כְּדֵי [- מספיק ל:] בֶּגֶד קָטָן. לֹא שֶׁיְּלַבְּנוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לוֹ - אֶלָּא יִתֵּן לוֹ מִצֶּמֶר הַגִּזָּה כְּשֶׁהוּא צוֹאִי [לא מלובן], כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַחַר הַלִּבּוּן חָמֵשׁ סְלָעִים אוֹ יָתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּתֵּן לוֹ", שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי מַתָּנָה הַמּוֹעֶלֶת.

יז. רֵאשִׁית הַגֵּז, חֵלִין לְכָל דָּבָר. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר, שֶׁנּוֹתְנִין אוֹתוֹ לְכֹהֶנֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִשּׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל - כְּמַתְּנוֹת בְּהֵמָה; וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁדִּין שְׁנֵיהֶן אֶחָד הוּא.

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים פֶּרֶק יא

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְפִדּוֹת כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל, בְּנוֹ שֶׁהוּא בְּכוֹר לְאִמּוֹ הַיִּשְׂרְאֵלִית - שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל פֶּטֶר רֶחֶם - לִי", וְנֶאֱמַר: "אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם".

ב. וְאֵין הָאִשָּׁה חַיֶּבֶת לִפְדּוֹת אֶת בְּנָהּ - שֶׁהַחַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, הוּא שֶׁחַיָּב לִפְדּוֹת אֶת בְּנוֹ. עָבַר הָאָב וְלֹא פָּדָהוּ - כְּשֶׁיִּגְדַּל, יִפְדֶּה אֶת עַצְמוֹ.

ג. הָיָה הוּא לִפְדּוֹת וּבְנוֹ לִפְדּוֹת - יִפְדֶּה אֶת עַצְמוֹ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יִפְדֶּה בְּנוֹ; וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא כְּדֵי פִּדְיוֹן אֶחָד, יִפְדֶּה עַצְמוֹ.

ד. הָיָה בְּנוֹ לִפְדּוֹת, וְהִגִּיעַ עֵת לַעֲלוֹת לָרֶגֶל, וְאֵין לוֹ כְּדֵי לָזֶה וְלָזֶה - פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ, וְאַחַר כָּךְ עוֹלֶה לָרֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה", וְאַחַר כָּךְ "וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם".

ה. הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ - מְבָרֵךְ 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן הַבֵּן', וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ', וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן. וְאִם פָּדָה עַצְמוֹ - מְבָרֵךְ 'לִפְדּוֹת הַבְּכוֹר', וּמְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ'.

ו. מִצְוָה זוֹ נוֹהֶגֶת בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן. וּבְכַמָּה פּוֹדֵהוּ? בְּחָמֵשׁ סְלָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפְדוּיָו, מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה" - בֵּין בְּכֶסֶף, בֵּין בְּשָׁוֶה כֶּסֶף מִן הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁגּוּפָן מָמוֹן כְּעִנְיַן הַשְּׁקָלִים. לְפִיכָךְ, אֵין פּוֹדִין בְּקַרְקָעוֹת; וְלֹא בַּעֲבָדִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּקַרְקָעוֹת; וְלֹא בִּשְׁטָרוֹת, לְפִי שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן. וְאִם פָּדָהוּ בָּהֶן, אֵינוֹ פָּדוּי.

ז. כָּתַב לַכֹּהֵן שְׁטַר חוֹב שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים - חַיָּב לִתֵּן לוֹ, וּבְנוֹ אֵינוֹ פָּדוּי. נָתַן לוֹ כְּלִי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בַּשּׁוּק חָמֵשׁ סְלָעִים, וְקִבְּלוֹ הַכֹּהֵן בְּחָמֵשׁ סְלָעִים - הֲרֵי בְּנוֹ פָּדוּי. נָתַן חָמֵשׁ סְלָעִים לַעֲשָׂרָה כֹּהֲנִים, בֵּין בְּבַת אַחַת בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה - יָצָא.

ח. רָצָה הַכֹּהֵן לְהַחְזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן, מַחְזִיר. וְלֹא יִתֵּן הוּא לוֹ, וְדַעְתּוֹ שֶׁיַּחְזִיר; וְאִם עָשָׂה כֵּן, וְהֶחְזִיר לוֹ - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי, עַד שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה גְּמוּרָה; וְאִם רָצָה הַכֹּהֵן אַחַר כָּךְ לְהַחְזִיר, יַחֲזִיר. וְכֵן אִם פֵּרֵשׁ, וְנָתַן לוֹ עַל מְנָת לְהַחְזִיר - הֲרֵי בְּנוֹ פָּדוּי.

ט. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם פְּטוּרִין מִפִּדְיוֹן הַבֵּן, מִקַּל וָחֹמֶר - אִם פָּטְרוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר [- שהתמנו במקום בכורות ישראל], דִּין הוּא שֶׁיִּפְטְרוּ עַצְמָן.

י. יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַכֹּהֶנֶת וּמִן הַלְּוִיָּה, פָּטוּר - שֶׁאֵין הַדָּבָר תָּלוּי בָּאָב אֶלָּא בָּאֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל".

יא. לְוִיָּה הַמְעֻבֶּרֶת מִגּוֹי, בְּנָהּ פָּטוּר; וְכֹהֶנֶת הַמְעֻבֶּרֶת מִן הַגּוֹי - בְּנָהּ חַיָּב, שֶׁהֲרֵי נִפְסְלָה אִמּוֹ מִן הַכְּהֻנָּה בִּבְעִילַת הַגּוֹי.

יב. כֹּהֵן שֶׁנּוֹלַד לוֹ בֵּן חָלָל [- פסול לכהונה], מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ; שֶׁלֹּא זָכָה הָאָב בִּפְדְיוֹנוֹ. מֵת הָאָב אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵין הַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי הָאָב זָכָה בִּפְדְיוֹנוֹ.

יג. הַשִּׁפְחָה שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרָה וְנָכְרִית שֶׁנִּתְגַּיְּרָה כְּשֶׁהֵן מְעֻבָּרוֹת, וְיָלְדוּ - אַף עַל פִּי שֶׁהוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה - הוֹאִיל וְנוֹלַד בִּקְדֻשָּׁה, חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל", וַהֲרֵי פֶּטֶר רֶחֶם בְּיִשְׂרָאֵל. אֵין יָדוּעַ אִם קֹדֶם שֶׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה, אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיְּרָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

יד. הַנָּכְרִית וְהַשִּׁפְחָה שֶׁיָּלְדוּ, וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיְּרוּ וְנִשְׁתַּחְרְרוּ, וְיָלְדוּ יָלָד אַחֵר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּטֶר רֶחֶם", וְאֵין זֶה פֶּטֶר רֶחֶם. וְכֵן הַבָּא אַחַר הַנְּפָלִים - כָּל נֵפֶל שֶׁאִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה, הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם; וְכָל נֵפֶל שֶׁאֵין אִמּוֹ טְמֵאָה לֵדָה - כְּגוֹן הַמַּפֶּלֶת כְּמִין דָּגִים וַחֲגָבִים, אוֹ הַמַּפֶּלֶת יוֹם אַרְבָּעִים, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הַבָּא אַחֲרָיו בְּכוֹר לַכֹּהֵן, וְחַיָּב לִפְדּוֹת.

טו. חָתַךְ הָעֻבָּר בְּמֵעֶיהָ, וְהוֹצִיאוֹ אֵבֶר אֵבֶר - הַבָּא אַחֲרָיו אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם. בֵּן שְׁמוֹנָה חֳדָשִׁים שֶׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהוּא חַי, וְהֶחְזִירוֹ וָמֵת, וְכֵן בֵּן תִּשְׁעָה שֶׁמֵּת, וְיָצָא רֹאשׁוֹ וְהֶחְזַר, וְאַחַר כָּךְ יָצָא אָחִיו, וְיָלְדָה - זֶה שֶׁיָּלְדָה, אֵינוֹ פֶּטֶר רֶחֶם, שֶׁהֲרֵי נִפְטַר בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן; וּמִשֶּׁהֹצִיא פַּדַּחְתּוֹ, פּוֹטֵר הַבָּא אַחֲרָיו.

טז. יוֹצֵא דֹּפֶן [נולד בניתוח קיסרי], וְהַבָּא אַחֲרָיו כְּדַרְכּוֹ [בלידה רגילה] - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין; הָרִאשׁוֹן - לְפִי שֶׁלֹּא יָצָא מִן הָרֶחֶם, וְהַשֵּׁנִי - מִפְּנֵי שֶׁקָּדְמוֹ אַחֵר.

יז. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב בִּפְדְיוֹן? מִשֶּׁיַּשְׁלִים שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפְדוּיָו, מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה". מֵת הַבֵּן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים, וְכֵן אִם נַעֲשָׂה טְרֵפָה [- שטופו למות תוך שנה] - אֵינוֹ חַיָּב בְּחָמֵשׁ סְלָעִים; וְאִם הִקְדִּים וְנָתַן לַכֹּהֵן, יַחֲזִיר לוֹ הַפִּדְיוֹן. מֵת אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, חַיָּב בִּפְדְיוֹן; וְאִם לֹא נָתַן, יִתֵּן.

יח. מִי שֶׁפָּדָה בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִם אָמַר לוֹ 'מֵעַכְשָׁו' [- כעת יחול הפדיון], אֵין בְּנוֹ פָּדוּי; וְאִם אָמַר לוֹ [שיחול הפדיון] 'לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם' - בְּנוֹ פָּדוּי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמָּעוֹת קַיָּמִין [ביד הכהן] לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם.

יט. מִי שֶׁהוּא סָפֵק אִם הוּא חַיָּב בִּפְדְיָה אוֹ אֵינוֹ חַיָּב - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת הָאָב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הַבֵּן בְּחֶזְקַת שֶׁלֹּא נִפְדָּה, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁאָבִיו פָּדָהוּ קֹדֶם שֶׁיָּמוּת; מֵת הָאָב לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת פָּדוּי, עַד שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ שֶׁלֹּא נִפְדָּה.

כ. מִי שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ [- לא ילדה מעולם], וְיָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶם יָצָא רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. יָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה מֵהֶם הַבְּכוֹר, נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - פָּטוּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. מֵת הָאָב - בֵּין בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם בֵּין לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, בֵּין שֶׁלֹּא חָלְקוּ הָאַחִים בֵּין שֶׁחָלְקוּ - יִנָּתֵן מִן הַנְּכָסִים חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁכְּבָר נִתְחַיְּבוּ הַנְּכָסִים.

כא. שְׁתֵּי נָשָׁיו שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן עֶשֶׂר סְלָעִים לַכֹּהֵן. נָתַן עֶשֶׂר סְלָעִים לַכֹּהֵן, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתַן, יַחֲזִיר לוֹ חָמֵשׁ סְלָעִים; וְאִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתַן, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶם - שֶׁהֲרֵי לֹא עִיֵּן פִּדְיוֹן זֶה עַל בֵּן זֶה, וְכָל אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לוֹמַר: 'הַחְזֵר מֵחֲבֵרִי'.

כב. שְׁתֵּי נָשָׁיו שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, שֶׁיָּלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶחָד מֵהֶם זָכָר פֶּטֶר רֶחֶם.

כג. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה נוֹלַד רִאשׁוֹן - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, נְקֵבָה נוֹלְדָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר.

כד. שְׁתֵּי נָשָׁיו, אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן. מֵת אֶחָד מֵהֶם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, הָאָב פָּטוּר; מֵת הָאָב, יִנָּתֵן מִן הַנְּכָסִים חָמֵשׁ סְלָעִים.

כה. יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, זוֹ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה יָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר, וְזוֹ שֶׁבִּכְּרָה יָלְדָה זָכָר.

כו. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - זֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים וְזֶה נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים. נָתְנוּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת אֶחָד מִן הַבָּנִים בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִם לִשְׁנֵי כֹּהֲנִים נָתְנוּ, אֵין יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָם; וְאִם לְכֹהֵן אֶחָד נָתְנוּ - כּוֹתֵב אֶחָד מֵהֶם לַחֲבֵרוֹ הַרְשָׁאָה, וְיֵלֵךְ זֶה בַּהַרְשָׁאָה וַיַּחְזִיר מִן הַכֹּהֵן חָמֵשׁ סְלָעִים.

כז. יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה, וְנִתְעָרְבוּ - הָאָבוֹת פְּטוּרִין, וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ. וְכֵן מְבַכֶּרֶת [- ילדה בכור] שֶׁלֹּא שָׁהָת אַחַר בַּעֲלָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין, וְהַבֵּן חַיָּב לִפְדּוֹת אֶת עַצְמוֹ.

כח. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם.

כט. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ, נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים לַכֹּהֵן; יָלְדוּ זָכָר וּנְקֵבָה, אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם.

ל. יָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - זֶה שֶׁלֹּא בִּכְּרָה אִשְׁתּוֹ, נוֹתֵן חָמֵשׁ סְלָעִים; שֶׁאֵינוֹ נִפְטָר אֶלָּא בִּשְׁתֵּי סְפֵקוֹת - אִם אִשְׁתּוֹ יָלְדָה זָכָר בִּלְבַד חַיָּב, וְאִם הִיא יָלְדָה זָכָר וְהַנְּקֵבָה חַיָּב אֶלָּא אִם כֵּן יָלְדָה נְקֵבָה תְּחִלָּה. וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר רָחוֹק, יִתֵּן פִּדְיוֹנוֹ.

יום שבת קודש כ"ב תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת בִּכּוּרִים פֶּרֶק יב

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִפְדּוֹת כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, פֶּטֶר [בכור] חֲמוֹר בְּשֶׂה; וְאִם לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ, מִצְוַת עֲשֵׂה לְעָרְפוֹ,

שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה, וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ". וּשְׁתֵּי מִצְוֹות אֵלּוּ - נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן; וּמִצְוַת פִּדְיָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת עֲרִיפָה.

ב. הַשֶּׂה שֶׁפּוֹדִין בּוֹ - נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל פֶּטֶר רֶחֶם וְגוֹ' וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה, תִּפְדֶּה".

ג. בְּהֵמָה טְמֵאָה הָאֲמוּרָה כָּאן, הִיא הַחֲמוֹר בִּלְבַד.

ד. פֶּטֶר חֲמוֹר אָסוּר בַּהֲנָאָה, עַד שֶׁיִּפְדֶּה; וְאִם מְכָרוֹ קֹדֶם פִּדְיוֹן, דָּמָיו אֲסוּרִים. וְאִם מֵת קֹדֶם פִּדְיוֹן, אוֹ שֶׁעָרְפוֹ - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה אַף לְאַחַר עֲרִיפָתוֹ, הוֹאִיל וְלֹא נִפְדָּה. לְפִיכָךְ, אִם לֹא פְּדָהוּ, וְנָתַן פֶּטֶר הַחֲמוֹר בְּעַצְמוֹ לַכֹּהֵן - אָסוּר לַכֹּהֵן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, עַד שֶׁיִּפְדֶּהוּ בְּשֶׂה, וְיִקַּח הַשֶּׂה לְעַצְמוֹ; אוֹ יַעֲרֹף אוֹתוֹ וְיִקָּבֵר. וְהַכֹּהֲנִים חֲשׁוּדִים עַל דָּבָר זֶה; לְפִיכָךְ, אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן פֶּטֶר חֲמוֹר לַכֹּהֵן, אֶלָּא אִם כֵּן פָּדָהוּ הַכֹּהֵן בְּפָנָיו.

ה. הִפְרִישׁ פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, וּמֵת הַשֶּׂה קֹדֶם שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לַכֹּהֵן - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ; וְיִתֵּן הַנִּבְלָה לַכֹּהֵן לַהֲנוֹת בָּהּ. מֵת פֶּטֶר הַחֲמוֹר אַחַר שֶׁפָּדָהוּ, יִתֵּן הַטָּלֶה לַכֹּהֵן; וּמֵתָר בַּהֲנָיָתוֹ, שֶׁכְּבָר נִפְדָּה.

ו. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב לִפְדּוֹתוֹ? מִשֶּׁיִּוָּלֵד וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמֵאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אִם רָצָה לְעָרְפוֹ, עוֹרְפוֹ; וְאִם רָצָה לִפְדּוֹתוֹ, פּוֹדֶה; וְאֵין כָּאן אֶלָּא עִכּוּב מִצְוָה בִּלְבַד.

ז. לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיס [סכין גדול] מֵאֲחוֹרָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ". וְאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ לֹא בְּמַקֵּל, וְלֹא בְּקָנֶה, וְלֹא בְּקַרְדֹּם, וְלֹא בִּמְגֵרָה [מסור] - אֶלָּא בְּקוֹפִיס; וְלֹא יַכְנִיסֶנּוּ לְחֶדֶר, וְיִנְעַל הַדֶּלֶת בְּפָנָיו עַד שֶׁיָּמוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲרַפְתּוֹ".

ח. אֵין פּוֹדִין לֹא בְּעֵגֶל, וְלֹא בְּחַיָּה, וְלֹא בְּשֶׂה שָׁחוּט, וְלֹא בִּטְרֵפָה, וְלֹא בְּכִלְאַיִם, וְלֹא בְּכוּי [- ספק בהמה או חיה] - שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּפְדֶּה בְשֶׂה"; וְאֵין קָרוּי שֶׂה, אֶלָּא כְּבָשִׂים וְעִזִּים חַיִּים בִּלְבַד.

ט. אֵין פּוֹדִין בְּשֶׂה הַדּוֹמֶה לְמִין אַחֵר; וְאִם פָּדָה, פָּדוּי. וּפוֹדִין בְּבֶן פְּקוּעָה [עובר שנמצא בבטן אימו אחר שחיטתה]; וְאֵין פּוֹדִין בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן: "כַּצְּבִי וְכָאַיָּל" - מַה צְּבִי וְאַיָּל אֵין פּוֹדִין בּוֹ, אַף הֵן אֵין פּוֹדִין בָּהֶן.

י. פּוֹדִין בְּשֶׂה - בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, בֵּין תְּמִימִים בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין, בֵּין קְטַנִּים בֵּין גְּדוֹלִים.

יא. שֶׂה שֶׁלָּקְחוֹ מִדְּמֵי שְׁבִיעִית, אֵין פּוֹדִין בּוֹ אֶת הַוַּדַּאי; אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַסָּפֵק. אִם אֵין לוֹ שֶׂה לִפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֶהוּ בְּשָׁוִיו, וְנוֹתֵן דָּמָיו לַכֹּהֵן; לֹא אָמְרָה תּוֹרָה 'שֶׂה' לְהַחְמִיר עָלָיו, אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו - שֶׁאִם הָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁשָּׁוֶה עֶשֶׂר סְלָעִים, יֵשׁ לוֹ לִפְדּוֹתוֹ בְּשֶׂה שָׁוֶה דִּינָר; וְלֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִן הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁנִּפְדֶּה בְּכֶסֶף.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ דְּמֵי פֶּטֶר חֲמוֹר מִשְּׁלֹשָׁה זוּזִים וָמַעְלָה; אֲבָל אִם הָיוּ דָּמָיו פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה זוּזִים, אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּשֶׂה אוֹ בִּשְׁלֹשָׁה זוּזִים. וְעַיִן יָפָה, לֹא יִפְחוֹת מִסֶּלַע; וְעַיִן רָעָה, בַּחֲצִי סֶלַע; וּבֵינוֹנִית, בִּשְׁלֹשָׁה זוּזִים.

יג. וְהַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה פָּדוּי, וְהַחֲמוֹר לְבַעֲלָיו.

יד. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים פְּטוּרִים מִפֶּטֶר חֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּכוֹר הָאָדָם, וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה, תִּפְדֶּה", כֹּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּבְכוֹר אָדָם, יֶשְׁנוֹ בִּבְכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה; וְהַפָּטוּר מִבְּכוֹר אָדָם, פָּטוּר מִבְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה.

טו. הַלּוֹקֵחַ [קונה] עֵבֶר חֲמוֹרוֹ שֶׁל נָכְרִי, אוֹ הַמּוֹכֵר עֵבֶר חֲמוֹרוֹ לְנָכְרִי - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה; וְאֵין קוֹנְסִין אוֹתוֹ עַל דָּבָר זֶה. הָיָה הַנָּכְרִי שֵׁתֶף בָּאֵם אוֹ בַּבְּכוֹר, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא אֶחָד מֵאֶלֶף בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. הָיָה לוֹ בּוֹ אוֹ בְּאִמּוֹ אֵבֶר אֶחָד, כְּגוֹן יָד אוֹ רַגְלוֹ אֲפִלּוּ אָזְנוֹ - כֹּל שֶׁאִלּוּ יֵחָתֵךְ יִהְיֶה בַּעַל מוּם, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה; וְאִם כְּשֶׁיֵּחָתֵךְ חֵלֶק הַנָּכְרִי לֹא יִהְיֶה בַּעַל מוּם לַמִּזְבֵּחַ, הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְכֵן הַמְקַבֵּל חֲמוֹר מִן הַגּוֹי לִהְיוֹת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, וְהַוָּלָד בֵּינֵיהֶם [- לשניהם], אוֹ נָכְרִי שֶׁקִּבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל - הַכֹּל פָּטוּר מִן הַבְּכוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל - בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה", עַד שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בְּיִשְׂרָאֵל.

טז. גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיֵּר יָלְדָה חֲמוֹרוֹ אוֹ אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - הֲרֵי זֶה חַיָּב לַעֲרֹף אוֹ לִפְדּוֹתוֹ; וְאִם פָּדָה בְּשֶׂה - הַשֶּׂה שֶׁל גֵּר, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

יז. גּוֹי שֶׁהִפְרִישׁ פֶּטֶר חֲמוֹר, מוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב; וַהֲרֵי הוּא מֻתָּר בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה.

יח. פָּרָה שֶׁיָּלְדָה כְּמִין חֲמוֹר, אוֹ חֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה כְּמִין סוּס - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" וּ"פֶטֶר חֲמוֹר", שְׁתֵּי פְּעָמִים - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַיּוֹלֵד חֲמוֹר וְהַנּוֹלָד חֲמוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנֵי חֲמוֹר, חַיָּב בַּבְּכוֹרָה.

יט. חֲמוֹרוֹ שֶׁלֹּא בִּכְּרָה, וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן טָלֶה לַכֹּהֵן. יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד כְּדֵי לְהַפְקִיעַ קְדֻשָּׁה מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בַּהֲנָיָה, שֶׁמָּא הַזָּכָר נוֹלַד תְּחִלָּה, וְטָלֶה זֶה שֶׁהִפְרִישׁ - לַבְּעָלִים, וְאֵינוֹ לַכֹּהֵן; שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

כ. שְׁתֵּי חֲמוֹרָיו שֶׁלֹּא בִּכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן שְׁנֵי טְלָאִים לַכֹּהֵן; זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן.

כא. יָלְדוּ שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת - אֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ טָלֶה לְעַצְמוֹ, לְפִי שֶׁיֵּשׁ כָּאן סְפֵקוֹת הַרְבֵּה - שֶׁמָּא הָאַחַת יָלְדָה זָכָר וְהַשְּׁנִיָּה שְׁתֵּי נְקֵבוֹת, אוֹ שֶׁמָּא יָלְדָה נְקֵבָה וְהָאַחֶרֶת זָכָר וְאַחֲרָיו נְקֵבָה, אוֹ נְקֵבָה וְאַחֲרֶיהָ זָכָר; וְכֵן סְפֵקוֹת הַרְבֵּה יֵשׁ בִּשְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת. אַחַת בִּכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּכְּרָה, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים וְנִתְעָרְבוּ - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן; זָכָר וּנְקֵבָה, מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד לְעַצְמוֹ וְאֵינוֹ לַכֹּהֵן - מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

כב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ חֲמוֹר מִן הַנָּכְרִי, וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּכְּרָה אוֹ לֹא בִּכְּרָה, וְיָלְדָה זָכָר - פּוֹדֶה אוֹתוֹ בְּשֶׂה, וְהוּא לַבְּעָלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק.

כג. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשֶׂר טְלָאִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן הִפְרִישוֹ עַל סְפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר - הֲרֵי כֻּלָּן חֻלִּין לְכָל דָּבָר, וּמִתְעַשְּׂרִין [במעשר בהמה] כִּשְׁאָר הַבְּהֵמָה; וּמַפְרִישׁ אֶחָד מֵהֶן מַעֲשֵׂר, וְהַשְּׁאָר שֶׁלּוֹ כְּשֶׁהָיוּ.

כד. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וַדָּאִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנִּפְלוּ לוֹ מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן, וְאוֹתוֹ אָבִי אִמּוֹ הַכֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶם עֲשָׂרָה שֵׁיִן, וְהֵם שֶׁלּוֹ; וְחַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל

יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים מִצְוֹות - תֵּשַׁע מִצְוֹות עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹות לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) שֶׁתִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ מִמְּלַאכְתָּהּ בַּשְּׁבִיעִית; (ב) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאִילָן בְּשָׁנָה זוֹ; (ד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר הַסָּפִיחַ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (ה) שֶׁלֹּא יִבְצֹר הַזְּרִיעִים כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (ו) שֶׁיִּשְׁמִיט מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ; (ז) שֶׁיִּשְׁמִיט כָּל הַלְּוָאָתוֹ; (ח) שֶׁלֹּא יִגֹּשׁ וְלֹא יִתְבַּע הַלְוָה; (ט) שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּהַלְווֹת קֹדֶם הַשְּׁמִטָּה כְּדֵי שֶׁלֹּא יְאַבֵּד מָמוֹנוֹ; (י) לִסְפֹּר הַשָּׁנִים שֶׁבַע שֶׁבַע; (יא) לְקַדֵּשׁ שְׁנַת חֲמִשִּׁים; (יב) לִתְקֹעַ בַּשּׁוֹפָר בַּעֲשִׂירִי לְתִשְׁרֵי כְּדֵי לָצֵאת עֲבָדִים חָפְשִׁי; (יג) שֶׁלֹּא תֵּעָבֵד אֲדָמָה בְּשָׁנָה זוֹ; (יד) שֶׁלֹּא יִקְצֹר סְפִיחֶיהָ כְּנֶגֶד הַקּוֹצְרִים; (טו) שֶׁלֹּא יִבְצֹר נְזִירֶיהָ כְּנֶגֶד הַבּוֹצְרִים; (טז) לִתֵּן גְּאֻלָּה לָאָרֶץ בְּשָׁנָה זוֹ, וְזֶהוּ דִּין שְׂדֵה אֲחֻזָּה וּשְׂדֵה מִקְנָה; (יז) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר הָאָרֶץ לִצְמִיתוּת; (יח) דִּין בָּתֵּי עָרֵי חוֹמָה; (יט) שֶׁלֹּא יִנְחַל כָּל שֵׁבֶט לֵוִי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא נוֹתְנִין לָהֶם עָרִים מַתָּנָה לָשֶׁבֶת בָּהֶן; (כ) שֶׁלֹּא יִקַּח שֵׁבֶט לֵוִי חֵלֶק בַּבִּזָּה; (כא) לִתֵּן לַלְוִיִּם עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶן; (כב) שֶׁלֹּא יִמָּכֵר מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם, אֶלָּא גּוֹאֲלִין לְעוֹלָם בֵּין לִפְנֵי הַיּוֹבֵל בֵּין לְאַחַר הַיּוֹבֵל. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁבּוֹת בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ וַעֲבוֹדַת הָאִילָנוֹת - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'", וְנֶאֱמַר: "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת". וְכָל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה מֵעֲבוֹדַת הָאָרֶץ אוֹ הָאִילָנוֹת בְּשָׁנָה זוֹ, בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע, וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר".

ב. אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא עַל הַזְּרִיעָה אוֹ עַל הַזְּמִירָה, וְעַל הַקְּצִירָה אוֹ עַל הַבָּצִיר; וְאֶחָד כֶּרֶם, וְאֶחָד שְׁאָר הָאִילָנוֹת.

ג. וּזְמִירָה בִּכְלַל זְרִיעָה, וּבְצִירָה בִּכְלַל קְצִירָה. וְלָמָּה פֵּרְטָן הַכָּתוּב? לוֹמַר לְךָ - עַל שְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת אֵלּוּ בִּלְבַד הוּא שֶׁחַיָּב. וְעַל שְׁאָר הַתּוֹלְדוֹת שֶׁבַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, עִם שְׁאָר הָאָבוֹת שֶׁלֹּא נִתְפָּרְשׁוּ בְּעִנְיָן זֶה - אֵינוֹ לוֹקֶה עֲלֵיהֶן, אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן].

ד. כֵּיצַד? הַחוֹרֵשׁ אוֹ הַחוֹפֵר לְצֹרֶךְ הַקַּרְקַע, אוֹ הַמְסַקֵּל, אוֹ הַמְזַבֵּל, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר עֲבוֹדַת הָאָרֶץ, וְכֵן הַמַּבְרִיךְ [משחיל בקרקע ענף מחובר], אוֹ הַמַּרְכִּיב [מחבר אילן באילן אחר], אוֹ הַנּוֹטֵעַ, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מֵעֲבוֹדַת הָאִילָנוֹת - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶם.

ה. אֵין נוֹטְעִין בַּשְּׁבִיעִית אֲפִלּוּ אִילַן סָרָק, וְלֹא יַחְתֹּךְ הַיַּבֹּלֶת מִן הָאִילָנוֹת, וְלֹא יְפָרֵק הֶעָלִין וְהַבַּדִּין [ענפים] הַיְבֵשִׁים, וְלֹא יַאֲבִק אֶת צַמְרָתוֹ בְּאָבָק, וְלֹא יְעַשֵּׁן תַּחְתָּיו כְּדֵי שֶׁתָּמוּת הַתּוֹלַעַת, וְלֹא יָסוּךְ אֶת הַנִּטִּיעוֹת בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ זֵהֲמָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאכַל אוֹתוֹ הָעוֹף כְּשֶׁהוּא רַךְ, וְלֹא יָסוּךְ אֶת הַפַּגִּין [תאנים שלא בשלו], וְלֹא יִנְקֹב אוֹתָן, וְלֹא יִכְרֹךְ אֶת הַנִּטִּיעוֹת, וְלֹא יִקְטֹם אוֹתָן, וְלֹא יְפַסֵּג [יתמוך] אֶת הָאִילָנוֹת, וְכֵן שְׁאָר כָּל עֲבוֹדַת הָאִילָן. וְאִם עָשָׂה אַחַת מֵאֵלּוּ בַּשְּׁבִיעִית, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

ו. אֵין מַצִּיתִין אֶת הָאוּר בְּאִישַׁת [בסבך] הַקָּנִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדַת קַרְקַע [שעי"ז מכינה לזריעה]. וְאֵין מְלַמְּדִין אֶת הַפָּרָה לַחְרֹשׁ אֶלָּא בְּחוֹל. וְאֵין בּוֹדְקִין אֶת הַזְּרָעִים בְּעָצִיץ מָלֵא עָפָר; אֲבָל בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בְּעָצִיץ מָלֵא גְּלָלִים. וְשׁוֹרִין אֶת הַזְּרָעִים בַּשְּׁבִיעִית, כְּדֵי לִזְרָעָם בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וּמְקַיְּמִין [- שומרים שלא יוזק] אֶת הָאֲלוֹיֵי [מין בשמים] בְּרֹאשׁ הַגַּג, אֲבָל אֵין מַשְּׁקִין אוֹתוֹ.

ז. סוֹקְרִין [צובעים] אֶת הָאִילָן [שנושרים פירותיו] בְּסִקְרָא [אדום], וְטוֹעֲנִין אוֹתוֹ בַּאֲבָנִים, וְעוֹדְרִין תַּחַת הַגְּפָנִים. וְהַמְקַשְּׁקֵשׁ בְּזֵיתִים [להסיר - מהן פסולת] אִם לְהַבְרוֹת [לשבח] אֶת הָאִילָן, אָסוּר; וְאִם לִסְתֹּם אֶת הַפַּצִּימִים [סדקים], מֻתָּר.

ח. מַשְּׁקִין בֵּית הַשַּׁלְהִין בַּשְּׁבִיעִית, וְהִיא שְׂדֵה הַזְּרָעִים שֶׁהִיא צְמֵאָה בִּיוֹתֵר. וְכֵן שְׂדֵה הָאִילָנוֹת - אִם הָיוּ מְרֻחָקִין זֶה מִזֶּה יָתֵר מֵעֶשֶׂר לְבֵית סְאָה - מוֹשְׁכִין אֶת הַמַּיִם מֵאִילָן לְאִילָן, אֲבָל לֹא יַשְׁקוּ אֶת כָּל הַשָּׂדֶה; וְאִם הָיוּ מְקֹרָבִין זֶה לָזֶה עֶשֶׂר לְבֵית סְאָה, מַשְּׁקִין כָּל הַשָּׂדֶה בִּשְׁבִילָן. וְכֵן עָפָר הַלָּבָן - מְרַבְּצִין אוֹתוֹ בְּמַיִם בַּשְּׁבִיעִית, בִּשְׁבִיל הָאִילָנוֹת שֶׁלֹּא יִפָּסְדוּ.

ט וְעוֹשִׂין עוּגִיּוֹת לַגְּפָנִים [גומות מסביבם שיאספו שם מים]; וְעוֹשִׂין [חופרים] אֶת אַמַּת [תעלת] הַמַּיִם כַּתְּחִלָּה, וּמְמַלְּאִין אֶת הַנְּקָעִים מַיִם.

י. וּמִפְּנֵי מָה הִתִּירוּ כָּל אֵלּוּ? שֶׁאִם לֹא יַשְׁקֶה, תֵּעָשֶׂה הָאָרֶץ מְלֵחָה, וְיָמוּת כָּל עֵץ שֶׁבָּהּ; וְהוֹאִיל וְאִסּוּר הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדִּבְרֵיהֶם - לֹא גָּזְרוּ עַל אֵלּוּ; שֶׁאֵין אִסּוּר מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא אוֹתָן שְׁנֵי אָבוֹת וּשְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת שֶׁלָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יא. מִשֶּׁרָבוּ הָאַנָּסִין, וְהִטִּילוּ מַלְכֵי גּוֹיִם עַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת מְזוֹנוֹת לְחֵילוֹתֵיהֶם - הִתִּירוּ לִזְרֹעַ לָהֶן בַּשְּׁבִיעִית דְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין לָהֶן עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבַד; וְכֵן מִי שֶׁכָּפָה אוֹתוֹ אֹנֶס לַעֲשׂוֹת בַּשְּׁבִיעִית בְּחִנָּם, כְּמוֹ עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה.

יב. הַנּוֹטֵעַ בַּשְּׁבִיעִית, בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - יַעֲקֹר; מִפְּנֵי

שֶׁיִּשְׂרָאֵל חֲשׁוּדִין עַל הַשְּׁבִיעִית - אִם תֹּאמַר בְּשׁוֹגֵג: 'יְקַיֵּם', יֹאמַר הַמַּזִּיד: 'שׁוֹגֵג הָיִיתִי'.

יג. הַחוֹרֵשׁ אֶת שָׂדֵהוּ, אוֹ נָרָהּ, אוֹ זִבְּלָהּ, בַּשְּׁבִיעִית, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה יָפָה לִזְרִיעָה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - קוֹנְסִין אוֹתוֹ, וְלֹא יִזְרָעֶנָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית; וְאֵין חוֹכְרִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ כְּדֵי לְזָרְעָהּ, אֶלָּא תְּהִי בּוּרָה לְפָנָיו. וְאִם מֵת, יִזְרָעֶנָּה בְּנוֹ.

יד. הַמַּעֲבִיר קוֹצִים מֵאַרְצוֹ בַּשְּׁבִיעִית, כְּדֵי לְתַקְּנָהּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אוֹ שֶׁסִּקֵּל מִמֶּנָּה אֲבָנִים - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי - לֹא קָנְסוּ אוֹתוֹ, וּמֵתָּר לוֹ לְזָרְעָהּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

טו. הַטּוֹמֵן לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן בַּשְּׁבִיעִית - אִם הָיוּ מִקְצָת הֶעָלִין מְגַלִּין, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ; וְאִם לָאו, אָסוּר. הַטּוֹמֵן אֶת הַלּוּף [מין בצל] וְכַיּוֹצֵא בוֹ - לֹא יִפְחוֹת מֵאַרְבַּעַת קַבִּין עַל גֹּבַהּ טֶפַח, וְטֶפַח עָפָר עַל גַּבָּיו; וְטוֹמְנוֹ בִּמְקוֹם דְּרִיסַת הָאָדָם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְמַח. וּמֵתָּר לְמָרֵס בָּאֹרֶז [להשקות עפרו ולערבבו במים] בַּשְּׁבִיעִית, אֲבָל לֹא יִכְסֵה.

טז. בָּרְאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִין: 'מְלַקֵּט אָדָם עֵצִים וַאֲבָנִים וַעֲשָׂבִים מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ - וְהוּא שֶׁיִּטֹּל הַגֵּס הַגֵּס, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְנַקּוֹת הָאָרֶץ; אֲבָל מִשְּׁדֵה חֲבֵרוֹ, נוֹטֵל בֵּין דַּק בֵּין גַּס'. מִשֶּׁרַבּוּ עוֹבְרֵי עֲבֵרָה שֶׁמִּתְכַּוְּנִין לְנַקּוֹת, וְאוֹמְרִין: 'הַגֵּס הַגֵּס אָנוּ לוֹקְטִין' - אָסְרוּ שֶׁיִּטֹּל אָדָם כְּלוּם מִשָּׂדֵהוּ, אֶלָּא מִתּוֹךְ שָׂדֵה חֲבֵרוֹ - וְהוּא שֶׁלֹּא יְלַקֵּט בְּטוֹבָה, שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: 'רְאֵה כַּמָּה טוֹבָה עָשִׂיתִי לְךָ, שֶׁחֲרֵי נִקִּיתִי שָׂדְךָ'.

יז. הָיְתָה בְּהֶמְתּוֹ עוֹמֶדֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - מְלַקֵּט וּמֵבִיא לְפָנֶיהָ; שֶׁבְּהֶמְתּוֹ מוֹכַחַת עָלָיו. וְכֵן אִם הָיְתָה שָׁם כִּירָתוֹ - מְלַקֵּט הַכֹּל וּמַדְלִיק; שֶׁכִּירָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו.

יח. הַקּוֹצֵץ אִילָן אוֹ שְׁתַּיִם לְעֵצִים, חֲרֵי זֶה מֵתָּר לְשָׁרֵשׁ [להוציאן עם השרשים]. קִצֵּץ שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר זֶה בְּצַד זֶה - לֹא יְשָׁרֵשׁ, שֶׁחֲרֵי מְתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ; אֶלָּא קוֹצֵץ מֵעַם הָאָרֶץ, וּמַנִּיחַ שָׁרָשָׁיו בָּאָרֶץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקוֹצֵץ מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ; אֲבָל מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ, מֵתָּר לְשָׁרֵשׁ.

יט. הַמְבַקֵּעַ בַּזַּיִת לִטֹּל עֵצִים - לֹא יְחַפֶּה מְקוֹם הַבִּקּוּעַ בְּעָפָר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה; אֲבָל מְכַסֶּה בַּאֲבָנִים אוֹ בְּקַשׁ.

כ. הַמְזַנֵּב בַּגְּפָנִים [כורת קצת ענפים], וְהַקּוֹצֵץ קָנִים - חֲרֵי זֶה קוֹצֵץ כְּדַרְכּוֹ, בַּקַּרְדֹּם וּבַמַּגָּל וּבַמַּגְרֵה [מסור] וּבְכָל מַה שֶׁיִּרְצֶה.

כא. אֵין קוֹצְצִין בְּתוּלַת שִׁקְמָה [מין תאנים] בַּשְּׁבִיעִית, כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְצִין בִּשְׁאָר הַשָּׁנִים - מִפְּנֵי שֶׁקִּצִּיצָתָהּ עֲבוֹדַת אִילָן, שֶׁבִּקְצִיצָה זוֹ תִּגְדַּל וְתוֹסִיף; וְאִם צָרַךְ לְעֵצֶיהָ, קוֹצֵץ אוֹתָהּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ.

כב. כֵּיצַד קוֹצְצָהּ? מֵעַם הָאָרֶץ [סמוך לקרקע] אוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים. אִילָן שֶׁנִּפְשַׁח [נבקע] - קוֹשְׁרִין אוֹתוֹ בַּשְּׁבִיעִית; וְלֹא שֶׁיַּעֲלֶה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יוֹסִיף [להיבקע].

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק ב

א. לֹא יוֹצִיא אָדָם זְבָלִים מֵחֲצֵרוֹ, וְיִתֵּן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית - מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כִּמְזַבֵּל שָׂדֵהוּ כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה יָפָה לִזְרִיעָה; וְאִם הוֹצִיא וְהֶעֱמִיד מִמֶּנּוּ אַשִּׁפָּה, מֻתָּר. וְלֹא יַעֲשֶׂה אַשִּׁפָּה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַזְּמַן שֶׁמְּזַבְּלִין בּוֹ לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ - וְהוּא מִשֶּׁיִּקְשֹׁר [שיעשה קשרים] הַמַּתִּיק [פרי מר - ונקרא מתוק בלשון סגי נהור]. וְלֹא יַעֲשֶׂה אַשִּׁפָּה פְּחוּתָה מִמֵּאָה וַחֲמִשִּׁים סְאָה שֶׁל זֶבֶל, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת שֶׁהִיא אַשִּׁפָּה; וְאִם יִרְצֶה לְהוֹסִיף, מוֹסִיף. הָיָה לוֹ דָּבָר מוּעָט, מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ. וְלֹא יַעֲשֶׂה בְּכָל בֵּית סְאָה, יָתֵר מִשָּׁלֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת.

ב. וְהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת כָּל שָׂדֵהוּ שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אַשְׁפָּתוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה, עוֹשֶׂה; וְהָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת זִבְלוֹ אוֹצָר [אשפה אחת ובה יותר מג' אשפות של ק"נ סאה], עוֹשֶׂה.

ג. הָיָה מַעֲמִיד הַזֶּבֶל עַל הַסֶּלַע, אוֹ שֶׁהֶעֱמִיק בָּאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְהֶעֱרִים הַזֶּבֶל, אוֹ שֶׁבָּנָה עַל הָאָרֶץ גֹּבַהּ שְׁלֹשָׁה וְהֶעֱמִיד עָלָיו הַזֶּבֶל - אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁעוּר. אֲפִלּוּ עָשָׂה כֵּן כַּמָּה אַשְׁפָּתוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה, בֵּין גְּדוֹלוֹת בֵּין קְטַנּוֹת - מֻתָּר; שֶׁחֲרֵי הַדָּבָר נִכָּר, שֶׁאֵינָן לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, אֶלָּא לִכְנִיסַת הַזֶּבֶל.

ד. מֻתָּר לְאָדָם לְהוֹצִיא זֶבֶל מִן הַסַּהַר [דיר] שֶׁל צֹאן, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדַרְכּוֹ כָּל מַכְנִיסֵי זֶבֶל. וְהָעוֹשֶׂה דִּיר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית, לֹא יַעֲשֶׂהוּ יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם; וַיַּכְנִיס הַצֹּאן לְתוֹכוֹ. וּכְשֶׁיְּזַבְּלוּ אֶת כָּל הַדִּיר - מַנִּיחַ דֹּפֶן אֶחָד מִדָּפְנֵי הַדִּיר, וְעוֹשֶׂה דִּיר אַחֵר בְּצִדּוֹ; נִמְצָא מְזַבֵּל בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין.

ה. הָיְתָה כָּל שָׂדֵהוּ בֵּית אַרְבַּעַת סְאִין - מְשַׁיֵּר מִמֶּנָּה מִקְצָת, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן; כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ הַכֹּל, שֶׁהַצֹּאן הִטִּילוּ בָּהּ וְנִדַּיְּרָה, וְלֹא יֹאמְרוּ: 'זִבֵּל זֶה כָּל שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית'.

ו. לֹא יִפְתַּח אָדָם מַחְצֵב כַּתְּחִלָּה לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית - שֶׁמָּא יֹאמְרוּ: 'לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ נִתְכַּוֵּן, שֶׁיָּסִיר מִמֶּנָּה הַסֶּלַע'; וְאִם הִתְחִיל מִקֹּדֶם שְׁבִיעִית, וּפִצֵּל מִמֶּנּוּ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים אֲבָנִים בְּרִבּוּעַ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ עַל רוּם שָׁלֹשׁ, כָּל אֶבֶן מֵהֶן אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם אַמָּה אוֹ גְּדוֹלוֹת מִזּוֹ - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְנַקֵּר מִמֶּנּוּ בַּשְּׁבִיעִית כָּל שֶׁיִּרְצֶה.

ז. גֹּדֶר שֶׁל אֲבָנִים שֶׁיֵּשׁ בְּגָבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר, וְרָצָה לִטֹּל כָּל אֲבָנָיו - אִם הָיוּ בּוֹ עֶשֶׂר אֲבָנִים אוֹ יָתֵר, כָּל אַחַת מֵהֶן מַשּׁוֹי שְׁנַיִם אוֹ גְּדוֹלוֹת מִזּוֹ - חֲרֵי זֶה נוֹטֵל; שֶׁהֲרוֹאֶה יוֹדֵעַ, שֶׁלְּצֹרֶךְ הָאֲבָנִים הוּא נוֹטֵל. הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, אוֹ שֶׁהָיוּ בּוֹ פָּחוֹת מֵעֶשֶׂר אֲבָנִים, אוֹ שֶׁהָיוּ אֲבָנָיו קְטַנּוֹת מִמַּשּׁוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם - נוֹטֵל עַד שֶׁיַּנִּיחַ טֶפַח סָמוּךְ לָאָרֶץ.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּתְכַּוֵּן לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ, וְהִתְחִיל לִטֹּל בַּשְּׁבִיעִית; אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּוֵּן לְתַקֵּן שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁהִתְחִיל מִקֹּדֶם שְׁבִיעִית - נוֹטֵל בַּשְּׁבִיעִית כָּל מַה שֶׁיִּרְצֶה מִכָּל מָקוֹם [אפילו גדר שפחות מי' טפחים], וְגוֹדֵר [נוטל] עַד לָאָרֶץ. וְכֵן אִם הָיָה נוֹטֵל מִשָּׂדֵה חֲבֵרוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קַבְּלָן, גּוֹדֵר עַד לָאָרֶץ.

ט. אֲבָנִים שֶׁרְאוּיִין שֶׁתְּזַעְזֵעַ אוֹתָן הַמַּחֲרֵשָׁה, אוֹ שֶׁהָיוּ מְכֻסּוֹת וְנִתְגַּלּוּ - אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׁתַּיִם שֶׁל מַשּׁוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם, חֲרֵי זֶה מֻתָּר לִטֹּל אוֹתָן; הָיוּ קְטַנּוֹת מִזֶּה, לֹא יִנָּטְלוּ.

י. הַמְסַקֵּל שָׂדֵהוּ בַּשְּׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא צָרִיךְ לָאֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת, וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוּגְעוֹת בָּאָרֶץ. וְכֵן אִם

הָיָה לוֹ בְּשָׂדֵהוּ גַּרְגֵּשׁ שֶׁל צְרוֹרוֹת, אוֹ גַּל שֶׁל אֲבָנִים - נוֹטֵל אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת, וּמַנִּיחַ אֶת הַנּוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ. וְאִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן סֶלַע, אוֹ קַשׁ - יִטֹּל אֶת כֻּלָּן.

יא. לֹא יְמַלֵּא אָדָם גַּיְא עָפָר, אוֹ יְתַקְּנוֹ בְּעָפָר - מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקֵּן אֶת הָאָרֶץ. אֲבָל עוֹשֶׂה הוּא חַיִץ [מחיצה] עַל פִּי הַגַּיְא; וְכָל אֶבֶן שֶׁיָּכוֹל לִפְשֹׁט אֶת יָדוֹ [כשעומד אחר המחיצה] וְלִטְלָהּ, וְהוּא עוֹמֵד עַל שְׂפַת הַגַּיְא - הֲרֵי זוֹ תִּבָּטֵל.

יב. אַבְנֵי כָתֵף, וְהֵם הַנִּטָּלוֹת שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ עַל הַכָּתֵף - מֻתָּר לַהֲבִיאָן מִכָּל מָקוֹם, בֵּין מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ בֵּין מִשָּׂדֵהוּ; וְכֵן הַקַּבְּלָן מֵבִיא מִכָּל מָקוֹם, וַאֲפִלּוּ אֲבָנִים קְטַנּוֹת, בֵּין מִשָּׂדֶה שֶׁקִּבְּלָהּ, בֵּין מִשָּׂדֶה שֶׁלֹּא קִבְּלָהּ.

יג. פִּרְצָה שֶׁהִיא סוּגָה [סתומה] בְּעָפָר - אִם אֵינָהּ מַכְשֶׁלֶת אֶת הָרַבִּים, אָסוּר לִבְנוֹתָהּ; וְאִם הָיְתָה מַכְשֶׁלֶת אֶת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה סוּגָה בְּעָפָר אֶלָּא פְּתוּחָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִבְנוֹתָהּ.

יד. אָסוּר לוֹ לִבְנוֹת גָּדֵר בַּשְּׁבִיעִית בֵּין שָׂדֵהוּ לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ, אֲבָל בּוֹנֶה גָּדֵר בֵּינוֹ וּבֵין רְשׁוּת הָרַבִּים; וּמֻתָּר לְהַעֲמִיק עַד הַסֶּלַע. וּמוֹצִיא אֶת הֶעָפָר, וְצוֹבְרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֶרֶךְ כָּל מַעֲמִידֵי זֶבֶל. וְכֵן אִם חָפַר בּוֹר וְשִׁיחַ וּמְעָרָה בַּשְּׁבִיעִית, צוֹבֵר הֶעָפָר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ כְּדֶרֶךְ כָּל הַחוֹפְרִים.

יום ראשון כ"ג תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק ג

א. עֲבוֹדַת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה שִׁשִּׁית, שְׁלֹשִׁים יוֹם סָמוּךְ לַשְּׁבִיעִית - אֲסוּרָה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְּנָהּ לַשְּׁבִיעִית; וְדָבָר זֶה בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם הוּא שֶׁנֶּאֱסַר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו]. וְגָזְרוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ חוֹרְשִׁין שְׂדֵה הָאִילָן עֶרֶב שְׁבִיעִית בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא עַד הָעֲצֶרֶת; וּשְׂדֵה הַלָּבָן [- חיטה], עַד הַפֶּסַח. וּבִזְמַן שֶׁאֵין הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם - מֻתָּרִין בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּדִין תּוֹרָה.

ב. אֵיזוֹ הִיא שְׂדֵה הָאִילָן? כָּל שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת לְבֵית סְאָה. אֶחָד אִילַן סָרָק, וְאֶחָד אִילַן מַאֲכָל, וַאֲפִלּוּ הֵן שֶׁל שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵן תְּאֵנִים: אִם רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת כְּכַר דְּבֵלָה שֶׁל שִׁשִּׁים מָנֶה, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה רְחוּק בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַבָּקָר יָכוֹל לַעֲבֹר בְּכֻלָּיו.

ג. הָיוּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לְבֵית סְאָה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה, וְאֶחָד רָאוּי לַעֲשׂוֹת שִׁשִּׁים מָנֶה אוֹ יָתֵר, וְהַשְּׁנַיִם אֵינָם רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת, אוֹ שְׁנַיִם רְאוּיִין לַעֲשׂוֹת אֲפִלּוּ מֵאָה מָנֶה, וְאֶחָד אֵינוֹ עוֹשֶׂה - אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֶלָּא צָרְכָּן, וְהוּא מְלֹא הָאוֹרֶה [- שיספיק המעבר לקוטף] וְסַלּוֹ חוּצָה לוֹ.

ד. הָיוּ מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד תִּשְׁעָה, וּרְאוּיִין לַעֲשׂוֹת שִׁשִּׁים מָנֶה - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַה שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַעֲשׂוֹת.

ה. הָיוּ עֲשָׂרָה אִילָנוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה אוֹ יָתֵר, בֵּין עוֹשִׂין בֵּין שֶׁאֵינָן עוֹשִׂין - חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן. עֶשֶׂר נְטִיעוֹת מְפֻזָּרוֹת לְתוֹךְ בֵּית סְאָה, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְדָבָר זֶה, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.

ו. הָיוּ עֲשׂוּיוֹת שׁוּרָה אַחַת, {אוֹ} מֻקָּפוֹת עֲטָרָה [כקשת] - אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶן אֶלָּא צָרְכָּן לְכָל אַחַת וְאַחַת. וְהַדְּלוּעִין עִם הַנְּטִיעוֹת, מִצְטָרְפוֹת לַעֲשָׂרָה.

ז. אֵיזוֹ הִיא נְטִיעָה? זֶה הָאִילָן הַקָּטָן, כָּל זְמַן שֶׁקּוֹרְאִין לוֹ 'נְטִיעָה'.

ח. אִילָן שֶׁנִּקְצַץ וְהוֹצִיא חֲלִיפִין - אִם נִקְצַץ מִטֶּפַח וּלְמַעְלָה, הֲרֵי הוּא כְּאִילָן; מִטֶּפַח וּלְמַטָּה, הֲרֵי הוּא כִּנְטִיעָה.

ט. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ; אֲבָל בַּזְּמַן הַזֶּה, מֻתָּרִין בַּעֲבוֹדַת הָאָרֶץ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. אַף בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ, מֻתָּר לְסַקֵּל וּלְזַבֵּל הַשָּׂדֶה וְלַעֲדֹר הַמִּקְשָׁאוֹת וְהַמִּדְלָעוֹת וּבֵית הַשַּׁלְהֵין [- שדות הזקוקים להשקאה] - עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וּמְזַבְּלִין וּמְפָרְקִין וּמְאַבְּקִין וּמְעַשְּׁנִין וּמְקַרְסְמִין וּמְזָרְדִין [כריתת ענפים] וּמְפַסְּלִין [כריתת ענפים יבשים] וּמְזַהֲמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת, וְכוֹרְכִין וְקוֹטְמִין אוֹתָן, וְעוֹשִׂין לָהֶן בָּתִּים [סככות], וּמַשְׁקִין אוֹתָן, וְסָכִין אֶת הַפַּגִּין [פירות שלא בשלו], וּמְנַקְּבִין אוֹתָן [למהר בישולן]; כָּל עֲבוֹדוֹת אֵלּוּ מֻתָּרוֹת בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית, וַאֲפִלּוּ בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ.

י. פַּגֵּי עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנְסוּ לַשְּׁבִיעִית, וְשֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - לֹא סָכִין וְלֹא מְנַקְּבִין. וּבִזְמַן הַמִּקְדָּשׁ, אֵין בּוֹנִין מַדְרֵגוֹת עַל פִּי הַגֵּיאָיוֹת עֶרֶב שְׁבִיעִית, מִשֶּׁיִּפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים - מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַקְּנָן לַשְּׁבִיעִית.

יא. אַף בַּזְּמַן הַזֶּה, אֵין נוֹטְעִין אִילָנוֹת, וְאֵין מַרְכִּיבִין [ענף מאילן אחד על אילן אחר], וְאֵין מַבְרִיכִין [משחיל בקרקע ענף בעודו מחובר] עֶרֶב שְׁבִיעִית - אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתִּקָּלֵט הַנְּטִיעָה, וְתִשְׁהֶה אַחַר הֵקִּלִיטָה שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית; וּסְתָם קְלִיטָה - שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת. וְדָבָר זֶה אָסוּר לְעוֹלָם, מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן - שֶׁמָּא יֹאמַר הָרוֹאֶה: 'בַּשְּׁבִיעִית נָטְעוּ'. נִמְצָאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַנּוֹטֵעַ אוֹ הַמַּבְרִיךְ אוֹ הַמַּרְכִּיב עֶרֶב שְׁבִיעִית קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים יוֹם, יְקַיֵּם; פָּחוֹת מִכֵּן, יַעֲקֹר. וְאִם לֹא עָקַר, הַפֵּרוֹת מֻתָּרִין. וְאִם מֵת קֹדֶם שֶׁיַּעֲקֹר, מְחַיְּבִין אֶת הַיּוֹרֵשׁ לַעֲקֹר.

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק ד

א. כָּל שֶׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית - בֵּין מִן הַזֶּרַע שֶׁנָּפַל בָּהּ מִקֹּדֶם שְׁבִיעִית, בֵּין מִן הָעִקָּרִים שֶׁנִּקְצְרוּ מִקֹּדֶם וְחָזְרוּ וְעָשׂוּ, שְׁנֵיהֶן נִקְרְאוּ 'סְפִיחַ', בֵּין מִן הָעֲשָׂבִים וְהַיְרָקוֹת שֶׁעָלוּ מֵאֵלֵיהֶן וְאֵין לָהֶן זֶרַע - הַכֹּל מֻתָּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה". אֲפִלּוּ שָׂדֶה שֶׁנִּשְׁתַּיְּרָה [שנחרשה] בַּשְּׁבִיעִית, וְצִמְּחָה - פֵּרוֹתֶיהָ מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה; וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצֹר", שֶׁלֹּא יִקְצֹר כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצֵר בְּכָל שָׁנָה. וְאִם קָצַר כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִין, לוֹקֶה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁעָקַר כָּל הַשָּׂדֶה וְהֶעֱמִיד כְּרִי [ערמת תבואה] וְדָשׁ בַּבָּקָר, אוֹ שֶׁקָּצַר לַעֲבוֹדַת הָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֶלָּא קוֹצֵר מְעַט מְעַט, וְחוֹבֵט אוֹכֵל.

ב. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [חכמים], שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַסְּפִיחִים אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה. וְלָמָּה גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן? מִפְּנֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה - שֶׁלֹּא יֵלֵךְ וְיִזְרַע תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת וְזַרְעוֹנֵי גִּנָּה תּוֹךְ שָׁדֵהוּ בַּסֵּתֶר, וּכְשֶׁיִּצְמְחוּ יֹאכַל מֵהֶן וְיֹאמַר 'סְפִיחִין הֵן'; לְפִיכָךְ אָסְרוּ כָּל הַסְּפִיחִין הַצּוֹמְחִין בַּשְּׁבִיעִית.

ג. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאֵין אוֹכְלִין מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית אֶלָּא פֵּרוֹת הָאִילָנוֹת, וְהָעֲשָׂבִים שֶׁאֵין זוֹרְעִין אוֹתָן רֹב הָאָדָם, כְּגוֹן הַפִּיגָם וְהַיַּרְבּוּזִין הַשּׁוֹטִים וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל הַיְּרָקוֹת שֶׁדֶּרֶךְ רֹב הָאָדָם לִזְרֹעַ אוֹתָן בַּגִּנּוֹת, וּמִינֵי תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת - כָּל הַצּוֹמֵחַ מֵהֶן, אָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם; וְהַמְלַקֵּט אוֹתָן, מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן].

ד. סְפִיחִים הָעוֹלִין בִּשְׂדֵה בּוּר [שלא מיועדת לזריעה], וּבִשְׂדֵה נִיר [העומדת לחרישה], וּבִשְׂדֵה כֶּרֶם, וּבִשְׂדֵה זֶרַע - מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה. וּמִפְּנֵי מָה לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן? לְפִי שֶׁאֵין אָדָם זוֹרֵעַ מְקוֹמוֹת אֵלּוּ: שְׂדֵה בּוּר, אֵין אָדָם נִפְנֶה לְשָׁם [- אין מתעניין בה]; וּשְׂדֵה נִיר, רוֹצֶה הוּא בִּתְקוּנָהּ; וּשְׂדֵה כֶּרֶם, אֵינוֹ אוֹסֵר כַּרְמוֹ [שאם יזרע יאסרו מדין כלאים]; וּשְׂדֵה זֶרַע, הַסְּפִיחִין מַפְסִידִין אוֹתָהּ. וְכֵן הַתֶּבֶן שֶׁל שְׁבִיעִית מֻתָּר בְּכָל מָקוֹם, וְלֹא גָּזְרוּ עָלָיו.

ה. סְפִיחִין שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה; וְאֵין תּוֹלְשִׁין אוֹתָן בַּיָּד - אֶלָּא חוֹרֵשׁ כְּדַרְכּוֹ, וּבְהֵמָה רוֹעָה כְּדַרְכָּהּ.

ו. וְעַד מָתַי אֲסוּרִין סְפִיחֵי שְׁבִיעִית, בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית? מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד חֲנֻכָּה; וּמֵחֲנֻכָּה וָאֵילָךְ, סְפִיחִין מֻתָּרִין. וְהַזּוֹרֵעַ סְפִיחֵי שְׁבִיעִית אַחַר שְׁבִיעִית, הַגִּדּוּלִין מֻתָּרִין.

ז. בְּצָלִים שֶׁיָּצְאוּ מִשְּׁבִיעִית לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - אִם עָשׂוּ כַּיּוֹצֵא בָּהֶן [- אם גדלו בצלים של מוצאי שביעית באותו גודל], מֻתָּרִין [- שאין מראית העין]; וְאִם לָאו, אֲסוּרִין. וְכֵן שְׁאָר הַפֵּרוֹת - אֵין לוֹקְחִין אוֹתָן בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אֶלָּא מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִפֵּרוֹת מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. עָשָׂה הַבַּכִּיר [גדל הראשון ממוצאי שביעית], הַתַּר הָאָפִיל [האחרון שגדל בשביעית]. וּמֵתַר לִקַּח [לקנות] יָרָק בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, מִיָּד.

ח. וּמֵאֵימָתַי מֻתָּר אָדָם לִקַּח לוּף [מין בצל] בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית? מִשֶּׁיִּרְבֶּה הֶחָדָשׁ.

ט. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי, רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִשְׁמִטִּים וּלְיוֹבְלוֹת. פֵּרוֹת שִׁשִּׁית שֶׁנִּכְנְסוּ לִשְׁבִיעִית - אִם הָיוּ תְּבוּאָה אוֹ קִטְנִיּוֹת אוֹ פֵּרוֹת הָאִילָן, וְהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹסֵף אוֹתָן בַּשְּׁבִיעִית, הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת שִׁשִּׁית לְכָל דָּבָר. וְאִם לֹא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת אֶלָּא אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית.

י. הַתְּבוּאָה וְהַקִּטְנִיּוֹת אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה, מִשּׁוּם סְפִיחִין; וּפֵרוֹת הָאִילָן, אוֹכְלִין אוֹתָן בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

יא. הָאֹרֶז, וְהַדֹּחַן, וְהַפַּרְגִּין, וְהַשִּׁמְשְׁמִין, וּפוֹל הַמִּצְרִי שֶׁזָּרְעוּ לִזֶּרַע - הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר גְּמַר פְּרִי: אִם נִגְמַר פִּרְיָן קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין בַּשְּׁבִיעִית כְּפֵרוֹת שִׁשִּׁית; וְאִם נִגְמְרוּ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁרִישׁוּ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים מִשּׁוּם סְפִיחִים.

יב. הַיָּרָק, בִּשְׁעַת לִקִּיטָתוֹ. וְהָאֶתְרוֹג - אֲפִלּוּ הָיָה כַּפּוֹל [- שאז מתחייב במעשר] קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְנַעֲשָׂה כְּכַד בַּשְּׁבִיעִית - חַיָּב בְּמַעַשְׂרוֹת כְּפֵרוֹת שִׁשִּׁית; וַאֲפִלּוּ הָיָה כְּכַד בַּשִּׁשִּׁית - הוֹאִיל וְנִלְקַט בַּשְּׁבִיעִית - הֲרֵי הוּא כְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, וּמִתְעַשֵּׂר כְּפֵרוֹת שִׁשִּׁית לְהַחְמִיר.

יג. וְכֵן פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - בְּתְבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת וְאִילָנוֹת, הוֹלְכִין אַחַר עוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת; וְהַפַּרְגִּין וְהַשִּׁמְשְׁמִין וְהָאֹרֶז וְהַדֹּחַן וּפוֹל הַמִּצְרִי שֶׁזָּרְעוּ לִזֶּרַע, אַחַר גְּמַר הַפְּרִי; וְהַיָּרָק, אַחַר לִקִּיטָתוֹ.

יד. פּוֹל הַמִּצְרִי שֶׁזָּרְעוּ לִזֶּרַע בַּשִּׁשִּׁית, וְנִגְמַר פִּרְיוֹ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית - בֵּין יָרָק שֶׁלּוֹ בֵּין זֶרַע שֶׁלּוֹ, מֻתָּר בַּשְּׁבִיעִית. וְאִם זָרְעוּ לִיָּרָק, וְנִכְנְסָה עָלָיו שְׁבִיעִית - בֵּין יָרְקוֹ בֵּין זַרְעוֹ, אָסוּר כְּסִפְּיחֵי שְׁבִיעִית; וְכֵן אִם זָרְעוּ לִזֶּרַע וּלְיָרָק, הֲרֵי הוּא אָסוּר.

טו. עָבַר וּזְרָעוּ בַּשְּׁבִיעִית, וְיָצָא לַשְּׁמִינִית - אִם זָרְעוּ לִזֶּרַע - בֵּין זַרְעוֹ בֵּין יָרְקוֹ, אָסוּר בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית כִּשְׁאָר הַסְּפִיחִים; וְאִם זָרְעוּ לְיָרָק - הוֹאִיל וְנִלְקַט בַּשְּׁמִינִית - בֵּין יָרְקוֹ בֵּין זַרְעוֹ, מֻתָּר. זָרְעוּ לִזֶּרַע וּלְיָרָק - זַרְעוֹ אָסוּר מִשּׁוּם סְפִיחִים, וִירָקוֹ מֻתָּר.

טז. בְּנוֹת שׁוּחַ [תאנים לבנות] - הוֹאִיל וְהֵן נִגְמָרִין לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים - אִם בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁמִינִית, הֲרֵי הֵן נֶאֱכָלִין בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה מִן הַשָּׁבוּעַ בְּתוֹרַת שְׁבִיעִית.

יז. הַבְּצָלִים הַסָּרִיסִים [שאינם מוציאים עלים] וּפוֹל הַמִּצְרִי, שֶׁמָּנַע מֵהֶן מַיִם שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, וְשֶׁל בַּעַל [- הסריסים, שנזרעו במקום גשמים], שֶׁמָּנַע מֵהֶן שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת [של השקאה] לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - הֲרֵי אֵלּוּ מִפֵּרוֹת שִׁשִּׁית; פָּחוֹת מִכָּאן, הֲרֵי הֵן כְּסִפְּיחֵי שְׁבִיעִית.

יח. הַדְּלוּעִין שֶׁקִּיְּמָן לְזֶרַע - אִם הִקְשׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנִפְסְלוּ מִלֶּאֱכֹל אָדָם - מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּשְּׁבִיעִית; שֶׁהֵן מִפֵּרוֹת שִׁשִּׁית. וְאִם לֹא הִקְשׁוּ, אֲסוּרִין כְּסִפְּיחֵי שְׁבִיעִית. וְכֵן הַיְּרָקוֹת כֻּלָּן שֶׁהִקְשׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּשְּׁבִיעִית; וְאִם הָיוּ רַכִּים, אָסוּר לְקַיְּמָן מִשּׁוּם סְפִיחִים. וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשָׁרֵשׁ אֶת הַלּוּף, אֶלָּא מַנִּיחוֹ בָּאָרֶץ כְּמוֹת שֶׁהוּא; אִם צָמַח לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, מֻתָּר. וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשָׁרֵשׁ אֶת הַקַּנְדָּס [מין קוץ], אֶלָּא גּוֹזֵז בֶּעָלִין; וְאִם צָמַח לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, מֻתָּר.

יט. לוּף שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית, וְכֵן בְּצָלִים הַקִּיצוֹנִים וּפוּאָה [עץ לצבע אדום] שֶׁנִּגְמְרוּ לִפְנֵי שְׁבִיעִית - מֻתָּר לַעֲקֹר אוֹתָן בַּשְּׁבִיעִית בְּקַרְדֳּמוֹת שֶׁל מַתֶּכֶת, וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם עֲבוֹדַת הָאָרֶץ.

כ. הַבְּצָלִים שֶׁיָּרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים בַּשְּׁבִיעִית, וְצָמְחוּ - כָּל זְמַן שֶׁהֶעָלִין שֶׁלָּהֶן יְרֵקִין, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. וְאִם הִשְׁחִירוּ, הֲרֵי אֵלּוּ כִּנְטוּעִין בָּאָרֶץ; וְאוֹתָן הֶעָלִין, אֲסוּרִין מִשּׁוּם סְפִיחִין. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, הַבְּצָלִים עַצְמָן בְּהֶתֵּרָן עוֹמְדִין.

כא. בָּצָל שֶׁעָקְרוּ בַּשְּׁבִיעִית, וּנְטָעוּ בַּשְּׁמִינִית, וְרַבּוּ גִּדּוּלָיו עַל עִקָּרוֹ - הֶעֱלוּ גִּדּוּלָיו אֶת עִקָּרוֹ, וְהֻתַּר הַכֹּל; הוֹאִיל וּשְׁבִיעִית אִסּוּרָהּ עַל יְדֵי קַרְקַע, כָּךְ בִּטֻּלָתָהּ עַל יְדֵי קַרְקַע.

כב. הַפֵּרוֹת שֶׁיּוֹצִיא הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית - לֹא יֶאֱסֹף אוֹתָן כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹסֵף בְּכָל שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶת עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר"; וְאִם בָּצַר לַעֲבוֹדַת הָאִילָן, אוֹ שֶׁבָּצַר כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים - לוֹקֶה.

כג. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? תְּאֵנִים שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין קוֹצִין [מייבשין] אוֹתָן בַּמַּקְצֶה, אֲבָל מְיַבֵּשׁ אוֹתָן בְּחָרְבָּה; וְלֹא יִדְרֹךְ עֲנָבִים בַּגַּת, אֲבָל דּוֹרֵךְ הוּא בַּעֲרֻבָה [קערה]; וְלֹא יַעֲשֶׂה זֵיתִים בְּתוֹךְ הַבַּד, אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא וּמַכְנִיס לְבַד קָטָן בְּיוֹתֵר; וְטוֹחֵן בְּבֵית הַבַּד, וּמַכְנִיס לְבַד קְטַנָּה. וְכֵן בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים - כָּל שֶׁיָּכוֹל לְשַׁנּוֹת, מְשַׁנֶּה.

כד. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַשְׁמִיט כָּל מַה שֶּׁתּוֹצִיא הָאָרֶץ בַּשְּׁבִיעִית, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַשְּׁבִיעִית, תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ". וְכָל הַנּוֹעֵל כַּרְמוֹ אוֹ סָג [גודר] שֶׁדֵּהוּ בַּשְּׁבִיעִית - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה; וְכֵן אִם אָסַף כָּל פֵּרוֹתָיו לְתוֹךְ בֵּיתוֹ; אֶלָּא יַפְקִיר הַכֹּל, וְיַד הַכֹּל שָׁוִין בְּכָל מָקוֹם - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ". וְיֵשׁ לוֹ לְהָבִיא מְעַט לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבִיאִין מִן הַהֶפְקֵר - חָמֵשׁ כַּדֵּי שֶׁמֶן, חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה כַּדֵּי יַיִן; וְאִם הֵבִיא יָתֵר מִזֶּה, מֻתָּר.

כה. אֵין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגוֹ'" - בֵּין בִּפְנֵי הַבַּיִת [בזמן המקדש], בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.

כו. כָּל שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ עוֹלֵי בָבֶל עַד כְּזִיב, אָסוּר בַּעֲבוֹדָה; וְכָל הַסְּפִיחִין שֶׁצּוֹמְחִין בּוֹ, אֲסוּרִין בַּאֲכִילָה. וְכָל שֶׁלֹּא הֶחֱזִיקוּ בּוֹ אֶלָּא עוֹלֵי מִצְרַיִם בִּלְבַד, שֶׁהוּא מִכְּזִיב וְעַד הַנָּהָר וְעַד אֲמָנָה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר בַּעֲבוֹדָה בַּשְּׁבִיעִית, הַסְּפִיחִין שֶׁצּוֹמְחִין בּוֹ מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה. וּמִהַנָּהָר וּמֵאֲמָנָה וָהָלְאָה, מֻתָּר בַּעֲבוֹדָה בַּשְּׁבִיעִית.

כז. סוּרְיָה [מקומות שכבש דוד] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ מִן הַתּוֹרָה, גָּזְרוּ עָלֶיהָ שֶׁתְּהֵא אֲסוּרָה בַּעֲבוֹדָה בַּשְּׁבִיעִית כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; כְּדֵי שֶׁלֹּא יַנִּיחוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיֵלְכוּ וְיִשְׁתַּקְּעוּ שָׁם. אֲבָל עַמּוֹן וּמוֹאָב וּמִצְרַיִם וְשִׁנְעָר - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חַיָּבִין בְּמַעַשְׂרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם, אֵין שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהֶן.

כח. עֵבֶר הַיַּרְדֵּן, שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ מִדִּבְרֵיהֶם. וּסְפִיחֵי עֵבֶר הַיַּרְדֵּן וּסְפִיחֵי סוּרְיָה - מֻתָּרִין בַּאֲכִילָה; לֹא יִהְיוּ אֲרָצוֹת אֵלּוּ חֲמוּרִין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם.

כט. גּוֹי שֶׁקָּנָה קַרְקַע בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּזְרָעָהּ בַּשְּׁבִיעִית - פֵּרוֹתֶיהָ מֻתָּרִין; שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל הַסְּפִיחִין, אֶלָּא מִפְּנֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, וְהַגּוֹיִם אֵינָן מְצַוִּין עַל הַשְּׁבִיעִית כְּדֵי שֶׁנִּגְזֹר עֲלֵיהֶן.

ל. עֲיָרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַסְּמוּכוֹת לַסָּפָר - מוֹשִׁיבִין עֲלֵיהֶן שׁוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָפוּצוּ גוֹיִם וְיָבוּזוּ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית.

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק ה

א. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית נִתְּנוּ לַאֲכִילָה, וְלִשְׁתִּיָּה, וּלְסִיכָה, וּלְהַדְלָקַת הַנֵּר, וְלִצְבִיעָה; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ: "תִּהְיֶה", אַף לְהַדְלָקַת הַנֵּר וְלִצְבִעַת בָּהּ צֶבַע.

ב. לַאֲכִילָה וְלִשְׁתִּיָּה כֵּיצַד? לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁתּוֹת, כְּדֵין תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

ג. וְלֹא יְשַׁנֶּה פֵּרוֹת מִבְּרִיָּתָן, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵינוֹ מְשַׁנֶּה בִּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר: דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל חַי, לֹא יֹאכַל אוֹתוֹ מְבֻשָּׁל; וְדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל מְבֻשָּׁל, אֵין אוֹכְלִין אוֹתוֹ חַי. לְפִיכָךְ, אֵין שׁוֹלְקִין אָכְלֵי בְּהֵמָה. אֵינוֹ מִטַּפֵּל לֶאֱכֹל תַּבְשִׁיל שֶׁנִּפְסַד וְהַפַּת שֶׁעִפְּשָׁה, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל בִּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר.

ד. וְאֵין מְבַשְּׁלִין יָרָק שֶׁל שְׁבִיעִית בְּשֶׁמֶן שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁלֹּא יְבִיאֻנוּ לִידֵי פְּסוּל; וְאִם בִּשֵּׁל מְעַט וַאֲכָלוֹ מִיָּד - מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי לֹא הִנִּיחוֹ כְּדֵי לָבוֹא לִידֵי פְּסוּל.

ה. פֵּרוֹת הַמְיֻחָדִים לְמַאֲכַל אָדָם, אֵין מַאֲכִילִין אוֹתָן לִבְהֵמָה לְחַיָּה וּלְעוֹפוֹת; הָלְכָה הַבְּהֵמָה מֵאֵלֶיהָ לְתַחַת הַתְּאֵנָה, וְאָכְלָה - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַחְזִירָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִבְהֵמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל".

ו. לְסִיכָה כֵּיצַד? לְסוּךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְסוּךְ; לֹא יָסוּךְ יַיִן וָשֶׁמֶן [וָחֹמֶץ], אֲבָל סָךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן. וְלֹא יְפַשֵּׁם אֶת הַשֶּׁמֶן [בבשמים], וְלֹא יָסוּךְ בַּמֶּרְחָץ; אֲבָל סָךְ הוּא מִבַּחוּץ, וְנִכְנָס.

ז. וְשֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין חוֹסְמִין [- סותמים] בּוֹ [חורים של] תַּנּוּר וְכִירַיִם, וְאֵין סָכִין בּוֹ מִנְעָל וְסַנְדָּל. וְאֵין סָכִין אוֹתוֹ בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת; נָפַל עַל בְּשָׂרוֹ, מְשַׁפְּשְׁפוֹ בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת. וְלֹא יָסוּךְ רַגְלוֹ בְּתוֹךְ הַמִּנְעָל, אֲבָל סָךְ הוּא רַגְלוֹ וְלוֹבֵשׁ הַמִּנְעָל. וְסָךְ גּוּפוֹ וּמִתְעַגֵּל עַל גַּבֵּי קַטְבּוֹלְיָא [טבלה לסיכה].

ח. לְהַדְלָקַת הַנֵּר כֵּיצַד? שֶׁמַּדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּשֶׁמֶן שְׁבִיעִית עַצְמוֹ; מִכְּרוֹ וְלָקַח בּוֹ שֶׁמֶן אַחֵר, אוֹ שֶׁהֶחְלִיף שֶׁמֶן בְּשֶׁמֶן - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בְּהַדְלָקָה; שֶׁאֵין מַדְלִיקִין בִּדְמֵי שְׁבִיעִית. וְלֹא יִתֵּן הַשֶּׁמֶן לְתוֹךְ הַמְּדוּרָה, אֶלָּא מַדְלִיקוֹ בְּנֵר.

ט. לִצְבִיעָה כֵּיצַד? דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לִצְבֹּעַ בָּהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֵאֲכָלֵי אָדָם, צוֹבְעִין בָּהֶן לְאָדָם; אֲבָל לֹא צוֹבְעִין לִבְהֵמָה מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית, אֲפִלּוּ מַאֲכָלֵי בְּהֵמָה - שֶׁאֵין קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה עַל צִבְעֵי בְּהֵמָה.

י. מִינֵי כְּבָסִים, כְּגוֹן בֹּרִית וְאֹהֶל [מיני צמחים] - קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה עֲלֵיהֶן, וּמְכַבְּסִין בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם" - לְכָל צָרְכֵיכֶם. אֲבָל אֵין מְכַבְּסִין בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית, וְאֵין עוֹשִׂין מְלוּגְמָה [תרופה] - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה", לֹא לִמְלוּגְמָה, וְלֹא לְזִלּוּף, וְלֹא לְהָקִיא [מין משקה שע"י מקיא], וְלֹא לְמִשְׁרָה [- לשרות פשתן ביין], וְלֹא לִכְבִיסָה.

יא. כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בְּפֵרוֹת שְׁבִיעִית: כֹּל שֶׁהוּא מְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם, כְּגוֹן חִטִּים וּתְאֵנִים וַעֲנָבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ מְלוּגְמָה אוֹ רְטִיָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן וַאֲפִלּוּ לְאָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָכֶם לְאָכְלָה", כֹּל שֶׁהוּא מְיֻחָד לָכֶם, יִהְיֶה לְאָכְלָה וְלֹא לִרְפוּאָה; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לְמַאֲכַל אָדָם, כְּגוֹן קוֹצִים וְדַרְדָּרִים הֲרָכִים - עוֹשִׂין מֵהֶן מְלוּגְמָה לְאָדָם, אֲבָל לֹא לִבְהֵמָה. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְיֻחָד לֹא לְאָדָם וְלֹא לִבְהֵמָה, כְּגוֹן הַסִּיאָה וְהָאֵזוֹב וְהַקַּרְנִית - הֲרֵי הוּא תָּלוּי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ:

חָשַׁב עָלָיו לְעֵצִים, הֲרֵי הוּא כְּעֵצִים; חָשַׁב עָלָיו לְמַאֲכַל אָדָם וּלְמַאֲכַל בְּהֵמָה - נוֹתְנִין עָלָיו חֲמְרֵי מַאֲכַל אָדָם, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מֵהֶן מְלוּגְמָה, וְחֲמְרֵי מַאֲכַל בְּהֵמָה, שֶׁאֵין שׁוֹלְקִין אוֹתָן.

יב. מֵתֶר לִמְכֹּר אָכְלֵי אָדָם וְאָכְלֵי בְּהֵמָה, וְלִקַּח בָּהֶם אָכְלֵי אָדָם. אֲבָל אֵין מוֹכְרִין אָכְלֵי בְּהֵמָה, לִקַּח בָּהֶם אָכְלֵי בְּהֵמָה אַחֶרֶת, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מוֹכְרִין אָכְלֵי אָדָם, לִקַּח בָּהֶם אָכְלֵי בְּהֵמָה; וְאִם לָקַח בָּהֶן, אוֹ הֶחְלִיף אָכְלֵי אָדָם בְּאָכְלֵי בְּהֵמָה - הֲרֵי הֵם כְּאָכְלֵי אָדָם, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מֵהֶם מְלוּגְמָה לְאָדָם.

יג. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מֵהָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ לְסוּרְיָה [מקומות שכבש דוד]. וְאֵין מַאֲכִילִין אוֹתָן לְגוֹי, וְלֹא לְשָׂכִיר; וְאִם הָיָה שָׂכִיר שַׁבָּת, אוֹ שָׂכִיר שָׁנָה, אוֹ שָׂכִיר חֹדֶשׁ, אוֹ שֶׁקִּצֵּץ מְזוֹנוֹתָיו עָלָיו - הֲרֵי הוּא כְּאַנְשֵׁי בֵּיתוֹ, וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ. וּמַאֲכִילִין אֶת הָאַכְסַנְיָא פֵּרוֹת שְׁבִיעִית.

יד. אֵין בֵּית דִּין פּוֹסְקִין לְאִשָּׁה פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּמְשַׁלֵּם חוֹב מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית; אֲבָל נְדוֹנֶת הִיא מִשֶּׁל בַּעֲלָהּ.

טו. אֵין אוֹסְפִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית כְּשֶׁהֵן בֹּסֶר - שֶׁנֶּאֱמַר: "תֹּאכְלוּ אֶת תְּבוּאָתָהּ", אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת עַד שֶׁתֵּעָשֶׂה תְּבוּאָה; אֲבָל אוֹכֵל מֵהֶן מְעַט בַּשָּׂדֶה כְּשֶׁהֵן פַּגִּין, כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹכֵל בִּשְׂאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ. וְלֹא יִכְנֹס לֶאֱכֹל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת.

טז. וּמֵאֵימָתַי יִהְיֶה מֵתֶר לֶאֱכֹל פֵּרוֹת הָאִילָן בַּשָּׂדֶה בַּשְּׁבִיעִית? הַפַּגִּין שֶׁל תְּאֵנִים - מִשֶּׁיַּזְרִיחוּ [יבהיקו], אוֹכֵל בָּהֶן פִּתּוּ בַּשָּׂדֶה; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. וְהַבֹּסֶר - מִשֶּׁיּוֹצִיא מַיִם, אֹכְלוֹ בַּשָּׂדֶה; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בוֹ. הַזֵּיתִים - מִשֶּׁיַּכְנִיסוּ סְאָה שֶׁל זֵיתִים רְבִיעִית שֶׁמֶן, פּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל בַּשָּׂדֶה; הִכְנִיסוּ חֲצִי לֹג, כּוֹתֵשׁ וְסָךְ בַּשָּׂדֶה; הִכְנִיסוּ שְׁלִישׁ - מֵתֶר לְהַכְנִיס לְבֵיתוֹ, שֶׁהֲרֵי הִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת.

יז. מֵתֶר לָקֹץ אִילָנוֹת לְעֵצִים בַּשְּׁבִיעִית, קֹדֶם שֶׁיִּהְיֶה פְּרִי. אֲבָל מִשֶּׁיַּתְחִיל לַעֲשׂוֹת פְּרִי - לֹא יָקֹץ אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי מַפְסִיד הָאֹכֶל, וְנֶאֱמַר: "לָכֶם לְאָכְלָה", וְלֹא לְהֶפְסֵד. וְאִם הוֹצִיא פֵּרוֹת וְהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת - מֵתֶר לָקֹץ אוֹתוֹ; שֶׁהֲרֵי הוֹצִיא פֵּרוֹתָיו, וּבָטַל דִּין שְׁבִיעִית מִמֶּנּוּ.

יח. וּמֵאֵימָתַי אֵין קוֹצְצִין הָאִילָן בַּשְּׁבִיעִית? הֶחָרוּבִין - מִשֶּׁיְּשַׁלְשְׁלוּ [שיגדלו הענפים], וְהַגְּפָנִים - מִשֶּׁיְּגָרְעוּ [שיהיו בהם גרעינים], וְהַזֵּיתִים - מִשֶּׁיָּצוּ [שיראו הניצנים], וּשְׁאָר כָּל הָאִילָנוֹת - מִשֶּׁיּוֹצִיאוּ בֹּסֶר. וְאֵין קוֹצְצִין אֶת הַכַּפְּנִיּוֹת [תמרים שלא בשלו] בַּשְּׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הֶפְסֵד פְּרִי; וְאִם אֵין דַּרְכָּן לְהֵעָשׂוֹת תְּמָרִים אֶלָּא שִׁיצִּין, מֵתֶר לָקֹץ אוֹתָן כַּפְּנִיּוֹת.

יט. אֵין שׁוֹרְפִין תֶּבֶן וָקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה; אֲבָל מַסִּיקִין בְּגֶפֶת וּבְזוּגִין [- פסולת ענבים] שֶׁל שְׁבִיעִית.

כ. מְרַחֵץ שֶׁהֵסִקָּה בְּתֶבֶן וָקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית, מֵתֶר לִרְחֹץ בָּהּ בְּשָׂכָר; וְאִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, אָסוּר לִרְחֹץ בָּהּ - שֶׁמָּא יַסִּיקוּ בָּהּ דְּבָרִים אֲחֵרִים כְּדֵי לִהְיוֹת רֵיחָהּ נוֹדֵף בִּשְׁבִילוֹ, וְנִמְצְאוּ מַפְסִידִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית.

כא. הַקְּלִפִּין וְהַגַּרְעִינִין שֶׁמַּתִּרִין בִּתְרוּמָה לְזָרִים, אֵין קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה עֲלֵיהֶם; וַהֲרֵי הֵן כְּעֵצִים, אֶלָּא אִם כֵּן רְאוּיִין לִצְבִיעָה. וְהַקּוֹר [ראש הדקל ובעודו רך ראוי לאכילה], קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה עָלָיו.

כב. הַצּוֹרֵר תְּבָלִין שֶׁל שְׁבִיעִית, וּנְתָנָן לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל - אִם בָּטַל טַעְמָן, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְכָל דָּבָר; וְאִם נִשְׁאַר בָּהֶן טַעַם, עֲדַיִן הֵן בִּקְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית.

כג. אֵין נוֹתְנִין תֶּבֶן וָקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית לֹא לְתוֹךְ הַכַּר, וְלֹא לְתוֹךְ הַטִּיט; וְאִם נָתַן, הֲרֵי זֶה כִּמְבַעֵר. תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּהוּ בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית, יוּצַן; וּמִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה [- גשמים] שְׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, נֶהֱנִין וְשׁוֹרְפִין בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית.

◆

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ז־כ"ג תשרי ה'תש"ע

יום שני י"ז תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת שַׁבָּת פֶּרֶק ל

א. אַרְבָּעָה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּשַׁבָּת - שְׁנַיִם בַּתּוֹרָה, וּשְׁנַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְהֵן מְפֹרָשִׁין עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים. שֶׁבַּתּוֹרָה - "זָכוֹר", וְ"שָׁמוֹר"; וְשֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים - כָּבוֹד וָעֹנֶג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג, לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד".

ב. אֵיזֶה הוּא כָּבוֹד? זֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁמִּצְוָה עַל אָדָם לִרְחֹץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּחַמִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. וּמִתְעַטֵּף בְּצִיצִית, וְיוֹשֵׁב בְּכֹבֶד רֹאשׁ, מְיַחֵל לְהַקְבָּלַת פְּנֵי הַשַּׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹצֵא לִקְרַאת הַמֶּלֶךְ. וַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מְקַבְּצִין תַּלְמִידֵיהֶן בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּמִתְעַטְּפִין וְאוֹמְרִין: 'בּוֹאוּ וְנֵצֵא לִקְרַאת שַׁבָּת הַמֶּלֶךְ'.

ג. וּמִכְּבוֹד הַשַּׁבָּת, שֶׁיִּלְבַּשׁ כְּסוּת נְקִיָּה. וְלֹא יִהְיֶה מַלְבּוּשׁ הַשַּׁבָּת כְּמַלְבּוּשׁ הַחֹל; וְאִם אֵין לוֹ לְהַחְלִיף, מְשַׁלְשֵׁל [מפשיל קפלי] טַלִּיתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מַלְבּוּשׁוֹ כְּמַלְבּוּשׁ הַחֹל. וְעֲזָרָא תִּקֵּן, שֶׁיְּהוּ הָעָם מְכַבְּסִין בַּחֲמִישִׁי, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת.

ד. אָסוּר לִקְבֹּעַ סְעוּדָה וּמִשְׁתֶּה [כגון לאירוסין] בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. וּמֻתָּר לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ; וְאַף עַל פִּי כֵן, מִכְּבוֹד הַשַּׁבָּת שֶׁיִּמָּנַע אָדָם מִן הַמִּנְחָה וְמַעֲלָה מִלִּקְבֹּעַ סְעוּדָה, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לַשַּׁבָּת כְּשֶׁהוּא מִתְאַוֶּה לֶאֱכֹל.

ה. מְסַדֵּר אָדָם שֻׁלְחָנוֹ בְּעֶרֶב הַשַּׁבָּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְכַזַּיִת; וְכֵן מְסַדֵּר שֻׁלְחָנוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ אֶלָּא לְכַזַּיִת - כְּדֵי לְכַבְּדוֹ בְּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ. וְצָרִיךְ לְתַקֵּן בֵּיתוֹ מִבְּעוֹד יוֹם לְכְבוֹד הַשַּׁבָּת; וְיִהְיֶה גֵּר דָּלוּק, וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ, וּמִטָּה מֻצַּעַת - שֶׁכָּל אֵלּוּ לִכְבוֹד שַׁבָּת הֵן.

ו. אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה אָדָם חָשׁוּב בְּיוֹתֵר, וְאֵין דַּרְכּוֹ לִקַּח דְּבָרִים מִן הַשּׁוּק, וְלֹא לְהִתְעַסֵּק בִּמְלָאכוֹת שֶׁבַּבַּיִת - חַיָּב לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים שֶׁהֵם לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת בְּגוּפוֹ, שֶׁזֶּה הוּא כְּבוֹדוֹ. חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים - מֵהֶם מִי שֶׁהָיָה מְפַצֵּל הָעֵצִים לְבַשֵּׁל בָּהֶן, וּמֵהֶם מִי שֶׁהָיָה מְבַשֵּׁל, אוֹ מוֹלֵחַ בָּשָׂר, אוֹ גּוֹדֵל [שוזר] פְּתִילוֹת, אוֹ מַדְלִיק נֵרוֹת, וּמֵהֶם מִי שֶׁהָיָה יוֹצֵא וְקוֹנֶה דְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיךְ לְשַׁבָּת מִמַּאֲכָל וּמַשְׁקֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ בְּכָךְ. וְכָל הַמַּרְבֶּה בְּדָבָר זֶה, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח.

ז. אֵיזֶה הוּא עִנּוּג? זֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁצָּרִיךְ לְתַקֵּן תַּבְשִׁיל שָׁמֵן בְּיוֹתֵר, וּמַשְׁקֶה מְבֻשָּׂם, הַכֹּל לְשַׁבָּת - הַכֹּל לְפִי מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם. וְכָל הַמַּרְבֶּה בְּהוֹצָאַת שַׁבָּת וּבְתִקּוּן מַאֲכָלִים רַבִּים וְטוֹבִים, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת, אֲפִלּוּ עָשָׂה שֶׁלָּךְ [תבשיל כל שהוא] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִשּׁוּם כְּבוֹד הַשַּׁבָּת - הֲרֵי זֶה עֹנֶג שַׁבָּת; וְאֵינוֹ חַיָּב לְהָצֵר לְעַצְמוֹ וְלִשְׁאֹל מֵאֲחֵרִים כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּמַאֲכַל שַׁבָּת; אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: 'עֲשֵׂה שַׁבָּתְךָ כְּחֹל, וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת'.

ח. מִי שֶׁהָיָה עָנֹג וְעָשִׁיר, וַהֲרֵי כָּל יָמָיו כְּשַׁבָּת - צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת מַאֲכַל שַׁבָּת מִמַּאֲכַל הַחֹל. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְשַׁנּוֹת, מְשַׁנֶּה זְמַן הָאֲכִילָה: אִם הָיָה רָגִיל לְהַקְדִּים, מְאַחֵר; וְאִם הָיָה רָגִיל לְאַחֵר, מַקְדִּים.

ט. חַיָּב אָדָם לֶאֱכֹל שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת בְּשַׁבָּת - אַחַת עַרְבִית, וְאַחַת שַׁחֲרִית, וְאַחַת בְּמִנְחָה. וְצָרִיךְ לְהִזָּהֵר בְּשָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת אֵלּוּ, שֶׁלֹּא יִפְחוֹת מֵהֶן כְּלָל; וַאֲפִלּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה, סוֹעֵד שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. וְאִם הָיָה חוֹלֶה מֵרֹב הָאֲכִילָה, אוֹ שֶׁהָיָה מִתְעַנֶּה [כגון תענית חלום] - פָּטוּר מִשָّלֹשׁ סְעוּדוֹת. וְצָרִיךְ לִקְבֹּעַ כָּל סְעוּדָה מִשֶּׁלְּשְׁתָּן עַל הַיַּיִן, וְלִבְצֹעַ עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת. וְכֵן בְּיָמִים טוֹבִים.

י. אֲכִילַת בָּשָׂר וּשְׁתִיַּת יַיִן בְּשַׁבָּת, עִנּוּג הוּא לָהּ - וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה יָדוֹ מַשֶּׂגֶת. וְאָסוּר לִקְבֹּעַ סְעוּדָה עַל הַיַּיִן בְּשַׁבָּת וּבְיָמִים טוֹבִים בִּשְׁעַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ; אֶלָּא כָּךְ הוּא מִנְהַג הַצַּדִּיקִים: יִתְפַּלֵּל אָדָם בְּשַׁבָּת שַׁחֲרִית וּמוּסָף בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְיָבוֹא לְבֵיתוֹ וְיִסְעֹד סְעוּדָה שְׁנִיָּה, וְיֵלֵךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, יִקְרָא וְיִשְׁמַע עַד הַמִּנְחָה, וְיִתְפַּלֵּל מִנְחָה; וְאַחַר כָּךְ יִקְבַּע סְעוּדָה שְׁלִישִׁית עַל הַיַּיִן, וְיֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת.

יא. אָסוּר לוֹ לָאָדָם שֶׁיְּהַלֵּךְ בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת מִתְּחִלַּת הַיּוֹם, כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ וְעוֹד הַיּוֹם רַב, וְיָכִין סְעוּדָה לְשַׁבָּת - שֶׁהֲרֵי אֵין אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יוֹדְעִין שֶׁהַיּוֹם יָבוֹא, כְּדֵי לְהָכִין לוֹ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם הָיָה מִתְאָרֵחַ אֵצֶל אֲחֵרִים - שֶׁהוּא מְבַיְּשָׁן, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵכִינוּ לָהֶם דָּבָר הָרָאוּי לְאוֹרְחִים.

יב. אָסוּר לְהִתְעַנּוֹת וְלִזְעֹק וּלְהִתְחַנֵּן וּלְבַקֵּשׁ רַחֲמִים בְּשַׁבָּת; וַאֲפִלּוּ בְּצָרָה מִן הַצָּרוֹת שֶׁהַצִּבּוּר מִתְעַנִּין וּמַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן - אֵין מִתְעַנִּין וְלֹא מַתְרִיעִין בְּשַׁבָּת, וְלֹא בְּיָמִים טוֹבִים; חוּץ מֵעִיר שֶׁהִקִּיפוּהָ גּוֹיִם אוֹ נָהָר, אוֹ סְפִינָה הַמִּטָּרֶפֶת [מיטלטלת] בַּיָּם - שֶׁמַּתְרִיעִין [תוקעים] עֲלֵיהֶן בְּשַׁבָּת לַעֲזֹר אוֹתָן, וּמִתְחַנְּנִין וּמְבַקְּשִׁין עֲלֵיהֶן רַחֲמִים.

יג. אֵין צָרִין עַל עֲיָרוֹת שֶׁל גּוֹיִם, פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת, כְּדֵי שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעַת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה עֲלֵיהֶם, וְלֹא יִהְיוּ מְבֹהָלִים וּטְרוּדִים בַּשַּׁבָּת. וּמִפְּנֵי זֶה אֵין מַפְלִיגִין בִּסְפִינָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם הַשַּׁבָּת, כְּדֵי שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ עָלָיו קֹדֶם הַשַּׁבָּת, וְלֹא יִצְטַעֵר יוֹתֵר מִדַּי; וְלִדְבַר מִצְוָה, מַפְלִיג בַּיָּם אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וּפוֹסֵק עִמּוֹ [עם הנכרי] לִשְׁבֹּת, וְאֵינוֹ שׁוֹבֵת [אם לא עמד בהסכם אין כאן איסור]. וּמִצַּד לְצִידוֹן [מקומות סמוכים] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֲפִלּוּ לִדְבָרֵי הָרְשׁוּת מֻתָּר לְהַפְלִיג בְּעֶרֶב שַׁבָּת; וּמְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא יַפְלִיגוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת כְּלָל, אֵין מַפְלִיגִין.

יד. תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, מֵעֹנֶג שַׁבָּת הוּא; לְפִיכָךְ, עוֹנַת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַבְּרִיאִים, מִלֵּילֵי שַׁבָּת לְלֵילֵי שַׁבָּת. וּמֻתָּר לִבְעֹל בְּתוּלָה לְכַתְּחִלָּה בְּשַׁבָּת, וְאֵין בְּזֶה מִשּׁוּם חוֹבֵל וְלֹא מִשּׁוּם צַעַר לָהּ.

טו. הַשַּׁבָּת וַעֲבוֹדָה זָרָה - כָּל אַחַת מֵהֶן, שִׁקּוּלָה כְּנֶגֶד שְׁאָר כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה; וְהַשַּׁבָּת הִיא הָאוֹת שֶׁבֵּין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבֵינֵינוּ, לְעוֹלָם. לְפִיכָךְ, כָּל הָעוֹבֵר עַל שְׁאָר הַמִּצְוֹת, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַמְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא, הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - וּשְׁנֵיהֶם כְּגוֹיִם לְכָל דִּבְרֵיהֶם.

טז. לְפִיכָךְ מְשַׁבֵּחַ הַנָּבִיא וְאוֹמֵר: "אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת, וּבֶן אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ - שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ" וְגוֹ'. וְכָל הַמְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת כְּהִלְכָתָהּ, וּמְכַבְּדָהּ וּמְעַנְּגָהּ כְּפִי כֹּחוֹ - כְּבָר מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה שְׁכָרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, יָתֵר עַל הַשָּׂכָר הַצָּפוּן לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָז תִּתְעַנַּג עַל ה', וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ; וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ - כִּי פִּי ה' דִּבֵּר".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום שלישי י"ח תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת עֵרוּבִין

מִצְוָה עֲשֵׂה אַחַת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְאֵינָהּ מִן הַמִּנְיָן. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת עֵרוּבִין פֶּרֶק א

א. חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁכֵנִים הַרְבֵּה, כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּבֵית לְעַצְמוֹ - דִּין תּוֹרָה הוּא, שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן מֻתָּרִין לְטַלְטֵל בְּכָל הֶחָצֵר, וּמִבָּתִּים לְחָצֵר, וּמֵהֶחָצֵר לַבָּתִּים; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הֶחָצֵר רְשׁוּת הַיָּחִיד אַחַת, שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטֵל בְּכֻלָּהּ. וְכֵן הַדִּין בְּמָבוֹי [- רחוב שממנו נכנסים לחצרות שבהם כמה בתים] שֶׁיֵּשׁ לוֹ [- בצד הפתוח] לְחִי [- עמוד ניצב מחובר לדופן] אוֹ קוֹרָה [-

מעליו] - שֶׁיִּהוּא [שיהיו] כָּל בְּנֵי הַמָּבוֹי מֻתָּרִין לְטַלְטֵל בְּכֻלּוֹ [- שהוא כרשות היחיד], וּמֵחֲצֵרוֹת לַמָּבוֹי, וּמִמָּבוֹי לַחֲצֵרוֹת; שֶׁכָּל הַמָּבוֹי, רְשׁוּת הַיָּחִיד הוּא. וְכֵן הַדִּין בִּמְדִינָה שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת חוֹמָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, שֶׁיֵּשׁ לָהּ דְּלָתוֹת נִנְעָלוֹת בַּלַּיְלָה - שֶׁכֻּלָּהּ רְשׁוּת הַיָּחִיד הִיא. זֶה הוּא דִּין תּוֹרָה.

ב. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [- מדברי חכמים], אָסוּר לִשְׁכֵנִים לְטַלְטֵל בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲלוּקָה בִּדְיוֹרִין [בדירות], עַד שֶׁיְּעָרְבוּ [- יתאגדו ב'עירוב חצרות'] כָּל הַשְּׁכֵנִים כֻּלָּן מֵעֵרֶב שַׁבָּת - אֶחָד חָצֵר, וְאֶחָד הַמָּבוֹי, וְאֶחָד הַמְּדִינָה [העיר]; וְדָבָר זֶה, תַּקָּנַת שְׁלֹמֹה וּבֵית דִּינוֹ הוּא.

ג. וְכֵן יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים, אוֹ סֻכּוֹת, אוֹ מַחֲנֶה שֶׁהִקִּיפוּהוּ מְחִיצָה - אֵין מְטַלְטְלִין מֵאֹהֶל לְאֹהֶל, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ כֻּלָּן. אֲבָל שַׁיָּרָה שֶׁהִקִּיפָה מְחִיצָה - אֵין צְרִיכִין לְעָרֵב, אֶלָּא מוֹצִיאִין מֵאֹהֶל לְאֹהֶל בְּלֹא עֵרוּב; לְפִי שֶׁהֵן כֻּלָּן מְעֹרָבִין, וְאֵין אוֹתָם אֹהָלִים קְבוּעִין לָהֶן.

ד. מִפְּנֵי מָה תִּקֵּן שְׁלֹמֹה דָּבָר זֶה? כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעוּ וְיֹאמְרוּ: 'כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא מִן הַחֲצֵרוֹת לִרְחוֹבוֹת הַמְּדִינָה וּשְׁוָקֶיהָ, וּלְהַכְנִיס מֵהֶן לַחֲצֵרוֹת - כָּךְ מֻתָּר לְהוֹצִיא מִן הַמְּדִינָה לַשָּׂדֶה, וּלְהַכְנִיס מִן הַשָּׂדֶה לַמְּדִינָה'; וְיַחְשְׁבוּ שֶׁהַשְּׁוָקִים וְהָרְחוֹבוֹת, הוֹאִיל וְהֵן רְשׁוּת לַכֹּל, הֲרֵי הֵן כַּשָּׂדוֹת וְכַמִּדְבָּרוֹת, וְיֹאמְרוּ שֶׁחֲצֵרוֹת בִּלְבַד הֵן רְשׁוּת הַיָּחִיד, וִידַמּוּ שֶׁאֵין הַהוֹצָאָה מְלָאכָה, וְשֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים.

ה. לְפִיכָךְ תִּקֵּן, שֶׁכָּל רְשׁוּת הַיָּחִיד שֶׁתֻּחְלֵק בִּדְיוֹרִין, וְיֹאחַז כָּל אֶחָד וְאֶחָד בָּהּ רְשׁוּת לְעַצְמוֹ, וְיִשָּׁאֵר מִמְּנָּה מָקוֹם בִּרְשׁוּת כֻּלָּן, וְיַד כֻּלָּן שָׁוָה בּוֹ, כְּגוֹן הֶחָצֵר לַבָּתִּים - שֶׁנַּחְשֹׁב אוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁיַּד כֻּלָּן שָׁוָה בּוֹ, כְּאִלּוּ הוּא רְשׁוּת לָרַבִּים, וְנַחְשֹׁב כָּל מָקוֹם וּמָקוֹם שֶׁאָחַז כָּל אֶחָד מִן הַשְּׁכֵנִים וַחֲלָקוֹ לְעַצְמוֹ, שֶׁהוּא בִּלְבַד רְשׁוּת הַיָּחִיד; וְיִהְיֶה אָסוּר לְהוֹצִיא מִרְשׁוּת שֶׁחָלַק לְעַצְמוֹ לִרְשׁוּת שֶׁיַּד כֻּלָּן שָׁוָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁאֵין מוֹצִיאִין מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אֶלָּא יִשְׁתַּמֵּשׁ כָּל אֶחָד בְּרְשׁוּת שֶׁחָלַק לְעַצְמוֹ בִּלְבַד, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ כֻּלָּן, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל רְשׁוּת הַיָּחִיד.

ו. וּמַה הוּא הָעֵרוּב הַזֶּה? הוּא שֶׁיִּתְעָרְבוּ בְּמַאֲכָל אֶחָד שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת - כְּלוֹמַר: שֶׁכֻּלָּנוּ מְעֹרָבִין, וְאֹכֶל אֶחָד לְכֻלָּנוּ, וְאֵין כָּל אֶחָד מִמֶּנּוּ חוֹלֵק; אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁיַּד כֻּלָּנוּ שָׁוָה בְּמָקוֹם זֶה שֶׁנִּשְׁאַר לְכֻלָּנוּ [- בחצר], כָּךְ יַד כֻּלָּנוּ שָׁוָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁאָחַז כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ, [- בכל הבתים הפתוחים לחצר] וַהֲרֵי אָנוּ כֻּלָּנוּ רְשׁוּת אַחַת. וּבַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה, לֹא יָבוֹאוּ לִטְעוֹת וּלְדַמּוֹת שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים.

ז. הָעֵרוּב שֶׁעוֹשִׂין בְּנֵי הֶחָצֵר זֶה עִם זֶה, הוּא הַנִּקְרָא 'עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת'; וְשֶׁעוֹשִׂין אַנְשֵׁי הַמָּבוֹי זֶה עִם זֶה, אוֹ כָּל בְּנֵי הַמְּדִינָה, הוּא הַנִּקְרָא 'שִׁתּוּף'.

ח. אֵין מְעָרְבִין בַּחֲצֵרוֹת, אֶלָּא בְּפַת שְׁלֵמָה בִּלְבַד. אֲפִלּוּ כִּכָּר מַאֲפֵה סְאָה [- משקל גדול], וְהִיא פְּרוּסָה - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ; הָיְתָה שְׁלֵמָה, וְהִיא כְּאִסָּר [- סוג מטבע] - מְעָרְבִין בָּהּ. וּכְשֵׁם שֶׁמְּעָרְבִין בְּפַת תְּבוּאָה, כָּךְ מְעָרְבִין בְּפַת אֹרֶז וּבְפַת עֲדָשִׁים; אֲבָל לֹא בְּפַת דֹּחַן. וְשִׁתּוּף, בֵּין בְּפַת בֵּין בִּשְׂאָר אֲכָלִין. בְּכָל אֹכֶל מִשְׁתַּתְּפִין - חוּץ מִן הַמַּיִם בִּפְנֵי עַצְמָן, אוֹ מֶלַח בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וְכֵן כְּמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת - אֵין מִשְׁתַּתְּפִין בָּהֶן, שֶׁאֵינָן חֲשׁוּבִין כָּאֲכָלִים. עֵרֶב מַיִם עִם מֶלַח - נַעֲשָׂה כְּמוּרְיָס [רוטב דגים], וּמִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ.

ט. וְכַמָּה שִׁעוּר [כמות] הָאֹכֶל שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בּוֹ? כִּגְרוֹגֶרֶת [תאנה יבשה] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי, אוֹ מִבְּנֵי הַמְּדִינָה - וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שְׁמוֹנָה עָשָׂר, אוֹ פָּחוֹת; אֲבָל אִם הָיוּ מְרֻבִּין עַל זֶה - שִׁעוּרוֹ שְׁתֵּי סְעוּדוֹת, שֶׁהֵן כִּשְׁמוֹנָה עָשָׂר גְּרוֹגְרוֹת, שֶׁהֵן כְּשִׁשָּׁה בֵּיצִים בֵּינוֹנִיּוֹת; אֲפִלּוּ הָיוּ הַמִּשְׁתַּתְּפִין אֲלָפִים וּרְבָבוֹת, שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכֻלָּן.

י. כָּל אֹכֶל שֶׁהוּא נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא - כְּגוֹן פַּת, וּמִינֵי דָּגָן, וּבָשָׂר חַי - אִם יִשְׁתַּתְּפוּ בוֹ, שִׁעוּרוֹ מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת; וְכֹל שֶׁהוּא לִפְתָּן [-תבשיל שנאכל עם לחם], וְדֶרֶךְ הָעָם לֶאֱכֹל בּוֹ פִּתָּן - כְּגוֹן יַיִן מְבֻשָּׁל, וּבְשַׂר צָלִי, וְחֹמֶץ, וּמוּרְיָס, וְזֵיתִים, וְאַמָּהוֹת שֶׁל בְּצָלִים - שִׁעוּרוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ [עם לחם] שְׁתֵּי סְעוּדוֹת.

יא. נִשְׁתַּתְּפוּ בְּיַיִן חַי [ללא מים], שִׁעוּרוֹ שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת לְכֻלָּן; וְכֵן בְּשֵׂכָר, שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת. בֵּיצִים, שְׁתַּיִם; וּמִשְׁתַּתְּפִין בָּהֶן, וַאֲפִלּוּ הֵן חַיּוֹת. רִמּוֹנִים, שְׁתַּיִם. אֶתְרוֹג, אֶחָד. חֲמִשָּׁה אֱגוֹזִים, חֲמִשָּׁה אֲפַרְסְקִין. לִיטְרָא יָרָק, בֵּין חַי בֵּין שָׁלוּק; וְאִם הָיָה בָּשֵׁל וְלֹא בָּשֵׁל - אֵין מְעָרְבִין, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה [ולהלן מפרט של מידות ומשקלות:].

עוּכְלָא תְּבֵלִין, קַב תְּמָרִים, קַב גְּרוֹגְרוֹת, מָנֶה דְּבֵלָה, קַב תַּפּוּחִין. כְּשׁוּת [מין צמח], כְּמֹלֵא הַיָּד. פּוֹלִין לַחִין, כְּמֹלֵא הַיָּד. חָזִין, לִיטְרָא. וְהַתְּרִדִּין - חֲרֵי הֵן בִּכְלַל הַיָּרָק, וּמְעָרְבִין בָּהֶן. עֲלֵי בְּצָלִים - אֵין מְעָרְבִין בָּהֶן, אֶלָּא אִם הִבְצִילוּ וְנַעֲשָׂה אֹרֶךְ כָּל עָלֶה מֵהֶן זֶרֶת; אֲבָל פָּחוֹת מִכָּאן, אֵינוֹ אֹכֶל. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הָאֲמוּרִין - כְּלַפְתָּן הֵן, וּלְפִיכָךְ נָתְנוּ בָּהֶן שִׁעוּרִין אֵלּוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. וְכָל הָאֲכָלִין מִצְטָרְפִין לְשִׁעוּר הַשִּׁתּוּף.

יב. לִיטְרָא הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, מְלֹא שְׁתֵּי רְבִיעִיּוֹת; וְעוּכְלָא, חֲצִי רְבִיעִית. וּמָנֶה הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, מֵאָה דִּינָר; וְהַדִּינָר, שֵׁשׁ מְעִין; וְהַמָּעָה, מִשְׁקַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שְׂעוֹרוֹת; וְהַסֶּלַע, אַרְבָּעָה דִּינָרִין. וְהָרְבִיעִית, מַחֲזֶקֶת מִן הַמַּיִם אוֹ מִן הַיַּיִן מִשְׁקַל שִׁבְעָה עָשָׂר דִּינָרִין וַחֲצִי דִּינָר בְּקֵרוּב; נִמְצֵאת הַלִּיטְרָא, מִשְׁקַל חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים דִּינָר, וְהָעוּכְלָא, מִשְׁקַל תִּשְׁעָה דִּינָרִין פָּחוֹת רְבִיעַ.

יג. סְאָה הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, שִׁשָּׁת קַבִּין; וְהַקַּב, אַרְבַּעַת לֻגִּין; וְהַלֹּג, אַרְבַּע רְבִיעִיּוֹת; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ מִדַּת הָרְבִיעִית וּמִשְׁקָלָהּ. וְאֵלּוּ הַשִּׁעוּרִין שֶׁאָדָם צָרִיךְ לִזְכֹּר אוֹתָן תָּמִיד.

יד. אֹכֶל שֶׁהוּא מֻתָּר בַּאֲכִילָה - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר לָזֶה הַמְעָרֵב - הֲרֵי זֶה מְעָרֵב בּוֹ וּמִשְׁתַּתֵּף בּוֹ. כֵּיצַד? מִשְׁתַּתֵּף הוּא הַנָּזִיר בְּיַיִן, וְיִשְׂרָאֵל בִּתְרוּמָה. וְכֵן הַנּוֹדֵר מֵאֹכֶל זֶה, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנּוּ - מְעָרֵב בּוֹ וּמִשְׁתַּתֵּף בּוֹ; שֶׁאִם אֵינוֹ רָאוּי לָזֶה, הֲרֵי הוּא רָאוּי לַאֲחֵר.

טו. אֲבָל דָּבָר הָאָסוּר לַכֹּל - כְּגוֹן טֶבֶל [תבואה לא

מעושרת], אֲפִלּוּ טֶבֶל שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְכֵן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ כַּהֹגֶן, וְכֵן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ כַּהֲלָכָה - אֵין מְעָרְבִין וּמִשְׁתַּתְּפִין בָּהֶן. אֲבָל מְעָרְבִין וּמִשְׁתַּתְּפִין בִּדְמַאי [ספק מעושר], מִפְּנֵי שֶׁרָאוּי [ומותר] לַעֲנִיִּים; וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ [- תוספת מחיר לפדיה] - שֶׁאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב; וּמְעָרְבִין בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי שָׁם לַאֲכִילָה - אֲבָל לֹא בִּגְבוּלִין [חוץ לירושלים].

טז. כֵּיצַד מְעָרְבִין בַּחֲצֵרוֹת? גּוֹבִין חַלָּה אַחַת שְׁלֵמָה מִכָּל בַּיִת וּבַיִת, וּמַנִּיחִין הַכֹּל בִּכְלִי אֶחָד בְּבַיִת אֶחָד מִבָּתֵּי הֶחָצֵר, אֲפִלּוּ בְּבֵית הַתֶּבֶן אוֹ בְּבֵית הַבָּקָר אוֹ בֵּית הָאוֹצָר [מחסן]; אֲבָל אִם נְתָנוֹ בְּבֵית שַׁעַר [חדר שומר השער], אֲפִלּוּ בֵּית שַׁעַר שֶׁל יָחִיד, אוֹ בְּאַכְסַדְּרָה [חדר בעל שלש קירות], אוֹ בְּמִרְפֶּסֶת, אוֹ בְּבֵית שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ עֵרוּב. וּכְשֶׁמְּקַבֵּץ הָעֵרוּב, מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרוּב'; וְאוֹמֵר: 'בְּעֵרוּב זֶה יִהְיֶה מֻתָּר לְכָל בְּנֵי הֶחָצֵר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִבַּיִת לְבַיִת בְּשַׁבָּת'. וְיֵשׁ לְקָטָן לִגְבּוֹת עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת. וּבַיִת שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ עֵרוּב, אֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן [- כשאר השכנים -] אֶת הַפַּת; וְאִם הָיוּ רְגִילִין לְהַנִּיחַ בּוֹ [- בבית זה] - אֵין מְשַׁנִּין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי דַרְכֵי שָׁלוֹם.

יז. וְכֵיצַד מִשְׁתַּתְּפִין בְּמָבוֹי? גּוֹבֶה אֹכֶל כִּגְרוֹגֶרֶת מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד, אוֹ פָּחוֹת מִכִּגְרוֹגֶרֶת אִם הָיוּ מְרֻבִּין, וּמַנִּיחַ הַכֹּל בִּכְלִי אֶחָד בְּחָצֵר מֵחֲצֵרוֹת הַמָּבוֹי, אוֹ בְּבֵית מִן הַבָּתִּים - אֲפִלּוּ בַּיִת קָטָן אוֹ אַכְסַדְּרָה אוֹ מִרְפֶּסֶת - הֲרֵי זֶה שִׁתּוּף; אֲבָל אִם הִנִּיחוֹ בַּאֲוִיר מָבוֹי, אֵינוֹ שִׁתּוּף. וְאִם הִנִּיחַ הַכְּלִי בְּחָצֵר - צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ הַכְּלִי מִן הַקַּרְקַע טֶפַח, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר. וּמְבָרֵךְ 'עַל מִצְוַת עֵרוּב', וְאוֹמֵר: 'בְּזֶה הַשִּׁתּוּף יִהְיֶה מֻתָּר לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מֵחֲצֵרוֹת לַמָּבוֹי בְּשַׁבָּת'.

יח. חָלְקוּ אֶת הָעֵרוּב אוֹ אֶת הַשִּׁתּוּף - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּבַיִת אֶחָד, אֵינוֹ עֵרוּב; אֲבָל אִם מִלְּאוּ אֶת הַכְּלִי מִן הָעֵרוּב, וְנִשְׁאַר מִמֶּנּוּ מְעַט וְהִנִּיחוּהוּ בִּכְלִי אַחֵר - מֻתָּר.

יט. הַמִּשְׁתַּתְּפִין בַּמָּבוֹי, צְרִיכִין לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְשַׁכֵּחַ הַתִּינוֹקוֹת תּוֹרַת עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי אֵין הַתִּינוֹקוֹת מַכִּירִין [ויודעים] מַה נַּעֲשָׂה בַּמָּבוֹי; לְפִיכָךְ, אִם נִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי בְּפַת, סוֹמְכִין עָלָיו, וְאֵין צְרִיכִין לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת, שֶׁהֲרֵי הַתִּינוֹקוֹת מַכִּירִין בְּפַת. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בַּבַּיִת, וְקָדַשׁ עֲלֵיהֶן הַיּוֹם [נכנסה שבת, וטרם עירבו] - פַּת שֶׁעַל הַשֻּׁלְחָן, סוֹמְכִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת; וְאִם רָצוּ לִסְמֹךְ עָלֶיהָ מִשּׁוּם שִׁתּוּף - סוֹמְכִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְסֻבִּין בֶּחָצֵר.

כ. לָקַח אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר פַּת אַחַת, וְאָמַר: 'הֲרֵי זֶה לְכָל בְּנֵי הֶחָצֵר', אוֹ אֹכֶל כִּשְׁתֵּי סְעוּדוֹת, וְאָמַר: 'הֲרֵי זֶה לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי' - אֵינוֹ צָרִיךְ לִגְבּוֹת מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד; אֲבָל צָרִיךְ לְזַכּוֹת [להקנות] לָהֶן בּוֹ עַל יְדֵי אַחֵר [- כדי שייצא מרשותו לרשות השכנים]. וְיֵשׁ לוֹ [- ויכול] לְזַכּוֹת לָהֶן עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ הָעִבְרִי, וְעַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ; אֲבָל לֹא עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִיִּים - מִפְּנֵי שֶׁיָּדָם כְּיָדוֹ. וְכֵן יֵשׁ לוֹ לְזַכּוֹת לָהֶן עַל יְדֵי {שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִית,} (עבדו ושפחתו העברים) אַף עַל פִּי {שֶׁהִיא קְטַנָּה} (שהם קטנים) - שֶׁהַקָּטָן זוֹכֶה לַאֲחֵרִים בְּדָבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הֶחָצֵר אוֹ לִבְנֵי הַמָּבוֹי שֶׁהֲרֵי זִכָּה לָהֶן וְעֵרֵב עֲלֵיהֶן - שֶׁזְּכוּת הִיא לָהֶן, וְזָכִין לָאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.

כא. אֵין מְעָרְבִין וְלֹא מִשְׁתַּתְּפִין בְּשַׁבָּת, אֶלָּא מִבְּעוֹד יוֹם; וּמְעָרְבִין עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָפֵק מִן הַיּוֹם, סָפֵק מִן הַלַּיְלָה. וּלְעוֹלָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הָעֵרוּב אוֹ הַשִּׁתּוּף מְצוּי וְאֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. לְפִיכָךְ, אִם נָפַל עָלָיו גַּל [אבנים], אוֹ אָבַד, אוֹ נִשְׂרַף, אוֹ שֶׁהָיָה תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת מִבְּעוֹד יוֹם - אֵינוֹ עֵרוּב; [אבד] מִשֶּׁחֲשֵׁכָה [- ונכנסה שבת], הֲרֵי זֶה עֵרוּב; וְאִם סָפֵק, הֲרֵי זֶה עֵרוּב - שֶׁסָּפֵק הָעֵרוּב, כָּשֵׁר.

כב. נָתַן הָעֵרוּב אוֹ הַשִּׁתּוּף בְּמִגְדָּל, וְנָעַל עָלָיו, וְאָבַד הַמַּפְתֵּחַ קֹדֶם שֶׁחֲשֵׁכָה - אִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא הָעֵרוּב, אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָבַד וְאֵינוֹ עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְאָכְלוֹ. הִפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר אוֹ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה, וְהִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה תְּרוּמָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ; שֶׁעֲדַיִן הִיא טֶבֶל כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה סְעוּדָה הָרְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

יום רביעי י"ט תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת עֵרוּבִין פֶּרֶק ב

א. אַנְשֵׁי הֶחָצֵר שֶׁעֵרְבוּ כֻּלָּן, חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא עֵרַב עִמָּהֶן - בֵּין מֵזִיד, בֵּין שׁוֹכֵחַ - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶן, וְאָסוּר לְכֻלָּן לְהוֹצִיא מִבָּתֵּיהֶם לֶחָצֵר אוֹ מִן הֶחָצֵר לְבָתֵּיהֶם. בִּטֵּל לָהֶן זֶה שֶׁלֹּא עֵרַב רְשׁוּת חֲצֵרוֹ בִּלְבַד, הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִבָּתֵּיהֶם לֶחָצֵר וּמֵחָצֵר לְבָתֵּיהֶם; אֲבָל לְבֵיתוֹ, אָסוּר. בִּטֵּל לָהֶן רְשׁוּת בֵּיתוֹ וּרְשׁוּת חֲצֵרוֹ, הֲרֵי כֻּלָּם מֻתָּרִין; הֵן מֻתָּרִין, מִפְּנֵי שֶׁעֵרְבוּ, וַהֲרֵי בִּטֵּל לָהֶן רְשׁוּת בֵּיתוֹ וַחֲצֵרוֹ; וְגַם הוּא מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ רְשׁוּת, וַהֲרֵי הוּא כְּאוֹרֵחַ אֶצְלָם, וְהָאוֹרֵחַ אֵינוֹ אוֹסֵר.

ב. הַמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ סְתָם [-ולא פירט ביתו או חצרו] - רְשׁוּת חֲצֵרוֹ בִּטֵּל, רְשׁוּת בֵּיתוֹ לֹא בִּטֵּל. וְהַמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לִבְנֵי חָצֵר, צָרִיךְ לְבַטֵּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפֵרוּשׁ, וְאוֹמֵר: 'רְשׁוּתִי מְבֻטֶּלֶת לְךָ, וּלְךָ, וּלְךָ'; וְהַיּוֹרֵשׁ מְבַטֵּל רְשׁוּת אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת מוֹרִישׁוֹ בְּשַׁבָּת, שֶׁהַיּוֹרֵשׁ - תַּחַת מוֹרִישׁוֹ הוּקַם לְכָל דָּבָר, וּבִטּוּל רְשׁוּת בְּשַׁבָּת מֻתָּר לְכַתְּחִלָּה.

ג. בִּטְּלוּ אֵלּוּ הַמְעָרְבִין רְשׁוּתָם לָזֶה שֶׁלֹּא עֵרַב - הוּא מֻתָּר, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאַר לְבַדּוֹ; וְהֵם אֲסוּרִין, שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לָהֶן רְשׁוּת. וְאֵין אוֹמְרִין: 'יִהְיוּ כְּאוֹרְחִים אֶצְלוֹ'; שֶׁאֵין רַבִּים אוֹרְחִין אֶצֶל אֶחָד.

ד. הָיוּ אֵלּוּ שֶׁלֹּא עֵרְבוּ, שְׁנַיִם אוֹ יָתֵר - אִם בִּטְּלוּ רְשׁוּתָם לַמְעָרְבִין - הַמְעָרְבִין מֻתָּרִין, וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא עֵרְבוּ אֲסוּרִין [שאין הרבים נעשים אורחים]. וְאֵין הַמְעָרְבִין יְכוֹלִים לְבַטֵּל רְשׁוּתָם לַשְּׁנַיִם שֶׁלֹּא עֵרְבוּ, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן אוֹסֵר עַל חֲבֵרוֹ; וַאֲפִלּוּ חָזַר הָאֶחָד שֶׁלֹּא עֵרַב, וּבִטֵּל רְשׁוּת לַשְּׁנֵי שֶׁלֹּא עֵרַב - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבִּטְּלוּ לוֹ הַמְעָרְבִין, אָסוּר הָיָה.

אֶחָד שֶׁעֵרַב, אֵינוֹ מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שֶׁלֹּא עֵרַב; אֲבָל הָאֶחָד שֶׁלֹּא עֵרַב, מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד שֶׁעֵרַב.

ה. כְּשֵׁם שֶׁבַּעַל בַּיִת זֶה מְבַטֵּל לְבַעַל בַּיִת זֶה רְשׁוּתוֹ בְּחָצֵר אַחַת, כָּךְ מְבַטְּלִין מֵחָצֵר לְחָצֵר; וּמְבַטְּלִין, וְחוֹזְרִין וּמְבַטְּלִין. כֵּיצַד? שְׁנַיִם שֶׁשְּׁרוּיִין בְּחָצֵר וְלֹא עֵרְבוּ - אֶחָד מֵהֶן מְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לַשֵּׁנִי, וְנִמְצָא הַשֵּׁנִי מְטַלְטֵל בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִּטֵּל לוֹ חֲבֵרוֹ [ה'ראשון'], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה [ה'שני'] צָרְכָּיו [שימושו בחצר, ויבטל הביטול]; וְחוֹזֵר הַשֵּׁנִי וּמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לָרִאשׁוֹן, וּמְטַלְטֵל הָרִאשׁוֹן בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִּטֵּל לוֹ; וְכֵן כַּמָּה פְּעָמִים. וְיֵשׁ בִּטּוּל רְשׁוּת בְּחֲרָבָה [בית ריק, שפתוחים אליו שני בתים], כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא בְּחָצֵר.

ו. מִי שֶׁבִּטֵּל רְשׁוּתוֹ, וְחָזַר וּטְלָטֵל בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁבִּטֵּל - אִם בְּמִזִּיד הוֹצִיא - חֲרֵי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶן, שֶׁחֲרֵי לֹא עָמַד בְּבִטּוּלוֹ; וְאִם בְּשׁוֹגֵג הוֹצִיא - אֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁחֲרֵי הוּא עוֹמֵד בְּבִטּוּלוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלֹּא קָדְמוּ וְהֶחְזִיקוּ אֵלּוּ שֶׁבִּטֵּל לָהֶן; אֲבָל אִם קָדְמוּ וְהֶחְזִיקוּ וְהוֹצִיאוּ - אִם חָזַר הוּא וְהוֹצִיא בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מְזִיד, אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן.

ז. שְׁנֵי בָתִּים בִּשְׁנֵי צִדֵּי רְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִקִּיפוּם גּוֹיִם מְחִיצָה בְּשַׁבָּת - אֵין מְבַטְּלִין זֶה לָזֶה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לְעָרֵב מֵאֶמֶשׁ. אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר שֶׁמֵּת, וְהִנִּיחַ רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד מִן הַשּׁוּק - אִם מֵת מִבְּעוֹד יוֹם, חֲרֵי הַיּוֹרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מִבְּנֵי הֶחָצֵר אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; וְאִם מֵת מִשֶּׁחָשְׁכָה, אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן. אֶחָד מִן הַשּׁוּק שֶׁמֵּת, וְהִנִּיחַ רְשׁוּתוֹ לְאֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר - אִם מִבְּעוֹד יוֹם מֵת - אֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁחֲרֵי כֻּלָּן מְעָרְבִין; וְאִם מֵת מִשֶּׁחָשְׁכָה - אוֹסֵר עֲלֵיהֶן, עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן רְשׁוּת מוֹרִישׁוֹ.

ח. יִשְׂרָאֵל וְגֵר שֶׁשְּׁרוּיִין בִּמְעָרָה אַחַת, וּמֵת הַגֵּר מִבְּעוֹד יוֹם - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶחְזִיק [וקנה] יִשְׂרָאֵל אַחֵר בִּנְכָסָיו עַד שֶׁחָשְׁכָה [למרות זאת -] - חֲרֵי זֶה הַמַּחְזִיק [אחר כניסת שבת] אוֹסֵר עַד שֶׁיְּבַטֵּל, שֶׁחֲרֵי הוּא כְּיוֹרֵשׁ; וְאִם מֵת הַגֵּר מִשֶּׁחָשְׁכָה [ונעשו ערוב לפני השבת] - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזִיק יִשְׂרָאֵל אַחֵר בִּנְכָסָיו - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, אֶלָּא בְּהֶתֵּרוֹ הָרִאשׁוֹן הוּא עוֹמֵד.

ט. יִשְׂרָאֵל הַדָּר עִם הַנָּכְרִי אוֹ עִם גֵּר תּוֹשָׁב [- גוי שמקיים מצוות בני נח] בְּחָצֵר, אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו; שֶׁדִּירַת הַגּוֹי אֵינָהּ דִּירָה, אֶלָּא כִּבְהֵמָה הוּא חָשׁוּב. וְאִם הָיוּ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים אוֹ יָתֵר, וְגוֹי שׁוֹכֵן עִמָּהֶם - חֲרֵי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶם; וְדָבָר זֶה - גְּזֵרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְשַׁכְּנוּ גוֹי עִמָּהֶם, שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ מִמַּעֲשָׂיו. וְלָמָּה לֹא גָּזְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל אֶחָד וְגוֹי אֶחָד? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דָּבָר מָצוּי - שֶׁחֲרֵי יִפְחַד שֶׁמָּא יִתְיַחֵד עִמּוֹ וְיַהַרְגֶנּוּ, וּכְבָר אָסְרוּ לְהִתְיַחֵד עִם הַגּוֹי.

י. שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים וְגוֹי הַשּׁוֹכְנִים בְּחָצֵר אַחַת, וְעֵרְבוּ הַיִּשְׂרָאֵלִים לְעַצְמָם - לֹא הוֹעִיל כְּלוּם; וְכֵן אִם בִּטְּלוּ לַגּוֹי, אוֹ בִּטֵּל לָהֶן, אוֹ בִּטְּלוּ הַיִּשְׂרָאֵלִים זֶה לָזֶה וְנַעֲשׂוּ כְּיָחִיד עִם הַגּוֹי - לֹא הוֹעִילוּ כְּלוּם; שֶׁאֵין עֵרוּב מוֹעִיל בִּמְקוֹם גּוֹי, וְאֵין בִּטּוּל רְשׁוּת מוֹעִיל בִּמְקוֹם גּוֹי; וְאֵין לָהֶן תַּקָּנָה, אֶלָּא שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ רְשׁוּתוֹ, וְיַעֲשֶׂה הַגּוֹי כְּאִלּוּ הוּא אוֹרֵחַ עִמָּהֶן. וְכֵן אִם הָיוּ גּוֹיִם רַבִּים - מַשְׁכִּירִין רְשׁוּתָם לְיִשְׂרָאֵלִים, וְהַיִּשְׂרָאֵלִים מְעָרְבִין וּמֵתָּרִין. וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד שֶׁשָּׁכַר מִן הַגּוֹי - מְעָרֵב עִם שְׁאָר הַיִּשְׂרָאֵלִים, וְיִתְּרוּ כֻּלָּם; וְאֵין כָּל אֶחָד וְאֶחָד צָרִיךְ לִשְׂכֹּר מִן הַגּוֹי.

יא. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד וְגוֹי דָּרִים בַּפְּנִימִית וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד בַּחִיצוֹנָה, אוֹ שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל וְגוֹי בַּחִיצוֹנָה וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד בַּפְּנִימִית - חֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל הַחִיצוֹנָה עַד שֶׁיִּשְׂכֹּר מִמֶּנּוּ, שֶׁחֲרֵי רַגְלֵי שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים וְגוֹי מְצוּיִים שָׁם; וְהַפְּנִימִי, מֵתֵּר בַּפְּנִימִית.

יב. שׂוֹכְרִין מִן הַגּוֹי אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת; שֶׁהַשְּׂכִירוּת כְּבִטּוּל רְשׁוּת הִיא, שֶׁאֵינָהּ שְׂכִירוּת וַדַּאִית, אֶלָּא הֵכֵר בִּלְבַד; לְפִיכָךְ, שׂוֹכְרִין מִן הַגּוֹי אֲפִלּוּ בְּפָחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, וְאִשְׁתּוֹ שֶׁל גּוֹי מַשְׁכֶּרֶת שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, וְכֵן שְׂכִירוֹ אוֹ שַׁמָּשׁוֹ מַשְׁכִּירִין שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ; וַאֲפִלּוּ הָיוּ שְׂכִירוֹ אוֹ שַׁמָּשׁוֹ יִשְׂרְאֵלִי, חֲרֵי זֶה מַשְׂכִּיר שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. שָׁאַל מִן הַגּוֹי מָקוֹם לְהַנִּיחַ בּוֹ חֲפָצָיו, וְהִשְׁאִילוֹ - חֲרֵי נִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וּמַשְׂכִּיר שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. הָיוּ לְגוֹי שְׁנֵי שְׂכִירִים אוֹ שַׁמָּשִׁים אוֹ נָשִׁים רַבּוֹת - אִם הִשְׂכִּיר אֶחָד מֵהֶן, דַּיּוֹ.

יג. שְׁנֵי יִשְׂרְאֵלִים וְגוֹי הַדָּרִים בְּחָצֵר אַחַת, וְשָׁכְרוּ מִן הַגּוֹי בְּשַׁבָּת - חוֹזֵר הָאֶחָד וּמְבַטֵּל רְשׁוּתוֹ לַשֵּׁנִי, וּמֵתָּר; וְכֵן אִם מֵת הַגּוֹי בְּשַׁבָּת - מְבַטֵּל הַיִּשְׂרְאֵלִי לְיִשְׂרָאֵל הָאַחֵר, וְיִהְיֶה מֵתָּר לְטַלְטֵל.

יד. גּוֹי שֶׁהִשְׂכִּיר מִגּוֹי - אִם אֵין הָרִאשׁוֹן יָכוֹל לְהוֹצִיא הַגּוֹי הַשֵּׁנִי עַד שֶׁיַּשְׁלִים זְמַן שְׂכִירוּתוֹ - שׂוֹכְרִין מִזֶּה הַגּוֹי הַשֵּׁנִי, שֶׁחֲרֵי נִכְנַס תַּחַת הַבְּעָלִים; וְאִם יֵשׁ רְשׁוּת לָרִאשׁוֹן לְהוֹצִיא אֶת הַגּוֹי הַשּׂוֹכֵר מִמֶּנּוּ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה - אִם לֹא הָיָה הַשֵּׁנִי עוֹמֵד וְשָׁכְרוּ הַיִּשְׂרְאֵלִים מִן הָרִאשׁוֹן, חֲרֵי אֵלּוּ מֵתָּרִין.

טו. חָצֵר שֶׁיִּשְׂרְאֵלִים וְגוֹי שְׁרוּיִין [גרים] בָּהּ, וְהָיוּ חַלּוֹנוֹת פְּתוּחוֹת מִבֵּית יִשְׂרְאֵלִי זֶה לְבֵית יִשְׂרְאֵלִי זֶה, וְעָשׂוּ עֵרוּב דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מֵתָּרִין לְהוֹצִיא מִבַּיִת לְבַיִת דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת, חֲרֵי הֵם אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִבַּיִת לְבַיִת דֶּרֶךְ פְּתָחִים, מִפְּנֵי הַגּוֹי, עַד שֶׁיַּשְׂכִּיר; שֶׁאֵין רַבִּים נַעֲשִׂים בְּעֵרוּב כְּיָחִיד, בְּמָקוֹם הַגּוֹי.

טז. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מְחַלֵּל שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא [ברבים], אוֹ שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - חֲרֵי הוּא כְּגוֹי לְכָל דְּבָרָיו; וְאֵין מְעָרְבִין עִמּוֹ, וְאֵינוֹ מְבַטֵּל, אֶלָּא שׂוֹכְרִין מִמֶּנּוּ כְּגוֹי. אֲבָל אִם הָיָה מִן הַמִּינִים שֶׁאֵין עוֹבְדִין עֲבוֹדָה זָרָה, וְאֵין מְחַלְּלִין שַׁבָּת, כְּגוֹן צְדוֹקִין, וּבַיְתוֹסִין, וְכָל הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה - כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִצְוַת עֵרוּב - אֵין מְעָרְבִין עִמּוֹ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בָּעֵרוּב, וְאֵין שׂוֹכְרִין מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ כְּגוֹי; אֲבָל מְבַטֵּל הוּא רְשׁוּתוֹ לְיִשְׂרָאֵל הַכָּשֵׁר, וְזוֹ הִיא תַּקָּנָתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה יִשְׂרָאֵל אֶחָד כָּשֵׁר, וְזֶה הַצְּדוֹקִי, בְּחָצֵר - חֲרֵי זֶה אוֹסֵר עָלָיו, עַד שֶׁיְּבַטֵּל לוֹ.

יום חמישי כ' תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת עֵרוּבִין פֶּרֶק ג

א. חַלּוֹן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת - אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים

עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל זֶה, וְהָיָה קָרוֹב מִן הָאָרֶץ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה וּמִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה, אוֹ כֻּלּוֹ בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה וּמִקְצָתוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה - אִם רָצוּ יוֹשְׁבֵי שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת לְעָרֵב כֻּלָּן עֵרוּב אֶחָד, הָרְשׁוּת בְּיָדָן, וְיַעֲשׂוּ כְּחָצֵר אַחַת, וִיטַלְטְלוּ מִזּוּ לָזוּ; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. הָיָה הַחֵלּוֹן פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה, אוֹ שֶׁהָיָה כֻּלּוֹ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחַלּוֹן שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת; אֲבָל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָתִּים, אֲפִלּוּ הָיָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה. וְכֵן חַלּוֹן שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה [- עליית הגג] - אִם רָצוּ מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן סֶלָּם; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה. הָיָה חַלּוֹן עָגֹל - אִם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי לְרַבֵּעַ בּוֹ אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, הֲרֵי הוּא כִּמְרֻבָּע.

ג. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, אוֹ מַתְּבֵן [ערמת תבן] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת - פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים [- אינו גורם להחשיבם לב' חצרות ולכן] - מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם. הָיָה גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, אוֹ יָתֵר עַל כֵּן - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן; וְאִם הָיָה בֵּינֵיהֶן סֶלָּם מִכָּאן וְסֶלָּם מִכָּאן, הֲרֵי הֵן כְּפָתַח, וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד [- במשותף]. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַסֶּלָּם זָקוּף וְסָמוּךְ לַכֹּתֶל, שֶׁהֲרֵי אֵין יְכוֹלִין לַעֲלוֹת בּוֹ עַד שֶׁיְּמַשֵּׁךְ וְיִתְרַחֵק מִתַּחְתָּיו מִן הַכֹּתֶל - הֲרֵי זֶה מַתִּיר; וַאֲפִלּוּ לֹא הָיָה מַגִּיעַ רֹאשׁ הַסֶּלָּם לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל - אִם נִשְׁאַר בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה [טפחים], הֲרֵי זֶה מַתִּיר, וּמְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ.

ד. הָיָה הַכֹּתֶל רָחָב אַרְבָּעָה, וְעָשָׂה סֶלָּם מִכָּאן וְסֶלָּם מִכָּאן - אַף עַל פִּי שֶׁהַסֻּלָּמוֹת מְרֻחָקוֹת זֶה מִזֶּה - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד. אֵין בְּרֹחַב הַכֹּתֶל אַרְבָּעָה - אִם אֵין בֵּין הַסֻּלָּמוֹת שְׁלֹשָׁה, מְעָרְבִין אֶחָד; הָיָה בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה, מְעָרְבִין שְׁנַיִם.

ה. בָּנָה מַצֵּבָה [ספסל] עַל גַּבֵּי מַצֵּבָה בְּצַד הַכֹּתֶל - אִם יֵשׁ בַּתַּחְתּוֹנָה [- בספסל התחתון] אַרְבָּעָה, מְמַעֵט [- ונחשב כפחות מי' טפחים]; אֵין בַּתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעָה, וְאֵין בֵּינָהּ לְבֵין הָעֶלְיוֹנָה שְׁלֹשָׁה, מְמַעֵט; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד. וְכֵן בְּמַדְרֵגוֹת שֶׁל עֵץ שֶׁסְּמָכָן לַכֹּתֶל.

ו. כֹּתֶל גָּבוֹהַּ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, וְזִיז [בליטה] יוֹצֵא בְּאֶמְצָעִיתוֹ - אִם נִשְׁאַר מִן הַזִּיז עַד רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, מַנִּיחַ סֶלָּם לִפְנֵי הַזִּיז, וּמְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ; אֲבָל אִם הִנִּיחַ הַסֶּלָּם בְּצַד הַזִּיז, אֵינוֹ מְמַעֵט. הָיָה הַכֹּתֶל גָּבוֹהַּ תִּשְׁעָה עָשָׂר טֶפַח - מוֹצִיא [זיז] אֶחָד בָּאֶמְצַע, וּמְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ; שֶׁהֲרֵי מִן הַזִּיז עַד הָאָרֶץ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וּמִן הַזִּיז עַד רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה. הָיָה הַכֹּתֶל גָּבוֹהַּ עֶשְׂרִים טֶפַח, צָרִיךְ שְׁנֵי זִיזִין זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה בֵּין הַזִּיז הַתַּחְתּוֹן וּבֵין הָאָרֶץ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וּבֵין הַזִּיז הָעֶלְיוֹן וּבֵין רֹאשׁ הַכֹּתֶל פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה; וּמְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ.

ז. דֶּקֶל שֶׁחָתְכוּ וּסְמָכוֹ עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל וְעַל הָאָרֶץ - מְעָרְבִין אֶחָד, אִם רָצוּ; וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקָבְעוֹ בַּבִּנְיָן. וְכֵן הַסֶּלָּם - כָּבְדוּ קוֹבְעוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְחַבְּרוֹ בַּבִּנְיָן. הָיוּ קַשִּׁין מַבְדִּילִין בֵּין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת, וְסֶלָּם מִכָּאן וְסֶלָּם מִכָּאן - אֵין מְעָרְבִין אֶחָד; שֶׁהֲרֵי אֵין כַּף הָרֶגֶל עוֹלָה בַּסֶּלָּם, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ עַל מַה יִסְמֹךְ [- שהסולם יתמוטט]. הָיָה הַסֶּלָּם בָּאֶמְצַע, וְקַשִּׁין מִכָּאן וְקַשִּׁין מִכָּאן [- מחיצה מקש ובאמצע עמוד לתמיכת הסולם] - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנַיִם.

ח. הָיָה אִילָן בְּצַד הַכֹּתֶל, וְעָשָׂהוּ סֶלָּם לַכֹּתֶל - אִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד, הוֹאִיל וְאִסּוּר שְׁבוּת [- מדברי חכמים] הוּא שֶׁגָּרַם לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲלֶה בָּאִילָן. עָשָׂה אֲשֵׁרָה [אילן לעבודה זרה] סֶלָּם לַכֹּתֶל - אֵין מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲלוֹת עָלֶיהָ מִן הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה.

ט. כֹּתֶל שֶׁגָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה, וּבָא לְמַעֲטוֹ [ע"י הגבהת הקרקע] כְּדֵי לְעָרֵב עֵרוּב אֶחָד - אִם יֵשׁ בְּאֹרֶךְ הַמִּעוּט [- לרוחב הכותל] {אַרְבָּעָה}(עשרה) טְפָחִים, מְעָרְבִין אֶחָד; סָתַר מִקְצָת הַכֹּתֶל [מלמעלה] עַד שֶׁנִּתְמַעֵט מֵעֲשָׂרָה [בצד אחד] - צִדּוֹ הַקָּצָר, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְחָצֵר זוֹ [להשתמש ולהניח חפצים על הכותל], וּשְׁאָר הַכֹּתֶל הַגָּבוֹהַּ, לְבֵין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת.

י. נִפְרַץ הַכֹּתֶל הַגָּבוֹהַּ שֶׁבֵּינֵיהֶן - אִם הָיְתָה הַפִּרְצָה [לרוחב] עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת, מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּפֶתַח. וְאִם הָיְתָה יָתֵר מֵעֶשֶׂר - מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין.

יא. הָיְתָה הַפִּרְצָה פָּחוֹת מֵעֶשֶׂר, וּבָא לְהַשְׁלִימָהּ לְיָתֵר מֵעֶשֶׂר - חוֹזֵק [סותר] בַּכֹּתֶל גֹּבַהּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וּמְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד; וְאִם בָּא לִפְרֹץ לְכַתְּחִלָּה פִּרְצָה יָתֵר מֵעֶשֶׂר בְּכָל הַכֹּתֶל, צָרִיךְ לְהִיוֹת גֹּבַהּ הַפִּרְצָה מְלֹא קוֹמָתוֹ [- שיראו הבתים בברור דרך הפתח].

יב. חָרִיץ [בקרקע] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר - מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין; פָּחוֹת מִכָּאן - מְעָרְבִין אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם. וְאִם מִעֵט עָמְקוֹ בְּעָפָר אוֹ בִּצְרוֹרוֹת - מְעָרְבִין אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם; שֶׁסְּתָם עָפָר וּצְרוֹרוֹת בְּחָרִיץ, מְבַטְּלִין הֵן. אֲבָל אִם מִלְּאָהוּ תֶּבֶן אוֹ קַשׁ - אֵינָן מְמַעֲטִין עַד שֶׁיְּבַטֵּל [- יחליט להשאירם שם].

יג. וְכֵן אִם מִעֵט רָחְבּוֹ בְּלוּחַ אוֹ בְּקָנֶה [- שאסור לטלטלם בשבת] שֶׁהוֹשִׁיטוֹ בְּאֹרֶךְ כָּל הֶחָרִיץ - מְעָרְבִין אֶחָד, וְאֵין מְעָרְבִין שְׁנַיִם; וְכָל הַדָּבָר הַנִּטָּל בְּשַׁבָּת, כְּגוֹן הַסַּל וְהַסֵּפֶל - אֵין מְמַעֲטִין בּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן חִבְּרוֹ בָּאָרֶץ חִבּוּר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשָׁמְטוֹ עַד שֶׁיַּחְפֹּר בְּדֶקֶר [מעדר].

יד. נָתַן לוּחַ שֶׁרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל רֹחַב הֶחָרִיץ, מְעָרְבִין אֶחָד; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין. וְכֵן שְׁתֵּי גְּצָצְטְרִיּוֹת [מרפסות] זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ - אִם הוֹשִׁיט לוּחַ שֶׁרָחָב אַרְבָּעָה טְפָחִים מִזּוּ לָזוּ, מְעָרְבִין עֵרוּב אֶחָד; וְאִם רָצוּ, מְעָרְבִין שְׁנֵי עֵרוּבִין, אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן. הָיוּ זוֹ בְּצַד זוֹ, וְאֵינָן בְּשָׁוֶה, אֶלָּא אַחַת לְמַעְלָה מֵחֲבֵרְתָּהּ - אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים, הֲרֵי הֵן כִּגְצָצְטְרָה אַחַת; וְאִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר, מְעָרְבִין אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

טו. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁהוּא רָחָב, וְהָיָה גָּבוֹהַּ מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים מֵחָצֵר זוֹ וְשָׁוֶה לְקַרְקַע חָצֵר שְׁנִיָּה - נוֹתְנִין רָחְבּוֹ לִבְנֵי הֶחָצֵר שֶׁהוּא שָׁוֶה לָהֶן, וְיֵחָשֵׁב מֵחֲצָרָן; הוֹאִיל וְתַשְׁמִישׁוֹ בְּנַחַת לְאֵלּוּ וְתַשְׁמִישׁוֹ בְּקָשֶׁה לְאֵלּוּ, נוֹתְנִין אוֹתוֹ

לְאֵלּוּ שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ לָהֶן בְּנִסָּת. וְכֵן חָרִיץ שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים מִצַּד חָצֵר זוֹ וְשָׁוֶה לְקַרְקַע חָצֵר שְׁנִיָּה - נוֹתְנִין רָחְבוֹ לֶחָצֵר שֶׁהוּא שָׁוֶה לוֹ; מִפְּנֵי שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ נִסָּת לָזֶה וְקֶשֶׁה לָזֶה, נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְאֵלּוּ שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ לָהֶם בְּנִסָּת.

טז. הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת נָמוּךְ מֵחָצֵר הָעֶלְיוֹנָה וְגָבוֹהַּ מֵחָצֵר הַתַּחְתּוֹנָה, שֶׁנִּמְצְאוּ בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּעָבְיוֹ [- בגג הכותל] עַל יְדֵי שִׁלְשׁוּל [חבל], וּבְנֵי הַתַּחְתּוֹנָה מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּעָבְיוֹ עַל יְדֵי זְרִיקָה - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בּוֹ, עַד שֶׁיַּעֲרְבוּ שִׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד; אֲבָל אִם לֹא עֵרְבוּ - אֵין מַכְנִיסִין מֵעֲבֵי כֹתֶל זֶה לַבָּתִּים, וְאֵין מוֹצִיאִין מֵהַבָּתִּים לְעָבְיוֹ.

יז. שְׁנֵי בָּתִּים שֶׁבֵּינֵיהֶם חֲרָבָה שֶׁהִיא רְשׁוּת הַיָּחִיד - אִם יְכוֹלִין שְׁנֵיהֶן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲרָבָה עַל יְדֵי זְרִיקָה, אוֹסְרִין זֶה עַל זֶה; וְאִם הָיָה תַּשְׁמִישָׁהּ לָזֶה בְּנִסָּת, וְהָאַחֵר אֵינוֹ יָכוֹל לִזְרֹק לָהּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲמֻקָּה מִמֶּנָּה - חֲרֵי זֶה שֶׁהִיא לוֹ בְּנִסָּת, מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ עַל יְדֵי זְרִיקָה.

יח. כָּל גַּגּוֹת הָעִיר, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה גָּבוֹהַּ וְזֶה נָמוּךְ, עִם כָּל הַחֲצֵרוֹת, עִם כָּל הַקַּרְפֵּפוֹת [-מין חצר] שֶׁהֲקָפוּ שֶׁלֹּא לְשֵׁם דִּירָה שֶׁאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם [- מאה אמה על חמישים], עִם עָבֵי הַכְּתָלִים שֶׁבֵּין הַחֲצֵרוֹת, עִם הַמְּבוֹאוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם לְחִי אוֹ קוֹרָה - כֻּלָּן רְשׁוּת אַחַת הֵן; וּמְטַלְטְלִין בְּכֻלָּן בְּלֹא עֵרוּב, כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹכָן [ששהו שם בשבת], אֲבָל לֹא כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ.

יט. כֵּיצַד? כְּלִי שֶׁשָּׁבַת בְּתוֹךְ הֶחָצֵר - בֵּין עֵרְבוּ אַנְשֵׁי הֶחָצֵר, בֵּין לֹא עֵרְבוּ - מֻתָּר לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הֶחָצֵר לַגַּג, אוֹ לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל, וּמִן הַגַּג לְגַג אַחֵר הַסָּמוּךְ לוֹ אֲפִלּוּ הָיָה גָּבוֹהַּ מִמֶּנּוּ כָּל שֶׁהוּא אוֹ נָמוּךְ, וּמִן הַגַּג הָאַחֵר לְחָצֵר שְׁנִיָּה, וּמֵחָצֵר שְׁנִיָּה לְגַג שְׁלִישִׁי שֶׁל חָצֵר שְׁלִישִׁית, וּמִגַּג שְׁלִישִׁי לְמָבוֹי, וּמִן הַמָּבוֹי לְגַג רְבִיעִי. עַד שֶׁיַּעַבִּירֶנּוּ כָּל הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת וַחֲצֵרוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת וְקַרְפֵּפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹת וְקַרְפֵּפוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ שְׁלָשְׁתָּן מִזֶּה לָזֶה וּמִזֶּה לָזֶה - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִכָּנֵס בִּכְלִי זֶה לְבַיִת מִן הַבָּתִּים, אֶלָּא אִם עֵרְבוּ אַנְשֵׁי כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלּוּ עֵרוּב אֶחָד.

כ. וְכֵן אִם שָׁבַת הַכְּלִי בְּבַיִת, וְהוֹצִיאוּ לְחָצֵר - לֹא יַעֲבִירֶנּוּ לְחָצֵר אַחֶרֶת, אוֹ לְגַג אַחֵר, אוֹ לְרֹאשׁ הַכֹּתֶל, אוֹ לְקַרְפֵּף, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּעֲבִירִין בָּהֶן כְּלִי זֶה, עֵרוּב אֶחָד.

כא. בּוֹר [מים] שֶׁבֵּין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת - אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת, אֶלָּא אִם כֵּן עָשׂוּ לוֹ מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד דּוֹלֶה מֵרְשׁוּתוֹ. וְהֵיכָן מַעֲמִידִין אֶת הַמְּחִיצָה? אִם הָיְתָה לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִן הַמְּחִיצָה יוֹרֵד בְּתוֹךְ הַמַּיִם; וְאִם הָיְתָה הַמְּחִיצָה כֻּלָּהּ בְּתוֹךְ הַמַּיִם, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִמֶּנָּה יוֹצֵא לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם - כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נִכֶּרֶת רְשׁוּת זֶה מֵרְשׁוּת זֶה.

כב. וְכֵן אִם עָשׂוּ עַל פִּי הַבּוֹר קוֹרָה רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים - זֶה מְמַלֵּא מִצַּד הַקּוֹרָה, וְזֶה מְמַלֵּא מִצַּדָּהּ הַשֵּׁנִי, וּכְאִלּוּ הִבְדִּילָה חֵלֶק זֶה מֵחֵלֶק זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם מְעֹרָבִין מִלְּמַטָּה; קַל [הקלה] הוּא שֶׁהֵקַלּוּ חֲכָמִים בְּמַיִם.

כג. בְּאֵר שֶׁבְּאֶמְצַע הַשְּׁבִיל בֵּין שְׁנֵי כְּתְלֵי חֲצֵרוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מַפְלֶגֶת [רחוקה] מִכֹּתֶל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמִכֹּתֶל זֶה אַרְבָּעָה טְפָחִים - שְׁנֵיהֶם מְמַלְּאִים מִמֶּנָּה, וְאֵין צְרִיכִין לְהוֹצִיא זִיזִין [- קרש קטן להיכר] עַל גַּבָּהּ; שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר עַל חֲבֵרוֹ דֶּרֶךְ אֲוִיר.

כד. חָצֵר קְטַנָּה שֶׁנִּפְרְצָה בְּמְלוֹאָהּ לְחָצֵר גְּדוֹלָה מִבְּעוֹד יוֹם - אַנְשֵׁי גְדוֹלָה מְעָרְבִין לְעַצְמָן וּמַתִּירִין, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאַר לָהֶן פַּסִּין [דפנות] מִכָּאן וּמִכָּאן; וְאַנְשֵׁי קְטַנָּה אֲסוּרִין לְהוֹצִיא מִבָּתֵּיהֶן לֶחָצֵר שֶׁלָּהֶן, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עִם בְּנֵי הַגְּדוֹלָה עֵרוּב אֶחָד; שֶׁדָּיוֹרִין [הדיירים] שֶׁל גְּדוֹלָה חֲשׁוּבִין בִּקְטַנָּה [שהקטנה כפתח לגדולה], וְאֵין דָּיוֹרֵי קְטַנָּה חֲשׁוּבִין בִּגְדוֹלָה.

כה. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁעָרְבוּ עֵרוּב אֶחָד דֶּרֶךְ הַפֶּתַח שֶׁבֵּינֵיהֶן, אוֹ דֶּרֶךְ הַחַלּוֹן, וְנִסְתַּם הַפֶּתַח אוֹ הַחַלּוֹן בְּשַׁבָּת - כָּל אַחַת וְאַחַת מַתֶּרֶת לְעַצְמָהּ; הוֹאִיל וְהֻתְּרָה מִקְצָת שַׁבָּת, הֻתְּרָה כֻּלָּהּ. וְכֵן שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת שֶׁעָרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ, וְנָפַל כֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן בְּשַׁבָּת - אֵלּוּ מַתִּירִים לְעַצְמָן וּמוֹצִיאִין מִבָּתֵּיהֶן וּמְטַלְטְלִין עַד עִקַּר הַמְּחִיצָה, וְאֵלּוּ מְטַלְטְלִין כֵּן עַד עִקַּר הַמְּחִיצָה; הוֹאִיל וְהֻתְּרָה מִקְצָת שַׁבָּת, הֻתְּרָה כֻּלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתּוֹסְפוּ הַדָּיוֹרִין - שֶׁהַדָּיוֹרִין הַבָּאִין בְּשַׁבָּת, אֵינָן אוֹסְרִין. נִפְתַּח הַחַלּוֹן וְנַעֲשָׂה הַפֶּתַח בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁעָשׂוּ גוֹיִם לְדַעְתָּן [מדעת עצמם] - חָזְרוּ לְהֻתָּרָן. וְכֵן שְׁתֵּי סְפִינוֹת שֶׁהָיוּ קְשׁוּרוֹת זוֹ בָּזוֹ וְעֵרְבוּ, וְנִפְסְקוּ - אָסוּר לְטַלְטֵל מִזּוֹ לָזוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ מֻקָּפוֹת מְחִיצָה; חָזְרוּ וְנִקְשְׁרוּ בְּשׁוֹגֵג, חָזְרוּ לְהֻתָּרָן.

יום שישי כ"א תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת עֵרוּבִין פֶּרֶק ד

א. אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁהָיוּ כֻּלָּן אוֹכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד תָּמִיד - אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵין צְרִיכִין עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ וַעֲבָדָיו אוֹסְרִין עָלָיו, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב עִמָּהֶן - כָּךְ אֵלּוּ כֻּלָּן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד הֵן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כֻּלָּן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד.

ב. וְכֵן אִם צָרְכוּ לַעֲשׂוֹת עֵרוּב עִם אַנְשֵׁי חָצֵר אַחֶרֶת - עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן, וּפַת אַחַת בִּלְבַד מוֹלִיכִין לְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁמְּעָרְבִין עִמּוֹ; וְאִם הָיָה הָעֵרוּב בָּא אֶצְלָן [הונח בחצרם] - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, כְּמוֹ הַבַּיִת שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָעֵרוּב שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִתֵּן אֶת הַפַּת; שֶׁכָּל אֵלּוּ הַבָּתִּים, כְּבַיִת אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין.

ג. וְכֵן אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁעֵרְבוּ, נַעֲשׂוּ כֻּלָּן כְּבַיִת אֶחָד; וְאִם צָרְכוּ לְעָרֵב עִם חָצֵר שְׁנִיָּה, כִּכַּר אֶחָד בִּלְבַד הוּא שֶׁמּוֹלִיכִין עַל יְדֵי כֻּלָּן לַמָּקוֹם שֶׁמְּעָרְבִין בּוֹ; וְאִם הָיָה עֵרוּב בָּא אֶצְלָן, אֵינָן צְרִיכִין לִתֵּן פַּת.

ד. חֲמִשָּׁה שֶׁגָּבוּ אֶת הָעֵרוּב לְהוֹלִיכוֹ לַמָּקוֹם שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָעֵרוּב - כְּשֶׁהֵן מוֹלִיכִין, אֵינָן צְרִיכִין לְהוֹלִיךְ עַל יְדֵי חֲמִשְׁתָּן אֶלָּא כִּכַּר אֶחָד; שֶׁכֵּיוָן שֶׁגָּבוּ, כֻּלָּן נַעֲשׂוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד.

ה. הָאָב וּבְנוֹ, וְהָרַב וְתַלְמִידוֹ, שֶׁהֵן שְׁרוּיִין בְּחָצֵר - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּבַיִת אֶחָד; וְאַף עַל פִּי שֶׁפְּעָמִים

אוכְלִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד, וּפְעָמִים אֵינָן אוכְלִין - הֲרֵי הֵן כְּבֵית אֶחָד.

ו. הָאַחִים שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ בַּיִת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְאֵינָן סוֹמְכִין [אוכלים] עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶן, וְכֵן הַנָּשִׁים אוֹ הָעֲבָדִים שֶׁאֵינָן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחַן בַּעֲלָן אוֹ רַבָּן תָּמִיד, אֲבָל אוכְלִין הֵן עַל שֻׁלְחָנוֹ בִּשְׂכַר מְלָאכָה שֶׁעוֹשִׂין לוֹ אוֹ בְּטוֹבָה יָמִים יְדוּעִין, כְּמִי שֶׁסּוֹעֵד אֵצֶל חֲבֵרוֹ שָׁבוּעַ אוֹ חֹדֶשׁ - אִם אֵין עִמָּהֶן דָּיוֹרִין [דיירים] אֲחֵרִים בֶּחָצֵר, אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב; וְאִם עֵרְבוּ עִם חָצֵר אַחֶרֶת, עֵרוּב אֶחָד לְכֻלָּן, וְאִם בָּא הָעֵרוּב אֶצְלָן, אֵין נוֹתְנִין פַּת. וְאִם הָיוּ דָּיוֹרִין עִמָּהֶן בֶּחָצֵר, צְרִיכִין פַּת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כִּשְׁאָר אַנְשֵׁי הֶחָצֵר, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד תָּמִיד.

ז. חָמֵשׁ חֲבוּרוֹת שֶׁשָּׁבְתוּ בִּטְרַקְלִין [אולם עם כמה חדרים] אֶחָד - אִם הָיָה מַפְסִיק בֵּין כָּל חֲבוּרָה וַחֲבוּרָה מְחִיצָה הַמַּגַּעַת לַתִּקְרָה - הֲרֵי כָּל חֲבוּרָה מֵהֶן כְּאִלּוּ הִיא בְּחֶדֶר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אוֹ בַּעֲלִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ; לְפִיכָךְ צְרִיכִין פַּת מִכָּל חֲבוּרָה. וְאִם אֵין הַמְּחִיצוֹת מַגִּיעוֹת לַתִּקְרָה - כִּכָּר אֶחָד לְכֻלָּן, שֶׁכֻּלָּן כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד חֲשׁוּבִין.

ח. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ בֵּית שַׁעַר [חדר לשומר השער] שֶׁרַבִּים דּוֹרְסִין בּוֹ, אוֹ אַכְסַדְרָה, אוֹ מִרְפֶּסֶת, אוֹ בֵּית הַבָּקָר, אוֹ בֵּית הַתֶּבֶן, אוֹ בֵּית הָעֵצִים, אוֹ אוֹצָר [מחסן] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ עִמּוֹ בֶּחָצֵר מָקוֹם דִּירָה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו לֶאֱכֹל בּוֹ פִּתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִהְיֶה אוֹסֵר עָלָיו, עַד שֶׁיְּעָרֵב עִמּוֹ; אֲבָל מָקוֹם לִינָה, אֵינוֹ אוֹסֵר. לְפִיכָךְ, אִם קָבַע לוֹ מָקוֹם לֶאֱכֹל בּוֹ בְּבֵית שַׁעַר, אוֹ בְּאַכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מָקוֹם דִּירָה.

ט. עֲשָׂרָה בָּתִּים זֶה לִפְנִים מִזֶּה - הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְהַשֵּׁנִי לוֹ, הֵן שֶׁנּוֹתְנִין אֶת הָעֵרוּב; וְהַשְּׁמוֹנָה בָּתִּים הַחִיצוֹנִים, אֵינָן נוֹתְנִין אֶת הָעֵרוּב; הוֹאִיל וְרַבִּים דּוֹרְסִין בָּהֶן, הֲרֵי הֵן כְּבֵית שַׁעַר, וְהַדָּר בְּבֵית שַׁעַר אֵינוֹ אוֹסֵר. אֲבָל הַתְּשִׁעִי, אֵין דּוֹרְסִין בּוֹ רַבִּים; לְפִיכָךְ אוֹסֵר, עַד שֶׁיִּתֵּן עֵרוּבוֹ.

י. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וּבֵינֵיהֶן שְׁלֹשָׁה בָּתִּים פְּתוּחוֹת זֶה לָזֶה וּפְתוּחִים לַחֲצֵרוֹת, וְהֵבִיאוּ בְּנֵי חָצֵר זוֹ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאֶמְצָעִי, וְכֵן הֵבִיאוּ בְּנֵי חָצֵר הָאַחֶרֶת עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאֶמְצָעִי - אוֹתָן הַשְּׁלֹשָׁה בָּתִּים, אֵינָן צְרִיכִין לִתֵּן אֶת הַפַּת; הָאֶמְצָעִי - מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחוּ בּוֹ הָעֵרוּב, וְהַשְּׁנַיִם שֶׁמִּצְּדָדָיו - מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בֵּית שַׁעַר לְאַנְשֵׁי חָצֵר.

יא. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת וּשְׁנֵי בָּתִּים פְּתוּחִים זֶה לָזֶה בֵּינֵיהֶן, וְהֵבִיאוּ אֵלּוּ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַבַּיִת הַפָּתוּחַ לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הַשֵּׁנִי הַסָּמוּךְ לֶחָצֵר הָאַחֶרֶת, וְהֵבִיאוּ אֵלּוּ עֵרוּבָן דֶּרֶךְ הַפֶּתַח הַסָּמוּךְ לָהֶן, וְהִנִּיחוּהוּ בַּבַּיִת הָאַחֵר - שְׁתֵּיהֶן לֹא קָנוּ עֵרוּב; שֶׁכָּל אַחַת מֵהֶן הִנִּיחָה עֵרוּבָהּ בְּבֵית שַׁעַר שֶׁל חָצֵר אַחֶרֶת.

יב. אֶחָד מִבְּנֵי הֶחָצֵר שֶׁהָיָה גּוֹסֵס - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת בּוֹ בַּיּוֹם - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל בְּנֵי הֶחָצֵר, עַד שֶׁיְּזִכּוּ לוֹ בְּפַת וִיעָרְבוּ עָלָיו; וְכֵן קָטָן - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזַיִת - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עָלָיו. אֲבָל הָאוֹרֵחַ - אֵינוֹ אוֹסֵר לְעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יג. אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר שֶׁהִנִּיחַ בֵּיתוֹ, וְהָלַךְ וְשָׁבַת בְּחָצֵר אַחֶרֶת - אֲפִלּוּ הָיְתָה סְמוּכָה לַחֲצֵרוֹ - אִם הִסִּיעַ מִלִּבּוֹ [הניח מחשבתו] וְאֵין דַּעְתּוֹ לַחֲזוֹר לְבֵיתוֹ בְּשַׁבָּת זוֹ, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיִשְׂרָאֵל; אֲבָל גּוֹי - אֲפִלּוּ הָלַךְ לִשְׁבוֹת בְּעִיר אַחֶרֶת, אוֹסֵר עֲלֵיהֶן, עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ מְקוֹמוֹ, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּשַׁבָּת.

יד. בַּעַל הֶחָצֵר שֶׁהִשְׁכִּיר מִבָּתֵּי חֲצֵרוֹ לַאֲחֵרִים, וְהִנִּיחַ לוֹ כֵּלִים אוֹ מִינֵי סְחוֹרָה בְּכָל בַּיִת וּבַיִת מֵהֶן - אֵינָן אוֹסְרִין עָלָיו; הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ תְּפוּסַת יָד בְּכָל בַּיִת מֵהֶן, נַעֲשׂוּ הַכֹּל כְּאוֹרְחִין אֶצְלוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהִנִּיחַ שָׁם דָּבָר שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת, כְּגוֹן טֶבֶל וַעֲשָׂשִׂית [חתיכת מתכת]; אֲבָל אִם נִשְׁאַר לוֹ בְּכָל בַּיִת מֵהֶן כֵּלִים שֶׁמֻּתָּר לְטַלְטְלָן - הוֹאִיל וְאֶפְשָׁר שֶׁיּוֹצִיאֵם הַיּוֹם, וְלֹא יִשָּׁאֵר לוֹ שָׁם תְּפוּסַת יָד - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹסְרִין עָלָיו, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ.

טו. אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁשָּׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ - אֵין מוֹצִיאִין מִבָּתֵּיהֶם לֶחָצֵר, וְלֹא מֵחָצֵר לַבָּתִּים; אֲבָל מְטַלְטְלִין הֵן כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ [ששהו בשבת] בֶּחָצֵר, בְּכָל הֶחָצֵר וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִם הֶחָצֵר. וְאִם הָיְתָה שָׁם מִרְפֶּסֶת אוֹ עֲלִיָּה [- עלית גג], וְעֵרְבוּ אַנְשֵׁי הֶחָצֵר לְעַצְמָן וְאַנְשֵׁי הַמִּרְפֶּסֶת לְעַצְמָן - אַנְשֵׁי הַמִּרְפֶּסֶת אוֹ אַנְשֵׁי הָעֲלִיָּה מְטַלְטְלִין כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ בְּבָתֵּיהֶן, בְּכָל הַמִּרְפֶּסֶת וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ, אוֹ בְּכָל רֹחַב הָעֲלִיָּה, וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ; וְאַנְשֵׁי הֶחָצֵר מְטַלְטְלִין בְּכָל הֶחָצֵר וּבְכָל הַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ. וְכֵן אִם הָיָה יָחִיד דָּר בֶּחָצֵר וְיָחִיד דָּר בָּעֲלִיָּה, וְשָׁכְחוּ וְלֹא עֵרְבוּ - זֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הָעֲלִיָּה וְהַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ, וְזֶה מְטַלְטֵל בְּכָל הֶחָצֵר וְהַנֶּחְשָׁב עִמָּהּ.

טז. כֵּיצַד? הַסֶּלַע אוֹ תֵּל וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָצֵר - אִם אֵינָן גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחְשָׁבִין בֵּין הֶחָצֵר וּבֵין הַמִּרְפֶּסֶת, וּשְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא שָׁם כֵּלִים שֶׁבַּבָּתִּים. וְאִם גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה, וְהָיָה בֵּינֵיהֶן וּבֵין הַמִּרְפֶּסֶת פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחְשָׁבִין עִם הַמִּרְפֶּסֶת, שֶׁהֲרֵי הֵן שָׁוִין לָהּ, וּבְנֵי מִרְפֶּסֶת מֻתָּרִין בָּהֶן. וְאִם הָיוּ רְחוֹקִין מִן הַמִּרְפֶּסֶת אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר עַל כֵּן - אַף עַל פִּי שֶׁגְּבוֹהִין עֲשָׂרָה - הֲרֵי אֵלּוּ בִּכְלַל הֶחָצֵר וְהַמִּרְפֶּסֶת, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶן אֶפְשָׁר לָהֶן לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַל יְדֵי זְרִיקָה; לְפִיכָךְ, שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין לְהוֹצִיא לְשָׁם כְּלֵי הַבָּתִּים, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ. הָיְתָה מַצֵּבָה רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים לִפְנֵי הַמִּרְפֶּסֶת - אֵין הַמִּרְפֶּסֶת אוֹסֶרֶת עַל בְּנֵי הֶחָצֵר, שֶׁהֲרֵי נֶחְלְקָה מֵהֶם.

יז. זִיזִין [בליטות] הַיּוֹצְאִין מִן הַכְּתָלִים - כֹּל שֶׁהוּא לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי זֶה נֶחְשָׁב מִן הֶחָצֵר, וּבְנֵי הֶחָצֵר מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; וְכָל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים הָעֶלְיוֹנִים הַסְּמוּכִין לָעֲלִיָּה, אַנְשֵׁי עֲלִיָּה מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ. וְהַנִּשְׁאָר בֵּין עֲשָׂרָה הַתַּחְתּוֹנִים עַד תְּחִלַּת עֲשָׂרָה הָעֶלְיוֹנִים, מִן הַזִּיזִין הַיּוֹצְאִין שָׁם - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בּוֹ; וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּכֵלִים שֶׁבַּבָּתִּים, אֶלָּא אִם כֵּן עֵרְבוּ.

יח. בּוֹר שֶׁבְּחָצֵר - אִם הָיָה מָלֵא פֵּרוֹת טְבָלִים [לא

מעושרים] שֶׁאָסוּר לְטַלְטְלָן בְּשַׁבָּת, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי הוּא וְחֵלְיָתוֹ [שפתו], כְּסֶלַע אוֹ תֵּל שֶׁבְּחָצֵר: אִם הָיָה גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה סָמוּךְ לַמִּרְפֶּסֶת, הֲרֵי הוּא נֶחְשָׁב עִם הַמִּרְפֶּסֶת; אֲבָל אִם הָיָה מָלֵא מַיִם - אֵין בְּנֵי חָצֵר וְלֹא בְּנֵי מִרְפֶּסֶת מַכְנִיסִין מִמֶּנּוּ לַבָּתִּים, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ.

יט. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ, וְאַנְשֵׁי הַפְּנִימִית יוֹצְאִין וְנִכְנָסִין וְעוֹבְרִין עַל הַחִיצוֹנָה - עֵרְבָה הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה, הַפְּנִימִית מֻתֶּרֶת [לטלטל בחצרה] וְהַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה [מפני הפנימית שמהלכין בה]; עֵרְבָה הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרְבָה הַפְּנִימִית, שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת - הַפְּנִימִית מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֵרְבָה, וְהַחִיצוֹנָה מִפְּנֵי אֵלּוּ שֶׁלֹּא עֵרְבוּ שֶׁעוֹבְרִין עֲלֵיהֶן. עֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ - זוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְזוֹ מֻתֶּרֶת בִּפְנֵי עַצְמָהּ; אֲבָל אֵין מְטַלְטְלִין מִזּוֹ לָזוֹ.

כ. שָׁכַח אֶחָד מִן הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרֵב, הַפְּנִימִית בְּהֶתֵּרָהּ עוֹמֶדֶת; שָׁכַח אֶחָד מִן בְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרֵב עִמָּהֶן, אַף הַחִיצוֹנָה אֲסוּרָה - מִפְּנֵי אֵלּוּ בְּנֵי הַפְּנִימִית שֶׁלֹּא עָלָה לָהֶם עֵרוּב, שֶׁהֵן עוֹבְרִין עֲלֵיהֶן.

כא. עָשׂוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד - אִם הִנִּיחוּהוּ בַּחִיצוֹנָה, וְשָׁכַח אֶחָד מֵהֶן וְלֹא עֵרֵב, בֵּין שֶׁהָיָה מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה, בֵּין מִבְּנֵי הַפְּנִימִית - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת, עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן [רשותו]; שֶׁהֲרֵי בֵּאֲרָנוּ, שֶׁמְּבַטְּלִין מֵחָצֵר לְחָצֵר. וְאִם הִנִּיחוּ עֵרוּבָן בַּפְּנִימִית, וְשָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַחִיצוֹנָה וְלֹא עֵרֵב - חִיצוֹנָה אֲסוּרָה, וּפְנִימִית מֻתֶּרֶת בִּמְקוֹמָהּ [שהיא כרשות נפרדת]; שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַפְּנִימִית וְלֹא עֵרֵב - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת, עַד שֶׁיְּבַטֵּל לָהֶן.

כב. הָיָה אֶחָד דָּר בְּחָצֵר זוֹ וְאֶחָד דָּר בְּחָצֵר זוֹ - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, אֶלָּא כָּל אֶחָד מֵהֶן מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָל חֲצֵרוֹ; וְאִם הָיָה גּוֹי בַּפְּנִימִית - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֶחָד - הֲרֵי הוּא כְּרַבִּים, וְאוֹסֵר עַל הַחִיצוֹנָה, עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מְקוֹמוֹ.

כג. שָׁלֹשׁ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת זוֹ לָזוֹ [וגם לרשות הרבים], וְרַבִּים בְּכָל חָצֵר מֵהֶן - עֵרְבוּ שְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת עִם הָאֶמְצָעִית - הִיא מֻתֶּרֶת עִמָּהֶן, וְהֵן מֻתָּרוֹת עִמָּהּ, וּשְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת אֲסוּרוֹת זוֹ עִם זוֹ, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ שְׁלָשְׁתָּן עֵרוּב אֶחָד [שלש חצרות זו לפנים מזו -]; הָיָה בְּכָל חָצֵר מֵהֶן [דייר] אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁרַבִּים [השני והשלישי] דּוֹרְסִין בַּחִיצוֹנָה - אֵינָן צְרִיכִין לְעָרֵב, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן מֵתֵר בִּמְקוֹמוֹ. הָיוּ שְׁנַיִם בַּפְּנִימִית - הוֹאִיל וְהֵן אֲסוּרִין בִּמְקוֹמָן עַד שֶׁיְּעָרְבוּ - הֲרֵי הֵן אוֹסְרִין עַל הַיְחִידִים שֶׁבָּאֶמְצָעִית וְשֶׁבַּחִיצוֹנָה, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁנַיִם שֶׁבַּפְּנִימִית. זֶה הַכְּלָל: רֶגֶל הָאֲסוּרָה בִּמְקוֹמָהּ, אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ; וְרֶגֶל הַמֻּתֶּרֶת בִּמְקוֹמָהּ, אֵינָהּ אוֹסֶרֶת שֶׁלֹּא בִּמְקוֹמָהּ מִפְּנֵי שֶׁעוֹבֶרֶת עֲלֵיהֶן.

כד. שְׁתֵּי כְּצֵצְטְרִיּוֹת [מרפסות] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, שֶׁהֵן לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם - אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂת כָּל אַחַת מֵהֶן מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים יוֹרֶדֶת מִכָּל אַחַת וְאַחַת - אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַגְּצֵצְטְרָאוֹת בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים, הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְמַלֹּאת, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּגְצֵצְטְרָה אַחַת. וְאִם הָיָה בֵּין הָעֶלְיוֹנָה וְהַתַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר עַל עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְעֵרְבָה זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ - שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת לְמַלֹּאת.

כה. לֹא עָשְׂתָה הָעֶלְיוֹנָה מְחִיצָה, וְעָשְׂתָה הַתַּחְתּוֹנָה - אַף הַתַּחְתּוֹנָה אֲסוּרָה לְמַלֹּאת; מִפְּנֵי דְּלִי שֶׁל בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה שֶׁהֵם אֲסוּרִין, שֶׁעוֹבֵר עָלֶיהָ. עָשְׂתָה הָעֶלְיוֹנָה מְחִיצָה, וְלֹא עָשְׂתָה הַתַּחְתּוֹנָה - הָעֶלְיוֹנָה מֻתֶּרֶת לְמַלֹּאת, וְהַתַּחְתּוֹנָה אֲסוּרָה. וְאִם נִשְׁתַּתְּפוּ בְּנֵי הַתַּחְתּוֹנָה עִם בְּנֵי הָעֶלְיוֹנָה בַּמְּחִיצָה שֶׁעָשׂוּ - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת לְמַלֹּאת, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ עֵרוּב אֶחָד.

כו. שָׁלֹשׁ דְּיָיטוֹת [דירות עליונות] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, עֶלְיוֹנָה וְתַחְתּוֹנָה שֶׁל אֶחָד וְאֶמְצָעִית שֶׁל אֶחָד - לֹא יְשַׁלְשֵׁל מִן הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה דֶּרֶךְ אֶמְצָעִית; שֶׁאֵין מְשַׁלְשְׁלִין מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת דֶּרֶךְ רְשׁוּת. אֲבָל מְשַׁלְשֵׁל הוּא מִן הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה שֶׁלֹּא דֶּרֶךְ אֶמְצָעִית.

כז. שְׁתֵּי דְּיָיטוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ, וְחָצֵר אַחַת תַּחְתֵּיהֶם שֶׁשּׁוֹפְכִין לְתוֹכָהּ הַמַּיִם - לֹא יִשְׁפְּכוּ לְתוֹכָהּ, עַד שֶׁיְּעָרְבוּ שְׁתֵּיהֶן עֵרוּב אֶחָד. עָשׂוּ מִקְצָתָן עוּקָה [בור שפכים] בְּחָצֵר לִשְׁפּוֹךְ בָּהּ הַמַּיִם, וּמִקְצָתָם לֹא עָשׂוּ - אֵלּוּ שֶׁעָשׂוּ עוּקָה, שׁוֹפְכִין לָעוּקָה שֶׁלָּהֶן; וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא עָשׂוּ, לֹא יִשְׁפְּכוּ לֶחָצֵר עַד שֶׁיְּעָרְבוּ. וְאִם עָשׂוּ אֵלּוּ עוּקָה, וְעָשׂוּ אֵלּוּ עוּקָה - כָּל אַחַת וְאַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן שׁוֹפֶכֶת לָעוּקָה שֶׁלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עֵרְבוּ.

יום שבת קודש כ"ב תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת עֵרוּבִין פֶּרֶק ה

א. אַנְשֵׁי מָבוֹי [- רחוב המוקף בחצרות שבהם כמה בתים] שֶׁהָיָה בֵּינֵיהֶן שִׁתּוּף בְּמַאֲכָל אֶחָד לְעִנְיַן סְחוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁקָּנוּ יַיִן בְּשֻׁתָּפוּת אוֹ שֶׁמֶן אוֹ דְּבַשׁ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - אֵינָן צְרִיכִין שִׁתּוּף אַחֵר לְעִנְיַן שַׁבָּת, אֶלָּא סוֹמְכִין עַל שִׁתּוּף שֶׁל סְחוֹרָה; וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַמִּין שֶׁהֵן שֻׁתָּפִין בּוֹ, מִין אֶחָד וּבִכְלִי אֶחָד; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם שֻׁתָּף לָזֶה בְּיַיִן וּלְאַחֵר בְּשֶׁמֶן, אוֹ שֶׁהָיָה הַכֹּל יַיִן וְהָיָה בִּשְׁנֵי כֵלִים - הֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין לְהִשְׁתַּתֵּף לְעִנְיַן שַׁבָּת.

ב. אֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁבִּקֵּשׁ מֵחֲבֵרוֹ יַיִן אוֹ שֶׁמֶן קֹדֶם הַשַּׁבָּת, וְלֹא נָתַן לוֹ - בָּטֵל הַשִּׁתּוּף, שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁאֵינָן כֻּלָּן כְּשֻׁתָּפִין שֶׁאֵין מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה. וְאֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁרָגִיל לְהִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי, וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף - בְּנֵי מָבוֹי נִכְנָסִין לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ שִׁתּוּף בְּעַל כָּרְחוֹ [כיון שזה גם לטובתו]; וְאֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהִשְׁתַּתֵּף בְּכֻלָּן עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי, כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם.

ג. אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁהָיָה לוֹ אוֹצָר [מחסן] שֶׁל יַיִן אוֹ שֶׁמֶן וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה מְזַכֶּה מִמֶּנּוּ מְעַט לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ, וּמְעָרֵב בּוֹ עֲלֵיהֶן; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישוֹ, וְלֹא יִחֲדוֹ [- את חלק העירוב], אֶלָּא הֲרֵי הוּא מְעֹרָב בָּאוֹצָר - הֲרֵי זֶה שִׁתּוּף.

ד. חָצֵר שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים לִשְׁנֵי מְבוֹאוֹת - אִם נִשְׁתַּתְּפָה עִם אֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד - נֶאֱסָרָה בַּמָּבוֹי הַשֵּׁנִי, וְאֵינָהּ מוֹצִיאָה וּמַכְנִיסָה בּוֹ; לְפִיכָךְ, אִם זָכָה אֶחָד בַּשִּׁתּוּף לְכָל בְּנֵי

הַמָּבוֹי, וְשִׁתֵּף עֲלֵיהֶם - צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאַנְשֵׁי חָצֵר זוֹ; שֶׁאֵינָן מִשְׁתַּתְּפִין אֶלָּא מִדַּעְתָּן, שֶׁאֵינָהּ זְכוּת לָהֶם - שֶׁמָּא בַּמָּבוֹי הַשֵּׁנִי רוֹצִים לְהִשְׁתַּתֵּף, לֹא בָּזֶה.

ה. אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם מְעָרֶבֶת לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - וְהוּא שֶׁלֹּא יֵאָסֵר עַל שְׁכֵנָיו; אֲבָל אִם אוֹסֵר - אֵינָהּ מְעָרֶבֶת עָלָיו וְלֹא מִשְׁתַּתֶּפֶת עָלָיו אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ. כֵּיצַד אוֹסֵר? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: 'אֵינִי מְעָרֵב עִמָּכֶם', אוֹ 'אֵינִי מִשְׁתַּתֵּף עִמָּכֶם'.

ו. נִשְׁתַּתְּפוּ אַנְשֵׁי חָצֵר זוֹ עִם אֶחָד מִשְּׁנֵי הַמְּבוֹאוֹת - אִם בְּמִין [סוג מאכל] אֶחָד נִשְׁתַּתְּפוּ, אֲפִלּוּ כֻּלָּה אוֹתוֹ הַמִּין - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה שִׁתּוּף אַחֵר וּמְזַכֶּה לָהֶן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָם פַּעַם שְׁנִיָּה. וְאִם בִּשְׁנֵי מִינִין נִשְׁתַּתְּפוּ, וְנִתְמַעֵט הָאֹכֶל - מוֹסִיף וּמְזַכֶּה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ; וְאִם כָּלוּ - מְזַכֶּה לָהֶם, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם. נִתּוֹסְפוּ שְׁכֵנִים בְּחָצֵר זוֹ - מְזַכֶּה לָהֶם, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם.

ז. נִשְׁתַּתְּפָה חָצֵר זוֹ עִם בְּנֵי מָבוֹי זֶה מִפְּתַח זֶה, וְעִם בְּנֵי הַמָּבוֹי הַשֵּׁנִי מִן הַפֶּתַח הָאַחֵר - מֻתֶּרֶת עִם שְׁנֵיהֶן, וְהֵן מֻתָּרִין עִמָּהּ; וּשְׁנֵי הַמְּבוֹאוֹת אֲסוּרִין זֶה עִם זֶה. לֹא עֵרְבָה עִם אֶחָד מֵהֶן, אוֹסֶרֶת עַל שְׁנֵיהֶן.

ח. הָיְתָה חָצֵר זוֹ רְגִילָה בְּפֶתַח אֶחָד, וְהַפֶּתַח הַשֵּׁנִי אֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ - זֶה שֶׁרְגִילָה לְהִכָּנֵס וְלָצֵאת בּוֹ, אוֹסֵר; וְשֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ, אֵינוֹ אוֹסֵר. עֵרְבָה עִם מָבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ - הֵתַּר הַמָּבוֹי הָאַחֵר לְעַצְמוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְעָרֵב עִמָּהּ.

ט. עֵרְבוּ בְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁהִיא רְגִילָה בּוֹ לְעַצְמָן, וְהִיא לֹא עֵרְבָה עִמּוֹ, וְלֹא עִם הַמָּבוֹי הָאַחֵר שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ, וְגַם לֹא עֵרְבוּ בְּנֵי הַמָּבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ - דּוֹחִין [מחשיבים] אוֹתָהּ אֵצֶל זֶה הַמָּבוֹי שֶׁאֵינָהּ רְגִילָה בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עֵרַב; הוֹאִיל וְהִיא לֹא עֵרְבָה וְהוּא לֹא עֵרַב - דּוֹחִין אוֹתָהּ אֶצְלוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֶּאֱסֹר עַל מָבוֹי זֶה [שרגילה בו -] שֶׁעֵרַב לְעַצְמוֹ.

י. חָצֵר שֶׁיֵּשׁ לָהּ פֶּתַח לְמָבוֹי, וּפֶתַח אַחֵר לְבִקְעָה [שטח ללא מחיצות] אוֹ לְקַרְפֵּף [חצר גדולה בלי בית] יָתֵר מִבֵּית סָאתַיִם [- מאה אמה על חמישים] - הוֹאִיל וְאָסוּר לְטַלְטֵל מֵחָצֵר לְאוֹתוֹ קַרְפֵּף, אֵינוֹ סוֹמֵךְ אֶלָּא עַל פֶּתַח שֶׁל מָבוֹי; לְפִיכָךְ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי, עַד שֶׁיִּשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן. אֲבָל אִם הָיָה הַקַּרְפֵּף בֵּית סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת, אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי; שֶׁעַל הַפֶּתַח הַמְיֻחָד לוֹ סוֹמֵךְ, הוֹאִיל וּמֻתָּר לְטַלְטֵל בְּכָל הַקַּרְפֵּף.

יא. אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁהָלַךְ לִשְׁבוֹת בְּמָבוֹי אַחֵר, אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; וְכֵן אֶחָד מִבְּנֵי מָבוֹי שֶׁבָּנָה מַצֵּבָה [עמוד] רְחָבָה אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל פִּתְחוֹ, אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן - שֶׁהֲרֵי הִפְרִישׁ עַצְמוֹ מֵהֶן, וְחָלַק רְשׁוּתוֹ.

יב. אַנְשֵׁי מָבוֹי שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ מִקְצָתָן, וְשָׁכְחוּ מִקְצָתָן וְלֹא נִשְׁתַּתְּפוּ - מְבַטְּלִין רְשׁוּתָן לְאֵלּוּ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ, וְדִינָם לְעִנְיַן בִּטּוּל רְשׁוּת, כְּדִין אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁשָּׁכַח אֶחָד מֵהֶן אוֹ שְׁנַיִם וְלֹא עֵרְבוּ; וּכְבָר אָמַרְנוּ, שֶׁכָּל אָדָם עִם אַנְשֵׁי בֵיתוֹ הַסְּמוּכִין עַל שֻׁלְחָנוֹ, כְּאִישׁ אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִין, בֵּין לְעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת, בֵּין לְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת.

יג. מָבוֹי שֶׁעֵרְבוּ כָּל חֲצֵרוֹת שֶׁבּוֹ כָּל חָצֵר וְחָצֵר בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְאַחַר כָּךְ נִשְׁתַּתְּפוּ כֻּלָּן בַּמָּבוֹי - שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי חָצֵר וְלֹא עֵרַב עִם בְּנֵי חֲצֵרוֹ, לֹא הִפְסִיד כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן נִשְׁתַּתְּפוּ [בשיתוף מבואות], וְעַל הַשִּׁתּוּף סוֹמְכִין [לטלטל]; וְלֹא הִצְרִיכוּ לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת עִם הַשִּׁתּוּף, אֶלָּא שֶׁלֹּא לְשַׁכֵּחַ הַתִּינוֹקוֹת - וַהֲרֵי עֵרְבוּ בַּחֲצֵרוֹת. אֲבָל אִם שָׁכַח אֶחָד מִבְּנֵי הַמָּבוֹי וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף - אֲסוּרִין בַּמָּבוֹי, וּמֻתָּרִין כָּל בְּנֵי חָצֵר לְטַלְטֵל בַּחֲצֵרָן; שֶׁהַמָּבוֹי לַחֲצֵרוֹת, כְּחָצֵר לַבָּתִּים [- שמותרין לטלטל בחצרותיהן].

יד. נִשְׁתַּתְּפוּ בַּמָּבוֹי, וְשָׁכְחוּ כֻּלָּן לְעָרֵב בַּחֲצֵרוֹת - אִם אֵין מַקְפִּידִין עַל פְּרוּסָתָן [שאוכלים אחד מפתו של השני], סוֹמְכִין עַל הַשִּׁתּוּף בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד; וְאֵין מַתִּירִין לָהֶן דָּבָר זֶה, אֶלָּא מִדַּחַק [שלא תשתכח תורת ערוב].

טו. מָבוֹי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּתְּפוּ בּוֹ - אִם עֵרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם הַבָּתִּים, אֵין מְטַלְטְלִין בּוֹ [- במבוי] אֶלָּא בְּאַרְבַּע אַמּוֹת כְּכַרְמְלִית [- רשות הרבים מדרבנן]; מֵאַחַר שֶׁעֵרְבוּ חֲצֵרוֹת עִם הַבָּתִּים, נַעֲשָׂה הַמָּבוֹי כְּאִלּוּ אֵין פָּתוּחַ לוֹ אֶלָּא בָּתִּים בִּלְבַד בְּלֹא חֲצֵרוֹת, וּלְפִיכָךְ אֵין מְטַלְטְלִין בְּכֻלּוֹ. וְאִם לֹא עֵרְבוּ אַנְשֵׁי הַחֲצֵרוֹת - מְטַלְטְלִין בְּכֻלּוֹ כֵּלִים שֶׁשָּׁבְתוּ [שהיו בכניסת השבת] בְּתוֹכוֹ, כְּחָצֵר שֶׁלֹּא עֵרְבוּ בָּהּ.

טז. גּוֹי אוֹ צְדוּקִי הַשָּׁרוּי בֶּחָצֵר שֶׁבַּמָּבוֹי, דִּינוֹ עִם בְּנֵי הַמָּבוֹי כְּדִינוֹ עִם בְּנֵי הֶחָצֵר - שֶׁשּׁוֹכְרִים מִן הַגּוֹי אוֹ מֵאֶחָד מִבְּנֵי בֵיתוֹ רְשׁוּתוֹ שֶׁבַּמָּבוֹי, אוֹ מְבַטֵּל לָהֶם הַצְּדוּקִי; וְאִם הָיָה בַּמָּבוֹי גּוֹי וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד, אֵינוֹ צָרִיךְ שִׁתּוּף. וְדִין יִשְׂרָאֵל אֶחָד, וְדִין רַבִּים שֶׁהֵם סוֹמְכִין עַל שֻׁלְחָן אֶחָד - דִּין אֶחָד הוּא.

יז. גּוֹי שֶׁהָיָה דָּר בַּמָּבוֹי - אִם יֵשׁ לוֹ בַּחֲצֵרוֹ פֶּתַח אֶחָד לְבִקְעָה [שטח ללא מחיצות], אֵינוֹ אוֹסֵר עַל בְּנֵי הַמָּבוֹי; וַאֲפִלּוּ הָיָה פֶּתַח קָטָן אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁמּוֹצִיא גְּמַלִּים וּקְרוֹנוֹת דֶּרֶךְ הַפֶּתַח שֶׁבַּמָּבוֹי - אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ אֶלָּא עַל פֶּתַח הַמְיֻחָד לוֹ, שֶׁהוּא לַבִּקְעָה. וְכֵן אִם הָיָה פָּתוּחַ לְקַרְפֵּף [חצר גדולה בלי בית] שֶׁהוּא יָתֵר עַל בֵּית סָאתַיִם - הֲרֵי זֶה כְּפָתוּחַ לְבִקְעָה, וְאֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; הָיָה בֵּית סָאתַיִם אוֹ פָּחוֹת - אֵינוֹ סוֹמֵךְ עָלָיו, וְאוֹסֵר עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ.

יח. מָבוֹי שֶׁצִּדּוּ אֶחָד גּוֹיִם וְצִדּוּ אֶחָד יִשְׂרָאֵלִים, וְהָיוּ חַלּוֹנוֹת פְּתוּחִים מֵחָצֵר לְחָצֵר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְעֵרְבוּ כֻּלָּן דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשׂוּ כְּאַנְשֵׁי בַּיִת אֶחָד, וּמֻתָּרִין לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס דֶּרֶךְ חַלּוֹנוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּבוֹי דֶּרֶךְ פְּתָחִים, עַד שֶׁיִּשְׁכְּרוּ מִן הַגּוֹיִם; שֶׁאֵין רַבִּים נַעֲשִׂים כְּיָחִיד בִּמְקוֹם גּוֹי.

יט. כֵּיצַד מִשְׁתַּתְּפִין בִּמְדִינָה [עיר]? כָּל חָצֵר וְחָצֵר מְעָרֶבֶת לְעַצְמָהּ, שֶׁלֹּא לְשַׁכֵּחַ הַתִּינוֹקוֹת; וְאַחַר כָּךְ מִשְׁתַּתְּפִין כָּל אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בַּמָּבוֹי. וְאִם הָיְתָה הַמְּדִינָה קְרוּבָה לְיָחִיד, אֲפִלּוּ נַעֲשֵׂית שֶׁל רַבִּים, מִשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן שִׁתּוּף אֶחָד, וּמִטַּלְטְלוּ בְּכָל הַמְּדִינָה; וְכֵן אִם הָיְתָה שֶׁל רַבִּים, וְיֵשׁ לָהּ פֶּתַח אֶחָד - מִשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן שִׁתּוּף אֶחָד.

כ. אֲבָל אִם הָיְתָה שֶׁל רַבִּים, וְיֵשׁ לָהּ שְׁנֵי פְּתָחִים שֶׁהָעָם נִכְנָסִין בָּזֶה וְיוֹצְאִין בָּזֶה - אֲפִלּוּ נַעֲשֵׂית שֶׁל [נמכרה ל] יָחִיד,

אין מְעָרְבִין אֶת כֻּלָּהּ, אֶלָּא מַנִּיחִין מִמְּנָּה מָקוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ בַּיִת אֶחָד בְּחָצֵר אַחַת, וּמִשְׁתַּתְּפִין הַשְּׁאָר. וְיִהְיוּ אֵלּוּ הַמִּשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן מֻתָּרִין בְּכָל הַמְּדִינָה, חוּץ מֵאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁשִּׁירוּ; וְיִהְיוּ אוֹתָן הַנִּשְׁאָרִין מֻתָּרִין בִּמְקוֹמָן בַּשִּׁתּוּף שֶׁעוֹשִׂין לְעַצְמָן, אִם הָיוּ הַמְשֻׁאָרִין רַבִּים - וַאֲסוּרִין לְבַטֵּל בִּשְׁאָר כָּל הַמְּדִינָה.

כא. וְדָבָר זֶה מִשּׁוּם הֶכֵּר הוּא, כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁהָעֵרוּב הִתִּיר לָהֶן לְבַטֵּל בְּמְדִינָה זוֹ שֶׁרַבִּים בּוֹקְעִין [הולכין] בָּהּ - שֶׁהֲרֵי הַמָּקוֹם שֶׁנִּשְׁאַר וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶן, אֵין מְבַטֵּלִין בּוֹ אֶלָּא אֵלּוּ לְעַצְמָן וְאֵלּוּ לְעַצְמָן.

כב. מְדִינָה שֶׁל רַבִּים שֶׁיֵּשׁ לָהּ פֶּתַח אֶחָד, וְסֵלָם [לחומה] בְּמָקוֹם אֶחָד - מְעָרְבִין אֶת כֻּלָּהּ, וְאֵינָהּ צְרִיכָה שִׁיּוּר [- להשאיר בית בלא ערוב להיכר]; שֶׁאֵין הַסֵּלָם שֶׁבַּחוֹמָה חָשׁוּב כְּפֶתַח. הַבָּתִּים שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתָן שִׁיּוּר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן פְּתוּחִין לָעִיר, אֶלָּא אֲחוֹרֵיהֶן לָעִיר וּפְנֵיהֶם לַחוּץ - עוֹשִׂין אוֹתָן שִׁיּוּר, וּמְעָרְבִין אֶת הַשְּׁאָר.

כג. הַמְזַכֶּה בְּשִׁתּוּף לִבְנֵי הַמְּדִינָה - אִם עֵרְבוּ כֻּלָּן עֵרוּב אֶחָד - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעָן, שֶׁזְּכוּת הִיא לָהֶן; וְדִין מִי שֶׁשָּׂכַח וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הַמְּדִינָה, אוֹ מִי שֶׁהָלַךְ לִשְׁבוֹת בְּעִיר אַחֶרֶת, אוֹ גּוֹי שֶׁהָיָה עִמָּהֶן בַּמְּדִינָה - דִּין הַכֹּל, כְּדִינָם בְּחָצֵר וּמָבוֹי.

כד. מְדִינָה שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ כָּל יוֹשְׁבֶיהָ חוּץ מִמָּבוֹי אֶחָד, הֲרֵי זֶה אוֹסֵר עַל כֻּלָּן; וְאִם בָּנוּ מַצֵּבָה עַל פֶּתַח הַמָּבוֹי, אֵינוֹ אוֹסֵר עֲלֵיהֶן. לְפִיכָךְ אֵין מְעָרְבִין מְדִינָה לַחֲצָאִין - אֶלָּא אוֹ כֻּלָּהּ, אוֹ מָבוֹי מָבוֹי; וּבוֹנֶה כָּל מָבוֹי מַצֵּבָה עַל פִּתְחוֹ, אִם רָצָה לַחְלֹק רְשׁוּתוֹ מֵהֶן - כְּדֵי שֶׁלֹּא יֶאֱסֹר עַל שְׁאָר הַמְּבוֹאוֹת.

יום ראשון כ"ג תשרי ה'תש"ע

הִלְכוֹת עֵרוּבִין פֶּרֶק ו

א. מִי שֶׁיָּצָא מִן הַמְּדִינָה [עיר] בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְהִנִּיחַ מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת רָחוֹק מִן הַמְּדִינָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם [של העיר], וְקָבַע [בכך את] שְׁבִיתָתוֹ [- מקומו] שָׁם - אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לַמְּדִינָה וְלָן בְּבֵיתוֹ, נַחְשֹׁב אוֹתוֹ כְּאִלּוּ שָׁבַת בַּמָּקוֹם שֶׁהִנִּיחַ בּוֹ שְׁתֵּי הַסְּעוּדוֹת; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'עֵרוּבֵי תְחוּמִין'.

ב. וְיֵשׁ לוֹ [- ברשותו] לְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ לְמָחָר, אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ. לְפִיכָךְ, כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ לְמָחָר אַלְפַּיִם אַמָּה כְּנֶגֶד הַמְּדִינָה, אֵינוֹ מְהַלֵּךְ בַּמְּדִינָה אֶלָּא עַד סוֹף מִדָּתוֹ; וְאִם הָיְתָה הַמְּדִינָה מֻבְלַעַת בְּתוֹךְ מִדָּתוֹ - תֶּחְשַׁב הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וַיַּשְׁלִים מִדָּתוֹ חוּצָה לָהּ.

ג. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ אֶת עֵרוּבוֹ בְּרָחוֹק אֶלֶף אַמָּה מִבֵּיתוֹ שֶׁבַּמְּדִינָה לְרוּחַ מִזְרָח, נִמְצָא מְהַלֵּךְ לְמָחָר מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְמִזְרָח, וּמְהַלֵּךְ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה לְמַעֲרָב - אֶלֶף שֶׁמִּן הָעֵרוּב עַד בֵּיתוֹ, וְאֶלֶף אַמָּה מִבֵּיתוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ בַּמְּדִינָה, אֶלָּא עַד סוֹף הָאֶלֶף. הָיָה מִבֵּיתוֹ עַד סוֹף הַמְּדִינָה פָּחוֹת מֵאֶלֶף אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת, שֶׁנִּמְצֵאת מִדָּתוֹ כָּלָת חוּץ לַמְּדִינָה - תֶּחְשַׁב הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ כְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וַיַּהֲלֹךְ חוּצָה לָהּ תְּשַׁע מֵאוֹת שִׁשָּׁה וְתִשְׁעִים אַמָּה תַּשְׁלוּם הָאַלְפַּיִם.

ד. לְפִיכָךְ, אִם הִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּרָחוֹק אַלְפַּיִם מִבֵּיתוֹ שֶׁבַּמְּדִינָה, הִפְסִיד אֶת כָּל הַמְּדִינָה כֻּלָּהּ; וְנִמְצָא מְהַלֵּךְ מִבֵּיתוֹ עַד עֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם אַמָּה, וּמֵעֵרוּבוֹ אַלְפַּיִם עַד בֵּיתוֹ, וְאֵינוֹ מְהַלֵּךְ בַּמְּדִינָה לְרוּחַ מַעֲרָב אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת. הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת יָחִיד - אֲפִלּוּ הָיְתָה מְדִינָה גְּדוֹלָה כְּנִינְוֵה, וַאֲפִלּוּ עִיר חֲרֵבָה, אוֹ מְעָרָה הָרְאוּיָה לְדָיּוּרִין [למגורים] - מְהַלֵּךְ אֶת כֻּלָּהּ וְחוּצָה לָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ.

ה. הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּתוֹךְ הַמְּדִינָה שֶׁשָּׁבַת בָּהּ, לֹא עָשָׂה כְּלוּם; וְאֵין מוֹדְדִין לוֹ מִמְּקוֹם עֵרוּבוֹ, אֶלָּא הֲרֵי הוּא כִּבְנֵי הַמְּדִינָה כֻּלָּן, שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ חוּץ לַמְּדִינָה. וְכֵן אִם נָתַן עֵרוּבוֹ בַּמְּקוֹמוֹת הַמִּצְטָרְפִין לָעִיר שֶׁמּוֹדְדִין הַתְּחוּם חוּץ מֵהֶן, הֲרֵי זֶה כְּנוֹתְנוֹ בְּתוֹךְ הָעִיר. נָתַן עֵרוּבוֹ חוּץ לַתְּחוּם, אֵינוֹ עֵרוּב.

ו. אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְחוּמִין, אֶלָּא לִדְבַר מִצְוָה - כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוֹצֶה לֵילֵךְ לְבֵית הָאֵבֶל, אוֹ לְמִשְׁתֵּה שֶׁל נִשּׂוּאִין, אוֹ לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ אוֹ חֲבֵרוֹ שֶׁבָּא מִן הַדֶּרֶךְ, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ; אוֹ מִפְּנֵי הַיִּרְאָה - כְּגוֹן שֶׁהָיָה רוֹצֶה לִבְרֹחַ מִן הַגּוֹיִם, אוֹ מִן הַלִּסְטִים, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם עֵרַב שֶׁלֹּא לְאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, אֶלָּא לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת - הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

ז. כָּל [מזון] שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין בּוֹ [בשיתופי מבואות - גם] מְעָרְבִין בּוֹ עֵרוּבֵי תְחוּמִין; וְכָל שֶׁאֵין מִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ, אֵין מְעָרְבִין בּוֹ עֵרוּבֵי תְחוּמִין. וְכַמָּה שִׁעוּר עֵרוּבֵי תְחוּמִין? מָזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; וְאִם הָיָה לִפְתָּן [- תבשיל שנאכל עם לחם] - כְּדֵי לֶאֱכֹל בּוֹ [עם הלחם] שְׁתֵּי סְעוּדוֹת, כְּמוֹ הַשִּׁתּוּף.

ח. וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא הוּא וְעֵרוּבוֹ בְּמָקוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לוֹ לֶאֱכֹלוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. לְפִיכָךְ, אִם נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵינוֹ עֵרוּב; שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אֶלָּא בַּעֲבֵרָה.

ט. אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בְּכַרְמְלִית, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִשְׁבֹּת בְּכַרְמְלִית [רשות הרבים מדרבנן], וְהִנִּיחַ עֵרוּבוֹ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁבִּשְׁעַת קְנִיַּת הָעֵרוּב, שֶׁהוּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, מֻתָּר לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס מִכָּל אַחַת מִשְּׁתֵּי הָרְשֻׁיּוֹת לְכַרְמְלִית לִדְבַר מִצְוָה - שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים [- חכמים], לֹא גָּזְרוּ עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בִּמְקוֹם מִצְוָה אוֹ בִּשְׁעַת הַדְּחָק.

י. נָתְנוּ בְּמִגְדָּל, וְנָעַל וְאָבַד הַמַּפְתֵּחַ - אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂיַּת מְלָאכָה [אסורה], הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁאֵין אִסּוּר לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בִּמְקוֹם מִצְוָה, אֶלָּא מְלָאכָה. נְתָנוּ בְּרֹאשׁ הַקָּנֶה אוֹ הַקַּנְדָּס הַצּוֹמְחִין מִן הָאָרֶץ, אֵינוֹ עֵרוּב - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְלֹשׁ; וְאִם הָיוּ תְּלוּשִׁין וּנְעוּצִין, הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

יא. כָּל הַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ, יֵשׁ לוֹ בְּמָקוֹם עֵרוּבוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת [שהם כחצרו]. לְפִיכָךְ, הַמַּנִּיחַ עֵרוּבֵי תְחוּמִין שֶׁלּוֹ בְּסוֹף הַתְּחוּם, וְנִתְגַּלְגֵּל הָעֵרוּב וְיָצָא חוּץ לַתְּחוּם בְּתוֹךְ שְׁתֵּי אַמּוֹת - הֲרֵי זֶה עֵרוּב, וּכְאִלּוּ לֹא יָצָא מִמְּקוֹמוֹ. וְאִם יָצָא חוּץ לִשְׁתֵּי אַמּוֹת - אֵינוֹ עֵרוּב, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה חוּץ לַתְּחוּם. וְהַמַּנִּיחַ עֵרוּבוֹ חוּץ לַתְּחוּם - אֵינוֹ עֵרוּב, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ אֶל עֵרוּבוֹ.

יב. נִתְגַּלְגֵּל הָעֵרוּב וְיָצָא שְׁתֵּי אַמּוֹת חוּץ לַתְּחוּם, אוֹ אָבַד, אוֹ נִשְׂרַף, אוֹ שֶׁהָיָה תְּרוּמָה וְנִטְמָא - מִבְּעוֹד יוֹם, אֵינוֹ עֵרוּב; מִשֶּׁחֲשֵׁכָה, הֲרֵי זֶה עֵרוּב; שֶׁקְּנַיִת [- מימוש] הָעֵרוּב, בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְאִם סָפֵק, הֲרֵי זֶה עֵרוּב - שֶׁסְּפֵק הָעֵרוּב, כָּשֵׁר; לְפִיכָךְ, אִם נֶאֱכַל הָעֵרוּב בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

יג. אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: ״צֵא וְעָרֵב עָלֵינוּ״, אֶחָד עֵרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, וְאֶחָד עֵרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - זֶה שֶׁעֵרַב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, נֶאֱכַל עֵרוּבוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְזֶה שֶׁעֵרַב עָלָיו בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, נֶאֱכַל עֵרוּבוֹ מִשֶּׁחֲשֵׁכָה - שְׁנֵיהֶם קָנוּ עֵרוּב; שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת סָפֵק הוּא, וּסְפֵק הָעֵרוּב כָּשֵׁר. וְאַף עַל פִּי כֵן, סָפֵק חֲשֵׁכָה סָפֵק לֹא חֲשֵׁכָה - אֵין מְעָרְבִין עֵרוּבֵי תְחוּמִין לְכַתְּחִלָּה; וְאִם עֵרַב, הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

יד. נָפַל עַל הָעֵרוּב גַּל [אבנים] מִבְּעוֹד יוֹם - אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ בְּלֹא עֲשִׂיַּת מְלָאכָה, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, לְפִי שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיאוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שֶׁהִיא שְׁעַת קְנִיַּת הָעֵרוּב; וְאִם נָפַל עָלָיו גַּל מִשֶּׁחֲשֵׁכָה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב, וְאַף עַל פִּי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאוֹ אֶלָּא בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה. סָפֵק מִבְּעוֹד יוֹם נָפַל, אוֹ מִשֶּׁחֲשֵׁכָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, שֶׁסְּפֵק הָעֵרוּב כָּשֵׁר.

טו. אֲבָל אִם עֵרַב בִּתְרוּמָה שֶׁהִיא סָפֵק טְמֵאָה - אֵינוֹ עֵרוּב, שֶׁאֵינָהּ סְעוּדָה הָרְאוּיָה [לאכילה]; וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵי זוֹ הִיא מִשְּׁתֵּיהֶן, וְאָמַר: ״עֵרוּבִי בַּטְּהוֹרָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא״ - אֵינוֹ עֵרוּב, שֶׁאֵין כָּאן סְעוּדָה הָרְאוּיָה לַאֲכִילָה.

טז. אָמַר: ״כִּכָּר זוֹ הַיּוֹם חֹל וּלְמָחָר קֹדֶשׁ״, וְעֵרַב בָּהּ - עֵרוּבוֹ עֵרוּב, שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת עֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשָׁה וַדַּאי, וּרְאוּיָה הָיְתָה מִבְּעוֹד יוֹם; אֲבָל אִם אָמַר: ״הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמָחָר חֹל״ - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ, שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ תְּרוּמָה, וְהִתְנָה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה תְּרוּמָה עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ - אֵין מְעָרְבִין בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הִיא טֶבֶל כָּל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה סְעוּדָה רְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

יז. הַנּוֹתֵן עֵרוּבוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ עֵרוּב; לְפִי שֶׁבֵּית הַקְּבָרוֹת אָסוּר בַּהֲנָיָה, וְכֵיוָן שֶׁרוֹצֶה בְּקִיּוּם הָעֵרוּב שָׁם אַחַר קְנִיָּה, הֲרֵי נֶהֱנֶה בוֹ. נְתָנוֹ בְּבֵית הַפֶּרֶס [שדה שטמא מספק] - הֲרֵי זֶה עֵרוּב, וַאֲפִלּוּ הָיָה כֹּהֵן; מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִכָּנֵס שָׁם בְּמִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ, אוֹ שֶׁיִּנָּפֵחַ [- על העפר לצורך בדיקת טומאה] וְהוֹלֵךְ.

יח. רַבִּים שֶׁרָצוּ לְהִשְׁתַּתֵּף בְּעֵרוּבֵי תְחוּמִין - מְקַבְּצִין כֻּלָּן עֵרוּבָן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בִּכְלִי אֶחָד בְּמָקוֹם שֶׁיִּרְצוּ. וְאִם עָשָׂה אֶחָד עֵרוּב עַל יְדֵי כֻּלָּן - צָרִיךְ לְזַכּוֹת לָהֶן עַל יְדֵי אַחֵר [- שיקנה הסעודות עבור כולם], וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם; שֶׁאֵין מְעָרְבִין לוֹ לָאָדָם עֵרוּבֵי תְחוּמִין אֶלָּא לְדַעְתּוֹ, שֶׁמָּא אֵינוֹ רוֹצֶה לְעָרֵב בְּאוֹתָהּ הָרוּחַ שֶׁרָצָה זֶה בָּהּ. וְאִם הוֹדִיעוֹ מִבְּעוֹד יוֹם - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצָה אֶלָּא מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ, הֲרֵי זֶה עֵרוּב; וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ עַד שֶׁחָשְׁכָה - אֵינוֹ יוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין מְעָרְבִין מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ.

יט. כָּל הַזּוֹכֶה [- הראוי שיזכו על ידו] בְּעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת, מְזַכִּין עַל יָדוֹ בְּעֵרוּבֵי תְחוּמִין; וְכָל מִי שֶׁאֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת, אֵין מְזַכִּין עַל יָדוֹ עֵרוּבֵי תְחוּמִין.

כ. נוֹתֵן אָדָם מָעָה לְבַעַל הַבַּיִת, כְּדֵי שֶׁיִּקַּח לוֹ פַּת וְיַעֲרֵב לוֹ בָּהּ עֵרוּבֵי תְחוּמִין. אֲבָל אִם נָתַן לְחֲנֻנִי, אוֹ לְנַחְתּוֹם, וְאָמַר לוֹ: ״זְכֵה לִי בְּמָעָה זוֹ״ - אֵינוֹ עֵרוּב; וְאִם אָמַר לוֹ: ״עָרֵב עָלַי בְּמָעָה זוֹ״ - הֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ בָּהּ פַּת אוֹ אֹכֶל מִן הָאֲכָלִין, וּמְעָרֵב עָלָיו. וְאִם נָתַן לוֹ כְּלִי, וְאָמַר לוֹ: ״תֵּן לִי בָּזֶה אֹכֶל, וּזְכֵה לִי בּוֹ״ - הֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ אֹכֶל, וּמְעָרֵב עָלָיו בּוֹ.

כא. מְעָרֵב אָדָם עֵרוּבֵי תְחוּמִין עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, בֵּין מִדַּעְתָּן, בֵּין שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּן; לְפִיכָךְ, אִם עֵרַב עֲלֵיהֶן וְעֵרְבוּ לְעַצְמָן, יוֹצְאִין בְּשֶׁל רַבָּן. אֲבָל אֵינוֹ מְעָרֵב לֹא עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְלֹא עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ - אֶלָּא מִדַּעְתָּן, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן אוֹכְלִין אֶצְלוֹ עַל שֻׁלְחָנוֹ. וְאִם עֵרַב עֲלֵיהֶן, וְשָׁמְעוּ וְשָׁתְקוּ וְלֹא מִחוּ - יוֹצְאִין בְּעֵרוּבוֹ; עֵרַב עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן, וְעֵרְבוּ הֵן לְעַצְמָן - אֵין לְךָ מְחָאָה גְּדוֹלָה מִזּוּ, וְיוֹצְאִין בְּעֵרוּב עַצְמָן. קָטָן בֶּן שֵׁשׁ שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת - יוֹצֵא בְּעֵרוּב אִמּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לְהַנִּיחַ עָלָיו מְזוֹן שְׁתֵּי סְעוּדוֹת לְעַצְמוֹ.

כב. הָרוֹצֶה לְשַׁלֵּחַ עֵרוּבוֹ בְּיַד אַחֵר לְהַנִּיחוֹ לוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה לִקְבֹּעַ שְׁבִיתָתוֹ שָׁם, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וּכְשֶׁהוּא מְשַׁלְּחוֹ, אֵינוֹ מְשַׁלְּחוֹ בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, וְלֹא בְּיַד מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמִצְוַת עֵרוּב; וְאִם שִׁלַּח, אֵינוֹ עֵרוּב. וְאִם שִׁלְּחוֹ בְּיַד אֶחָד מֵאֵלּוּ הַפְּסוּלִין לְהוֹלִיכוֹ לְאָדָם כָּשֵׁר, כְּדֵי שֶׁיּוֹלִיכוֹ הַכָּשֵׁר וְיַנִּיחוֹ בִּמְקוֹם הָעֵרוּב - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, וַאֲפִלּוּ שִׁלְּחוֹ עַל הַקּוֹף אוֹ עַל הַפִּיל; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה עוֹמֵד מֵרָחוֹק, עַד שֶׁיִּרְאֶה זֶה הַפָּסוּל אוֹ הַבְּהֵמָה שֶׁהִגִּיעוּ אֵצֶל הַכָּשֵׁר, שֶׁאָמַר לוֹ לְהוֹלִיךְ אֶת הָעֵרוּב. וְכֵן רַבִּים שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּעֵרוּבֵי תְחוּמִין, וְרָצוּ לִשְׁלֹחַ עֵרוּבָן בְּיַד אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּחִין.

כג. אֶחָד אוֹ רַבִּים שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: ״עָרֵב עָלֵינוּ״, וְעֵרַב עֲלֵיהֶם בְּאֵי זֶה רוּחַ שֶׁרָצָה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב, וְיוֹצְאִין בּוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא יִחֲדוּ לוֹ רוּחַ. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ״עָרֵב עָלַי בִּתְמָרִים״ וְעֵרַב עָלָיו בִּגְרוֹגָרוֹת [תאנים יבשות], ״בִּגְרוֹגָרוֹת״ וְעֵרַב עָלָיו בִּתְמָרִים, אָמַר לוֹ: ״הַנַּח עֵרוּבִי בַּמִּגְדָּל״ וְהִנִּיחוֹ בַּשּׁוּבָךְ, ״בַּשּׁוּבָךְ״, וְהִנִּיחוֹ בַּמִּגְדָּל, ״בַּבַּיִת״ וְהִנִּיחוֹ בָּעֲלִיָּה, ״בָּעֲלִיָּה״ וְהִנִּיחוֹ בַּבַּיִת - אֵינוֹ עֵרוּב; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: ״עָרֵב עָלַי סְתָם, וְעֵרַב עָלָיו - בֵּין בִּתְמָרִים בֵּין בִּגְרוֹגָרוֹת, בֵּין בַּבַּיִת בֵּין בָּעֲלִיָּה - הֲרֵי זֶה עֵרוּב.

כד. כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרְכִין עַל עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְשִׁתּוּפֵי מְבוֹאוֹת, כָּךְ מְבָרֵךְ עַל עֵרוּבֵי תְחוּמִין; וְאוֹמֵר: 'בְּזֶה הָעֵרוּב יִהְיֶה מֻתָּר לִי לְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ'. וְאִם הָיָה אֶחָד מְעָרֵב עַל יְדֵי רַבִּים, אוֹמֵר: 'בְּזֶה הָעֵרוּב יִהְיֶה מֻתָּר לִפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי', אוֹ 'לִבְנֵי מָקוֹם פְּלוֹנִי', אוֹ 'לִבְנֵי עִיר זוֹ, לְהַלֵּךְ מִמָּקוֹם זֶה אַלְפַּיִם אַמָּה לְכָל רוּחַ'.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ז־כ"ג תשרי ה'תש"ע

יום שני י"ז תשרי ה'תש"ע

מצות עשה קיט.

הַמִּצְוָה הַקי"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא נָטַע רְבָעִי (פירות שמוציא האילן בשנה רביעית לנטיעתו) כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ: "יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ הִלּוּלִים לַה'" (ויקרא יט, כד), וְדִינוֹ: שֶׁיָּעֲלֶה לִירוּשָׁלַיִם וְיֹאכְלוּהוּ בְּעָלָיו שָׁם כְּמוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאֵין לַכֹּהֲנִים בּוֹ כְּלוּם. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת נשא): "וְאִישׁ אֶת־קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ" (במדבר ה, י) — "מָשָׁל הַכָּתוּב כָּל־הַקֳּדָשִׁים וּנְתָנָם לַכֹּהֵן וְלֹא שִׁיֵּר מֵהֶם אֶלָּא תּוֹדָה וּשְׁלָמִים וּפֶסַח וּמַעְשַׂר בְּהֵמָה וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְנָטַע רְבָעִי שֶׁיִּהְיוּ לַבְּעָלִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

יום שלישי י"ח תשרי ה'תש"ע

מצות עשה קלא. קכה.

הַמִּצְוָה הַקל"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהִתְוַדּוֹת לְפָנָיו יִתְעַלֶּה, שֶׁהִפְרַשְׁנוּ אֶת חוֹבַת הַמַּעַשְׂרוֹת וְהַתְּרוּמוֹת וּלְהִתְנַקּוֹת מֵהֶם (מכל אשמה של התנהגות בלתי ראויה במעשרות, ולהכריז זאת) גַּם בְּדִבּוּר, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְנַקִּינוּ מִלְּהַחֲזִיק בָּהֵן בְּפֹעַל, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: "וִדּוּי מַעֲשֵׂר". וְהַצִּוּוּי בָּזֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְגוֹ'" (דברים כו, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְאֹפֶן הַבִּעוּר וְעִנְיָנוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי.

הַמִּצְוָה הַקכ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ אֶת־הַבִּכּוּרִים (ראשוני פרות ארץ־ישראל משבעת המינים) וְלַהֲבִיאָם לַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כג, יט). וּפָשׁוּט, שֶׁמִּצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, וְאֵינָם בָּאִים אֶלָּא מִפֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְסוּרְיָא וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן — וּמִשִׁّבְעַת הַמִּינִים בִּלְבָד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בִּכּוּרִים. וְשָׁם (פרק ג משנה יב) נִתְבָּאֵר שֶׁהֵם, כְּלוֹמַר: הַבִּכּוּרִים, נִכְסֵי כֹּהֵן (שייכים לכהן).

יום רביעי י"ט תשרי ה'תש"ע

מצות לא תעשה קמט (קמח).
מצות עשה קלב.

הַמִּצְוָה הַקמ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַכֹּהֵן מִלֶּאֱכוֹל אֶת הַבִּכּוּרִים בַּחוּץ (מירושלים) וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וּתְרוּמַת יָדֶךָ". בָּא בַּקַּבָּלָה (מכות יז:): "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" — אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים. לְפִי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ — בְּפָסוּק זֶה דָּבָר הַטָּעוּן הֲבָאַת מָקוֹם (לירושלים) שֶׁלֹּא הִזְכִּירוֹ בְּפֵרוּשׁ, וְאָמַר בִּכְלָלָם "וּתְרוּמַת יָדֶךָ" — הֲרֵי אֵלּוּ הַבִּכּוּרִים בְּלִי סָפֵק, שֶׁבֵּאֵר בָּהֶם שֶׁהֵם טְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם, וְהֵיאַךְ יַזְהִיר עַל אֲכִילָתָהּ בִּשְׁעָרֶיךָ! וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְאוֹכֵל בִּכּוּרִים שֶׁלֹּא קָרָא עֲלֵיהֶם (ראה מצות עשה קלב מה שיש לקרוא עם הבאת הבכורים), שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַכּוֹת (יט.). שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶם אֶלָּא קֹדֶם שֶׁיַּנִּיחֵם בָּעֲזָרָה; אֲבָל מִשֶּׁיַּנִּיחֵם בָּעֲזָרָה — הֲרֵי הוּא פָּטוּר עֲלֵיהֶם, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא קָרָא. וְגַם בַּבִּכּוּרִים אוֹתוֹ הַתְּנַאי שֶׁבְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּלוֹמַר שֶׁאֵין כָּל־מִי שֶׁאָכָלָם בַּחוּץ חַיָּב עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּרְאוּ פְּנֵי הַבַּיִת; וְאִם אָכַל מֵהֶם מִי שֶׁיֹּאכַל אַחַר שֶׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה — חַיָּב מַלְקוּת בִּלְבַד אִם הוּא כֹּהֵן; אֲבָל הַיִּשְׂרְאֵלִי — הֲרֵי הוּא מְחֻיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אִם אָכַל בִּכּוּרִים, אֲפִלּוּ אַחַר קְרִיאָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (בכורים פרק ב משנה א): הַתְּרוּמָה וְהַבִּכּוּרִים חַיָּבִין עֲלֵיהֶן חֹמֶשׁ וּמִיתָה וַאֲסוּרִין לְזָרִים. אִם אֲכָלָם בְּזָדוֹן —

חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם וּבִשְׁגָגָה מוֹסִיף חֹמֶשׁ כְּדִין הַתְּרוּמָה. לְפִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁקְּרָאָם יִתְעַלֶּה תְּרוּמַת יָדֶךָ, חָלוּ עֲלֵיהֶם כָּל־דִּינֵי הַתְּרוּמָה. וְרָאוּי לְךָ לְהָבִין כָּאן הֵיטֵב כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁתַּבְּשׁוּ לְךָ הָעִנְיָנִים וְהוּא: שֶׁהַכֹּהֵן אִם יֹאכַל הַבְּכוּרִים מִשֶּׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת קֹדֶם הַנָּחָה בָּעֲזָרָה — לוֹקֶה, וְאַזְהָרָתֵיהּ מ"לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וּתְרוּמַת יָדֶךָ", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא מַכּוֹת, כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ חוּץ לַמָּקוֹם אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ; אֲבָל הַיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁאָכַל בְּכוּרִים אַחַר שֶׁרָאוּ פְּנֵי הַבַּיִת בְּכָל־מָקוֹם שֶׁיֹּאכְלֵם (בין בירושלים ובין מחוצה לה) — חַיָּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְאַזְהָרָתֵיהּ מִן "וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ" (שם י), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קל"ג מִמִּצְוֹת אֵלּוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּגְמָרָא מַכּוֹת.

הַמִּצְוָה הַקל"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְסַפֵּר חֲסָדָיו יִתְעַלֶּה אִתָּנוּ, וְאֵיךְ הִצִּילָנוּ מֵאָז רֵאשִׁית מַצָּבוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ וּמִשִּׁעְבּוּד הַמִּצְרִים וְעִנּוּיָם לָנוּ, וּלְהוֹדוֹת לַה' עַל כָּל־זֶה, וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁיַּתְמִיד הַבְּרָכָה — (כל זאת אנו אומרים) בִּזְמַן שֶׁאָנוּ מְבִיאִים אֶת־הַבִּכּוּרִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" (דברים כו, ה) וּשְׁאָר כָּל־אוֹתָהּ הַפָּרָשָׁה. וּמִצְוָה זוֹ נִקְרֵאת "מִקְרָא בִּכּוּרִים". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֶיהָ בְּמַסֶּכֶת בִּכּוּרִים וּבְפֶרֶק ז' מִסּוֹטָה" (לב.): וְאֵינָהּ חוֹבָה לְנָשִׁים.

יום חמישי כ' תשרי ה'תש"ע

מצות עשה קלג. קמג. קמד.

הַמִּצְוָה הַקל"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִכָּל־עִסָּה וְלִתְּנָהּ לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה" (במדבר טו, כ). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת חַלָּה וּבְמַסֶּכֶת עָרְלָה (פרק ב משנה א) וְאֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבָד.

הַמִּצְוָה הַקמ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִתֵּן לַכֹּהֵן אֶת הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה מִכָּל־בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁאָנוּ שׁוֹחֲטִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זֹבְחֵי הַזֶּבַח אִם שׁוֹר אִם שֶׂה" (דברים יח, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י' מֵחֻלִּין (קל.) וְאֵין הַלְוִיִּם חַיָּבִים בְּמִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הַקמ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ רֵאשִׁית הַגֵּז (חלק מהצמר הנגזז מהצאן) וְלִתְּנוֹ לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן־לוֹ" (שם, ד), וּמִצְוָה זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּאָרֶץ וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"א מֵחֻלִּין (קלה.).

יום שישי כ"א תשרי ה'תש"ע

מצות עשה פ. פא.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁמֹנִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת בְּכוֹר אָדָם וְלִתֵּן אוֹתוֹ הַפִּדְיוֹן לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן־לִי" (שמות כב, כח). וּפֵרֵשׁ אֵיךְ תִּהְיֶה נְתִינָה זוֹ: שֶׁנִּפְדֶּנּוּ מִן־הַכֹּהֵן וּכְאִלּוּ כְּבָר זָכָה בּוֹ, וְנִקְנֵהוּ מִמֶּנּוּ בַּחֲמִשָּׁה סְלָעִים. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם" (במדבר יח, טו), וּמִצְוָה זוֹ הִיא מִצְוַת פִּדְיוֹן הַבֵּן, וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בָּהּ; אֶלָּא הִיא מִצְוַת (של) הַבֵּן (המוטלות) עַל הָאָב, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּקִדּוּשִׁין (כט.) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (מו.).

הַמִּצְוָה הַפ"א — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְדּוֹת פֶּטֶר (בכור של) חֲמוֹר בְּשֶׂה דַּוְקָא וְשֶׁלֹּא יִפְדֶּה בִּזוּלָתוֹ — אִם לֹא יִפְדֶּה אוֹתוֹ בְּשָׁוְיוֹ — וְיִתֵּן אוֹתוֹ הַשֶּׂה לַכֹּהֵן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה; "וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" (שמות לד, כ). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (פרק א) וְגַם הִיא אֵין הַלְוִיִּם חַיָּבִים בָּהּ.

יום שבת קודש כ"ב תשרי ה'תש"ע

מצות עשה פב. קלה.

מצות לא תעשה רכ. רכא. רכב.

הַמִּצְוָה הַפ"ב — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּעֲרִיפַת (ראשו של) פֶּטֶר חֲמוֹר. אִם אֵינוֹ רוֹצֶה לִפְדּוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ" (שמות לד, ב), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (פרק א) אֲפִשָּׁר לַמַּקְשֶׁה לְהַקְשׁוֹת עָלַי וְלוֹמַר: מַדּוּעַ אַתָּה מוֹנֶה פִּדְיָתוֹ וַעֲרִיפָתוֹ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, וְאֵינְךָ מוֹנֶה אוֹתָן כְּמִצְוָה אַחַת, וְתִהְיֶה

עֲרִיפָתוֹ מֵהִלְכוֹת הַמִּצְוָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְתָּ בַּכְּלָל הַשְּׁבִיעִי? ה' יוֹדֵעַ וָעֵד שֶׁהַדִּין הָיָה מְחַיֵּב כֵּן, לוּלֵא מָצָאנוּ בְּעִנְיָן זֶה לָשׁוֹן הַמּוֹרָה עַל הֱיוֹתָן שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְהוּא אָמְרָם (בכורות יג): "מִצְוַת פְּדִיָּה קוֹדֶמֶת (עדיפה) לְמִצְוַת עֲרִיפָה, וּמִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה". הֵינוּ: כְּמוֹ שֶׁהַיְבָמָה עוֹמֶדֶת אוֹ לְיִבּוּם אוֹ לַחֲלִיצָה — וְהַיִּבּוּם מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁהַזְּכִיר וְהַחֲלִיצָה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ — כָּךְ פֶּטֶר חֲמוֹר עוֹמֵד אוֹ לִפְדִיָּה אוֹ לַעֲרִיפָה, וְזוֹ מִצְוָה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ.

הַמִּצְוָה הַקל"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַשְׁבִּית עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת" (שמות לד, כא) וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּעִנְיָן זֶה כַּמָּה פְּעָמִים וְאָמַר: "שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ" (ויקרא כה, ד), וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה צ) — (להלן שיעור קעד) אֶת דִּבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת כד: ועוד): "הָאַי שַׁבָּתוֹן — עֲשֵׂה הוּא". וְאָמַר יִתְעַלֶּה עוֹד: "וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'" (שם, ב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית; וְאֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹד אֶת הָאָרֶץ בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע" (שם, ד). וְהָעוֹבֵר עַל זֶה — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרכ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּעֲבוֹד אֶת־הָאִילָן בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר" (שם). וְגַם הָעוֹבֵר עַל זֶה — חַיָּב מַלְקוּת. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (תחילת פרשת בהר): "הַזֶּרַע וְהַזְּמִיר בַּכְּלָל הָיוּ (מלאכות הזריעה והזמירה כבר כלולים באיסור הכללי שלא לעבוד בשביעית), וְלָמָּה יָצְאוּ? לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶם, מַה זֶּרַע וּזְמִיר מְיֻחָדִים שֶׁהֵם עֲבוֹדָה בָּאָרֶץ וּבְאִילָן, אַף אֲנִי אֵין לִי אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא עֲבוֹדָה בָּאָרֶץ וּבְאִילָן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרכ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּקַצּוֹר מַה־שֶּׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה מֵעַצְמָהּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁאָנוּ קוֹצְרִים כָּל־שָׁנָה. וּפֵרוּשׁ דָּבָר זֶה, שֶׁאָנוּ הֻזְהַרְנוּ מֵעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וַעֲבוֹדַת הַשְּׁמִטָּה, כְּמוֹ שֶׁהֻזְכַּרְנוּ לְעֵיל. וְהַדָּבָר שֶׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה מִמַּה־שֶּׁנִּזְרַע בָּהּ בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְהוּא הַנִּקְרָא: סָפִיחַ מֵתֶר לְאָכְלוֹ (מן התורה) בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית, אֲבָל אֵין מֵתֶר לְקָצְרוֹ אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מִן־הָרָגִיל. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר" (שם, ה), אֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁלֹּא יִקְצְרֶנּוּ כְּלָל לְפִי שֶׁכְּבָר אָמַר: "וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה" (שם, ו), אֶלָּא כַּוָּנָתוֹ: לֹא תִקְצְרֶנּוּ כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹצְרִים תְּבוּאַת שְׂאָר שָׁנִים, כִּי אִם כְּמִי שֶׁקּוֹצֵר דָּבָר שֶׁהוּא הֶפְקֵר, בְּלִי הֲכָנָה וּבְלִי הִתְכּוֹנְנוּת, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר.

יום ראשון כ"ג תשרי ה'תש"ע

מצות לא תעשה רכג.

מצות עשה קלד. קמא.

מצות לא תעשה רל. רלא.

הַמִּצְוָה הָרכ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱסוֹף גַּם מַה־שֶּׁמַּצְמִיחִים הָאִילָנוֹת מִן־הַפֵּרוֹת בְּשָׁנָה שְׁבִיעִית כְּדֶרֶךְ שֶׁאָנוּ אוֹסְפִים פֵּרוֹת כָּל־שָׁנָה, אֶלָּא נַעֲשֶׂה בְּכָךְ שִׁנּוּי כְּדֵי לְהַרְאוֹת שֶׁהוּא הֶפְקֵר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ (מלשון הפקר, ואלו פרות שביעית) לֹא תִבְצֹר" (ויקרא כה, ה). בָּא הַפֵּרוּשׁ (ספרא פרשת בהר): "לֹא תִבְצֹר כְּדֶרֶךְ הַבּוֹצְרִים. מִכָּאן אָמְרוּ: תְּאֵנִים שֶׁל שְׁבִיעִית אֵין קוֹצִין אוֹתָן בְּמַקְצָה (אין שוטחין אותן לייבוש במקום המיועד לכך), אֲבָל קוֹצֶה הוּא בְּחֻרְבָּה: וְאֵין דּוֹרְכִין עֲנָבִים בְּגַת (להוציא יין), אֲבָל דּוֹרֵךְ הוּא בַּעֲרֻבָּה; וְאֵין עוֹשִׂין זֵיתִים בְּבַד וּבְקַטְבִּי (מקומות שרגילין לכתוש בהן זיתים): אֲבָל כּוֹתֵשׁ הוּא וּמַכְנִיס לְבוֹדֶדָה" (מסחטה קטנה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ עִם שֶׁלְּפָנֶיהָ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הַקל"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְקִיר כֹּל מַה־שֶּׁהִצְמִיחָה הָאֲדָמָה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וּלְהַתִּיר (להפקיר) כָּל־צִמְחֵי שְׂדוֹתֵינוּ וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ וְגוֹ'" (שמות כג, יא), וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "וַהֲלֹא הַכֶּרֶם וְהַזַּיִת בַּכְּלָל הָיָה וְלָמָּה יָצָא? לְהַקִּישׁ אֵלָיו: מָה כֶּרֶם מְיֻחָד שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה, עוֹבְרִין עָלָיו בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, כָּךְ כֹּל שֶׁהוּא

בַּעֲשֵׂה עוֹבְרִין עָלָיו בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וְעִנְיַן דָּבָר זֶה כְּמוֹ שֶׁאַסְבִּיר לָךְ: שֶׁאָמְרוּ "וְהַשְׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וּנְטַשְׁתָּהּ" כּוֹלֵל הַפְקָרַת כָּל־הַצּוֹמֵחַ בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית: עֲנָבִים וּתְאֵנִים וַאֲפַרְסְקִים וְרִמּוֹנִים וְחִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְזוּלָתָם. יוֹצֵא, שֶׁהַשְּׁמָטַת הַכֹּל — מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַר־כָּךְ פָּרַט וְאָמַר: "כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזֵיתֶךָ". וַהֲרֵי אֵלּוּ הֵם בִּכְלַל כֹּל מַה־שֶּׁצּוֹמֵחַ מִן־הָאֲדָמָה — אֶלָּא לֹא בָּא הַצִּוּוּי הַזֶּה בְּכֶרֶם וָזַיִת בִּמְיֻחָד, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהִזְהִיר בָּהֶם הַכָּתוּב בִּמְיֻחָד עַל אֲסֵפַת תְּבוּאַת הַכֶּרֶם וְהוּא אָמְרוֹ: "וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר" (ויקרא כה, ה). הִנֵּה כְּמוֹ הַכֶּרֶם שֶׁהַפְקָרָתוֹ — מִצְוַת עֲשֵׂה, מְנִיעָתוֹ (מלהפקיר) — לֹא־תַעֲשֶׂה, כָּךְ כֹּל מַה־שֶּׁתַּצְמִיחַ שָׁנָה שְׁבִיעִית שֶׁנִּתְבָּאֵר שֶׁהַפְקָרָתוֹ בַּעֲשֵׂה — תִּהְיֶה מְנִיעָתוֹ בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. אִם כֵּן יִהְיֶה דִּין הַזַּיִת כְּדִין הַכֶּרֶם בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, וְדִין זַיִת וְדִין שְׁאָר פֵּרוֹת שָׁוֶה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁקָּדַם — שֶׁהַשְּׁמָטַת גִּדּוּלֵי שְׁבִיעִית מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת שְׁבִיעִית, וְאֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא לְפֵרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבָד.

הַמִּצְוָה הַקמ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַשְׁמִיט כְּסָפִים, כְּלוֹמַר כָּל־הַמַּשָּׂאוֹת (החובות) בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת־אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ" (דברים טו, ג). וּכְבָר נִכְפַּל הַצִּוּוּי בְּמִצְוָה זוֹ וְאָמַר: "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ" (שם, ב), וּלְשׁוֹן הַתּוֹסֶפְתָּא: "בִּשְׁתֵּי שְׁמִטּוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר: אַחַת שְׁמִטַּת קַרְקַע וְאַחַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים: וּשְׁמִטַּת כְּסָפִים זוֹ אֵינָהּ נוֹהֶגֶת מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁשְּׁמִטַּת קַרְקַע נוֹהֶגֶת, וְאָז הִיא נוֹהֶגֶת מִן־הַתּוֹרָה בְּכָל־מָקוֹם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וּשְׁלֹשִׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּתְבֹּעַ אֶת הַחוֹבוֹת בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה, אֶלָּא יֻשְׁמְטוּ לְגַמְרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׁמוֹט כָּל־בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ לֹא־יִגֹּשׂ אֶת־רֵעֵהוּ וְאֶת־אָחִיו" (שם), וְזֶה אֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ שָׁם שְׁמִטַּת קַרְקַע, כְּלוֹמַר: הַיּוֹבֵל. אֲבָל מִדְּרַבָּנָן דָּבָר זֶה חוֹבָה בְּכָל־מָקוֹם וּבְכָל־זְמַן וְאָסוּר לִתְבּוֹעַ הַחוֹב שֶׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית אֶלָּא יִשָּׁמֵט. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף מַסֶּכֶת שְׁבִיעִית.

הַמִּצְוָה הָרל"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִמָּנַע מִלְّהַלְוֹת זֶה לָזֶה בִּגְלַל הַשְּׁמִטָּה שֶׁלֹּא יִשָּׁמֵט הַחוֹב, לְפִי שֶׁהַכָּתוּב הִזְהִיר מִזֹּאת הַמַּחֲשָׁבָה וְאָמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־יִהְיֶה דָּבָר וְגוֹ'" (שם, ט), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "הִשָּׁמֶר — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, פֶּן־יִהְיֶה — בְּלֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוֹמַר: שְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ בָּאוּ בְּעִנְיָן זֶה, זֶה אַחַר זֶה לְחִזּוּק.

שמואל א א ז־יא

ז וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְשָׁנָה מִדֵּי עֲלֹתָהּ בְּבֵית יְהוָה כֵּן תַּכְעִיסֶנָּה וַתִּבְכֶּה וְלֹא
תֹאכַל: ח וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ חַנָּהּ לָמָּה תִבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי וְלָמָּה
יֵרַע לְבָבֵךְ הֲלוֹא אָנֹכִי טוֹב לָךְ מֵעֲשָׂרָה בָנִים: ט וַתָּקָם חַנָּה אַחֲרֵי אָכְלָהּ
בְּשִׁלֹה וְאַחֲרֵי שָׁתֹה וְעֵלִי הַכֹּהֵן יֹשֵׁב עַל־הַכִּסֵּא עַל־מְזוּזַת הֵיכַל יְהוָה: י וְהִיא
מָרַת נָפֶשׁ וַתִּתְפַּלֵּל עַל־יְהוָה וּבָכֹה תִבְכֶּה: יא וַתִּדֹּר נֶדֶר וַתֹּאמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אִם־רָאֹה תִרְאֶה | בְּעֳנִי אֲמָתֶךָ וּזְכַרְתַּנִי וְלֹא־תִשְׁכַּח אֶת־אֲמָתֶךָ וְנָתַתָּה
לַאֲמָתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים וּנְתַתִּיו לַיהוָה כָּל־יְמֵי חַיָּיו וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ:

רש"י

(ז) וכן יעשה. אלקנה: **שנה בשנה.** נותן לה חלק מובחר, להראותה שמחבבה. וצרתה, לפי חבה שבעלה מראה לה, כן תרבה גם היא להכעיסה: **(ח) אנכי טוב לך.** מחבבך: **מעשרה בנים.** שילדה לי פנינה: **(ט) אכלה בשילה.** לא מפיק ה"א, והאל"ף חטף קמ"ץ, והוא כמו: אחרי אכול בשילה ואחרי שתה. והלשון נופל בין לזכר בין לנקבה, אחרי אכלה, לשון פעול, כמו לאכלה, לשון לפעול: **ועלי הכהן ישב על הכסא.** אותו היום ישב על כסא גדול, שנתמנה שופט (ובילקוט שמעוני: כהן גדול) על ישראל: **על מזוזת.** כמו: אצל מזוזת: **(יא) ה' צבאות.** למה נתייחד שם זה כאן, אמרה לפניו: רבונו של עולם, שני צבאות בראת בעולמך, העליונים, לא פרים ולא רבים ולא מתים, והתחתונים, פרים ורבים ומתים, אם אני מן התחתונים, אהיה פרה ורבה ומתה, ואם אני מן העליונים, לא אמות. זו מצאתי באגדה של רבי יוסי הגלילי (פסיקתא רבתי). ורבותינו דרשו במסכת ברכות (לא ב) מה שדרשו: עד הנה לא היה אדם שקראו להקב"ה 'צבאות', אלא כך אמרה לפניו: רבונו של עולם, מכל צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך ליתן לי בן אחד: **אם ראה תראה.** רבותינו דרשו בו במסכת ברכות (שם) מה שדרשו: **אמתך.** האמור ג' פעמים במקרא, כנגד שלשה דברים שהאשה מצווה עליהם: **זרע אנשים.** צדיקים, כמה דאת אמר (מלכים־א ב לב): בשני אנשים צדיקים: **אנשים.** חשובים, כמה דאת אמר (דברים א יג): אנשים חכמים וידעים: **ונתתיו לה'.** שיהא ראוי לתתו לה': **ומורה.** תרגם יונתן: ומרות אנש לא תהא עלוהי:

מצודת דוד

(ז) וכן יעשה. כן עשה אלקנה בכל שנה, לתת לחנה מנה אחת אפים: **כן תכעיסנה.** כמו וכן תכעיסנה, ורוצה לומר: הוא עשה את שלו להראות לה חיבה, וכן פנינה עשתה את שלה: **ותבכה.** בכל עת בואה אל שילה, בכתה מרוב התוגה, ובעבור זה נמנע ממנה תאות האכילה: **(ח) ולמה ירע לבבך.** למה יהיה לבבך נשבר מתוגיון חסרון בנים: **הלא אנכי.** תרגם יונתן: הלא רעותי. רצה לומר: הלא רצוני אליך ואהבתי לך, טובה היא לך מאלו ילדת עשרה בנים: **(ט) ותקם חנה.** ללכת אל בית ה': **אחרי אכלה.** עם שנאמר למעלה ותבכה ולא תאכל, מכל מקום אכלה מעט להחיות את הנפש: **(י) והיא מרת נפש.** בבואה להתפלל, היתה נפשה מרה לה במאוד: **(יא) בעני.** במה שאני מעונה בצער ותוגיון: **וזכרתני ולא תשכח.** כפל הדבר במלות שונות לתוספת ביאור, וכדרך המתפללים: **זרע אנשים.** רוצה לומר: בנים זכרים: **ונתתיו לה'.** רוצה לומר: אקבל עלי בנדר, שאתן אותו לה': **כל ימי חייו.** רוצה לומר: תמיד יתבודד בעבודת ה': **ומורה וכו'.** יהיה נזיר עד עולם, לבל יתגלח וכדין הנזיר:

מצודת ציון

(ז) מדי. מתי, רצה לומר, בכל זמן, וכן (ישעיהו כח יט) מדי עברו: **(ח) ירע.** ענין שבר, כמו (איוב לד כד) ירע כבירים לא חקר: **(ט) על מזוזת.** אצל מזוזת: **(י) על ה'.** כמו אל ה': **(יא) אמתך.** שפחתך: **ומורה.** תער, וכן בשמשון (שופטים יג ה) ומורה לא יעלה:

דברי הימים־ב יט ד־ח

ד וַיֵּשֶׁב יְהוֹשָׁפָט בִּירוּשָׁלִַם וַיָּשָׁב וַיֵּצֵא בָעָם מִבְּאֵר שֶׁבַע עַד־הַר אֶפְרַיִם
וַיְשִׁיבֵם אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם: ה וַיַּעֲמֵד שֹׁפְטִים בָּאָרֶץ בְּכָל־עָרֵי יְהוּדָה
הַבְּצֻרוֹת לְעִיר וָעִיר: ו וַיֹּאמֶר אֶל־הַשֹּׁפְטִים רְאוּ מָה־אַתֶּם עֹשִׂים כִּי לֹא
לְאָדָם תִּשְׁפְּטוּ כִּי לַיהוָה וְעִמָּכֶם בִּדְבַר מִשְׁפָּט: ז וְעַתָּה יְהִי פַחַד־יְהוָה
עֲלֵיכֶם שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ כִּי־אֵין עִם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַוְלָה וּמַשָּׂא פָנִים וּמִקַּח־שֹׁחַד:
ח וְגַם בִּירוּשָׁלַם הֶעֱמִיד יְהוֹשָׁפָט מִן־הַלְוִיִּם וְהַכֹּהֲנִים וּמֵרָאשֵׁי הָאָבוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּט יְהוָה וְלָרִיב וַיָּשֻׁבוּ יְרוּשָׁלִַם:

רש"י

(ה) ויעמד שופטים. כשאמר לו החוזה דברים טובים נמצאו עמך כי בערת האשרות בא לו אצל סה"ת אם בערם כמשפט ומתחילה ראה כתיב אבד תאבדון עד ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ונזכר שכ' בכי תשא (שמות לד) ואת מצבותם תשברון וגו' תמה בעצמו על שהטיב בעיני ה' שבער האשרים אשירי ישראל שהרי לא הזהירם אלא על אשיריהם ושוב חזר בשופטים ושוטרים ומצא כתוב (דברים טו) לא תטע לך אשירה ואז שמח שבערם וגם ראה שם כתוב שופטים ושוטרים תתן לך (שם) מיד ויעמד שופטים מוחזקי' בכל ערי יהודה לעיר ועיר: **בכל ערי יהודה הבצרות.** העמיד מוחזקים להכריחם ולכופן לדין מתחילה ושוב העמיד שופטים שאינן מוחזקים כל כך לעיירות שאינן בצורות לפי שהן יראי' להיות סרבנים יותר מאותן היושבים בערים בצורות שבוטחים בערי מבצרם: **(ו) כי לא לאדם תשפטו.** פתרון אל תחשבו בלבבכם לומר מה לנו אם אנו מטים את הדין לזכות את אוהבינו להטות דין דלים ולישא פני עשירים הלא אין המשפט לה' לכך נאמר לה' שלו הוא אם חייבת את הזכאי כאלו נטלת ולקחת משל בוראך ודין שמים עקלת לתת משפט מעוקל לפיכך תראו מה שתעשו והיה לבבכם בכל דין ודין כאלו הקב"ה עומד לפניכם בדין וזהו ועמכם בדבר משפט ובסנהדרין מפורש מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לה' ושמא יאמר הדיין מה לי ולצער הזה ת"ל ועמכם בדבר משפט כלומר מוטל עליכם לעשות ואין לו לדיין לעשות אלא מה שעיניו רואות: **(ז) אין עם ה' אלהינו עולה ומשא פנים ומקח שוחד.** והוא עמכם במשפט לפיכך אינו רוצה שתעשו עול במשפט: **(ח) וגם בירושלים העמיד.** אע"פ שהוא בעצמו בירושלים: **למשפט ה' ולריב.** משפט נופל לומר על דיני ממונות דוגמא (במדבר כ"ו) והיתה לבני ישראל לחקת משפט ולרוב נופל על דיני נפשות וחבלות דוגמת (שמות כ"א) וכי יריבון אנשים וגו':

מצודת דוד

(ד) וישב יהושפט בירושלים. ר"ל נמנע מעתה לבוא לבית אחאב: **וישב ויצא.** ר"ל הלך פעם בפעם בין העם: **(ו) ראו מה אתם עושים.** ר"ל מאד הסתכלו במעשה המשפט: **כי לא לאדם.** אין המשפט מצות אדם לשתוכלו לכחש ולומר לפניו כן היה הדעת נוטה ולא במעל יצא המשפט מעוקל: **כי לה'.** ויודע הוא אם נעשה במעל אם בטעות הדעת: **ועמכם.** ה' עמכם בדבר המשפט לדעת תעלומות לב: **(ז) ועתה.** הואיל והכל ידוע לפניו יהי פחדו עליכם: **שמרו ועשו.** כתורה וכמצוה: **כי אין עם ה' וכו'.** אין חפצו במעשה העולה לעול את המשפט ולשאת פניו במשפט ולקחת שוחד ענש יענש עליהם: **(ח) לישראל.** של בני ישראל: **למשפט ה'.** לשפוט משפט ה' בדבר המצות: **ולריב.** בדבר שבין אדם לחברו: **וישובו.** יהושפט ואשר עמו שבו אל ירושלים אחר שהעמיד שופטים בארץ (ואף ששב לירושלים עד לא העמיד בה שופטים מ"מ סמך העמדת השופטים בירושלים להעמדת השופטים בכל הארץ ואח"ז אמר ששב לירושלים עם ששב מקודם):

אִי דְּאִית לֵיהּ אַרְעָא אַחֲרִיתֵי – אם יש למוכר קרקע אחרת שלא מכרה שיוכל הבעל חוב לגבות ממנה, אם כן **עָלֵיהּ דִּידֵיהּ הָדַר** – על המוכר עצמו יחזור הבעל חוב כדי לגבות את חובו, ואין לו אפשרות לגבות מהקרקע שנמצאת אצל הלוקח שהרי 'אין גובים מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין, ואפילו אם הם זיבורית'. ואם כן מדוע אינו יכול המוכר להעיד ללוקח על השדה, הרי אינו נוגע בדבר ואין לו לא רווח ולא הפסד אם תישאר השדה ביד הלוקח או לא. **אִי דְּלֵית לֵיהּ אַרְעָא אַחֲרִיתֵי** – ואם אין למוכר קרקע אחרת אצלו, **מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ** – מה יוצא לו מעדות זו, כלומר מה רווח יש לו בדבר אם השדה תישאר ביד הלוקח ויגבה בעל חובו את השדה, הרי אף אם המערער יוציא את השדה מיד הלוקח ולא יוכל בעל חובו לגבות משדה זו, מכל מקום הרי גם לא יוכל לגבות מהמוכר כלום שהרי אין לו שום קרקע אצלו.

משיבה הגמרא: **לְעוֹלָם** שמואל מדבר באופן **דְּלֵית לֵיהּ אַרְעָא אַחֲרִיתֵי** – שאין למוכר קרקע אחרת אצלו, והטעם שנחשב לנוגע בדבר ואינו יכול להעיד ללוקח, הוא משום **דְּאָמַר** המוכר **לֹא נִיחָא דְּלֵיהֲוֵי** 'לֹוֶה רָשָׁע **וְלֹא יְשַׁלֵּם**' – אין נוח לי שיקראו לי הבריות לוה רשע שאינו משלם חובותיו כפי שנאמר בפסוק (תהילים לז כא) 'לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם'. כלומר שאין נוח לו למוכר שהמערער יוציא את השדה מיד הלוקח ולא יוכל בעל חובו לגבות משדה זו, על אף שלא יוכל לגבות מהמוכר כלום שהרי אין לו שום קרקע, מכל מקום אין נוח לו שיהיה 'לוה רשע ולא ישלם', ולכן רוצה המוכר שתישאר השדה ביד הלוקח ויוכל בעל חובו לגבות משם, ועל כן הוא נוגע בעדותו.

מקשה הגמרא: מה הנאה יש למוכר בזה שתישאר השדה ביד הלוקח ובעל חובו יגבה את השדה ממנו, והרי **סוֹף סוֹף לְנַכְּיֵי אִידָךְ** – לגבי הלוקח **נַמִּי לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם הוּא** – גם ייחשב כרשע שלוה ולא משלם, שהרי הלוקח נתן לו את מעותיו והמוכר הפסידו בזה שבא בעל חובו ולקח את השדה. ואם כן מדוע נחשב לנוגע בעדות.

מתרצת הגמרא: אין זה מפריע למוכר שבעל חובו יוציא את השדה מהלוקח, משום **דְּאָמַר לֵיהּ** המוכר ללוקח **לְהָכִי זְבִינַי לָךְ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת** – לכך מכרתי לך את השדה שלא באחריות כדי להיפטר מכל אחריות שבעולם, ואין לי כלפיך שום חוב עבור זה, ואינו נחשב ל'לוה רשע ולא ישלם' כיון שמכר לו ללא אחריות אם יקחו ממנו את השדה. ולכן אינו יכול להעיד המוכר ללוקח כיון שהוא נוגע בדבר שרוצה שתישאר השדה ביד הלוקח כדי שיוכל בעל חובו לגבות ממנו את השדה.

הגמרא מבארת דין המוכר חמור לחבירו ובא אנס גוי ולקחו ממנו: **מַכְרִיז רָבָא** – דרש רבא לרבים, **וְאִיתֵימָא רַב פַּפָּא** – ויש אומרים שדרש זאת רב פפא, **דְּסָלְקִין לְעֵילָא** – העולים מבבל לארץ ישראל, **וּדְנָחֲתִין לְתַתָּא** – והיורדים מארץ ישראל לבבל, כולכם תדעו דין זה, **הַאי בַּר יִשְׂרָאֵל דְּזַבִּין לֵיהּ חַמְרָא לְיִשְׂרָאֵל חַבְרֵיהּ** – אדם מישראל שמכר חמור לחבירו, **וְקָא אָתֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאָנֵיס לֵיהּ מִינֵּיהּ** – ובא גוי ואנס את החמור מהלוקח בטענה שהיא שלו וגנבו את החמור ממנו, **דִּינָא הוּא דְּמַפְּצֵי לֵיהּ מִינֵּיהּ** – הדין הוא שצריך המוכר להציל את הלוקח מאותו הגוי, כלומר שצריך המוכר לפצות את הלוקח ולהחזיר לו את כספו ששילם לו כיון שלקחו ממנו את החמור, והמוכר ילך לתבוע את אותו הגוי לדין ואולי יוכל להוציא ממנו את החמור שהרי הגויים מצייתים לדין.

וְלֹא אֲמָרָן – ולא נאמר דין זה שצריך המוכר לפצות את הלוקח, **אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא בַּת חֲמוֹרוֹ** – באופן שלא היה ידוע ללוקח שהחמור שמכר לו היא בת חמורו של המוכר, ואינו יודע אם היא של המוכר או של הגוי, שבמקרה זה אפשר לומר שהחמור של הגוי, **אֲבָל** באופן שהלוקח **מַכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא בַּת חֲמוֹרוֹ** של המוכר, וממילא יודע הוא שהגוי אנס ממנו את החמור בגזילה, **לֹא** – אין צריך המוכר לפצות את הלוקח, כיון שהדבר ידוע שהיא גדלה בבית המוכר, וסתם גוי הוא אנס, ומסתבר שהגוי אנסו שלא כדין, והמוכר אינו מקבל עליו אחריות אונס אלא אם כן יטרפוהו כדין.

וְלֹא אֲמָרָן – ולא נאמר דין זה שכשאין הלוקח מכיר בה שהיא של המוכר שצריך המוכר לפצות את הלוקח, **אֶלָּא דְּלֹא אָנֵיס לֵיהּ לְדִידֵיהּ וּלְאוֹכְפָא** – באופן שהגוי לא אנס ממנו את החמור יחד עם האוכף שעליו, אלא אנס רק את החמור ללא האוכף, שכיון שהניח את האוכף ולא לקחו יחד עם החמור מסתבר שהחמור שלו היא ואת שלו הוא נוטל, כיון שאם הוא גזלן היה לו לגזול את החמור יחד עם האוכף, **אֲבָל אָנֵיס לֵיהּ לְדִידֵיהּ וּלְאוֹכְפָא** – באופן שאנס ממנו את החמור יחד עם האוכף שעליו, **לֹא** – אין צריך המוכר לפצות את הלוקח, כיון שסתם גוי הוא אנס, ומסתבר שהגוי אנסו שלא כדין, והמוכר אינו מקבל עליו אחריות אונס אלא אם כן יטרפוהו כדין.

אמימר חולק וסובר שאין המוכר חייב לפצותו: **אֲמֵימַר אָמַר, אֲפִילּוּ לֵיכָּא כָּל הָנֵי** – אפילו באופן שלא היה ידוע ללוקח שהחמור שמכר לו היא בת חמורו של המוכר, והגוי אנס ממנו רק את החמור ללא האוכף, אף על פי כן **לֹא** – אין המוכר צריך לפצות ולשלם ללוקח. **מַאי טַעְמָא, מֵידַע יָדַע דְּסִתָּם עוֹבֵד כּוֹכָבִים אָנֵס הוּא** – הלוקח יודע שסתם גוי הרי הוא אנס שגוזל בכוח, **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהילים קמד יא) **'אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר'**, והמוכר אינו מקבל עליו אחריות אלא אם כן יטרפוהו כדין.

שנינו במשנה: **אוּמָּן אֵין לוֹ חֲזָקָה וְכוּ'**, כלומר שאין האומן יכול לטען שחפץ שמוחזק תחת ידו שייך לו, כיון שהדרך היא למסור לאומן חפצים לתקנם, ויכול התובע לטען שלי הוא ומסרתיו לך לתקנו.

רבה מבאר מתי נאמר דין זה: **אָמַר רַבָּה, לֹא שָׁנוּ** שאומן אין לו חזקה על חפץ שברשותו, **אֶלָּא כְּשֶׁמָּסַר לוֹ** התובע את החפץ לתקנו **בִּפְנֵי עֵדִים, אֲבָל** אם **מָסַר לוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי עֵדִים, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל** האומן **לוֹמַר לוֹ** 'לֹא **הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם** ואין זה חפץ שלך אלא שלי' והיה נאמן, שהרי אין עדים שהתובע מסר לו את החפץ, לכן **כִּי אָמַר לֵיהּ נַמִּי** 'לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי' – גם כשאמר האומן 'קניתי ממך את החפץ', **מְהֵימָן** – הוא נאמן.

אביי מקשה על דברי רבה: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, אִי הָכִי** – אם כך, **אֲפִילּוּ** כשמסר לו את החפץ **בִּפְנֵי עֵדִים,** אם לא ראו עתה שהוא אצלו, **נַמִּי** – גם אפשר לומר **שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל** האומן **לוֹמַר לוֹ** 'הֶחְזַרְתִּיו לְךָ' והיה נאמן בטענה זו, לכן גם **כִּי אָמַר לֵיהּ** – כשאמר לו האומן 'לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי', **מְהֵימָן** – נאמן, ומדוע ביארת שבאופן זה אינו נאמן.

רבה מבאר את דבריו: **אָמַר לֵיהּ רַבָּה** לאביי, **מִי סָבְרַתְּ** – האם אתה סובר

רש"י

אי דאית ליה — למוכר, ארעא אחריתי בת חורין, שיוכל בעל חוב לגבות הימנה — עליה הדר בעל חוב, דאין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין ואפילו הן זבורית, ואמאי אינו מעיד? הרי אין מעמידה בפני בעל חובו, ואין לו למוכר לא ריוח ולא הפסד אם תעמוד ביד הלוקח, ואינו נוגע בעדות זו **מאי נפקא ליה מינה** — אם תשאר ביד הלוקח? הא אפילו אי מפיק לה מערער — לא מצי גבי בעל חובו מיניה דמוכר מידי, דהא לית ליה **לא ניחא ליה** — ללוה דתיפוק ארעא מיד לוקח, ולא ימצא בעל חוב ממה לגבות, וקם ליה לוה ב"לוה רשע ולא ישלם". והלכך נוגע בעדותו הוא. **סוף סוף** — מה הנאה יש לו בעדות זו דמוקי לה ביד לוקח, והדר בעל חוב וגבי לה מיניה? לגבי לוקח נמי הוה ליה לוה רשע, שהרי הפסידו. ולא הוי נוגע בעדות זו. **ומשני** — דאמר ליה: להכי זבני לך שלא באחריות — להפטר מכל אחריות שבעולם. והלכך אינו מעיד — שרוצה להעמידה בפני בעל חובו, דלגביה הוא דהוה ליה "לוה רשע" אי לא פרע ליה. **מכריז רבא** — דריש לרבים. **דסלקין לעילא** — העולין מבבל לארץ ישראל. **ודנחתי לתתא** — מארץ ישראל לבבל, כולכם תודעו דין זה: האי בר ישראל כו'. **חמרא** = חמור. **ואנים ליה** — מיניה דלוקח, דקטעין גוי: חמור זה נגנב ממני, או מי שמכרו לך גזלו ממני. ובלא עדים מאנסו הימנו. וכדמפרש לקמן, דלא אניס ליה לאוכפא אלא החמור לבדו, דמוכח מילתא דדידיה הוא דקא שקיל, דלאו דידיה לא בעי ליה למישקל. והלכך דינא הוא דמפצי ליה — כמו "הפוצה את דוד עבדו מחרב רעה" (תהלים קמד), ויביא עדים וידון עם הגוי, אולי יוציאנו מידו, דגויים צייתי דינא הם. ודוקא גוי, אבל קאניס ליה ישראל — לא מפצי ליה, אלא יתבענו בדין, דאין כח לישראל לגזול חמור מחבירו בלא עדים ובלא ראיה. **ולא אמרן** — דצריך מוכר לפצות לוקח — אלא שאין מכיר בה לוקח שהיא בת חמורו של מוכר, דאיכא למימר הדין עם הגוי. **אבל הכיר בה כו'** — לא מבעי ליה לפצותו. כיון דדבר ידוע הוא שגדלה בביתו של מוכר, וסתם גוי אנס הוא — מסתברא דשלא כדין אנסו הגוי. **ולא אמרן** — דמפצי ליה דאין מכיר בה, אלא דלא אניס את החמור ואת האוכף. דכיון דהניח את האוכף — מסתברא דשלו הוא נוטל. והלכך נקט חמור. אבל פרה וטלית — ליכא למימר האי חילוק דאוכף. **לא** — מפצי ליה, דסתם גוי אנס הוא. **אפילו ליכא כל הני** — אינו מכיר בה שהיא בת חמורו, ולא אניס לאוכפא — אפילו הכי לא מפצי ליה. דסתם גוי אנס הוא. [והכי קיימא לן, משום דאמימר בתראה הוא]. **אומן אין לו חזקה** — מתניתין היא, דקתני: האומנין והאריסין, כל חדא חדא בבא מפרש להו ואזיל. **אמר רבה לא שנו** — דאין לו חזקה לטעון "לקוח הוא בידי", וצריך לשלם האומן לבעל הבית את בגדיו או את כליו. **אלא שמסר לו** — בעל הבית לאומן טליתו בפני עדים לתקנו. והלכך, אפילו אין אנו רואים עכשיו הטלית ביד האומן, ובעל הבית תובעו טליתו — אין האומן יכול לטעון "החזרתיו לך". דסבירא ליה לרבה: המפקיד אצל חבירו בעדים — צריך להחזיר לו בעדים, כדמפרש לקמיה, והיה לו להחזירו בעדים. וכל שכן שאנו רואין אותו בבית האומן, שאין יכול לטעון "לקוח הוא בידי" — שהרי מעידין עדים שבתורת פקדון בא לידו, שהרי בפניהם מסר לו. ומיהו, אי טעין "החזרתיו לך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים" — נאמן. דהכי אמרינן בשבועות (מא, א) דאפילו למאן דאמר המלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים, אי טעין ואמר "פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים" — נאמן. ומיהו, כל זמן דלא טעין אלא "החזרתיו לך שלא בעדים" — אינו נאמן. והא דלא אמרינן: מתוך שיכול לומר "פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים", כי אמר נמי "החזרתי ביני ובינך" נאמן — כי האי גוונא לא אמרינן מיגו, דכיון דלא פרעו בפני עדים — לא היה יכול לומר "פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים", דמילתא דעבידא לאיגלויי לא משקר אינש, פן יעשה בדאי היום ולמחר כי הדרי עדים ממדינת הים ויאמרו לא היו דברים מעולם. **אבל מסר לו שלא בעדים** — לא מיבעיא היכא דאין אנו רואין הטלית בידו, דמתוך שיכול לומר "אמת, אתה מסרת לי, אבל החזרתי לך", ונאמן, דהא אין צריך עכשיו להחזיר לו בעדים. אי נמי יכול לומר "לא היו דברים מעולם, שלא מסרת לי", ויהיה נאמן בשבועת היסת. כי אמר לו נמי "ישנו בידי ולקוח הוא, שמכרתו לי" — דיש לו חזקה, ונאמן על ידי האי מגו. אלא אפילו אם ראו עכשיו עדים הטלית ביד האומן, או שתפוס בו בפנינו, מתוך שיכול לומר "לא היו דברים מעולם, שלא מסרתו לי, אבל אחר מסרו לי, שמכרתו לו, והוא מכרה לי", כי אמר ליה נמי "אתה מסרתו לי ומכרתו לי" — נאמן בהאי מיגו. דסבירא ליה לרבה השתא דהיכא דלא מסר לו בעדים, לא שנא ראה הטלית בידו עכשיו, לא שנא לא ראה — יש חזקה. דלא מדמי ליה לדין של דברים העשויין להשאיל ולהשכיר, ואמר אידך "לקוחין הן בידי", דאינו נאמן הואיל ויש למערער עדים שהיה שלו, ואף על גב דליכא עדי מסירת שאלה או שכירות. משום דשאלה ושכירות — לכל שכניו אדם משאיל ומשכיר, אבל הכא — מצי אמר אומן: אינך רגיל לתקן בגדיך אצלי. והכי מוכח לקמיה, דלרבה לא שנא ראה לא שנא לא ראה — יש לו לאומן חזקה היכא דליכא מסירה בעדים. **אמר ליה אביי** — לרבה: אמאי לא משוית שום חילוק היכא דמסר לו בעדים בין ראה עכשיו הטלית בידו בעדים, ללא ראה? אפילו מסר בעדים נמי, היכא דלא ראה — יש לו חזקה, מתוך שיכול לומר לו "החזרתיו לך". דסבירא ליה לאביי:

המפקיד

אי דְּאִית לֵיהּ אַרְעָא אַחֲרִיתִי - עֲלֵיהּ דִּידֵיהּ הָדַר, אִי דְּלֵית לֵיהּ אַרְעָא אַחֲרִיתִי - מַאי נָפְקָא לֵיהּ מִינָּהּ? - לְעוֹלָם דְּלֵית לֵיהּ אַרְעָא אַחֲרִיתִי, דְּאָמַר: לָא נִיחָא דְּלֵיהֱוֵי "לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם". - סוֹף סוֹף לְגַבֵּי אִידָךְ נַמִי "לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם" הוּא! - דְּאָמַר: לְהָכִי זַבֵּינִי לָךְ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת. מַכְרִיז רָבָא, וְאִיתֵּימָא רַב פַּפָּא: דְּסָלְקִין לְעֵילָא וּדְנָחֲתִין לְתַתָּא; הַאי בַּר יִשְׂרָאֵל דְּזַבֵּין לֵיהּ חֲמָרָא לְיִשְׂרָאֵל חַבְרֵיהּ, וְקָא אָתֵי גּוֹי וְאָנֵיס לֵיהּ מִינֵּיהּ - דִּינָא הוּא דְּמַפְּצֵי לֵיהּ מִינֵּיהּ. וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא בַּת חֲמוֹרוֹ, אֲבָל מַכִּיר בָּהּ שֶׁהִיא בַּת חֲמוֹרוֹ - לָא. וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא אָנֵיס לֵיהּ לְדִידֵיהּ וּלְאוֹכְפָא, אֲבָל אָנֵיס לֵיהּ לְדִידֵיהּ וּלְאוֹכְפָא - לָא. אַמֵּימָר אָמַר: אֲפִילּוּ לֵיכָא כָּל הָנֵי - לָא, מַאי טַעְמָא? מֵידַע יָדַע דִּסְתַם גּוֹי אַנֵּס הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֵּר שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר". "אוּמָּן אֵין לוֹ חֲזָקָה" וְכוּ'. אָמַר רַבָּה: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁמָּסַר לוֹ בְּעֵדִים, אֲבָל מָסַר לוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לוֹ "לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם", כִּי אָמַר לֵיהּ נַמִי "לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי" - מְהֵימַן. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: אִי הָכִי, אֲפִילּוּ בְּעֵדִים נַמִי, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לוֹ "הֶחֱזַרְתִּיו לְךָ", כִּי אָמַר לֵיהּ "לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי" מְהֵימַן! אָמַר לֵיהּ רַבָּה: מִי סָבְרַתְּ

המפקיד

תוספות

אי דאית ליה ארעא אחריתי עליה הדר — הוה מצי לשנויי: כגון שעשאה אפותיקי, דאז לא הדר אארעא אחריתי דאית ליה, ואם תפול ביד המערער — יפרע לו אחרת. ומשום הכי אינו מעיד עליה, דנוגע בעדות הוא. **מאי** נפקא מינה — תימה: דנפקא מינה שיפטרו אם יתעשר ושמא בשביל כן אין לפוסלו לעדות, כיון דהשתא לא מרויח מידי.

דינא הוא דמפצי ליה — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: דלימא ליה: אייתי ראיה דבדין טרפה, ואשלם לך. דאפילו לגבי ישראל, מצי למימר הכי, כל שכן לגבי גוי ויש לומר: דמיירי כגון שבדיני גויים דן עמו, ובדיניהם היא דגוי, הלכך חייב לפצותו.

אבל מסר לו שלא בעדים מתוך שיכול לומר כו' — אין לפרש: מתוך שהיה יכול לומר "אין בידי כלל". דהא בראה מיירי, כדמוכח אתקפתא דאביי דראה עבדו. אלא הכי פירושו: מתוך שיכול לומר: לא היו דברים מעולם שבא לידו בתורת אומנות, אלא בתורת מכר. אי נמי: אתה מכרתו לאחר ואחר מכרו לי, כדפירש הקונטרס. ואם תאמר: מאי איריא אומן דאין לו חזקה היכא דמסר לו בעדים? אפילו אחר נמי, כיון שיש עדים שבא לידו בתורת פקדון, ואפילו לא ראה, למאי דמסיק שצריך להחזיר לו בעדים ולקמן פריך לה. אבל מכל מקום קשה, דמאי סלקא דעתיה דרבה? ויש לומר: כגון שמסר לו בעדים סתם, ולא פירש בפניהם אם בתורת מכר אם בתורת פקדון. ולהכי דוקא אומן אין לו חזקה, דמסתמא לתקנו מסר לו, כיון דלא פירש. אבל אחר, מדלא פירש שהוא פקדון — מסתמא מכר או מתנה הוא. ורב נחמן בר יצחק דפריך בסוף הסוגיא: אומן הוא דאין לו חזקה, הא אחר יש לו חזקה — לא מסתבר ליה לרב נחמן לאוקומה בראיה בלא ידיעה, דלא שכיח, כדפריך [לעיל מיניה]: אי דאיכא עדים — ליחזו עדים מאי קאמרי, דלא שכיח שימסור בפניהם ולא ידעי הקציצה. והכא נמי רב נחמן בר יצחק לא פריך אלא מכח סברא זו, והכי פריך: אי דאיכא עדים — אחר אמאי יש לו חזקה? הא על כרחך ידעי עדים דבתורת פקדון אתא לידיה, דלא מסתבר לאוקומה בדבר דלא ידעי, דלא שכיח כלל. הקשה בקונטרס: אמאי יש חזקה לאומן? מאי שנא מדברים העשויין להשאיל ולהשכיר? ותירץ דדברים העשויין להשאיל ולהשכיר — שייך גבי כל אדם, אבל הכא מצי למימר אומן: אינך רגיל אצלי לתקן. ורבינו יצחק אומר: דאפילו רגיל לתקן אצלו יש לחלק; דדברים העשויין להשאיל ולהשכיר — שייך בין לגבי אדם שמכיר שהוא נאמן בין מכיר שאינו נאמן, ואין יכול כל שעה להעמיד עדים כשרוצה להשאיל ולהשכיר, שלא להשיא עצמו שם רע בשכיניו. אבל לאומן, אם צריך הוא לתקן — יכול ליתן לאומן המכיר שהוא נאמן, או להביא עדים — לכך יש לו חזקה שלא בעדים.

אי הכי אפילו בעדים נמי מתוך שיכול לומר החזרתיו לך כו' — פירוש: בשלמא לדידי דלא מפליגנא בין יש עדים לאין עדים, אלא בראה הוא דמפליגנא, היכא דראה — אפילו היכא דליכא עדים לא מהימן, כדאמר אביי בסמוך. והיכא דלא ראה — אף על גב דאיכא עדים מהימן במיגו דמצי אמר "החזרתיו לך". אלא לדידך, היכא דאיכא עדים

עדים, אפילו לא ראה — דלא מהימנא, אמאי אינו נאמן במיגו דאי בעי אמר "החזרתיו לך"? ומיהו, קשה: דלשון "אי הכי אפילו בעדים נמי" לא משמע הכי, אלא משמע: אי הכי דשלא בעדים נאמן במיגו, בעדים נמי הוה לך למימר מיגו. בשלמא לדידי דלית לי מיגו שלא בעדים — בעדים נמי לית לי מיגו, אלא לדידך קשה. ורבינו תם דחק לפרש, ואין נראה כלל לרבינו יצחק. **המפקיד** אצל חבירו בעדים צריך להחזיר לו בעדים — ואם תאמר: אכתי להימניה במיגו, דאי בעי אמר נאנסו, כדאמרינן בסוף "המוכר את הבית" (בבא בתרא ע, א) גבי מפקיד אצל חבירו בשטר. ואפילו מאן דפליג התם — היינו משום ד"שטרך בידי מאי בעי" ותירץ רבינו תם: דודאי הוה מצי אביי למיפרך ליה: אי הכי — בעדים נמי להימניה במיגו דאי בעי אמר נאנסו, אלא דלא אסיק אדעתיה, ואותביה מברייתא, ואודי ליה דבראה איירי מתניתין, ותו ליכא למפרך מידי אנאנסו. ויש מפרשים: דהא דקאמר הכא דצריך להחזיר להו בעדים — היינו אם רוצה להיות פטור משבועה, אבל בשבועה — נאמן במיגו דנאנסו, ואין מחזיר לו בעדים. והכי פירושו לעיל: לא שנו דאומן אין לו חזקה בלא שבועה — אלא שמסר לו בעדים, אבל מסר לו שלא בעדים — נאמן בלא שבועה, במיגו דאי בעי אמר לא היו דברים מעולם. ומיירי קודם שנתקנה שבועת היסת, ולכך כי אמר "לא היו דברים מעולם" — אין צריך שבועה. אי נמי לאחר שנתקנה, וללישנא דבעי בשבועה דררא דממונא, ולא חשיב הכא דררא דממונא, דאמר "לא בא לידי בתורת אומנות" ואין מודה שנתחייב בו מעולם. ולא חשיב דררא דממונא אלא: "מנה לי בידך" ואמר לו "הן", למחר אמר לו "תנהו לי" ואמר לו "נתתיו לך", שמודה שנתחייב. ועל פירוש זה קשה לרבינו חיים: דמאי פריך לקמן מראה עבדו ביד אומן: אי דאיכא עדים — למה לי ראה, לייתי עדים ולישקול? הא מהני ראה דאפילו בשבועה לא יהא נאמן, דאין לו מיגו, דבלא ראה מהימן הוא בשבועה במיגו דנאנסו.

המפקיד אצל חבירו בעדים - אינו צריך להחזיר לו בעדים? לא סלקא דעתך, אלא המפקיד אצל חבירו בעדים - צריך להחזיר לו בעדים. מיתיבי אביי: ראה עבדו ביד אומן וטליתו ביד כובס, אומר לו: מה טיבו אצלך? - "אתה מכרתו לי", "אתה נתתו לי במתנה" - לא אמר כלום, "בפני אמרתי לו למוכרו וליתנו לו במתנה" - דבריו קיימין; מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? אמר רבה: סיפא - ביוצא מתחת ידי אחר, וקאמר ליה אחר: "בפני אמרתי לו למוכרו וליתנו במתנה"; מיגו דאי בעי אמר ליה "מינך זכיתי", כי אמר ליה נמי "בפני אמרתי לו למוכרו" דבריו קיימין, ומהימנין; קתני מיהת רישא "ראה", היכי דמי? אי דאיכא עדים, למה לי ראה? נייתי עדים ונשקול! אלא לאו דליכא עדים, וכי ראה מיהא תפיס ליה! - לא, לעולם דאיכא עדים, והוא דראה. - והא אתי הוא דאמרתי: המפקיד אצל חבירו בעדים - צריך לפורעו בעדים! - אמר ליה: הדרי בי. מתיב רבא לסיועי לרבה: הנותן טליתו לאומן, אומן אומר: שתים קצצתי לי, והלה אומר: לא קצצתי ביד אומן - על בעל הבית להביא ראיה; נתנה לו בזמנו - נשבע ונוטל, עבר זמנו - המוציא מחבירו עליו הראיה; היכי דמי? אי דאיכא עדים, ליחזי עדים מאי קאמרי!

אלא

וברייתא משמע דלא אמר כלום, דאפילו בשבועה אינו נאמן ונראה לו לתרץ: דהכא לא חשיב מיגו, דטעמא דמאן דאמר דצריך להחזיר בעדים — משום דכיון דלא הימניה בשבועה, כדאמר בשבועות (מא, ב) דהויא כאילו אמר ליה בהדיא "אל תחזיר לי אלא בעדים" — הלכך לא מהימן במיגו, דאיהו דאפסיד אנפשיה. אבל התם ב"המוכר" סבר דאין צריך להחזיר לו בעדים, ולא חשיב כאילו אמר "אל תחזירני אלא בעדים", ולכך נאמן במיגו. אבל אין נראה, דאפילו מאן דאית ליה צריך להחזיר לו בעדים, כי איכא מיגו — מהימן, דאי לאו הכי — תקשי: מאי פריך ליה אביי מההיא דראה עבדו ביד אומן, דסברא דאין צריך להחזיר לו בעדים? הא איכא תנא בשבועות דאית ליה המלוה את חבירו בעדים צריך להחזיר לו בעדים, ויסבור רבה כוותיה אלא משום דאפילו לההוא תנא דשבועות מודה בפקדון, דאיכא מיגו דנאנסו, דאין צריך להחזיר לו בעדים. לכך נראה כפירוש רבינו תם.

נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל — ואם תאמר: והא אמר בפרק "המקבל" (בבא מציעא קיב, ב): אומן אומר: שתים קצצת לי, והלה אומר: לא קצצתי לך אלא אחת — המוציא מחבירו עליו הראיה, דקציצה מידע ידיע ובפרק "כל הנשבעין" (שבועות מו, א) פריך ליה, ומשני דהך דהכא — כרבי יהודה, דקציצה נמי לא דכיר, דטרוד הוא בפועליו. ואם תאמר: אם כן לאחר זמנו נמי, אמאי אמר המוציא מחבירו עליו הראיה? הוה לן למימר נשבע ונוטל. דמאי טעמא אמרינן בעלמא לאחר זמנו דאין נשבע ונוטל — כדמפרש בריש "כל הנשבעין", דחזקה דאין שכיר משהה שכרו, ואין בעל הבית עובר בבל תלין. והכא, הרי שהה שכיר, ובעל הבית עבר, דמודה שקצץ לו אחת ועדיין חייב לו וליכא למימר דמיירי בגון דאמר: לא קצצתי לך אלא אחת ופרעתי לך — דאם כן בזמנו אמאי נשבע ונוטל? הא כרבי יהודה מוקמי לה, ואיהו בעי הודאה במקצת. ואין לתרץ נמי כגון שאומר אותה אחת שקצצתי לך ברשותך השהיתי, דלא עבר בבל תלין — דמכל מקום חזקה דאין שכיר משהה שכרו ליכא, דהרי שיהה אחת. ודוחק לומר דמאי דחזינן דשיהה שיהה, ומאי דלא חזינן דלא שיהה לא שיהה. **אי** דאיכא עדים ליחזי עדים מאי קאמרי — דודאי ידעי הקציצה, דרגילות הוא. תימה לרבינו יצחק: דעדיפא מינה הוה ליה למיפרך: דאי איכא עדים וראה, דאכתי לא מסיק אדעתיה לאוקמה בלא ראה, אם כן אמאי מהימן אומן שהטלית בידו? והכי הוה ליה למימר: בשלמא לרבא מוקי לה בדליכא עדים, דמהימן לרבא במיגו. אלא לאביי, במאי מוקי לה? בין דאיכא עדים בין דליכא עדים לא מהימן במיגו ויש לומר דהכי קאמר: אי דאיכא עדים, ואתא לאשמועינן דאף על גב דאיכא עדים אומן מהימן, וכגון דלא ראה — ליחזי עדים מאי קאמרי אלא לאו דליכא עדים, דתו לא מצית לאוקומי בדלא ראה. דאם כן מאי קא משמע לן? פשיטא, דכי ליכא עדים ולא ראה

דמהימן

המפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים, כי אמר ליה נמי "לקוח הוא בידי" — מהימן. ולא משכחת מתניתין דקתני אומן אין לו חזקה אלא היכא דראה, לא שנא מסר בעדים לא שנא לא מסר, דלמסירה לא חייש אביי. דעבשיו אינו יכול לטעון "החזרתיו לך" — דהא קא חזינן ליה בידו, וגם אינו יכול לטעון "לא מסרתו לי" — דדמי לדברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר "לקוחה היא בידי", דאינו נאמן אף על גב דליכא עדי מסירה. ובכהאי גוונא לחוד הוא דסבירא ליה לאביי דאומן אין לו חזקה, והכי הויא מסקנא דשמעתין כאביי. ראה עבדו ביד אומן — שמלמדו אומנות. וכך ראיה בעדים היא, שאינו יכול לטעון "לא ראית". וכגון שהחזיק בו שלש שנים, דאי בפחות משלש שנים — למה לי דנקט אומן, דמשמע: אבל באדם אחר הויא חזקתו חזקה? והאמר ריש לקיש (בבא בתרא לו, א): הגודרות אין להן חזקה, ואוקימנן: אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה לאחר שלש שנים. **וטליתו ביד כובס** — ואפילו שעה אחת. **לא אמר כלום** — דאומן אין לו חזקה. **בפני אמרת** — לפלוני, למוכרו וליתנו לו במתנה. **דבריו** — של גזלן (נוסח אחר: אומן) קיימין. הכי קא סלקא דעתיה השתא, והיינו דקפריך: מאי שנא רישא כו'. **אמר רבא כו'** — ברישא מפרש לה, והדר מפרש תיובתא. **ביוצא** — הטלית מתחת ידי אחר, שטוען שלקחו מן האומן. וקאמר ליה אחר לבעל הבית התובעו ואמר לו: מה טיבו אצלך? והלא מסרתיו לאומן לתקנו והוא משיב: מן האומן קניתיו, ובמצותך מכרו לי, שבפני אמרת לו למוכרו — הרי הוא כמי שטוען "ממך לקחתי". דמיגו דאי אמר ליה האי מחזיק לבעל הבית "מנך זבנתי" ומהימן הוא, דהא לאו אומן הוא, כי אמר ליה נמי "יודע אני דזבינתה ניהליה לאומן, וזבנה אומן ניהלי" — מהימן, דהיינו כדאמרן לעיל, דאי אמר ליה "דזבנה מינך קמאי דידי" — מהימן. **אי דאיכא עדים** — שמסר לו, למה לי ראה? הא את הוא דאמרת: לא שנא אלא שמסר לו בעדים, לא שנא ראה לא שנא לא ראה, אמרת דאין אומן מהימן, משום דכיון דהפקידוהו בעדים צריך להחזירו בעדים. ואמאי קתני דכי ראה אינו נאמן, אבל אם לא ראה מהימן, דמשמע דאין צריך להחזיר לו בעדים? **וכי ראה אותו ביד האומן מיהא תפיס ליה** — בעל הבית, ומוציאו מידו. אלמא, היכא דראה, אפילו לא מסר בעדים — לא מהימן אומן. וקשיא לרבה דאמר דהיכא דמסר שלא בעדים, לא שנא ראה לא שנא לא ראה, מהימן אומן ומשני רבה: לא, לעולם דלא מסר בעדים אומן מהימן ואפילו ראה, כדאמרינן. והכא מיירי כגון דאיכא עדים שמסר לו, וגם ראה הטלית בידו. דכיון דאיכא תרתי, עדים וראה — לא מצי לאחזוקי ביה ולמימר "לקוח הוא בידי", שהרי בתורת פקדון בא לידו. ומיגו ליכא למימר, דהא לא מצי למימר "החזרתיו לך" — שהרי רואין אותו עכשיו בידו. ועכשיו חזר בו רבה בעל כרחו ממאי דאוקי למתניתין במסירת עדים, אף על גב דלא ראה אין לו חזקה לאומן. והשתא סבירא ליה דהיכא דאיכא תרתי, עדים וראה — אין לו חזקה. אבל עדים ולא ראה, או ראה ולא עדים — יש לו חזקה, שיכול לטעון "החזרתיו לך" היכא דלא ראה, ואף על גב דמסר בעדים. דהדר ביה ממאי דאמר לעיל צריך להחזיר לו בעדים. וכל שכן היכא דליכא לא עדים ולא ראה, דיש לו חזקה. ולאביי בראה לחוד תליא מילתא, אם ראה ביד אומן — אין לו חזקה, ואם לא ראה — יש חזקה. ולמסירה לא חיישינן, בין בעדים בין בלא עדים. **והאמרת כו'** — וכיון דאיכא עדים למה לי ראה? **מתיב רבא** — לאביי. **לסיועי לרבה** — נראה בעיני דבלשון הזה אמר רבא בבית המדרש: תניא כוותיה דרבה ותיובתא דאביי. **על בעל הבית להביא ראיה** — עדים. משום דאומן מהימן, מיגו דמצי למימר "לקוח הוא בידי" — יכול לטעון עד כדי דמיו, כדאמרינן גבי הנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדעא (לעיל לו). **כזמנו נשבע ונוטל** — כלומר, אם בזמנו תובעו בדין — נשבע ונוטל, דהיינו מן הנשבעין ונוטלין, שכיר בזמנו נשבע ונוטל. וטעמא בשבועות, משום דבעל הבית טרוד בפועליו — דימנודהו לשכיר. **עבר זמנו** — אחר ששקעה החמה. **המוציא מחבירו** — שכיר. **אי דאיכא עדים** — שמסר לאומן בפניהם, ומסתמא גם בפניהם קצץ השכירות. **ליחזי** — דיינין, עדים מאי קאמרי.

אלא

שהַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵירוֹ דבר בִּפְנֵי עֵדִים אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, ולכן אתה אומר שהאומן צריך להיות נאמן מפני שהוא יכול לומר לתובע 'החזרתיו לך' אף שאין עדות על כך. לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ – לא יעלה כן על דעתך, אֶלָּא הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵירוֹ בִּפְנֵי עֵדִים צָרִיךְ לְהַחֲזִיר לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, וממילא גם אינו נאמן לומר שקנה את החפץ.

אביי מקשה על רבה מברייתא: מֵיתִיבִי – הקשה אַבַּיֵי לרבה ממה ששנינו בברייתא, רָאָה אדם את עַכְדּוֹ בְּיַד אוּמָּן שמלמדו אומנות, וְכן אם ראה טַלִּיתוֹ – בגדו בְּיַד כּוֹבֵס, וְאָמַר לוֹ – לאומן או לכובס 'מַה טִּיבוֹ' – מדוע עבד או בגד זה אֶצְלְךָ', ואמר לו האומן או הכובס 'אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי' או 'אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה', לֹא אָמַר כְּלוּם ואינו נאמן, שכיון שאומנים הם, אין להם חזקה משום שהדרך לתת להם דברים לתקן או עבד ללמדו אומנות. אבל אם האומן השיב לו 'בִּפְנֵי אָמַרְתָּ לוֹ לְמוֹכְרוֹ וְלִיתְּנוֹ (לוֹ) [לִי] בְּמַתָּנָה', דְּבָרָיו קַיָּימִין.

הגמרא מבארת בתחילה את הברייתא. מבררת הגמרא: מַאי שְׁנָא רִישָׁא וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא – במה שונה הסיפא מהרישא, שברישא הדין שאינו נאמן ובסיפא נאמן. מבארת הגמרא: אָמַר רַבָּה, בִּסֵּיפָא מדובר בְּיוֹצֵא העבד או הבגד מֻתָּחַת יְדֵי אדם אַחֵר וראה אותו התובע אצלו, ושאל אותו מדוע הוא נמצא אצלך, וְקָאָמַר לֵיהּ – והשיב לו אותו אַחֵר, בִּפְנֵי אָמַרְתָּ לוֹ לאומן לְמוֹכְרוֹ לִי וְלִיתְּנוֹ לִי בְּמַתָּנָה, ואז אנו אומרים מִינּוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמַר לֵיהּ מִינָּךְ זְבַנְתֵּיהּ – מתוך שאם היה רוצה היה יכול לומר לתובע קניתי אותו ממך, והיה נאמן כיון שהוא מוחזק בדבר, לכן כִּי אָמַר לֵיהּ נַמִּי – גם כשאומר לתובע בִּפְנֵי אָמַרְתָּ לוֹ לאומן לְמוֹכְרוֹ או ליתנו לי במתנה דְּבָרָיו קַיָּימִין וּמְהֵימָן – ונאמן, אף שהודה שמתחילה מסרו לאומן.

אביי מסיים את קושייתו: קָתָנֵי מִיהַת – מכל מקום שנינו בְּרִישָׁא, שרק אם רָאָה את הדבר אצל האומן אין האומן נאמן ששלו הוא. ויש לברר, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן מדובר, אִי דְּאִיכָּא עֵדִים – אם מדובר שיש עדים על מסירת החפץ לאומן, לָמָּה לִי – מדוע רק אם רָאָה את החפץ אצל האומן אין האומן נאמן בדבריו, נֵיתֵי עֵדִים וְנִשְׁקוֹל – יביא התובע עדים שמסר לו את החפץ לתיקון, ויטלו, אֶלָּא לָאו – האם לא מדובר דְּלֵיכָּא עֵדִים – שאין עדים על מסירת החפץ לאומן, וְכִי רָאָה מִיהָא תָּפֵיס לֵיהּ – ומכל מקום כשראה התובע את החפץ אצל האומן יכול לתופסו וליטלו, ואין האומן נאמן לטען שקנה אותו, וקשה על דברי רבה שכשאין עדים על מסירת החפץ לאומן, האומן נאמן לטען שקנה אותו, בין אם ראה את החפץ ביד האומן ובין אם לא ראה.

רבה מתרץ את קושיית אביי, וחוזר בו מדבריו לעיל: לֹא – אין הביאור בברייתא שאין עדים על מסירת החפץ לאומן, אלא לְעוֹלָם אם אין עדים על מסירת החפץ לאומן, אף שהתובע ראה את החפץ אצל האומן, האומן נאמן לטען שקנה אותו, מתוך שהיה יכול לומר שלא נטל אותו ממנו כלל, ובברייתא מדובר דְּאִיכָּא – שיש עֵדִים שמסר את החפץ לאומן לתקנו, וְהוּא דְּרָאָה – ואף על פי כן אין התובע יכול ליטול את החפץ אלא אם ראה אותו ביד האומן, כיון שבלא זה נאמן האומן לומר שקנה אותו מתוך שהיה יכול לומר החזרתיו לך.

אביי מקשה על רבה: כיצד אתה יכול לומר שאם לא ראה את החפץ ביד האומן אף שיש עדים, נאמן האומן לטען שקנה את החפץ, מתוך שהיה יכול לומר החזרתיו לך, וְהָא אַתְּ הוּא דְּאָמְרַתְּ – והלא אתה הוא זה שאמרת שהַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵירוֹ בִּפְנֵי עֵדִים צָרִיךְ לְפוֹרְעוֹ בִּפְנֵי עֵדִים. משיב רבה: אָמַר לֵיהּ רבה לאביי, אכן אמרתי שהמפקיד אצל חבירו בפני עדים צריך להחזיר לו בפני עדים, אבל אחר כך הָדְרִי בִּי – חזרתי בי, ואני סובר שאינו צריך להחזיר לו בפני עדים, ולכן אם לא היה רואה את החפץ אצל האומן היה יכול האומן לומר החזרתיו לך, ומתוך שנאמן בטענה זו, נאמן גם כשאומר שקנה את החפץ.

רבא מסייע לרבה מברייתא אחרת, ומקשה ממנה על אביי: מָתִיב רָבָא לְסִיּוּעֵי לְרַבָּה – רבא הקשה על שיטת אביי שאם ראו אצל האומן את החפץ אינו נאמן אף אם לא היו עדים על המסירה, וסייע לרבה שהאומן נאמן באופן זה, ממה ששנינו בברייתא, הַנּוֹתֵן טַלִּיתוֹ – בגדו לְאוּמָּן לתקנו, ולאחר שתיקנו ובא לשלם לו, הָאוּמָּן אוֹמֵר לבעל הבגד שְׁתַּיִם – שתי סלעים קִצַּצְתָּ לִי תמורת התיקון, וְהַלָּה – ובעל הבגד אוֹמֵר לֹא קִצַּצְתִּי לְךָ אֶלָּא סלע אַחַת, ותבע האומן את בעל הבגד בבית דין. הדין הוא, שכָּל זְמַן שֶׁהַטַּלִּית בְּיַד הָאוּמָּן, עַל בַּעַל הַבַּיִת מוטל לְהָבִיא רְאָיָה – עדים, שלא קצץ לו אלא סלע אחת, משום שהאומן נאמן בטענתו מתוך שהיה יכול לומר שקנאו מבעליו, והוא מוחזק בבגד עד כדי דמיו, ובעל הבגד מוציא ממנו, והמוציא מחבירו עליו הראיה כמבואר להלן. ואם האומן כבר נְתָנָהּ לוֹ, הדין הוא כך, אם תבע שכרו בִּזְמַנּוֹ – בזמן שקבעו ביניהם שישלם לו, נִשְׁבָּע האומן שקצץ לו שתי סלעים וְנוֹטֵל אותן, כיון שבעל הבגד מודה לאומן שחייב לו מקצת, והמודה במקצת חייב שבועה, והדין הוא שאם שכיר תובע מבעל הבית שכר ביום שצריך לשלם, ובעל הבית מודה רק במקצת ומתחייב שבועה, אין בעל הבית נשבע, אלא השבועה עוברת לשכיר שנשבע ונוטל הכל. ואם כבר עָבַר זְמַנּוֹ – הזמן שקבעו ביניהם שישלם לו, ושקעה החמה של אותו יום, ורק אז נתן לו בעל הבגד סלע אחת, נחשב האומן למוציא מבעל הבגד, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, ועליו להביא עדים שקצץ לו שתי סלעים.

מבאר רבא את הראיה לרבה והקושיא לאביי: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן מדובר בברייתא, אִי דְּאִיכָּא עֵדִים – אם מדובר שיש עדים שראו כשנתן את בגדו לאומן לתקנו, ומן הסתם גם שמעו כמה התחייב בעל הבגד לתת לאומן תמורת התיקון, לֵיחֲזֵי עֵדִים מַאי קָאָמְרֵי – יראו הדיינים מה אומרים העדים, כמה התחייב בעל הבגד לתת לאומן תמורת התיקון, ולפי זה יפסקו את הדין,

אֶלָּא לַאו – בודאי מדובר באופן **דְּלֵיכָּא עֵדִים** על מסירת החפץ לאומן, **וְאף** על פי כן **קָתָנֵי** בברייתא שכשהטלית ביד האומן, **הָאוּמָּן מְהֵימָן** [–נאמן] שקצץ לו שתי סלעים, והסיבה לכך, **דְּמִיגּוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמַר לֵיהּ לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי** – שמתוך שהיה האומן יכול לשקר ולומר שקנה את הטלית, שהרי אין עדים שמסרה לו לתקנה, **מְהֵימָן נַמִּי אַאֲגַרֵיהּ** – נאמן גם על שכרו, שקצץ לו שתים ולא אחת. ומשמע שנאמן אף שראו עתה שהטלית בידו, ושלא כאביי שכשראו את החפץ עתה בידו אינו נאמן אף כשאין עדים על המסירה, אלא כרבה, שכשאין עדים על המסירה נאמן האומן אף כשראו את החפץ בידו.

דוחה הגמרא: **לא, לְעוֹלָם** מדובר בברייתא באופן דְּאמנם **לֵיכָּא עֵדִים** על מסירת הטלית, ולכן נאמן במיגו שיכל לכפור בכל, **וְהוּא** – ונאמנות זו היא בתנאי **דְּלֹא רָאָה** – שלא ראו עדים את הטלית בידו, אך אם ראוה בידו אינו נאמן, וכדברי אביי.

הגמרא מקשה על שיטת רבה: **מָתִיב רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק** על רבה, שנינו במשנה (לעיל מב.), **אוּמָּן אֵין לוֹ חֲזָקָה** על מטלטלים שבידו שקנאם, משום שודאי מסרו לו אותם לתקנם. ומשמע שדווקא **אוּמָּן הוּא דְּאֵין לוֹ חֲזָקָה, הָא** אדם **אַחֵר** שאינו אומן, **יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה,** ויש לברר, **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן יש חילוק בין אומן לאדם אחר, **אִי דְּאִיכָּא עֵדִים** על מסירת החפץ לאומן לתקנו, וגם ראוהו עתה בידו, ובאותו אופן בסתם אדם שראו שנמסר לו החפץ בפקדון ושהוא בידו, אם כן קשה, באדם **אַחֵר, אַמַּאי יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה,** והלא יש עדים שבתורת פקדון בא החפץ לידו, וגם ראוהו בידו ואינו יכול לומר שהחזירו, **אֶלָּא לַאו** מדובר **דְּלֵיכָּא עֵדִים** על מסירת החפץ, ומכל מקום **קָתָנֵי** במשנה **שאוּמָּן אֵין לוֹ חֲזָקָה,** ובודאי הטעם הוא משום שמדובר כשראו עתה את החפץ בידו, ולכן אף שאין עדים על המסירה אין האומן נאמן לומר שקנאו, ושלא כדברי רבה שכשאין עדים על המסירה נאמן האומן שקנאו אף שראוהו עתה בידו. אומרת הגמרא: אכן **תִּיוּבְתָּא דְּרַבָּה** – קושיא זו על רבה, **תִּיוּבְתָּא** – קושיא גמורה היא, ואין עליה תשובה.

הגמרא מביאה ברייתא אחרת בדיני אומן: **תָּנוּ רַבָּנָן** בתוספתא (ב"ק פ"י ה"א), **נִתְחַלְּפוּ לוֹ** לאדם **כֵּלִים בְּכֵלִים** – בגדיו בבגדים של אחר, **בְּבֵית הָאוּמָּן** – שנתן לאומן בגדיו לתקנם, והשיב לו האומן בגדים של אדם אחר, **הֲרֵי זֶה יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, עַד שֶׁיָּבֹא הַלָּה** – בעל הבגדים **וְיִטּוֹל אֶת שֶׁלּוֹ.** אך אם נתחלפו בגדיו **בְּבֵית הָאָכֵל אוֹ בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה, הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁיָּבֹא הַלָּה** – בעל הבגדים **וְיִטּוֹל אֶת שֶׁלּוֹ.**

מבררת הגמרא: **מַאי שְׁנָא רֵישָׁא,** שרשאי להשתמש, **וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא** שאינו רשאי. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב, הָוָה יָתִיבְנָא קַמֵּיהּ דַּהֲכִיבִי** – פעם ישבתי לפני דודי רבי חייא, **וְאָמַר לִי** בטעם הדין ברישא, **וְכִי אֵין אָדָם עָשׂוּי לוֹמַר לְאוּמָּן** כשנותן לו את טליתו לתקנה **'מְכוֹר לִי טַלִּיתִי** לאחר שתתקנה', ואם כן אפשר שטעה האומן, ובמקום למכור את הבגד שאמרו לו למכור מכר את בגדו של אדם זה, וכשבא לבקש את בגדו נתן לו את הבגד העומד באמת למכירה, עד שהקונה יחזיר את הבגד, וכיון שהבגד שקיבל עומד בין כך להמכר, מותר למקבלו להשתמש בו. אבל בבית האבל ובבית המשתה שלא שייך טעם זה, אסור לו להשתמש בבגדים שנטל בטעות.

הגמרא מבארת מתי מותר להשתמש בבגדים שהתחלפו בבית האומן: **אָמַר רַב חִיָּיא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן, לֹא שָׁנוּ** בברייתא שאם נתחלפו לו בגדים בבית האומן מותר להשתמש בהם, **אֶלָּא** אם **הוּא** – האומן עצמו נתנם לו, **אֲבָל** אם **אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו** של האומן נתנום לו, **לֹא,** שהרי הם לא נתנו לו אותם בכוונה, אלא בטעות. ותנאי נוסף: **וְהוּא** נַמִּי – גם אם האומן עצמו נתנם לו, **לֹא אָמְרָן** שמותר להשתמש בהם **אֶלָּא** באופן **דְּאָמַר לֵיהּ** האומן 'הרי לך **טַלִּית' סְתָם,** ואפשר לומר שכוונתו לתת לו טלית של אחר מדעת כיון שמכר טליתו בטעות, וכמבואר, **אֲבָל** אם אמר לו האומן 'הרי לך **טַלִּיתְךָ', לֹא,** שמשמע מלשונו שחשב שזו אכן טליתו, ובאמת **הַאי לַאו טַלִּית דִּידֵיהּ הוּא** – זו אינה הטלית שלו, ואם כן ודאי בטעות נתן לו האומן טלית של אחר ואסור להשתמש בה, כמו בנתחלפו לו בבית המשתה.

הגמרא מביאה את טענות הרמאות של אומני פומבדיתא, ודנה אם הדין עמם או לא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרָבָא, תָּא אַחְוֵי לָךְ** – בוא ואראה לך **דַּמָּאֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא, מַאי עָבְדִי** – מה הם עושים, כש**אָמַר לֵיהּ** אדם לאומן **הַב לִי סַרְבָּלַאי** – השב לי את טליתי שנתתי לך לתקנה, עונה לו האומן **'לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם',** וכשאומר לו בעל הטלית **'הָא אִית לִי סַהֲדֵי דְּחַזְיוּהַּ גַּבָּךְ'** – הרי יש לי עדים שראו אצלך טלית דומה לטליתי, **אָמַר לֵיהּ** האומן **'הַהוּא אַחֲרִינָא הֲוָה'** – הטלית שראו העדים טלית אחרת היא, הדומה לטליתך ואינה שלך. וכשאומר לו התובע **'אַפְּקִינֵיהּ וְנֶחֱזִינָהוּ'** – הוציאנה כדי שיכירו העדים שאכן אינה שלי ותוציא את עצמך מן החשד, **אָמַר לֵיהּ** האומן, **'אִיבְּרָא לֹא מַפֵּיקְנָא לֵיהּ'** – באמת לא אוציאנה, שמחמת טענותיך שאינן נכונות לא אראה לך ממון של אחרים. ובאמת טוען כן ברמאות, כדי לגנוב את טליתו של חבירו.

רבא מצדיק את טענות האומן: **אָמַר רָבָא,** אכן אמת דבריך שאומני פומבדיתא רמאים הם, אולם במקרה זה אף אם היה האומן כשר **שַׁפִּיר קָאָמַר לֵיהּ** – טענה טובה הוא טוען, שיכול לומר לתובע שלא הפקיד בידו טלית, ואינו רוצה להוציא ממון אחרים, והדין עמו,

---

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו תשרי, תשכ"ב
ברוקלין.

האברך שניאור זלמן שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו ממחרת יום הכפורים בשם השם יעוין בשו"ת הצ"צ שער המילואים ריש חלק שני, איך שנשתנו העתים וכו' וד"ל.

ויוסיף בהתמדה ושקידה בלימוד תורת הנגלה וחסידות וכמובן וגם פשוט מתוך שמחה וטוב לבב.

ומהנכון אשר בכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש פרוטות אחדות לצדקה, והובטחנו יגעת ומצאת.

בברכה לבשו"ט

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

רש"י

אלא לאו דליכא עדים — עדי מסירה, ואף על גב דראה. **וקתני אומן מהימן** — דקתני על בעל הבית להביא ראיה, כרבה, ותיובתא דאביי דאמר: לא מהימן היכא דראה. **דליכא עדים ולא ראה** — ודברי הכל מהימן, דמצי אמר "לא היו דברים מעולם". **הא אחר** — אינש בעלמא, דלאו אומן. **היכי דמי** — דבאומן אין לו חזקה, ואחר יש לו חזקה.

אי דאיכא עדים — שמסר בעל הבית לאומן בפניהם, והוא דראה הטלית עבשיו בידו — אם כן היאך דייקינן: אחר יש לו חזקה? הא כיון דאיכא עדים דבתורת פקדון בא לידו, וגם רואין אותו עבשיו בידו, דלא מצי למימר "החזרתיו לך" — הא ודאי לא מהימן לומר "לקוח הוא בידי", דמאי שנא מאריס ואפוטרופוס שאין יכולין לומר "לקוח הוא בידי"? והא ליכא למימר דבדאיכא עדים ולא ראה מיירי, והלכך אחר מהימן. דהא אפילו אומן נמי מהימן לדברי הכל, דהא אוקמינן לעיל: המפקיד אצל חבירו בעדים — אין צריך להחזיר לו בעדים, ומיגו דמצי אמר "החזרתיו לך", כי אמר נמי "לקוח הוא בידי" — מהימן. **אלא לאו דליכא עדים** — בשעת מסירה. והלכך, אף על גב דרואין אנו בידו דאחר — יש לו חזקה, דכיון דלאו אומן — יכול לומר "לקוח הוא בידי" כדין כל הקונין מטלטלין מחבריהן, שאין צריכין עדים, אלא מכיון שהוא מוחזק בו — יכול לומר: שלי הוא, שלקחתיו ממך. **וקתני אומן אין לו חזקה** — היכא דליכא עדים ואיכא ראה, כאביי. **תיובתא דרבה** — דאמר: לעולם מהימן אומן עד דאיכא תרתי. והשתא שמעינן מהכא דהמפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים, דהא הדר ביה רבה לגבי דאביי, וב"המוכר את הבית" לקמן (ע, א) פסקינן שאפילו המפקיד אצל חבירו בשטר — אין צריך להחזיר לו בעדים. ומדקאמר גמרא: אי דאיכא עדים אחר אמאי מהימן, מיניה שמעינן שהמפקיד אצל חבירו בעדים ועדיין ישנו לפקדון בידו לפנינו, שאינו יכול לטעון "החזרתיו לך" ולטעון "שמכרו לי אחר כך" — אינו נאמן. והני מילי — בשראה ותפס. אבל אם לא ראה (ותפס) — מהימן, מיגו דאי בעי אמר "החזרתיו לך" כי אמר "מכרת אותם לי" — נאמן, ובשבועה. והני מילי שהפקיד אצלו בעדים, אבל אם ראה טליתו ביד חבירו, ומכירין בו עדים שהיה של זה הטוען לזה "מה טיבו אצלך"? ואמר לו "לקוח הוא בידי" — הוא נאמן. דאין זה נאמן לומר "הפקדתיו אצלך", מאחר שאין לו עדים. והני מילי — שמצא טליתו ביד חבירו שאינו אומן. אבל ראה טליתו ביד אומן, ואמר אומן "לקוח הוא בידי" — אינו נאמן, אלא אם כן יש לו עדים שלקחו מזה בפניהם (ובא הלה ונטל את שלו) ואף על פי שלא מסר לו בעדים. אבל אם לא ראהו בידו — נאמן האומן לומר "לקוח הוא בידי", ואף על פי שמסר לו בעדים. דמיגו דמצי טעין "החזרתיו לך", כי אמר נמי "לקוח הוא בידי" — נאמן. והני מילי דאומן אין לו חזקה — בכלים שאותו אומן ראוי לתקן, כגון לצבע בגד לצבוע, וטלית לכובס, וכן חלוק וכל בגדים בני כיבוס, ולעבדן עורות. והני מילי שיש חילוק בין אומן לבעל הבית — בדברים שאין עשויין להשאיל ולהשכיר. אבל דברים העשויין להשאיל ולהשכיר — לא שנא אומן ולא שנא כל אדם, אם אמר "לקוחין הן בידי" — אינו נאמן, במסכת שבועות (מו, ב). **כבית האומן** — שנתן לו האומן טלית של אדם אחר. **הרי זה ישתמש בהן** — עד שיבא הלה, אותו שנטל טליתו של זה האומן. ולא הוי שואל שלא מדעת, כדמפרש לקמיה, דאיכא למימר: האומן נתן לו זה מדעת. **אמר רב חייא** — טעם דרישא בא לפרש, מאי שנא מסיפא: וכי אין אדם עשוי כו'. והלכך, איכא למימר שהאומן מכר טלית אחת שהוא מתקן במצות בעל הבית, שצוה לו למוכרו, וטעה האומן ומכר טליתו של זה, ונתן לו טלית זו מדעת, עד שיחזיר לו את שלו. וכיון דמדעתו נתן לו — מותר להשתמש בה. מה שאין כן בבית האבל ובבית המשתה. **לא שנו** — דמותר להשתמש, אלא שנתן לו האומן עצמו, דאיכא למימר מדעת עשה. **אבל** — אם נתנו לו לזה אשתו ובניו של אומן — לא ישתמש, דאיכא למימר מיטעא טעו. **והוא נמי** — אומן. **לא אמרן** — דאם נתן הוא מותר להשתמש בו, אלא דאמר ליה "הילך טלית זו", דאיכא למימר דלהבי לא אמר ליה "טליתך" — שאין זו שלו, ומדעת נתן לו חליפי טליתו שלו. **אבל אם אמר לו הילך טליתך** — כסבור הוא שזו היא שלו, וטעות הוא, ואסור להשתמש שלא מדעת. וכן הלכה. **רמאי דפומבדיתא** — האומנין שמביאין להן בגדים לתקן, כדאמרינן התם (חולין קכז, א): פומבדיתא לוויך — אשני אושפיזך. **אמר ליה** — בעל הבית. **הב לי סרבלאי** — טליתי, שמסרתי לך לתקן. **דחזיוה גבך** — בגד אחד ראו, והוא שלי. ומיהו, העדים אין מכירין בו יפה אם זה הוא. **אפקיניה ונחזינהו** — הוצא אותו, שיראו עדים שאתה אומר אחרינא הוא, ואמת דבריך, והוציא עצמך מן החשד. **איברא לא מפיקנא ליה** — באמת לא אוציאנו. בשביל טענותיך של הבל אראה לך ממון אחרים? וזהו הרמאות, דלא לשם שמים מתכוין, אלא לגנוב את טלית חבירו מתכוין. **שפיר קאמר ליה** — האומן. כך השיב רבא לאביי, שאף על פי שרמאים הן — הדין עמם, דאפילו כשרים שבישראל יכולין לטעון כן.

תוספות

אֶלָּא לָאו דְּלֵיכָּא עֵדִים, וְקָתָנֵי: אוּמָּן מְהֵימַן; מִיגּוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמַר לֵיהּ "לְקוּחָה הִיא בִּידִי", מְהֵימַן נַמִּי אַאַגְרֵיהּ! - לָא, לְעוֹלָם דְּלֵיכָּא עֵדִים, וְהוּא דְּלֵא רָאָה. מְתִיב רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: אוּמָּן אֵין לוֹ חֲזָקָה; אוּמָּן הוּא דְּאֵין לוֹ חֲזָקָה, הָא אַחֵר יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה, הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאִיכָּא עֵדִים, אַחֵר אַמַּאי יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה? אֶלָּא לָאו דְּלֵיכָּא עֵדִים, וְקָתָנֵי: אוּמָּן אֵין לוֹ חֲזָקָה, תִּיוּבְתָּא דְּרַבָּה! תִּיוּבְתָּא. תָּנוּ רַבָּנַן: נִתְחַלְּפוּ לוֹ כֵּלִים בְּכֵלִים בְּבֵית הָאוּמָּן - הֲרֵי זֶה יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁיָּבֹא הַלָּה וְיִטּוֹל אֶת שֶׁלּוֹ. בְּבֵית הָאֵבֶל אוֹ בְּבֵית הַמִּשְׁתֶּה - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן עַד שֶׁיָּבֹא הַלָּה וְיִטּוֹל אֶת שֶׁלּוֹ. מַאי שְׁנָא רֵישָׁא וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא? אָמַר רַב: הָוֵה יָתֵיבְנָא קַמֵּיהּ דַּחֲבִיבִי, וַאֲמַר לִי: וְכִי אֵין אָדָם עָשׂוּי לוֹמַר לָאוּמָּן "מְכוֹר לִי טַלִּיתִי"? אָמַר רַב חִיָּיא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא הוּא, אֲבָל אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו - לָא. וְהוּא נַמִּי - לָא אָמְרַן אֶלָּא דַּאֲמַר לֵיהּ טַלִּית סְתָם, אֲבָל "טַלִּיתְךָ" - לָא, הַאי לָאו טַלִּית דִּידֵיהּ הוּא. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא: תָּא אַחֲוֵי לָךְ רַמָּאֵי דְּפוּמְבְּדִיתָא מַאי עָבְדִי; אָמַר לֵיהּ: הַב לִי סַרְבַּלַאי! - לֵא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם. - הָא אִית לִי סָהֲדֵי דְּחַזְיוּהּ גַּבָּךְ! אָמַר לֵיהּ: הַהוּא, אַחֲרִינָא הָוָה. - אַפְּקִינֵיהּ וְנֶחֱזִינֶהוּ! אָמַר לֵיהּ: אִיבְּרָא, לָא מַפֵּיקְנָא לֵיהּ. אָמַר רָבָא: שַׁפִּיר קָאָמַר לֵיהּ, "ראה"

דמהימן, ואין כאן שום חידוש. אלא ודאי איירי בראה, ואפילו הכי אומן מהימן. ומשני: לעולם בדליכא עדים, ולא ראה. ולא תני לרישא לשום חידוש, אלא, משום סיפא דבעי לאשמועינן דינא בנתנה לו — תנא נמי רישא כל זמן שהטלית ביד אומן, אף על גב דפשיטא היא. ואין להקשות במאי דמשני אביי: אמאי נקט בסיפא "נתנה לו"? הוה ליה למיתני "ראהו בידו", אף על פי שהטלית ביד אומן דהא לא נחת תנא לאשמועינן מידי בדינא דראה, ולהכי קתני נתנה לו. והוא הדין דראה נמי כנתנה דמי, שהיה צריך ליתנה לו על כרחו.

אלא לאו דליכא עדים — הקשה רבינו יצחק בן מרדכי: דהיכי מצי לאורויי בדליכא עדים — אם כן אמאי בזמנו נשבע ונוטל? הא אמרינן בריש "כל הנשבעין" (שבועות מה, ב) דאם שכרו שלא בעדים, מתוך שיכול לומר "לא שכרתיך מעולם" יכול לומר לו "שכרתיך ונתתי לך שכרך" ואומר רבינו יצחק: דלא קשה מידי; דחדא — דפלוגתא היא התם. ועוד: דהכא ליכא האי מיגו, כיון שמודה במקצת, ואי אמר "לא שכרתיך מעולם" — הוי כופר בכל, וחזקה דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו.

אי דאיכא עדים אחר אמאי יש לו חזקה — ונראה דבראה מיירי. דאי בלא ראה — אומן נמי יש לו חזקה, מיגו דאי בעי אמר "החזרתיו לך", דאין צריך להחזיר לו בעדים. אלא ודאי בראה מיירי, אם כן אחר אמאי יש לו חזקה, כיון דאיכא עדים דבתורת פקדון בא לידו? ולא מצי למיטען נמי "החזרתי לך" — שהרי ראה. ופירוש רבינו תם נראה לרבינו יצחק מאד רחוק, על כן לא כתבתיו. **וכי** אין אדם עשוי לומר לאומן מכור לי טליתי — וטעה אומן ומכר את של זה, שהיה סבור למכור את של חבירו, ונתן לו את של חבירו תחתיו. אבל אם לא היה עשוי לומר לאומן למכור — לא היה מותר מחמת שטעה אומן ונתן את שלו לחבירו, דהוי כנתחלפו לו בבית האבל או בבית המשתה, וסופו שיחזיר חבירו את שלו לאומן, ויחזור ויתבע ממנו טליתו.

הא אית לי סהדי דחזיוה גבך — פירוש: טלית שהיו בו סימנים כעין שלי. ולא שהיה להם טביעות עין שהיו מכירים שהיא שלו.

שפיר קאמר ליה — דלא משוי ראה, מאי טעמא — דראה תניא. תימה לרבינו שמשון בן אברהם: דמאי בעי למימר? אי בעי למימר שפיר קאמר דלא משוי ליה ראה, דלא בעי לאפוקי דנחזייה, דמה צריך למימר עלה ראה תניא — פשיטא, דאי מפיק ליה ויכירוה שהיא שלו דחייב להחזיר, שהרי כפר ואמר "לא היו דברים מעולם" ונראה לו לפרש הכי: שפיר קאמר, כלומר שטוען טענה זו "לא היו דברים מעולם", דעל ידי כך לא משוי ליה ראה, האיאל ולעדים לא היה בה טביעות עין, ויכול לומר אחר היה. אבל אי הוה טעין "לקוח הוא בידי" — לא היה נאמן, דאין לו עוד מיגו דאי בעי אמר "החזרתיו לך" או "לא היו דברים מעולם", דירא לומר כן הואיל ויש עדים שראו טלית כאותו שהוא שלו בידו. והשתא אתי שפיר דקאמר: מאי טעמא ראה תניא. כלומר, אף על פי שאינה ראיה גמורה של טביעות עין, אלא שהיו בה סימנין כמו שלו, דראה דקתני בברייתא — משמע ליה בכל ענין ראיה (גמורה) אינו נאמן לומר "לקוח הוא בידי".

שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב — רב נחמן סתם שבבל גמרא הוא רב נחמן בר יעקב. תדע, דבכל הגמרא לא תמצא רב נחמן בר יעקב נזכר שמו רשם אביו אלא אם כן יש רב נחמן אחר אצלו, כי הכא. ובירושלמי פליגי בכל מקום רב נחמן בר יעקב ורב ששת, משמע דהוא רב נחמן סתם, דהוא בר פלוגתיה דרב ששת בגמרא שלנו. ולא כמו שמשמע מתוך פירוש הקונטרס בסוף פרק "כל הגט" (גיטין לא, ב) דרב נחמן בר יצחק הוה חתניה דבי נשיאה, דהיינו רב נחמן סתם, כדמוכח ב"העור והרוטב" (חולין קכד, ב). ועוד: דאמרינן ב"השולח" (גיטין לט, ב): אמר רב נחמן בר יצחק אנא אמינא [אין] הלכה, ורבנן דאתו ממחוזא אמרי משמיה דרב נחמן הלכה. אלמא רב נחמן סתם לאו היינו רב נחמן בר יצחק. ובפרק "מי שהוציאוהו" (עירובין מג, ב) אמר: יתיב רב נחמן בר יצחק אחורי דרבא, ויתיב רבא קמיה דרב נחמן. וכן בכמה מקומות "אמר רבא אמר רב נחמן". ורב נחמן בר יצחק הוה תלמידיה דרבא, כדמשמע ב"לא יחפור" (בבא בתרא כב, א). ואין להאריך.

הא דאית ליה פירא בארעא — לא יעיד. דנגע בעדות הוא, לפי שהיה נותן לו למחצה לשליש ולרביע, ואם יזכה המערער — הרי שלא ברשותו ירד, וידו על התחתונה. אבל לית ליה פירא בארעא — לא חייש אם יסלקוהו, דכמה שדות ימצא באריסות.

לוקח ראשון מעיד ללוקח שני והוא דאית ליה ארעא אחריתי אבל לית ליה ארעא אחריתי לא יעיד — פירש הקונטרס: משום דחייש שמא יבא בעל חוב ויטרוף ממנו, ולא יהא לו ממה לגבות מן המוכר. וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אפילו אית ליה ארעא אחריתי נמי, דכי היכי דחייש לבעל חוב קטן — הכי נמי ניחוש לבעל חוב גדול, שיהא חובו כנגד שני קרקעות אלא נראה לרבינו יצחק, דאף על גב דלעיל (מד, א) גבי מוכר שדה שלא באחריות אמרינן שאין מעיד לו עליה, מפני שמעמידה בפני בעל חובו — התם ודאי חיישינן לבעל חוב, לפי שאדם יודע אם יש לו בעלי חובים אם לאו, וכשאנו רואים שבא להעיד — אנו חוששים שלבך מעיד, לפי שרוצה להעמידה בפני בעל חובו. והתם, אפילו אית ליה ארעא אחריתי — לא יעיד, דחיישינן שמא יש לו לבעל חוב גדול. וכן אומר רבינו שמשון בן אברהם, דמשמע לעיל, כי פריך: וכי קנו מידו מאי הוי, הרי מעמידה בפני בעל חובו ולא משני: כגון דאית ליה ארעא אחריתי. והא דקאמר לעיל: אי דאית ליה ארעא אחריתי — עליה הדר, לא תקשי היאך הדר עליה, שמא יש לו בעל חוב גדול — דהכי פירושו: אי אית ליה ארעא אחריתי כדי כל החוב — עליה הדר, ואי לית ליה ארעא אחריתי כדי כל החוב — מאי נפקא מינה? אבל אין לחוש שהלוקח מעיד לפי שיהיה לבעל חוב של מוכר ממה לגבות, דאין הלוקח יודע אם יש למוכר שום בעל חוב. אלא היינו טעמא דאין הלוקח ראשון מעיד ללוקח שני: אף על גב דלא חייש לבעל חוב, מיהו חייש שמא קרקע גזולה היא, והיום או מחר יבא הנגזל ויקחנה, ולא יהיה לו ממה לחזור על המוכר היכא דלית ליה ארעא אחריתי למוכר. ואם תאמר: ומלוה וערב (והלוקח) אמאי מעידים ללוה? אף על גב דאית ליה ארעא אחריתי, ניחוש שמא היא גזולה, וכשיבא נגזל ויקחנה — לא יהיה לו ממה לגבות. כדחיישינן לחד נגזל גבי לוקח — הכי נמי ניחוש גבי ערב ומלוה ויש לומר: דבשום מקום אין המלוה וערב והלוקח חוששין, כל זמן שאחריות שלהן קיים. **לוקח** ראשון מעיד ללוקח שני — קשה לרבינו שמשון בן אברהם: אמאי לא קאמר: לוקח מעיד למוכר, והוא דאית ליה ארעא אחריתי, בין לפירוש (רש"י) [צריך להיות: רשב"ם] בין לפירוש רבינו יצחק.

קבלן

"רָאָה" תַּנְיָא. אָמַר רַב אַשִׁי: וְאִי חַכִּים - מְשַׁוֵּי לֵיהּ: רָאָה, דְּאָמַר לֵיהּ: אֲמַאי תְּפִיסַת לֵיהּ, לָאו מִשּׁוּם דְּאִית לָךְ גַּבָּאי? הָשְׁתָּא אַפְּקִינְהוּ וְשַׁיְמִינְהוּ, שְׁקוֹל אַתְּ דִּידָךְ וְאֶשְׁקוֹל אֲנָא דִּידִי. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אָוְיָא לְרַב אַשִׁי, מָצִי אָמַר לֵיהּ: לָא צְרִיכְנָא לְשׁוּמָא דִּידָךְ, כְּבָר שָׁמוּהּ קַמָּאֵי דְּקַמָּךְ. "אָרִים אֵין לוֹ חֲזָקָה". אַמַּאי? עַד הָאִידָּנָא פַּלְגָא וְהָשְׁתָּא כּוּלָּהּ! אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בַּאֲרִיסֵי בָּתֵּי אָבוֹת. אָמַר רַב נַחְמָן: אָרִים שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין תַּחְתָּיו - יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה; מַאי טַעְמָא? דְּלָא עָבִיד אֵינָשׁ דְּנָחֲתֵי אֲרִיסֵי לְאַרְעֵיהּ וְשָׁתִיק. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָרִים שֶׁחִלֵּק לָאֲרִיסִין - אֵין לוֹ חֲזָקָה; מַאי טַעְמָא? אֵימוּר הַרְמַנְיָא בְּעָלְמָא שַׁוְיוּהּ. שְׁלַח לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב לְרַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב, יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ: אָרִים מֵעִיד אוֹ אֵינוֹ מֵעִיד? הָוָה יָתֵיב רַב יוֹסֵף קַמֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: אָרִים מֵעִיד. - וְהָתַנְיָא: אֵינוֹ מֵעִיד! - לָא קַשְׁיָא: הָא דְּאִיכָּא פֵּירָא בְּאַרְעָא, וְהָא דְּלֵיכָּא פֵּירָא בְּאַרְעָא. (עמלק סימן) תָּנוּ רַבָּנַן: עָרֵב מֵעִיד לַלָּוֶה, וְהוּא דְּאִית לֵיהּ אַרְעָא אַחֲרִיתִי; מַלְוֶה מֵעִיד לַלָּוֶה, וְהוּא דְּאִית לֵיהּ אַרְעָא אַחֲרִיתִי; לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן מֵעִיד לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי, וְהוּא דְּאִית לֵיהּ אַרְעָא אַחֲרִיתִי;

קבלן

ראה תניא — ראה טליתו ביד האומן — שרואה עבשיו, ובעדים. אבל זה אינו רואה טליתו ביד זה האומן, וגם העדים כשראוהו לא הכירוהו אם זה הוא. **ואי חכים** — התובע, מצי משוי ליה ראה — יכול לישתדל לאומן בדברים עד שיראהו לו בפני עדים, וכיון שיראהו — יוכל להוציאו ממנו, דאומן אין לו חזקה היכא דראה. **דאמר ליה** — דרך ערמה בחשאי. **אמאי תפסת** — טלית דידי. **לאו משום דאית לך** — זוזי גבאי, ואתה ירא שלא אכפור בך — איני כופר בך, ואף אתה אל תכפור לי ולעבבה בהיתר כנגד מה שאני חייב לך. אפקה בפני בני אדם שבקיאין בשומא, ונשיימיה, ושקול דידך, והחזר לי המותר אם יש יותר. **מצי אמר ליה כו'** — כלומר, גם האומן כל שכן שיהא ערום ומכיר בערמתו, ויאמר: לא צריכנא לשומא דידך, כבר שיימוה ראשונים לפני בואך, ואין שוה כלום יותר מן החוב שאתה חייב לי. **ארים** — שיודעין בו שבאריסות ירד לשדה זו — אין לו חזקה. **אמאי** — אין לו חזקה? והלא עד האידנא שהיה באריסות — פלגא היה נוטל כדין אריס, והשתא אכלה כולה שלש שנים, ואין זה דרך אריסים, והיה לו לבעל השדה למחות. **אמר רבי יוחנן** — מתניתין באריסי בתי אבות מיירי, שרגילין לשמור שדות של משפחה זו מעולם הן ואבותיהן באריסות, ולא היו יכולים להחליפו באריסים אחרים. ואותן אריסים נוהגים לאכול כל הפירות שתים ושלש שנים, ואחרי כן יאבלו הבעלים כמו כן, הלכך אין להם חזקה. אבל שאר אריסין יש להן חזקה. **ארים** — של בתי אבות, שהוריד אריסין תחתיו אותן שלש שנים שהיה לו לאכול, והוא לא עשה עמהן כלום. **יש לו חזקה** — דלא עביד בעל הבית דנחתי אריסין נכרים בארעיה בלא רשותו ושתיק, שמא יקלקלו שדותיו, אלא אם כן עושה האריס עצמו עמהן ורואה מה הם עושים, כדלקמיה. **ארים** — של בתי אבות. **שחלק לאריסין** — לכל אחד מסר לעשות חלקו בשדה, וגם הוא עושה עמהן. **אין לו חזקה** — דאף על גב דהיכא דהוריד תחתיו יש לו חזקה — הכא אין לו חזקה, דכהאי גוונא לא קפיד בעל השדה, מאחר שגם הוא עושה עמהן. **ואיכא למימר הרמניא שויוה** — רשות נתנו לו להוריד אריסין עמו אם טורַח הוא לו לעשות לבדו. **ארים** — שהורידהו ראובן, ובא שמעון לערער עליו, מי מצי אריס להעיד לו לראובן להעמיד בידו? מי הוי נוגע בעדות, משום דנהנה מן פירות השדה, או לא? **אמר ליה** — רב יוסף דיתיב קמיה, הכי אמר שמואל כו'. **הא דאיכא פירא בארעא** — שעדיין לא נטל האריס חלקו — אינו מעיד, דניחא ליה דתיקו ביד ראובן, דאי שקיל ליה שמעון — יטול גם הפירות, כדין נגזל. **דליכא פירא בארעא** — וגם לא טרח בה האריס כלום בשנה זו — מצי להעיד, דלא מרויח מידי בהאי עדות. ואם משום שאם נשאר הקרקע ביד ראובן היה מורידו באריסות — הרבה ימצא שדה באריסות. וגם מי יודע אם יעשנו אריס שלו, אם ירצה — יעשה, ואם ירצה — יחדל. **ערב** — של לוה כנגד המלוה, מעיד ללוה על קרקע שלו להרוציאה מן המערער. ואימת מעיד? **והוא דאית ליה** — ללוה. **ארעא אחריתי** — שיוכל המלוה לגבות הימנה את חובו ויפטר הערב, ונמצא שאין הערב מרויח כלום במה שמעמיד שדה זו ביד לוה. והא ליכא למימר דלכך מתכוין הערב — דניחא ליה שיהו שדות הרבה ביד הלוה, שאם חייב הלוה עדיין לבעל חוב אחר שיגבה תחלה קרקע האחת, ויגבה הערב קרקע השנית, ונוגע בעדותו הוא. ליכא למימר הכי, דכולי האי לא חייש, שמא לא יפרע הלוה בזמנו, ואם תמצי לומר לא יפרע — שמא יבא מלוה אחר ויגבה ואחר כך יבא מלוה זה ויפרע ממנו. שני חששות לא חייש, והלכך לאו נוגע בעדות הוא. וכי האי גוונא איכא לתרוצי גבי מלוה מעיד ללוה. **לוקח ראשון מעיד ללוקח שני** — כגון ראובן שמכר שדה אחת ללוי, ואחר כך שדה אחרת ליהודה, ואתא איניש מעלמא ומערער על של יהודה, לומר: גזלה ראובן ממני — מעיד לו לוי ליהודה, דהיינו לוקח ראשון ללוקח שני, ומעיד לו שהיא שלו ולא של מערער. והוא דאית ליה ליהודה עוד קרקע אחרת שלקח מראובן, שיוכל בעל חוב דראובן לגבות חובו הימנה, כדין בעל חוב שגובה מלוקח אחרון ואם אין לו גובה משלפניו. והלכך, כיון דאית ליה ליהודה עוד קרקע אחרת המשועבדת לבעל חוב דראובן, אי נמי יש לו לראובן קרקע אחרת בת חורין, דליהדר עלה בעל חוב דידיה — מצי לוי לאסהודי ליהודה אהך קרקע. דלאו נוגע בעדותו הוא, דהא אפילו מפיק ליה מערער מיהודה — לא אתי בעל חוב דראובן וטריף מלוי, אלא מקרקע אחרת שיש לו ליהודה מראובן, או לקרקע אחרת שיש לו לראובן עוד. אבל אי ליכא קרקע אחרת — לא מסהיד לוי ליהודה, מפני שמעמידה לוי בפני בעל חוב דראובן, פן יבא ויטרוף הימנו. ודוקא לוקח ראשון אין מעיד ללוקח שני [והיכא דלית ליה ארעא אחריתי], אבל לוקח שני מעיד ללוקח ראשון אפילו היכא דלית ליה למוכר קרקע אחרת, דהא בעל חוב דמוכר לעולם אלוקח שני הדר, בין שיש קרקע ללוקח ראשון ובין אין לו, והלכך לא מרויח מידי בעדותו. וכגון שמכר מוכר ללוקח ראשון שלא באחריות, אבל אם מכר לו באחריות — לא מסהיד ליה שני לראשון, אלא אם כן יש לו קרקע למוכר דליהדר לוקח ראשון עלויה. דנוגע בעדותו הוא, דחייש דאי מפקי ליה מלוקח ראשון — הדר לוקח ראשון עילוואי, שקניתי אחריו קרקע המשועבדת לו. כן נראה בעיני.

קבלן

שהרי 'רָאָה' תַּנָּיָא – שנינו בברייתא (מה:) שרק אם ראו העדים את הטלית אצל האומן אינו נאמן שמכרו לו, וכאן לא ראו אותה אלא טלית דומה לה, ויכול האומן להכחיש שקיבל ממנו טלית.

אָמַר רַב אַשִּׁי, וְאִי חַכִּים – ואם התובע חכם, מַשְׁוֵי לֵיהּ רָאָה – יכול לגרום שיראו העדים את הטלית, דְּאָמַר לֵיהּ בחשאי ובערמה, אַמַּאי תְּפִיסַת לֵיהּ – מדוע הנך תופס את טליתי, לָאו מִשּׁוּם דְּאִית לָךְ גַּבָּאי – האם אין זה משום שאני חייב לך מעות, ואתה ירא שאכפור בהם, לא אעשה כן, אלא הַשְׁתָּא אַפְּקִינְהוּ וְשַׁיְּמִינְהוּ – תוציאנה עתה ונשום אותה, שְׁקוֹל אַתְּ דִּידָךְ – טול אתה את חובך מהטלית, וְאֶשְׁקוֹל אֲנָא דִּידִי – ואני אטול את שלי, שאם טליתי שוה יותר מחובי, תשלם לי מעות כשיעור העודף. וכיון שיוציא האומן את הטלית ויראוה העדים, יוכל בעליה להוציאה ממנו.

אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא לְרַב אַשִׁי, ערמה זו לא תועיל לתובע, שהרי מָצֵי אָמַר לֵיהּ – יכול האומן להשיב לו גם הוא בדרך ערמה, לֹא צְרִיכְנָא לְשׁוּמָא דִּידָךְ – איני צריך לשומתך, כְּבָר שָׁמוּהַּ קַמָּאֵי דְּקַמָּךְ – כבר שמו את הטלית אנשים אחרים הבקיאים בשומא שקדמו לך, וראו שאינה שוה יותר מחובך, ולכן איני חייב לך כלום.

שנינו במשנה: אָרִים אֵין לוֹ חֲזָקָה. מקשה הגמרא: אַמַּאי אין לו חזקה, והרי אף שמתחילה היתה בידו בתורת אריסות, מכל מקום יש הוכחה לדבריו שקנאה, שהרי עַד הָאִידְּנָא פַּלְגָא – עד עתה, כשהיה אריס, היה נוטל רק חצי מפירותיה תמורת עבודתו, וְאילו הַשְׁתָּא כּוּלָּהּ – עתה, החזיק בה שלש שנים ואכל את כל פירותיה, וכיון שאין זו דרך האריסים היה לבעל השדה למחות בו.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אכן סתם אריס יש לו חזקה, ומשנתינו עוסקת בַּאֲרִיסֵי בָּתֵּי אָבוֹת – באריסים שהם ואבותיהם מדורי דורות רגילים לעבוד באריסות בשדות משפחה זו, ואין בעלי השדה יכולים להחליפם, ואותם אריסים אוכלים את כל הפירות שתים או שלש שנים, ואחר כך אוכלים הבעלים גם הם כשיעור שאכלו האריסים, ולכן אין להם חזקה.

הגמרא מביאה שיש אופן שיש חזקה אף לאריסי בתי אבות: אָמַר רַב נַחְמָן, אָרִים של בתי אבות, שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין אחרים תַּחְתָּיו בשלשת שני החזקה, ולא היה עמהם בשעת עבודתם, יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה. מַאי טַעְמָא, משום דְּלֹא עָבִיד אִינָשׁ דְּנָחֵתֵי אֲרִיסֵי לְאַרְעֵיהּ וְשָׁתִיק – שאין דרכו של אדם שרואה שיורדים אריסים אחרים לעבוד בשדהו בלי השגחת האריס שלו, ושותק, אלא חושש שיקלקלו את שדותיו ומוחה בהם ומגרשם, ואם לא עשה כך מוכח שמכרה לאריס, ולכן יש לו חזקה.

דין נוסף באריסי בתי אבות: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָרִים של בתי אבות שֶׁבשלשת השנים שהחזיק חָלַק את השדה לַאֲרִיסִין אחרים שכל אחד מהם יעבוד בחלק אחר, והוא נמצא עמהם ומשגיח על עבודתם, וטוען שזו ראיה שקנה את השדה מהבעלים, אֵין לוֹ חֲזָקָה. מַאי טַעְמָא, משום דאֵימוּר הַרְמָנְיָא בְּעָלְמָא שַׁוְיוּהַּ – יתכן שבעל השדה נתן לו רשות לתת לאריסים אחרים חלקים בשדותיו שיעבדו בהם עמו, כיון שקשה לו לעבוד לבד, מאחר שהאריס עצמו עובד עמהם, ואין זו ראיה חזקה.

אגב שדנה הגמרא בדין חזקה באריס, היא דנה בדין עדות האריס על השדה שעבד בה: שָׁלַח לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר רַב חִסְדָּא לְרַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב, יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ, האם אָרִים מֵעִיד בבית דין על השדה שעובד בה, שהיא שייכת לאדם שהורידו ולא לאדם אחר, אוֹ שאֵינוֹ מֵעִיד עליה, כיון שהוא נוגע בעדותו, שהרי אם לא יעיד יזכה המערער בדין, ויטול הלה את השדה עם פירותיה ולא יקבל את חלקו. כשהגיעה השאלה לפני רב נחמן בר יעקב, הֲוָה יָתִיב רַב יוֹסֵף קַמֵּיהּ – ישב רב יוסף לפניו, וְאָמַר לֵיהּ רב יוסף, הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל, אָרִים מֵעִיד, כיון שאין לו כלום בגוף הקרקע אלא רק בפירותיה.

מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא בברייתא שאריס אֵינוֹ מֵעִיד. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – מה ששנינו בברייתא שאריס אינו מעיד, היינו באופן דְּאִיכָּא פֵּירָא בְּאַרְעָא – שצמחו כבר פירות בשדה לאחר שעבד בה האריס, והוא חושש שמא יזכה המערער בדין, ויטול את השדה עם פירותיה, כדין נגזל שזרע הגזלן פירות בשדהו. וְהָא – ושמואל שאמר שאריס מעיד, היינו באופן דְּלֵיכָּא פֵּירָא בְּאַרְעָא, וגם עדיין לא עבד בה האריס, וכיון שאין לו נגיעה בעדותו, נאמן.

הגמרא מביאה ברייתא בענין עדות באופנים דומים: (עָמְלֵיכֶם סִימָן – סימן הדינים בברייתא הבאה הוא: עֵרֶב, מִלּוּה, לוקח, קִבְלָן). תָּנוּ רַבָּנַן, עֵרֶב על הלואה, שאם לא יפרע הלוה יוכל המלוה לגבות ממנו, מֵעִיד [–נאמן להעיד] לְלַוֶּה על קרקע שבחזקתו ששייכת לו ולא לאדם אחר. וְהוּא דְּאִית לֵיהּ אַרְעָא אַחֲרִיתֵי – ובתנאי שיש ללוה קרקע אחרת חוץ מקרקע זו, אך אם יש לו רק את הקרקע הזו הערב נוגע בעדותו, שעל ידי שתשאר הקרקע בחזקת הלוה יגבה המלוה את חובו ממנה, ולא יגבה מהערב.

וכן מַלְוֶה מֵעִיד לַלַּוֶּה על קרקע שבחזקתו, ששייכת לו, וְהוּא דְּאִית לֵיהּ אַרְעָא אַחֲרִיתֵי – ובתנאי שיש ללוה גם קרקע אחרת, שאם לא כן הוא נוגע בעדותו, שעל ידי שתשאר הקרקע ביד הלוה יוכל לגבות ממנה את חובו.

וכן לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן – אדם שקנה ראשון שדה מחבירו, מֵעִיד לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי – לאדם שני שקנה שדה מאותו מוכר, ששדה זו היתה שייכת למוכר ומכרה לזה, ואינה שייכת למערער שאומר שהיא שלו. וְהוּא דְּאִית לֵיהּ אַרְעָא אַחֲרִיתֵי – ובתנאי שיש למוכר קרקע אחרת, או שיש ללוקח השני שדה אחרת שקנה מאותו מוכר, שאם לא כן, יתכן שמעיד שהקרקע שייכת לשני כיון שחושש שיבוא המלוה של המוכר לגבות את חובו, ואם לא ימצא אצל המוכר כסף או קרקע יבוא לגבות מהלקוחות, והדין הוא שהבעל חוב גובה תחילה מהלוקח השני (ב"ק ח:), ונוח ללוקח הראשון שאכן תהיה קרקע ביד הלוקח השני ויגבה ממנו הבעל חוב, ולא יבוא לגבות ממנו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג תשרי, תשכ"א
ברוקלין.

כבוד המתפללים והנהלת בית הכנסת ובית המדרש חב"ד
מאה שערים, בירושלים עיר הקדש תבנה ותכונן על ידי
משיח צדקנו ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

נעם לי לקבל פ"ש ממתפללי בית הכנסת ובית המדרש על ידי האורחים שליט"א,

ויהי רצון שתמיד כל הימים יתבשרו בני ישראל איש מרעהו אך טוב בטוב אמיתי כדרז"ל, טוב לשמים טוב לבריות, וטוב העושה פירות (קדושין מ, א).

המשך בעמוד קה

אומרת הגמרא: ערב **קַבְּלָן**, וזהו ערב שאמר למלוה הלוה ללוה ואני אפרע לך את המעות (לקמן קעד.), ודינו שהמלוה יכול לגבות ממנו את החוב אף אם יש גם ללוה נכסים, **אָמְרֵי לָהּ** – יש אומרים **שֶׁמֵּעִיד** ללוה על קרקע שברשותו, ששייכת לו ולא לאחר, ובלבד שיש ללוה קרקע אחרת שממנה יוכל המלוה לגבות, **וְאָמְרֵי לָהּ** – ויש אומרים **שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד**, ואף אם יש לו קרקע אחרת חוץ מזו.

הגמרא מבארת את טעמיהם: **אָמְרֵי לָהּ** שערב קבלן **מֵעִיד**, משום שערב קבלן **כְּעֵרֶב דָּמֵי** – נחשב כערב רגיל לגבי דין זה, שכיון שיש ללוה קרקע אחרת לא יצטרך המלוה לגבות מהערב, ואף שהמלוה יכול לגבות מהערב הקבלן לפני שיתבע את הלוה, אינו חושש שיעשה כן, ואינו נחשב נוגע בעדותו. **וְאָמְרֵי לָהּ** שערב קבלן **אֵינוֹ מֵעִיד**, כיון **דְּנִיחָא לֵיהּ דְּלֶהֱוֵוּ בִּידֵיהּ תַּרְוַיְיהוּ** – שנוח לו שיהיו ביד הלוה שתי הקרקעות, **דְּכִי אָתֵי בַּעַל חוֹב** – כדי שכשיבוא המלוה לגבות את חובו **מַאי דְּכָעֵי שָׁקִיל** – מה שירצה יגבה, ומתוך כך לא יבוא לערב קבלן בטענה שקרקעו טובה יותר מקרקע הלוה.

בסוגיות לעיל דנה הגמרא בדיני חזקה באומן וארים, עתה דנה הגמרא בדיני חזקה בבניהם: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוּמָּן** שנמצא חפץ של אחר ברשותו, **אֵין לוֹ חֲזָקָה**, כמבואר במשנה (מב.), שהרי יתכן שהביא לו את החפץ לתיקון, אבל **בֶּן** של **אוּמָּן**, שהוא עצמו אינו אומן, **יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה**, כטעם שיבואר להלן. דין נוסף: **אָרִים**, שהחזיק שלש שנים בקרקע וטוען שקנאה, **אֵין לוֹ חֲזָקָה**, כמבואר במשנה, שיתכן שאכל את הפירות מחמת אריסותו, אבל **בֶּן אָרִים, יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה**. דין נוסף: **גַּזְלָן** – אדם שהוחזק בגזלנות, **וְכֵן בֶּן** של **גַּזְלָן** אף שהוא עצמו אינו גזלן, **אֵין לָהֶן חֲזָקָה**, אבל **בֶּן בְּנוֹ** של **גַּזְלָן, יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה**.

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן דיבר רבי יוחנן, **אִי אָתוּ בְּטַעֲנָתָא דַּאֲבוּהוֹן** – אם באו הבנים בטענה שהדבר היה של אביהם וירשוהו ממנו, **אֲפִילּוּ הָנָךְ נַמִּי לֹא** – גם לאלו, בני האומן והאריס, לא תהא חזקה, כמו שלאומן ולאריס עצמם לא היתה חזקה. **וְאִי דְּלֹא אָתוּ בְּטַעֲנָתָא דַּאֲבוּהוֹן**, אלא טענו שהם עצמם קנו את הדבר מן התובע, **אֲפִילּוּ לְבֶן הַגַּזְלָן נַמִּי** תהא חזקה, שהרי הוא עצמו לא הוחזק בגזלנות, ומדוע אמר רבי יוחנן שאין לו חזקה.

מבארת הגמרא: לעולם מדובר שהבן בא בטענת אביו, **וְלֹא צְרִיכָא**, אלא באופן **דְּקָא אָמְרֵי עֵדִים בְּפָנֵינוּ הוֹדָה לוֹ** המערער לאביו של המחזיק שמכר לו את הדבר, ובזה יש חילוק בין הבנים, **הָנָךְ** – בני האומן והאריס **אִיכָּא לְמֵימַר קוּשְׁטָא קָא אָמְרֵי** – יש לומר שאומרים אמת שאבותיהם קנו את השדה ממנו, שהרי העדים מעידים על הודאת המערער והודאת בעל דין כמאה עדים, אבל **הַאי** – בן הגזלן, **אַף עַל גַּב דְּאוֹדֵי** – אף שהמערער הודה לאביו, **נַמִּי לֹא מְהֵימָן** – גם כן אין הבן נאמן שאביו קנה את הדבר, **כְּטַעְמָא דְּרַב כַּהֲנָא, דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא, אִי לַאו דְּאוֹדֵי לֵיהּ** – אם לא היה הנגזל מודה לגזלן, **הֲוָה מַמְטֵי לֵיהּ וּלְחַמְרֵיהּ לַשַּׁחְוָור** – היה הגזלן מוסר אותו ואת חמורו לשלטון, וכיון שאין ראיה מהודאה זו, אין הבן נאמן בטענתו. אך בן בנו של גזלן נאמן, אף שבא בטענת אביו, כיון שאביו לא היה גזלן.

דין נוסף בזה: **אָמַר רָבָא**, יש **פְּעָמִים שֶׁאֲפִילּוּ לְבֶן בְּנוֹ שֶׁל גַּזְלָן נַמִּי אֵין לוֹ חֲזָקָה, הֵיכִי דָּמֵי, כְּגוֹן** שאינו טוען שירשו מאביו אלא **דְּקָא אָתֵי בְּטַעֲנָתָא דְּאַבָּא דַּאֲבוּהַּ** – טוען שירשו מאבי אביו הגזלן, שהוא קנאו מהמערער, ואינו נאמן בכך כיון שאבי אביו הוחזק בגזלנות.

הגמרא מבארת מי הוא 'גזלן' שאין לו חזקה. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן נחשב **גַּזְלָן**, שאין לו חזקה. מבארת הגמרא: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כְּגוֹן שֶׁהוּחְזַק עַל שָׂדֶה זוֹ בְּגַזְלָנוּתָא**, שכבר גזלה פעם אחת והשיבוה בית דין לבעליה, ועתה שוב נמצאת בידו, ולכן אין לו חזקה על שדה זו. **וְרַב חִסְדָּא אָמַר, כְּגוֹן** האנשים **דְּבֵית פְּלוֹנִי, שֶׁהוֹרְגִין נְפָשׁוֹת עַל עִסְקֵי מָמוֹן**, והוחזקו בגזלנות על כל דבר בעולם, ולכן אין להם חזקה על כלום, שהבעלים ירא למחות בהם פן יהרגוהו.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בחזקת אומן וארים ועוד: **תָּנוּ רַבָּנַן, אוּמָּן, אֵין לוֹ חֲזָקָה** על דברים שברשותו, אבל אם **יָרַד מֵאוּמָּנוּתוֹ, יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה** על הדבר שקנאו כשהחזיק בו אחר כך. וכן **אָרִים** שהחזיק בקרקע שעבד בה כאריס, **אֵין לוֹ חֲזָקָה** שקנאה מבעליה, אך אם **יָרַד מֵאֲרִיסוּתוֹ**, ואחר כך החזיק בשדה שלש שנים, **יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה**. וכן **בֵּן שֶׁחָלַק** – שנפרד מאביו ואינו סמוך על שולחנו, **וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה** מבעלה, **הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל אָדָם**, ויש לבן חזקה בנכסי אביו שקנאם ממנו, ויש לאשה חזקה בנכסי בעלה שקנאתם ממנו, אף שבזמן שהבן סמוך על שולחן אביו אין לו חזקה בנכסי האב, וכשהאשה נשואה אין לה חזקה בנכסי בעלה, כמבואר לעיל (מב.).

הגמרא מבארת את החידוש בברייתא. שואלת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא בֵּן שֶׁחָלַק, אִיצְטְרִיךְ** – הוצרך התנא לחדש שיש לו חזקה, **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, אַחוֹלֵי אָחִיל גַּבֵּיהּ** – שאף לאחר שהבן נפרד מאביו, מוחל לו האב על מה שהוא משתמש בנכסיו, ולכן לא ערער, ואין לבן חזקה אף אם החזיק בהם שלש שנים, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּלֹא**, אלא אין האב מוחל לבן, וכיון שהחזיק הבן בנכסיו יש לו ראיה שקנאם. **אֶלָּא אִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, פְּשִׁיטָא** שיש לה חזקה בנכסי בעלה, שהרי בעלה שונא אותה ואינו מוחל לה על השימוש בנכסיו, וכיון שאף על פי כן לא מחה בה ודאי קנתה את הנכסים ממנו, ומדוע צריכה הברייתא להשמיענו שיש לה חזקה.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא,**

אגרות קודש

ב"ה, ערב חג הסוכות, תשי"ב

ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א עוסק בצ"צ וכו'

מוה"ר משה מאיר שי'

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו בו כותב ע"ד התיסדות ועד טהרת המשפחה בשכונת ברייטאן ביטש לבנין מקוה כשרה, ומבקש שאבוא בדברי זירוז לבני מחנם שיחיו.

בשמחה הנני ממלא בקשתו, ומוסג"פ הקול קורא שלי ובודאי בהשתדלות הנכונה יעזרם השי"ת להוציא מחשבתם הטובה מהכח אל הפועל בהקדם האפשרי.

בברכת חג שמח.

רש"י

קבלן — ערב קבלן, שקבל המעות מידו של מלוה ונתן לידו של לוה. וזהו דינו — דממי שירצה המלוה יפרע תחלה. אבל ערב סתמא — אין תובעין לערב תחלה עד שיעמיד מלוה ללוה בדין ויזחייבוהו לשלם, ואין לו מה לפרוע, ואז יגבה מן הערב. **אמרי לה מעיד** — כמו ערב. **ואמרי לה אינו מעיד** — דאכתי נוגע בעדות הוא, דניחא ליה דנוקמא תרוייהו ארעתא בידיה דלוה, כי היכי דליהוו ליה ארעי טובא, זיבורית ובינונית. דכי אתא מלוה למגבי בינונית דקבלן, כדין בעל חוב שדינו בבינונית — לימא ליה: אתן לך בינונית דלוה. והלכך הוה נוגע בעדות, דאי לא הוה ללוה בינונית — לא ליגבי מלוה אלא מבינונית דקבלן, דהכי הוי דינא, דלכל מאן דבעי תבע ברישא. אבל בערב סתם ליכא למימר הכי, דכל כמה דאית ליה ללוה למיפרע מידי, ואפילו זיבורית — לאו כל כמיניה דמלוה למידהר גבי ערב, כדקיימא לן במכילתין (לקמן קעד, א): לא יתבע לערב תחלה. **אומן אין לו חזקה** — כדקתני מתניתין. **אבל בן** — של אומן, וכגון שאין הבן אומן — יש לו חזקה, וכדמפרש לקמן. **גזלן** — לקמן מפרש היכי דמי: יש שמפרש שהוחזק בגזלנות על שדה זו, ובהאי שדה הוא דאין לו חזקה. ויש שמפרש לקמן כגון רוצח נפשות על עסקי ממון, והלכך אין לו חזקה על שום קרקע של אחרים בעולם. **אי דאתו** — הנך בנים בטענתא דאבוהון, דאמרי: אבינו הורישה לנו, ומשום הכי בן גזלן אין לו חזקה, דכי האי גוונא אין טוענין ליורש. דכיון דמכח גזלן קאתי, ואיהו לא טעין "מאבי אני יורש דזבנה מינך קמאי דידי", דליהמניה על ידי מיגו דמצי אמר "זבנית מינך", הלכך חזקה שאין עמה טענה היא, שהרי אין לאבא חזקה, וגם הבן הבא מכחו אין חזקתו חזקה. וכיון דמכח אבוהון קאתו, אפילו הנך בן אומן ובן אריס — נמי לא ליהוי להו חזקה **אלא בטענה דנפשייהו** — "אנא זבנתה מינך". **לא צריכא** — דקאתו בטענתא דאבוהון, וכגון דאמרו עדים: בפנינו הודה לו המערער לאביהן של אלו שמכרו להם. הלכך הנך, בן אריס ובן אומן — איכא למימר קושטא קאמרי כשטוענין "אבינו לקחו ממך", שהרי הודה, והודאת בעל דין כמאה עדים. אבל בן גזלן, אף על גב דאודי האי מערער לאביו — לא מהימן לומר "לקוח הוא ביד אבי", ואפילו בחיי אביו, אם נתנו לבן, שהרי הוא מתוך פחד הודה לו לגזלן, כדרב כהנא כו'. אבל בן בנו של גזלן — יש לו חזקה אי אתי בטענה דאבוה, דטעין "מאבי ירשתי, ואבי לא היה גזלן", וכי האי גוונא טוענין ליורש. דאילו היה אביו קיים הוה טעין "מינך זבנתה" ולא הוה אתי בטענתא דאבוה — אף אנו נטעון בשביל היורש. ורישא דקתני: אומן אין לו חזקה — בדליכא עדי הודאה, דלצדדין קתני. אי לאו דאודי ליה — נגזל לגזלן. **הוה ממטי ליה לדידיה ולחמריה לשחוור** — היה מוסר אותו ואת חמורו לפקיד. כדמתרגמינן (במדבר טז) [ולא חמור אחד מהם נשאתי] — "לא חמרא דחד מנהון שחרית", דסתם גזלן גברא אלמא הוא. **פעמים שאפילו בן גזלן יש לו חזקה** — ואף על גב דלא אתי בטענה דנפשיה. היכי דמי — כגון דקא אתי בטענתא דאבא דאבוה, שטוען: מאבי אבי אני יורש, ואיהו לא היה גזלן. ומיגו דמצי אמר "זבנתה מינך" כי אמר נמי "זקני הורישה לאבי, ואבי הורישני" — נאמן, דחזקה שיש עמה טענה מעלייתא היא. **לשון אחר כתוב בספרים: פעמים שבן בנו של גזלן נמי אין לו חזקה וכגון דאתי בטענתא דאבא דאבוה** — שאבי אביו גזלן היה. ושניהם אמת, אבל הראשון נראה שאמר רבא, ולא האחרון. **היכי דמי גזלן** — אותו שאין לו חזקה. **על שדה זו** — ובההוא שדה הוא דאין לו חזקה. אבל בשאר שדות — יש לו חזקה. **כגון של בית פלוני שהורגין כו'** — אנשי רשעים היו, שהיה מכיר בהן רב חסדא שהורגין נפשות על עסקי ממון — אין להן חזקה בשום קרקע בעולם, שכל אדם ירא למחות בהן. וקיימא לן כתרוייהו. **ירד מאומנותו** — ושוב מחזיק בה — יש לו חזקה. **בן שחלק** — הפליג מאביו, ואין סמוך עוד על שולחנו, כגון שנשא אשה ואין משתדל עוד בנכסי אביו — הרי הן ככל אדם. אף על גב דתנן (לעיל מב, א) לא לאיש חזקה בנכסי אשתו, ולא לאשה בנכסי בעלה, ולא האב בנכסי הבן ולא הבן כו'. הנך, כיון שהופלגו זה מזה — יש להן חזקה זה על זה. **סלקא דעתך אמינא אחולי אחיל** — האב גבי דבן פירות שאכל בשלש שנים, ולפיכך לא ערער, ולא תיהוי חזקה — קא משמע לן דלא מחיל. **אלא אשה שנתגרשה פשיטא** — דמחזקת בנכסי בעלה, וכן בעלה מחזיק בנכסיה, שהרי שונאין זה את זה, והיה להן למחות.

מגורשת

תוספות

קבלן אמרי לה אינו מעיד — אף על גב דאית ליה ארעא אחריתי. תימה: דמאי נפקא מינה? דאי אתי מלוה וטריף את של קבלן — אתי קבלן וקטריף את של לוה, כיון דאית ליה ארעא אחריתי ואין נראה לומר: כגון שיש לקבלן בינונית, ההיא ארעא שרוצה להעיד עליה נמי בינונית, אבל ארעא אחריתי דאית ליה ללוה היא זיבורית — דמפסיד כשיבא מלוה וטריף את שלו, דלא יהיה לו לגבות אלא מזיבורית. דאם כן מלוה נמי לא יעיד ללוה אפילו אית ליה ארעא אחריתי כענין זה. ועוד, בכל ענין משמע דאינו מעיד, דלא מפליג בין היא בינונית בין היא זיבורית. ועוד, דצריך עיון ב"הנזקקין" (גיטין מט, ב) דנראה דמוכח התם דאם אין ללוה אלא זיבורית — גם קבלן לא יתן לו אלא זיבורית. ונראה, דהיינו טעמא דקבלן אינו מעיד ללוה, אף על גב דאית ליה ארעא אחריתי — משום דטריחא ליה מילתא למיקם עליה בדינא ודיינא, וכשיזהיו ללוה קרקעות הרבה — לא יגבה המלוה מן הקבלן, הואיל ויכול לגבות מן הלוה בהרווחה. אבל מלוה מעיד ללוה בכל ענין, אפילו אותה שמעיד עליה היא בינונית ואחריתי זיבורית, דמשום איחלופי בינונית לזיבורית לא יעיד שקר, דמכל מקום יש לו שהה בשוה. אי נמי, ארעא אחריתי דכולה שמעתין — כיוצא בו קאמר.

הכי גרסינן: **כגון** דקאמר בפנינו הודה — פירוש: בן אריס, בן אומן, בן גזלן. ומשום הכי אומן אין לו חזקה אבל בן יש לו חזקה, כשטוען: קמי דידי הודית לאבי שמכרת לו — נאמן במיגו, דאי בעי אמר "מינך זבנתה". אבל בן גזלן — אין לו חזקה, דהודאה שהודה לגזלן לאו הודאה היא, דאי לאו דאודי ליה שמכרה לו — הוה ממטי ליה ולחמריה לשחוור. אבל לא גרסינן "כגון דקאמרי עדים", דהא אי איכא עדים דאודי ליה דמיניה זבנה — אם כן אומן ואריס גופייהו יהו נאמנים. ועוד: כיון דאיכא עדים, בן אריס בן אומן למה צריכים להחזיק? בלא חזקה נמי מוקמינן לה בידיהו, כיון דאיכא סהדי. רבינו תם.

פעמים שבן בן גזלן אין לו חזקה כגון דקאתי בטענתא דאבא דאבוה — תימה לרבינו יצחק: דאמאי אין לו חזקה? הא טוענין ליורש, והוה ליה למימר: דלמא אי הוה אביו קיים, דהיינו בן גזלן, הוה טעין "אנא הדר זבינתה מינך" ונראה לרבינו יצחק דגרס: פעמים שבן גזלן יש לו חזקה. כגון דקאתי בטענתא דאבא דאבוה דהוא אבי הגזלן. וקא משמע לן דאף על גב שהיתה ביד מי שאין לו חזקה, דהיינו אביו הגזלן — מכל מקום יש לו חזקה, כיון שאמר שהיתה של אבי אביו. ויש ליישב גירסא ראשונה "פעמים דבן בן גזלן אין לו חזקה", והכי פירושה: כגון דאתא בטענתא דאבא דאבוה, ואומר: שאמר לו אביו, דהיינו בן הגזלן, שהניחה לו הגזלן אביו. דאם איתא דהדר זבנתה מינך — הוה אמר ליה "אנא זבינא". אי נמי, נראה לרבינו יצחק: דלא טענינן ליורש כי האי גוונא, דמילתא דלא שכיחא היא. כי היכי דאמר בסוף "המוכר את הבית" (בבא בתרא ע, ב) דלא טענינן ליתמי נאנסו, משום דמילתא דלא שכיחא היא. והא דקאמר לעיל: [בן] בן גזלן בן אומן יש לו חזקה — היינו דוקא משום דאמר "בפנינו הודה". ואדרבה, משם יש להוכיח, דמשמע: הא לאו הכי — אין לו חזקה, כיון דמיעקרא בתורת אומנות ואריסות וגזלנות אתא לידיה.

ירד מאומנותו יש לו חזקה — מצינו לפרש: מאותן כלים שנתן לו לאחר שירד מאומנותו, דומיא דאריס שירד מאריסותו. אי נמי, אפילו אותן כלים שנתנו לו בשעה שהיה עדיין אומן, והוא ששהו אחר אומנותו כל כך שהוא רגילות שמחזירים לבעלים. ונראה דבן אומן נמי דאמר לעיל דיש לו חזקה, כי אמר "בפנינו הודה" — היינו אחר ששהה אחר מות אביו. דאי לאו הכי — אין נראה שיהא נאמן במיגו דאי בעי אמר "לקוח הוא בידי", דאי טעין נמי "לקחתיה ממך" — לא היה נאמן.

מגורשת

בבא בתרא. פרק שלישי – חזקת הבתים דף מז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

רש"י

בְּמִגּוֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מִגּוֹרֶשֶׁת, וְכִדְרַבִּי זֵירָא, דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים מְגוֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת - בַּעֲלָהּ חַיָּב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ. אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר לִי הוּנָא: כּוּלָּן שֶׁהֵבִיאוּ רְאָיָה - רְאָיָתָן רְאָיָה, וּמַעֲמִידִין שָׂדֶה בְּיָדָן; גַּזְלָן שֶׁהֵבִיא רְאָיָה - אֵין רְאָיָתוֹ רְאָיָה, וְאֵין מַעֲמִידִין שָׂדֶה בְּיָדוֹ. מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? תָּנֵינָא: לָקַח מִסִּיקְרִיקוֹן וְחָזַר וְלָקַח מִבַּעַל הַבַּיִת - מִקָּחוֹ בָּטֵל! - לְאַפּוּקֵי מִדְּרַב, דְּאָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דַּאֲמַר לֵיהּ "לֵךְ חֲזַק וּקְנֵי", אֲבָל בִּשְׁטָר קָנָה - קָא מַשְׁמַע לָן כְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: אַף בִּשְׁטָר נַמִּי לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּכְתּוֹב אַחֲרָיוּת נְכָסִים. וְרַב בֵּיבִי מְסַיֵּים בָּהּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: קַרְקַע אֵין לוֹ, אֲבָל מָעוֹת יֵשׁ לוֹ; בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - שֶׁאָמְרוּ עֵדִים "בְּפָנֵינוּ מָנָה לוֹ", אֲבָל אָמְרוּ עֵדִים "בְּפָנֵינוּ הוֹדָה לוֹ" - לָא, כִּדְרַב כָּהֲנָא, דַּאֲמַר: אִי לָאו דְּאוֹדֵי לֵיהּ, הָוָה מַמְטֵי לֵיהּ לְדִידֵיהּ וְלַחֲמֵרֵיהּ לִשַׁחֲרוּר. אָמַר רַב הוּנָא: תַּלְיוּהוּ וְזָבֵין - זְבִינֵיהּ זְבִינֵי. - מַאי טַעְמָא? כֹּל דִּמְזַבֵּין אִינִישׁ, אִי לָאו דַּאֲנִיס לָא הָוָה מְזַבֵּין, וַאֲפִילּוּ הָכִי זְבִינֵיהּ זְבִינֵי? וְדִילְמָא שָׁאנֵי אוּנְסָא דְּנַפְשֵׁיהּ מֵאוּנְסָא דְּאַחֲרִינֵי! אֶלָּא כִּדְתַנְיָא:

"יקריב

מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותיה — וכגון שייחד לה ארעא אחריתי. דאי לאו הכי — אין לו [בספרים ישנים: להן] חזקה, דכיון דאית לה מזוני — מזוני הוא דקא אכלה, כדאמרינן לקמן.

ראייתן ראיה ומעמידין שדה בידן — נראה לרבינו שמשון בן אברהם דנקט תרוייהו, איידי דבעי למיתני גבי גזלן: אין ראייתו ראיה ואין מעמידין שדה בידו, דהתם איצטריך תרוייהו. דאי לא תנא אלא אין ראייתו ראייה — הוה אמינא דאין ראייתו ראיה לגבי הא שאין מעמידין שדה בידו, אבל מעות יש לו. דלא הוה אמינא טעמא "אי לאו דאודי ליה הוה ממטי ליה ולחמריה לשחורר", אלא הוה מפרשינן טעמא — משום דתליוהו וזבין לא הוו זביניה זביני, אפילו מנה לו מעות. הלכך קאמרי תרוייהו, דאין ראייתו ראיה כלל, דאפילו מעות אין לו, דטעמא הוא משום ד"אי לאו דאודי ליה" כו'. והאי "כולן" נראה לרבינו שמשון בן אברהם דקאי נמי אבן שלא חלק, ואשה שלא נתגרשה. ואף על גב דאמר לקמן [גבי אשה בנבסי בעלה] דלגלויי זוזי הוא דבעי, כיון דאוקימנא בהודאה — לא שייך בה גלויי זוזי. ועוד: דמשמע לקמן דסבירא להו לרב הונא ולרב נחמן דלא אמר לגלויי זוזי הוא דבעי.

ומעמידין שדה בידן — גבי אומן נמי שייך שדה, כגון אם הוא בנאי. **אבל** בשטר קנה — א"לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה" נמי קאי, כדמוכח במתניתין ב"הניזקין" (גיטין נח, ב). וקשה, דתניא בסוף "מי שהיה נשוי" (כתובות צה, א): כתב לראשון ולא חתמה לו, לשני וחתמה לו — איבדה כתובתה. דוקא משום דלא חתמה לראשון, אבל אי חתמה לראשון — לא איבדה כתובתה, כדמוכח התם, אף על פי שכתבה שטר ונראה לרבינו יצחק: דהא דקאמר רב בשטר קנה — יש להעמיד בשטר הראיה שאחר הקנין, דכיון שאחר הקנין עשתה שטר, שייפתה כחו כל כך — קנה. וההיא דכתובות מיירי בשטר מתנה בלא קנין אחר אלא שטר. אי נמי, חתמה דהתם — לשון גמר, כמו "חתמו" גבי תורף דגיטין, וכמו "תורה חתומה ניתנה" ב"הניזקין" (גיטין ס, א), כלומר: שגמרה מקח ונתרצתה בעל פה. אי נמי — חתמה ממש, ובשטר של בעל. והא דאמר רב בשטר קנה — שעשתה שטר מכירה בשמה. ומסתבר דטעמא דרב בטעמא דשמואל, דאמר ב"הניזקין" (שם נח, א): אף בשטר לא קנה עד שתכתוב לו אחריות. ושמואל לטעמיה, דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (יד, א): אחריות לאו טעות סופר בשטרי מקח וממכר. ורב סבר: אחריות טעות סופר הוא. אבל קצת קשה: דלקמן פריך לרב הונא דאמר: תליוהו וזבין זביניה זביני, מדהא דאמר שמואל: אף בשטר לא קנה, ואי תלוי הדבר באחריות — מאי קשה ליה משמואל דאמר ב"הניזקין"? **ורב** ביבי מסיים בה כו' — קצת קשה הלשון, דהא רב ביבי פליג, כדאמרינן לקמן, ורב הונא לא מיירי בהכי אלא בהודה, ולא במנה.

מגורשת ואינה מגורשת — כגון זרק לה גט, ספק קרוב לה ספק קרוב לו, דבעלה חייב במזונותיה עד דיהב לה גט ודאי, כרבי זירא. ואיכא למימר, כיון דמגורשת ואינה מגורשת — אשתו היא, וחייב במזונותיה, והניח לה בעל קרקע זו בידה כדי שתיזון מפירותיה, ולא הויא חזקה — קא משמע לן דהויא חזקה. דכיון דהתחיל בגירושין, והוא שונא לה — לא יחד לה קרקע למזונותיה, כי בטורח יתן לה מזונות בצמצום, כשיחייבוהו בית דין. **חייב במזונותיה** — דאכתי אגידא ביה. **וכולן** — אומן ואריס, וכל הנך דלעיל דאמרן אין להן חזקה. **ראיה** — שטר מכירה, או עדי מכירה. **ראייתן ראיה** — מילתא דפשיטא היא, ומשום סיפא נקט לה. **גזלן שהביא ראיה** — עדי מכירה או עדי הודאה, אבל מתן מעות לא ראו. **אין ראייתו ראיה** — כדרב כהנא, דאי לאו דאודי ליה או שכתב לו שטר מכירה — הוה ממטי ליה ולחמריה לשחורר. אבל אם נתן לו הגזלן מעות בפני עדים — ראייתו ראיה, כדרב הונא לקמיה, דאמר: תליוהו וזבין — זביניה זביני. ואף על גב דרב ביבי מוקי לה לקמן להא אפילו בשנתן מעות הגזלן לגזל, ואפילו הכי לא קנה גזלן — הא אמרינן לקמן בשמעתין, דרב ביבי מימרא היא ומימרא לרב הונא לא סבירא ליה, וכדרב הונא קיימא לן בשמעתין. **ואין מעמידין שדה בידו** — ולא לכל הבא מכחו, כגון בן גזלן או לוקח מגזלן. **מאי קא משמע לן** — רב הונא, דגזלן וכל הבא מכחו אין ראייתו ראיה ולא קנה? **תנינא** — במסכת גיטין ב"הניזקין". **לקח מסיקריקון** — מגזלן גוי, הורג נפשות על עסקי ממון. שאומר לו: שא קרקע זו והניחני. ומתנה זו לא הויא מתנה, דאפילו למאן דאמר תליוהו וזבין זביניה זביני — תליוהו ויהב לא הויא מתנה. וטעמא מפרש בגיטין: שלש גזירות גזרו, [קמייתא — כל דלא קטיל ליקטיל, מציעתא — כל דקטיל לייתי ארבע זוזי], בתרייתא — כל דקטיל ליקטלינהו; קמייתא ומציעתא, כיון דקטלי גויים לישראל — אגב אונסיה גמר ומקני. בתרייתא, אמרי: האידנא לישקול, ולמחר תבענא ליה בדינא. והלכך לא קנה הסיקריקון — דהא לא נתן מעות אלא גזלה בחנם. והלוקח נמי ממנו לא קנה — דקרקע אינה נגזלת, ואכתי ברשותא דמריה קמא איתא. ואפילו חזר ולקח מבעל הבית, שכתב לו שטר, כדמפרש לקמן, או במתנה או בשטר מכירה בלא מעות. דאילו נתן מעות לבעל הבית — קנה, כרב הונא, דהא אפילו סיקריקון עצמו היה קונה אם נתן לו מעות לגנזל. והכי מוכח לקמן בשמעתין גבי מילתיה דרב הונא, דאית ליה תליוהו וזבין כו' — אפילו הכי לא קנה לוקח, דמחמת פחד דסיקריקון הקנה לו ללוקח. וכיון דאין ראיית הלוקח מגזלן ראיה, אפילו כי הדר וזבין מבעל הבית — כל שכן דאין ראיית הגזלן עצמו ראיה, דמחמת פחד כתב לו השטר, ומעולם לא קיבל דמים מן הגזלן, דנימא זביניה זביני.

ומשני: לאפוקי מדרב — אתא רב הונא. דאמר רב — עלה דההיא משנה. **לא שנו** — דחזר ולקח מבעל הבית מקחו בטל — אלא דאמר לו בפני עדים "חזק וקני", ומעות לא קיבל בפני עדים דנימא זביניה זביני כדלקמן, וגם שטר לא כתב לו בעל הבית ללוקח. אבל אם כתב לו שטר — ודאי אקני ליה. ואתא רב הונא למימר דגזלן שהביא ראיה, אפילו בשטר — אין ראייתו ראיה, כדשמואל. **אף בשטר לא קנה** — דמאימת סיקריקון כתב לו. **ורב ביבי מסיים** — בהא מלתא דאמר רב נחמן אמר ליה הונא. **משמיה דרב נחמן** — שהיה מוסיף בה רב נחמן דבר זה מדעתו. ומיהו, רב הונא לא סבירא ליה האי תוספתא, כדלקמן בשמעתין, דכל היכא דאיכא מתן מעות — סבר ליה לרב הונא דהוו זביני. ולאו אדרב ושמואל קאי, דבמסכת גיטין ב"הניזקין" דאיתא לפלוגתייהו לא איירי רב ביבי כלל התם. **קרקע אין לו** — לגזלן, כמו שאמרנו: אין מעמידין שדה בידו. **אבל מעות** — שנתן לו הגזלן לגנזל בדמי קרקע זו — יש לו, שיחזירם לו הנגזל, ולא קנסינן ליה לגזלן לאבד מעותיו. ושמעינן מהכא דסבירא ליה לרב ביבי תליוהו וזבין לאו זביניה זביני, והיינו דאמרינן לקמן דרב הונא לית ליה דרב ביבי. **במה דברים אמורים** — דמעות יש לו — כגון שאמרו עדים "בפנינו מנה לו" הגזלן לגנזל, ונתן לו המעות. או שכתבו בשטר: אנו ראינו שנתן לו המעות. דמשום פחד דסיקריקון דגזלן לא מסהדי וכתבו עדים שיקרא. **אבל אמרו עדים בפנינו הודה לו** — נגזל לגזלן שקיבל ממנו הדמים, או שכתבו בשטר המכירה: וכך אמר לנו הוו עלי עדים שקיבלתי ממנו הדמים ומכרתי לו — לא יחזיר לו מעות לגזלן. **כדרב כהנא כו'** — ומסקנא דמילתא דרב ביבי היא. **תליוהו וזבין** — מי שתלו אותו, או עשו לו יסורין עד שמכר, וקיבל הדמים, ואומר "רוצה אני". **זביניה זביני** — ולא יוכל לחזור בו. וטעמא מפרש ואזיל. ואית דגרס: תלוה. ורבינו חננאל כתב: תליוהו. ודוקא מכר, אבל מתנה — לא הויא מתנה, דכיון דלא מקבל מידי — לא גמר ומקני, כדמוכח לקמן, דאמרינן: מודה שמואל היכא דיהב זוזי. **דכל דמזבין איניש** — רוב חפצים וכלי ביתו וטליתו שאדם מוכר, אי לאו דאניס ודחיק במעות — לא הוה מזבין. ואפילו הכי הוה זביניה זביני בעל כרחו, אפילו לא גמר ומקני. שלא נתנה תורה חילוק במקח וממכר בין דברים הצריכין לו ומכרן, לדברים שאין צריכין לו, אלא כולהו קונה לוקח. והכי נמי, אף על גב דאניס מוכר — קונה לוקח, הואיל וקיבל דמים, אף על גב דלא גמר ומקני. **שאני אונס דנפשיה** — שצריך למעות, ומתוך כך מוכר חפציו מדעתו, דהתם איכא למימר גמר ומקני. **מאונסא דאחריני** — שמכריחין אותו למכור, דהתם לא גמר ומקני.

אילימא

יקריב

אלא בְּאופן שהאשה מְגוֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת, כלומר ספק מגורשת וצריכה גט נוסף מבעלה, והיינו סוברים שאין לה חזקה בנכסי בעלה שגרשה, וְהטעם הוא כְּדְרַבִּי זֵירָא, דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים שהאשה מְגוֹרֶשֶׁת וְאֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת, בַּעֲלָהּ עדיין חַיָּיב בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ, ואכילת פירות מקרקע הבעל אינה מוכיחה שמכרה לה, אלא יתכן שייחד לה את הקרקע שתאכל ממנה כשיעור המזונות שחייב לה, וחידשה הברייתא שאין אומרים כן, אלא כיון שהתחיל לגרשה בודאי הוא שונא אותה, ונותן לה מזונות בטורח ובצמצום כפי שיחייבוהו בית דין, ואינו מניח לה לאכול פירות מקרקע המיוחדת לה.

הגמרא מביאה דין נוסף בדיני חזקה המבוארים במשנה (לעיל מב.): אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר לִי הוּנָא [–הוא רב הונא, חבירו של רב נחמן], כּוּלָּן – כל אלו שנתבאר במשנה שאין להם חזקה, כאומנים, שותפים, אריסים וכיוצא בהם, במקרה שֶׁהֵבִיאוּ רְאָיָה, כעדים או שטר מכירה, אף שלא הביאו ראיה שנתנו מעות למוכר, רְאָיָתָן רְאָיָה, וּמַעֲמִידִין את הַשָּׂדֶה בְּיָדָן, לפי שאינם צריכים חזקה בציורוף לראיה. אבל נַזְלָן שֶׁהֵבִיא רְאָיָה, אֵין רְאָיָתוֹ רְאָיָה, וְאֵין מַעֲמִידִין את הַשָּׂדֶה בְּיָדוֹ, כיון שהודאת המוכר היתה מתוך פחד, שאם לא היה מודה לו בפני עדים או שלא היה כותב לו שטר, היה הגזלן מוסרו לשלטון.

שואלת הגמרא: מַאי קָא מַשְׁמַע לָן רב הונא בדבריו, שאין ראיית הגזלן מועילה, והרי תָּנִינָא כן במשנה (גיטין נה:), ישראל שלָקַח קרקע שהיתה שייכת לישראל אחר מִסִּיקְרִיקוֹן – מגוי רוצח, שבעל הקרקע נתנה לו כדי שלא יהרגנו, וְחָזַר הקונה וְלָקַח את אותה קרקע גם מִבַּעַל הַבַּיִת הישראל של קרקע זו, שכתב לו עליה שטר מכירה, ועדיין לא נתן מעות, מִקָּחוֹ של הקונה בָּטֵל, כיון שהגזלן נטלה מבעליה באונס ואינה שלו, והסכים לכתוב שטר לקונה רק מפני פחדו מהגוי, וכיון שגם לא נתן לו מעות נמצא שכתיבת השטר נחשבת כמתנה, ומתנה באונס אינה מתנה. וכיון שמוכח מהמשנה שראיה שמביא הלוקח מן הגזלן אינה ראיה, כל שכן שראיית הגזלן עצמו אינה ראיה, ומה חידש רב הונא במה שאמר שמקחו של הגזלן בטל אף אם הביא עליו עדים או שטר.

מתרצת הגמרא: חידושו של רב הונא הוא כדי לְאַפּוּקֵי מִדבריו דְּרַב, דְּאָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ במשנה שהמקח בטל אֶלָּא באופן דְּאָמַר לֵיהּ הבעלים הראשון לקונה בפני עדים 'לֵךְ חַזֵּק וּקְנִי' – 'לך תחזיק בקרקע ותקנה אותה', שיתכן שאמר כן מחמת פחדו מהגזלן, אֲבָל בְּאופן שכתב לו שְׁטָר, קָנָה, שלא היה כותב שטר אם לא היה מתכוין למוכרה לו באמת, קָא מַשְׁמַע לָן רב הונא שלא כדבריו, אלא כְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שאַף בִּכתיבת שְׁטָר נַמִּי לֹא קָנָה, שיתכן שעשה כן מפחד הגוי, עַד שֶׁיִּכְתּוֹב לו המוכר שמקבל עליו אַחֲרָיוּת נְכָסִים, שאם יוציאוה ממנו משום שגזולה בידו ישלם לו תמורת הקרקע, שזו ודאי הוכחה שמכרה לו ולא עשה כן מחמת פחד הגוי, שהרי אין הגוי מקפיד על דבר זה.

עד כאן התבארו דברי רב נחמן בשם רב הונא, עתה מבארת הגמרא את דעת רב נחמן עצמו: וְרַב כִּיבִי מְסַיֵּים בָּהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן – רב ביבי מביא שרב נחמן סיים את דבריו, לאחר שהביא את דברי רב הונא לעיל, שאמנם קַרְקַע אֵין לוֹ לגזלן שהביא ראיה על המקח, ואף אם הביא עדים שנתן למערער מעות על הקרקע, כיון שמכר לו רק משום שפחד ממנו, ומכירה באונס אינה מכירה, אֲבָל את הַמְּעוֹת שיש עדים שנתנם למערער יֵשׁ לוֹ, שאין קונסים את הגזלן שיפסיד את מעותיו, אלא צריך המערער להשיבם לגזלן כשמקבל את הקרקע. כַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שצריך להחזיר את המעות, כְּשֶׁאָמְרוּ עֵדִים 'בְּפָנֵינוּ מָנָה לוֹ הגזלן את המעות', או שכתבו כן בשטר, ואין אומרים שהעדים העידו שקר מפחד הגזלן, אֲבָל אם אָמְרוּ הָעֵדִים 'בְּפָנֵינוּ הוֹדָה לוֹ המערער על המכירה', או שכתבו כן בשטר, לֹא ישיב לו המעות, שלא הודה לו המערער על קבלת המעות אלא מתוך שפחד ממנו. וביאר רב ביבי שדין זה שאמר רב נחמן, היינו כְּטַעְמוֹ דְּרַב כַּהֲנָא, דְּאָמַר רב כהנא, אִי לַאו דְּאוֹדֵי לֵיהּ – אם לא היה מודה בעל הקרקע לאותו גוי שמכר לו את הקרקע, הֲוָה מַמְטֵי לֵיהּ לְדִידֵיהּ וּלְחַמְרֵיהּ – היה מוסר אותו ואת חמורו לַשַּׁחְוָור – לשלטון.

הגמרא מביאה את דעת רב הונא בענין מכירה באונס: אָמַר רַב הוּנָא, תַּלְיוּהוּ וְזַבִּין – אם תלו אדם או יסרו אותו כדי שימכור דבר משלו, עד שנתרצה, זְבִינֵיהּ זְבִינֵי – מכירתו מכירה ואינו יכול לבטלה. וּמַאי טַעְמָא, דְּכָל דְּמִזַּבֵּין אִינִישׁ – רוב החפצים וכלי הבית שהאדם מוכר, אִי לַאו דְּאָנֵים – אם לא שנאנס וזקוק למעות כדי להוציאם לצרכיו, לֹא הָוֶה מְזַבֵּין – לא היה מוכרם, וַאֲפִילּוּ הָכִי זְבִינֵיהּ זְבִינֵי – ואף על פי כן, גם אם לא גמר בדעתו למכור מכירתו מכירה, כיון שלא חילקה התורה בין מקום שמוכר מתוך רצון לבין מקום שמוכר מתוך הכרח, והוא הדין אם מוכר מתוך אונס אחר כגון שתלוהו או יסרוהו מכירתו מכירה ואינו יכול לבטלה.

דוחה הגמרא: וְדִילְמָא, שַׁאנֵי אוּנְסָא דְּנַפְשֵׁיהּ – והרי יתכן ששונה אונס של עצמו שמתוך שצריך למעות מוכר את חפציו, שמכירה זו מדעתו היא שרוצה במעות יותר מבחפציו, מֵאוּנְסָא דְּאַחֲרִינֵי – מאופן שאחרים אונסים אותו, שמכריחים אותו למכור להם חפציו והוא אינו רוצה, ומכיון שלא נתרצה למכור, לא חלה המכירה.

הגמרא מביאה טעם אחר לכך שמכירה באונס מועילה: אֶלָּא הטעם הוא כִּדְתַנְיָא בברייתא,

---

המשך מעמוד קא

אגרות קודש

וכיון אשר בכל עניני קדושה, ככל שיהי' המצב גם טוב, תמיד יש מקום להוסיף, כיון שקשורים בהקב"ה שהוא אין סופי, תקותי חזקה שיתחזקו לא רק בעניני תפלה אלא גם בעניני לימוד התורה ברבים הן בנגלה והן בחסידות בכל יום, ובש"ק בהוספה בלימוד תורת החסידות, כמובן ע"פ המבואר בזה בכתבי האריז"ל.

והרי פסקו רז"ל אשר שמא גרים, ולבית המדרש ולבית הכנסת לשאת השם חב"ד בצדק - לתהלה ולשם ולתפארת (עיין לקוטי תורה לרבנו הזקן פרשת תבוא סוף ד"ה היום הזה ה"א מצוק וגו' בכל לבבך ובכל נפשך),

ויהי רצון שישמש דוגמא חי' וישפיע בכל הנ"ל על כל בתי כנסיות ובתי מדרשות, עדי יקויים היעוד, עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, בביאת משיח צדקנו.

בכבוד ובברכת חג שמח.

נאמר בתורה לגבי קרבן עולה (ויקרא א ג) 'זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ', והתיבות 'יַקְרִיב אֹתוֹ' מיותרות, שהרי כבר כתוב בתחילת הפסוק 'יַקְרִיבֶנּוּ', דורשת הברייתא שהפסוק מְלַמֵּד שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ – את הנודר, להקריב את נדרו. יָכוֹל הייתי לומר שיקריב בְּעַל כָּרְחוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'לִרְצוֹנוֹ', תמהה הברייתא, הָא כֵּיצַד, שכופים אותו ושיקריב לרצונו, ומשיבה, כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר 'רוֹצֶה אֲנִי'. מבואר מדברי הברייתא שכשמקריב מחמת כפיה הרי זו הקרבה 'לרצונו', וזהו טעמו של רב הונא, שמכירה מחמת כפיה מכירה היא. דוחה הגמרא: וְדִלְמָא שַׁאנִי הָתָם – והרי יתכן שבקרבן הדין שונה, כיון דְּנִיחָא לֵיהּ – שטוב לו בהקרבת הקרבן כדי דְּתֶיהֱוֵי לֵיהּ כַּפָּרָה – שעל ידי כך יתכפר חטאו, ולכן אחר שכפוהו בודאי התרצה להקריב בלב שלם. אבל במכירה באונס יתכן שאינו מתרצה למכור כשכפוהו לכך.

הגמרא מנסה להביא טעם לדברי רב הונא מהמשך הברייתא: וְאֶלָּא יש להוכיח מִסֵּיפָא, שם שנינו, וכדין האמור בקרבנות כֵּן אַתָּה אוֹמֵר אף בְּנִיתֵי נָשִׁים, לגבי אותם שכופים את הבעל להוציא, כמוכה שחין (כתובות עז.), שכּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר 'רוֹצֶה אֲנִי לגרשה', ומבואר שאם כפו אדם עד שאמר 'רוצה אני בכך' הרי זה כנעשה לרצונו, ואף כאן אם כפוהו עד שאמר שרוצה למכור נחשב שנתרצה ומכירתו מכירה. דוחה הגמרא: וְדִלְמָא שַׁאנִי הָתָם, במקום שחכמים תקנו שכופים אותו להוציא את אשתו, שרוצה בגירושין אלו אף שצריך לכפותו לשם כך, משום דְּמִצְוָה עליו לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים שציוו עליו לגרשה.

הגמרא מביאה טעם אחר לדברי רב הונא: אֶלָּא, דין זה שאם כפוהו למכור ומכר חלה המכירה, סְבָרָא הוּא, שאַנַּב אוֹנְסֵיהּ של המוכר ומתוך יסוריו, גָּמַר וּמַקְנָה – מתרצה למוכרו בלב שלם.

מוֹתִיב רַב יְהוּדָה ממשנה (גיטין פח:), גֵּט הַמְעוּשָּׁה – שכפו את הבעל ליתנו מחמת שהוא מוכה שחין וכיוצא בזה מאלו שאמרו חכמים שכופים אותו לגרש, אם כפוהו בְּדייני יִשְׂרָאֵל עד שאמר 'רוצה אני לגרשה', כָּשֵׁר. וְאילו אם כפוהו בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים פָּסוּל, וּבְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים – ואם רוצים ישראל לכופו על ידי עובדי כוכבים לתת גט באופן כשר, מלמדים אותם שיהיו חוֹבְטִין אוֹתוֹ, וְאוֹמְרִין לוֹ 'עֲשֵׂה מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל אוֹמֵר לְךָ', וכיון שבמצוות ישראל כפוהו לגרש, הגט כשר. והבין רב יהודה שהטעם שאם כפוהו ישראל או שכפוהו עובדי כוכבים על פי ישראל הגט כשר, הוא משום שכופים אותו לקיים מצוה לשמוע דברי חכמים. אך אם כפוהו נכרים לגרש מדעת עצמם הגט פסול, כיון שאין מצוה ואינו רוצה לגרש, ולכן אם גירש בכפיה כזו אנוס הוא בגירושין והגט פסול. וְקשה לדעת רב הונא, אַמַּאי הגט פסול, והרי לדבריו גם אם אנסוהו למכור חלה המכירה, אף שאין בה מצוה, כיון שמחמת יסוריו הוא מתרצה למכור, וְהָתָם נַמִּי נַיְמָא – גם בגירושין נאמר, שאף שאין בזה מצוה, אַנַּב אוֹנְסֵיהּ שכפוהו לגרש גָּמַר בדעתו וּמְגָרֵשׁ בלב שלם, שהרי אינו מפסיד כלום בנתינת הגט, שכן האשה שונאת אותו ולא תדור עמו אף בלא גט, ונותנו לה רק כדי להתירה לאחרים, ויהיה הגט כשר.

מתרצת הגמרא: אכן אף גט שניתן מחמת כפיית עובדי כוכבים צריך להיות כשר, כיון שאגב אונסו נתרצה לגרש, ומה שפסלוהו, הָא אִיתְּמַר עָלָהּ – הרי נאמר על כך טעם מיוחד, דְּאָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא, דְּבַר תּוֹרָה – דין התורה הוא שֶׁאֲפִילּוּ גט שכפוהו בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כָּשֵׁר, משום שאגב שאנסוהו נתרצה לגרש, שהרי אינו מפסיד כלום בגירושין וכסברת רב הונא, וּמַה הַטַּעַם שאָמְרוּ חכמים שגט שכפוהו בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים פָּסוּל, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא כָּל אַחַת וְאַחַת שרוצה להתגרש מבעלה, הוֹלֶכֶת וְתוֹלָה את עַצְמָהּ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים, על ידי שתחניף לו ותזנה עמו, עד שיכפה את בעלה לגרשה, ובכך מַפְקַעַת עַצְמָהּ מִיַּד בַּעְלָהּ.

הגמרא מוסיפה להקשות על סברת רב הונא: מוֹתִיב רַב הַמְנוּנָא, שנינו במשנה (גיטין נה:), ישראל שלָקַח קרקע שהיתה שייכת לישראל אחר מִסִּיקְרִיקוֹן – מגוי רוצח, שבעל הקרקע נתנה לו כדי שלא יהרגנו, וְחָזַר הקונה וְלָקַח מִבַּעַל הַבַּיִת של קרקע זו, מִקָּחוֹ בָּטֵל, כיון שמכרה לו המוכר באונס מפחד הגוי. וְקשה לרב הונא, אַמַּאי מקחו בטל, הרי הָתָם נַמִּי נַיְמָא – גם שם נוכל לומר, אַנַּב אוֹנְסֵיהּ גָּמַר וּמַקְנֵי – שאגב שאנסוהו למכור, נתרצה למכור בלב שלם.

מתרצת הגמרא: הָא אִתְּמַר עָלָהּ – הרי נאמר על משנה זו (גיטין נח.) אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ במשנה שמקחו בטל, אֶלָּא דווקא באופן דְּאָמַר לֵיהּ המוכר לקונה 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵי' – לך החזק בקרקע זו, ותקנה אותה, שמסתבר שרק מפחד הגוי אמר כך, אֲבָל בְּאופן שכתב לו שְׁטָר, קָנָה, משום שכתיבת השטר בודאי נעשתה מרצונו, ולא מחמת פחדו מהגוי, ואף שמכרה באונס אגב אונסו נתרצה להקנותה, וכדברי רב הונא.

מקשה הגמרא: אמנם מובנת המשנה לשיטת רב, ומכל מקום עדיין קשה לְשיטת שְׁמוּאֵל, דְּאָמַר (גיטין שם) שאַף בִּשְׁטָר נַמִּי לֹא קָנָה, כיון שגם את השטר כתב מפחד הגוי, עד שיכתוב בשטר גם שמקבל עליו אחריות שאם יוציאוה ממנו ישלם לו, שאז ודאי כוונתו להקנות לו, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מה אפשר לתרץ כדי שלא יקשה על שיטת רב הונא, הלא אגב אונסו נתרצה למכור את הקרקע ומדוע מקחו בטל.

מתרצת הגמרא: מוֹרֶה שְׁמוּאֵל הֵיכָא דְּיָהַב זוּזֵי – כשנתן הקונה מעות למוכר, שאגב אונסו והמעות שקיבל התרצה למכור בלב שלם, וגם רב הונא אמר שאגב אונסו מתרצה למכור רק כשקיבל מעות, שהרי אמר שאם תלוהו ומכר מכירתו מכירה, ולא אמר שאם תלוהו ונתן, מתנתו מתנה.

מקשה הגמרא: וּלְרַב כֵּיבִי, דְּמַסַּיֵּים בָּהּ – בדברי רב נחמן בשם רב הונא (לעיל מז:) שגזלן שהביא שטר או עדי מכירה אין ראייתו ראיה, והוסיף מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן עצמו, שדווקא קַרְקַע אֵין לוֹ לגזלן ומוציאים אותה מידו, אבל מָעוֹת ששילם על הקרקע יֵשׁ לוֹ ומשיבים לו אותן, ומבואר שגם אם שילם למוכר על הקרקע ואנסו למוכרה לו, אין המכירה חלה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, והרי מדבריו מוכח שלא כדברי רב הונא, אלא מכירה באונס אינה מועילה אפילו במקום שנתן לו מעות.

מתרצת הגמרא: דברי רַב כֵּיבִי 'מֵימְרָא' הוּא – אין זה אלא מאמר שהיה אומר בשם אמוראים אחרים, וּ'מֵימְרָא' זו לְרַב הוּנָא לֹא סְבִירָא לֵיהּ – אינו סובר כמותה, שאין זו משנה או ברייתא שצריך רב הונא שהוא אמורא לסבור כמותם, אלא לרב הונא מכירה באונס מועילה כשנתן דמים.

רבא פוסק את ההלכה במכירה באונס: אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא כרב הונא, שאם תַּלְיוּהוּ וְזַבֵּן – תלו אדם או יסרו אותו עד שנתרצה ומכר, זְבִינֵיהּ זְבִינֵי – מכירתו חלה. אמנם רבא מתנה את חלות המכירה בכמה תנאים: וְלֹא אֲמָרָן שמכירה באונס חלה, אֶלָּא

אגרות קודש

[בין כסא לעשור תשי"א]

...אמירת העולה לתורה חזק חו"נ - לא חשיב הפסק כי הוא שייך לקריאת הסיום (ראה שו"ע אדה"ז סקס"ז ס"ט). וגם הוא אומר, כי נוסחא שלנו היא ונתחזק...

רש"י

יקריב אותו — קרא יתירא, דהא כתיב לעיל "זכר תמים יקריבנו" ומצי למיכתב "יקריבנו אל פתח אהל מועד לרצונו לפני ה'". **מלמד שכופין אותו** — להקריב מה שנדר. **עד שיאמר רוצה אני** — אלמא: היכא דכופין אותו, עד דאמר מתוך יסורין "רוצה אני" — קרינא ביה "לרצונו", דגמר בלבו להקריב. והוא הדין לזביני, אם אמר "רוצה אני" — הוי זביני, דגמר בלבו להקנות.

דתיהוי ליה כפרה — וכי אמר "רוצה אני" — ודאי בלב שלם קאמר. **וכן אתה אומר בגיטי נשים** — בהנך דתנן (כתובות עז, א): ואלו שכופין אותו להוציא: מוכה שחין, ובעל פוליפוס. דכופין ומכין אותו עד שיאמר "רוצה אני", ד"ונתן" — מדעתו משמע. **דלמא** — התם נמי, כי אמר "רוצה אני" — גמר בלבו לגרשה, דמצוה קעביד, מאחר שחייבוהו חכמים להוציא. **אלא** — רב הונא מסברא דידיה קאמר, דמתוך יסורים גמר בלבו ומקני, הואיל ואיכא תרתי — יסורים ומתן מעות, דלא מפסיד מידי. **גט המעושה** — שכופין אותו לבעל להוציא. אם בישראל הוא — כשר, שכפוהו ישראל, וכגון דאמר "רוצה אני". **בגוים פסול** — ואף על גב דאמר "רוצה אני". וקא סלקא דעתיה דמקשה דבישראל כשר משום דמצוה לשמוע דברי חכמים, ובגוי פסול — כיון דליכא מצוה, אגב אונסיה לא גמר ומקנה ומגרש. וקשיא לרב הונא, דכיון דליכא מצוה — לא מקני אגב אונסיה. **ובגוים** — אם אנו רוצים לכופו על ידי גוים, ויהיה הגט כשר — מלמדים אנו לגוים שיאמרו לו: עשה מה שישראל אומר לך. דהשתא נמי מצוה לשמוע דברי חכמים. **התם נמי נימא אגב אונסיה גמר ומגרש** — דהא לא מפסיד מידי, דומיא דזביני, שמקבל דמי שדהו. דכיון שאשתו שונאתו, ובלא גט נמי לא תעמוד אצלו, וגט זה אינו אלא להתירה לאחרים — לא מפסיד כלום **אפילו בגוים כשר** — דאגב אונסיה גמר וגרש, דלא מפסיד מידי, כדפרישית. **פסול** — מדרבנן, וצריכה גט אחר. ומיהו, אם פשטה ידה וקבלה קדושין מאחר — צריכה גט מזה ומזה. **ותולה עצמה ביד גוי** — להחניף לו ולזונות עמו, עד שיכריח את בעלה לגרשה. **נימא אגב אונסיה** — דסיקריקון, גמר ומקני בעל הבית, כיון דיהיב ליה זוזי ולא מפסיד מידי, דהיינו תליוהו וזבין. **מודה שמואל דהיכא דיהיב ליה זוזי** — זה הלוקח מן הסיקריקון, כשחזר ולקח מבעל הבית יהב ליה זוזי לבעל הבית — דאגב דמקבל זוזי גמר ומקני, דהיינו תליוהו וזבין. אבל בלא מעות — לא גמר ומקני, דהא רב הונא נמי תליוהו וזבין קאמר, אבל תליוהו ויהיב — לא הוי מתנה. **ולרב ביבי דמסיים לעיל** — במילתיה דרב נחמן, דאמר: גזלן שהביא ראיה — אין רא"ייתו ראיה, ואין מעמידין שדה בידו. ואוסיף רב ביבי: אבל מעות יש לו לגזלן שנתן לנגזל. אלמא סבירא ליה לרב ביבי דאפילו נתן הגזלן לנגזל מעות — לא קנה, דתליוהו וזבין לא הוי זביני. והוא הדין להך משנה דסיקריקון, דאי נתן הסיקריקון או הלוקח ממנו לבעל הבית מעות דמי השדה — לא קנה, וקשיא לרב הונא. **מימרא הוא** — שהיה אומר משום אחרים, ואינה לא משנה ולא ברייתא. ואי הוה אמר לה רב ביבי משמיה דנפשיה — הוה מהדר גמרא: גברא אגברא קרמית? בתמיה.

בשדה

"יַקְרִיב אֹתוֹ" - מְלַמֵּד שֶׁכּוֹפִין אוֹתוֹ, יָכוֹל בְּעַל כָּרְחוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְרִצוֹנוֹ"; הָא כֵּיצַד? כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר "רוֹצֶה אֲנִי". וְדִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דְּנִיחָא לֵיהּ דְּתֶיהֱוֵי לֵיהּ כַּפָּרָה! וְאֶלָּא מִסֵּיפָא: וְכֵן אַתָּה אוֹמֵר בְּגִיטֵּי נָשִׁים, כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר "רוֹצֶה אֲנִי". וְדִלְמָא שָׁאנֵי הָתָם, דְּמִצְוָה לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים! אֶלָּא, סְבָרָא הוּא: אַגַּב אונְסֵיהּ גְּמַר וּמַקְנֶה. מוֹתִיב רַב יְהוּדָה: גֵּט הַמְעוּשָׂה, בְּיִשְׂרָאֵל - כָּשֵׁר, וּבְגוֹיִם - פָּסוּל, וּבְגוֹיִם חוֹבְטִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: עֲשֵׂה מַה שֶּׁיִּשְׂרָאֵל אוֹמֵר לְךָ; וְאַמַּאי? הָתָם נַמִּי נֵימָא: אַגַּב אונְסֵיהּ גְּמַר וּמְגָרֵשׁ! - הָא אִיתְּמַר עָלָהּ, אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא: דְּבַר תּוֹרָה אֲפִילּוּ בְּגוֹיִם כָּשֵׁר, וּמַה טַּעַם אָמְרוּ בְּגוֹיִים פָּסוּל? כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא כָּל אַחַת וְאַחַת הוֹלֶכֶת וְתוֹלָה עַצְמָהּ בְּיַד גּוֹי וּמַפְקַעַת עַצְמָהּ מִיַּד בַּעְלָהּ. מוֹתִיב רַב הַמְנוּנָא: לָקַח מִסִּיקָרִיקוֹן וְחָזַר וְלָקַח מִבַּעַל הַבַּיִת - מִקָּחוֹ בָּטֵל; וְאַמַּאי? הָתָם נַמִּי נֵימָא: אַגַּב אונְסֵיהּ גְּמַר וּמַקְנֵי! - הָא אִתְּמַר עָלָהּ, אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא דַּאֲמַר לֵיהּ "לֵךְ חֲזַק וּקְנֵי", אֲבָל בְּשִׁטָּר - קָנָה. וְלִשְׁמוּאֵל דַּאֲמַר: אַף בְּשִׁטָּר נַמִּי לֹא קָנָה, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - מוֹדֶה שְׁמוּאֵל הֵיכָא דִּיהַב זוּזֵי. וּלְרַב בֵּיבִי דְּמְסַיֵּים בָּהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: קַרְקַע אֵין לוֹ, מָעוֹת יֵשׁ לוֹ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - רַב בֵּיבִי מֵימְרָא הוּא, וּמֵימְרָא לְרַב הוּנָא לָא סְבִירָא לֵיהּ. אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא: תַּלְיוּהוּ וְזַבֵּין - זְבִינֵיהּ זְבִינֵי. וְלָא אָמְרַן אֶלָּא

בשדה

אילימא מהא דתניא יקריב אותו — ואם תאמר: אי מהכא גמר, אפילו תליוהו ויהיב נמי מתנה הוי, וההיא דסיקריקון מוכח דאינה מתנה והיה רבינו יצחק רוצה לתרץ: דהכא הוי כמו מכר, דהא יש לו כפרה תחת הקרבן, וקונה הכפרה. ומגיטי נשים דבעי למיגמר מינייהו הוי נמי כמו מכר, שנפטר על ידי כך משאר בסות ועונה. אבל אי אפשר לומר כן, דאם כן גט מעושה שלא כדין נמי יהא כשר, וב"המגרש" (גיטין פח, ב) אמר שמואל דפסול. ותירץ רבינו יצחק: דכל דבר שהוא מחוייב לעשות — הוי כמו מכר, והכא הרי הוא מחויב להביא קרבן, ולקמן נמי מחויב הוא לגרש את אשתו, דמיירי בהנהו שכופין אותן להוציא. אבל שלא כדין — הוה כמו תליוהו ויהיב, דלא הויא מתנה.

יקריב אותו מלמד שכופין אותו — לא דמי להא דאמר בפרק "שור שנגח ארבעה וחמשה" (בבא קמא מ, א): חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן, משום דכיון דלכפרה קאתו — לא בעי משכני. דדוקא חטאות ואשמות שבאות על חטא לא בעי משכני, שרוצה שמאותו חטא יהיה לו כפרה. אבל הכא — נדר או נדבה אינן מכפרים. והא דקאמר: ניהא ליה דתיהוי ליה כפרה — היינו ממה שנדר, שאם לא ישלם נדרו עונו ישא. והא דאמר בתורת כהנים ובזבחים (ו, א) וביומא (לו, א) דעולה מכפרת על חייבי עשה — הא אמר בפרק קמא דזבחים (ז, ב) דעולה דורון היא ולא מכפרת — מקופיא מכפרת, מקיבעא לא מכפרת.

אלא סברא הוא דאגב אונסיה גמר ומקני — ואם תאמר: כיון דמסברא ידעינן דאגב אונסיה גמר ומקני, אמאי איצטריך קרא גבי קרבן למיכתב דכופין אותו? ויש לומר: דאי לאו קרא — הוה אמינא: אף על גב דגמר ומקני, כיון דאינו מתרצה אלא על ידי כפייה — פסול הוא לגבי מזבח, דזבח רשעים הוא, קא משמע לן שהקרבן נרצה. **גט** מעושה בישראל כשר בגוים פסול — בסיפא מסיים: ובגוים חובטין אותו ואומרים לו "עשה מה שישראל אומר לך". ויש מפרשים דהוי פירושא דרישא: כיצד בגוים פסול — חובטין אותו ואומרים לו כו'. ואין נראה, דאם כן אדפריך ליה הכא מסיפא — ליסייעיה מרישא, דקתני: ובישראל כשר, דאגב אונסיה גמר ומקני. וכי תימא דבישראל כשר משום דמצוה לשמוע דברי חכמים — דאם כן בגוים נמי, אמאי פסול? והא חובטין אותו לעשות דברי חכמים ונראה לרבינו יצחק דהכי קאמר: דבגויים נמי כשר — וכגון שאומר לו "עשה מה שישראל אומר לך". וכן מפרש בהלכות גדולות. והכי מוכח בתוספתא, דקתני: ובגויים חובטין אותו ואומר לו "עשה מה שפלוני אומר לך". משמע דעל פי רבי פלוני שהוא חכם חובטין אותו, וכשר הוא, שהוא אומר להם לחובטו. וכן משמע בירושלמי דגיטין, דקאמר התם, רב אמר: ישראל שעשה כמעשה גויים כשר — באומר "איני זן ואיני מפרנס". תנא רבי חייא: גויים שעשו כמעשה ישראל פסול, ואפילו אמר "איני זן ואיני מפרנס". הדא מתניתין אמרה כן: ובגויים חובטין אותו ואומר לו "עשה מה שישראל אומר לך", ולא "מה שאני אומר לך". והא דאמר בגיטין (פח, ב): "לפניהם" ולא לפני גויים, כיון שהעישוי על פי דייני ישראל — לאו היינו לפני גויים, דלפני גויים היינו כשהעישוי נעשה על פי דייני גויים. **דבר** תורה אפילו בגויים כשר — דכיון דבדין מעשים, כאותן שכופין אותו להוציא. דבישראל נמי, אי שלא כדין מעשה — פסול, כדאמר שמואל ב"המגרש" (גיטין פח, ב). ואם תאמר: ומאי נפקא מינה אם תולה בגוי ומפקעת עצמה מיד בעלה? דכיון דבדין עבדה, וגם חכמים היו כופין אותו להוציא ויש לומר: דגזרו דכין אטו שלא כדין. ואם תאמר: לההוא טעמא דמפרש ב"המגרש" דבגוי פסול דבר תורה, משום "לפניהם" ולא לפני גויים, וגויים לאו בני עישוי נינהו — תקשה ליה לרב הונא: אמאי פסול? נימא דאגב אונסיה גמר ומגרש ויש לומר: כיון שעל ידי כפיית גויים נותנו — הוי שלא כדין, ושלא כדין הוי כמו מתנה, כדפרישית לעיל. ואם תאמר: ואמאי מייתי הכא דרב משרשיא? ההוא דהתם הוה ליה לאיתויי, דהא אמר התם דהא דרב משרשיא בדותא היא ויש לומר: דלפי סברת המקשה, דחשיב גויים בני עישוי, מתרץ לו. דפריך ליה: בגויים אמאי פסול? ואי לאו דבעי עישוי נינהו — לא הוה פריך ולא מידי, דהוי כמו מתנה. ולסברתו משני ליה כדרב משרשיא. **הא** איתמר עלה אמר רב לא שנו — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: דמשמע דלא אמר רב הונא תליוהו וזבין זביניה זביני אלא בשטר, אבל ב"לך חזק וקני" — לא. וכיון דאגב אונסיה גמר ומקני — מה לי האי ומה לי האי? ועוד הקשה: דקאמר ומודה שמואל היכא דיהיב זוזי, משמע דלרב קני אפילו לא יהיב זוזי, ואמאי? והא תליוהו ויהיב לא הוי מתנה ותירץ דבהכי פליגי רב ושמואל, דקסבר רב: דאי לאו דיהיב זוזי — לא הוה עביד שטר. ושמואל סבר: דמחמת אונס עביד שטר, אבל אחריות לא היה מקבל, כדאמר ב"הנזקין" (שם נח, א): עד שיכתוב לו אחריות נכסים. **אמר** רבא הלכתא תליוהו וזבין זביניה זביני — לאו דוקא נקט תליוהו, דאפילו בלא יסורין אלא מחמת אונס ממון, כי ההוא מעשה דפרדיסא (לעיל מ, ב) הוו זביני. ואם מסר מודעא — לא הוו זביני, דקיימא לן כרב הונא [דכתבינן] מודעא אזבניי, כדפירש הקונטרס. ודוקא מכר, אבל מתנה — תליוהו ויהיב לא הויא מתנה, אפילו לא מסר מודעא, אי דידעי עדים אונסיה. והיכא דמסר מודעא — אפילו לא ידעי אונסיה כתבינן, וכן בגיטין.

והיכא

בבא בתרא. פרק שלישי – חזקת הבתים דף מח עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

רש"י

והיכא דבטל מודעא בשעת זביני — מהני ביטול, דאגב אונסיה גמר ומבטל, כדאמרינן בפרק "האומר משקלי" (ערכין כא, ב), ובקונטרס הביאה לעיל. ואפילו אמר בשעת מודעא "כל מה שאבטל לא יהא ביטול" — אינו כלום, דמכל מקום לבסוף כשמבטל כל מה שאמר קודם לכן — יהא מבוטל, דאגב אונסיה גמר ומבטל. אבל במתנה, אי ידענן באונסיה — לא מהני ביטול, ולא גמר ומבטל. ומיהו, אי לא ידענן באונסיה, ומבטל מודעא מדעתו — נראה שבטולו ביטול, ולכך כתבינן בשטרי מתנה ביטול מודעי.

אבל שדה זו לא — והא דאמרי נהדרעי לעיל (מ, א): כל מודעא דלא כתב בה "אנא ידענא ביה באונסין דפלוני" — לאו מודעא היא, לא משכחת אליבא דרבא לעיל, אלא כי ההוא מעשה דפרדיסא. דבסתם שדה לא מהניא מודעא, וב"שדה זו" לא צריך מודעא, אלא דלידעו אונסיה. **ואפילו** בשדה זו לא אמרינן אלא דלא ארצי זחי — לפי הספרים דגרסי "לא ארצי ליה", משמע דבעי למימר דכי אמרי עדים "בפנינו מנה לו" — הוי זביני אפילו ב"שדה זו", וכי קאמר רבא דלא הוי זביני — היינו כי אמרו "בפנינו הודה לו", שלא ראו נתינת המעות. ואם כן משמע דבשדה סתם, אפילו כי אמרו "בפנינו הודה" שלא ראו נתינת המעות — הוי זביני. ואין נראה, דבהודאה לא שייך לחלק בין שדה סתם ל"שדה זו", דבתרוייהו שייך למימר "אי לאו דאודי ליה הוה ממטי ליה ולחמריה לשחוור". על כן נראה דגרסינן "ולא ארצי זחי", ולא גרסינן "ליה". וכן פירש בקונטרס. **תינח** דקדיש בכספא — הכא לא קאמר כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. וכן בפרק "בית שמאי" (יבמות קי, א) גבי עובדא דנרש, דקדשה בשהיא קטנה וגדלה, ואתא אינש אחרינא וחטפה מיניה, כדאמר בריש כתובות (ג, א) וב"השולח" (גיטין לג, א). משום דהכא ובפרק "בית שמאי" לא קדש אדעתא דרבנן, כדקאמר: הוא עשה שלא כהוגן. וצריך לומר דסבר הכא דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה, כיון דאפקעינהו רבנן לקדושין מיניה, ואף על גב דלא קדש אדעתם. והכי פירושא: בשלמא דקדיש בכספא — מצו רבנן להפקיר הכסף ולתת במתנה לאשה. אלא דקדיש בביאה, אף על גב דיש כח חכמים לעקור דבר מן התורה — היינו היכא דליכא עבירה, כגון (יבמות פט, א) ההוא גריוא דהדר לטיבלא. אבל ביאה, וכי יעשו חכמים ביאתו ביאת עבירה? ומשני: אין, ודאי דשוויוה ביאתו ביאת זנות. ובההיא דכתובות (שם) וב"השולח" (שם) לכאורה פליגי אהך דשמעתין, דאיצטריך למימר טעמא דאדעתא דרבנן מקדש, משמע דאי לאו דאדעתא דרבנן מקדש — לא היה כח בידם להפקיע הקדושין. ומיהו, נראה דלא פליגי. ואיצטריך טעמא דאדעתא דרבנן מקדש, משום דהתם כיון דקדושין נעשו כהוגן — לא היה כח לחכמים להפקיעם, אי לאו משום דאדעתא דרבנן מקדש. **קדיש** בביאה מאי איכא למימר — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: דקדיש בביאה, בלא הפקעה — לא להוי קדושין, דהוי תליוהו ויהיב, דכנגד גופה שקני לו — אינו נותן לה כלום ודוחק לומר לפי שיש לה הנאת ביאה. ועוד, דאם כן הא דאמר אמימר: תליוה וקדיש קדושיו קדושין — לא הוי אלא דקדיש בכסף או בביאה, אבל בשטר — לא, דהוי כמו תליוהו ויהיב ויש לומר: דכנגד גופה שקני לו מתחייב לה שאר כסות ועונה. ואף על גב דפריך לעיל גבי גט דלא חשיב זביני מה שהבעל נפטר משאר כסות ועונה — הני מילי גבי בעל, שהיה נותנם ברצון, ולא היה מגרשה.

אמר רב הונא מאן דחתים אמודעא שפיר חתים — הא דרב הונא פליגא אדרבא, דאמר (בבא בתרא מ, ב) דלא כתבינן מודעא אזביני.

אמר רב נחמן עדים שאמרו אמנה היו דברינו אין נאמנין — על כרחך באין כתב ידם יוצא ממקום אחר איירי. דאי יוצא ממקום אחר — פשיטא, דהכי פריך בפרק שני דכתובות (יט, א) גבי האומר "שטר אמנה הוא זה" — אינו נאמן: דקאמר מאן? אי דקאמרי עדים, אי כתב ידן יוצא ממקום אחר — פשיטא ועוד, דמר בר רב אשי דקאמר "אמנה היו דברינו" אינו נאמן — משום דלא ניתן ליכתב, ואי כתב ידן יוצא ממקום אחר — אפילו ניתן ליכתב אינו נאמן. וקשה: דאמאי לא מהימני במיגו דאי בעו אמרי "אין זה כתב ידינו"? דהא רב נחמן גופיה אית ליה מיגו לפסול השטר בפרק שני דכתובות (שם), דקאמר: כי אתו לקמן לדינא — אמינא להו: זילו קיימו שטרייכו וחזותו לדינא, דמהימן לומר "פרוע הוא" מיגו דאי בעי אמר "מזוייף הוא". וכל שכן עדים, דאלימי לאורועי שטרא. דהכי אמר בהדיא בפרק "מי שמת" (לקמן קנד, א) ותירץ רבינו יצחק: דהיינו טעמא במודעא ואמנה לרב נחמן, הואיל ואמר שהשטר נכתב ונמסר כהלכתו — שוב לא אתי על פה ומרע לשטרא אפילו במיגו. ודמי נמי לחזוזרין ומגידין, הואיל ואמרו שחתמו על השטר כדין, ומדאורייתא עדים החתומין על השטר נעשה כנחקרה עדותן בבית דין, ומדרבנן הוא דאצרכוהו קיום — דוקא כי טעין מזוייף, אבל

בשדה סתם — שהכריחוהו למכור אחת משדותיו, והוא בירר מעצמו ומכר את זאת. דכיון דמדעתו בירר — רעה שבהן בירר, שאינו חרשש בה כל כך, וגמר ומקני. **בשדה זו** — הכריחוהו למכור שדה זו, ואותה מכר. **דלא ארצי זוזי** — לא מנה המעות — גילה דעתו דבעל כרחו מקבל. ואפילו ב"שדה זו" ולא ארצי זוזי, לא אמרן דלא הוי זביני, אלא דלא הוה ליה להאי לאישתמוטי מן התולה בשום דיחוי שבעולם, כגון "המתן לי עד למחר", או "עד שתבוא אשתי", או שום דיחוי שיכול לטעות בו האנס. **והלכתא בכולהו הוו זביניה זביני ואפילו בשדה זו** — ולא ארצי זוזי, ולא הוה ליה לאישתמוטי, דהוי אונס גמור, וכגון דאמר "רוצה אני". **דהא אשה** — כשמכריחה אדם לקבל קדושיו ולהתקדש לו. **כשדה זו דמיא** — שאינו חפץ כי אם בה. **ואמר אמימר** — כלומר קיימא לן הכי. תליוה וקדיש — קבלה קדושין — קדושיה קדושין, דדמי לזביני, שמוכרת עצמה לזה. **מר בר רב אשי אמר** — במכר מודינא דהוו זביני, אבל גבי אשה — תקון רבנן דלא ליהוו קדושין, דהוא עשה שלא כהוגן שהכריחה — לפיכך נעשה עמו שלא כהוגן, שלא כדין. דאף על גב דמן התורה ליהוו קידושין — רבנן עקרינהו והפקירו אותן, ועשו מעות מתנה. ובמקום אחר מפרש דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, כדת משה וישראל, ורבנן אמור לא ליהוו קדושין — נמצא שלא קדשה זה, שהרי בדעת חכמים תלה, והם אינם חפצים בקידושין הללו. **תינח דקדיש בכספא** — יכולין חכמים להפקיע הקדושין, דהפקר בית דין הפקר גבי ממון, וכאילו קדשה בגזל ובחמס דמיא, דלא הוו קדושין. אבל קדיש בביאה, שעשה מעשה בגופה, היאך יאמרו חכמים שלא תהא ביאה? הרי בעל כרחנו ביאה היא ואית דמפרש: תינח דקדיש בכספא — דקידושי כסף דרבנן, הם אמרו והם אמרו, וקידושין דדבריהן יכולין לעקור. אבל קדיש בביאה, דהוו קידושי דאורייתא — מאי איכא למימר? וטעות הוא בידם, דמגזירה שוה ילפינן לקידושי כסף במסכת קדושין (ב, א), וגם לכל דבר אתקוש הוויות להדדי. ואמרינן בברייתות (הה, א): אל תהי גזירה שוה קלה בעיניך שהרי נותר אחד מגופי תורה, ולא למדה הכתוב אלא בגזירה שוה. ועוד, מאי האי דקמהדר ליה: שויוה רבנן לבעילתו בעילת זנות? הא כיון דמדאורייתא היא — היאך יכולין לעשות ביאתו ביאת זנות? אלא, כיון דאדעתא דרבנן מקדש — לא הוי קידושין, דאמרי רבנן לא ליהוו קידושין, ומתוך כך נמצאת מעצמה בעילת זנות. טבי — גברא אלמא הוי. **תלי לפפי** — באילן ששמו כינרא למכור לו שדהו. לישנא אחרינא: תלה אותו בשביל הכינרא, שימכרנו לו. **וזבין** — כלומר, וכן עשה, שמכרה לו. **חתם רבה בר בר חנה** — ועד אחר עמו, אמודעא שמסר פפי קודם שנכתב שטר המכירה. **ואאשקלתא** — וגם על שטר המכירה חתם. **מאן דחתם אמודעא שפיר חתם** — דאף על גב דתליוהו וזבין זביניה זביני — הני מילי היכא דלא מסר מודעא, אבל המודעא שכתב בה — תבטל המכירה. **ומאן דחתם אאשקלתא שפיר חתם** — דתליוהו וזבין זביניה זביני, וכדמסיק לקמיה. **רב הונא לטעמיה כו'** — מהכא שמעינן דכתבינן מודעא אזביני אפילו בתליוהו וזבין. ודלא כרבא, דאמר לעיל (מ, ב): לא כתבינן מודעא אזביני, כדפרישית בפירקין לעיל, אלא היכא דאניס כמעשה דפרדיסא. והכא חזינן עובדא אפילו בתליוהו וזבין, דכתבי מודעא. וגם כן נראין הדברים, שהרי פסקותיו של רבא לא עמדו, מאי דפסיק לעיל בתליוהו וזבין: [ולא אמרן אלא בשדה סתם], שאחר פסק שלו אמר: לא כתבינן מודעא אזביני, כדפרישית לעיל. **איני** — כלומר, היאך בטלה מודעא שחתם בה רבה בר בר חנה את האשקלתא שחתם הוא עצמו בה? **והא אמר רב נחמן כו'** — והכא נמי רבה בר בר חנה קמסהיד עכשיו על האשקלתא "מודעא היו דברינו", ואמאי נאמן? **עדים** — החתומין בשטר. **ואמרו אמנה היו דברינו** — לא הלוהו כלום, אלא כתבנו לו, ולבשיצטרך — ילוה בו. והאמינו לוה למלוה שלא יוציא עליו שטר מלוה זו לגבות הימנו אלא אם כן ילוה לו, וזה שעבד לו נכסיו מעכשיו אם ילוה אפילו לאחר זמן, דלאו מוקדם הוה לטרוף שלא כדין.

בְּשָׂדֶה סְתָם, אֲבָל בְּ"שָׂדֶה זוֹ" - לָא. וּבְ"שָׂדֶה זוֹ" נַמִּי - לָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא אַרְצֵי זוּזֵי, אֲבָל אַרְצֵי זוּזֵי - לָא. וְלָא אֲמַרַן אֶלָּא דְּלָא הֲוָה לְאִישְׁתַּמּוּטֵי, אֲבָל הֲוָה לֵיהּ לְאִישְׁתַּמּוּטֵי - לָא. וְהִלְכְתָא בְּכוּלְּהוּ - דְּהָווּ זְבִינֵיהּ זְבִינִי, וַאֲפִילּוּ בְּ"שָׂדֶה זוֹ", דְּהָא אִשָּׁה כְּ"שָׂדֶה זוֹ" דְּמְיָא, וַאֲמַר אֲמֵימָר: תַּלְיוּהּ וְקָדֵישׁ - קִדּוּשָׁיו קִדּוּשִׁין. מָר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר: בְּאִשָּׁה וַדַּאי קִדּוּשִׁין לָא הָווּ, הוּא עָשָׂה שֶׁלֹּא כַּהוֹגֶן, לְפִיכָךְ עָשׂוּ עִמּוֹ שֶׁלֹּא כַּהוֹגֶן וְאַפְקְעִינְהוּ רַבָּנַן לְקִידּוּשֶׁיהָ מִינַּיהּ. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: תֵּינַח דְּקָדֵישׁ בְּכַסְפָּא, קָדֵישׁ בְּבִיאָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֲמַר לֵיהּ: שַׁוְיוּהּ רַבָּנַן לְבַעִילָתוֹ בְּעִילַת זְנוּת. טָאבִי תְּלָא לְפָאפֵי אַכִּינָרָא וְזַבֵּין, חָתַם רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אַמּוֹדְעָא וְאַאַשְׁקַלְתָּא. אָמַר רַב הוּנָא: מַאן דְּחָתֵים אַמּוֹדְעָא - שַׁפִּיר חָתֵים, וּמַאן דְּחָתֵים אַאַשְׁקַלְתָּא - שַׁפִּיר חָתֵים. - מַה נַּפְשָׁךְ? אִי מוֹדְעָא לָא אַשְׁקַלְתָּא, וְאִי אַשְׁקַלְתָּא לָא מוֹדְעָא! - הָכִי קָאָמַר: אִי לָאו מוֹדְעָא, מַאן דְּחָתֵים אַאַשְׁקַלְתָּא - שַׁפִּיר חָתֵים; רַב הוּנָא לְטַעֲמֵיהּ, דַּאֲמַר רַב הוּנָא: תַּלְיוּהוּ וְזַבֵּין - זְבִינֵיהּ זְבִינִי. אִינִי? וְהָאָמַר רַב נַחְמָן: הָעֵדִים שֶׁאָמְרוּ "אֲמָנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ" אֵין

בְּאופן שהכריחוהו למכור **שָׂדֶה סְתָם** משדותיו, ובירר אחת מהן ומכרה, שאז אומרים שבודאי בחר את הגרועה שבשדותיו, וגמר בדעתו למוכרה, **אֲבָל בְּאופן** שהכריחוהו למכור דווקא **שָׂדֶה זוֹ** [–שדה מסוימת] משדותיו, **לֹא** חלה המכירה.

וְאף כשהכריחוהו **בְּשָׂדֶה זוֹ, נִמְצֵי לֹא אֲמָרָן** שלא חלה המכירה, **אֶלָּא** באופן **דְּלֹא אַרְצֵי זוּזֵי** – שלא מנה המוכר את המעות שקיבל, כדרכם של מוכרים למנות את מעות המקח, וגילה דעתו שבעל כרחו הוא מקבל את המעות, ואינו חפץ במכירה, **אֲבָל** אם **אַרְצֵי זוּזֵי, לֹא** אמרנו שלא חלה המכירה, כיון שמניית המעות מוכיחה שהתרצה.

וְאף כשהכריחוהו למכור שדה זו, ואף לא מנה את המעות, **לֹא אֲמָרָן** שלא חלה המכירה, **אֶלָּא** באופן **דְּלֹא הֲוָה לְאִישְׁתַּמּוּטֵי** – שלא היתה לו דרך להשתמט מהמוכרים בשום דחייה שבעולם, **אֲבָל** אם **הֲוָה לֵיהּ לְאִישְׁתַּמּוּטֵי, לֹא** אמרנו שהמכירה בטילה, כיון שבכך שלא השתמט גילה בדעתו שנתרצה למכור.

הגמרא פוסקת את ההלכה במכירה באונס שלא כרבא: **וְהִלְכְתָא, בְּכוּלְּהוּ** – בכל האופנים המוזכרים, **דְּהָווּ זְבִינֵיהּ זְבִינֵי** – שמכירתו מכירה היא, **וַאֲפִילּוּ בְּאופן** שהכריחוהו למכור **שָׂדֶה זוֹ** דווקא. ומוכיחה הגמרא: **דְּהָא אִשָּׁה** המתקדשת לבעל, **כְּ'שָׂדֶה זוֹ' דָּמְיָא** – היא נחשבת, שהרי המקדש חפץ דווקא בה, **וְאָמַר (אמימר)** [**מַר**] – מקובל בידינו להלכה, שאם **תַּלְיוּהָ וְקַדֵּישׁ** – אם אדם תלה או ייסר אשה עד שהסכימה להתקדש לו **קִדּוּשַׁיִן,** משום שאגב יסוריה וקבלת כסף הקידושין התרצתה להתקדש לו, ואף שלא היתה יכולה להשתמט מלהתקדש לו דווקא. וקידושי אשה דומים למכירה, כיון שהאשה היא כמוכרת עצמה לבעל תמורת כסף הקידושין. וגם במוכר שדה זו באונס, אף שלא היה יכול להשתמט מלמכור שדה זו, אגב אונסו נתרצה למכור.

הגמרא מביאה דעה נוספת לגבי מקדש באונס: **מַר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר,** אף שאם אנסו אדם למכור, מכירתו מכירה, **בְּאִשָּׁה** שנתקדשה באונס, **וַדַּאי קִדּוּשַׁיִן לֹא הָווּ** – אין הקידושין חלים. ואין זה מעיקר הדין, אלא משום קנס, שכיון **שהוּא עָשָׂה שֶׁלֹּא כַּהוֹגֶן** בכך שהכריח את האשה להתקדש לו, **לְפִיכָךְ** גם חכמים **עָשׂוּ עִמּוֹ שֶׁלֹּא כַּהוֹגֶן, וְאַפְקְעִינְהוּ רַבָּנָן לְקִידּוּשֵׁיהּ מִינֵּיהּ** – והפקיעו חכמים את קידושיו.

אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, תִּינַח דְּקַדֵּישׁ בְּכַסְפָּא – אמנם מובן שקידושי כסף ניתנים להפקעה על ידי חכמים, משום שהפקר בית דין הפקר, והפקירו חכמים את כסף הקידושין ואינם שלו, והרי זה כאילו קידשה בגזל ובחמס שאינה מקודשת, אבל אם **קַדֵּישׁ בְּבִיאָה** בעל כרחה, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – מה אפשר לומר בביאור הטעם מדוע יכולים חכמים להפקיע את הקידושין, הלא המקדש עשה מעשה בגוף האשה שאינו תלוי בממון, וכיצד יכולים חכמים לבטל את קידושיו.

אָמַר לֵיהּ רב אשי לרבינא, הטעם הוא משום שכל אדם המקדש אשה עושה זאת על דעת כן שחכמים ירצו בדבר, ובאופן כזה שנהג שלא כהוגן לא התרצו חכמים בדבר, וממילא על ידי חוסר רצונם **שַׁוְיוּהַ רַבָּנָן** – עשוה חכמים **לִבְעֵילָתוֹ, בְּעֵילַת זְנוּת,** שאינה ביאת קידושין, ולכן לא חלו קידושיו.

הגמרא מביאה מעשה בענין מכירה שנעשתה באונס: מעשה באדם אלים ששמו **טָאבִי, דְּתָלָא לְפַאפֵּי אַכִּינְרָא** – שתלה אדם ששמו פאפי על עץ הנקרא 'כינרא', כדי להכריחו למכור לו קרקע מסוימת, **וְזָבֵין** – ואכן מכר לו פאפי את הקרקע. **חָתַם רַבָּה בַּר בַּר חָנָה** יחד עם עד נוסף **אַמּוֹדְעָא** – על שטר 'מודעא' המבטל את כל המכירות שיעשו באונס לאחר מכן, שכתב פאפי קודם המכירה, **וְחתם** עם עד נוסף גם **אַאַשְׁקַלְתָּא** – על שטר מכירת הקרקע באונס שנכתב לאחר מכן.

אָמַר רַב הוּנָא, מַאן דְּחָתִים אַמּוֹדְעָא שַׁפִּיר חָתִים – מי שחתם על שטר המודעא, כראוי חתם, שהרי נכתב קודם המכירה באונס וביטלו, **וּמַאן דְּחָתִים אַאַשְׁקַלְתָּא שַׁפִּיר חָתִים** – ומי שחתם על שטר המכירה, גם כן חתם כראוי. והבינה הגמרא שכוונת רב הונא שגם המודעא וגם המכירה חלו, ולכן שואלת הגמרא: **מַה נַּפְשָׁךְ, אִי** חלה **הַמּוֹדְעָא,** הרי **שלֹּא** חלה **הַאַשְׁקַלְתָּא** – המכירה, **וְאִי** חלה **הַאַשְׁקַלְתָּא,** הרי זה מוכיח **שלֹּא** חלה **הַמּוֹדְעָא.**

מבארת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** רב הונא, **אִי לַאו** שהיה פאפי מוסר **מוֹדָעָא,** היה הדין **דְּמַאן דְּחָתִים אַאַשְׁקַלְתָּא שַׁפִּיר חָתִים,** כלומר, שחלה המכירה אף שנעשית באונס, **וְרַב הוּנָא לְטַעְמֵיהּ** – לשיטתו, **דְּאָמַר רַב הוּנָא** (מז:) אם **תַּלְיוּהוּ וְזָבֵין** עד שמכר מתוך אונסו, **זְבִינֵיהּ זְבִינֵי,** משום שאגב אונסו וקבלת המעות נתרצה למוכרו. ומשמע מדבריו שעתה שמסר פאפי מודעא, לא חלה המכירה, אף שאותם עדים שחתמו על המודעא חתמו על שטר המכירה, כמו במעשה של פאפי.

מקשה הגמרא: **אֵינִי** – האם אכן כך היא ההלכה, **וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן,** והלכה כדבריו, **הָעֵדִים** שֶׁחתמו על שטר הלואה, ואחר כך **אָמְרוּ** שבאמת לא היתה הלואה בפניהם, אלא **'אֲמָנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ'** – היה זה שטר שנכתב לפני ההלואה, והאמין הלוה למלוה שלא יתבענו אלא אם ילוה לו באמת, ולדבריהם השטר פסול,

---

אגרות קודש

ב"ה, י"ט תשרי, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי"א תשרי, בו שואל באם להמשיך הלימוד בכולל, כיון שאין הסתדרות אחרת.

בענין כגון דא יש להזהר, שלא יעשה הענין רגילות דהעדר פעולה בהנוגע להסתדרות, שהרי הגוף נוטה להשיטה דשב ואל תעשה, ועליו להתבונן על הסתדרות יציבה, ויתייעץ עם אותם המכירים אותו ומכירים תנאי המקום בהנוגע לחשש זה, ובהתאם לזה יעשה.

לפלא שאינו מזכיר דבר ע"ד הוספה בלימוד החסידות לעצמו וכן לזולתו, והרי הפצת המעינות חוצה דרישת והכרח השעה היא.

בברכה לבשו"ט.

מפני קדושת המועד לא בא כ"ק אדמו"ר שליט"א על החתום, והנני חותם בשמו,

המזכיר

אֵין נֶאֱמָנִים לפסול את השטר, והטעם מבואר בכתובות (יח: יט.), שכיון שחתמו על השטר הרי זה כאילו העידו על כך בבית דין, ועתה שאומרים שהוא פסול הרי הם מכחישים את עדותם הראשונה, ועדים שהעידו בבית דין אינם יכולים לחזור בהם. ועוד, שאסור לכתוב שטר אמנה, כיון שחותמים בו על שקר, שהרי באמת לא הלוהו, ואין אדם נאמן לומר על עצמו שעשה מעשה רשע. וכן אם חתמו עדים על שטר מכירה, ואחר כך אמרו העדים **'מוֹדָעָא הָיוּ דְּבָרֵינוּ'** – המוכר מסר מודעא לפנינו קודם כתיבת השטר שהוא מוכר מחמת אונס, והראה לנו את אונסו, **אֵין נֶאֱמָנִין** לבטל את שטר המכירה, שאינם נאמנים לחזור בהם מעדותם. וכיון שחתם רבה בר בר חנה על שטר המכירה, כיצד הועיל שטר המודעא לבטלו.

מתרצת הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** – דברים אלו, שאין העדים נאמנים לומר מודעא היו דברינו, נאמרו רק כשאמרו כן **עַל פֶּה**, משום **דְּלֵא אָתֵי עַל פֶּה, וּמַרְעָא לִשְׁטָרָא** – אין עדות שבעל פה יכולה לבוא ולבטל את השטר שחתמו עליו קודם לכן, כיון שעדותם שבשטר נחשבת כעדות שנחקרה בבית דין, **אֲבָל** אם העדים חתמו על המודעא **בִּשְׁטָרָא** לפני המכירה, **אָתֵי שְׁטָרָא וּמַרְעָא לִשְׁטָרָא** – בא שטר המודעא ומבטל את שטר המכירה שחתמו עליו אחר כך, ולכן אף שחתם רבה בר בר חנה על שטר המכירה, הועיל שטר המודעא שחתם עליו תחלה לבטל את שטר המכירה המאוחר.

הגמרא מביאה מחלוקת בדין זה שאמר רב נחמן: **גּוּפָא, אָמַר רַב נַחְמָן,** עדים שחתמו על שטר הלואה, ואחר כך אמרו **'אֲמָנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ'** – באמת לא היה מעשה הלואה, אלא האמין הלוה למלוה שלא יתבענו בשטר קודם שילוונו, **אֵין נֶאֱמָנִין,** וכן אם חתמו על שטר מכירה, ואחר כך אמרו **'מוֹדָעָא הָיוּ דְּבָרֵינוּ'** – המוכר מסר מודעא לפנינו קודם כתיבת השטר שהוא אנוס במקח זה, ורצונו לבטלו, **אֵין נֶאֱמָנִין** לבטל את המכירה, שאינם יכולים לחזור בהם מעדותם, ובשטר אמנה יש טעם נוסף, שזהו מעשה רשע, ואין אדם מרשיע את עצמו.

וּמַר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר, אמירת העדים שהשטר היה אמנה או מודעא אינה נחשבת כחזרה מעדותם הראשונה, אלא הם מוסיפים עליה פרט שלא היה ידוע, ולכן הדין הוא שרק אם אמרו העדים **אֲמָנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ, אֵין נֶאֱמָנִין,** אך אם אמרו **מוֹדָעָא הָיוּ דְּבָרֵינוּ, נֶאֱמָנִין. וּמַאי טַעְמָא, שֶׁזֶּה** – שטר המכירה שעליו נמסרה המודעא **נִיתָּן לִיכָּתֵב** כדי להציל את האנוס מאונסו על ידי שיכתוב לו שטר על הקרקע שהוא רוצה, וכיון שאינם אומרים על עצמם שעשו מעשה רשע, נאמנים. **וְזֶה** – שטר אמנה **לֹא נִיתָּן לִיכָּתֵב,** כיון שכתוב בשטר שחייב לו ובאמת אינו חייב, ונמצא שמעידים שחתמו על דבר שקר, ואין אדם נאמן לומר על עצמו שעשה מעשה רשע. שנינו במשנה: **וְלֹא לְאִישׁ חֲזָקָה בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ וְכוּ'.** מקשה הגמרא: מדוע צריכה המשנה לומר זאת, **פְּשִׁיטָא** שאכילת פירות קרקע אשתו אינה מורה על בעלותו בקרקע, שהרי **בֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ לְפֵירָא** – כיון שיש לו זכות לאכול פירות נכסי מלוג, בתקנת חכמים, **פֵּירָא הוּא דְּקָאָכֵיל** – את הפירות שתקנו לו חכמים הוא אוכל, ואין באכילתו ראיה לבעלותו על הקרקע, ולכן אינה צריכה למחות בו, כיון שכולם יודעים שמחמת שמגיע לו פירות ירד לקרקע.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרכה המשנה לומר זאת, אלא באופן **דְּכָתַב לָהּ** הבעל, **דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בִּנְכָסַיִךְ,** שמוותר על הזכות לאכול פירות נכסיה, ועל אף שאין לו זכות בפירות, אין אשה רגילה למחות בבעלה כשאוכל פירות נכסיה, אף כשאין מגיעים לו על פי דין, כיון שזן אותה, ולכן אין באכילתו את הפירות משום חזקה בקרקע.

מקשה הגמרא: **וְכִי כָּתַב לָהּ** דין ודברים אין לי בנכסייך, **מַאי הָוֵי** – מה בכך, הרי עדיין זכאי לאכול פירות נכסיה, ומביאה ראיה מברייתא, **וְהָתַנְיָא, הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ** שהוא שותף עמו, אחת משלש לשונות אלו, **דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עַל שָׂדֶה זוֹ, וְאֵין לִי עֵסֶק בָּהּ, וְיָדֵי מְסוּלָקוֹת מִמֶּנָּה, לֹא אָמַר כְּלוּם,** משום שאין זה לשון מתנה, ועל כרחו נשארת שלו, עד שיאמר בלשון מתנה או מכירה כראוי, או שיפקירה.

מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי לָהּ דְּבֵי** – בני בית מדרשו של **רַבִּי יַנַּאי, מַתְנִיתִין** שהעמדנוה שכשכותב לה דין ודברים אין לי בנכסייך מועילה כתיבתו, ואין לו זכות לאכול פירות נכסיה, מדובר **בְּכוֹתֵב לָהּ** לשון זו **וְעוֹדָהּ אֲרוּסָה,** שעדיין לא זכה בפירות נכסיה, **וְכִדְרַב כַּהֲנָא,** שאי אפשר לכוף אותו לזכות בזה, **דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא,**

אגרות קודש

ב"ה, ל' תשרי, תש"כ
ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב"ד בכפר חב"ד ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם מכ"ד תשרי הנכתב ע"י הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה אברהם מרדכי שמואל שי' לידר, ובודאי ימלאו הפרטים החסרים במכתב זה, אם הנ"ל או מי משאר חברי צעירי אגודת חב"ד שמתפקידם הוא.

ויהי רצון שילכו הלוך והוסיף בכל פעולותיהם והרי נכתב המכתב ונשלח המענה ביומין זכאין דחדש תשרי הוא חדש השביעי, אשר כולו (ולא רק הימים טובים שבו) נקרא שביעי, וכפירוש רז"ל, מושבע בכל טוב, וידועים דברי רבותינו נשיאינו, אשר חדש כללי הוא לכל השנה, וממשיכים עניניו בכל ימות השנה.

וכן יהי' בעניניהם של צעירי אגודת חב"ד הכללים והפרטים, להמשיך מהברכה והטובה דחדש זה על הימים הבע"ל מתוך שמחה וטוב לבב, ולהוסיף בפעולות טובות, וגם על הזולת להשפיע בזה.

לפלא אפילו על קס"ד דכרטיסי כניסה בתשלום להתועדויות (אפילו יהי' מינימלי), ובפרט בכחב"ד.

בברכה לבשו"ט מהצלחה בעבוה"ק.

רש"י

אין נאמנים — לא מבעיא אם כתב ידן יוצא ממקום אחר, דלא מהימני לעקרו, דלאו "הפה שאסר הוא הפה שהתיר" איכא. אלא אפילו הן עצמם מקיימים אותו, ואומרים: חתמנו, אבל אמנה היו דברינו — אין נאמנים. דמאחר שהודו שבכשרות נכתב — הרי חתימת השטר כאילו העידו בבית דין כל מה שכתוב בשטר שהלוהו מלוה ללוה, וכיון שהגיד — שוב אינו חוזר ומגיד, כדאמרינן בכתובות בפרק "האשה שנתארמלה" (יח, ב), אמר ליה רבא: כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. וכי תימא הני מילי על פה, אבל בשטר לא — הא אמר ריש לקיש: עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן בבית דין. והכי נמי מפרש התם, דטעמא דרב נחמן משום דעקר ליה לשטרא. דבעא מיניה רבא מרב נחמן: "תנאי היו דברינו" מהו? מודעא ואמנה טעמא מאי אין נאמנים — דקמעקר ליה לשטרא וכו'. ועוד יש טעם אחר גבי "אמנה היו דברינו" אמאי אין נאמנים — כדאמר נמי התם, אמר רב: האומר שטר אמנה הוא זה — אינו נאמן. ואמרינן: דקאמר מאן? אילימא דקאמר לוה כו' עד אלא דקאמרי עדים. אי דכתב ידם יוצא ממקום אחר — פשיטא דלא מהימני, ואי דאין כתב ידן יוצא ממקום אחר — אמאי לא מהימני? והא איכא למימר הפה שאסר הוא הפה שהתיר, דאי בעו אמרו "לא חתמנו" ומסקינן, אמר רב אשי: לעולם דאמרי עדים, ודאין כתב ידן יוצא ממקום אחר. ודקאמרת אמאי לא מהימני — כדרב כהנא, דאמר רב כהנא: אסור לאדם שישהה שטר אמנה בתוך ביתו, משום שנאמר "אל תשכן באהלך עולה". וכיון דעולה היא — עדים אעולה לא חתמי, וכי אמר "חתמתי" — אינו נאמן, דאין אדם נאמן בעדות כשמשים עצמו רשע בעדות זו, כדאמר התם. **מודעא היו דברינו** — אם שטר מכר הוא, ואמרו עדים החתומים בו: המוכר מסר מודעא בפנינו, והראינו אנסו, והכרנו בו — אין נאמנין. דתרוייהו מודו דשטרא מעליא הוא, ועכשיו באין לבטלו על ידי עדות מודעא, וקרוי זה חוזר ומגיד, וכיון שהגיד עדות שבשטר — אינו חוזר ומגיד לבטלו. והכי נמי, אמאי ביטל רב הונא האשקלתא בשביל המודעא? שהרי רבה בר בר חנה הוא העד שאומר "מודעא היו דברינו", ואינו נאמן **ומשני: הני מילי** — דאין נאמנין — על פה, שמעידין עכשיו "מודעא היו דברינו" ובאים לבטל עדות שבשטר, שנעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין משעה שנכתב ונחתם, ואין עדות אחרון מבטל את הראשון. דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד — לא אתא על פה דהשתא ומרע לשטרא דקדים. אבל בשטרא, שנכתב המודעא בשטר וחתמו עליה העדים, כי הך דרבה בר בר חנה שקדמה לאשקלתא — אתי שטרא דמודעא דקדים, ומרע לשטרא דאשקלתא דבתריה. **ומר בר רב אשי אמר אמנה היו דברינו אין נאמנים** — כדמפרש לקמיה: שלא ניתן ליכתב, כדפרישית לעיל, משום דכתיב "אל תשכן באהלך עולה", ועדים אעולה לא חתמי. וכשמעיד חתמתי — אינו נאמן, דאין אדם משים עצמו רשע. והלכך, אפילו אין כתב ידן יוצא ממקום אחר — אין נאמנין, דאין נאמן לעשות עצמו רשע. אבל לעקירת שטר — לא חייש מר בר רב אשי, דאם כן גבי מודעא אמאי נאמנים? **מודעא היו דברינו נאמנים** — שהרי ניתן ליכתב, דמצוה קעבדי, כדי להציל האנוס מאנסו. ואפילו כתב ידן יוצא ממקום אחר — נאמנים, דאין זה חוזר ומגיד, אלא מילתא אחריתי קמסהדי, כדאמרינן נמי התם: "חתמנו, אבל תנאי היו דברינו ולא נתקיים התנאי" דמילתא אחריתי היא, ונאמנים. שעל השטר מעידין שכשר, וגם מעידים שאין חייב לו כלום. והיכי דמי חוזר ומגיד — כדתנן התם: "פסולים היינו", "אנוסין היינו", "קטנים היינו", אם כתב ידן יוצא ממקום אחר — אין נאמנים, שהרי פוסלין את השטר לגמרי, דקאמרי בפסלות נחתם — הוא דפסלינן לעדותם משום חוזר ומגיד. **אין לאיש חזקה בנכסי אשתו** — שאם החזיק בנכסי מלוג של אשתו, שנפלו לה מבית אביה בירושה, שלש שנים — אינה חזקה, לומר "מאשתי לקחתיה ואבדתי שטרי", דאין דרך אשה למחות על בעלה כשמחזיק בנכסיה ואוכל את הפירות, מאחר שזן אותה. **פשיטא** — דאין יכול לטענן "לקוח הוא בידי". **דכיון דאית ליה פירא** — בתקנת חכמים, שתקנו פירות של נכסי אשה לבעל תחת פרקונה — אותן פירי הוא דקאכיל, ואין לו בגוף הקרקע כלום, ואין צריכה למחות, שהכל יודעין שבתורת פירות ירד לקרקע זו. ולא דמי למשכנתא דסורא, דאמרן דצריך למחות בסוף כל שלש, דהתם היינו טעמא — שמא לסוף זמן מרובה לא יהו עדים זכורים שבתורת משכון באה לידו, ויכול לטענן "לקוח הוא בידי". אבל נכסי אשה לבעלה — כל העולם יודעין שפירות יש לו בקרקע אשתו, ולא תהיה לו חזקה בחייה. **דין ודברים אין לי** — כלומר: לא יהא לי. ואפילו הכי אין לאיש חזקה, דאין אשתו מקפדת אם יאכל הפירות שלא בדין. **לא אמר כלום** — דאין זה לשון מתנה כשאמר: לא יהא לי חלק בשלי — דעל כרחו הרי הוא שלו, עד שיאמר לחבירו "שדי נתונה לך", "שדי מכורה לך", "שדי מופקרת לכל מי שירצה". **מתניתין נכותב לה** — "דין ודברים אין לי בנכסייך". **בעודה ארוסה** — דהיינו קודם שיזכה בנכסי אשתו, דאינו זוכה בפירות עד שעת נשואין. וכדמסיק ואזיל, דבירושות הבאות לאדם בתקנת חכמים יכול לעקרן, אם מתנה עליה קודם הזמן בעוד שלא באו לידו, ואומר: לא יהא לי חלק באותו ממון העתיד לבא לי בתקנת חכמים, דאין מזכין לו לאדם בעל כרחו. **וכדרב כהנא** — הוא דמועיל תנאי דאדם

נחלה

תוספות

אבל כשאומר שהשטר נכתב ונמסר כהלכתו — אין נאמן לומר "מודעא ואמנה היו דברינו" במיגו דמזוייף. ולא דמי ל"קטנים ואנוסים היינו" דמתניתין בפרק שני דכתובות (יח, ב), דאין מודין כלל שהשטר נכתב כדין, שאומרים שאנוסים וקטנים ופסולים היו, ולא נכתב מעולם כדין — הלכך, מיגו מהני, דלא שייך כאן לומר לא אתי על פה ומרע לשטרא, שהרי אינן מודים שהיה שטר כדין. והא דאית ליה בפרק שני דכתובות (יט, א) דנאמן לומר "פרוע הוא" במיגו דמזוייף — התם נמי לא מרע לשטרא כלל. ורב הונא דקאמר התם מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו — סבר דאפילו "פרוע הוא" אינו נאמן לומר במיגו, אף על גב דלא מרע לשטרא אלא אם כן טוען מזוייף. ואם תאמר: כיון דרב נחמן מודה דאין נאמן לומר שהוא שטר אמנה ומודעא, מאי קאמר ליה לרב הונא דאמר אין צריך לקיימו: גנובא גנבי למה לך? אי סבירא לך כרבי מאיר — אימא הלכה כרבי מאיר? דלמא רב הונא נמי אאמנה ומודעא קאמר דאין צריך לקיימו, דמודה ביה רב נחמן ויש לומר: דרב הונא אפילו אטענת פרוע קאמר דאין צריך לקיימו, מדלא מפליג מידי. והשתא לרב נחמן, אפילו לרבנן דפליגי ארבי מאיר התם באמנה ומודעא — מודו. וההיא ברייתא דתניא פרק "מי שמת" (בבא בתרא קנד, ב): האומר דשטר אמנה הוא זה אינו נאמן, ובעי לאוקומה בפלוגתא דרבי מאיר ורבנן — רב בר רב אשי אמר מודעא היו דברינו נאמנין — דלא דמי לחחזרין ומגידין, שאינם אלא מוסיפין על עדותם. אף על גב דכשכתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין, ולא אמרינן דמוסיפין על עדותן הן, מכל מקום כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר — נאמנין במיגו, הואיל ואין חחזרין לגמרי מעדותם. **דכתב** לה דין ודברים אין לי בנכסייך — וצריך לומר דבדכתב לה נמי "ובפירותיך", כדתנן ב"הכותב" (כתובות פג, א). דאי לא כתב לה אלא "בנכסייך" — אכתי אוכל פירות, ולא מהני "בנכסייך" אלא שאם מכרה ונתנה קיים. **בכתב** לה בעודה ארוסה — והוי מצי למימר שכתב לה בלשון טוב, אי נמי שנתנו לה על מנת שאין לבעלה רשות בה, או שנתן לה בעלה, דאמר לקמן: קנתה, ואין הבעל אוכל פירות. **וכדרב** כהנא — תימה: דמאי מייתי ראיה מדרב כהנא? אי דמייתי דמהני לשון "דין ודברים" אף על פי שהוא לשון גרוע — דלמא כל הנהו דמייתי מיירי בלשון טוב ועוד: ד"אי אפשי" דמייתי הוא לשון טוב, כדמוכח בפרק בתרא דכריתות (כד, א) ויש מפרשים: מדקאמרינן "נחלה הבאה לו לאדם" דוקא, ולא "הבאה לו כבר" — מכלל דבלשון גרוע מיירי. דאי בלשון טוב — אפילו "באה לו כבר" נמי, למה לא יוכל להתנות עליה? ולרבינו יצחק נראה דמייתי ראיה, דאף על גב דקיימא לן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — מכל מקום יכול להסתלק מדבר שלא בא לעולם. ואם תאמר: בלא רב כהנא מצי מייתי דמדבר שלא בא לעולם יכול להסתלק, מידי דהוה אשאר כסות ועונה (בבא בתרא קכו, ב) דאמר רבי יהודה: בדבר שבממון תנאו קיים. ואפילו רבי מאיר לא פליג אלא משום דקסבר: מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ויש לומר: שאני התם, שעושה תנאי גמור. אבל הכא מיירי שאינו אומר דרך תנאי, אלא שאומר "דין ודברים אין לי בנכסייך". ועוד, דהכא שאומר מעצמו ואין האשה מבקשת ממנו — סלקא דעתך דהוי פוטור דמילי בעלמא, כדאמרינן ב"איזהו נשך" (בבא מציעא סו, א) דלאשה איבעי לה לאתנויי, ובעל קא מתני. ומייתי מדרב כהנא דבסילוק מועיל, ומייתי נמי כדרבא, כלומר באיזו נחלה מועיל התנאי — באותה שבאה לו על ידי תקנת חכמים כדרבא. אבל בנחלה דאורייתא, כגון "דין ודברים אין לי בירושת אבי" — לא יועיל כלום. ודרב הונא מייתי דטעמא דיכול להסתלק — משום דכיון דלטובתו תקנו יכול לומר "איני חפץ באותה טובה", אבל בלשון דין ודברים — לא צריך לאיתויי ראיה, דסברא הוא דהיכא דלא בא לידו דשייך לשון דין ודברים, כמו בעלמא לישנא מעליא. והוא דאיצטריך לכדרב כהנא — לאו משום דרבי ינאי איצטריך, דאיהו סבירא ליה ב"האשה רבה" (יבמות צג, א)

אֵין נֶאֱמָנִים, "מוֹדָעָא הָיוּ דְּבָרֵינוּ" - אֵין נֶאֱמָנִין! - הָנֵי מִילֵּי עַל פֶּה, דְּלָא אָתֵי עַל פֶּה וּמַרְעָא לִשְׁטָרָא, אֲבָל בִּשְׁטָרָא - אָתֵי שְׁטָרָא וּמַרְעָא לִשְׁטָרָא. גּוּפָא, אָמַר רַב נַחְמָן: "אֲמָנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ" - אֵין נֶאֱמָנִין, "מוֹדָעָא הָיוּ דְּבָרֵינוּ" - אֵין נֶאֱמָנִין; וּמַר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר: "אֲמָנָה הָיוּ דְּבָרֵינוּ" - אֵין נֶאֱמָנִין, "מוֹדָעָא הָיוּ דְּבָרֵינוּ" - נֶאֱמָנִין, מַאי טַעְמָא? שֶׁזֶּה נִיתָּן לִיכָּתֵב, וְזֶה לֹא נִיתָּן לִיכָּתֵב. "וְלֹא לָאִישׁ חֲזָקָה בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ" וְכוּ'. פְּשִׁיטָא, כֵּיוָן דְּאִית לֵיהּ לְפֵירָא - פֵּירָא הוּא דְּקָאֲכִיל! - לָא צְרִיכָא, דְּכָתַב לָהּ: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בִּנְכָסַיִךְ. - וְכִי כָּתַב לָהּ מַאי הָוֵי? וְהָתַנְיָא, הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ: "דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עַל שָׂדֶה זוֹ", וְ"אֵין לִי עֵסֶק בָּהּ", וְ"יָדֵי מְסוּלָקוֹת מִמֶּנָּה" - לֹא אָמַר כְּלוּם! אֲמָרִי לָהּ דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: מַתְנִיתִין - בְּכוֹתֵב לָהּ וְעוֹדָהּ אֲרוּסָה. וְכִדְרַב כָּהֲנָא, דְּאָמַר רַב כָּהֲנָא:

נחלה

נחמן הוי מוקי לה כדברי הכל. **מר** דלא דמי לחחזרין ומגידין, שאינם אלא מוסיפין על עדותם. אף על גב דכשכתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמנין, ולא אמרינן דמוסיפין על עדותן הן, מכל מקום כשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר — נאמנין במיגו, הואיל ואין חחזרין לגמרי מעדותם. **דכתב** לה דין ודברים אין לי בנכסייך — וצריך לומר דבדכתב לה נמי "ובפירותיך", כדתנן ב"הכותב" (כתובות פג, א). דאי לא כתב לה אלא "בנכסייך" — אכתי אוכל פירות, ולא מהני "בנכסייך" אלא שאם מכרה ונתנה קיים. **בכתב** לה בעודה ארוסה — והוי מצי למימר שכתב לה בלשון טוב, אי נמי שנתנו לה על מנת שאין לבעלה רשות בה, או שנתן לה בעלה, דאמר לקמן: קנתה, ואין הבעל אוכל פירות. **וכדרב** כהנא — תימה: דמאי מייתי ראיה מדרב כהנא? אי דמייתי דמהני לשון "דין ודברים" אף על פי שהוא לשון גרוע — דלמא כל הנהו דמייתי מיירי בלשון טוב ועוד: ד"אי אפשי" דמייתי הוא לשון טוב, כדמוכח בפרק בתרא דכריתות (כד, א) ויש מפרשים: מדקאמרינן "נחלה הבאה לו לאדם" דוקא, ולא "הבאה לו כבר" — מכלל דבלשון גרוע מיירי. דאי בלשון טוב — אפילו "באה לו כבר" נמי, למה לא יוכל להתנות עליה? ולרבינו יצחק נראה דמייתי ראיה, דאף על גב דקיימא לן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — מכל מקום יכול להסתלק מדבר שלא בא לעולם. ואם תאמר: בלא רב כהנא מצי מייתי דמדבר שלא בא לעולם יכול להסתלק, מידי דהוה אשאר כסות ועונה (בבא בתרא קכו, ב) דאמר רבי יהודה: בדבר שבממון תנאו קיים. ואפילו רבי מאיר לא פליג אלא משום דקסבר: מתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל ויש לומר: שאני התם, שעושה תנאי גמור. אבל הכא מיירי שאינו אומר דרך תנאי, אלא שאומר "דין ודברים אין לי בנכסייך". ועוד, דהכא שאומר מעצמו ואין האשה מבקשת ממנו — סלקא דעתך דהוי פוטור דמילי בעלמא, כדאמרינן ב"איזהו נשך" (בבא מציעא סו, א) דלאשה איבעי לה לאתנויי, ובעל קא מתני. ומייתי מדרב כהנא דבסילוק מועיל, ומייתי נמי כדרבא, כלומר באיזו נחלה מועיל התנאי — באותה שבאה לו על ידי תקנת חכמים כדרבא. אבל בנחלה דאורייתא, כגון "דין ודברים אין לי בירושת אבי" — לא יועיל כלום. ודרב הונא מייתי דטעמא דיכול להסתלק — משום דכיון דלטובתו תקנו יכול לומר "איני חפץ באותה טובה", אבל בלשון דין ודברים — לא צריך לאיתויי ראיה, דסברא הוא דהיכא דלא בא לידו דשייך לשון דין ודברים, כמו בעלמא לישנא מעליא. והוא דאיצטריך לכדרב כהנא — לאו משום דרבי ינאי איצטריך, דאיהו סבירא ליה ב"האשה רבה" (יבמות צג, א)

דאדם

דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם. אלא משום דלדידן קיימא לן דאין אדם מקנה. ובמילתיה דרבא לחודיה לא סגי בלא רב כהנא, דמדרבא לא הוה שמעינן שיוכל להתנות בדבר שלא בא לעולם. דאף על גב דרבא קאי אמזונות שלא באו לעולם — התם אינו חידוש מאי שאין לה מזונות, דאטו יש לה ליטול מזונות בעל כרחה? דכשרוצה חוזרת בה. ולא קא משמע לן רב הונא אלא שיכולה להפקיע מעשה ידיה מבעלה. ואם תאמר: רב, דפסיק בפרק "הכותב" (כתובות פד, ב) כרבן שמעון בן גמליאל, דאמר: אם מתה — יירשנה, אפילו כתב לה "דין ודברים אין לי בנכסייך בחייך ובמותך". ולאו מטעמיה, דאיהו סבר ירושת הבעל דאורייתא, ורב סבר ירושת הבעל דרבנן, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה — מאי שנה דמפירות יכול להסתלק משום דהוו דרבנן? ויש לומר: דשאני ירושה דנפלה קמיה דבעל, דיורשי האשה כנכרים הם באותה ירושה לגבי בעל, ולכך אין יכול להסתלק. אבל הכא, מנכסי מלוג יכול להסתלק, שישארו ביד מי שהן עכשיו, דהיינו ביד האשה. ועוד מצינן למימר דלא עשו חיזוק אלא בדבר שיש לו שורש מן התורה, כגון ירושה, דאיכא ירושה דאורייתא. אבל בדבר דליכא כוותיה בדאורייתא — לא עבוד רבנן חיזוק. אי נמי, פירות דלא שכיחי — לא עבוד חיזוק, כדאמרינן בריש "אף על פי" (שם נו, ב) לכל יש כתובה ולא לכל יש פירות, דלא שכיחי כמו ירושה. דאין לך אשה שאין לה נכסי צאן ברזל שיירש הבעל, דאפילו במשיאים יתומה תנן (כתובות סז, א) לא יפחתו לה מחמשים זוז — הלכך ירושת צאן ברזל שכיח, ולא פלוג רבנן בירושת הבעל, דכל ירושות אין יכול להתנות. אבל פירות, דלא שכיחי, דאיכא טובא שאין להם נכסי מלוג — לא עשו חיזוק.

יכולה אשה שתאמר לבעלה כו' — פירש בקונטרס: וכי קאמר נמי: איני מקבל פרקונה ואיני חרשת בפירות נכסי מלוג שלה שתקנו לי — דמועיל התנאי בעודה ארוסה, שעדיין לא זכה בקרקעותיה לפירות. וקצת היה נראה לרבינו שמשון בן אברהם להביא ראיה לדבריו, מדתניא פרק "נערה שנתפתתה" (כתובות מז, ב): תקנו פרקונה תחת פירות — שמע מינה דפירי עיקר. ויכול לומר כן, דהא בפרק "אף על פי" (שם נח, ב) פריך אמילתא דרב הונא דהכא מהא דקתני תקנו מזונות תחת מעשה ידיה, ומשני: אימא תקנו מעשה ידיה תחת מזונות. ומכל מקום אומר רבינו שמשון בן אברהם: דאי אפשר לומר כן, דאדרבה פרקונה עיקר, כמו שמדקדק רבינו יצחק בכתובות פרק "נערה" (מז, ב), דאמר: מאי "לפיכך בעל אוכל פירות", מהו דתימא מיכל לא ניכלינהו אנוהי נינהו, קא משמע לן דהא עדיפא, דזימנין דלא מלו ופריק לה מדידיה. וקאמר נמי התם לעיל: בשלמא בעל תקינו ליה רבנן פירות, דאי אישתבאי הויא ליה איבה, ומימנע ולא פריק — משמע דלטובת האשה נתקן. בירושלמי פרק "נערה" קאמר בהדיא, אהא דתנן: נשאת יתר עליו הבעל שאוכל פירות בחייה — בעל שאמר "אי אפשי לאכול ולא לפרוק" אין שומעין לו. והא דתנן: פרקונה תחת פירות, אף על גב דפרקונה עיקר — לא תני הכא אלא לאשמועינן שלא תוכל האשה לומר "איני נפדית ואיני נותנת פירות", ואף על גב דלטובתה נתקן, שלא תטמע בין הגויים. ועוד, דלא דמי למזונות שיכולה לומר "איני ניזונת ואיני עושה", דהתם לא מפקעת תקנת מעשה ידיה, שאם אינה עושה ואינה ניזונת היום — למחר תעשה ותהא ניזונת. אבל אם אמרה "איני נפדית ואיני נותנת פירות" — הרי מפקעת לגמרי תקנת פירות, דפירות של כל ימיה הם תחת פרקונה. אי נמי, שאני פירות משום דידו כידה, שהוא זוכה בגוף הקרקע, אבל מעשה ידיה — היאך יזכה בהן? שאינן בעין, דלא שייך למימר שיזכה בגוף הידים. וכענין זה מצינו דריש לקיש דפליג ארב הונא בפרק "אף על פי", וסבר דמעשה ידיה עיקר, ואינו מגיה הברייתא, אלא תני: תקנו מזונות תחת מעשה ידיה כדקתני — אפילו הכי אומר רבינו תם: דאין הבעל יכול לומר לה היכא דלא ספקה "צאי מעשה ידיך למזונותיך". כדמוכח בהדיא בפרק קמא דגיטין (יב, א) ובריש "המדיר" (כתובות ע, א), דפריך: אי דלא ספקה — הדרא קושיא לדוכתה, כיון דמשעבד לה היכי מצי מדיר לה? **הכי** גרס בפירוש רבינו חננאל; ואחת שהכניס לה שום משלו — והכי פירושו: אחת שכתב לה בכתובה — במנה ומאתים. ובמה שאדם נותן משלו שייך לשון כתיבה, ולא לשון יחוד, כגון הכותב כל נכסיו לבניו. ואחת שיחד לה בכתובתה — תחת הנדוניא שהביאה מבית אביה. כי נדוניא נמי נקראת כתובה, דבפרק "נערה שנתפתתה" (שם מז, ב) קתני: קבורתה תחת כתובתה, דהיינו תחת נדוניתה, דתחת מנה מאתים לא קאמרינן, דבסוף ההוא פירקא (נג, א) קאמרינן דארוסה (אית) לה קבורה. ואחת שהכניס לה שום משלו — ששם לה שדה כנגד תוספת שהוסיף לה משלו על מנה ומאתים. ושלשה עניני ממון אלו כותבין בכתובה בסדר זה: תחלה מנה ומאתים, ואחר כך נדוניא שמביאה עמה "דהנעלת ליה", ואחר כך "רצבי חתן והוסיף לה מדיליה" כו'. ובקונטרס לא פירש כן.

נחלה הבאה לו — העתידה לבא לו, כגון נחלה דרבנן, כדמפרש לקמן — אדם יכול להתנות עליה קודם שתבא שלא יירשנה, כגון דקאמר "דין ודברים אין לי על אותה נחלה העתידה לבא לי", כלומר, לא יהא לי דין ודברים. **וכדרבא** — כלומר, ובאיזו נחלה מועיל התנאי — בנחלה הבאה לו בתקנת חכמים, כדרבא, אבל בנחלה דאורייתא, כגון "דין ודברים אין לי בירושת אבי כשימות" — לא יועיל התנאי, דבעל כרחו שלו יהא, אלא אם כן יתננה לאחרים בלשון מתנה. **אי אפשי בתקנת חכמים** — שעשו להנאתי. **כגון זאת** — דלקמן, דמדרבנן היא. **שומעין לו** — דבעל כרחו דאיניש לא יזכוהו חכמים. שאם אינו חושש בטובה שעשו לו חכמים — לא ניתן לו בעל כרחו, שלדעתו תקונה חכמים. **מאי כגון זאת** — באיזו תקנת חכמים היו מדברים בבית המדרש, שעליה אמר רבא: כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים כגון זאת התקנה שאנו מדברים בה, שומעין לו? **כדרב הונא אמר רב** — כלומר, מתקנת מזונות שהבעל נותן לאשה היו עסוקים בבית המדרש, והוא נוטל מלאכת ידיה תחתיהן. ועל זה אמר רבא: כגון זאת התקנה שתקנו חכמים מזונות האשה לטובתה, אם אומרת: אי אפשי בתקנת חכמים בזו התקנה שתקנו לטובתי, דהא לדידי אינה טובה, דמלאכת ידי עדיף על מזונותי, אזון משלי ואעשה מלאכה לעצמי — שומעין לה. ואתא לאשמועינן כרב הונא אמר רב, שיכולה אשה לומר לבעלה "איני ניזונת משלך ואיני עושה מלאכה לך כי אם לעצמי", כדמפרש טעמא בכתובות (נח, ב), קסבר: מזוני עיקר. כלומר, תחלה תקנו עיקר מזונות לאשה מן הבעל בעל כרחו, בין תעשה בין לא תעשה. ואחר כך תקנו מלאכה תחת מזונות, שלא תהיה לה איבה. וכיון דלטובתה נתכוונו, לתקן לה מזונות תחלה, והיא עוקרת, לומר: איני חפיצה בתקנה זו, איני חוששת למזונותיו — הרשות בידה. וכיון דעקרה תקנת המזונות — גם תקנת מלאכת ידיה לבעלה בטלה ממילא, דכיון דמזונות אין לה — גם הבעל לא יטול מלאכת ידיה. והיינו נחלה הבאה לו לאדם לאחר מכאן — שהמזונות עתידים לבא בכל יום. והוא הדין לפירות של נכסי מלוג שתקנו חכמים לבעל פירותיה תחת פרקונה — כל שכן וכל שכן שאם אמר "איני מקבל עלי תקנת פרקונה ואיני חרשת בפירות נכסי מלוג שתקנו לי" — דמועיל התנאי בעודה ארוסה, שעדיין לא זכה בקרקעותיה לפירות. והיינו דאצטריך במתניתין למיתני דאין לאיש חזקה בנכסי אשתו לומר "לקוח הוא בידי". דאף על גב דכתב לה בעודה ארוסה שלא יטול כלום בפירותיה — אפילו הכי שתקה ולא מיחתה לבעלה, דמצי אמרה: נחת רוח עשיתי לבעלי ששתקתי, אבל מעולם לא מכרתי לו. **ומקשי גמרא הא ראיה יש** — דקתני מתניתין אין לאיש חזקה, שאין חזקה מועלת לו לקיים מקחו, אבל ראיית עדים או שטר — תועיל לו לקיים מכירתה, דאם מכרה לו אשתו נכסי מלוג שלה — קנה. **תימא נחת רוח עשיתי לבעלי** — שמכרתי לו, שלא יכעוס עלי, אבל לא היה בדעתי להקנותו דלא דמי לתליהודו וזבין דזביניה זביני, דאגב אונסיה גמר ומקני. אבל הכא, דליכא אונס כל כך — לא גמרה ואקנייה. **מי לא תנן** — דכי הך טענה יכולה אשה לטעון לאחרים שקנו מבעלה, וכל שכן שמכרה לבעלה עצמו. **לקח מן האיש** — מן הבעל. כל קרקעותיו משועבדים לכתובת אשתו, והיום ולמחר אם ימות או יגרשנה — תטרוף מלקוחות אם לא תמצא בני חורין, שכן כתב לה "כל נכסי אחראין וערבאין לכתובתיך", במסכת כתובות (נא, א). **וחזר** — זה הלוקח ולקח מן האשה. נתן לה דבר מועט, והקנתו לו, כדי שלא תטרוף ממנו חוב כתובתה. **מקחו בטל** — לא בטל בטל ממש, שכל זמן שיחיה הבעל — יאכל זה הלוקח את הפירות, שהרי המוכר מכר לו כל זמן שלא תתגרש האשה ולא יבא זמן גיבוי כתובתה. שהרי משנה זו בכל נכסים וקרקעות שיש לו לבעל מיירי, כדמוכח לקמן בסמוך, דאמרינן: למעוטי מאי? אילימא למעוטי שאר נכסים כו', ובכולן אי אתה יכול לומר מקחו בטל לגמרי, דאמר בפרק "האשה שנפלו לה נכסים" בסופה: דאי לא תימא הכי, סיפא דקתני לא יאמר אדם לאשתו: "הרי כתובתיך מונחת על השולחן אלא כל נכסי אחראין לכתובתיך" ואי בעי לזבוני הכי נמי לא מצי מזבין? בתמיה. משם אנו למדין שהמכר קיים, ואף על פי שמשועבדין לאשה. אלא דלהכי אהני שעבוד — שתוכל לטרוף מהן כשיגיע זמנה לגבות כתובתה. הלכך, האי מקחו בטל — אחזור ולקח מן האשה קאי, דהוי בטל לגמרי דהוא מקח, וכשתבא לגבות כתובתה — תטרוף ממנו, דמצי אמרה: נחת רוח עשיתי לבעלי, למכור לך קרקע המשועבד לי, ולא גמרתי בלבי להקנות לך. **ומשני: הא איתמר עלה** — דההיא דחזר ולקח מן האשה, אמר רבה בר רב הונא: לא נצרכה למיתני מקחו בטל היכא דחזר ולקח מן האשה, אלא באותן שלש שדות המשועבדות לה יותר משאר נכסים, ודעתה סמכא עילווייהו טפי, דהוי מקחן בטל, דודאי לא גמרה ואקנייה, אלא נחת רוח עשתה לבעלה. ולקמיה מפרש למעוטי מאי דלא ליהוי מקח בטל. **אחת שכתב לה בכתובתה** — כלומר, אחת מן השלש שדות הוא שדה ששיעבד לה בפירוש, והזכיר ההוא שדה בשטר הכתובה ששעבד לה, וסמכא דעתה עליה טפי משאר נכסים. מיהו, כל נכסיו נמי שעבד לה, שכך כתב לה "כל נכסי אחראין לכתובתיך", ומיהו לא הזכיר ולא סיים מכולם בפירוש בתוך שטר הכתובה כי אם זה לבדו.

נַחֲלָה הַבָּאָה לוֹ לְאָדָם מִמָּקוֹם אַחֵר - אָדָם מַתְּנֶה עָלֶיהָ שֶׁלֹּא יִרָּשֶׁנָּה; וְכִדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא: כָּל הָאוֹמֵר "אִי אֶפְשִׁי בְּתַקָּנַת חֲכָמִים כְּגוֹן זֹאת" - שׁוֹמְעִין לוֹ. מַאי "כְּגוֹן זֹאת"? כִּדְרַב הוּנָא אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: יְכוֹלָה אִשָּׁה שֶׁתֹּאמַר לְבַעְלָהּ "אֵינִי נִיזּוֹנֶת וְאֵינִי עוֹשָׂה". הָא רָאיָה יֵשׁ. תֵּימָא: נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי! מִי לָא תְּנַן: לָקַח מִן הָאִישׁ וְחָזַר וְלָקַח מִן הָאִשָּׁה - מִקְּחוֹ בָּטֵל, אַלְמָא אָמְרָה: נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי - הָכָא נַמִּי תֵּימָא: נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי! - הָא אִיתְּמַר עָלָהּ, אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא בְּאוֹתָן שָׁלֹשׁ שָׂדוֹת: אַחַת שֶׁכָּתַב לָהּ בִּכְתוּבָּתָהּ, אַחַת

נַחֲלָה הַבָּאָה – ירושה העתידה לבא **לוֹ לְאָדָם מִמָּקוֹם אַחֵר,** בתקנה דרבנן, כגון ירושת אשתו, **אָדָם מַתְנֶה עָלֶיהָ** קודם שזכה בה, **שֶׁלֹּא יִרָשֶׁנָּה,** על ידי שאומר דין ודברים אין לי על נחלה זו, שמתפרש שלא יהא לו דין ודברים בה. ומפרשת הגמרא: באיזה מין נחלה מדובר, **וְכַדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא, כָּל הָאוֹמֵר אִי אֶפְשִׁי** [–איני רוצה] **בְּתַקָּנַת חֲכָמִים** שתיקנו להנאתי **כְּגוֹן זֹאת** המבוארת להלן, **שׁוֹמְעִין לוֹ,** שבעל כרחו לא מזכים לו, ואם אינו חושש לטובת עצמו, אינו זוכה בעל כרחו, שרק לדעתו תיקנוה.

שואלת הגמרא: **מַאי כְּגוֹן זֹאת,** – באיזו תקנה עסקו בבית המדרש, שעליה נאמרו דברי רבא. עונה הגמרא: היו עסוקים במזונות שתיקנו חכמים לאשה, ותחתם תיקנו שיטול הבעל את מעשה ידיה, ועל כך אמר רבא, שבתקנה כגון זאת שתיקנו לטובתה, אם אומרת שאינה רוצה בה, שומעים לה, ובא להשמיענו שהלכה **כְּדְרַב הוּנָא אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, יְכוֹלָה אִשָּׁה שֶׁתֹּאמַר לְבַעְלָהּ, אֵינִי נִיזּוֹנֶת** על ידך, **וְאֵינִי עוֹשָׂה** את מעשי ידי לך, כמבואר הטעם בכתובות (נח:), שסובר שתיקנו חכמים שיזון את אשתו בין משתכרת במעשה ידיה ובין לא, וכנגד זה תיקנו לו מעשה ידיה, שאם עושה מלאכה ומשתכרת ממון, הבעל זוכה בזה, וכיון שתקנה זו עיקרה נתקנה לטובתה, הרשות בידה לומר שאינה חפצה בה ולעוקרה. והזכות לקבל מזונות מהבעל היא נחלה הבאה לאחר מכאן, כיון שבכל יום יש על הבעל חיוב חדש לזונה, וסירובה הוא לקבל את חיובו העתידי כלפיה. וכל שכן לגבי נכסי מלוג, שכל זמן שלא נשאה לא זכה בקרקעות לפירותיהן, יכול לומר איני פודה ואיני מקבל פירותיה. ובאופן זה צריכה משנתינו לומר שאין לאיש חזקה בנכסי אשתו, שעל אף שאין לו מן הדין פירות, אין לו חזקה, משום שיכולה לומר שעשתה נחת רוח לבעלה והניחתו לאכול פירות נכסיה, אך מעולם לא מכרתם לו.

מבואר במשנה, שחזקת שלש שנים אינה הוכחה לבעל בנכסי אשתו. מקשה הגמרא: **הָא** – משמע, **שְׁרָאָיָה** בעדים או בשטר, שאשתו מכרה לו את השדה, **יֵשׁ,** ואם יביא ראיה כזו, זוכה בשדה, וקשה, **תֵּימָא** – שהאשה תאמר, כלל לא התכוונתי למכור לו, אלא רק **נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי,** כדי שלא יכעוס עלי, **מִי לֹא תְּנַן** – וכי לא שנינו (גיטין נה:), **לָקַח** קרקע המשועבדת לאשה בכתובתה **מִן הָאִישׁ, וְחָזַר וְלָקַח** את אותה קרקע **מִן הָאִשָּׁה** בדמים מועטים, כדי שלא תגבה את הקרקע הזו בכתובתה, **מִקָּחוֹ** מהאשה **בָּטֵל,** ואם מת הבעל או גירשה, יכולה לגבות ממנו את הקרקע בכתובתה, **אַלְמָא** [–מוכח], **אָמְרָה** האשה, לא התכוונתי למוכרו, אלא רק **נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי, הָכָא נַמִּי** – גם כאן, כשמכרה לבעלה את נכסי המלוג שלה, **תֵּימָא** [–תאמר], **נַחַת רוּחַ עָשִׂיתִי לְבַעְלִי,** ומדוע משמע במשנה שהמקח חל.

מתרצת הגמרא: **הָא אִיתְּמַר עָלָהּ** – הרי נאמר בביאור משנה זו, **אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, לֹא נִצְרְכָה** המשנה לומר שלא חל המקח, **אֶלָּא בְּאוֹתָן שָׁלֹשׁ שָׁדוֹת** המבוארות להלן. **אַחַת** מג' השדות היא, שדה **שֶׁכָּתַב לָהּ בִּכְתוּבָּתָהּ** בפירוש שתשתעבד לכתובתה,

---

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד תשרי, תשכ"ב
ברוקלין.

ועד נשי כפר חב"ד
מיסודו ובהנהלתו של
כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע
ה' עליהן תחיינה

ברכה ושלום!

נעם לי לקבל מכתבן מערב חג הסוכות זמן שמחתנו מבשר טוב מפעולותיהן בקדש הפצת היהדות ועניני' בין נשי ובנות ישראל, ועל דבר החלטות הטובות בהנוגע לעתיד.

וידועים דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בנוגע לצדקה גשמיות, ומזה מובן גם כן בנוגע לצדקה רוחנית, אשר כשמחליטים לתת צדקה ולעזור לרעהו בהרחבה, אף שלכאורה אינו לפי האמצעים שישנם במזומן, הנה באותה שעה מייצרים מלמעלה מקור וצנור חדשים להמציא כל הענינים הדרושים למלאות החלטה הטובה.

ויהי רצון שגם הן בעבודתן תתנהגנה מתאים להאמור ז. א. להחליט לעבוד לא רק כפי האפשרי בהווה, אלא בהוספה על זה ובודאי יקויימו דברי צדיק דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר שתנתן להן היכולת המלאה להביא החלטתן בפועל.

וכנהוג בתוככי חסידים ובפרט בחסידי חב"ד לעשות בכל האמור מתוך שמחה וטוב לבב שמחה אמיתית.

בברכת הצלחה בעבודתן בקדש ולבשו"ט.

וְאַחַת, היא שדה **שֶׁיְּחֵד לָהּ** בעל פה, **בִּכְתוּבָּתָהּ** – שתגבה ממנה את כתובתה, בלי לכתוב בשטר הכתובה, ואף עליה סומכת דעתה יותר משאר שדותיו. **וְאַחַת,** היא שדה **שֶׁהִכְנִיסָהּ לוֹ שׁוּם מְשָׁלָּהּ** – שהכניסה אותה מבית אביה בשעת נישואין, ושמו את שויה וכתבוהו בשטר כתובתה, וקיבל עליו הבעל אחריותה, ונקראת נכסי צאן ברזל. ואף שאינה כתובה כשיעבוד לכתובתה יותר מאחרים, כיון שהכניסה אותה מבית אביה סומכת עליה לגבות ממנה כתובתה יותר משאר השדות.

ומסיים לבאר את תירוצו, **לְמַעוּטֵי מַאי** – מה ממעט רבה בר רב הונא באומרו שמדובר רק באחת משלשת שדות אלו, **אִילֵּימָא** – אם נאמר שבא **לְמַעוּטֵי שְׁאָר נְכָסִים** של הבעל, שאם מכרה את שיעבודה לזה שקנאן מבעלה, שלא תגבה ממנו בכתובתה, אין יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי. אי אפשר לומר כן, שהרי אם בשדות אלו, על אף שיש לה שייכות מיוחדת עמם, יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי, כדי שלא יהא לו איבה עמי, **כָּל שֶׁכֵּן** הוא **דְּהַוְיָא לֵיהּ אֵיבָה** – שיהיה לו שנאה עמה, אם לא תמכור את שיעבודה בשדות שאין לה שייכות מיוחדת עמם, משום **דְּאָמַר לָהּ** הבעל, שהסיבה שאינך מסכימה למכור את שיעבודך, משום **שֶׁעֵינַיִךְ נָתַתְּ בְּגֵירוּשִׁין וּבְמִיתָה,** ואת רוצה שיהיה לך ממה לגבות את כתובתך.

אֶלָּא ודאי שרבה בר רב הונא בא **לְמַעוּטֵי נְכָסֵי מְלוֹג,** שבהם אינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי, כיון ששלה הם, ויכולה לסרב למוכרם, ואם מכרם הבעל ואף היא מכרה, מקחה קיים. ואף במשנתינו שעוסקת בנכסי מלוג, אינה יכולה לומר שמכרה לבעלה משום חשש איבה, ואם יביא ראיה בעדים או בשטר שקנאם, מקחו קיים.

הגמרא מקשה עוד קושיא על מה שדייקנו במשנה, שאם יביא הבעל ראיה, בעדים או שטר, שהאשה מכרה לו את הנכסי מלוג, מקחו קיים: **הָאָמַר אֲמֵימַר, אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁמָּכְרוּ בְּנִכְסֵי מְלוֹג, לֹא עָשׂוּ וְלֹא כְּלוּם,** כלומר, שלא חל המקח כלל, ומדוע אמרנו שאם יביא הבעל ראיה שמכרה לו, מקחו קיים.

מתרצת הגמרא: **כִּי אִיתְּמַר דַּאֲמֵימַר** – דברי אמימר נאמרו, דווקא **הֵיכָא דְּזַבֵּין אִיהוּ וּמִית** – באופן שמכר הבעל את השדה, ומת, **אַתְיָא אִיהִי וּמַפְּקָא** – מגיעה האשה, ומוציאה את השדה מהלקוחות, **אִי נַמִּי** – וכן, **זַבְּנָה אִיהִי** – אם מכרה היא את השדה, **וּמֵתָה,** אף שכשמתה שוב אינו זכאי בפירות נכסיה, ויש מקום לומר שאינו יורשה, כיון שמכרה את חלקה מחיים, מכל מקום **אָתָא אִיהוּ וּמַפִּיק** – מגיע הבעל, ומוציא את השדה מהלקוחות, **בְּתַקַּנְתָּא דְּרַבָּנָן** – מחמת תקנת חכמים, **וְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, בְּאוּשָׁא** – כשהיתה הסנהדרין באושא **הִתְקִינוּ, שֶׁהָאִשָּׁה שֶׁמָּכְרָה בְּנִכְסֵי מְלוֹג** בחיי בעלה, **וּמֵתָה** בחיי בעלה, **הַבַּעַל מוֹצִיא** את הנכסים **מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת,** משום שהוא נחשב כלוקח ראשון, על אף שבחייה אין לו זכויות בגוף הקרקע. **אֲבָל הֵיכָא דְּזַבֵּינוּ תַּרְוַיְיהוּ לְעָלְמָא** – אך אם שניהם מכרו לאחר, הוא את הפירות והיא את הגוף, **אִי נַמִּי** – וכן, אם **זַבְּנָה אִיהִי לְדִידֵיהּ** – מכרה האשה לבעלה, **זְבִינָהּ זְבִינֵי** – ממכרה מכר, ואינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי, כיון שבנכסים שלה אינו מקפיד עליה אם אינה מוכרת. ומיושב הדיוק במשנתינו, שאם יביא הבעל ראיה שמכרה לו את נכסי המלוג שלה, מקחו קיים.

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה, אמור לתרץ, שבאמת כוונת אמימר ששניהם אינם יכולים למכור בנכסי מלוג, ולא קשה עליו ממשנתינו שמבואר שיכולה האשה למכור בנכסי מלוג, משום **דְּאָמַר דְּאָמַר** שאינם יכולים למכור, סובר **כְּרַבִּי אֶלְעָזָר,** ונחלקו עליו חכמים, כדלהלן, ומשנתינו כרבנן.

דְּתַנְיָא, הַמּוֹכֵר אֶת עֲבָדוֹ הכנעני לאחר, **וּפָסַק עִמּוֹ** – וסיכם עם הלוקח, **שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ** העבד עוד **שְׁלֹשִׁים יוֹם** אחר המכירה, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הָרִאשׁוֹן** – הבעלים הראשון, שמכרו, **יֶשְׁנוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם,** שאם היכה את העבד מכת מות, ומת העבד מחמת המכה, אם נשאר חי מעת לעת, אינו נהרג, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא** משועבד **תַּחְתָּיו,** ומתקיים בו הפסוק (שמות כא ב) 'וּמֵת תַּחַת' יָדוֹ', ונחשב לאדונו, **וְהַשֵּׁנִי** שקנאו, **אֵינוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם,** אלא הרי הוא כשאר אנשים, ואם הכהו מכת מות, אף אם מת אחר שנה מחמת המכה, הורגים אותו, **מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ** משועבד **תַּחְתָּיו,** ועבד כנעני דינו כישראל לכל דבריו. מפרשת הגמרא את שיטתו, **קָסָבַר** רבי מאיר, **שִׁקְנַיִן פֵּירוֹת** שיש לאדון הראשון בעבד, שעדיין שלו הוא לתשמישיו, **כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי** – נחשב כאילו גופו קנוי לו, ונחשב לאדונו לכל דבר, ואילו השני שאין לו קנין פירות, אינו נחשב לאדונו.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַשֵּׁנִי שקנאו עכשיו, **יֶשְׁנוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם,** שאם מתקיים מעת לעת אינו נהרג, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כַּסְפּוֹ,** ועליו אמרה תורה (שמות כא כא) 'לֹא יָקֻם, כִּי 'כַסְפּוֹ' הוּא', כיון שגופו קנוי לו, ואילו **הָרִאשׁוֹן** שמכרו, **אֵינוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם,** מחמת **שֶׁאֵינוֹ כַּסְפּוֹ.** מפרשת הגמרא את שיטתו, **קָסָבַר** רבי יהודה, **קִנְיַן פֵּירוֹת** שיש לאדון הראשון בעבד, **לַאו כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי** – אינו נחשב כאילו גופו קנוי לו, ולכן נחשב רק כעבדו של השני.

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר,

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט תשרי, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

... ומתאים להכרזה הנהוגה בליובאוויטש מלפנים בשילהי שמחת תורה - הנה מתחיל עתה הסדר - **ויעקב הלך לדרכו**. והרי קרוב לודאי שבהכרזה זו היתה הכוונה גם לסיום הענין: ויפגעו בו מלאכי אלקים (וכדרז"ל תנחומא ס"פ משפטים. זהר ח"ג רחצ, א. עיי"ש).

ולהאיר אשר במדרש תנחומא, שלגבי הזהר הרי זה נגלה דתורה, ובפרט ע"פ השייכות דמדרש תנחומא ומדרש ילמדנו, אשר כשמו כן הוא - לימוד הלכות, נתפרש הענין דויפגעו בו מלאכי אלקים - במלאכים, ובזהר, פנימיות התורה - על הקב"ה, ודו"ק.

בברכה לבשו"ט בכלל ובפרט

מ. שניאורסאהן

רש"י

ואחת שיחד לה בכתובתה — לא נכתב בתוך השטר, אלא לאחר נישואין ייחד לה אחת משדותיו, ועשאה אפותיקי לגבות ממנה כתובתה. ומיהו, כל שדותיו משועבדים לה בתוך שטר הכתובה, אלא על זה בוטחת יותר, הואיל ויחדו לה בפני עדים. **הכי גרסינן: ואחת שהכניסה לו שום משלה** — שדה שהכניסה לו מבית אביה, ושָׁמוּ אותו וכתבו שוויו בשטר הכתובה, שקבלו עליו הבעל בדמים. ודן נכסי צאן ברזל, שאם פחתו — פחתו לו, ואם הותירו — הותירו לו. וזהו שכותבים "ודא נדוניא דהנעלת ליה מבית אבוה כך וכך ממון סך הכל קיבל עליו החתן בכך וכך דינרין". וגם זה השדה משעבד לה עם שאר נכסיו של בעל, אלא שעל זה בוטחת יותר בשעבודו, הואיל ומבית אביה הכניסתו. ומשלש שדות הללו, אם חזר ולקח מן האשה — מקחו בטל, דאמרה: נחת רוח עשיתי לבעלי. והמתרץ עצמו מפרש והולך לסיים תירוץ שלו: למעוטי מאי, כלומר ולמעוטי מאי נקט שלש שדות הללו דהוי מקחו בטל, ולא שדה אחרת? אילימא למעוטי שאר נכסים וקרקעות של בעל המשועבדין לה, דאם חזר ולקח מן האשה ידה מקחו קיים ולא תאמר "נחת רוח עשיתי לבעלי", והכי קאמר רבה בר רב הונא: לא נצרכה כו', כלומר, אין משנה זו מדברת בשאר נכסים, אלא בהנך שלש שדות, דכיון דמשועבדין לה כל כך שהן מיוחדין לה — ודאי לא גמרה ואקנייה, אלא נחת רוח עשתה לבעלה. אבל בשאר שדות שאין משועבדין לה כל כך, שאין מיוחדים לה — ודאי גמרה ואקנייה, ולא מצית אמרה "נחת רוח עשיתי לבעלי", והוו מקחו קיים? **כל שכן** — דמצית אמרה "נחת רוח עשיתי לבעלי". **דהויא לה איבה** — אם לא תמכור לו ללוקח מבעלה, וכל שכן דהוי מקחו בטל, ותטרוף האשה ממנו כתובתה כשתתגרש או ימות בעלה. דאי לא כתבה ליה ללוקח — אמר לה בעלה: עיניך נתת בגירושין או במיתה, וסבורה את לגבות כתובתך כשאמות או אגרשך, ולכך אין את מנחת למכור מנכסי כלום. אבל בהנך שלש שדות — לא אמר לה בעל הכי, דמאחר שייחדם לה — דין הוא שתערער במכירתן. והלכך, רבותא הוא דקאמר: לא נצרכה האי דתני "מקחו בטל", לא מבעיא בשאר נכסים, דמילתא דפשיטא היא דמצית אמרה "נחת רוח עשיתי לבעלי" כדי שלא יאמר "עיניך נתת בגירושין ובמיתה". אלא אפילו בהנך שלש שדות, דליכא למימר הכי — אפילו הכי מקחו בטל, דכיון דמכל מקום אינן שלה לגמרי, כי אם של בעל — מצית אמרה "נחת רוח עשיתי לבעלי". **אלא ודאי למעוטי נכסי מלוג** — אתא רבה בר רב הונא, דבהנהנו אמר אם לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה — מקחו קיים. דכיון דשלה הן — אינה יגורה מבעלה, ויכולה למחות לבעלה שלא ימכור, ולא מצית אמרה "נחת רוח עשיתי לבעלי". ומתניתין נמי דקתני: אין לאיש חזקה בנכסי אשתו, הא ראיה יש — בנכסי מלוג מיירי, דכיון דהנכסים שלה לא מצית אמרה "נחת רוח עשיתי לבעלי". **הכי גרסינן: והא אמימר כו'** — וקא סלקא דעתך השתא דהכי קאמר: איש שמכר ואחריו האשה — לא עשו כלום, דמצית אמרה "נחת רוח" כו', וכל שכן אי זבנה לבעלה — דנחת רוח עבדה, ואמאי קדייקא מתניתין: הא ראיה יש? ומשני: כי איתמר דאמימר — לא שמכרו שניהם ביחד, אלא איש או אשה קאמר. כגון היכא דזבין איהו לאחר ומית, דאתיא איהי האשה ומפקא מן הלקוחות גוף הקרקע, והפירות מכאן ואילך. שבעל אין יכול למכור אלא הפירות שהן שלו בחייו, וגם הגוף אם תמות אשתו ויירשנה הוא, אבל אם ימות הוא — היא תיטול נכסי מלוג שלה. הלכך, האיש שמכר לא עשה ולא כלום לגבי הכי, שאם ימות בחיי אשתו היא תקח נכסי מלוג שלה. אי נמי, אם מכרה היא גוף הקרקע בלא פירות, שהרי הפירות של בעל הן תחת פרקונה, ואחר כך מתה — לא עשתה ולא כלום, ולא נאמר: מאחר שמתה — אין לבעל עוד פירות, שהרי לא יפדנה עוד, וגם גוף הקרקע לא ירש מאשתו אף על פי שהבעל יורש את אשתו, שהרי מכרה גוף הקרקע בחייה. אי אפשר לומר כן, אלא אתי בעל ומפיק, כמו שהתקינו באושא כשהיתה סנהדרין לשם באחת מעשר גליות שגלתה סנהדרין, כדאיתא בראש השנה (לא, א), וכדרבי יוסי ברבי חנינא כו'. **הבעל מוציא מיד הלקוחות** — כדמפרש טעמא בבבא קמא (צ, א) דאלמודהו רבנן לשעבודא דבעל משום איבה, ועשאוהו לוקח ראשון. ומיהו להכי אהני מכירת האשה — שאם ימות בעלה בחייה יטלם הלוקח. **אבל היכא דזבינו תרוייהו לעלמא** — הוא מכר את הפירות והיא מכרה את הגוף. **אי נמי זבנה איהי לדידיה** — לבעלה. **זביניייהו זביני** — ולא מצית אמרה "נחת רוח עשיתי לבעלי", דבשלה לא עבדה נחת רוח, דלא קפיד עליה בעל. והלכך שפיר קדייקא מתניתין: הא ראיה יש, שאם יש לו שטר או עדים שמכרה לו אשתו נכסי מלוג שלה — הוי המקח קיים. **ואי בעית אימא אמימר** — כשמכרו שניהם ביחד לאדם אחד קאמר דלא עשו ולא כלום, ואפילו לקח תחלה מן האיש וחזר ולקח מן האשה, וכל שכן היכא דמכרה היא לבעלה, דלא הויא מכר. ומיהו, לא תקשי ממתניתין דדייקא דהוי מכר, דאמימר דאמר — כרבי אלעזר, וילף טעמא מקראי, דדבר של שני שותפין שהגוף לזה והפירות לזה — אין כח לשניהם למכור, דלא זה קרוי בעליו ולא זה קרוי בעליו. ומתניתין — רבנן דפליגי עליה דרבי אלעזר. **שישמשנו** — למוכר. **הראשון** — אם הכהו ומת לסוף שני ימים מחמת הכאה זו. **ישנו בדין יום או יומים** — "יעמד לא יוקם" (שמות כא) ופטור. דאילו מכה לישראל חבירו, אם מחמת מכה זו מת, אפילו לסוף שנה — נהרג, כדנפקא לן מ"ונקה המכה" — מלמד שחובשים אותו כו' (סנהדרין עח, ב). **מפני שהוא תחתיו** — עדיין כל שלשים יום, וכתיב "ומת תחת ידו" (שם), ו"תחת" קרינא ביה. אבל השני, הלוקח — אינו בדין יום או יומים אם הכהו ומת, אלא הורגין אותו, דעבד כנעני כבר ישראל הוא לכל דבריו, דגמר "לה" מאשה. **קסבר** — רבי מאיר: קנין פירות, דהיינו תשמיש דעבד כל שלשים יום. **כקנין הגוף דמי** — כלומר, כאילו קנה גופו. ואותו שאין לו פירות — אין קנין הגוף שיש לו בעבד כלום, דאין גופו עומד אלא לפירותיו, והלכך ראשון קרוי אדון. **רבי יהודה** — דייק סיפיה דקרא: "לא יוקם כי כספו הוא", למי שהוא קנוי לגופו הוי עבד.

שניהם

תוספות

אילימא למעוטי שאר נכסים — בפרק "האשה שנפלו" (כתובות פא, א) גבי הרוצה למכור בנכסי אחיו, פירש הקונטרס דהא דתנן ב"הניזקין" (גיטין נה, ב): לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל — הא אוקמינן בשלש שדות. והקשה הרב רבינו שמואל: דכל שכן בשאר נכסים איירי, כדמשמע הכא לכך נראה לרבינו יצחק לפרש: מקחו בטל — משעת טריפה, ושלש שדות — לאו למעוטי שאר נכסים, ואפילו בשלש שדות מקחו קיים עד שעת טריפה. ויש ליישב פירוש הקונטרס ד"מקחו בטל" משמע בטל לאלתר. והכי פירושו: למעוטי מאי, דלא מציא אמרה "נחת רוח עשיתי לבעלי"? אילימא למעוטי שאר נכסים, דלא תטרוף לגמרי — כל שכן דהויא לה איבה. והא דלא קאמר: למעוטי שאר נכסים דאין מקחו בטל לאלתר — דמשום הא לא הוה צריך למימר "לא נצרכה אלא לאותן שלש שדות", דפשיטא הוא דאין מקח בטל אלא באותן שלש שדות, דהא כל אדם מוכר קרקע המשועבדת. אלא ודאי לא איצטריך לאוקומי באותן שלש שדות, אלא למעוטי שאר נכסים דלא טרפה כלל. אבל קשיא לרבינו שמשון בן אברהם: דהיכי מצית למימר דפשיטא ליה דבשאר נכסים אין מקחו בטל לאלתר? הא מקמי דמוקי לה הכא באותן שלש שדות הוה סלקא דעתך דמיירי בשאר נכסים, ואף על גב דקתני מקחו בטל. **המוכר** עבדו על מנת שישמשנו שלשים יום — הא דלא נקט המוכר עבדו לפירות, כדנקט ב"השולח" (גיטין מז, ב): המוכר שדהו לפירות — משום דאין דרך למכור עבד בעניין זה, אלא משכיר אותו לעשות מלאכה.

ישנו בדין יום או יומים — אין להקשות: השתא בעמידת יום לא יוקם, כל שכן ביומים דרש"י פירש בפרשת "ואלה המשפטים": איזהו יום שהוא ביומים — הוי אומר מעת לעת. **קסבר** קנין פירות כקנין הגוף דמי — דאי משום דדריש "תחתיו" — הכי נמי כתיב "כספו", ומנא ליה דתחתיו דוקא טפי מכספו? אלא משום דסבירא ליה קנין פירות כקנין הגוף דמי. ואם תאמר: אם כן הוה ליה למימר: שניהם אינן בדין יום או יומים. כדאשכחן ב"החובל" (בבא קמא פט, ב) דתני חדא: עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לאשה אבל לא לאיש, ותניא אידך: לא לאיש ולא לאשה, ומסיק: דכולי עלמא לית להו תקנת אושא, ובקנין פירות כקנין הגוף דמי קמיפלגי, מר סבר: בקנין הגוף דמי, ומר סבר: לאו בקנין הגוף דמי. אלמא, הא דחשיב קנין פירות כקנין הגוף דמי — לא מהני שיצא לאיש, אלא לענין שלא יצא לאשה ורבינו יצחק בר ברוך לא גרס "ובקנין פירות כקנין הגוף דמי קמיפלגי", אלא הכי גרס: דכולי עלמא לית להו תקנה, ובפלוגתא דהני תנאי כו'. והא דקתני: לאשה אבל לא לאיש — כרבי יהודה, וההיא דקתני: לא לאיש ולא לאשה — כרבי אלעזר, דאמר: שניהם אינן בדין יום או יומים, ואפילו שניהם יחד אין יכולין לשחרר. ומשום הכי לית להו תקנת אושא, דלרבי אלעזר אין מכירתו כלום, הלכך לא שייך לרבי אלעזר תקנת אושא דתקנו שהבעל מוציא מיד הלקוחות, ולדידיה אין כאן מכירה כלל. ויש לתרץ בדוחק גירסת הספרים, דדהתם סברא הוא שלא יועיל קנין פירות להיות כקנין הגוף אלא לענין שלא יצא בשן ועין לאשה, אבל לענין שיצא לאיש — לא, דלא אלים להפקיע קנין פירותיו את קנין גוף דאשה שיצאו לו לחרות. אי נמי, דלא דמי קנין פירות דבעל, שלא היה

היה לו בגוף כלום מעולם, לקנין פירות דמוכר עבדו על מנת שישמשנו שלשים יום, שתחלה היה הכל שלו ועדיין לא יצא מתחת ידו, שהפירות שלו. וכעין זה מחלקין גבי בהמת ארנונא בפרק קמא דפסחים (ו, א). ומה שהיה קשה עליה מבברורות — שם מפורש. וכן צריך לומר, דאין לומר כלל דלרבי מאיר דסבר הבא קנין פירות בקנין הגוף דמי, וסבר שם לאיש אבל לא לאשה. דהא ביבמות בפרק "אלמנה" (סו, א) פליגי במכנסת שום לבעלה, היא אומרת "כלי אני נוטל בכתובתי" והוא המגרש אומר "דמים אני נותן לך", רבי אמי אמר: הדין עמו, רב יהודה אמר: הדין עמה. ואמרינן, תניא כותיה דרבי אמי: עבדי צאן ברזל יוצאין בשן ועין לאיש, אבל לא לאשה. ומאי קושיא לרב יהודה? דלמא אף על גב דהדין עמה — יוצאין לאיש ולא לאשה, דקסבר קנין פירות בקנין הגוף דמי, ואפילו בנכסי מלוג נמי הוי דינא הכי לרבי מאיר אלא ודאי לא מהני כלל קנין פירות להיות בקנין הגוף לצאת לאיש, כדפרישית. **קנין** פירות לאו בקנין הגוף דמי כו' — קשה: דבסוף "השולח" (גיטין מח, א) מסיק אפלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון: דבולי עלמא קנין פירות בקנין הגוף דמי ויש לומר: דהתם לא קאמר, אלא דמהבא ליכא למילף מינה. ובערכין (כו, ב) גרס: לעולם אימא לך לרבי שמעון בקנין הגוף, ולא גרסינן "דבולי עלמא". והא דלא מייתי ב"השולח" הך דהבא — משום דניחא ליה לאיתויי תנאי היא דפליגי בשדה. דומיא דפלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש דהתם. **וספק** נפשות להקל — פירש בקונטרס: משום דכתיב "ושפטו העדה" "והצילו העדה". ואין נראה, דבלאו הכי נמי לא קטלי מספיקא, דאפילו ממונא לא מפקינן מספיקא. **רבי** אלעזר אומר שניהם אינן בדין יום או יומים — הקשה רבינו יצחק בן אשר: דהיכי מדמי אמימר מכירה לדין יום או יומים? דאם כן שותפים לא יוכלו למכור לעולם, דהא אמר ב"החובל" (בבא קמא צ, א): מאן תנא להא דתנו רבנן מי שחציו עבד וחציו בן חורין, וכן עבד של שני שותפין אין יוצאין בראשי אברים — כמאן כרבי אלעזר. ואם כן הכא נמי, דעבד של שני שותפין אין יכולים למכרו ויש לומר: דהתם מיירי בשני שותפין שלזה גוף ולזה פירות, דומיא דמוכר עבדו על מנת שישמשנו שלשים יום. וחציו עבד וחציו בן חורין — כגון שנתן כל דמיו, ואינו מעוכב אלא גט שחרור להיות מותר בבת חורין, דאין לו בגופו כלום. אבל אם מקצת גוף של זה ומקצת של זה — אז היה יוצא בראשי אברים, והיה מפסיד חלקו אם הפיל את שינו או סימא את עינו, כמו שיכול למכרו. והא דקאמר התם: לאו אמר רבי אלעזר כספו המיוחד לו, הכי נמי עבדו המיוחד לו — לאו מקרא יליף, דבלאו קרא יליף לראשי אברים מדין יום או יומים, כי היכי דילפינן לענין מכירה. אלא גמרא דתלמודא קאמר, כלומר: בעינן שיהא עבדו המיוחד לו. **כמאן** אילימא באחר והאמר רב אין מחזיקין כו' — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: דמאי קשיא? נימא לעולם באחר, והא דקאמר (צריך) למחות — כשכתב לה "דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהם" שאין לבעל פירות, ולכך צריכה למחות, שאינה סומכת עליו ונראה לו דמכל מקום סומכת עליו, כיון שאם מתה יורשה, דאפילו כתב לה "בחייך ובמותך" — קיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל, דאם מתה יורשה, בפרק "הכותב" (כתובות פג, ב). **כגון** שאכלה מקצת חזקה בחיי הבעל ושלש שנים לאחר מיתת הבעל — אבל מקצת בחיי הבעל ומקצת לאחר מיתת הבעל — לא. ולא דמי לאכלה בפני האב שנה ובפני הבן שתים (בבא בתרא מב, א), דהתם אם היה אוכל שלש שנים בחיי האב — היתה חזקה. **מיגו** דאי בעי אמר מינך זבינתה כו' — תימה: ואמאי נקט כי האי גוונא "דזבינתיה ניהליה וזבנה ניהלי"? הוה ליה למימר דנאמן לומר דמינך זבינתיה. דאי מילתא דפשיטא היא דמהימן — אם כן השתא נמי מילתא דפשיטא היא דמהימן במיגו.

שְׁנֵיהֶם יֶשְׁנָן בְּדִין "יוֹם אוֹ יוֹמַיִם", זֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא תַּחְתָּיו, וְזֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא כַּסְפּוֹ; וּמִסַּפְּקָא לֵיהּ אִי קִנְיַן פֵּירוֹת כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי אִי לָאו כְּקִנְיַן הַגּוּף דָּמֵי, וּסְפֵק נְפָשׁוֹת לְהָקֵל; רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶם אֵינָן בְּדִין "יוֹם אוֹ יוֹמַיִם", זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ כַּסְפּוֹ. וַאֲמַר רָבָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר? אָמַר קְרָא: "לֹא יָקֵם כִּי כַסְפּוֹ הוּא", כַּסְפּוֹ הַמְיוּחָד לוֹ. "וְלֹא לָאִישׁ חֲזָקָה בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ". וְהָאָמַר רַב: אֵשֶׁת אִישׁ צְרִיכָה לִמְחוֹת; בְּמַאן? אִילִימָא בְּאַחֵר, וְהָאָמַר רַב: אֵין מַחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי אֵשֶׁת אִישׁ! אֶלָּא לָאו, בְּבַעַל! אָמַר רָבָא: לְעוֹלָם בְּבַעַל, וּכְגוֹן שֶׁחָפַר בָּהּ בּוֹרוֹת, שִׁיחִין וּמְעָרוֹת. - וְהָאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: אֵין חֲזָקָה לְנָזְקִין! - אֵימָא: אֵין דִּין חֲזָקָה לְנָזְקִין. אִי בָּעֵית אֵימָא: לָאו אִיתְּמַר עָלָהּ, רַב מָרִי אָמַר: בְּקוּטְרָא, רַב זְבִיד אָמַר: בְּבֵית הַכִּסֵּא? רַב יוֹסֵף אָמַר: לְעוֹלָם בְּאַחֵר, וּכְגוֹן שֶׁאָכְלָה מִקְצָת חֲזָקָה בְּחַיֵּי הַבַּעַל וְשָׁלֹשׁ לְאַחַר מִיתַת הַבַּעַל, מִיגּוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמַר לֵיהּ: אֲנָא זְבִינְתָּהּ מִינָּךְ, כִּי אָמַר לֵיהּ נַמִי: אַת זַבִּינְתָּהּ לֵיהּ וְזַבְנָהּ נִיהָלִי - מְהֵימַן. גּוּפָא, אָמַר רַב: אֵין מַחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי אֵשֶׁת אִישׁ.

ודייני

שניהם ישנן כו' — ופטורין, דספק נפשות דבעלים שהכוהו, ומי נהרג מהם — להקל, דנפקא לן מ"ושפטו העדה" "והצילו העדה" (במדבר לה). **שניהם** — כלומר, שניהם שהכוהו נהרגין. **זה** — אחרון, לפי שאינו תחתיו. **וזה** — הראשון, לפי שאינו עכשיו כספו, שהרי מכרו. **כי כספו הוא** — מיותר הוא, דמה נתינת טעם היה צריך ליתן בדבר ולומר: לא יוקם לפי שכספו הוא. אי נמי, מדמצי למיכתב "כי כסף הוא". ומשום הכי נמי יליף אמימר לגבי נכסי מלוג, דכיון דאינו מיוחד לא לאיש ולא לאשה — אינו קרוי שדה האיש ולא שדה האשה. והלכך, אם מכרו שניהן — מכרן בטל, ויכולין לחזור בם, כאדם המוכר דבר שאינו שלו, דלא ליהוי מכר. **וקמתמה גמרא: ולא לאיש חזקה בנכסי אשתו** — בתמיה. אלמא אינה צריכה למחות בבעלה, הואיל ולית ליה חזקה. **אשת איש** — שהחזיק אחר בנכסי מלוג שלה — צריכה למחות, משום דההוא אחר יש לו חזקה, ואם לא מיחתה — הפסידה. **במאן** — צריכה למחות? מי הוא המחזיק? **אילימא באחר** — שאינו בעלה. וכל זה סיום הקושיא הוא. **אין מחזיקין בנכסי אשת איש** — דמציא אמרה: על בעלי סמכתי שהוא ימחה ויערער, ולכך שתקתי. ובשאר בני אדם דלא בעל קאמר רב דאין מחזיקין, שכן משמע "אין מחזיקין" — לשון רבים. ועוד, דאי בבעל קאמר דאין מחזיקין — היינו מתניתין: לא לאיש חזקה בנכסי אשתו, ומאי אתא לאשמועינן? **אלא לאו בבעל** — אלמא: יש חזקה, וקשיא מתניתין לרב. **לעולם בבעל** — שהחזיק בנכסי אשתו, קאמר רב דצריכה למחות, שיש חזקה לבעל. ואפילו הכי לא תקשי ליה מתניתין, דהך חזקה דקאמר רב — כגון שחפר בה הבעל בורות שיחין ומערות, דלפירות הוא דאשתעבד ליה נכסי מלוג דאשתו ולא לקלקל הקרקע לחפירת בורות, וכגון שדה שאינה עשויה לבורות. והלכך יש לו חזקה, דודאי קנאה מאשתו, והלכך מקלקל לה לצרכו. וכי האי גוונא הוא דקאמר רב צריכה למחות. **אין חזקה לנזקין** — כלומר היכא דמזיק לחבירו — אין יכול לטעון: לקוחה היא בידי, שהרי החזקתי בה שלש שנים בחפירת בורות שיחין ומערות. דכי האי גוונא לא הויא חזקה, דמצי טעין אידך: משום דלא אחזקת כדמחזקי אינשי לא חששתי למחות. **אימא אין דין חזקה** — להצטרך שלש שנים לנזקין, דיכא דחזקתו על ידי נזקין, אלא לאלתר הויא חזקה. דאין אדם רואה (שמחזיקין) קרקע שלו ושותק, אלא מוחה מיד, והיכא דלא מחה — הפסיד. והלכך, אשת איש דקאמר רב צריכה למחות — מיד הוא דצריכה למחות, מאחר שחופר בה בעל בורות, שאין אדם רואה היזקו ושותק. והלכך, כי האי גוונא — יש לו חזקה. **הכי גרסינן: ואי בעית אימא הא איתמר עלה רב מרי אמר כו'** — כלומר, ואיבעית אימא: לעולם חזקת שלש שנים בעינן, אפילו היכא דחפר בו בורות, כדאוקימנן למילתיה דרב. והא דקאמר רב נחמן אין חזקה לנזקין — לא בחזקת שלש שנים בקרקע חבירו איירי, אלא בעושה היזק לחבירו אפילו בבית של עצמו, כגון עשן וריח רע. ואתא לאורויי שלא יזיק לחבירו, ואפילו החזיק ימים רבים — אין חזקה מועלת לו להזיק חבירו. **רב מרי אמר כו'** — כבר פירשנו ב"לא יחפור". **רב יוסף אמר** — מתניתין לא תקשי לרב, דמאי דקאמר רב: אשת איש צריכה למחות — לאו בבעל קאמר, דהא אין לאיש חזקה בנכסי אשתו, כדקתני מתניתין. אלא לעולם באחר שהחזיק בנכסיה קאמר רב דצריכה למחות. ודקשיא לך: האמר רב אין מחזיקין בנכסי אשת איש — לא תקשי, דהני מילי דאין מחזיקין — בחיי הבעל, שאם החזיק בנכסיה בחיי הבעל שלש שנים — אינה חזקה, ואינה צריכה למחות, דמצית אמרה: על בעלי סמכתי. אי נמי, דוקא פירות שהיו לבעלי בנכסים שלי אותן מכר לך, אבל הגוף שהוא שלי — לא היית יכול לקנות, שגם הוא אין לו חזקה בנכסיי באכילת פרי, דכיון דאית ליה פרי — הכל יודעין דפרי הוא דקאכיל, ולכך לא חששתי למחות. אבל הכא במאי עסקינן — כגון שאכל הלוקח מקצת חזקה בחיי הבעל שמכר לו, ושלש שנים שלימות לאחר מיתת הבעל — כי האי גוונא קאמר רב דצריכה למחות, כדמפרש טעמא לקמיה. והכי קאמר רב: אשת איש שמכר בעלה לאחֵר נכסי מלוג שלה — צריכה למחות לאחר מיתתו. דסלקא דעתך אמינא: כיון דהכל יודעין שהבעל מכרם לו ולא היא, וגם הוא מודה כמו כן שהבעל מכרם לו — לא תועיל חזקתו אף לאחר מיתת הבעל כלום, שהרי לא יכול לטעון לאשה "מינך זבנתה אחרי כן ואכלתיה שני חזקה" דכיון דמתחלה הבעל מכרה לו, ופירות הוא דהוי ליה לבעל באותה שדה ואותן מכר לזה — הרי זה כאריס שיורד לקרקע באריסות לפירות, שאינו יכול לטעון אחרי כן "לקחתיה הימנך", והלכך לא איצטרך למחות. קא משמע לן רב דצריכה למחות לאחר מות בעלה קודם שיחזיק בה ההוא אחר שלש שנים. דודאי, אף על פי שמתחלה היתה קנויה לו מן הבעל — יכול לטעון: הבעל מכר לי הגוף אם יירשך, ואם ימות קודם לך פירות מיהא קניתי, ומיד כשמת הרי נסתלקתי ממקחי, ולכך קניתי ממך, שהרי עתה נעשה השדה שלך. והלכך, מיגו דאי בעי אמר "אנא זבנתה מינך אחר מות בעלים ואכלתיה שני חזקה", כי קאמר: יודע אני דזבינתיה לבעליך, ואחרי כן זבין ניהלי — מהימן. ולא דמי לאריס שאין יכול לטעון "לקחתיו אחרי כן" — משום דסתם אריס אין זמן לאריסותו, אלא כל הימים בתורת אריסותו עומד. אבל זה שלוקחה מן האיש על מנת שאם ימות יפסיד מקחו, שתטול האשה נכסי מלוג שלה — התם ודאי כשמת הבעל הרי זה כאילו יורד עבשיו מחדש לשדה אשה זו, והיא שותקת שלש שנים — איכא למימר דזבוני זבינה ליה.

ודייני

שְׁנֵיהֶם – גם המוכר וגם הקונה, **יְשָׁנָן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם**, ואם שהה מעת לעת, אינם נהרגים על הריגתו, **זֶה** – המוכר, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא** עדיין **תַּחְתָּיו, וְזֶה** – הקונה, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כַּסְפּוֹ**. מפרשת הגמרא את טעמו, **וּמְסַפְּקָא** לֵיהּ לרבי יוסי, **אִי** כְּקִנְיָן פֵּירוֹת כְּקִנְיָן הַגּוּף דָּמֵי, ונחשב כעבדו של הראשון, **אִי לָאו** כְּקִנְיָן הַגּוּף דָּמֵי, ונחשב כעבדו של השני, **וְסָפֵק** הנוגע לדיני **נְפָשׁוֹת**, אם הוא חייב מיתה או לא, **לְהָקֵל** שלא להרוג, ולכן אינם נהרגים עליו.

רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶם אֵינָן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, ואם הכוהו מכת מות, אף אם התקיים מעת לעת ורק אחר כך מת, נהרגים, **זֶה** – הקונה, **לְפִי שֶׁאֵינוֹ תַּחְתָּיו**, שהרי עדיין משועבד לראשון, **וְזֶה** – המוכר, **לְפִי שֶׁאֵינוֹ כַּסְפּוֹ**, שכבר קנאו השני.

וְאָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא – מה טעמו **דְּרַבִּי אֶלְעָזָר**, משום **דְּאָמַר קְרָא** (שמות כא כא), 'אַךְ אִם יוֹם אוֹ יוֹמַיִם יַעֲמֹד, **לֹא יֻקָּם, כִּי כַסְפּוֹ הוּא'**, שאם יעמוד העבד ולא ימות מעת לעת, אין נוקמים באדון להמיתו, כיון שהעבד כספו הוא. ולכאורה הטעם מיותר, לשם מה צריך ליתן טעם לדין זה, ומפרש, שצריך שיהיה **כַּסְפּוֹ הַמְיוּחָד לוֹ**, ולא שיש לאחרים חלק בו. ומדבריו יש ללמוד, שכל שקנין הגוף של אחד וקנין הפירות של אחר, שניהם אינם נחשבים לבעלים, ואינם יכולים למכור, ולכן אמר אמימר, שאיש ואשה שמכרו בנכסי מלוג, לא עשו כלום. אך משנתינו סוברת כחכמים, ולכן יכולה האשה למכור את נכסי המלוג לבעלה.

מקשה הגמרא: **וְכִי לֹא לְאִישׁ חֲזָקָה בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ**, ומחמת כן אינה צריכה למחות בו, **וְהָאָמַר רַב, אֵשֶׁת אִישׁ** שהחזיק אחר בנכסי מלוג שלה, **צְרִיכָה לִמְחוֹת**, כיון שלאחר יש חזקה בנכסיה, ואם לא תמחה, תפסיד. מבררת הגמרא: **בְּמַאן** – במי היא צריכה למחות כשמחזיק בנכסיה, **אִילֵימָא** – אם נאמר שצריכה למחות **בְּאַחֵר** שאינו בעלה, **וְהָאָמַר רַב, אֵין מַחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי אֵשֶׁת אִישׁ**, כיון שיכולה לומר שסמכה על בעלה שימחה. **אֶלָּא לָאו** על כרחך, שמה שאמר רב שאשת איש צריכה למחות, היינו **בְּבַעַל**, ומבואר, שאם לא תמחה יהיה לו חזקה, וקשה על דבריו ממשנתינו, שמבואר שאין לאיש חזקה בנכסי אשתו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, לְעוֹלָם** מדובר **בְּבַעַל**, ויש אופן שיש לו חזקה, **וּכְגוֹן שֶׁחָפַר בָּהּ** בשדה שאינה עשויה לבורות, **בּוֹרוֹת** עגולים, **שִׁיחִין** ארוכים וצרים, **וּמְעָרוֹת** מרובעות עם תקרות, ויש להם פתח, וכיון שנכסי מלוג לא השתעבדו לו לקלקלם בחפירת בורות, ודאי שקנאם ממנה, ואם לא קנה, צריכה היא למחות.

מקשה הגמרא: **וְהָאָמַר רַב חָמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אֵין חֲזָקָה לִנְזָקִין**, כלומר, שאם מזיק שדה חבירו בחפירת בורות וכיוצא, אף אם עשה כן שלש שנים, אינו יכול לומר שהשדה קנויה לו, שכיון שלא החזיק כדרך שמחזיקים אנשים, שנהנים באכילת פירות השדה ולא מקלקלים אותה, לא מחה בידו.

מתרצת הגמרא: **אִימָא** – אמור בדברי רב נחמן, **אֵין דִּין חֲזָקָה לִנְזָקִין**, שאין צריך המזיק להחזיק שלש שנים כדי שתהא מוחזקת בידו, אלא זה חזקה לאלתר, משום שאין אדם רואה שמזיקים את שדהו ושותק.

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף: **אִי בָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה, אמור לתרץ, **לָאו אִיתְּמַר עֲלָהּ** – וכי לא נאמר בבית המדרש על דברי רב נחמן אלו, **רַב מָרִי אָמַר**, שדברי רב נחמן נאמרו **בְּקוּטְרָא** – שעושה עשן ברשותו, ומגיע הריח לרשות חברו, **וְרַב זְבִיד אָמַר**, שדברי רב נחמן נאמרו **בְּבֵית הַכִּסֵּא** שברשותו, הבנוי על הקרקע, שריחו מגיע לרשות חברו, שאף אם החזיק בזה ימים רבים, יכול חברו למחות בידו, ואין מועילה חזקה לזה. אך המחזיק בשדה חברו, אף אם על ידי שמזיק אותה בחפירת בורות, מועילה חזקת שלש שנים.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישוב דברי רב, שאמר שאשת איש צריכה למחות, עם משנתינו שאין לאיש חזקה בנכסי אשתו: **רַב יוֹסֵף אָמַר, לְעוֹלָם** – באמת בעל המחזיק בנכסי אשתו, אף אם חופר בה בורות שיחין ומערות, אינה צריכה למחות בו, כפי ששנינו במשנה, ודברי רב הם, שאשת איש צריכה למחות **בְּאַחֵר** המחזיק בנכסיה, ואף שאמר שאין מחזיקין בנכסי אשת איש, היינו דוקא בחיי הבעל, כיון שסומכת על כך שבעלה ימחה, כיון שהפירות שלו, או שאומרת שהבעל מכר לאיש זה את פירות נכסי המלוג, ששלו הם, ואינה יכולה למחות בזה שאוכלם. אך יש אופן שצריכה למחות, **וּכְגוֹן, שֶׁאֲכָלָהּ** אותו אחר **מִקְצָת** שנות **חֲזָקָה בְּחַיֵּי הַבַּעַל, וְשָׁלֹשׁ** שנים נוספות אכל את פירות השדה **לְאַחַר מִיתַת הַבַּעַל**, ואומר שקנה את השדה מהבעל, שקנה אותה מהאשה, ונאמן בכך **מִינּוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמַר לֵיהּ** – מתוך שיכול לטעון, קניתי את השדה לפירותיה מהבעל לכל ימי חייו, ואם תמות האשה תחילה, אזכה גם בגוף השדה, אך אם ימות הבעל תחילה, אצטרך להחזיר לאשה את השדה, וכשמת הבעל רציתי להמשיך להחזיק בשדה, ולכן **אֲנָא זַבִּינְתָּהּ מִינָּךְ** – אני קניתי את השדה ממך אחר מות בעלך, ואבד שטרי, ונאמן בכך, **כִּי אָמַר לָהּ נַמִּי** – גם כשאומר לאשה, **אַתְּ זַבִּינְתָּהּ לֵיהּ, וְזַבְנָהּ נִיהֲלִי** – את מכרת את שדה הנכסי מלוג שלך לבעלך, והוא מכרה לי, **מְהֵימָן**, ולכן אם לא מכרה לו, צריכה למחות בתוך שלש שנים.

הגמרא מביאה שיש חולקים על דברי רב: **גּוּפָא, אָמַר רַב, אֵין מַחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי אֵשֶׁת אִישׁ**, ואינה צריכה למחות במחזיק בנכסיה,

---

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו תשרי, תשכ"ב
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה חיים דוב שי' המכונה ד"ר מאנטעל

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מא"ח ובעיקר מהתחלת מכתבו שהוא וזוגתו ובנם שי' ביקרו בכפר חב"ד וכו'

ויהי רצון שתכה"י יבשר טוב בעניניהם הפרטים שעי"ז בודאי תתחזק מנוחת הנפש ושימת הלב לעניני הפצת היהדות המסורתית בכל מקום שידו מגעת, והרי חונן בכשרון בשטח זה ויכולת מיוחדת לנצל הכשרון בתוככי צעירים, שכל הוספה בהם הרי נכפלת פי כמה לכשיבנו בית בישראל, וק"ל. ופעולתו בהאמור מתוך שמחה ובטחון חזק כמבואר בתורת החסידות מוסיפים בהצלחה.

והרי ז"ע באנו מזמן שמחתנו ושמחת תורה בפרט שענינם להמשיך מהשמחה על כל השנה כולה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור הכללים והפרטים גם יחד ובכבוד.

וְדַיְנֵי גּוֹלָה – שמואל וקרנא **אָמְרוּ, מַחֲזִיקִין** בנכסי אשת איש, ולכן צריכה היא למחות. **אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּדַיְנֵי גּוֹלָה,** שצריכה למחות.

אָמְרוּ לֵיהּ רַב כַּהֲנָא וְרַב אַסִּי לְרַב, הָדַר בֵּיהּ מַר מִשְּׁמַעְתֵּיהּ – האם חזר בו משמועתו, שאמר שאין מחזיקין, ואינה צריכה למחות. **אָמַר** לְהוּ רב, באופן **שֶׁמְּסֻתַּבְּרָא** שמחזיקין **אָמְרִי** – אמרתי שהלכה כדייני גולה, ומפרשת הגמרא, שכוונתו היא **כְּדְרַב יוֹסֵף,** כפי שהעמיד רב יוסף (לעיל נ:), שאם החזיק מקצת שנים בחיי הבעל, ושלש שנים אחר מותו, מתוך שנאמן לומר שקנה מהאשה, נאמן גם לומר שקנה מהבעל שקנה מהאשה.

שנינו במשנה (לעיל מב.): **וְלֹא לְאִשָּׁה** חזקה **בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ וְכוּ',** דהיינו שאף אם אכלה האשה שלש שנים את פירות הקרקע של בעלה, ובעלה שתק, אין אכילתה ראיה שמכר לה את הקרקע.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט הוא דין זה, **דְּכֵיוָן דְּאִית לָהּ מְזוֹנֵי** – שכיון שיש לאשה זכות לקבל מזונות מבעלה, **מְזוֹנֵי הוּא דְּקָא אָכְלָה,** כלומר, הרי הכל יודעים שהאשה החזיקה בקרקע ואכלה את פירותיה לצורך המזונות המגיעים לה מהבעל, ולכן לא היה בעלה צריך למחות בה, ומה השמיענו התנא בדין זה.

משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** אלא באופן **דְּיִחֵד לָהּ אַרְעָא אַחֲרִיתִי לִמְזוֹנָהּ** – שיחד לה בעלה קרקע אחרת לצורך מזונותיה, והתחדש במשנה שאף אם החזיקה בקרקע נוספת אין לה בה חזקה, כיון שאין הבעל מקפיד על אשתו כשאוכלת יותר מכפי שמגיע לה מעיקר הדין, ולכך אין חזקה לאשה בנכסי בעלה.

הגמרא דנה האם האשה נאמנת באופן שמביאה ראיה: שנינו במשנה, 'אין לאשה חזקה בנכסי בעלה', כלומר שאין באכילתה ראיה שהקרקע שלה, ויש לדייק, **הָא** [–אבל] **'רְאָיָה', יֵשׁ** לאשה בנכסי בעלה, כלומר, אם תביא האשה שטר או עדים שקנתה את הקרקע מבעלה, המכירה קיימת. ולכאורה קשה, מדוע באופן כזה המכירה קיימת, הרי **לֵימָא** – יכול הבעל לומר, שאמנם קיבל ממנה מעות תמורת הקרקע, אך לא היה זה בתורת מקח, כיון שמעות אלו היו שלו, ומה שמכר לה את השדה תמורתם הוא משום **דְּלַגְלוּיֵי זוּזֵי הוּא דְּכָעֵי** – רצונו היה לגלות היכן מעותיו שהטמינה ממנו, שעל ידי שתחשוב שהוא מוכר לה את הקרקע, תגלה את הכסף שהטמינה, ולא התכוין באמת למכור לה, וכיון שמשמע מהמשנה שאין הבעל יכול לטעון כן, אלא אם הביאה האשה ראיה, קנתה, **שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ** – מוכח מכאן לכאורה כדעת הסובר שבעל **הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לְאִשְׁתּוֹ, קָנְתָה, וְלֹא אַמְרִינָן 'לְגַלּוּיֵי זוּזֵי הוּא דְּכָעֵי',** ולהלן יבואר שנחלקו בזה אמוראים.

דוחה הגמרא: **לֹא** – אין הכרח לדייק מהמשנה שכל ראיה תועיל לאשה, אלא **אִיכָּא** – דייק את לשון המשנה כך, 'אין לאשה חזקה בנכסי בעלה', **הָא 'רְאָיָה', יֵשׁ** לה, והיינו **בְּאופן** שיש לה **שְׁטַר מַתָּנָה** מבעלה, שאז אין הבעל יכול לטעון שכוונתו היתה לגלות את ממונו, שהרי לא קיבל ממנה מעות.

הגמרא מביאה שיטות אמוראים בדין מוכר שדה לאשתו: **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא, לֹא הֲוָה מַר נָבָן בְּאוּרְתָּא בִּתְחוּמָא** – לא היית אמש בבית המדרש שלנו שנמצא בסוף התחום, **דְּאַמְרִינָן מִילֵּי מַעֲלְיֵיתָא** – שאמרנו שם דברים מעולים, **אָמַר לֵיהּ** רב הונא, **מַאי מִילֵּי מַעֲלְיֵיתָא אָמְרִיתוּ** – מה הם הדברים המעולים שאמרתם. השיב לו רב נחמן, אמרנו, שבעל **הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לְאִשְׁתּוֹ, קָנְתָה** את השדה, **וְלֹא אַמְרִינָן לְגַלּוּיֵי זוּזֵי הוּא דְּכָעֵי** – ואין אומרים שכל כוונת הבעל במכירה זו היתה כדי לגלות את המעות שהטמינה ממנו.

אָמַר לֵיהּ רב הונא לרב נחמן, כיון שנוהגים לכתוב שטר מכר על הקרקע, אם כן **פְּשִׁיטָא** שקנתה, שהרי אף אם באמת המעות הם שלו, מכל מקום **דֵּל זוּזֵי מַהָכָא** – סלק מכאן את טענת המעות [שאינם יכולים לקנות לה כיון שלטענתו הם שלו] **וְתִיקְנֵי בִּשְׁטָרָא** – ותקנה את השדה בשטר המכר. מוכיח רב הונא את דבריו, **מִי לֹא תְּנַן** – וכי לא שנינו במשנה (קידושין כו.), **נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת** – קרקעות, **נִקְנִין בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה,** הרי ששטר לחוד קונה את הקרקע אף ללא תשלום מעות. ומה החידוש בדברי רב נחמן שקנתה האשה את הקרקע.

רב נחמן דוחה את ראיית רב הונא ומבאר את החידוש בדבריו: **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרב הונא, **וְלַאו אִיתְּמַר עָלָהּ** – וכי לא נאמר בבית המדרש על משנה זו, **אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ** שאפשר לקנות קרקע בשטר לחוד, **אֶלָּא בִּשְׁטַר מַתָּנָה, אֲבָל בִּשְׁטַר מֶכֶר, לֹא קָנָה** הלוקח את הקרקע במסירת השטר בלבד, **עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ** – למוכר את **דָּמֶיהָ,** לפי שאין המוכר גומר בדעתו להקנות כל זמן שלא קיבל את הכסף, ולכך הוצרך רב נחמן לחדש שהמעות עצמם קונות לאשה את הקרקע, ואין הבעל יכול לטעון שהתכוין לגלות את מעותיו.

חזר רב הונא והקשה לרב נחמן: **וְלַאו מוֹתִיב רַב הַמְנוּנָא** – וכי לא הקשה רב המנונא על דברי שמואל, ממה ששנינו בברייתא, קניית קרקע **בִּשְׁטָר, כֵּיצַד** היא נעשית, **כָּתַב לוֹ** בעל הקרקע **עַל הַנְּיָיר אוֹ עַל הַחֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ** – בנייר או בחרס **שָׁוֶה פְּרוּטָה,** לשון זו, **'שָׂדִי מְכוּרָה לְךָ',** או שנתנה לו במתנה וכתב **'שָׂדִי (קנויה) [נְתוּנָה] לְךָ',** ונתן לו את השטר, **הֲרֵי זוֹ מְכוּרָה וּנְתוּנָה,** ומשמע ששטר מכר מועיל אף ללא נתינת מעות. ולא כשיטת שמואל ששטר מכר אינו קונה ללא מעות, ואם כן חוזרת טענתו של רב הונא, שדין פשוט הוא שקנתה האשה את הקרקע בשטר שבידה, אף אם לא היו המעות שלה.

השיב לו רב נחמן: **וְלַאו הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ** – וכי לא רב המנונא עצמו שהקשה על שמואל, תירץ קושיא זאת בעצמו, שהמבואר בברייתא זו ששטר מכר קונה אף ללא תשלום מעות, היינו דווקא **בְּמוֹכֵר** את **שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ** – מפני שהיא גרועה, שרצון המוכר שתחול המכירה מיד, כדי שלא יוכל הקונה לחזור בו, אבל סתם מכירת קרקע אינה חלה בנתינת השטר לפני שיקבל את המעות, וכיון שנתקיימו דברי שמואל ששטר מכר אינו קונה ללא מעות, הוצרך רב נחמן לחדש שקנתה האשה את הקרקע, ואין הבעל יכול לטעון שלא היו המעות שלה.

תירוץ נוסף ליישב את שיטת שמואל מהברייתא: (**רַב בִּיבִי מְסַיֵּים בָּהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן**) **וְרַב אַשִּׁי אָמַר** תירוץ אחר, שברייתא זו שמבואר בה ששטר לבדו קונה, אינה עוסקת בשטר מכר, שבזה אינו קונה עד שיתן את דמיה, ומה ששנינו בברייתא 'שדי מכורה לך' 'שדי נתונה לך' לא מדובר בשני מקרים שונים של מכר ושל מתנה, אלא הכל מקרה אחד, שכתב לו שתי לשונות אלו בשטר אחד, ומפרשים את דבריו, **שֶׁבְּמַתָּנָה בְּקֵשׁ לִיתְּנָהּ לוֹ,** ולכן כתב לו לשון 'שדי נתונה לך', **וְלָמָּה כָּתַב לוֹ גַּם בִּלְשׁוֹן מֶכֶר** – 'שדי מכורה לך', **כְּדֵי לְיַפּוֹת** את **כֹּחוֹ** של המקבל, שאם בעלי החובות של נותן המתנה יגבו מהמקבל את השדה, ישלם לו הנותן את דמי הקרקע כאילו קנאה ממנו בדמים, כדי שלא תהא לו תרעומת עליו.

הגמרא מקשה על דברי רב נחמן, שהמוכר שדה לאשתו קנתה ואינו יכול לטעון 'לגלויי זוזי': **מֵיתִיבִי,** שנינו בברייתא, אדון שלָוָה **מִן הָעֶבֶד** הכנעני שלו, וכתב לו שטר מלוה ושיעבד לו את נכסיו, **וְאַחַר כָּךְ שַׁחְרְרוֹ,** או שלוה הבעל **מִן הָאִשָּׁה** ואחר כך **גֵּרְשָׁהּ, אֵין לָהֶן עָלָיו כְּלוּם** – אין העבד יכול לתבוע את האדון ולא האשה את בעלה. ויש לברר, **מַאי טַעְמָא, לֵאו מִשּׁוּם דְּאַמְרִינָן** שלא התכוונו האדון או הבעל להשתעבד, ומה שלוו מהם **לְגַלּוּיֵי זוּזֵי הוּא דְּכָעֵי,** וקשה על רב נחמן, מדוע אין אומרים כך גם במוכר שדה לאשתו.

מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** – שונה הדין בלוה מן העבד או האשה, שמסתבר שכוונתו היתה לגלות את הכסף, כיון **דְּלֵא נִיחָא לֵיהּ לְשַׁוּוֵיהּ נַפְשֵׁיהּ 'עֶבֶד לוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה'** (משלי כב ז), כלומר, אין הבעל רוצה להיחשב כ'עבד' לאשתו, ולא האדון לעבדו, ולכן ברור הדבר שכל מה שלוה מהם היה רק כדי לגלות את מעותיו הטמונים, מה שאין כן באופן שהבעל מכר קרקע לאשתו שלא שייך סברא זו, יש לומר שבאמת הקנה לה, וכדברי רב נחמן.

הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין זה: **שָׁלַח רַב הוּנָא בַּר אָבִין** לתלמידי בית המדרש, **הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לְאִשְׁתּוֹ, קָנְתָה**

רש"י

ודייני גולה — שמואל וקרנא, בפרק ראשון דסנהדרין (יז, ב). **מחזיקין** — והיה לה למחות. **מסתברא אמרי** — היכא דהויא מקצת חזקה בחיי בעלה, ושלש לאחר מיתת הבעל, כמו שפירש רב יוסף לעיל — התם הוא דמסתברא דמחזיקין. דהא רב גופיה הכי קאמר לעיל: אשת איש צריכה למחות, דמשמע דמחזיקין. ומידהו, דייני גולה בכל עניניו פליגי אדרב. **כדרב יוסף** — גמרא הוא שקיצר דברי רב, אבל רב לא הזכיר רב יוסף, שהרי קדם לו רב הרבה דורות. **כיון דאית לה מזוני** — מהבעל. **מזוני הוא דקאכלה** — הכל יודעין דלפירות יורדת, והלכך לא מיחה בעל. **דיחד לה** — בעל קרקע אחריתי למזונות, ואפילו הכי לא קפיד בעל אי אכלה טפי, והלכך לית לה חזקה. **ודייק: חזקה הוא דלית לה** — בלא שטר. **הא ראיה יש** — אם יש לה שטר מכירה מבעל — הוי מקחה קיים. **לימא** — הבעל: אף על פי שהקרקע נקנה בכסף מעות הללו שקבלתי ממנה — לא קני לה הקרקע. **לגלויי זוזי בעינא** — מעות הטמינה ממני, ונתכוונתי לגלות לי מעותיה. ובחזקת מעות שלי לקחתים מידה ולא לשם מכר, ולא לדעת קנין מכירה קבלתים, ולא גמרתי והקניתי. **שמעת מינה המוכר כו'** — ופלוגתא היא לקמן. **איטא** — דוק הכי. הא ראיה יש — אם יש לה שטר מתנה, דהתם גמר ונתן לה, דליכא גלויי זוזי. בתחומא בתי מדרשות שלהן בסוף התחום היו, כדי שיוכלו לבא שם בשבת מן העיירות שמסביב. אמר ליה — היכא דאיכא שטר מכירה, אפילו לגלויי זוזי מיכוין — בקבלת המעות הוי קנין גמור, דדל זוזי מהכא, ותיקני בשטר מכירה. דגבי מעות הוא דאיכא למימר קבלת מעות הללו לא ליקני, דלגלויי זוזי נתכוין, ולעצמו קבלם. אבל גבי שטר המכירה — לא שייך למימר הכי, אלא הרי הוא כשטר מתנה, דהכל מודין בו לקמן דקנתה. דמה ריוח יש לו בכתיבת שטר המכירה אלא ודאי גמר ואקני לה. והא ליכא למימר דאי לא כתב לה שטר לא הוה השטר — דכל כך לא מסיק אינש אדעתיה. **מי לא תנן כו'** — וקא סלקא דעתיה דאפילו בשטר מכירה קאמר, דקני בלא נתינת מעות. דכיון דכתב לו שטר מכירה — אין יכולין עוד לחזור זה בזה, ומעות חייב לו הלוקח למוכר. **ולאו איתמר עלה** — דבשטר מתנה מיירי, אבל שטר מכר — לא קנה. ואמר ליה רב הונא לרב נחמן: ולאו מותיב רב המנונא לשמואל כו', אלמא שטר מכר נמי קנה, ואכתי מאי מילי מעלייתא **הרי זו מכורה או נתונה** — ואמר ליה רב נחמן: לאו אמרינן התם בפרק ראשון דקדושין, דרב המנונא מותיב לה וגם מפרק לה, דהך ברייתא דקתני שטר מכר קונה — במוכר שדהו מפני רעתה, קרקע רעה, דבההיא ודאי גמר ומקנה מיד בשטר, ומעות ליהוו מלוה גבי דלוקח עד דתבע ליה. אבל בשאר קרקעות — לא קנו בשטר עד דיהיב זוזי כשמואל, ואכתי איכא מילי מעלייתא. הכי גרסינן במסכת קדושין: רב אשי אמר במתנה ביקש ליתן לו כו' — ואאתקפתא דהך ברייתא דהוה קשיא לשמואל קאי. ובא רב אשי לומר דהך ברייתא לא בשטר מכר איירי כלל, אלא בשטר מתנה. ודבר הרגיל הוא שכותבין בשטר מתנה לשון מכר, ליפות כחו דמקבל מתנה, שאם יערערו עליו יבא הנותן לפצותו כדין מוכר, דלא ליהוי תרעומת עילויה. והכי קאמר: "שדי מכורה לך וגם נתונה תהיה לך", הרי זו מכורה — להיות אחריותה על הנותן כדין מוכר, וגם נתונה היא — ולית בה משום דינא דבר מצרא, דאמרינן בבבא מציעא (קח, ב): מתנה לית בה משום דינא דבר מצרא. והיינו דאיכא ייפוי כח דמכר ודמתנה. הכי גרסינן: ורב אשי אמר במתנה כו'. **לוה מן העבד** — וכתב שטר מלוה, ושיעבד לו נכסיו. **לגלויי זוזי הוא** — דשיעבד לו נכסיו. **דלא משוי נפשיה כו'** — אנן סהדי דשום אדם לא יהיה ברצונו עבד לוה אם יכול להפטר בשום ענין, והלכך איכא למימר לגלויי זוזי הוא דבעי. אבל גבי מכר — גמר ומקנה, שהרי אינו נעשה עבד לוה בהך שטר מכירה כלל, ואפילו קבל עליו אחריות — עדיין לא נטרפה מן הלוקח, דליהוי "עבד לוה" לגבי לוקח. **שלח רב הונא בר אבא** — לתלמידי בית המדרש.

תוספות

הא ראיה יש בשטר מתנה — הוא הדין דהוה מצי למימר בשטר הודאה, דלא שייך ביה גלויי זוזי. **דל** זוזי מהכא ותיקני ליה בשטר — במקום שכותבין שטר היו, וקאמר דבמקום הזה לא מהניא שמעתיה מידי, אף על גב דמהניא במקום שאין כותבין. ומידהו, אף במקום שכותבין שייך למימר דנפקא מינה להיכא דאמר "אי בעינן בשטרא — איקני, ואי בעינן בכספא — איקני", דקני בכספא אף על פי שלא כתב לו השטר. אי נמי, כגון שכתב השטר תחלה ואחר כך נתנה דמים, דאי אמר לגלויי זוזי הוא דבעי — לא קנתה.

כתב לו על הנייר או על החרס — וכן תניא לענין קידושין: כתב לה על הנייר או על החרס, אף על פי שאין בו שוה פרוטה "בתך מקודשת לי" כו'. אומר רבינו תם: דאתי כרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי. דלרבי מאיר, כיון שצריך שיחתמו עדים בשטר קידושין, כדאמר בפרק שני דקידושין (מה, א), אמר רב נחמן: כגון דקדשה בשטר שאין עליו עדים, ורבי מאיר לטעמיה, דאמר עדי חתימה כרתי — אם כן לא מהניא חתימה על דבר שיכול להודייף, כדתנן בפרק שני דגיטין (כא, ב): אין כותבין לא על הנייר כו'. ואפילו איכא עדי מסירה לא מהני לרבי מאיר, דצריך שיהא מוכיח מתוכו, כדאמר בריש "כל הגט" (שם כד, ב) גבי כתב לגרש את הגדולה, דלרבי מאיר אפילו גדולה לא מצי מגרש, משום דאין מוכח מתוכו הי מינייהו מגרש. ואם תאמר: והא אמר בפרק שני דגיטין (כב, ב) דלא הכשיר רבי אלעזר אלא בגיטין, ולא הכשיר אלא לאלתר, אבל בשאר שטרות — משמע דלא הכשיר אפילו לאלתר ויש לומר: דהכי בעי למימר, דלא הכשיר רבי אלעזר אלא בגיטין ודכותייהו, כמו "שדה מכורה לך" דהכא, וכן ההיא דקידושין, דלא נכתבו אלא לקנות שדה והאשה, דומיא דגיטי שאינן עשויין עיקרן לראיה אלא להתגרש. אבל שטרות העומדים לראיה — לא. ועוד יש לומר: דהכא ובקידושין לא איירי אלא בכתב ידו, כדאמר: הרציא עליו כתב ידו כו', וזה אינו יכול להודייף, שהיה ניכר שאין זה כתב ידו.

אף על פי שאין בו שוה פרוטה — תימה: דמאי רבותא הוא שוה פרוטה? בשלמא גבי קדושין נקט כתב לה על הנייר או על החרס אף על פי שאין בו שוה פרוטה — דרבותא היא, דאף על פי שאינה מקודשת מתורת כסף, כיון שאין בו שוה פרוטה — מקודשת מתורת שטר. אבל הכא גבי מוכר, אפילו יש בו שוה פרוטה — אינו קונה מתורת כסף, שהרי מוכר נותן שטר ולא לוקח, ואין קרקע נקנה אגב כסף

ולמה כתב בלשון מכר כדי ליפות את כחו — להיות אחריות על הנותן כדין מוכר. ופירש הקונטרס: שכתב לו בשטר כל זה: "שדי מכורה לך וגם שדי נתונה", וכתב לשון מתנה — משום דינא דבר מצרא. וקשה: דאמר ב"המקבל" (בבא מציעא קח, ב) מתנה דאית בה אחריות — יש בה משום דינא דבר מצרא ועוד קשה לרבינו תם: "שדי" "שדי" תרי זימני למה ליה? ואומר רבינו תם וכן רבינו יצחק: דלא מיירי בשכותב שניהן, אלא בשכותב "מכורה" או "נתונה", וקאמר: אפילו בשכתב מכורה — במתנה בקש ליתנה לו, והא דכתב בלשון מכר — כדי לייפות את כחו, שמקבל עליו אחריות. ועוד יש לומר: דשני שטרות כותב לו, בחד לשון מכירה ובחד לשון נתינה, ואם יצטרך לדינא דבר מצרא — יראה של נתינה ולא של מכירה, ואם צריך לאחריות — יראה של מכירה. ועוד יש לומר: דאפילו כתיבי תרוייהו בשטר אחד — יפה כחו מה שכתב בלשון מתנה לענין הא דתנן לקמן ב"המוכר את הבית" (עא, א): במה דברים אמורים — במוכר, אבל בנותן — נותן את כולן. והכי איתא בירושלמי פרק קמא דקידושין. ועוד יש לומר: דנפקא מינה מה שכתב בלשון מתנה — שאין צריך ליתן דמים. ומידהו, קשה לטעם זה, דאמאי בעי בשטר? ב"איקני" סגי. **לוה** מן העבד ושחררו כו' — תימה: דמאי רבותא נקט "ושחררו", "וגרשה"? פשיטא, דאי אין להם עליו כלום בעודו תחתיו — גם לכשיוצאין אין להם עליו כלום ויש לומר: דסלקא דעתיה דגמר ומקני להו, שיקנו לאחר שישתחרר ותתגרש.

לא

וְדַיָּנֵי גּוֹלָה אָמְרוּ: מַחֲזִיקִין. אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּדַיָּנֵי גּוֹלָה. אֲמַרוּ לֵיהּ רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִּי לְרַב: הֲדַר בֵּיהּ מָר מִשְּׁמַעְתֵּיהּ? אֲמַר לְהוּ: מִסְתַּבְּרָא אֲמַרִי, כִּדְרַב יוֹסֵף. "וְלֹא לָאִשָּׁה בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ" וְכוּ'. פְּשִׁיטָא, כֵּיוָן דְּאִית לָהּ מְזוֹנֵי - מְזוֹנֵי הוּא דְּקָא אָכְלָה! - לָא צְרִיכָא, דְּיִחֵד לָהּ אַרְעָא אַחֲרִיתִי לְמִזּוֹנָהּ. הָא רְאָיָה יֵשׁ, לֵימָא: לְגַלּוּיֵי זוּזֵי הוּא דְּבָעֵי! שָׁמַעְתָּ מִינָּהּ: הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לְאִשְׁתּוֹ - קָנְתָה, וְלָא אָמְרִינַן לְגַלּוּיֵי זוּזֵי הוּא דְּבָעֵי? - לָא, אֵימָא: הָא רְאָיָה יֵשׁ בִּשְׁטַר מַתָּנָה. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא: לָא הָוָה מָר גַּבָּן בְּאוֹרְתָא בִּתְחוּמָא, דְּאָמְרִינַן מִילֵּי מַעֲלֵיתָא. אָמַר לֵיהּ: מַאי מִילֵּי מַעֲלֵיתָא אָמְרִיתְּ? - הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לְאִשְׁתּוֹ - קָנְתָה, וְלָא אָמְרִינַן: לְגַלּוּיֵי זוּזֵי הוּא דְּבָעֵי. אָמַר לֵיהּ: פְּשִׁיטָא, דַּל זוּזֵי מֵהָכָא וְתִיקְנֵי בִּשְׁטַרָא! מִי לָא תְּנַן: נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת נִקְנִין בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה? אָמַר לֵיהּ: וְלָאו אִיתְּמַר עָלָהּ, אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בִּשְׁטַר מַתָּנָה, אֲבָל בִּשְׁטַר מֶכֶר - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ דָּמֶיהָ? - וְלָאו מוֹתִיב רַב הַמְנוּנָא: בִּשְׁטָר כֵּיצַד? כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָיר אוֹ עַל הַחֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה: "שָׂדִי מְכוּרָה לְךָ", "שָׂדִי קְנוּיָה לְךָ" - הֲרֵי זוֹ מְכוּרָה וּנְתוּנָה? - וְלָאו הוּא מוֹתִיב לָהּ, וְהוּא מְפָרֵק לָהּ: בְּמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ? רַב בֵּיבִי מְסַיֵּים בָּהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן, וְרַב אַשִׁי אָמַר: בְּמַתָּנָה בִּקֵּשׁ לִיתְּנָהּ לוֹ, וְלָמָּה כָּתַב לוֹ בִּלְשׁוֹן מֶכֶר? כְּדֵי לְיַפּוֹת כֹּחוֹ. מֵיתִיבִי: לָוָה מִן הָעֶבֶד וְשִׁחְרְרוֹ, מִן הָאִשָּׁה וְגֵרְשָׁהּ - אֵין לָהֶן עָלָיו כְּלוּם; מַאי טַעְמָא? לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן: לְגַלּוּיֵי זוּזֵי הוּא דְּבָעֵי! - שָׁאנֵי הָתָם, דְּלָא נִיחָא לֵיהּ לְשַׁוּוּיֵיהּ נַפְשֵׁיהּ "עֶבֶד לָוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה". שְׁלַח רַב הוּנָא בַּר אָבִין: הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לְאִשְׁתּוֹ - קָנְתָה

ובעל

תוספות

לא ניחא ליה דליהוי עבד לוה כו' — ודוקא נקט לוה, אבל מכר — לא. ומשום אשה הוא דנקט לוה, אבל גבי עבד — אין חילוק בין לוה למכר, דמה שקנה עבד קנה רבו. **[ברם]** רבינו תם לא גריס "ברם רבי אבא", אלא גריס: "רבי אבא ורבי אבהו וכל גדולי הדור כו' כדי ליפות את כחו". ולא גריס "את כחה", אלא: "ליפות את כחו", ופירש: שיאכל הוא את הפירות. והשתא מייתי רב הונא בר אבין סייעתא לדבריו, דתימה הוא לומר שהיה שולח שכל גדולי הדור חולקין עליו — שאם כן אין ממש בדבריו. ואין מתיישב לרבינו יצחק גירסתו, דאם כן מה צריך לומר "במתנה בקש ליתן לה"? ונראה לרבינו יצחק גירסת הספרים "ברם רבי אבא", ו"ליפות כחה". ופליגי עליה, וסברי דמוכר לאשתו לא קנתה, דלגלויי זוזי הוא דבעי. וסברי כרב הונא, דאמר: דל זוזי מהכא ותיקני בשטר. ומה שקונה בשטר — אינו אלא מתנה, כיון דלגלויי זוזי הוא דבעי, ולא קנתה בזוזי. ומה שכתב בלשון מכר — לא כתב אלא ליפות את כחה. ופירוש רבינו תם יש ליישב ולפרש: בקש ליתן לה — לענין זה שבמתנה נתן את כולן. ועוד יש ליישב פירוש רבינו תם: במתנה בקש כו' — דאפילו למאן דאמר קנתה במוכר לאשתו, ולא אמר לגלויי זוזי הוא דבעי, לא קנתה אלא משום דבמתנה נתן לה. דהא אין כאן מכר, שלא נתנה לו כלום, שהדמים הן שלו בלאו הכי. ואף על פי שאין יכול להוציא ממנה בדין, מכל מקום אם תקף ממנה או הוציא מידה דרך ערמה הם שלו, כדאמרינן בסמוך, ואם כן השתא שהוציאן דרך מכר הם שלו, ואין כאן מכר. והלכך, למאן דאמר קנתה לא קנתה אלא משום דבמתנה בקש לתת לה, והא דכתב לה בלשון מכר — כדי ליפות את כחו לענין שיאכל הפירות, כי המכר מבטל הקנין, דהא אין כאן מכר כדפירשתי. ולענין שדה הויא מתנה וקנתה, ולענין פירות הוי מכר ולא קנתה. **במתנה** קנתה ואין הבעל אוכל פירות — תימה: דאמר בגיטין בפרק "הזורק" (עז, ב) גבי ההוא שכיב מרע דכתיב גט לדביתהו בהדי פניא דמעלי שבתא כו', אתא לקמיה דרבא. אמר: ליקני לה ההוא אתרא דאית בה גיטא כו'. אמר רב עילוש: מה שקנתה אשה קנה בעלה. איכסיף. ומאי קושיא? והא במתנה אין הבעל אוכל פירות — אם כן לא קנה בעלה ואומר רבינו תם: דאין תלוי באכילת פירות למיקרי חצרה, דהא רבא סבר כריש לקיש (בבא בתרא קלו, ב) דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, ואפילו יש לבעל פירות — אינו מפקיע כח האשה, שהגוף שלה, ומתגרשת שפיר. אלא בהא תליא מילתא, דלא מיקרי חצרה לענין זכיה, אלא כשמוכרת ונותנת — קיים. הלכך, כשנתן לה הבעל, אף על גב דאין אוכל פירות, כיון שאם מכרה ונתנה אינו קיים — לא מיקרי חצרה, דאדעתא דהכי שתמכור ותתן לא יהיב לה. ומייתי ראיה, דהתם ברישׁ "הזורק" גבי זרק לה בחצרה פריך: חצרה? מה שקנתה אשה קנה בעלה ומשני: כגון שכתב לה "דין ודברים אין לי בנכסיך". אף על גב דכשכתב לה נמי יש לבעל פירי עד שיכתוב לה "ובפירותיהן", כדתנן ב"הכותב" (כתובות פג, א), אפילו הכי חשיב חצרה, כיון שאם מכרה ונתנה קיים, כדתנן ב"הכותב". ומיהו, אינה ראיה; דאף על גב דאינו מזכיר "ובפירותיהן" — הכי בעי למימר, כדאשכחן לעיל גבי אין לאיש חזקה בנכסי אשתו. ואם תאמר: אף על גב דאינה יכולה למכור תקני לה לגט, מידי דהוה אשבירות, דאמר (מעשר שני פרק חמישי משנה ט) גבי רבן גמליאל: "מעשר (שני) נתון ליהורשע ומקומו מושכר לו", וב"המוכר את הספינה" (בבא בתרא פד, ב): מדד ולא משך — לא קנה, ואם היה פיקח — שורכר את מקומו ואומר רבינו תם: דגדול קנינו של שורכר מזה, שאפילו מת בתוך הזמן — המקום מושכר ליורשיו עד הזמן. מה שאין כן באשה, שאם מכרה ונתנה — הבעל מוציא מיד הלקוחות. ובירושלמי לא משמע כפירוש רבינו תם, דפריך ברישׁ "הזורק" (גיטין עז, א): וגנתה וחצרה אינן משתעבדות לאיש לאכילת פירות? ומשני רבי יוחנן בשם רבי יאנאי: עד שיכתוב לה "דין ודברים אין לי בנכסים ובפירותיהן". ומשמע מדפריך מפירות — דבפירות הדבר תלוי, ולא במה שאינה יכולה למכור. ורבינו יצחק אמר: דאפילו תלויה הזכייה בפירות — מכל מקום פריך שפיר התם מה שקנתה אשה קנה בעלה, שלא היה נותן לה הבעל מקום הגט אלא משאיל, ודוקא במתנה הוא דקאמר דקנתה ואין הבעל אוכל פירות. ועוד אומר רבינו יצחק: דהא דאמר הכא במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות — היינו דוקא שאינו אוכלם. אבל כנכסי מלוג הם אותם פירות, וילקח בהם קרקע ויאכל הפירות. ומשום הכי פריך התם שפיר: מה שקנתה אשה קנה בעלה.

קבל מן האשה יחזיר לאשה — נראה דאם אמרה האשה "תן לפלוני שהם שלו" — דנותן לו, דנאמנת היא, במיגו דאי בעיא שקלה איהי מיניה ויהבה ליה. ואפילו אומר הבעל שהממון שלו — אין לו כח להוציא מידה, מדקאמר "יחזיר לאשה". דהוה ליה למימר: יודיע לבעל, דאם היה כח ביד הבעל להוציא מידה כשאומר שהוא שלו. והא דמפליג בסמוך בדביתהו דרבה בר בר חנה בין מהימנא בין לא מהימנא — הני מילי בשעת מיתתה, דלית לה מיגו דאי בעי שקלה מיניה ויהבה למי שרוצה, ואם תקף הבעל מידה — שוב אינה יכולה להוציא מידו ולומר "של פלוני הם", כדאמר לעיל: לוה מן האשה וגרשה — אין לה עליו כלום. ואם היתה נאמנת לומר "של פלוני הם" — תהא נאמנת לומר "שלי הם", במיגו דאי בעי אמרה "אחרים הפקידו בידי", דאינה צריכה לומר מי הם האחרים, וישאר הממון לעולם בידה. ודוקא במעות טמונות דלוה מן האשה, דלעיל במעות טמונות איירי, מדקאמר: לגלויי זוזי הוא דבעי. אבל מעות שאינן טמונות — יש לה עליו. וכן אם תקף — מוציאין מידו. ועוד, מדקאמר רבא דבמעות שאינן טמונות קנתה — משמע דאם תקף מוציאין אותן מידו. דאם אין מוציאין — אמאי קנתה? הא יכול לומר: להוציא מידה נתכוונתי, כי לא יכולתי להוציא מידה בענין אחר, ואפילו בבית דין. ואם היא נושאת ונותנת בתוך הבית — אינה נאמנת לומר לא "שלי", ולא "של פלוני הם", כדאמר לקמן (נב, ב): וכן האשה שהיא נושאת ונותנת כו' ואמרה "שלי הם" — עליה להביא ראיה, ולא מהימנינן לה במיגו דאי בעיא אמרה שהיא נפקדת משל אחרים. ומיהו, היכא שאינה נושאת ונותנת בחיי בעלה, וממון בעלה מצוי בידה — יש להסתפק אם חשבינן לה כאילו נושאת ונותנת, אם לאו.

קבל

רש"י

ובעל אוכל פירות. דרם רבי אבא ורבי אבהו וכל גדולי הדור אמרו: במתנה בקש ליתנו לה, ולמה כתב לה לשום מכר? כדי ליפות את כחה. מיתיבי: לוה מן האשה וגרשה - אין להן עליו כלום; מאי טעמא? לאו משום דאמרי: לגלויי זוזי הוא דבעא? - שאני התם, דלא לישוי אינש "עבד לוה לאיש מלוה". אמר רב: המוכר שדה לאשתו - קנתה, והבעל אוכל פירות, במתנה - קנתה, ואין הבעל אוכל פירות; ורבי אלעזר אמר: אחד זה ואחד זה - קנתה, ואין הבעל אוכל פירות. עבד רב חסדא עובדא כרבי אלעזר. אמרו ליה רבן עוקבא ורבן נחמיה בני בנתיה דרב לרב חסדא: שביק מר רברבי ועביד כזוטרי? אמר ליהו: ואנא נמי כרברבי עבדי, דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן: אחד זה ואחד זה - קנתה, ואין הבעל אוכל פירות. אמר רבא, הלכתא: המוכר שדה לאשתו - לא קנתה, והבעל אוכל פירות; במתנה - קנתה, ואין הבעל אוכל פירות. דאמר רב יהודה: מעות טמונין, כאן במעות שאין טמונין. דאמר רב יהודה: מעות טמונין - לא קנתה, מעות שאינן טמונין - קנתה. תנו רבנן: אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן התינוקות; קבל מן האשה יחזיר לאשה, ואם מתה - יחזיר לבעלה; קבל מן העבד יחזיר לעבד, ואם מת - יחזיר לרבו;

קבל

והבעל אוכל פירות — דלא גרע מנכסים שנפלו לה בירושה. **במתנה בקש ליתן לה** — ולא יאבד פירות. כדאמרינן לקמן: במתנה — קנתה, ואין הבעל אוכל פירות. ומיהו, במוכר לחבירו אין לומר כן, שאינו אוהבו כל כך. **מיתיבי כו'** — ההיא קשיא דלעיל, ולשני המימרות נקשית בבית המדרש. **במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות** — דנותן — בעין יפה נותן. **רברבי** — רב, שקדם לרבי יוחנן רבו של רבי אלעזר, כדאיתא בשחיטת חולין (צה, ב) דכל זמן שהיה רב קיים הוה שלח ליה רבי יוחנן: "לקדם רבינו שבבבל". ועוד, דאמר ליה לריש לקיש שכל אותן הימים היה הוא בישיבה ואני בעמידה. ועוד, דאמרינן בעירובין (יג, ב) אמר רב: האי דמחדדן מחבריא טפי — משום דחזיתיה לרבי מאיר מאחוריה. **כזוטרי** — רבי אלעזר, שהיה תלמידו של רבי יוחנן. ואף על גב דרבי אבא ורבי אבהו וכל גדולי הדור חבריהם, דאמרי לעיל: במתנה בקש ליתן לה כו', סבירא להו כרבי אלעזר דאין הבעל אוכל פירות — אינהו נמי זוטרי נינהו לגבי רב, שתלמידי רבי יוחנן היו. **כרברבי עבדי** — רבי יוחנן, שהיה חבירו של רב. **תרתי** — בתמיה: שני דברים של רבא סותרין זה את זה; לא קנתה — משמע לא גוף ולא פירות, דלגלויי זוזי הוא דבעי. והבעל אוכל פירות — משמע שקנתה גוף הקרקע, דלאו לגלויי זוזי הוא דבעי. **במעות טמונין** — שלא היו ידועין ומפורסמים לבעל — לא קנתה, דלגלויי זוזי הוא דבעי. **מעות שאין טמונין** — קנתה, והבעל אוכל פירות. דליכא גלויי זוזי, שהרי גלויין ועומדין הן. **לא מן הנשים כו'** — דאיכא למימר גנבום לבעליהן ולאדונייהם. ותינוקות נמי, שמא גנבו מבית בעל הבית שהם דרים שם. ואסור לסייע ידי עוברי עבירה, וכשלא יקבלו מהם — יחזירו למקום שגנבו שם. **יחזיר לאשה** — ולא לבעל, דאין לנו להחזיקה בגנבתה. **יחזיר לבעלה** — שאפילו אם ניתן לה ממון זה על מנת שאין לבעלה רשות בה, מכיון שמתה — יורשה בעלה, שהבעל יורש את אשתו. והלכך יחזיר לבעל, דממה נפשך עכשיו הרי הוא של בעלה. **יחזיר לרבו** — דמסתמא כל מה שקנה עבד קנה רבו. ונראה בעיני דהוא הדין אם נשתחרר העבד ואחר כך מת — יחזיר לרבו, שהרי עבד היה כשהפקיד לזה, וסתם עבדים גוזלנין הן. אבל אם נתגרשה האשה ואחר כך מתה — יחזיר ליורשיה ולא לבעלה, דמשנתגרשה אין הבעל יורשה.

קבל

וּבַעַל אוֹכֵל את **פֵּירוֹת** השדה, כדין כל שאר נכסי מלוג של האשה שהבעל אוכל פירותיהם. **כְּרַם** [–אבל], **רַבִּי אַבָּא, וְרַבִּי אַבָּהוּ, וְכָל גְּדוֹלֵי הַדּוֹר אָמְרוּ,** שאין הבעל אוכל פירות, כיון שאף שכתב לה שטר מכר אנו מפרשים את דבריו **שבְּמַתָּנָה בְּקֵשׁ לִיתְּנוֹ לָהּ** – שרצונו לתת לה את הקרקע במתנה, ואין הבעל אוכל פירות ממתנה שנתן לאשתו, **וְלָמָּה** באמת **כָּתַב לָהּ** את השטר **לְשׁוּם** [–לשם] **מֶכֶר, כְּדֵי לְיַפּוֹת אֶת כֹּחָהּ,** שאם יטרפו ממנה את הקרקע יתחייב לשלם את דמיה.

הגמרא מקשה על רב הונא בר אבין שסובר שאין אומרים 'לגלויי זוזי' מהברייתא שהובאה לעיל: **מֵיתִיבֵי, שִׁנּוּי בְּרֵיתָא, לָוָה כֶּסֶף מִן הָעֲבֶד שלו וְשִׁחְרְרוֹ,** או שלוה כסף **מִן הָאִשָּׁה** שלו **וְגֵרְשָׁהּ, אֵין לָהֶן עָלָיו כְּלוּם** – אין העבד יכול לתבוע את האדון ולא האשה את בעלה. **מַאי טַעְמָא, לַאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִי 'לְגַלּוּיֵי זוּזֵי הוּא דְּבָעָא',** ובאמת אין הכסף שייך להם, ואם כן קשה, מדוע לא נאמר כן במוכר שדהו לאשתו.

מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** – שונה הדין בלוה מן העבד או האשה, משום **דְּלֵא (לישוי) [מַשְׁוֵי] אִינִישׁ** – שאין אדם עושה את עצמו לגביהם 'עֶבֶד לָוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה' (משלי כב ז), ולכן ברור שכוונתו היתה לגלות את מעותיו, אך כשמוכר את שדהו לאשתו אינו נעשה בכך כעבד לאשתו, ולכן יש לומר שבאמת מכר לה.

הגמרא מביאה שנחלקו אמוראים בדבר: **אָמַר רַב, הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לְאִשְׁתּוֹ, קָנְתָה** את השדה, **וְהַבַּעַל אוֹכֵל פֵּירוֹת** כשאר נכסי מלוג שלה. אך אם נתן לאשתו את השדה **בְּמַתָּנָה, קָנְתָה, וְאֵין הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּירוֹת,** משום שהנותן בעין יפה הוא נותן, והתכוין להקנותה לה לגמרי. **וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין מוכר שדה לאשתו ובין נותן לה במתנה, **קָנְתָה** את השדה **וְאֵין הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּירוֹת.**

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **עָבַר רַב חִסְדָּא עוּבְדָּא** – רב חסדא עשה מעשה בדין תורה שבא לפניו, **כְּרַבִּי אֶלְעָזָר,** הסובר שבעל המוכר לאשתו שדה, קנתה ואינו אוכל את פירותיה. **אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּן עוּקְבָא וְרַבָּן נְחֶמְיָה בְּנֵי בְּנָתֵיהּ דְּרַב** [–בני בנותיו של רב] **לְרַב חִסְדָּא, שָׁכִיק מַר רַבְּרְבֵי וְעָבִיד כְּזוּטְרֵי** – וכי עוזב מר את שיטת הגדולים, דהיינו רב, ועושה מעשה כשיטת הקטנים ממנו, דהיינו רבי אלעזר, שהיה תלמידו של רבי יוחנן שהיה אחרי רב. **אָמַר לְהוּ** רב חסדא, **וַאֲנָא נַמִּי כְּרַבְּרְבֵי עָבְדִי** – אף אני עשיתי כגדולים, משום **דְּכִי אָתָא** [–כשהגיע] **רָבִין** מארץ ישראל לבבל **אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן** שהיה חבירו של רב, **אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – בין המוכר שדה לאשתו ובין הנותן לה במתנה, **קָנְתָה** את השדה, **וְאֵין הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּירוֹת.**

הגמרא מביאה פסק הלכה בענין זה: **אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא** – ההלכה היא, **הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לְאִשְׁתּוֹ, לֹא קָנְתָה, וְהַבַּעַל אוֹכֵל** את **הַפֵּירוֹת,** אך אם נתנה לה **בְּמַתָּנָה, קָנְתָה, וְאֵין הַבַּעַל אוֹכֵל פֵּירוֹת.** תמהה הגמרא: **תַּרְתֵּי** – הרי שתי ההלכות שנאמרו בדין הראשון של רבא סותרות זו את זו, שהרי ממה שאמר המוכר שדה לאשתו לא קנתה, משמע שלא קנתה כלל, ואילו ממה שאמר 'והבעל אוכל פירות', משמע שקנתה את גוף הקרקע, ויש לבעל זכות רק באכילת פירות.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – מה שאמר רבא שלא קנתה, מדובר **בְּמָעוֹת** שהיו **טְמוּנִין** אצלה, ואינם ידועים לבעל, ולכך נאמן הבעל בטענתו שמכר כדי לגלותם, והמכר בטל. ואילו **כָּאן** – מה שאמר רבא שהבעל אוכל פירות, ומשמע שגוף השדה מכור לה, מדובר ששילמה לו על השדה **בְּמָעוֹת שֶׁאֵין טְמוּנִין,** אלא היו ידועים לבעל לפני כן, ולא הוצרך לגלותם, ולפיכך ודאי כוונתו היתה למכור לה, וקנתה האשה את גוף הקרקע והוא רק אוכל פירות.

מביאה הגמרא ראיה לתירוץ זה: **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה,** שילמה האשה על השדה **בְּמָעוֹת טְמוּנִין, לֹא קָנְתָה** כיון שודאי שרק רצה לגלות את מעותיה. אך אם שילמה **בְּמָעוֹת שֶׁאֵינָן טְמוּנִין, קָנְתָה.**

הגמרא מביאה ברייתא בענין חשש גניבה בנשים עבדים וקטנים: **תָּנוּ רַבָּנַן, אֵין מְקַבְּלִין פִּקְדּוֹנוֹת לֹא מִן הַנָּשִׁים,** שמא גנבום מבעליהם, **וְלֹא מִן הָעֲבָדִים** הכנענים, שמא גנבום מאדוניהם, **וְלֹא מִן הַתִּינוֹקוֹת,** שמא גנבום מבית בעל הבית שהם דרים שם. ומכל מקום אם עבר **וּקִבֵּל מִן הָאִשָּׁה, יַחֲזִיר לָאִשָּׁה** ולא לבעלה, משום שאין לנו להחזיק בודאות שהם מעות גנובים, אלא אנו תולים שנתנום לה על מנת שלא יהיה לבעלה רשות בהם, **וְאִם מֵתָה** האשה **יַחֲזִיר לְבַעְלָהּ,** שהרי גם אם היו המעות שלה, מכיון שמתה בעלה יורשה. **קִבֵּל מִן הָעֶבֶד יַחֲזִיר לָעֶבֶד, וְאִם מֵת יַחֲזִיר לְרַבּוֹ** שהרי מן הסתם מעות אלו של האדון, שהרי כל מה שקנה עבד קנה רבו.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח תשרי, תש"כ
ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א בעל מדות ורב פעלים מו"ה יוסף אלי' שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו ז"ע.

וכבקשתו אזכירו ואת כל אלה שכותב אודותם, על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, מתאים לתוכן כתבו, ויהי רצון שכשם שהביא הבקשה כן יבשר טוב בזה.

וזכות פעולותיו באופן דתמכין דאורייתא, עוד יותר מאשר לימודו לעצמו, בודאי שתעמוד לו ולב"ב שי' בהנ"ל.

וכמודגש במאמר רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה - ד"ה עץ חיים היא למחזיקים בה (שמח"ת תק"מ), אלו בעלי השגה הלומדים תורה, ותומכי' מאושר אלו בעלי עבודה העוסקים בתורה, מאושר, גליקלעך, כדאיתא בזהר (ח"ג דנ"ג ע"ב) א"ת מאושר אלא מראשו, דע"י עבודתם ממשיכים מראשו, היינו מפנימית הא"ס ב"ה, וכמעלת הרגל המקים את הראש דוקא.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכל האמור.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

1 **ב** מִי שֶׁאֵין לוֹ מָעוֹת לִקְנוֹת נֵר לְשַׁבָּת[כה] חַיָּיב אֲפִילוּ לְחַזֵּר עַל הַפִּתָּחִים בִּשְׁבִיל נֵר זֶה[כו] וְאֵין זֶה בִּכְלָל עֲשֵׂה
2 שַׁבַּתְּךָ חוֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת לְפִי שֶׁזֶּהוּ בִּכְלָל עוֹנֶג סְעוּדַת הַלַּיְלָה שֶׁכְּשֶׁאוֹכְלָהּ בְּלֹא נֵר אֵין לוֹ עוֹנֶג מִמֶּנָּה כָּל
3 כָּךְ וּסְעוּדַת הַלַּיְלָה הִיא מֵעִיקַּר סְעוּדוֹת הַשַּׁבָּת וְאֵינָהּ דּוֹמָה לִסְעוּדָה שְׁלִישִׁית שֶׁעָלֶיהָ אָמְרוּ עֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חוֹל וְאַל
4 תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן רמ"ב[36]:

חלק ב' סימן רסג, מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן סעיף ב

הלכתא רבתא

כה] לקנות נר לשבת - היינו כשיש לו מה לאכול (או שאוכל מן הצדקה), אבל כשאין לו מה לאכול, יחזר על הפתחים בשביל לקנות פת, ולא בשביל לקנות נר[33].

כו] בשביל נר זה - והוא הדין שחייב ללוות או למכור כסותו או להשכיר את עצמו בשביל לפחות נר אחד שיאכל אצלו, אבל בשביל יתר הנרות שמדליק לתוספת אורה או כדי שלא ייכשל בעץ ואבן - אין חייב לחזר על הפתחים[34], והוא הדין כשאוכל סעודתו מבעוד יום, והנרות נעשים לתוספת אורה ועונג בלבד[35].

ציונים והוספות

33) כדלהלן סעיף ג.

34) על פי סימן תעב סעיף ל (הובא להלן הערה 44) שחייב להשכיר עצמו בשביל ד' כוסות, ונר שבת קודם לד' כוסות.

ושתי דרגות ישנם בעונג שבת: תוספת עונג שבת, ועיקר עונג שבת.

עיקר עונג שבת הוא הפת (וקטניות) שהיא עיקר הסעודה, וכן נר לאכול אצלו בסעודת הלילה.

שאר המאכלים וכן שאר הנרות שמדליק לתוספת אורה, או שלא ייכשל בעץ ואבן הם משום תוספת עונג שבת ומשום שלום ביתו,

והחילוק ביניהם להלכה: על תוספת עונג שבת אמרו 'עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות', ולכן אין ליטול מן הצדקה, ומותר ללוות לצורך תוספת עונג שבת (או תוספת אורה) רק במקום שידו משגת להחזיר - ונזדמן שאין לו מעות, אבל אם מתפרנס מן הצדקה ואין בידו להחזיר - לא ילווה (דין ריבוי המאכלים מבואר באריכות בסימן רמב סעיף ג ואילך, ולהלן סעיף ד משמע שכן הוא בנר שבת שמדליקו שלא ייכשל בעץ ואבן, וכן הוא בקצות השלחן סימן עד בבדה"ש סק"ז).

אבל לצורך עיקר עונג שבת; נוטל מן הצדקה או מחזר על הפתחים, ולווה אפילו אין ידו משגת - ויצטרך להשכיר עצמו. והוסיפו לעיקר עונג שבת גם הדלקת הנר שאוכל אצלו - מפני שבנר זה ישנו בנוסף לענין דעונג שבת - גם הענין דשלום ביתו (וכן משמע מדברי רבינו בסעיף ד' שמסביר ענין חדש ב'שלום ביתו' שהוא משום הצער לאכול בחושך, ולא מפני שלא ייכשלו בעץ ואבן, ומחלק בין נר אחד שאוכל אצלו ליתר הנרות, וכן מסימן תעב סעיף ל שכותב שנר ביתו קודם לד' כוסות (וחייב לחזר על הפתחים) משום שלום ביתו, על אף שבסעיף זה משמע שהחיוב לחזר על הפתחים הוא משום עונג שבת ולא משום שלום ביתו, וע"כ דאידי ואידי אית בהו, וראה הערה הבאה ובהערה 42).

35) כיון שחיוב לחזר על הפתחים מגיע רק כשיש בזה עונג שבת ביחד עם שלום ביתו, כמבואר לעיל באריכות (הערה 34), וכן פסק בקצות השלחן סימן עד סק"ז: ומי שרוצה לקבל שבת מבעוד יום ולקדש ולאכול מבעוד יום כמבואר בסי' רסז, שאז אינו צריך לאור הנר - אינו חייב לחזור על הפתחים לצורך הנר, הגם דחייב להדליק נר שלא יכשל בעץ וכיוצא, דהחיוב לחזור על הפתחים מבואר שם לפי שהנר בכלל עונג סעודת הלילה ודינו כסעודת הלילה, וממילא דשלא לצורך הסעודה - אינו חייב לחזור על הפתחים.

36) סעיף ד: ואף אם אין ידו משגת כלום ורוצה ליטול מן הקופה של צדקה המתחלקת בכל ערב שבת לא יטול אם אינו צריך ליטול לצורך מזונותיו של ימות החול של שבוע הבא ובשביל מזונות יום השבת ג"כ לא היה צריך ליטול אם היה נוהג כבחול ממש לאכול בו שתי סעודות בלבד פת וקטניות כסעודותיו בחול כגון שיש לו מזון י"ד סעודות לשבעה ימים שעד ערב שבת הבא סעודה אחת לכל יום וסעודה אחת לכל לילה אלא שרוצה ליטול כדי לאכול שלשה סעודות בשבת וכל שכן אם רוצה ליטול כדי להתענג קצת יותר מימות החול שאסור לו ליטול מן הקופה בשבוע זו שכך אמרו חכמים עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות.

ו בימות הגשמים אם לא אמר מוריד הגשם (אפילו אמר משיב הרוח) מחזירין אותו והוא שלא הזכיר טל אבל אם הזכיר טל אין מחזירין אותו (אפילו לא סיים הברכה) שאף שהטל אינו נעצר מכל מקום שבח הוא להקב"ה בהזכרתו כמו בהזכרת הגשם שכשם שהגשמים חיים לעולם כך הטל הוא חיים לעולם שעל ידי כך מתברכת התבואה (ובכמה מקומות קראו חכמים להטל טל תחיה משא"כ הרוח שאף שאי אפשר לעולם בלא רוחות אינו נקרא חיים לעולם כמו גשם וטל.

לכך יש בני אדם שמזכירין הטל כל ימות החמה כדי שאם ישכחו לומר מוריד הגשם בימות הגשמים חזקה שאמרו מוריד הטל כמו שהם רגילים בימות החמה ואין מחזירין אותן):

ז במה דברים אמורים שמחזירין אותו אם לא הזכיר גשם ולא טל בימות הגשמים כשסיים כל הברכה והתחיל ברכה שלאחריה ואז חוזר לראש התפלה מטעם שנתבאר למעלה אבל אם נזכר קודם שסיים הברכה יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם במקום שנזכר שלא קבעו חכמים מקום בתוך הברכה להזכיר שם הגשם אלא אמרו סתם מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים אלא שנהגו לאמרו לפני מכלכל חיים לפי שהגשם כלכלה ופרנסה אבל אם לא אמרו לפני מכלכל חיים בכל הברכה מקומה.

ואפילו אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש א"צ לחזור לראש אלא יאמר משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה ושוב אומר אתה קדוש שכל שלא התחיל בברכה שלאחריה לא נקרא סיום ברכה זו לגמרי לענין דברים שמחזירין אותו אע"פ שנקרא סיום לענין דברים שאין מחזירין אותו כגון הבדלה בחונן הדעת ויעלה ויבוא בערבית ראש חודש שאין לאמרם כשסיים הברכה אע"פ שלא התחיל ברכה שלאחריה כמו שיתבאר בסי' רצ"ד ותכ"ב:

ח ג' ברכות ראשונות חשובות כאחת הואיל וענינם אחד לסדר שבחו של מקום קודם שאלות צרכיו כעבד שמסדר שבח לפני רבו קודם שמבקש פרס ממנו וכן ג' אחרונות חשובות כאחת שהן כעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו כמו שנתבאר בסימן קי"ב לפיכך בכל מקום שטעה בג' ראשונות חוזר לראש התפלה ובג' אחרונות חוזר לעבודה בין שהוא יחיד בין צבור אם הוא טעות שאי אפשר לתקנו אלא א"כ יחזור לראש הברכה שטעה בה כגון שטעה בחתימתה שחתם בברכה זו בענין ברכה אחרת או שחתם האל הקדוש בעשרת ימי תשובה ולא נזכר עד לאחר כדי דבור שאי אפשר לו לתקן טעותו ע"י שיחזור ויחתום כהוגן שאין חזרה מועלת אלא בתוך כדי דבור.

וכיוצא בזה בברכות אמצעיות צריך לחזור לראש ברכה זו.

וה"ה אם חתם כהוגן אלא (שכל נוסח הברכה עד החתימה אמר נוסח אחר שלא כענין ברכה זו כלל ולא נזכר עד לאחר שחתם) (או שלא אמר שום נוסח תחלה רק החתימה בלבדה שנמצא) שלא אמר ברכה זו אלא במטבע קצר כברכת הפירות והמצות שפתיחתן היא חתימתן ושינה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור לראש ברכה זו אם היא מברכות אמצעיות ובג' ראשונות צריך לחזור לראש ובג' אחרונות לעבודה (ואצ"ל אם דילג ברכה אחת לגמרי ולא נזכר עד אחר חתימת ברכה שאחריה) שאל"כ כשיאמר במקום שנזכר הו"ל השניה כטעות באמצע.

אבל אם דילג באמצעה (ואפילו אמר במקום הדילוג נוסח אחר שאינו מעין ברכה זו) כל שחתם כהוגן (ואמר קודם החתימה איזו בקשה כענין ברכה זו ואמרה בלשון משונה מתיקון חכמים) אינו נקרא משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות כמו שנתבאר בסי' ס"ו וס"ח שאינו נקרא משנה ממטבע שטבעו חכמים אלא כשמשנה בפתיחתן או בחתימתן בברכות שחותמות בברוך ופותחות בברוך [(]וברכות י"ח שחותמות בברוך ואינן פותחות בברוך אף אם שינה פתיחתה ואמרה בלשון אחר בענין הברכה דינו כאלו שינה באמצע ברכה שהרי הן ברכות הסמוכות זו לזו וכל פתיחתה היא כמו אמצע ברכה):

ט כל מקום שאמרו חוזר לברכה שטעה בה כגון שדילג או טעה בחתימת ברכות אמצעיות או בג' אחרונות שחוזר לעבודה שהיא ראשיתן או שהזכיר הגשם בימות החמה שחוזר לראש ברכה שניה אם לא סיים הברכה הכל לא אמרו אלא כשטעה בשוגג אבל במזיד ומתכוין צריך לחזור לראש התפלה וה"ה אם שח במזיד כמו שנתבאר בסי' ק"ד:

י המתפלל ואינו יודע אם הזכיר הגשם אם לאו עד שלשים יום חזקה מה שהוא למוד הוא מזכיר מכאן ואילך מה שהוא צריך הוא מזכיר לפיכך אם מסופק בימות החמה אם הזכיר מוריד הגשם עד שלשים יום בחזקת שהזכירו כמו שהיה רגיל כל ימות החורף וצריך לחזור ובימות הגשמים צריך גם כן לחזור עד שלשים יום במדינות אלו שאין מזכירין טל בימות החמה והרי כל שלשים יום הוא בחזקת שלא הזכיר לא טל ולא גשמים מן הסתם לאחר ל' יום א"צ לחזור שכבר נתרגל לשונו לומר כהלכה ומן הסתם אמר כהרגל לשונו ואפילו אם שגג או פשע יום או יומים ולא התפלל כלל לא הורע חזקתו בזה וכיון שהוחזק ברוב אלו ימים דיו בכך שכיון שאחר שלא הזכיר איזה יום חזר אח"כ והזכיר עד תום ל' יום ה"ז בחזקה של ל' יום:

יא אם ביום הראשון של פסח אומר ברכת אתה גבור עד מוריד הטל ועד בכלל או במדינות אלו עד מכלכל חיים ועד בכלל בלא מוריד הגשם צ' פעמים הרי נתרגל לשונו לומר (ו)רב להושיע (ו)מוריד הטל או (ו)רב להושיע מכלכל חיים כאלו אמר כן ל' יום שבל' יום מימות החול ג"כ אינו אומר אלא צ' פעמים ג' פעמים בכל יום ואם הורגל כשאומר מפוזרין ק"ו ברצופין לפיכך אם אח"כ אינו זוכר אם הזכיר הגשם חזקה שלא הזכירו וא"צ לחזור וכן אם בשמיני עצרת אומר צ' פעמים אתה גבור עד ומוריד הגשם ועד בכלל ואח"כ נסתפק אם הזכיר הגשם חזקה שהזכירו (ויש חולקין על זה וטוב לחוש לדבריהם לכתחלה שלא לעשות כן לסמוך על זה אבל אם עשה כן ואח"כ נסתפק אם הזכירו אין צריך לחזור כי כן עיקר):

חלק א סימן קיד, דין הזכרת הרוח וגשם וטל סעיפים ו־יא:

א מפני שמותר האדם מן הבהמה היא הבינה והשכל קבעו ברכת אתה חונן ראש לאמצעיות שאם אין בינה אין תפלה:

חלק א סימן קטו, טעם ברכת אתה חונן ובו סעיף אחד:

לקוטי תורה

תוכן הפרק: ההבדל בין שני התוארים "אב הרחמן" ו"אב הרחמים"

*[לאחרי שנתבאר גדר התשובה בבחינת "ישראל" - להסיר ההסתר על בחינת ישראל שבנשמה - ימשיך לבאר **כיצד** מסירים ההסתר:]*

והעצה לגלות מצפוני לבו ולהסיר החושך כך הוא. דהנה יש ב' מיני רחמנות, אב הרחמן ואב הרחמים.

יש שני תוארים על רחמי השי"ת - "אב הרחמן" ו"אב הרחמים", שההבדל ביניהם לפי פשוטו הוא: "אב הרחמן" קאי על הרחמנות בפועל, כשהאב מגלה (בפועל) את רחמנותו על בניו; משא"כ "אב הרחמים" פירושו שהוא מקור הרחמים.

וכתוצאה מזה - יש הבדל בגודל הרחמים: "אב הרחמן" המורה על הרחמים הגלויים הם במדידה והגבלה, ואילו מבחינת "אב הרחמים", שהוא מקור הרחמים, הרחמים הם בלי גבול, כי במקור הרחמים אין מדידה והגבלה, ולפיכך כאשר מקור הרחמים מתגלה אין גבול לרחמנותו.

[וזהו שהולך ומבאר:]

ופירוש אב הרחמן, הוא המרחם על האדם במה שהשכל מחייב לרחם עליו, כמו למשל אדם יש לו מדת רחמנות זו שמרחם על חבירו כשמפייסו אחר שצערו פעם ושתים, שהשכל מחייבו למחול לו ולא יותר.

וזו ג"כ בחינת אב הרחמן אצל השי"ת כביכול.

אבל מדת אב הרחמים הוא רחמים גדולים בלי שיעור, אף שאין השכל מחייב למחול לו ולרחם עליו, דהיינו אחר שחטא הרבה פעמים מאד אעפ"כ כשמבקשים ממנו סלח לנו אבינו ג"פ בכל יום הוא מוחל וסולח לו.

וזהו פירוש חנון המרבה לסלוח.

אנו משבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלוח, המרבה דייקא, כי "במדת הקב"ה אין הפרש בין פעם א' לאלף פעמים".

וצריכים אנו לעורר רחמים גדולים, דהיינו בי"ג מדות הרחמים, מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע, שמגביה העון, ועובר על פשע שמעבירו, הוא מי אל כמוך.

אולם סליחה זו (שאין לה מדידה והגבלה) באה רק ע"י התעוררות רחמים גדולים של הקב"ה בעצמו ("מי א־ל כמוך"), שהם הרחמים שמצד י"ג מדות הרחמים שאין להם גבול, שמצד רחמים אלה הסליחה היא באופן של "נושא עון ועובר על פשע", שהפירוש הפנימי בזה הוא, שלא רק שהקב"ה מוחל לאדם אלא שמבטל ומהפך את העון עצמו, שמגביהו ומעבירו (ע"ד מאמר חז"ל זדונות נעשו לו כזכיות).

אשר ענין זה (להגבי' העון גופא) הוא רק בכוחו ית' - "מי א־ל כמוך", והיא היא בחינת "אב הרחמים".

וזהו "כי אבי ואמי עזבוני", היינו בחינת אב הרחמן, ועם כל זה "וה' יאספני", היינו בחינת אב הרחמים.

על רחמים גדולים אלה נאמר "כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני", דעומק הכוונה בזה הוא, דגם "אבי ואמי עזבוני" קאי על הקב"ה, אלא היא מדריגת "אב הרחמן" שהרחמים במדריגה זו הם במדידה והגבלה כביכול, וזהו "כי אבי ואמי עזבוני", שהאדם הוא במצב ירוד כזה, שגם רחמי הקב"ה מבחינת "אב הרחמן" אין מספיקים שיימחל לו עוונו; ומכל מקום "וה' יאספני", שמצד הקב"ה בכבודו ובעצמו - "אב (מקור) הרחמים" - אפשר להיות סליחה ומחילה

אך האיך מעוררים רחמים גדולים, הוא על פי מ"ש והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה והשבות אל לבבך [בכל הגוים אשר הדיחך ה'] **כו'.**

פירוש והשבות [אל לבבך], **דהיינו שישיב את עצמו אל לבבו.**

הפירוש הפשוט בכתוב הוא שהאדם צריך להשיב אל לבו את "כל הדברים האלה הברכה גו'" (ועי"ז יבא לידי "ושבת עד ה"א"), אבל הפירוש הפנימי הוא - שישוב אל עצמו ולבבו (כידוע שזהו ענין התשובה, לשון שיבה, שהאדם שב וחוזר לשרשו ומקורו).

וזהו ענין "לבבך" כאן, דקאי על פנימיות לב האדם, היינו אהבתו המסותרת להקב"ה, והאדם צריך לחזור ולהשיב את עצמו "אל לבבו".

[ולזה צריך האדם לידע שני דברים:]

שמקודם צריך לידע מקומו ושרשו שהיה מתחלה ועכשיו סר ממנו בכדי שידע לחזור למקומו

הראשון, כי מי שאינו יודע ביתו ותועה בדרך אינו יודע להיכן לחזור.

וצריך ג"כ להכיר ולהבין מקומו שהוא עכשיו באיזה מקום הוא תועה.

וכשישים אל לבו זאת וימצא את עצמו שלבבו פונה מן דרך הישר אל תאוות.

כשיתבונן "מקומו שהוא עכשיו", ימצא שהוא נמצא "בכל הגוים", היינו ש"מתאווה בכל התאוות מה שכל הגוים רוצים, והוא באויר טמא ובארץ טמאה בין הגוים".

ואם לחשך אדם לאמר הלא ה' פעל זאת, שהוריד הנשמה למטה, וגם חורבן בית המקדש מי זה אמר ותהי אם ה' לא צוה.

האדם יכול לטעון שאין הוא אשם בכך שלבבו פונה אל תאוות, אלא זוהי תוצאה מזה שהקב"ה הוריד את נשמתו לעולם הזה הגשמי והלבישה בתוך גוף חומרי. וכמו בפשטות, דזה שנמצא "בין הגוים" (בגלל חורבן ביהמ"ק) הוא רק ברצון הבורא, כמפורש בקרא "אם ה' לא צוה".

לזה משיב הפסוק אשר הדיחך ה' אלקיך שמה, שכוונת השי"ת היתה להדחה בעלמא.

לזה ממשיך בכתוב אשר "הדיחך גו'", שירידת הנשמה למטה אינה אלא "הדחה" ממקומה, שתמורת היותה בגן עדן (עולם הקדושה), "נדחית" למטה לעולם הזה הגשמי, אך אין זה מכריח אותו להיות תאב לתאוות עולם הזה, כי ביכולת הנשמה להתגבר על טבע הגוף.

וכשיתבונן שהוא במקום נמוך בגוף ונפש הבהמית, בזה מעורר עליו רחמים גדולים על חלק אלוה שיש לו, שנתאחד עם ה' ב"ה, שנפל ונתרחק כ"כ מאיגרא רמא ממקום חיותו.

כשיתבונן אדם שעל ידי מעשיו הרעים הוריד את נשמתו "מאגרא רמא" (גג גבוה) - שהיא מיוחדת עם אלקות - ועתה היא בגלות שאינה יכולה להתגלות באדם, יבין ויכיר גודל הרחמנות שעל נשמתו הקדושה.

וזהו וישוב אל ה' וירחמהו, פירוש, שירחם על השי"ת ב"ה.

הפירוש הפשוט ב"וירחמהו" הוא, שלאחרי שהאדם שב אל ה', אזי הקב"ה מרחם על האדם השב אליו.

אולם לפי הפירוש הפנימי, "וירחמהו" הוא חלק מתשובת האדם ("וישוב אל ה' ו(גם) ירחמהו"), כלומר, אדם השב אל ה' צריך להתעורר ברחמים על השי"ת כביכול, והכוונה, שמרחם על נשמתו שהיא "חלק אלקה ממעל" שירדה ונפלה כל כך.

ולזה אנו אומרים כל הווידוים אשמנו בגדנו כו', דלכאורה למה זה הסיפור והלא השי"ת יודע כל תעלומות לב, אך כל זה אנו אומרים כדי לעורר רחמים גדולים.

אמירת "וידוי" אינה להודיע להקב"ה את חטאינו, אלא כדי לעורר אצלנו רגש של רחמים על ה"חלק אלקה ממעל" שלנו.

לכן אומרים קודם אשמנו "אלהינו" - שהוא כחנו וחיותנו, "ואלהי אבותינו" - הוא גבוה מעל גבוה והוא מאיגרא רמא כו'.

ולכן מקדימים (לאמירת תחנון) "אלקינו ואלקי אבותינו", ד"אלקינו"- היינו מה שהוא יתברך "כוחנו וחיותנו" (כנ"ל בפירוש "הוי' אלקינו"), שזהו האור האלקי שהוא החיות של נשמת האדם; ו"אלקי אבותינו" - קאי על האלקות השורה בשורש הנשמה, כי יש ריבוי מדריגות בשורש הנשמה למעלה, ובלשון הכתוב "גבוה מעל גבוה", וזהו ענין "אגרא רמא" ששם מושרשת הנשמה.

ומחמת זה נתעורר רחמים גדולים מלמעלה.

מדתו של הקב"ה היא מדה כנגד מדה, ולפיכך, כאשר האדם מכיר ומרגיש את גודל הרחמנות שעל נפשו האלקית, ונוגע לו באמת ענין ה"גלות" שפעל (על ידי עוונותיו) בהאלקות השורה בנשמתו ובשרשה ("אלקינו ואלקי אבותינו") - הרי זה מעורר רחמי הקב"ה עליו, רחמים רבים וגדולים, מבחינת "אב הרחמים"

וממילא נתעורר אצל האדם ג"כ אהבה להבורא ית'.

על ידי התעוררות רחמים עליונים, זוכים ל"וה' יאספני", שהקב"ה מרחם על האדם ומסיר את ה"מסך" המסתיר על בחינת "ישראל" שבנשמתו, ובמילא שוב תתגלה אהבתו המסותרת להשי"ת.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

וביאור שרש ענין מים חיים דוקא הנה ידוע בענין לרוקע הארץ על המים דמי התהום הן תחת הארץ והן שירדו מלמעלה למטה כשגער בהן וא' יקוו המים כו' כמ"ש במ"א באריכו', והנה לכאורה אין הפרש בעצם בין מ"ע למ"ת מאחר שלא הובדלו רק ע"י הרקיע לבד כמ"ש יהי רקיע כו', וגם אם ירדו מ"ת עוד למטה מתחת לארץ ע"י גערה בנזיפה מ"מ לא הורע כוחם כאשר הי' בתחלה מעל השמים מעורבי' במ"ע, שהרי א' ביום ההוא יצאו מ"ח מירושלים חציי' אל הים הקדמוני וחציי' אל הים האחרון הרי חציים עכ"פ יעלו לים הקדמוני שהן מ"ע, וידוע דים הקדמוני הוא מ"ע שעלו למעלה בתכלי' וים האחרון הוא אשר ירד למטה בתכלי', וזהו שא' שמים לרום וארץ לעומק שזהו ענין עומק רום ועומק תחת דים האחרון היינו התהום שעומקו לתחת בלי שיעור וים הקדמוני היינו עומק רום דשמים בלי שיעור למעלה, ואע"פ שמ"ע עלו מאד ומ"ת ירדו מאד עד שזה נק' עומק רום בתכלי' וזה נק' עומק תחת [ב]תכלית, משרש א' [ממש] נמשכו בתחלה והיו לאחדי' ממש רק עפ"י צווי ה' מים עליוני' עלו [מאד] ומ"ת ירדו מאד ונתרחקו זה מזה בתכלית זה נק' ים הקדמוני וזה נק' ים האחרון, וראי' לזה ממה שיחוברו לע"ל דכתי' ומלאה הארץ דעה [את ה'] כמים לים מכסים דהכונה כמים דים הקדמוני מכסי' לים האחרון, שאע"פ שגם עתה הרי כל הנחלי' הולכי' אל הים וז"ש ולמקוה המים קרא ימים שהוא התהום שנמשך בו מד' נהרות דג"ע, אבל הרי א' והים איננו מלא מן הנחלים משא"כ לע"ל כמים לים מכסים שיתמלא ויכוסה הים ממים, ואין זה ודאי מן הנחלי' דעכשיו אלא ממ"ע דוקא שהוא בחי' עומק רום שימלא לבחי' עומק תחת ולא [שום] דבר זולתו כנהר שיוצא מעדן והי' לד' ראשי' שאינו נק' עומק רום ע"כ הים איננו מלא מהם וז"ש כמים לים מכסים שזהו כמו פלא עכשיו ולא לע"ל וד"ל. אך מי הוא המחבר ומיחד מ"ע במ"ת שהוא ים הקדמוני אל הים האחרון כנ"ל, זהו שא' ביום ההוא יצאו מ"ח כו' ר"ל מים חיים הללו שיצאו מירושלי' דוקא יתחלקו לשני חצאי' חציי' ילכו אל הים הקדמוני וחציים אל הים האחרון וא"כ יהיו מ"ח הללו כמו ממוצע שעל ידו יתחברו מ"ע ומ"ת והיינו בב' חצאי' דמ"ח הללו וד"ל. ולפ"ז צ"ל בהכרח שיש מעלה יתירה במ"ח הללו יותר ממ"ע ומ"ת יחד עד שיש בכחו לחברם אע"פ שזה בתכלי' הרום וזה בתכלי' העומק כו', והוא מפני שכל ממוצע גדול מב' ההפכי' דעומק רום ועומק תחת הנ"ל וע"כ מ"ח הללו חציים משפיע למ"ע דים הקדמוני וחציים משפיע למ"ת דים האחרון ומחברם יחד וד"ל.

והנה לכאורה זהו כדבר פלא ביותר מאין יש כח גדול כזה במ"ח שיצאו מירושלים שישפיע למ"ע ומ"ת ויחברם יחד, הנה זהו שא' הטעם שיצאו מירושלים וביום ההוא דוקא, ועיקר הטעם [הוא] מה שנקראו מים חיים [וזהו] מב' טעמי' א' שיצאו מירושלי' וביום ההוא כו' דמשמע לפי הפשט דמ"ע ומ"ת דב' ימים הנ"ל לא נקראו בשם מ"ח כלל [רק] מים סתם אבל מים חיים אינן יוצאי' רק מירושלים כו'. והענין הוא כידוע דעיקר התהוות המ"ח אינו אלא מן הארץ בעומקה שמתחדשי' שם מים חדשי' נק' מ"ח ולא מים זולתם גם לא מ"ע ולא מ"ת שנובע בארץ מן התהום וכ"ש הד' נהרות דג"ע שאינן מ"ח כלל רק אשר יצאו [מירושלים] (שרחוק מג"ע ט"ו מעלו') מעומק עפר קרקע המשכן, ונמצא שאין יתרון מ"ח הללו רק אשר יוצאי' מירושלים מעומק ארץ ויציאה זאת היינו בדרך עלי' והגבהה כמ"ש חציים אל הים הקדמוני שזהו בהעלא' וגם ילכו מ"ח הללו בדרך ירידה לים האחרון כניסוד המים בחג בניקבי השיתין שירד' עד התהום וכה"ג וע"כ המ"ח הללו כמו ממוצע לחבר מ"ע ומ"ת כנ"ל וד"ל. וראי' לזה שיש כח גדול במ"ח הללו שאינו אלא מצד הארץ דוקא הוא מ"ש ארץ לא שבעה מים הרי מ"ע דים נתמלא מהם כנ"ל והארץ לא תשבע מהם א"כ ודאי מזה הוראה גמורה שהארץ יש לה שרש גבוה יותר ממ"ע שמעל לרקיע עד שלא תשבע כלל [ממ"ע כו'] ובים נא' כמי"ם לי"ם מכסי' שתתמלא לפי שהארץ למעלה מים, ומ"ש לרוקע הארץ על המים וכן מ"ש לה' הארץ כו' על ימי' יסדה ועל נהרות כו' היינו לאחר שא' יקוו המים כו' הוא שיסד ארץ על המים אבל בשרשה ארץ למעלה מים וד"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

ועפי"ז יש לפרש מארז"ל במה הארכת ימים ר"ל בשינוי יותר מנוהג העולם ששינוייא עילאה זה ודאי הוא מהשפעת א"א דוקא שממנו נמשך אורכא דיומין וכדפי' בר"ח ולכן שאלו במה הארכת ופירש"י באיזה זכות ר"ל באיזה זכות זכית שיומשך עליך השפעת א"א בעצמו שלא ע"י התלבשות בז"א בגבורות וצמצומי' רק דרך מעביר לבד ולא הוה סגי לי' בקיום התורה ע"פ שורת הדין לבד שהרי התורה נמשכת מז"א כמ"ש מימינו אש כו' לכן השיבו שקיים מילי דחסידות וע"ש בגמרא שרובם רומזים למדות דא"א כמו לא עמדתי על מדותי שהרי כן בא"א נאמר נושא עון וכן מדת הוותרנות וכן לא נסתכלתי בדמות אדם רשע שכן הוא ית' טהור עיניים כו', ומזה למדנו שאם ירצה האדם להמשיך עליו שפע מא"א צריך לעשות איזה זכיות הנוגעי' שם דוקא:

ובזה יובן ענין הנזיר שנק' קדוש לפי שגידול שערותיו ומניעתו מיין וטומאה רומז הכל לא"א כי שערות הוא בחי' השפעה שמבחי' מותרי מוחין והנה בא"א להיותו א"ס לכן אף במותרי מוחין שלו יש בהם קדושה נפלאה והרי כתיב וזרח משעיר למו שמשערות דא"א נמשך התהוות ח"ע מקור התורה כו' משא"כ בז"א יוכל להיות איזה יניקה לחיצוני' מהשערות וכנז' אצלינו במ"א בביאור מארז"ל דר' בנאה הוה מציין מערתא ואשכח דשרה מעיינא לי' לאברהם ברישי' כו' ולכך בז"א מספר ראשו כנז' בלקו"ת [להאריז"ל] שם שהוא העברת השערות וע' זהר ע"פ ואיש כי ימרט ראשו טהור הוא כו' ולכך כל אדם מותר לו לגלח שערותיו (לבד הפאות והזקן שהם מהארת א"א בז"א) לפי שצריך לידמות למדות דז"א וא"כ אדרבה המגדל שערותיו ניוול הוא וממהות הטהרה לגלחם כנז' בר"ח, משא"כ הנזיר שמתדמה לא"א צריך לגדל פרע כמו שהוא בא"א וזרח משעיר כו' קדוש יהיה ואסור לשתות יין שרומז על הגבורות ובא"א כולו חסדים וכן אסור מלטמא כי הוא ית' טהור עיניים כו':

מצות נזירות

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ולהבין ענין השנתיים ימים כי יש ב' בחי' שנה, הא' בנוק' כמ"ש בזח"ג תצא דרע"ח ב' ע"פ נקי יהי' לביתו שנה הם י"ב ירחין י"ב בקר, והשנה מל', ונק' שנה ל' שינוי שמשם ואילך התחיל עולם הפירוד הנראה ליש ודבר נפרד, וכמו ימי הלבנה שנ"ה שנק' יומין תתאין בזח"ג פנחס ד"ר, והיינו להיות הלבנה משנה אור החמה, וכולד בבטן אמו (אמנם זהו למעליותא). ויש שנה בדכורא יומין עילאין והיינו ת"ת נק' שנה בחי' שמש, או בינה. ואפ"ל שזהו גילוי אני ה' לא שניתי, ולכן ל"ת הם שס"ה כמנין כו' גילוי שמש ה' לא שניתי, וי"ב ר"ח י"ב גבולי אלכסון דז"א, וא"כ התחברות שנתיים ימים ב' בחי' שנה וב' בחי' יומין ע"ד משכו יומין עילאין כו' כימי השמי' כו', ואז עלה זכרון יוסף ע"ד מלכיות זכרונות מל' ויסוד, ופי' זכרונות ע"ד וגם את נח כו' זכרת, וזכרתי את בריתי יעקב שהוא ענין ההנהגה שלמעלה מהטבע שבחי' זו נמשך מעלמא דדכורא, יומין עילאין, משא"כ מנוק' בחי' טבע הבריאה יומין תתאין, וגם איש דרכו לכבוש, לכן דוקא ע"י חיבור שנתיים ימים כו' המשכת יומין עילאין ע"ד כי ה' הוא האלקי' עלה זכרונו של יוסף להיות ופרעה חולם עד שנמשך לו הגאולה שלא ע"י סדר והנהגה, וכמארז"ל שראה עולם חדש אתמול כו' והיום כו', וכ"ז נמשך לו מדרגא דילי' יוסף ל' תוס' אור להיות חיבור שנתיים. והנה בת"א פי' שנתיים ימים זהו ענין שעשועי' יום יום, וי"ל כי מקור יחוד ו"ה בחי' שנתיים הוא ע"י יחוד י"ה יום יום, יחוד או"א ואח"כ זו"נ, וכענין ב' בחי' חו"כ כלתה נפשי כלה שארי, וכ"ז המשיך יוסף ע"י מסירת נפשו לה' והיסורי' שעברו עליו מחמת שעמד בנסיון.

ומעתה יובן ענין קץ שם לחשך דהנה בפרד"ס ע' חשך כ' ג' מיני חשך, הא' בכתר, ב' גבורה, ג' בקלי', והיינו כי ע"י הבירור דחשך דקלי' עי"ז יאיר אור חשך דכתר דלית מח' תפיסא בי' כלל, אוכם הוא כו', וזהו שפי' רש"י קץ שם המקום לשמים שימלחו כו'. ובעבודה חש"ך זהו חמור שור כלב, חמרא בתקופת תמוז קרירא לי' שמש ה' לא שניתי ומ"מ הוא בקרירות, שור נגח, כלב חוצפה ועקשות יודע את רבונו, ועז"נ הצילה כו' מיד כלב יחידתי שפוגם ביחידה שבנפש, וע"י חשך דקדושה כו' כשור

לעול וכחמור למשא לסבול עול תורה ישכר חמור גרם, בכור שורו ורב תבואות בכח שור, והנגיחות זה"ע קושי' ותירוצי', וכלב י"ל עמא פזיזא הקדמת נעשה שז"ע קבלת עול מלכות שמים ה"ז היפך יודע את רבונו, עי"ז יתגלה חשך דכתר וכמ"ש בכ"ד (על כל כבוד) שא"א להיות גילוי מכתר כ"א כשיהי' ואת רוח הטומאה כו'. וזהו קץ שם לחשך דקלי' בכדי שיתגלה האור. והנה לכאור' הי' אפ"ל המד"ר כפי' הזהר קץ הימים שהרי יצה"ר הוא בחי' קץ הימים כנ"ל גבורות הוא היצה"ר יורד ומסטין ועולה ומקטרג, אמנם באמת לא כן הוא שהרי מפרש כ"ז שיצה"ר בעולם הוא בחי' קץ הימים דקין אזי אופל, נעקר יצה"ר שאז יהי' גילוי אלקות ה"ז בחי' קץ הימין.

ד"ה מקץ שנתיים ימים

ש"פ מקץ תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

ועוד זאת שהרי יראה זאת היא רק שלא למרוד ח"ו בממה"מ הקב"ה להיות סו"מ וע"ט בפועל. ועם היות שזהו עיקר ויסוד הכל, מ"מ אין זה עדיין ענין העבודה (וכמשנת"ל פ"ב דקיום המצות בפו"מ יכול להיות גם בלי עבודה פנימית דענינה הוא) לקשר ולדבק נפשו באלקות ולברר ולזכך את חומרי' וטבעי' דנה"ב. שזה"ע התפלה ועבודה שבלב וכמשנת"ל פ"א, להיות שכ"ז בא ע"י עבודה ויגיעה בהשגה והתבוננות ובכמה אופנים שונים (כפי המדרי' דרוח ונשמה שנת"ל) שהיא היא העבודה דתפלה. וראי' מוחשת לזה שהרי אנו רואין שיש בנ"א שבטבע בתולדתם יש בהם קבלת עומ"ש ויראת אלקים על פניהם שמוגדרים המה בכל החושים שלהם ואינם יכולים לעשות ח"ו נגד רצון ה' כי איך יראה ויביט בדבר האסור ואיך ישמע כו' וכה"ג הלא זה אסור (מען טאר דאך ניט) וא"צ ע"ז שום יגיעה כלל להגדיר א"ע כ"א הוא מוגדר ממילא מפני קבלת עול מלכות שמים שעליו שנרגש בו תמיד עול האדון ה' צבאות והוא תמיד כעבדא קמי' מארי' כו', משא"כ באהבה לא מצינו שיהי' אוהב ה' בטבעו ותולדתו.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תר"ץ

לייקר כל רגע בימי הדין דראש השנה לתפילה ותחנונים

וְהִנֵּה, כְּכָל הַמָּשָׁל הַזֶּה יוּבָן בְּהַדִּין וּמִשְׁפָּט דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, דְּזֶהוּ "וַיְהִי הַיּוֹם", דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא הַיּוֹם שֶׁהוּכַן לְמִשְׁפָּט וָדִין, וּבוֹ בַּיּוֹם בָּאִים רַחֲמָנָא לִצְלָן[כא] הַמְקַטְרְגִים הַתּוֹבְעִים מִשְׁפָּט עַל מַעֲשֵׂה בְּנֵי אָדָם, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (בָּבָא בַּתְרָא דַף טז עַמּוּד א) "יוֹרֵד וּמַתְעֶה", שֶׁהַשָּׂטָן שֶׁהוּא מַלְאָךְ רַע יוֹרֵד לְמַטָּה וּמַתְעֶה אֶת הַבְּרִיּוֹת, עֶר רעֶדְט איין דעֶם מענְטשען און פִּיהְרְט אִיהְם אַראפּ פון דֶּרֶךְ[כב] הָאֱמֶת וְעוֹלֶה וּמַרְגִּיזוֹ, וְאַחַר כָּךְ הוּא עַצְמוֹ תּוֹבֵעַ דִּין לִשְׁפֹּט אֶת הָאָדָם חַס וְשָׁלוֹם בְּדִין קָשֶׁה רַחֲמָנָא לִצְלָן. וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁבַּדִּין וּמִשְׁפָּט דִּלְמַטָּה חֲרֵי אַחֲרֵי שֶׁהַשּׁוֹפֵט שׁוֹמֵעַ דִּבְרֵי הַמְלַמְּדֵי זְכוּת וְחוֹב נוֹתְנִים רְשׁוּת לְהַבַּעַל דִּין עַצְמוֹ לְלַמֵּד זְכוּת עַל עַצְמוֹ לְהָאָדָם לְלַמֵּד זְכוּת עַל עַצְמוֹ וְעַל בְּנֵי בֵּיתוֹ וְעַל זוּלָתוֹ, וְהֵם הַתַּחֲנוּנִים וּבַקָּשׁוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה, וַאֲמִירַת מִזְמוֹרֵי תְּהִלִּים, דְּבָזֶה חֲרֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְלַמֵּד זְכוּת עַל עַצְמוֹ, וְלָכֵן הִנֵּה הַשְּׁנֵי יָמִים אֵלּוּ דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁצְּרִיכִים זְהִירוּת יְתֵרָה לְפִי שֶׁהוּא הַזְּמַן דְּקַבָּלַת עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם, צְרִיכִים לְיַקֵּר כָּל שָׁעָה וְרֶגַע לִהְיוֹת כָּל שְׁעוֹתָיו נְתוּנִים לַד' בִּתְפִלָּה, תּוֹרָה, וַאֲמִירַת תְּהִלִּים, וְכָל זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת נַעֲשֶׂה בְּחַיּוּת וְרֶגֶשׁ פְּנִימִי, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ דְּהַדָּבָר שֶׁנּוֹגֵעַ לְהָאָדָם בְּחַיֵּי נַפְשׁוֹ וְנַפְשׁוֹת אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ הוּא עוֹשֶׂה זֹאת מֵעֹמֶק נְקֵדַת לְבָבוֹ, בַּאֲשֶׁר יוֹדֵעַ אֲשֶׁר בָּזֶה תָּלוּי

כא. ה' יצילנו. כב. הוא מפתה את האדם ומורידו מדרך.

כָּל חַיּוּתוֹ וְחַיּוּת בְּנֵי בֵיתוֹ, וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו אֵיזֶה מִשְׁפָּט אֲשֶׁר עָנְשׁוֹ הוּא בִּקְנָס בְּמָמוֹן רַב שֶׁאֵינוֹ לְפִי כֹּחוֹ, וְהַיְנוּ דְּמֵה שֶׁמְּרוּיחַ לְפַרְנָסַת בֵּיתוֹ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן צָרִיךְ לִתֵּן קְנָס, וּבִכְּרָט מִשְׁפָּט אֲשֶׁר עָנְשׁוֹ בִּיסּוּרִים חַס וְשָׁלוֹם, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּעֹנֶשׁ מָוֶת רַחֲמָנָא לִצְלָן, וּמִתְבּוֹנֵן כִּי עַתָּה עוֹד אֶפְשָׁר לוֹ לִמְצֹא עֵצוֹת אֵיךְ לְהִנָּצֵל מִזֶּה, וְגֹדֶל הַסַּכָּנָה שֶׁהוּא נִמְצָא וְגֹדֶל הָרַחֲמָנוּת שֶׁעַל בְּנֵי בֵיתוֹ, הִנֵּה כָּל אֲשֶׁר לוֹ יִתֵּן הָאָדָם בְּעַד נַפְשׁוֹ, עֶס אִיז נִיטָא קֵיין צוּ טַייֶעֶר, אוּן עֶס אִיז נִיטָא קֵיין צוּ פִיל, אוּן קֵיינֶעֶר דַּארְף אִים נִיט מְעוֹרֶר זַיין, בָּא אִים אִיז יֶעֶדֶער רֶגַע טַייֶעֶר[כג], וּמִשְׁתַּדֵּל בְּהַשָּׂגַת טוֹעֲנִים וּמְלִיצֵי יֹשֶׁר הַיּוֹתֵר טוֹבִים, וּמֵנַח בָּזֶה בְּכֹל לִבּוֹ נַפְשׁוֹ וּמְאֹדוֹ, וּמוֹצֵא כָּל מִינֵי הִצְטַדְּקוּת שֶׁאֶפְשָׁר לִהְיוֹת וְאֵין צְרִיכִים לְזָרְזוֹ עַל זֶה כְּלָל, כִּי הוּא עוֹשֶׂה בְּעַצְמוֹ בִּזְרִיזוּת גְּדוֹלָה וּבְעִיּוּן רַב, וַהֲגַם שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ חֹק וּמִשְׁפָּט הִנֵּה לִפְעָמִים חֲרֵי הוּא מַמְצִיא הַמְצָאוֹת וּסְבָרוֹת עֲמֻקוֹת בְּאֹפֶן הַהִצְטַדְּקוּת שֶׁלּוֹ, מַה שֶּׁלֹּא יַמְצִיאוּ בַּעֲלֵי שֵׂכֶל חֲרִיפִים בְּיוֹדְעֵי דִּין, וְהַכֹּל הוּא אֶצְלוֹ בְּהִתְרַגְּשׁוּת גְּדוֹלָה בֶּאֱמֶת וּבִתְמִימוּת, זַייֶעֶר עֶרִינְסְט מִיט אַ אֱמֶת[כד], וּבִכְּרָט בְּעֵת עָמְדוֹ לַמִּשְׁפָּט וְדַבֵּר דְּבָרָיו לְהַצְדִּיק אֶת עַצְמוֹ, אוֹ שֶׁמּוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וּמַבְטִיחַ נֶאֱמָנָה אֲשֶׁר לֹא יָשׁוּב לְכִסְלָה עוֹד, וּמִתְחַנֵּן וּמְבַקֵּשׁ עַל נַפְשׁוֹ וְנַפְשׁוֹת בְּנֵי בֵיתוֹ בְּבִכְיָה עֲצוּמָה וּדְבָרָיו יוֹצְאִים מִנְּקֻדַּת פְּנִימִיּוּת לְבָבוֹ, דְּכָל זֶה הוּא לְפִי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ בְּנַפְשׁוֹ וְנַפְשׁוֹת אַנְשֵׁי בֵיתוֹ לְחַיִּים אוֹ חַס וְשָׁלוֹם וְחַס וְחָלִילָה כו', וּדְבָרָיו אֵלּוּ פּוֹעֲלִים עַל הַשּׁוֹפֵט לְהָקֵל בְּמִשְׁפָּטוֹ. וְהַדֵּגְמָא מִזֶּה יוּבָן בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, בְּהַדִּין וּמִשְׁפָּט דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כְּשֶׁבָּאִים בְּנֵי הָאֱלֹקִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה' לְתִבְעַ וּלְקַטְרֵג חַס וְשָׁלוֹם עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְסוֹפְרִים וּמוֹנִים חֶטְאָיו פְּשָׁעָיו וַעֲוֹנוֹתָיו אֲשֶׁר מֵהֶם הַרְבֵּה אֲשֶׁר נִשְׁכְּחוּ מֵאִתּוֹ בְּמֶשֶׁךְ הַשָּׁנָה, וּמֵהֶם אֲשֶׁר גַּם לֹא שָׂם לִבּוֹ לָהֶם לְחָשְׁבָם לְחֵטְא מִפְּנֵי כַּמָּה סִבּוֹת, הַסִּבָּה הָא' הוּא מִפְּנֵי הֶעְדֵּר הַיְדִיעָה וְעַמֵּי הָאָרָצוּת[כה], שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָם מְקַיְּמִים אֶת הַמִּצְוֹת אוֹ רַחֲמָנָא לִצְלָן עוֹבְרִים עֲבֵרוֹת מִפְּנֵי הָעַמֵּי הָאָרָצוּת שֶׁלָּהֶם, זִיי זַיינֶען שְׁטאַרְק פאַרְגְּרֶעֶבְּט גְּיָוואהְרִין, מִיא ווֵיס נִיט דִּיא גְּרֵייסְקֵייט פוּן לֵייגֶען תְּפִלִּין, אוּן דִּי האַרְבְּקֵייט פוּן[כו] חִלּוּל שַׁבָּת וּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת וּבִכְּרָט טָהֳרַת הַמִּשְׁפָּחָה, אֲשֶׁר כָּל הַצָּרוֹת וְיִסּוּרִים בְּגִדּוּל בָּנִים בָּא מִזֶּה. וְהַב' הוּא הַקְּרִירוּת, דִּי קאַלְטְקֵייט[כז] וְהַטִּרְדָּא בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם, דְּכָל זֶה הוּא סִבָּה מַה שֶּׁהוּא שָׁכַח עַל חֶטְאָיו גַּם הַגְּדוֹלִים, וּבִכְּרָט הָעִנְיָנִים שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקָבָיו וְעוֹבֵר עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי הֶעְדֵּר הַיְדִיעָה בְּאִסּוּר וְהֶתֵּר, מְעוּט יִרְאַת אֱלֹקִים וְהֶעְדֵּר שִׂימַת לֵב, אֲבָל הַמְּקַטְרְגִים רַחֲמָנָא לִצְלָן זוֹכְרִים וּמְפָרְטִים כָּל חֵטְא וְעָוֹן בִּכְּרָט, וְעוֹד זֹאת כִּי מַגְדִּילִים אֶת כָּל חֵטְא וְעָוֹן בְּטְעָנוֹת וּתְבִיעוֹת שׁוֹנוֹת, בְּדֶרֶגְמַת דָּבָר — הַמְלַמְּדֵי חוֹב בְּמִשְׁפָּט גַּשְׁמִי, שֶׁאוֹמְרִים אֲשֶׁר גַּם אִם יִצְדְּקוּ דִּבְרֵי הַמְלַמְּדֵי זְכוּת עַל אָדָם זֶה בִּכְּרָט, אֲבָל חֶטְאוֹ גָּדוֹל מִנְּשׂוֹא שֶׁמַּחֲטִיא אֶת הָרַבִּים, וְכַאֲשֶׁר יָשִׂים הָאָדָם אֶל לִבּוֹ מִצָּבוֹ הָאֲמִתִּי בַּאֲשֶׁר הוּא, כַּאֲשֶׁר יֵדַע אִינִישׁ בְּנַפְשֵׁיהּ[כח] בְּכָל פְּרָטֵי פְּרָטִיּוּת עִנְיָנָיו, וְיִתְבּוֹנֵן בָּזֶה בְּהִתְבּוֹנְנוּת עֲמֻקָּה עַד אֲשֶׁר יְצַיֵּר בְּמֹחוֹ כָּל פְּרָטֵי עִנְיָנֵי הַדִּין וְהַמִּשְׁפָּט, וּטְעָנוֹת וּתְבִיעוֹת הַמְלַמְּדֵי חוֹב, וְדִבְרֵי הַמְלַמְּדֵי זְכוּת, וּבְתוֹךְ עֹמֶק פְּנִימִיּוּת לְבָבוֹ יֵדַע אֶת הָאֱמֶת שֶׁהוּא בְּדֶרֶגְמַת דָּבָר הַנִּתְבָּע בְּמִשְׁפָּט גַּשְׁמִי, וְהוּא חָטָא וְאָשֵׁם, וְאֵין לוֹ שׁוּם הִתְנַצְּלוּת אֶלָּא לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים וַחֲנִינָה בִּלְבָד, וְכַאֲשֶׁר יָשִׂים אֶל לִבּוֹ דְּהַפְּסַק דִּין וְהַהֶחְלֵט תָּלוּי רַק בְּבַקָּשׁוֹתָיו וְתַחֲנוּנָיו, וְאָבִינוּ מַלְכֵּנוּ יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה פּוֹתֵחַ יָד לְקַבֵּל שָׁבִים, דְּזֶהוּ עִנְיַן תְּקִיעַת שׁוֹפָר, גְּנוּחִי גְּנִיחַ יְלוּלֵא יָלִיל[כט] בִּצְעָקָה פְּנִימִית מִקִּירוֹת לִבּוֹ, חֲרֵי אֵין הַדָּבָר תָּלוּי אֶלָּא בּוֹ, וְלָזֹאת הִנֵּה בַּהַיּוֹם דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה דְּאָז הוּא עֵת רָצוֹן לְמַעְלָה בְּהִתְגַּלּוּת קֵרוּב הַמָּאוֹר אֶל הַנִּיצוֹץ צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְעוֹרֵר אֶת נְקֻדַּת לְבָבוֹ וְלַעֲמֹד עַל נַפְשׁוֹ לְהִתְחַנֵּן אֶל ד' עַל נַפְשׁוֹ וְנַפְשׁוֹת אַנְשֵׁי בֵיתוֹ בְּבַקָּשַׁת רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים, כְּמוֹ הָעוֹמֵד לְדִין לְמַטָּה בְּמִשְׁפָּט הַנּוֹגֵעַ בְּנַפְשׁוֹ, וְיַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה שֶׁהִיא הַחֲרָטָה גְּמוּרָה עַל כָּל הַדְּבָרִים הַלֹּא טוֹבִים שֶׁעָשָׂה בֶּעָבָר, וִיקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם עַל לְהַבָּא.

ליל ב' דראש השנה, ת"ד צדיק (תר"צ), נויארק.

כג. אין "מדי יקר" ואין "מדי הרבה", ואף אחד אינו צריך לעורר אותו, כל רגע יקר אצלו. כד. מאוד ברצינות ובאמת. כה. בורות. כו. הם התגשמו מאוד, אין יודעים גודל הענין של הנחת תפלין, וחומר הענין של. כז. הקרירות (אדישות). כח. יודע אדם בנפשו. כט. גניחה ויללה (קולות שונים של בכי שנאמרו לגבי תקיעת שופר).

לקוטי דיבורים

מאמר הסגירה

א. ביום הולדתי החמשה עשר - י"ב תמוז תרנ"ה - מינה אותי אבי נ"ע למזכירו האישי בעסקנות הכלל.

ביום חמישי, י"ב תמוז, קראני אבי לגן הגדול שבנאות הדשא, וסיפר לי בקצרה על עבודת עסקנות הכלל במשך מאה וארבעים שנה - עד אז - שנשיאי חב"ד ניהלו ומנהלים.

אבינו הראשון, רבנו הזקן בעל השו"ע, החל בעסקנות הכלל בגיל אחת עשרה.

דודי זקני - מספר לי אבי - הרה"צ ר' משה - בנו

של הרבי – כותב בזכרונותיו מה ששמע מהישיש ר' משה איוואנסקער – ישוב ליד יאנוביץ' – שבהיותו ביריד בליאזנא ראה ושמע את העילוי מליאזנא – הכוונה על הרבי – בהיותו בן אחת עשרה שנה, עומד על עגלה ונואם בפני קהל רב שהתאסף, לעזוב את המסחר ולעשות כלי לפרנסתם מעבודת אדמה ומלאכה.

אז – מספר ר' משה יצחק – הגיעו למחוזנו פליטים מפראג ופוזנא ובהתאם לתעמולתו של העילוי מליאזנא הסתדרו משפחות רבות בעבודת האדמה באחוזתו הגדולה של אביו ר' ברוך – "מעין לבן".

בדברים קצרים מספר לי אבי על חמשים שנות עבודתו הענפה בעסקנות הכלל של רבנו הזקן, התקופות של הרבי האמצעי והרבי ה"צמח צדק", עבודת עסקנות הכלל של הסבא הרבי מהר"ש, המצב המר של היהודים ברוסיה בעשר השנים האחרונות של הצאר אלכסנדר השלישי, והטרגדיה היהודית המדהימה בתקופת ממשיכו הצאר ניקולאיי השני.

בכל משך סיפורו מציין ומדגיש אבי את העבודה המסירות נפשית העל־אנושית של נשיאי חב"ד בעסקנות הכלל, בהסבירו, שרק בהחלטיות ובלי פשרות יכולים להיות עובד רציני אמיתי בעסקנות הכלל.

בלהט ההתלהבות של לבי הצעיר אומר אני לאבי, שאני מוסר את עצמי ברשותו, ובגוף ונפש אבצע בהחלטיות בעזה"י כל אשר יוטל עלי בעסקנות הכלל. אז מסר לי אבי הוראות ראשונות, איך ללמוד ולהתאים את עצמי להיות לתועלת בעבודה הרצינית של עסקנות הכלל.

אותו יום חמישי – י"ב תמוז – צויין ביומני בן שלש השנים – "היום החמישי הרציני ומלא התוכן הראשון בחיי הצעירים".

ב. ביצועי בחיים את הפרינציפ הראשון בעסקנות הכלל, להיות חיל ממושמע לניהול העבודה העסקנית, בהחלטיות, בלי פשרות, בלי השפעות מפלגתיות או התראות ופחדים – עשוני לעסקן כללי רציני, גם בנוגע לתורה ולעסקנות יהודית וגם בנוגע לעסקנות במצב הגשמי וכבוד ישראל.

לא הפחידוני עשרים שנות רדיפות, מאסרים תכופים, יסוריהם ומכותיהם של קלגסי הצאר;

לא הפחידוני הרדיפות המלוות סכנת נפשות מצד כמה מחבריה הפושעים של מפלגת פועלי ציון ברוסיה של אותם הימים – תרס"ו;

לא הפחידוני יסורי המאסרים התכופים (בשנות תרפ"א־ו) והפחדות פסק דין מות מצד היבסקציה המכוערת (תרפ"ז); בעזה"י ובזכות אבות קדושים נשאר אני, מבלי להתחשב בגופי הרצוץ, נאמן לעקרונות עסקנות הכלל שלמדני רבי, המנהיג הגדול בעל מסירות הנפש, אבי נ"ע, ובמסירות נפש הגדולה ביותר אני מבצע את צוואתו הקדושה בהרבצת התורה ביראת שמים, חינוך הכשר ובעבודת העסקנות הכללית.

באחד הימים לפני כמה שבועות, בקראי המכתבים שהגיעו אלי, נתקל אני במכתב הפחדה תקיף, שנכתב בשם מוסד מסויים בדברי הפחדה רציניים, שאם אמשיך בעבודת עסקנות הכלל שלי כמו עד עתה, עלי לדעת, שינקטו צעדים רציניים נגד כל המוסדות שלי.

חושבני שלא צריכים לנצל את חוש הדמיון כדי לדמיין את חיוך הביטול הנלעג שמכתב התראה והפחדה כזה יכול לעורר באדם שטעם תרומת ידו של חיל צארי מפוטם ויסורי היבסקציה הפרועים.

ג. כעת אני בא למלא הבטחתי האמורה, שבמאמר הסגירה שלי עלי למסור לכם שני דברים החשובים לכלל ישראל, ונוגעים באופן אישי לכלל ישראל באמריקה.

הדבר הראשון:

יהודים, אנשים ונשים, הסכיתו ושמעו!

בארץ ישראל משמדים לאט לאט ילדי ישראל.

כמה מהאנשים האנטי־דתיים, מבין קבוצת המנהיגים שעליהם לסדר את היתומים, ילדי הפליטים, בארץ ישראל, יצרו פינת שמד לאותם חלק ילדים שנמסרו ברשותם.

במקומות הכבושים על ידי הגרמנים הקים היטלר מחנות השמדה לענות ולשרוף גופות יהודיים; בארץ ישראל הקימה קבוצה מסויימת בתי שמד לענות ולשרוף נשמות יהודיות.

"פינת השמד" המתעסקת ב'שמד'תם של ילדים יתומים מהפליטים היהודיים, מחנכת את הילדים על ידי "המן'נים" מסורים באותו דרך וחינוך של אנשי היבסקציה בני הבליעל.

ה"המן'נים" האמורים מלמדים את הילדים לחלל שבת, לאכול טריפות, לאכול ביום כיפור, לאכול חמץ בפסח; אין הם מרשים לילדים אף לא לומר קדיש לזכר הוריהם שהומתו על קידוש השם, והם מלמדים את הילדים ללעוג מהקדוש ברוך הוא ומיהדות.

היתומים המקבלים את חינוכם על ידי ה"המן'נים" האמורים, יקרעו ספרי תורה, ישרפו בתי כנסת יהודיים, יהרסו בתי עלמין יהודיים, יערכו פוגרומים, ידקרו, ישרפו ויירו בגופים יהודיים, יחמסו וישדדו רכוש יהודי.

יהודים, אנשים ונשים, הסכיתו ושמעו!

פעילות "פינת השמד" בארץ ישראל מתאפשרת בכוח יהדות אמריקה שלכם.

בלי מודע נותנת יהדות אמריקה את סכין השמד בידי "פינת השמד" לשמד את ילדי ישראל.

בכסף שלכם, בכסף שאוספים בבתי הכנסת ובבתי המדרש היהודיים, בנדרים ובנדבות שלכם למטרות

יהודיות, בכסף ה"יזכור" שלכם, משמדים ילדים יתומים יהודיים.

דימו לעצמכם את החרפה שאותה קבוצת אנשים אנטי דתיים משווים לנשמות הוריכם ויקיריכם שאתם באים לבתי הכנסת להזכרת נשמותיהם בכל כך הרבה חיבה וכבוד, אתם נותנים צדקה לזכרם, ובחלק מכספים אלה משמדים יתומים יהודיים בארץ ישראל.

הנואם המוצלח ביותר והסופר המבריק ביותר לא יהיה בכוחם לתאר רצח שערורייתי נפשע בל יתואר הזועק לשמים, של ניצול מעשיהם הטובים של ילדים לנשמות הוריהם וקרוביהם שנפלו על קידוש השם, לעשותם שותפים במעשה הנפשע של שימוד ילדי יתומים יהודיים.

דבר שיש לעקרו מן השורש בעם היהודי.

יהודים, אנשים ונשים, כולם כאחד, מוכרחים אתם למלא חובתכם, להרעיש את כל בתי הרבנות, כל הארגונים היהודיים, להפסיק מיד את השמד של יתומים יהודיים ואת אלה שכבר שמדו למסור ברשות בית הדין בירושלים.

יהודים, אנשים ונשים, הנכם כולכם אחראים לשמד הנערך בארץ ישראל על הפליטים היתומים היהודיים.

יהודים מוכרחים לתבוע ברצינות הגדולה ביותר, ביקורת כספית חמורה, שבכספים הנאספים לא ינוצל אפילו פעני אחד ל"פינת השמד".

יהודים, אנשים ונשים!

הבעל או האשה התומכים ב"פינת השמד" נושאים על עצמם את כתם השמד.

יהודים, אנשים ונשים!

בכל הזמנים ובכל המדינות מסרו יהודים את נפשם להציל יהודים משמד ר"ל. עשרות אלפים מישראל, אנשים ונשים, זקנים וצעירים, מתו על קידוש השם בתור יהודים.

בזמן הזה, כאשר בני ישראל אבלים אחרי מיליוני הקדושים שנהרגו באכזריות כזו, הרי כל ילד יהודי, ילד או ילדה, יקרים הם לעם ישראל בתור ענף של עם ה', ובזמן מר וחשוך כזה עוד יהיו אנשים המעבירים ילדים יהודיים בשמד?!

בטוח אני, שיהדות אמריקה, העתונות היהודית והמנהיגים הפוליטיים היהודיים בראשם, מכירים – כעת – התיחסותם הקרירה להצלת היהודים שמעבר לים, אף אחד לא יאמר מי הם האשמים במיליוני קרבנות אלה, אנשים ונשים וילדים מעבר לים – אוי מה היה לנו – אך, בלי כל ספק, לוחצת הקרירות על לבם של כל אחד מיהודי אמריקה.

יהודים, עתונות יהודית, מנהיגי ודוברי היהדות, איחרתם בהצלת היהודים שמעבר לים בזמן הנכון, הצילו את היתומים שלהם משמד בזמן הנכון, ותהיו מאושרים מהקב"ה שלילדיכם יהיו הורים בריאים בגשם וברוח.

ד. הדבר השני:

על יהודי אמריקה לשרש את 'העם־הארצות' שהוא עמוד החרפה של יהדות אמריקה.

יהודי אמריקה הם רחמנים וגומלי חסדים בצורה היפה ביותר, תודה לא־ל, וביד רחבה, אך המעלה השלישית שחז"ל מונים במעלותיהם של בני ישראל, ביישנים, הרי בחלק מיהודי אמריקה – חסרה.

חלק מיהודי אמריקה אינם בושים ב'עם־הארצות': יוצאים את חובת לימוד התורה בשמיעת משנה משניות או אגדה שהרב לומד בבית הכנסת; ללמוד בעצמם, ומה גם עמוד גמרא, הרי לגבי חלק מהבעלי הבתים היהודיים הוא דבר מיותר.

בעלי עסקים שביניהם והאברכים רחוקים מידיעת התורה ונקלעים ב'עם־הארצות' גדולה.

הריני פונה אל בעלי העסקים ואל האברכים שבין יהודי אמריקה בקריאתי לארגן ולהקים חוגים של שיעורי לימוד גמרא.

בעונג הריני מודיע ברבים שהוריתי לחברת "מחנה ישראל" להקים מחלקה מיוחדת "אשל התורה" שמתפקידה: א) לנהל תעמולה רחבה להשתתפות בשיעורים הנלמדים בבתי הכנסת. ב) לנהל תעמולה ענפה בין בעלי העסקים ובין אברכים להצטרף לחברת לומדי תורה.

ה. הריני מאחל לכולכם ולבני משפחותיכם בתוך כלל ישראל, חג כשר ושמח, כל ילדי ישראל בכל החזיתות יהיו שמורים ומוגנים, כולם יהיו מאושרים בכתר הנצחון.

לאלתר לתשובה – לאלתר לגאולה.

כ"ו אדר, ה'תש"ה

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ס"א – החוטא וחזרתו בתשובה

לפני שנים, בטרם היה ידוע בעיירות הסביבה על חסידות וחסידים כיהן ברבנותה של הרקי הרב נחמן יצחק, שנודע לתהילה בגאונותו. הוא אף ניהל ישיבה בת עשרים תלמידים שהצטיינו באופן מיוחד בכישרונותיהם ושקידתם. בין התלמידים היה אחד בשם ליפא ברוך, שידע בעל־פה מספר מסכתות בש"ס עם רש"י ותוספות, ואף נחשב לירא שמים. הלה למד בישיבתו של ר' נחמן יצחק עד שהגיעה עת נישואיו.

רבה של הרקי עצמו היה השדכן. ליפא ברוך נעשה לחתנו של ר' צדוק הלל, חוכר אחוזה עשיר, שהחזיק בחכירה בין השאר את האחוזה הפריצית הגדולה ברוטפקה. אותו ר' צדוק הלל היה יודע ספר, אך מעשיו הטובים עלו אף על ידיעתו בתורה. מלבד האחוזה ברוטפקה החזיק בחכירה אחוזות נוספות, הוא מצידו השכיר את הנהרות ובריכות הדיג, וכן את הטחנות ובתי המרזח, שהיו פזורים על פני האחוזות. בדרך זו סיפק פרנסה ליהודים רבים. מעולם לא דרש שכר גבוה מחוכרי המשנה שלו, ולאלה שהיו במצב דחוק אף ויתר לגמרי על דמי החכירה.

ר' צדוק הלל היה מבורך בפי כל על טוב ליבו, ואכן חנן אותו הקב"ה לא רק בעושר, כי אם גם בבנים ובנות מוצלחים. כבעל צדקה ומוקיר חכמים תמך ביד רחבה בישיבה אשר בהרקי, והיה לכן נכבד בעיני הרב ראש הישיבה.

מובן כי אם הועיד ר' נחמן יצחק את ליפא ברוך לחתן עבור ר' צדוק הלל היה זה משום שהיה ראוי להיות חתנו של יהודי נכבד ועשיר כזה. בכלל, היה זה ר' נחמן יצחק שדאג לשידוכים מתאימים עבור כל צאצאיו של החוכר, אשר התייעץ איתו בכל צעדיו.

לפי הצעת ר' נחמן יצחק הבטיח החוכר לליפא ברוך שש שנים מזונות. במשך השנים ישב ליפא ברוך באחוזה ברוטפקה ולמד בשקידה. עם זאת היה מעורב בין הבריות, ואברך נאה וטוב לב, כך שהפך להיות שעשועם של כל באי האחוזה. גם אורחים למדנים היו נהנים לשוחח איתו בדברי תורה. החתן והחותנת, האשה, הגיסים והגיסות - רוו כולם נחת מליפא ברוך. נוסף לכל מעלותיו ניחן גם בקול עָרֵב ובחוש זמרה, וזמירותיו כבשו לבבות.

ברם, לצד סגולותיו האמורות היו לו תכונות שליליות מאוד, והן - הקנאה ותאוות הכבוד. תכונות אלו עצמן אמנם גרמו לכך שילמד יותר, כדי שיגדל ויתעלה על הכול מבלי שמישהו יעלה עליו, וכדי שתהילתו תגבר עוד יותר, אך מובן שמהותו הרוחנית נפגעה קשות על ידי כך.

בו בזמן שליפא ברוך היה עסוק בלימוד התורה סייעו גיסיו לאביהם בעסקיו. הבן הבכור עסק בנסיעות לחצרות הפריצים כדי להתחשבן שם על עסקי המסחר המסועפים שנוהלו איתם. באופן כללי היה הוא נציגו של אביו אצל הפריצים. דבר זה שימש מקור לקנאה אצל ליפא ברוך, עקב העובדה שהלה יש לו דריסת רגל אצל הפריצים.

כאשר הסתיימו שש השנים של המזונות יעץ רבה של הרקי לליפא ברוך שיקבל על עצמו רבנות. ואכן מספר עיירות הציעו לו את כסא הרבנות. מאידך, חותנו רצה שימשיך ללמוד תורה, והבטיח לו מזונות לשנים נוספות. ברם, ליפא ברוך החליט לממש את שאיפתו ולהתמסר למסחר. הוא ביקש אפוא, מחותנו שיעביר לרשותו אחת מאחוזות החכירה שלו, או שימנהו לתפקיד מתאים בעסקיו.

ר' צדוק הלל בחר אחת מהאחוזות החכורות והעבירה לחתנו, ליפא ברוך הראה מייד את כושרו לעסקים והשיג בהם הצלחה. הוא למד את שפת הגויים והשיג לעצמו גישה אל הפריצים. הוא הפך לאורח קבוע אצלם, ואף הם היו מבאי ביתו. כיוון שבאחוזתו של ליפא ברוך עבדו מספר יהודים, ונוסף לכך היו לו שכנים יהודים, בנה לעצמו בית־מדרש נפרד, לשם נכנס תכופות לעסוק בלימוד.

המצב המוסרי של הפריצים באותה עת היה ירוד ושפל ביותר. מבוגרים וצעירים גם יחד בילוי את ימיהם ולילותיהם בהוללות, שכרות ומשחקי קלפים. כוחו של ליפא ברוך בזמרה, יחד עם פתיחותו ונטייתו למצוא חן בעיני הזולת, הביאו לידי כך שהפריצים הזמינוהו תכופות לנשפיהם כדי ליהנות מזמרתו העריבה, ואף באו אליו לבלות ולשמוע אותו. ככל שעבר הזמן הוסיף יותר ויותר מנגינות של גויים למבחר זמרתו. במשך הזמן למד גם לנגן בכינור, ועובדה זו הגבירה את דריסת הרגל שלו בחצרות הפריצים ובנשפיהם. הבילוי בין ההוללים האלו החל להשפיע על ליפא ברוך אשר לאט לאט למד מדרכיהם, והוא החל להידרדר מבחינה רוחנית ומוסרית. כך הגיע לידי דרגת שחיתות מעשית.

בד בבד זרחה לו שמש ההצלחה בכל הנוגע לגשמיות, ועושרו הלך וגדל משנה לשנה. עושרו ומגעיו התכופים עם הפריצים עשוהו במשך הזמן לדומה להם.

עתה החלה לבעור בו אש הקנאה במלוא עוצמתה, יחד עם השאיפה להתבלט. מדוע לא יהיה כפריץ, ואף יותר מזה? מרכבתו שלו עלתה ביופייה ובהדרה על מרכבות עשירי הפריצים, כך גם בגדיו, שהיו מפוארים ומצוחצחים יותר משלהם, ביתו וחצרו הפכו לחצר פריצים לכל דבר, עד שגם התנהגותו הייתה מעשה פריץ מכל הבחינות.

בכל הסביבה כולה כבר היה ידוע שליפא ברוך יצא לתרבות רעה. סופר עליו כי הוא עובר כל עבירה שבעולם, שלא לדבר על כך שהוא דוקר את עיני הגויים בהתבלטותו החולנית.

שמע הדבר הגיע גם לאוזניו של ר' נחמן יצחק, הרב וראש הישיבה של הרקי. הדבר ציער אותו מאוד, שכן הייתה לו הרגשה כי יש לו חלק בכך אשר תלמידו החביב, שבאמצעותו נעשה לחתנו של ר' צדוק הלל, סר מהדרך.

רבה של הרקי שלח שליח לליפא ברוך ובקשו לבוא אליו. בתגובה שלח אליו ליפא ברוך שליח מיוחד עם מרכבה רתומה לסוסים אבירים יחד עם מכתב שבו הוא מזמינו לבוא אליו לחצרו.

המכתב נכתב אמנם ביראת כבוד, ובביטויי דרך ארץ כלפי רבו לשעבר, אך יחד עם זה הובעה בו נחישות שהרב יבוא אליו ולא שהוא יבוא לרבו. לפיכך התלבט הרב אם להיענות להזמנה. שלוש יממות שהה שליחו של ליפא ברוך בבית הרב עד אשר לאחרי שיקולים רבים החליט הרב בסופו של דבר לנסוע לליפא ברוך, הוא קיווה כי יעלה בידו להשפיע עליו לחזור לדרך הישר.

ר' נחמן צדוק לא נסע בגפו, הוא לקח איתו מניין של מלווים כדי שיוכל להתפלל בצבור במשך הזמן בו ישהה בחצרו של ליפא ברוך. כבר בכך התכוון הרב לרמוז לתלמידו לשעבר על המרחק הרב שהתרחק מדרכו הקודמת. מהמניין שליפא ברוך החזיק בשעתו באחוזתו לא נותר מאומה, מלבד בית המדרש הריק והנעול, שבו התקיימו בעבר התפלות בצבור שלוש פעמים ביום. לא רק ליפא ברוך כי אם גם כל שאר יהודי האחוזה, מלבד שלושה־ארבעה זקנים, חדלו להתפלל ולשמור את דרך התורה.

כאשר הופיע ר' נחמן יצחק באחוזה קבלו ליפא ברוך בכבוד רב, והחל להציג לפני רבו את רוב עושרו ולהתפאר בתפארת טרקלינו.

רבה של הרקי פרץ בבכי מר: "עושר כזה" - אמר בדמעות - "ודלות רוחנית כזו"!

הרב החל להוכיח את תלמידו ולנסות להשפיע עליו שיחזור בתשובה. ליפא ברוך האזין לדבריו בחיוך של לעג, כאילו אמר: "רבי! כל דבריך הם לשווא, אני לא אהיה לבעל תשובה".

כאשר נוכח ר' נחמן יצחק כי אין לו שום השפעה עליו, חזר לביתו בלב שבור.

ביקורו של רבו, הגאון ר' נחמן יצחק, הרב וראש הישיבה של הרקי, לא השאיר על ליפא ברוך שום רושם קל. כהוכחה לכך שימשה העובדה אשר לאחר ביקור זה התרחק החוכר העשיר עוד יותר מדרך היהדות. למרות שהדברים לא הגיעו לידי המרת הדת בפועל הרי למעשה ניתק כל קשר עם היהדות.

יהודים יראי שמים מהסביבה הצטערו על כך צער רב. היו מתוכם אשר אף ניסו בדרכים שונות להשפיע על ליפא ברוך שיחזור מדרכו, אך לא העלו דבר, והלה נחשב בעיני הכול כאבוד. כך עברו שנים וליפא ברוך שקע עמוק יותר ויותר במ"ט שערי טומאה.

העובדה שליפא ברוך, תלמידו החביב, יצא לתרבות רעה גרמה לר' נחמן יצחק תחושה עמוקה ויתירה של צער וכאב, על אשר כל עמלו להחזירו למוטב היה לריק, ובעיקר על האכזבה מהתקוות הרבות שתלה בו. משום כך היה נוהג רבה של הרקי, לומר תהלים כל יום בשעה קבועה על ליפא ברוך בלב שבור ובבכי, בתפלה לה' שיחונן אותו ברצון לחזור בתשובה. ר' נחמן יצחק קיווה עדיין שתלמידו יחזור למוטב.

פעם בשעת אמירת התהלים הקבועה שלו, כאשר הוא עטוף טלית ותפילין ושופך דמעות רבות, נכנס אורח לבית המדרש, והתיישב באחת הפינות ומשם כיוון את מבטו לעבר הגאון. כאשר האזין לאמירת התהלים שלו התרגש מאוד ומעיניו זלגו דמעות. הוא המתין עד אשר סיים ר' נחמן יצחק את אמירת התהלים ואז ניגש אליו, ואמר לו בקול שבור: "בוקר טוב, רבי".

הביט בו הגאון ושאלו: "מי אתה בני"?

"האם אין הרב מכירני? הרי אני ליפא ברוך תלמידך לשעבר" - אמר האורח ופרץ בבכי.

וסיפר:

"זה חדשים מספר שהתחרטתי על העבר והחלטתי לשוב בתשובה שלימה ובקבלה על העתיד. זה זמן מה שעזבתי את חצרי ויצאתי לערוך גלות, עתה באתי אליך, רבי, כדי שתדריכני כיצד להתנהג מכאן ולהבא".

ר' נחמן יצחק התמלא שמחה רבה. "כל העת חשתי שאינך אבוד עדיין לחלוטין" - אמר. הוא אמר לתלמידו לשעבר לבוא אליו כעבור שלושה ימים ואז יהיה מוכן לקבוע לו סדר הנהגה להמשך החיים.

ר' נחמן יצחק הזמין אליו את ידידו ר' ניסן, המלמד מהרקי, אביו של ר' יצחק שאול חתן הנפח מדוברומיסל. ר' ניסן היה חבר קבוצת החסידים הנסתרים בהרקי, בטרם התגלתה בצבור.

לרב התברר שר' ניסן יודע היטב את קורות חזרתו בתשובה של ליפא ברוך. היה זה משום שהדבר בא באמצעות החסידים הנסתרים של הרקי, לפי הוראתו הישירה של רבם, רבי ישראל בעל שם טוב. ומעשה שהיה כך היה: מנהיגם הקודם של חסידי הרקי, לפני ר' ניסן, היה ר' עזריאל יוסף, שהיה נוסע תכופות אל הבעל שם טוב למעז'יבוז, יחד עם חברו ר' אברהם מענדל, חסיד נסתר אף הוא. פעם

אחת, בבואם אל הבעל שם טוב, הטיל על שניהם שליחויות חשובות: על ר' עזריאל יוסף הטיל את המשימה להחזיר בתשובה את ליפא ברוך, ועל ר' אברהם מענדל הטיל משימה לקרב לחסידות יהודי מסוים בשם חיים שמואל, שהיה מדרי הכפר הסמוך.

מיד עם חזרתו של ר' עזריאל יוסף ממעז'בוז החל לטכס עצה כיצד לחדור לאחוזתו הפריצית של ליפא ברוך, שנמצאה במרחק עשרים ויורסט מהרקי. ליפא ברוך חי והתנהג כאציל והתחבר רק עם בני אצולה, ור' עזריאל יוסף ידע שבאורח ישיר לא יוכל ליצור קשר עם ליפא ברוך, ובוודאי לא להשיג השפעה עליו.

ברם, הבעל שם טוב הטיל עליו תפקיד וחייב הוא למצוא דרך לבצעו, ר' עזריאל יוסף היה למדן גדול וירא שמים מקובל וחכם גדול בהוויות העולם, אך עם זאת התפרנס ממלאכת כפיים, מכל עבודה שהזדמנה לו, כדי לא להזדקק לבריות. כיוון שכך החליט פשוט להשכיר את עצמו לעבודה פשוטה באחוזה, כשכיר יום.

כאשר נתקבל לעבודה החל לעשות מלאכתו באמונה, תוך מעקב מתמיד אחר ה"פריץ", כפי שנקרא ליפא ברוך בין באי האחוזה. בדרכים שונות הפנה לעצמו, כמבלי משים, את תשומת ליבו של ה"פריץ", ואם כי הדבר היה כרוך בקשיים הצליח בכך. תשומת ליבו של מנהל האחוזה, ולאחר מכן של ליפא ברוך עצמו, הוסבה לתופעה המעניינת של אדם, בעל חזות בולטת של תלמיד חכם, העובד עבודת פרך כדי להרוויח את לחמו, ודוחה לחלוטין כל סיוע והטבה המוצעים לו בעבודתו.

אותו בעל עבירה, הלמדן לשעבר, ידע להבחין בטיבו של בן־תורה, והוא הבחין לא רק בלמדנותו של ר' עזריאל יוסף, אלא אף בכך שהוא שונה מכל הלמדנים המוכרים. הוא קשר, אפוא, איתו שיחה, ולאחריה שיחות נוספות, שבמהלכן הלכה וגדלה התפעלותו מלמדנותו ומפקחותו של ר' עזריאל יוסף.

ליפא ברוך היה חדור רעיונות אפיקורסיים, אותם קלט מספרי מדע שונים. מכבר היה לו תחביב לדבר עם יהודים תלמידי חכמים בנושאי אמונה על מנת להוכיח להם את ידענותו בנושאים אלו ואת צדקת דרכו. מרבית היהודים הלמדנים שהחל לדבר איתם סרבו לשמוע אותו, ואלה שניאותו לשמוע אותו לא היה בפיהם מענה לדבריו, או שדחו אותו בקש.

לעומת אלו היה ר' עזריאל יוסף מקשיב קשב רב לדבריו של ליפא ברוך, ואף גילה בתחילת כל שיחה הבנה להשקפותיו, ובכך רכש את ליבו. אך כאשר היה ליפא ברוך כבר בטוח שאכן הצליח לשכנע את ר' עזריאל יוסף הופתע לשמוע תשובות קולעות, מבוססות על הגיון והשכלה רחבה וחדורות עומק רב. כל שיחה כזאת הייתה מסתיימת בגילוי מבוכה והשתוממות מצד ליפא ברוך.

השיחות חזרו ונשנו, והסתיימו באופן דומה, עד שתוך חדשים מספר נוכח ליפא ברוך בצדקת דבריו והוכחותיו של ר' עזריאל יוסף, והגיע למסקנה כי עזיבתו את דרך היהדות הייתה ללא כל הצדקה.

השפעתו של ר' עזריאל יוסף על ליפא ברוך הלכה וגדלה, עד שהחל לדבר איתו בגלוי על חזרה בתשובה. בשלב מסוים חש תלמידו של הבעל שם טוב ששליחותו הסתיימה, וביום בהיר הודיע לליפא ברוך כי הוא עוזב את האחוזה, כדי להמשיך בדרך נדודיו לביצוע שליחויות חשאיות של הבעל שם טוב.

ליפא ברוך הצהיר כי הוא מצטרף אליו לעריכת גלות. משך שלושה חדשים נדד עם ר' עזריאל יוסף, ולאחר מכן נפרד הלה ממנו.

אז הגיע ליפא ברוך להרקי, לרבו הקודם, כדי לבקש ממנו דרך תשובה והנחיות באשר לעתידו. בסופו של דבר יעץ לו ר' נחמן יצחק, לאחר שהתייעץ עם ר' ניסן, לחזור לאחוזתו על מנת למכור אותה, ולהשתקע במינסק, שהייתה אז מרכז תורני גדול. עשר שנים ישב ליפא ברוך עם משפחתו במינסק, ועסק בתורה ובעבודה. לאחר מכן רכש את האחוזה סיטשין שליד הרקי, ועמד בקשר יום יומי עם רבו לשעבר.

פעם, כאשר היה ליפא ברוך בהרקי, פגש ברחוב את ר' עזריאל יוסף ומיהר להתנפל עליו בחיבוקים ונשיקות, בהבעת תודה על שבאמצעותו זכה להיות בעל תשובה. ברם, ר' עזריאל יוסף עסק אז בביצוע שליחות חשאית, והחבורה החסידית אשר בהרקי פעלה אז עדיין בסתר, ומשום כך לא יכול היה אז להתגלות. ר' עזריאל יוסף העמיד, אפוא, פני תם והכחיש כל זהות עם אותו אדם אשר עבד אצלו והניעו לחזור בתשובה. אם משום שליפא ברוך הבין כי יש לר' עזריאל יוסף סיבה לא להתגלות, ואם משום שהשתכנע אשר אכן טעה בזהות האדם שמולו, נפרד ממנו, והניחו לנפשו, ור' עזריאל יוסף המשיך בעבודתו החסידית בחשאי.

אגרות קודש

[כ"ד תשרי תרפ"ד]

במענה על שאלת האשה . . . תי' תקבל על עצמה בל"נ להתעסק בטובת לומדי תורה, והיינו שתאפה ככר לחם או חלת לחם בשביל תינוקות הלומדי' בחדר, (בכל שבוע ושבוע דבר קצוב, בסכום אשר לא יכבד עלי' לפי מצבה בגשמיות) ותקח על עצמה לעורר את הנשי' בדבר טבילת מצוה, ובכל יום ועש"ק תתן איזה מטבע לצדקה, וכאשר יתאסף במשך ג' חדשי' תמסור הכסף לכבודו, והוא יעשה בזה כפי אשר אצונו אי"ה, ובעלה יקבל על עצמו שילך בכ"י לביהכ"נ להתפלל ולשמוע איזה שיעור בלימוד, ויתעסק בגופו בהנוגע לתלמוד תורה, והשי"ת ישמח לבבם בזרעא חייא וקיימא ופרנסה טובה בריוח

[אג"ק מוהריי"צ כרך א' עמ' רפ]

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה תשרי, ה'תשי"ט
ברוקלין, נ.י.

הנכבד והנעלה איש אשכולות ומדעים אי"א

וכו' וכו' מו"ה אליעזר ארי' הלוי שי'

המכונה ד"ר פינקלשטיין

שלום וברכה!

הנני מאשר בת"ח קבלת מכתבו מי"ז באלול וכן הספרים שהואיל לשלוח בעד הספרי' שלי ותקותי אשר גם להבא ימציא לנו הספרים שיוציאו לאור מזמן לזמן. ואתו הסליחה על איחור המענה מפני הימים הטרודים שהיו באמצע.

יש תמהים למאמר חז"ל "רבי מכבד עשירים".

ולדידי מובן ומבואר הוא על פי אחת הנקודות היסודיות של שיטת הבעל שם טוב, אשר כל ענין בעולם ואפילו קטן שבקטנים הוא בהשגחה פרטית, ובפרט ענינים כוללים הנוגעים לרבים.

אגרות קודש

עשירים, אנשים אשר ההשגחה העליונה נתנה בידם האמצעים לפעול רבות טובות בעולמו של הקב״ה, בודאי גם כוחות נפשם מתאימים למילוי תפקיד זה, תפקיד העולה פי כמה על תפקידו של איש הבינוני ועל אחת כמה וכמה של איש העני. ורבינו הקדוש שתקופתו היתה תקופת מעבר בחיי עם ישראל מחיים שלוים, לפי ערך, לחיים של גזירות ורדיפות, ועליו הי׳ לגייס את כל הכחות בכדי שיעמוד עם ישראל בנסיון זה ויצא שלם ומחוסן, עליו היתה המשימה להתבונן בכל אחד ואחד ולהשתדל לנצל את כל האפשרויות אשר בו. ולכן הביע רגש כבוד כלפי אלו שמלמעלה נתנו להם אפשריות יתרה, אשר בודאי גם נוצלה להגן על כל הקדוש בישראל, ככל שאר פעולות רבינו הק׳.

אלא, מתאים להנהגה הכללית בעולם, אשר לכל אחד מבני ישראל נתנה בחירה חפשית, ומנסה ה׳ אלקים אותו לדעת הישנו אוהב את ה׳ גו׳ ושומר מצוותיו ושומע בקולו וגו׳, גם בזה הבחירה נתונה לכל אחד מהעשירים, וכמו שנאמר ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב את גו׳ לקיים בבחירתו, כסיום הכתוב, ובחרת בחיים, או ח״ו להיפך.

פשוט אשר אם בעשירים בזהב ובכסף הדברים אמורים, על אחת כמה וכמה - עשירים בכח השפעה על הסביבה הקרובה והרחוקה.

ומובן גם כן, אשר כיון שיש מנהיג לבירה זה העולם ואין בו דבר לבטלה, מוכרח ניצול פעיל וחיובי של העושר, ואין מספיק כלל וכלל זה שלא ישתמשו בעושר בכיוון בלתי רצוי, כי גם העדר הניצול מפריע סדר הבריאה, כיון שענינה אשר כל החלקים שבה צריכים לסייע באופן פעיל לתכלית הכללית והאחידה.

ובטח למותר להדגיש שכוונתי לתכלית האמתית של עמנו עם אלקי אברהם, הכלל והפרט, היא חיים על פי תורתנו תורת חיים, תורה תמימה בלי פשרות, שגדלות התורה בזה שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, קיום המצוות בפועל בחיי היום-יום שעליהן נאמר וחי בהם.

אתו הסליחה אשר תיכף במכתבי הראשון הנני נוגע בנקודה יסודית זו, ולכאורה אפשר תתעורר תמי׳ אצל כ׳ האומנם תקותי אשר תביאינה השורות הנ״ל התוצאה המקווה. אבל כמה פירושים בדבר.

הא׳, חיים אנו בתקופה הרת מאורעות שלפני איזה זמן היו בגדר הנמנעות, וכל המתבונן אפילו בהתבוננות קלה רואה על כל צעד ושעל ענינים שהם למעלה מהשכל ומה נאמנו דברי חז״ל אל תפליג לכל דבר.

והב׳, והיא נקודה שאמונתה מוחלטה ומיוסדת היא בתורת החסידות, בביאור התואר שכל אחד מישראל נקרא ״מעין גנים באר מים חיים״, שבטבע כל אחד מישראל ותכונת נפשו שכשמדברים אתו בעניני תורה ומצוות במדה המאקסימלית אין צורך לחדש בו דבר, כי בפנימיותו הרי גם הוא מסכים על זה, רק שצריך לסלק אי-שם את הדבר המונע ומעכב ואז נעשה מעין גנים באר מים חיים. כבאר זו הנובעת מאלי׳, ועל פי סגנון הזוהר אפשר להיות זה בשעתא חדא וברגעא חדא.

ועוד נקודה עקרית, אשר כיון שחונן מההשגחה העליונה בכח השפעה ויש לו מספר חשוב של מושפעים, שחלק מהם גם הם משפיעים ומנהיגים בחוגים מסויימים, הנה אם השורות הנ״ל תביאינה איזה שנוי בפועל, הרי זה יתפשט ויוכפל פי כמה על ידי מושפעיו.

והארכתי קצת בנקודות האמורות, במכתב כללי לראש-השנה שהעתק ממנו מוסגר פה, ותקותי שגם בזה ימצא ענין.

בכבוד ובברכה.

מברקי כ"ק אדמו"ר שליט"א
להקפות שניות באה"ק תובב"א:
א) בירושלים עיה"ק. ב) כפר חב"ד (נה"ח ועוד).

א

ב"ה, ערב חה"ס ה'תש"נ
ברוקלין, נ.י.

כבוד המשתתפים בהקפות שמחת תורה
בירושלים עיר קדשנו תוב"ב אמן בתוככי
כל עמנו בני ישראל השמחים בשמחת תורה
בכל מקום שהם - שליט"א

בזמן שהשמחה כפולה שמחת ישראל בתורה ושמחת התורה בישראל, מקפת ומאחדת את כל עמנו הקרובים והרחוקים (לעת עתה) גם יחד, באיחוד אמתי ונצחי,

תוקף ותוכן מיוחדים לשמחה זו במקדש מלך עיר מלוכה הנצחית דעמנו הנצחי, ירושלים השלימה עיר שחוברה לה יחדיו,

בתוככי כל ארצנו הקדושה, פלטרין של מלך, בשלימותה,

שניתנו בנחלת עולם לעמנו גוי קדוש עם עולם, מאלקי עולם ככתוב בתורתו הנצחית -

שלימות הארץ ושלימות העם ושלימות תורתנו הקדושה.

ויהי רצון שתשוב ירושלים בקרוב ממש ליעודה ותפקידה, וכהבטחת נביא הגאולה ישעי' אשר ממנה תצא תורה ודבר ה',

ובמהרה בימינו ממש תחזינה עינינו ממש גאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, כי מכבר (בלשון הכתוב) תבוא לפניך תפילתי הטה אזנך לרינתי,

והשם גואלנו תיכף ומיד ממש, וראנו נפלאות נסים ונסי נסים.

המשתתף בשמחתכם־שמחתנו וחותם בכבוד רב ובתפלה לשנת תורה ושמחה ושלום אמתי.

מנחם שניאורסאהן

עיר שחוברה לה יחדיו: תהלים קכב, ג. ובירושלמי (חגיגה פ"ג ה"ו): עיר שהיא עושה כל ישראל לחברים.
גוי קדוש: יתרו יט, ו.
וכהבטחת . . ישעי': ישעי' ב, ג.
נביא הגאולה ישעי': כשמו "ישעי'" מלשון ישועה - ראה פרש"י ומצו"ד עה"פ ישעי' מט, א. זח"ב קעט, סע"ב. אוה"ת נ"ך כרך ב ריש ע' א'נט. וראה לקו"ש חי"ח ע' 343 ואילך.
תבוא . . לרינתי: תהלים פח, נ.
וראנו נפלאות: כמ"ש (מיכה ז, טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.
נפלאות . . נסים: בר"ת השנה "ה'תש"נ": הי' תהא שנת נפלאות כו' נסים.

ב

ב״ה, ערב חה״ס התש״נ
ברוקלין, נ.י.

כבוד המשתתפים בהקפות שמחת תורה
בכפר חב״ד (נה״ח כו׳) אשר באה״ק
תובב״א, על ידי משיח צדקנו בתוככי כל
אחינו בני ישראל השמחים בשמחת תורה
בכל מקום שהם - שליט״א

בזמן שהשמחה כפולה, שמחת ישראל בהתורה ושמחת התורה בישראל, מקפת ומאחדת את כל עמנו הקרובים והרחוקים (לעת עתה) גם יחד, באיחוד אמיתי ונצחי,

תוקף ותוכן מיוחד לשמחה זו בארצנו הקדושה בשלימותה, אשר תמיד עיני השם אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה.

ויהי רצון שתהי׳ הקדושה בגלוי, והשגחת השם עושה פלא בטוב הנראה והנגלה

וראו כל עמי הארץ כי בישראל גדול שמו - בשלימות התורה שלימות העם ושלימות הארץ,

ובמהרה בימינו ממש תחזינה עינינו ממש גאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, כי מכבר (בלשון הכתוב) תבוא לפניך תפילתי הטה אזנך לרינתי,

והשם גואלנו תיכף ומיד ממש, וראנו נפלאות נסים ונסי נסים.

המשתתף בשמחתכם־שמחתינו וחותם בכבוד רב ובתפלה לשנת תורה ושמחה ושלום אמיתי.

מנחם שניאורסאהן

תמידי . . שנה: עקב יא, יב.
השם עושה פלא: ע״פ ל׳ הכתוב - תהלים עז, טו.
וראו כל עמי הארץ: ל׳ הכתוב - תבוא כח, י.
בישראל גדול שמו: ל׳ הכתוב - תהלים עו, ב.
תבוא . . לרינתי: תהלים פח, נ.
וראנו נפלאות: כמ״ש (מיכה ז, טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.
נפלאות . . נסים: כר״ת השנה ״ה׳תש״נ״: הי׳ תהא שנת נפלאות כו׳ נסים.

לג א וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ
הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ רס״א׃
ב וַיֹּאמַר יְהוָה מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ
הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ
אֵשׁ דָּת לָמוֹ רס״א׃ ג אַף חֹבֵב עַמִּים כָּל־קְדֹשָׁיו
בְּיָדֶךָ וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ רס״א׃
ד תּוֹרָה צִוָּה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת
יַעֲקֹב רס״א׃ ה וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי

א וְדָא בִּרְכְּתָא דִּי בָרִיךְ מֹשֶׁה
נְבִיָּא דַיְיָ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם
מוֹתֵהּ׃ ב וַאֲמַר יְיָ מִסִּינַי אִתְגְּלִי
וְזֵהוֹר יְקָרֵהּ מִשֵּׂעִיר אִתְחֲזִי לָנָא
אִתְגְּלִי בִּגְבֻרְתֵּהּ מִטּוּרָא דְּפָארָן
וְעִמֵּהּ רִבְבַת קַדִּישִׁין כְּתַב יַמִּינֵהּ
מִגּוֹ אֶשָּׁתָא אוֹרַיְתָא יְהַב לָנָא׃
ג אַף חַבִּיבְנוּן לְשִׁבְטַיָּא כָּל
קַדִּישׁוֹהִי בֵּית יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָא
אַפִּקְנוּן מִמִּצְרָיִם וְאִנּוּן מִדַּבְּרִין
תְּחוֹת עֲנָנָךְ נָטְלִין עַל מֵימְרָךְ׃
ד אוֹרַיְתָא יְהַב לָנָא מֹשֶׁה מְסָרָה
יֵרְתָא לְכִנְשַׁת יַעֲקֹב׃ ה וַהֲוָה
בְּיִשְׂרָאֵל מַלְכָּא בְּאִתְכַּנָּשׁוּת רֵישֵׁי

רש״י

(א) וְזֹאת הַבְּרָכָה. לִפְנֵי מוֹתוֹ. (ספרי) סָמוּךְ לְמִיתָתוֹ שֶׁאִם לֹא עַכְשָׁו, אֵימָתַי?: **(ב) וַיֹּאמַר ה׳ מִסִּינַי בָּא.** (שם) פָּתַח תְּחִלָּה בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַחַר כָּךְ פָּתַח בְּצָרְכֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבַשֶּׁבַח שֶׁפָּתַח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרַת זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל. וְכָל זֶה דֶּרֶךְ רִצּוּי הוּא, כְּלוֹמַר כְּדַאי הֵם אֵלּוּ שֶׁתָּחוּל עֲלֵיהֶם בְּרָכָה: **מִסִּינַי בָּא.** יָצָא לִקְרָאתָם כְּשֶׁבָּאוּ לְהִתְיַצֵּב בְּתַחְתִּית הָהָר, כְּחָתָן הַיּוֹצֵא לְהַקְבִּיל פְּנֵי כַּלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות יט) ״לִקְרַאת הָאֱלֹהִים״, לָמַדְנוּ שֶׁיָּצָא כְּנֶגְדָּם: **וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ.** (ספרי) שֶׁפָּתַח לִבְנֵי עֵשָׂו שֶׁיְּקַבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא רָצוּ: **הוֹפִיעַ.** לָהֶם: **מֵהַר פָּארָן.** שֶׁהָלַךְ שָׁם וּפָתַח לִבְנֵי יִשְׁמָעֵאל שֶׁיְּקַבְּלוּהָ, וְלֹא רָצוּ: **וְאָתָה.** לְיִשְׂרָאֵל (שם): **מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ.** וְעִמּוֹ מִקְצָת רִבְבוֹת מַלְאֲכֵי קֹדֶשׁ וְלֹא כֻּלָּם, וְלֹא רֻבָּם, וְלֹא כְּדֶרֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁמַּרְאֶה כָּל כְּבוֹד עָשְׁרוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ בְּיוֹם חֻפָּתוֹ: **אֵשׁ דָּת.** שֶׁהָיְתָה כְּתוּבָה מֵאָז לְפָנָיו בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה עַל גַּבֵּי אֵשׁ לְבָנָה, נָתַן לָהֶם בַּלּוּחוֹת כְּתַב יַד יְמִינוֹ. דָּבָר אַחֵר: ״אֵשׁ דָּת״, כְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: **(ג) אַף חֹבֵב עַמִּים.** גַּם חִבָּה יְתֵרָה חִבֵּב אֶת הַשְּׁבָטִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד קָרוּי ״עַם״, שֶׁהֲרֵי בִּנְיָמִין לְבַדּוֹ הָיָה עָתִיד לְהִוָּלֵד כְּשֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְיַעֲקֹב: (בראשית לה) ״גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ״: **כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ.** נַפְשׁוֹת הַצַּדִּיקִים גְּנוּזוֹת אִתּוֹ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (ש״א כה) ״וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ״: **וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ.** וְהֵם רְאוּיִים לְכָךְ, שֶׁהֲרֵי תֻּכּוּ עַצְמָן לְתוֹךְ תַּחְתִּית הָהָר לְרַגְלֶךָ, בְּסִינַי. תֻּכּוּ לְשׁוֹן פָּעַלוּ, הִתְוַכּוּ לְתוֹךְ מַרְגְּלוֹתֶיךָ: **יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ.** נָשְׂאוּ עֲלֵיהֶם עֹל תּוֹרָתְךָ: **מִדַּבְּרֹתֶיךָ.** הַמֵּ״ם בּוֹ קָרוֹב לַיְסוֹד, כְּמוֹ: (במדבר ז) ״וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו״, (יחזקאל ב) ״וָאֶשְׁמַע אֵת מִדַּבֵּר אֵלַי״, כְּמוֹ ׳מִתְדַּבֵּר אֵלַי׳, אַף זֶה ״מִדַּבְּרֹתֶיךָ״, מַה שֶׁהָיִיתָ מְדַבֵּר לְהַשְׁמִיעֵנִי לֵאמֹר לָהֶם. טיש פורפרליר״ש בְּלַעַ״ז (ציינע אונטערערדנוגען). וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים עַל פִּי דְּבָרֶיךָ, וְהַמֵּ״ם בּוֹ שִׁמּוּשׁ, מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן מִן. דָּבָר אַחֵר: ״אַף חֹבֵב עַמִּים״, אַף בִּשְׁעַת חִבָּתָן שֶׁל הָאֻמּוֹת שֶׁהֶרְאִיתָ לָהֶם פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת, וּמָסַרְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּיָדָם: **כָּל־קְדֹשָׁיו בְּיָדֶךָ.** כָּל צַדִּיקֵיהֶם וְטוֹבֵיהֶם דָּבְקוּ בְּךָ וְלֹא מָשׁוּ מֵאַחֲרֶיךָ, וְאַתָּה שׁוֹמְרָם: **וְהֵם תֻּכּוּ לְרַגְלֶךָ.** וְהֵם מִתְמַצְּעִים וּמִתְכַּנְּסִים לְתַחַת צִלְּךָ: **יִשָּׂא מִדַּבְּרֹתֶיךָ.** מְקַבְּלִים גְּזֵרוֹתֶיךָ וְדָתוֹתֶיךָ בְּשִׂמְחָה, וְאֵלֶּה דִּבְרֵיהֶם: **(ד) תּוֹרָה.** אֲשֶׁר צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה, מוֹרָשָׁה הִיא לִקְהִלַּת יַעֲקֹב, אֲחַזְנוּהָ וְלֹא נַעַזְבֶנָּה: **(ה) וַיְהִי.** הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: **בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ.** תָּמִיד עֹל

עַמָּא כַּחֲדָא שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל: ו יְחִי רְאוּבֵן לְחַיֵּי עָלְמָא וּמוֹתָא תִּנְיָנָא לָא יְמוּת וִיקַבְּלוּן בְּנוֹהִי אַחֲסַנְתְּהוֹן בְּמִנְיָנְהוֹן: ז וְדָא לִיהוּדָה וַאֲמַר קַבֵּל יְיָ צְלוֹתֵהּ דִיהוּדָה בְּמִפְּקֵהּ (בְּאַגָּחָא) לְקָרָבָא וּלְעַמֵּהּ תָּתֵיבְנֵהּ לִשְׁלָם יְדוֹהִי יַעְבְּדָן לֵהּ פֵּרְעָנוּתָא מִסָּנְאוֹהִי וְסָעִיד מִבַּעֲלֵי דְבָבוֹהִי הֲוֵי לֵהּ: ח וּלְלֵוִי אֲמַר תֻּמָּיָא וְאוּרַיָּא אַלְבֶּשְׁתָּא לִגְבַר דְּאִשְׁתְּכַח חְסִידָא קֳדָמָךְ דִּי נַסִּיתוֹהִי בְּנִסָּתָא וַהֲוָה שְׁלִים בְּחַנְתּוֹהִי עַל מֵי מַצּוּתָא וְאִשְׁתְּכַח מְהֵימָן: ט דְּעַל אֲבוֹהִי וְעַל אִמֵּהּ לָא רַחֵם כַּד חָבוּ מִן דִּינָא וְאַפֵּי אֲחוֹהִי וּבְנוֹהִי לָא נְסִיב אֲרֵי נְטָרוּ מַטְרַת מֵימְרָךְ וּקְיָמָךְ

עָ֣ם יַחַ֑ד שִׁבְטֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל רס״י׃ ו יְחִ֥י רְאוּבֵ֖ן
וְאַל־יָמֹ֑ת וִיהִ֥י מְתָ֖יו מִסְפָּֽר רס״י׃ ס ז וְזֹ֣את
לִיהוּדָ֗ה וַיֹּ֤אמַר שְׁמַע־יְהוָה֙ קול יְהוּדָ֔ה וְאֶל־
עַמּ֖וֹ תְּבִיאֶ֑נּוּ יָדָ֣יו רָ֔ב לוֹ֙ וְעֶזֶ֣ר מִצָּרָ֔יו
תִּהְיֶ֖ה רס״י׃ פ שני ח וּלְלֵוִ֣י אָמַ֔ר תֻּמֶּ֥יךָ וְאוּרֶ֖יךָ
לְאִ֣ישׁ חֲסִידֶ֑ךָ אֲשֶׁ֣ר נִסִּיתוֹ֔ בְּמַסָּ֖ה תְּרִיבֵ֥הוּ
עַל־מֵ֖י מְרִיבָ֑ה רס״י׃ ט הָאֹמֵ֣ר לְאָבִ֔יו וּלְאִמּ֖וֹ לֹ֣א
רְאִיתִ֑יו וְאֶת־אֶחָ֖יו לֹ֣א הִכִּ֔יר וְאֶת־ כתיב בָּנָ֥יו
קרי בָּנָ֖יו לֹ֣א יָדָ֑ע כִּֽי־שָׁמְר֥וּ אִמְרָתְךָ֖ וּבְרִיתְךָ֥

רש״י

מַלְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם: **בְּהִתְאַסֵּף.** בְּכָל הִתְאַסֵּף רָאשֵׁי חֶשְׁבּוֹן אֲסִיפָתָם: **רָאשֵׁי.** כְּמוֹ (שמות ל) "כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ", רְאוּיִין אֵלּוּ שֶׁאֲבָרְכֵם. דָּבָר אַחֵר: "בְּהִתְאַסֵּף", בְּהִתְאַסְּפָם יַחַד, בַּאֲגֻדָּה אַחַת וְשָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם הוּא מַלְכָּם, וְלֹא כְּשֶׁיֵּשׁ מַחֲלֹקֶת בֵּינֵיהֶם: **(ו) יְחִי רְאוּבֵן.** בָּעוֹלָם הַזֶּה: **וְאַל־יָמֹת.** לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁלֹּא יִזָּכֵר לוֹ מַעֲשֶׂה בִּלְהָה: **וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר.** נִמְנִין בְּמִנְיַן שְׁאָר אֶחָיו, דֵּגְמָא הִיא זוֹ כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית לה) "וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה, וַיִּהְיוּ בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר", שֶׁלֹּא יָצָא מִן הַמִּנְיָן: **(ז) וְזֹאת לִיהוּדָה.** (מכות יא) סָמַךְ יְהוּדָה לִרְאוּבֵן, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵיהֶם הוֹדוּ עַל קִלְקוּל שֶׁבְּיָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב טו) "אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וְגוֹ', לָהֶם לְבַדָּם וְגוֹ' וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם", (ב"ק צב) וְעוֹד פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁכָּל מ' שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, הָיוּ עַצְמוֹת יְהוּדָה מִתְגַּלְגְּלִין בָּאָרוֹן מִפְּנֵי נִדּוּי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מד) "וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים", אָמַר מֹשֶׁה: 'מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁיּוֹדֶה? יְהוּדָה וְכוּ'": **שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה.** תְּפִלַּת דָּוִד, וּשְׁלֹמֹה, וְאָסָא מִפְּנֵי הַכּוּשִׁים, וִיהוֹשָׁפָט מִפְּנֵי הָעַמּוֹנִים וְחִזְקִיָּה מִפְּנֵי סַנְחֵרִיב: **וְאֶל־עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ.** לְשָׁלוֹם מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה (סְפָרִים אֲחֵרִים: מִן הַמִּלְחָמָה): **יָדָיו רָב לוֹ.** יָרִיבוּ רִיבוֹ וְיִנְקְמוּ נִקְמָתוֹ: **וְעֶזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה.** עַל יְהוֹשָׁפָט הִתְפַּלֵּל, עַל מִלְחֶמֶת רָמוֹת גִּלְעָד: (דה"ב יח) "וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפָט, וַה' עֲזָרוֹ". דָּבָר אַחֵר: "שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", (ספרי) כָּאן רָמַז בְּרָכָה לְשִׁמְעוֹן מִתּוֹךְ בִּרְכוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה. וְאַף כְּשֶׁחִלְקוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נָטַל שִׁמְעוֹן מִתּוֹךְ גּוֹרָלוֹ שֶׁל יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע יט) "מֵחֶבֶל בְּנֵי יְהוּדָה נַחֲלַת בְּנֵי שִׁמְעוֹן". (וּמִפְּנֵי מַה לֹא יִחֵד לוֹ בְּרָכָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ? שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ עָלָיו עַל מַה שֶּׁעָשָׂה בַּשִּׁטִּים, כָּךְ כָּתוּב בְּאַגָּדַת תְּהִלִּים) [מזמור צ]: **(ח) וּלְלֵוִי אָמַר.** לֵוִי אָמַר: **תֻּמֶּיךָ וְאוּרֶיךָ.** כְּלַפֵּי שְׁכִינָה הוּא מְדַבֵּר: **אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה.** שֶׁלֹּא נִתְלוֹנְנוּ עִם שְׁאָר הַמַּלְּיוֹנִים: **תְּרִיבֵהוּ וְגוֹ'.** כְּתַרְגּוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר: "תְּרִיבֵהוּ עַל מֵי מְרִיבָה", נִסְתַּקַּפְתָּ לוֹ לָבֹא בַּעֲלִילָה, אִם מֹשֶׁה אָמַר: (במדבר כ) "שִׁמְעוּ נָא הַמּוֹרִים", אַהֲרֹן וּמִרְיָם מֶה עָשׂוּ?: **(ט) הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו.** כְּשֶׁחָטְאוּ בָּעֵגֶל וְאָמַרְתִּי: (שמות לב) "מִי לַה' אֵלַי", נֶאֱסְפוּ אֵלַי כָּל בְּנֵי לֵוִי, וְצִוִּיתִים לַהֲרֹג אֶת אֲבִי אִמּוֹ וְהוּא מִיִּשְׂרָאֵל, אוֹ אֶת אָחִיו מֵאִמּוֹ, אוֹ אֶת בֵּן בִּתּוֹ, וְכֵן עָשׂוּ. וְאִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ אָבִיו מַמָּשׁ, וְאָחִיו מֵאָבִיו, וְכֵן בָּנָיו מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי לְוִיִּים הֵם וּמִשֵּׁבֶט לֵוִי לֹא

יִנְצֹרוּ רס״א׃ י יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ
לְיִשְׂרָאֵל יָשִׂימוּ קְטֹרָה בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל־
מִזְבְּחֶךָ רס״א׃ יא בָּרֵךְ יְהוָה חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו
תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו
מִן־יְקוּמוּן רס״א׃ ס יב לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה
יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין
כְּתֵפָיו שָׁכֵן רס״א׃ ס שלישי יג וּלְיוֹסֵף אָמַר
מְבֹרֶכֶת יְהוָה אַרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל
וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת רס״א׃ יד וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת
שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים רס״א׃ טו וּמֵרֹאשׁ

לָא אַשְׁנִיוּ׃ י כָּשְׁרִין אִלֵּין דִּילְפוּן דִּינָיךְ לְיַעֲקֹב וְאוֹרָיָתָךְ לְיִשְׂרָאֵל יְשַׁוּוּן קְטֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָמָךְ וּגְמִיר לְרַעֲוָא עַל מַדְבְּחָךְ׃ יא בָּרֵךְ יְיָ נִכְסוֹהִי וְקַרְבָּן יְדוֹהִי תְּקַבֵּל בְּרַעֲוָא תְּבַר חַרְצָא דְּסָנְאוֹהִי וּדְבַעֲלֵי דְבָבוֹהִי דְּלָא יְקוּמוּן׃ יב לְבִנְיָמִן אֲמַר רְחִימָא דַּיְיָ יִשְׁרֵי לְרָחְצָן עֲלוֹהִי יְהֵי מָגֵן עֲלוֹהִי כָּל יוֹמָא וּבְאַרְעֵה תִּשְׁרֵי שְׁכִנְתָּא׃ יג וּלְיוֹסֵף אֲמַר מְבָרְכָא מִן קֳדָם יְיָ אַרְעֵה עָבְדָא מַגְדָּנִין מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא וּמִמַּבּוּעֵי עֵינָוָן וּתְהוֹמִין דְּנָגְדָּן מִמַּעֲמַקֵּי אַרְעָא מִלְּרַע׃ יד וְעָבְדָא מִגְדָּנִין

וַעֲלָלָן מִיבוּל שִׁמְשָׁא וְעָבְדָא מִגְדָּנִין מֵרֵישׁ יְרַח בִּירַח׃ טו וּמֵרֵישׁ טוּרַיָּא בַּכִּירַיָּא וּמִטּוּב רָמָן דִּלָּא פָּסְקָן׃

רש״י

חָטָא אֶחָד מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״כָּל בְּנֵי לֵוִי״: **כִּי שָׁמְרוּ אִמְרָתֶךָ.** לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים: **וּבְרִיתְךָ יִנְצֹרוּ.** בְּרִית מִילָה, שֶׁאוֹתָם שֶׁנּוֹלְדוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁל יִשְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוּלִין וּמָלִין אֶת בְּנֵיהֶם (סְפָרִים אֲחֵרִים: אוֹתָם שֶׁנּוֹלְדוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁיִּשְׂרָאֵל לֹא מָלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְהֵם הָיוּ מוּלִין): **(י) יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ.** רְאוּיִין אֵלּוּ לְכָךְ: **וְכָלִיל.** עוֹלָה: **(יא) מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו.** מְחַץ קָמָיו מַכַּת מָתְנַיִם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים סט) ״וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד הַמְעַד״, וְעַל הַמְעוֹרְרִין עַל הַכְּהֻנָּה אָמַר כֵּן. דָּבָר אַחֵר: רָאָה שֶׁעֲתִידִין חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו לְהִלָּחֵם עִם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁהָיוּ מוּעָטִים: י״ב בְּנֵי חַשְׁמוֹנָאי וְאֶלְעָזָר כְּנֶגֶד כַּמָּה רְבָבוֹת. לְכָךְ נֶאֱמַר: ״בָּרֵךְ ה׳ חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה״: **וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן.** מְחַץ קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִהְיוֹת לָהֶם תְּקוּמָה: **(יב) לְבִנְיָמִן אָמַר.** לְפִי שֶׁבִּרְכַּת לֵוִי בַּעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת וְשֶׁל בִּנְיָמִין בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ, סְמָכָן זֶה לָזֶה, וְסָמַךְ יוֹסֵף אַחֲרָיו שֶׁאַף הוּא מִשְׁכַּן שִׁילֹה הָיָה בָּנוּי בְּחֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם עח) ״וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וגו׳״, וּלְפִי שֶׁבֵּית עוֹלָמִים חָבִיב מִשִּׁילֹה, לְכָךְ הִקְדִּים בִּנְיָמִין לְיוֹסֵף: **חֹפֵף עָלָיו.** מְכַסֶּה אוֹתוֹ וּמֵגֵן עָלָיו: **כָּל־הַיּוֹם.** לְעוֹלָם. מִשֶּׁנִּבְחֲרָה יְרוּשָׁלַיִם, לֹא שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר: **וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן.** בְּגֹבַהּ אַרְצוֹ הָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בָּנוּי, אֶלָּא שֶׁנְּמוּךְ כ״ג אַמָּה מֵעֵין עֵיטָם, וְשָׁם הָיָה דַּעְתּוֹ שֶׁל דָּוִד לִבְנוֹתוֹ, כִּדְאִיתָא בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים: ׳אַמְרֵי נַחֲתֵי בֵּיהּ פּוּרְתָא׳, מִשּׁוּם דִּכְתִיב: ״וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן״, אֵין לְךָ נָאֶה בַּשּׁוֹר יוֹתֵר מִכְּתֵפָיו: **(יג) מְבֹרֶכֶת ה׳ אַרְצוֹ.** שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּנַחֲלַת הַשְּׁבָטִים אֶרֶץ מְלֵאָה כָּל טוּב כְּאַרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף: **מִמֶּגֶד.** לְשׁוֹן עֲדָנִים וּמֶתֶק: **וּמִתְּהוֹם.** שֶׁהַתְּהוֹם עוֹלֶה וּמְלַחְלֵחַ אוֹתָהּ מִלְּמַטָּה. אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל הַשְּׁבָטִים בִּרְכָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, מֵעֵין בִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: **(יד) וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ.** שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ פְּתוּחָה לַחַמָּה, וּמִמַּתֶּקֶת הַפֵּרוֹת: **גֶּרֶשׁ יְרָחִים.** יֵשׁ פֵּרוֹת שֶׁהַלְּבָנָה מְבַשַּׁלְתָּן, וְאֵלּוּ הֵן: קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין. דָּבָר אַחֵר: ״גֶּרֶשׁ יְרָחִים״, שֶׁהָאָרֶץ מְגָרֶשֶׁת וּמוֹצִיאָה מֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ: **(טו) וּמֵרֹאשׁ הָרְרֵי־קֶדֶם.** וּמְבֹרֶכֶת מֵרֵאשִׁית בִּשּׁוּל הַפֵּרוֹת, שֶׁהֲרָרֶיהָ מַקְדִּימִין לְבַכֵּר בִּשּׁוּל

הַרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם רס״י׃ טז וּמִמֶּגֶד
אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה תָּבוֹאתָה
לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו רס״י׃ יז בְּכוֹר
שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם
עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת
אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה רס״י׃ ס רביעי
יח וְלִזְבוּלֻן אָמַר שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר
בְּאֹהָלֶיךָ רס״י׃ יט עַמִּים הַר־יִקְרָאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ

טז וּמִטּוּב אַרְעָא וּמְלָאהּ רָעֵי לֵהּ דִּשְׁכִנְתֵּהּ בְּשְׁמַיָּא וְעַל מֹשֶׁה אִתְגְּלִי בַּאֲסָנָא יָתֵין כָּל אִלֵּין לְרֵישָׁא דְיוֹסֵף וּלְגַנְיָא פָּרִישָׁא דַאֲחוֹהִי׃ יז רַבָּא דִבְנוֹהִי זִיוָא לֵהּ וּגְבוּרָן דְּאִתְעַבִּידָא לֵהּ מִקֶּדֶם תָּקְפָּא וְרוּמָא דִילֵהּ בִּגְבֻרְתֵּהּ עַמְמַיָּא יִקְטֵל כַּחֲדָא עַד סְיָפֵי אַרְעָא וְאִנּוּן רִבְוָתָא דְּבֵית אֶפְרַיִם וְאִנּוּן אַלְפַיָּא דְּבֵית מְנַשֶּׁה׃ יח וְלִזְבוּלֻן אֲמַר חֲדֵי זְבוּלֻן בְּמִפְּקָךְ לַאֲגָחָא קְרָבָא עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ וְיִשָּׂשכָר בְּמִהְכָּךְ לְמֶעְבַּד זִמְנֵי מוֹעֲדַיָּא בִּירוּשְׁלֵם׃ יט שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל לְטוּר בֵּית מַקְדְּשָׁא יִתְכַּנְּשׁוּן תַּמָּן יִכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשִׁין

רש״י

פֵּרוֹתֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר: מַגִּיד שֶׁקַּדְמָה בְּרִיאָתָן לִשְׁאָר הָרִים: **גִּבְעוֹת עוֹלָם.** גְּבָעוֹת הָעוֹשׂוֹת פֵּרוֹת לְעוֹלָם וְאֵינָן פּוֹסְקוֹת מֵעֹצֶר הַגְּשָׁמִים: **(טז) וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה.** כְּמוֹ שׁוֹכֵן סְנֶה, וּתְהֵא אַרְצוֹ מְבֹרֶכֶת מֵרְצוֹנוֹ וְנַחַת רוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַנִּגְלָה עָלַי תְּחִלָּה בַּסְּנֶה: **רְצוֹן.** נַחַת רוּחַ וּפִיּוּס, וְכֵן כָּל רָצוֹן שֶׁבַּמִּקְרָא: **תָּבוֹאתָה.** בְּרָכָה זוֹ לְרֹאשׁ יוֹסֵף: **נְזִיר אֶחָיו.** שֶׁהָפְרַשׁ מֵאֶחָיו בִּמְכִירָתוֹ: **(יז) בְּכוֹר שׁוֹרוֹ.** יֵשׁ בְּכוֹר שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה וּמַלְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פט) ״אַף אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ״, וְכֵן: (שמות ד) ״בְּנִי בְּכוֹרִי יִשְׂרָאֵל״: **בְּכוֹר.** מֶלֶךְ הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ: **שׁוֹרוֹ.** שֶׁכֹּחוֹ קָשֶׁה כְּשׁוֹר לִכְבֹּשׁ כַּמָּה מְלָכִים: **הָדָר לוֹ.** נָתוּן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כז) ״וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו״: **וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו.** שׁוֹר כֹּחוֹ קָשֶׁה, וְאֵין קַרְנָיו נָאוֹת, אֲבָל רְאֵם קַרְנָיו נָאוֹת וְאֵין כֹּחוֹ קָשֶׁה, נָתַן לִיהוֹשֻׁעַ כֹּחוֹ שֶׁל שׁוֹר, וְיוֹפִי קַרְנֵי רְאֵם: **אַפְסֵי־אָרֶץ.** שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים, אֶפְשָׁר שֶׁכֻּלָּם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ? אֶלָּא אֵין לְךָ כָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן, שֶׁלֹּא קָנָה לוֹ פַּלְטֵרִין וַאֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲשׁוּבָה לְכֻלָּם הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה ג) ״נַחֲלַת צְבִי צִבְאוֹת גּוֹיִם״: **וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם.** אוֹתָם הַמְּנֻגָּחִים הֵם הָרִבְבוֹת שֶׁהָרַג יְהוֹשֻׁעַ שֶׁבָּא מֵאֶפְרַיִם: **וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה.** הֵם הָאֲלָפִים שֶׁהָרַג גִּדְעוֹן בְּמִדְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ח) ״וְזֶבַח וְצַלְמֻנַּע בְּקַרְקֹר וְגוֹ׳״: **(יח) וְלִזְבוּלֻן אָמַר.** אֵלּוּ חֲמִשָּׁה שִׁבְטִים שֶׁבְּרַךְ בָּאַחֲרוֹנָה: זְבוּלֻן גָּד דָּן נַפְתָּלִי וְאָשֵׁר, כָּפַל שְׁמוֹתֵיהֶם לְחַזְּקָם וּלְהַגְבִּירָם, לְפִי שֶׁהָיוּ חֲלָשִׁים שֶׁבְּכָל הַשְּׁבָטִים, הֵם הֵם שֶׁהוֹלִיךְ יוֹסֵף לִפְנֵי פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית מז) ״וּמִקְּצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים״, לְפִי שֶׁנִּרְאִים חֲלָשִׁים וְלֹא יָשִׁים אוֹתָם לוֹ שָׂרֵי מִלְחַמְתּוֹ: **שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ וְיִשָּׂשכָר בְּאֹהָלֶיךָ.** זְבוּלוּן וְיִשָּׂשכָר עָשׂוּ שֶׁתָּפוּת: ״זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן״, וְיוֹצֵא לִפְרַקְמַטְיָא בִּסְפִינוֹת וּמִשְׁתַּכֵּר וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו שֶׁל יִשָּׂשכָר, וְהֵם יוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. לְפִיכָךְ הִקְדִּים זְבוּלוּן לְיִשָּׂשכָר, שֶׁתּוֹרָתוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר עַל יְדֵי זְבוּלוּן הָיְתָה: **שְׂמַח זְבוּלֻן בְּצֵאתֶךָ.** הַצְלַח בְּצֵאתְךָ לִסְחוֹרָה: **וְיִשָּׂשכָר.** הַצְלַח בִּישִׁיבַת אֹהֶלֶיךָ לַתּוֹרָה, לֵישֵׁב וּלְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבֹּעַ חֳדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (דה״א יב) ״וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים, רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם״, רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת הָיוּ עוֹסְקִים בְּכָךְ, וְעַל פִּי קְבִיעַת עִתֵּיהֶם וְעִבּוּרֵיהֶם: **(יט) עַמִּים.** שֶׁל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: **הַר־יִקְרָאוּ.** לְהַר הַמּוֹרִיָּה יֵאָסְפוּ. כָּל אֲסִיפָה עַל יְדֵי קְרִיאָה הִיא, וְשָׁם יִזְבְּחוּ בָּרְגָלִים זִבְחֵי־צֶדֶק: **כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ.** יִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן, וִיהֵא לָהֶם פְּנַאי לַעֲסֹק

זִבְחֵי־צֶדֶק כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל רס״י׳: ס כ וּלְגָד אָמַר בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד כְּלָבִיא שָׁכֵן וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד רס״י׳: כא וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי־שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם צִדְקַת יְהוָה עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם־יִשְׂרָאֵל רס״י׳: ס חמישי כב וּלְדָן אָמַר דָּן גּוּר

לְרַעֲוָא אֲרֵי נִכְסֵי עַמְמַיָּא יֵיכְלוּן וְסִימָא דְּמִטַּמְרָא בְּחָלָא מִתְגַּלְיָא לְהוֹן: כ וּלְגָד אֲמַר בְּרִיךְ אַפְּתֵי לְגָד כְּלֵיתָא שָׁרֵי וְיִקְטוֹל שִׁלְטוֹנִין עִם מַלְכִין: כא וְאִתְקַבֵּל בְּקַדְמֵתָא דִּילֵהּ אֲרֵי תַמָּן בְּאַחֲסַנְתֵּהּ מֹשֶׁה סָפְרָא רַבָּא דְּיִשְׂרָאֵל קָבִיר וְהוּא נָפֵק וְעַל בְּרֵישׁ עַמָּא זַכְוָן קֶדֶם יְיָ עֲבַד וְדִינוֹהִי עִם יִשְׂרָאֵל: כב וּלְדָן אֲמַר דָּן תַּקִּיף כְּגוּר אַרְיָוָן אַרְעֵה

רש״י

בַּתּוֹרָה: **וּשְׂפֻנֵי טְמוּנֵי חוֹל.** (מגילה) כִּסּוּי טְמוּנֵי חוֹל: טָרִית, וְחִלָּזוֹן וּזְכוּכִית לְבָנָה הַיּוֹצְאִים מִן הַיָּם וּמִן הַחוֹל, וּבְחֶלְקוֹ שֶׁל יִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן הָיָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת מְגִלָּה: (שופטים ה) ״זְבוּלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת״, מִשּׁוּם דְּנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה, שֶׁהָיָה מִתְרַעֵם זְבוּלוּן עַל חֶלְקוֹ: לְאָחִי נָתַתָּ שָׂדוֹת וּכְרָמִים וְכוּ׳: **וּשְׂפֻנֵי.** לְשׁוֹן כִּסּוּי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (מ״א ו) ״וַיִּסְפֹּן אֶת הַבַּיִת״, (שם ז) ״וְסָפוּן בְּאֶרֶז״, וְתַרְגּוּמוֹ: ׳וּמְטַלַּל בְּכִיּוּרֵי (סְפָרִים אֲחֵרִים: בְּכִסּוּי) אַרְזָא׳. דָּבָר אַחֵר: ״עַמִּים הַר־יִקְרָאוּ״, עַל יְדֵי פְּרַקְמַטְיָא שֶׁל זְבוּלוּן, תַּגָּרֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בָּאִים אֶל אַרְצוֹ, וְהוּא עוֹמֵד עַל הַסְּפָר, וְהֵם אוֹמְרִים: הוֹאִיל וְנִצְטַעַרְנוּ עַד כָּאן, נֵלֵךְ עַד יְרוּשָׁלַיִם, וְנִרְאֶה מַה יִּרְאָתָהּ שֶׁל אֻמָּה זוֹ וּמַה מַּעֲשֶׂיהָ, וְהֵם רוֹאִים כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים לֵאלֹהַּ אֶחָד וְאוֹכְלִים מַאֲכָל אֶחָד, לְפִי שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֱלֹהוּת שֶׁל זֶה לֹא כְּאֱלֹהוּת שֶׁל זֶה, וּמַאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּמַאֲכָלוֹ שֶׁל זֶה, וְהֵם אוֹמְרִים אֵין אוּמָה כְּשֵׁרָה כָּזוּ וּמִתְגַּיְּרִין שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק״: **כִּי שֶׁפַע יַמִּים יִינָקוּ.** זְבוּלוּן וְיִשָּׂשכָר הַיָּם נוֹתֵן לָהֶם מָמוֹן בְּשֶׁפַע: **(כ) בָּרוּךְ מַרְחִיב גָּד.** מְלַמֵּד שֶׁהָיָה תְּחוּמוֹ שֶׁל גָּד מַרְחִיב וְהוֹלֵךְ כְּלַפֵּי מִזְרָח: **כְּלָבִיא שָׁכֵן.** לְפִי שֶׁהָיָה סָמוּךְ לַסְּפָר. לְפִיכָךְ נִמְשַׁל בַּאֲרָיוֹת, שֶׁכָּל הַסְּמוּכִים לַסְּפָר צְרִיכִים לִהְיוֹת גִּבּוֹרִים: **וְטָרַף זְרוֹעַ אַף־קָדְקֹד.** הֲרוּגֵיהֶן הָיוּ נִכָּרִין, חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְּרוֹעַ בְּמַכָּה אַחַת:

(כא) וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ. רָאָה לִיתֵּן לוֹ חֵלֶק בְּאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, שֶׁהִיא רֵאשִׁית כִּבּוּשׁ הָאָרֶץ: **כִּי־שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק.** כִּי יָדַע אֲשֶׁר שָׁם בְּנַחֲלָתוֹ חֶלְקַת שְׂדֵה קְבוּרַת מְחֹקֵק, וְהוּא מֹשֶׁה: **סָפוּן.** אוֹתָהּ חֶלְקָה סְפוּנָה וּטְמוּנָה מִכָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לד) ״וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבוּרָתוֹ״: **וַיֵּתֵא.** גָּד: **רָאשֵׁי עָם.** הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי הֶחָלוּץ בְּכִבּוּשׁ הָאָרֶץ, לְפִי שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (במדבר לב) ״חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם וְגוֹ׳״: **צִדְקַת ה׳ עָשָׂה.** שֶׁהֶאֱמִינוּ דִּבְרֵיהֶם וְשָׁמְרוּ הַבְטָחָתָם לַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן, עַד שֶׁכָּבְשׁוּ וְחִלְּקוּ. דָּבָר אַחֵר: ״וַיֵּתֵא״, מֹשֶׁה. ״רָאשֵׁי עָם״: **צִדְקַת ה׳ עָשָׂה.** עַל מֹשֶׁה אָמוּר: **(כב) דָּן גּוּר אַרְיֵה.** אַף הוּא הָיָה סָמוּךְ לַסְּפָר, לְפִיכָךְ מָשְׁלוֹ בַּאֲרָיוֹת: **יְזַנֵּק מִן־הַבָּשָׁן.** כְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁהָיָה הַיַּרְדֵּן יוֹצֵא מֵחֶלְקוֹ מִמַּעֲרַת פַּמַּיָּאס וְהִיא לָשֶׁם שֶׁהִיא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל דָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע יט) ״וַיִּקְרְאוּ לְלֶשֶׁם דָּן״, וְזִנּוּקוֹ וְקִלּוּחוֹ מִן הַבָּשָׁן. דָּבָר אַחֵר: מַה זִּנּוּק זֶה יוֹצֵא מִמָּקוֹם אֶחָד וְנֶחֱלַק לִשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, כָּךְ שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן נָטְלוּ חֵלֶק בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, תְּחִלָּה נָטְלוּ בִּצְפוֹנִית מַעֲרָבִית, עֶקְרוֹן וּסְבִיבוֹתֶיהָ, וְלֹא סָפְקוּ לָהֶם, וּבָאוּ וְנִלְחֲמוּ עִם לֶשֶׁם, שֶׁהִיא פַּמַּיָּאס, וְהִיא בִּצְפוֹנִית מִזְרָחִית, שֶׁהֲרֵי הַיַּרְדֵּן יוֹצֵא מִמַּעֲרַת פַּמַּיָּאס, וְהוּא בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּבָא מֵהַצָּפוֹן לַדָּרוֹם וְכָלֶה בִּקְצֵה יַם הַמֶּלַח, שֶׁהוּא בְּמִזְרַח יְהוּדָה, שֶׁנָּטַל בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ, וְהוּא

שָׁתְיָא מִן נַחֲלַיָּא דְּנָגְדָן מִן מַתְּנָן: כג וּלְנַפְתָּלִי אֲמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רַעֲוָא וּמְלֵי בִּרְכָן מִן קֳדָם יְיָ מַעֲרַב יָם גְּנוֹסַר וְדָרוֹמָא יֵרֵת: כד וּלְאָשֵׁר אֲמַר בְּרִיךְ מִבִּרְכַּת בְּנַיָּא אָשֵׁר יְהֵי רַעֲוָא לְאַחוֹהִי וְיִתְרַבֵּי בְּתַפְּנוּקֵי מַלְכִין: כה תַּקִּיף כְּפַרְזְלָא וּנְחָשָׁא וּכְיוֹמֵי עוּלֵמְתָךְ תְּקַפְּךָ: כו לֵית אֱלָהּ כְּאֱלָהָא דְיִשְׁרָאֵל דִּשְׁכִנְתֵּהּ בִּשְׁמַיָּא בְּסַעְדָּךְ וְתָקְפֵּהּ בִּשְׁמֵי שְׁמַיָּא: כז מְדוֹר אֱלָהָא דִי מִלְקַדְמִין בְּמֵימְרֵהּ מִתְעַבֵּד עָלְמָא

אַרְיֵה יְזַנֵּק מִן־הַבָּשָׁן רס״י: כג וּלְנַפְתָּלִי אָמַר נַפְתָּלִי שְׂבַע רָצוֹן וּמָלֵא בִּרְכַת יְהוָה יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה רס״י: ס כד וּלְאָשֵׁר אָמַר בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר יְהִי רְצוּי אֶחָיו וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ רס״י: כה בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ רס״י: כו אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן רֹכֵב שָׁמַיִם בְּעֶזְרֶךָ וּבְגַאֲוָתוֹ שְׁחָקִים רס״י: ששי כז מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם וּמִתַּחַת זְרֹעֹת עוֹלָם וַיְגָרֵשׁ מִפָּנֶיךָ

רש״י

שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "וַיֵּצֵא גְּבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם, וַיַּעֲלוּ בְּנֵי דָן וַיִּלָּחֲמוּ עִם לֶשֶׁם וְגוֹ'", יָצָא גְּבוּלָם מִכָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ שֶׁהִתְחִילוּ לִנְחֹל בּוֹ: **(כג) שְׂבַע רָצוֹן.** שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ שְׂבֵעָה כָּל רְצוֹן יוֹשְׁבֶיהָ: **יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה.** יַם כִּנֶּרֶת נָפְלָה בְּחֶלְקוֹ, וְנָטַל מִלֹּא חֵבֶל חֶרֶם בִּדְרוֹמָהּ, לִפְרֹשׁ חֲרָמִים וּמַכְמוֹרוֹת: **יִרְשָׁה.** לְשׁוֹן צִוּוּי, כְּמוֹ (דברים א) "עֲלֵה רֵשׁ", וְהַטַּעַם שֶׁלְּמַעְלָה בָּרֵי"ש מוֹכִיחַ, כְּמוֹ: יְרַשׁ, יְדַע, לְקַח, שְׁמַע, כְּשֶׁמּוֹסִיף בּוֹ הֵ"א, יִהְיֶה הַטַּעַם לְמַעְלָה: שְׁמָעָה, יְדָעָה, סְלָחָה, לְקָחָה, אַף כָּאן: "יְרָשָׁה", לְשׁוֹן צִוּוּי וּבְמָסֹרֶת הַגְּדוֹלָה מָצִינוּ בְּאַלְפָא בֵּיתָא לְשׁוֹן צִוּוּי דְּטַעֲמֵיהוֹן מִלְּעֵיל: **(כד) בָּרוּךְ מִבָּנִים אָשֵׁר.** רָאִיתִי בַּסִּפְרֵי: אֵין לְךָ בְּכָל הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּתְבָּרֵךְ בְּבָנִים כְּאָשֵׁר, וְאֵינִי יוֹדֵעַ כֵּיצַד: **יְהִי רְצוּי אֶחָיו.** שֶׁהָיָה מִתְרַצֶּה לְאֶחָיו בְּשֶׁמֶן אַנְפִּיקִינוֹן וּבְקִפְלָאוֹת, וְהֵם מְרַצִּין לוֹ בִּתְבוּאָה. דָּבָר אַחֵר: "יְהִי רְצוּי אֶחָיו", שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נָאוֹת, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: (א ז) "הוּא אֲבִי בִּרְזִית", שֶׁהָיוּ בְּנוֹתָיו נְשׂוּאוֹת לְכֹהֲנִים גְּדוֹלִים, הַנִּמְשָׁחִים בְּשֶׁמֶן זַיִת: **וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ.** (ספרי) שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ מוֹשֶׁכֶת שֶׁמֶן כְּמַעְיָן, וּמַעֲשֶׂה שֶׁנִּצְטָרְכוּ אַנְשֵׁי לוּדְקִיָּא לְשֶׁמֶן, מִנּוּ לָהֶם פּוּלְמוֹסְטוּס אֶחָד וְכוּ' כִּדְאִיתָא בִּמְנָחוֹת (פ״ה): **(כה) בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ.** עַכְשָׁו הוּא מְדַבֵּר כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ גְּבוּרֵיהֶם יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַסְּפָר וְנוֹעֲלִים אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ הָאוֹיְבִים לִיכָּנֵס בָּהּ, כְּאִלּוּ הִיא סְגוּרָה בְּמַנְעוּלִים וּבְרִיחִים שֶׁל בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת. דָּבָר אַחֵר: "בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת מִנְעָלֶךָ", אַרְצְכֶם נְעוּלָה בֶּהָרִים שֶׁחוֹצְבִין מֵהֶם בַּרְזֶל וּנְחֹשֶׁת, וְאַרְצוֹ שֶׁל אָשֵׁר הָיְתָה מַנְעוּלָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: **וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ.** וּכְיָמֶיךָ שֶׁהֵם טוֹבִים לְךָ, שֶׁהֵן יְמֵי תְּחִלָּתְךָ, יְמֵי נְעוּרֶיךָ, כָּךְ יִהְיוּ יְמֵי זִקְנָתְךָ, שֶׁהֵן דּוֹאֲבִים, זָבִים וּמִתְמוֹטְטִים. דָּבָר אַחֵר: "וּכְיָמֶיךָ דָּבְאֶךָ", וּכְיָמֶיךָ שֶׁהֵם טוֹבִים לְךָ, כְּמִנְיַן יָמֶיךָ כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם יִהְיוּ דָּבְאֶךָ, שֶׁכָּל הָאַרְצוֹת יִהְיוּ דּוֹבְאוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁתְּהֵא מְבֹרֶכֶת בְּפֵרוֹת, וְכָל הָאַרְצוֹת מִתְפַּרְנְסוֹת הֵימֶנָּה וּמַמְשִׁיכוֹת לָהּ כַּסְפָּם וּזְהָבָם, אשקלונ"ט, הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב כֻּלָּה מֵהֶם, שֶׁהֵן מְזִיבוֹת אוֹתָם לְאַרְצְכֶם: **(כו) אֵין כָּאֵל יְשֻׁרוּן.** דַּע לְךָ יְשֻׁרוּן, שֶׁאֵין כָּאֵל בְּכָל אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְלֹא כְּצוּרְךָ צוּרָם: **רֹכֵב שָׁמַיִם.** הוּא אוֹתוֹ אֱלֹהַּ שֶׁבְּעֶזְרֶךָ, וּבְגַאֲוָתוֹ הוּא רוֹכֵב שְׁחָקִים: **(כז) מְעֹנָה אֱלֹהֵי קֶדֶם.** לְמָעוֹן הֵם הַשְּׁחָקִים לֵאלֹהֵי קֶדֶם, שֶׁקֶּדֶם לְכָל אֱלֹהִים, וּבֵרֵר לוֹ

אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֵד רש״י׃ כח וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בֶּטַח
בָּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל־אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אַף־
שָׁמָיו יַעֲרְפוּ־טָל רש״י׃ כט אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי
כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּיהוָה מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר־חֶרֶב
גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל־בָּמוֹתֵימוֹ
תִדְרֹךְ רש״י׃ ס שביעי לד א וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעַרְבֹת
מוֹאָב אֶל־הַר נְבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
יְרֵחוֹ וַיַּרְאֵהוּ יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֶת־הַגִּלְעָד
עַד־דָּן רש״י׃ ב וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי וְאֶת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם
וּמְנַשֶּׁה וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם

וְתָרִיךְ מִקֶּדָמָךְ סָנְאָה וַאֲמַר שֵׁצִי׃
כח וּשְׁרָא יִשְׂרָאֵל לְרָחְצָן
בִּלְחוֹדוֹהִי כְּעֵין בִּרְכְּתָא דְּבָרְכִנּוּן
יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן לְאַרְעָא עָבְדָא עִבּוּר
וַחֲמָר אַף שְׁמַיָּא דְּעִלָּוֵיהוֹן
יְשַׁמְּשִׁנּוּן בְּטַלָּא׃ כט טוּבָךְ
יִשְׂרָאֵל לֵית דִּכְוָתָךְ עַמָּא דְּפֵרְקָנֵהּ
(מִן) קֶדָם יְיָ תַּקִּיף בְּסַעְדָּךְ וּדְמִן
קֳדָמוֹהִי נִצְחָן גְּבַרְוָתָךְ וִיכַדְּבוּן
סָנְאָךְ לָךְ וְאַתְּ עַל פְּרִיקַת צַוְּארֵי
מַלְכֵיהוֹן תִּדְרֹךְ׃ א וּסְלֵק מֹשֶׁה
מִמֵּישְׁרָא דְּמוֹאָב לְטוּרָא דִּנְבוֹ
רֵישׁ רָמְתָא דִּי עַל אַפֵּי יְרֵחוֹ
וְאַחְזֵיהּ יְיָ יָת כָּל אַרְעָא יָת גִּלְעָד
עַד דָּן׃ ב וְיָת כָּל נַפְתָּלִי וְיָת

רש״י

שְׁחָקִים לְשִׁבְתּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ, וּמִתַּחַת מְעוֹנָתוֹ כָּל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ שׁוֹכְנִים: **זְרֹעֹת עוֹלָם.** סִיחוֹן וְעוֹג וּמַלְכֵי כְּנַעַן, שֶׁהָיוּ תָּקְפוּ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָךְ, עַל כָּרְחָם יֶחֱרְדוּ וְיָזוּעוּ וְכֹחָם חָלָשׁ מִפָּנָיו. לְעוֹלָם אֵימַת הַגָּבֹהַּ עַל הַנָּמוּךְ, וְהוּא שֶׁהַכֹּחַ וְהַגְּבוּרָה שֶׁלּוֹ בְּעֶזְרֶךָ: **וַיְגָרֵשׁ מִפָּנֶיךָ אוֹיֵב.** וַיֹּאמֶר לְךָ ׳הַשְׁמֵד אוֹתָם׳: **מְעֹנָה.** כָּל תֵּבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ״ד בִּתְחִלָּתָהּ הֵטִיל לָהּ הֵ״א בְּסוֹפָהּ: **(כח) בֶּטַח בָּדָד.** כָּל יָחִיד וְיָחִיד ״אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ״, מְפֻזָּרִין וְאֵין צְרִיכִין לְהִתְאַסֵּף וְלֵישֵׁב יַחַד מִפְּנֵי הָאוֹיֵב: **עֵין יַעֲקֹב.** כְּמוֹ: (במדבר יא) ״וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח״, כְּעֵין הַבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָם יַעֲקֹב, לֹא כְּבָדָד שֶׁאָמַר יִרְמְיָה: (ירמיה טו) ״בָּדָד יָשַׁבְתִּי״, אֶלָּא כְּעֵין הַבְטָחָה שֶׁהִבְטִיחָם יַעֲקֹב: (בראשית מח) ״וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם, וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם״: **יַעַרְפוּ.** יָטִיפוּ: **אַף שָׁמָיו יַעַרְפוּ־טָל.** אַף בִּרְכָתוֹ שֶׁל יִצְחָק נוֹסֶפֶת עַל בִּרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: (שם כז) ״וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגוֹ׳״: **(כט) אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל.** לְאַחַר שֶׁפֵּרֵט לָהֶם הַבְּרָכוֹת, אָמַר לָהֶם: ׳מַה לִּי לִפְרֹט לָכֶם, כְּלַל דָּבָר: הַכֹּל שֶׁלָּכֶם׳: **אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל מִי כָמוֹךָ.** תְּשׁוּעָתְךָ בַּה׳ אֲשֶׁר הוּא מָגֵן עֶזְרֶךָ, (וַאֲשֶׁר הוּא) וְחֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ: **וְיִכָּחֲשׁוּ אֹיְבֶיךָ לָךְ.** כְּגוֹן הַגִּבְעוֹנִים שֶׁאָמְרוּ: (יהושע ט) ״מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ עֲבָדֶיךָ וְגוֹ׳״: **וְאַתָּה עַל־בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ.** כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (שם י) ״שִׂימוּ אֶת רַגְלֵיכֶם עַל צַוְּארֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה״: **(א) מֵעַרְבֹת מוֹאָב אֶל־הַר נְבוֹ.** כַּמָּה מַעֲלוֹת הָיוּ, וּפְסָעָן מֹשֶׁה בִּפְסִיעָה אַחַת: **אֶת־כָּל־הָאָרֶץ.** הֶרְאָהוּ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשַׁלְוָתָהּ וְהַמְּצִיקִין הָעֲתִידִין לִהְיוֹת מְצִיקִין לָהּ: **עַד־דָּן.** הֶרְאָהוּ בְּנֵי דָן עוֹבְדִים עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים יח) ״וַיָּקִימוּ לָהֶם בְּנֵי דָן אֶת הַפֶּסֶל״, וְהֶרְאָהוּ שִׁמְשׁוֹן שֶׁעָתִיד לָצֵאת מִמֶּנּוּ לְמוֹשִׁיעַ: **(ב) וְאֵת כָּל־נַפְתָּלִי.** הֶרְאָהוּ אַרְצוֹ בְּשַׁלְוָתָהּ וְחֶרְבָּנָהּ, וְהֶרְאָהוּ דְּבוֹרָה וּבָרָק מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי נִלְחָמִים עִם סִיסְרָא וְחֵילוֹתָיו: **וְאֶת־אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה.** הֶרְאָהוּ אַרְצָם בְּשַׁלְוָתָהּ וּבְחֻרְבָּנָהּ, וְהֶרְאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ נִלְחָם עִם מַלְכֵי כְּנַעַן, שֶׁבָּא מֵאֶפְרַיִם, וְגִדְעוֹן שֶׁבָּא מִמְּנַשֶּׁה, נִלְחָם עִם מִדְיָן וַעֲמָלֵק: **וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה.** בְּשַׁלְוָתָהּ וּבְחֻרְבָּנָהּ, וְהֶרְאָהוּ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וְנִצְחוֹנָם: **עַד הַיָּם**

אַרְעָא דְּאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְיָת כָּל אַרְעָא דִיהוּדָה עַד יַמָּא מַעַרְבָּא׃ ג וְיָת דָּרוֹמָא וְיָת מֵישָׁרָא בִּקְעָתָא דִירֵחוֹ קַרְתָּא דְדִקְלַיָּא עַד צֹעַר׃ ד וַאֲמַר יְיָ לֵהּ דָּא אַרְעָא דִי קַיְּמִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמֵימַר לִבְנָיךְ אֶתְּנִנַּהּ אַחֲזִיתָךְ בְּעֵינָיךְ וּלְתַמָּן לָא תְּעַבַּר׃ ה וּמִית תַּמָּן מֹשֶׁה עַבְדָּא דַיְיָ בְּאַרְעָא דְמוֹאָב עַל מֵימְרָא דַיְיָ׃ ו וּקְבַר יָתֵהּ בְּחֵילְתָא בְּאַרְעָא דְמוֹאָב לְקֳבֵל בֵּית פְּעוֹר וְלָא יְדַע אֱנָשׁ יָת קִבְרְתֵּהּ עַד יוֹמָא הָדֵין׃ ז וּמֹשֶׁה בַּר מְאָה וְעַשְׂרִין שְׁנִין כַּד מִית לָא כְּהַת עֵינוֹהִי וְלָא שְׁנָא זִיו יְקָרָא דְאַפּוֹהִי׃ ח וּבְכוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מֹשֶׁה בְּמֵישְׁרַיָּא

הָאַחֲרוֹן רש״י׃ ג וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַכִּכָּר בִּקְעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד־צֹעַר רש״י׃ ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה הֶרְאִיתִיךָ בְעֵינֶיךָ וְשָׁמָּה לֹא תַעֲבֹר רש״י׃ ה וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה רש״י׃ ו וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַּגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מִוּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע אִישׁ אֶת־קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה רש״י׃ ז וּמֹשֶׁה בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בְּמֹתוֹ לֹא־כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא־נָס לֵחֹה רש״י׃ ח וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי

רש״י

הָאַחֲרוֹן. אֶרֶץ הַמַּעֲרָב בְּשַׁלְוָתָהּ וּבְחֶרְבָּנָהּ. דָּבָר אַחֵר: אַל תִּקְרֵי ״הַיָּם הָאַחֲרוֹן״, אֶלָּא ׳הַיּוֹם הָאַחֲרוֹן׳, הֶרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל הַמְּאֹרָעוֹת שֶׁעָתִידִין לֵיאָרַע לְיִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים: **(ג) וְאֶת־הַנֶּגֶב.** אֶרֶץ הַדָּרוֹם. דָּבָר אַחֵר: מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר יג) ״וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב, וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן״: **וְאֶת־הַכִּכָּר.** הֶרְאָהוּ שְׁלֹמֹה יוֹצֵק כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מלכים א ז) ״בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה״: **(ד) לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה הֶרְאִיתִיךָ.** כְּדֵי שֶׁתֵּלֵךְ וְתֹאמַר לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: ׳שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לָכֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, קַיְּמָהּ׳, וְזֶהוּ לֵאמֹר, לְכָךְ הֶרְאִיתִיהָ לְךָ, אֲבָל גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁשָּׁמָּה לֹא תַעֲבֹר, שֶׁאִלּוּלֵי כָּךְ, הָיִיתִי מְקַיֵּמְךָ עַד שֶׁתִּרְאֶה אוֹתָם נְטוּעִים וּקְבוּעִים בָּהּ, וְתֵלֵךְ וְתַגִּיד לָהֶם: **(ה) וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה.** (ב״ב טו) אֶפְשָׁר מֹשֶׁה מֵת, וּכְתִיב: ״וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה״? אֶלָּא עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה, מִכָּאן וָאֵילָךְ כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶפְשָׁר סֵפֶר הַתּוֹרָה חָסֵר כְּלוּם, וְהוּא אוֹמֵר (לעיל לא): ״לָקוֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה״? אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדֶמַע: **עַל־פִּי ה׳.** בִּנְשִׁיקָה: **(ו) וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ.** הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ. (ספרי נשא) רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: הוּא קָבַר אֶת עַצְמוֹ, וְזֶהוּ אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה אֶתִּין שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ כֵּן. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר ו) ״בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אוֹתוֹ״, הוּא מֵבִיא אֶת עַצְמוֹ. כַּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא כב) ״וְהִשִּׁיאוּ אוֹתָם עָוֹן אַשְׁמָה״, וְכִי אֲחֵרִים מַשִּׁיאִים אוֹתָם? אֶלָּא הֵם מַשִּׁיאִים אֶת עַצְמָם: **מוּל בֵּית פְּעוֹר.** קִבְרוֹ הָיָה מוּכָן שָׁם מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת (אבות פ״ה): **(ז) לֹא־כָהֲתָה עֵינוֹ.** אַף מִשֶּׁמֵּת: **וְלֹא־נָס לֵחֹה.** לַחְלוּחִית שֶׁבּוֹ, לֹא שָׁלַט בּוֹ רִקָּבוֹן וְלֹא נֶהְפַּךְ תֹּאַר פָּנָיו: **(ח) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** הַזְּכָרִים, אֲבָל בְּאַהֲרֹן מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה רוֹדֵף שָׁלוֹם וְנוֹתֵן שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, נֶאֱמַר: (במדבר כ) ״כֹּל

בְּכִי אֵבֶל מֹשֶׁה רס״י׃ ט וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מָלֵא רוּחַ
חָכְמָה כִּי־סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ
אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה׃ י וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל
כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יְדָעוֹ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים רס״י׃
יא לְכָל־הָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה
לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל־עֲבָדָיו
וּלְכָל־אַרְצוֹ׃ יב וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל
הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־
יִשְׂרָאֵל רס״י׃ חזק מ״א פסוקים גאו״ל סימן

בראשית

א א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם

דְּמוֹאָב תְּלָתִין יוֹמִין וּשְׁלִימוּ יוֹמֵי
בְּכִיתָא אֲבֵלָא דְּמֹשֶׁה׃ ט וִיהוֹשֻׁעַ
בַּר נוּן מְלֵי רוּחַ חָכְמְתָא אֲרֵי
סְמַךְ מֹשֶׁה יָת יְדוֹהִי עֲלוֹהִי
וְקַבִּילוּ מִנֵּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבָדוּ
כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃ י וְלָא
קָם נְבִיָּא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה די
אִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ אַפִּין בְּאַפִּין׃
יא לְכָל אָתַיָּא וּמוֹפְתַיָּא די
שָׁלְחֵהּ יְיָ לְמֶעְבַּד בְּאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם לְפַרְעֹה וּלְכָל עַבְדּוֹהִי
וּלְכָל אַרְעֵהּ׃ יב וּלְכֹל יְדָא
תַּקֵּיפְתָּא וּלְכֹל חֵזְוָנָא רַבָּא די עֲבַד
מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל׃ חזק

בראשית

א בְּקַדְמִין בְּרָא יְיָ יַת שְׁמַיָּא וְיָת

רש״י

בֵּית יִשְׂרָאֵל״, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת: תורה ט **(י) אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה׳ פָּנִים אֶל־פָּנִים.** שֶׁהָיָה לִבּוֹ גַּס בּוֹ וּמְדַבֵּר אֵלָיו בְּכָל עֵת שֶׁרוֹצֶה, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות לב) ״וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֶל ה׳״, (במדבר ט) ״עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה ה׳ לָכֶם״: תורה יא **(יב) וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה.** שֶׁקִּבֵּל אֶת הַתּוֹרָה בַּלּוּחוֹת בְּיָדָיו: **וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל.** נִסִּים וּגְבוּרוֹת שֶׁבַּמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: **לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל.** שֶׁנְּשָׂאוֹ לִבּוֹ לִשְׁבֹּר הַלּוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ט) ״וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם״, וְהִסְכִּימָה דַּעַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדַעְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל י) ״אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ״, יִישַׁר כֹּחֲךָ שֶׁשִּׁבַּרְתָּ (שבת פז): חסלת פרשת וזאת הברכה

(א) בְּרֵאשִׁית. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֶלָּא מִ״הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם״, שֶׁהִיא מִצְוָה רִאשׁוֹנָה שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל. וּמַה טַּעַם פָּתַח בִּבְרֵאשִׁית? מִשּׁוּם (תהלים קי״א): ״כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם״, שֶׁאִם יֹאמְרוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל: לִסְטִים אַתֶּם שֶׁכִּבַּשְׁתֶּם אַרְצוֹת שִׁבְעָה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם: כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הִיא. הוּא בְּרָאָהּ וּנְתָנָהּ לַאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינָיו, בִּרְצוֹנוֹ נְתָנָהּ לָהֶם, וּבִרְצוֹנוֹ נְטָלָהּ מֵהֶם וּנְתָנָהּ לָנוּ: **בְּרֵאשִׁית בָּרָא.** אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר אֶלָּא דַּרְשׁוּנִי, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּהוּ חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת (משלי ח): ״רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ״, וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ (ירמיה ב): ״רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ״, וְאִם בָּאתָ לְפָרְשׁוֹ כִּפְשׁוּטוֹ, כָּךְ פֵּרְשֵׁהוּ: בְּרֵאשִׁית בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, ״וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ וְגוֹ׳, וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר״, וְלֹא בָּא הַמִּקְרָא לְהוֹרוֹת סֵדֶר הַבְּרִיאָה, לוֹמַר שֶׁאִלּוּ קָדְמוּ, שֶׁאִם בָּא לְהוֹרוֹת כָּךְ, הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: בְּרֵאשׁוֹנָה בָּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם וְגוֹ׳, שֶׁאֵין לְךָ ״רֵאשִׁית״ בַּמִּקְרָא שֶׁאֵינוֹ דָּבוּק לַתֵּבָה שֶׁלְּאַחֲרָיו, כְּמוֹ: ״בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת יְהוֹיָקִים״, ״רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ״, ״רֵאשִׁית דְּגָנְךָ״. אַף כָּאן אַתָּה אוֹמֵר: ״בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְגוֹ׳״, כְּמוֹ בְּרֵאשִׁית בְּרֹא, וְדוֹמֶה לוֹ: ״תְּחִלַּת דְּבֵר ה׳ בְּהוֹשֵׁעַ״, כְּלוֹמַר תְּחִלַּת

אַרְעָא: ב וְאַרְעָא הֲוַת צָדְיָא
וְרֵיקַנְיָא וַחֲשׁוֹכָא עַל אַפֵּי תְהוֹמָא
וְרוּחָא מִן קֳדָם יְיָ מְנַשְׁבָא עַל
אַפֵּי מַיָּא: ג וַאֲמַר יְיָ יְהִי נְהוֹרָא
וַהֲוָה נְהוֹרָא: ד וַחְזָא יְיָ יָת
נְהוֹרָא אֲרֵי טָב וְאַפְרֵשׁ יְיָ בֵּין
נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא: ה וּקְרָא יְיָ
לִנְהוֹרָא יְמָמָא וְלַחֲשׁוֹכָא קְרָא
לֵילְיָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר
יוֹמָא חָד: ו וַאֲמַר יְיָ יְהִי רְקִיעָא
בְּמְצִיעוּת מַיָּא וִיהִי מַפְרִישׁ בֵּין

וְאֵת הָאָרֶץ רש״י: ב וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ
וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת
עַל־פְּנֵי הַמָּיִם רש״י: ג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי־אוֹר
וַיְהִי־אוֹר: ד וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב
וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ רש״י:
ה וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה
וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד רש״י: פ ו וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין

רש״י

דִּבּוּרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּהוֹשֵׁעַ: ״וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל הוֹשֵׁעַ וְגוֹ׳״. וְאִם תֹּאמַר לְהוֹרוֹת בָּא, שֶׁאִלּוּ תְּחִלָּה נִבְרְאוּ, וּפֵרוּשׁוֹ בְּרֵאשִׁית הַכֹּל בָּרָא אֵלּוּ, וְיֵשׁ לְךָ מִקְרָאוֹת שֶׁמְּקַצְּרִים לְשׁוֹנָם וּמְמַעֲטִים תֵּבָה אַחַת, כְּמוֹ: ״כִּי לֹא סָגַר דַּלְתֵי בִּטְנִי״, וְלֹא פֵּרַשׁ מִי הִסּוּגֵר, וּכְמוֹ: ״יִשָּׂא אֶת חֵיל דַּמֶּשֶׂק״, וְלֹא פֵּרַשׁ מִי יִשָּׂאֶנּוּ, וּכְמוֹ: ״אִם יַחֲרֹשׁ בַּבְּקָרִים״ וְלֹא פֵּרַשׁ אִם יַחֲרֹשׁ אָדָם בַּבְּקָרִים, וּכְמוֹ: ״מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית״ וְלֹא פֵּרַשׁ מַגִּיד מֵרֵאשִׁית דָּבָר אַחֲרִית דָּבָר. אִם כֵּן, תְּמַהּ עַל עַצְמְךָ, שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם קָדְמוּ, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: (לקמן א, ב) ״וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם״, וַעֲדַיִן לֹא גִּלָּה הַמִּקְרָא, בְּסִדּוּר הַקּוֹדְמִים וְהַמְאֻחָרִים כְּלוּם, בְּרִיאַת הַמַּיִם מָתַי הָיְתָה, הָא לָמַדְתָּ, שֶׁקָּדְמוּ הַמַּיִם לָאָרֶץ, וְעוֹד שֶׁהַשָּׁמַיִם מֵאֵשׁ וּמִמַּיִם נִבְרְאוּ, עַל כָּרְחֲךָ לֹא לִמֵּד הַמִּקְרָא בְּסֵדֶר הַמֻּקְדָּמִים וְהַמְאֻחָרִים כְּלוּם: **בָּרָא אֱלֹהִים.** וְלֹא אָמַר בָּרָא ה׳, שֶׁבַּתְּחִלָּה עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לִבְרֹאתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין, וְרָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, וְהִקְדִּים מִדַּת רַחֲמִים וְשִׁתְּפָהּ לְמִדַּת הַדִּין, וְהֵינוּ דִּכְתִיב ״בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה׳ אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם״: **(ב) תֹהוּ וָבֹהוּ.** תֹּהוּ, לְשׁוֹן תֵּמַהּ וְשִׁמָּמוֹן, שֶׁאָדָם תּוֹהֶה וּמִשְׁתּוֹמֵם עַל בֹּהוּ שֶׁבָּהּ: **תֹהוּ.** אשטורדישו״ן בְּלַעַ״ז: **בֹהוּ.** לְשׁוֹן רֵיקוּת וְצָדוּ (בִּסְפָרִים אֲחֵרִים אֵינוֹ): **עַל פְּנֵי תְהוֹם.** עַל פְּנֵי הַמַּיִם שֶׁעַל הָאָרֶץ: **וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת.** כִּסֵּא הַכָּבוֹד עוֹמֵד בַּאֲוִיר וּמְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמַּיִם בְּרוּחַ פִּיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבְמַאֲמָרוֹ, כְּיוֹנָה הַמְרַחֶפֶת עַל הַקֵּן, אקובטי״ר בְּלַעַ״ז: תורה ג **(ד) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל.** אַף בָּזֶה אָנוּ צְרִיכִים לִדְבְרֵי אַגָּדָה: ״רָאָהוּ שֶׁאֵינוֹ כְּדַאי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ רְשָׁעִים וְהִבְדִּילוֹ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא״, וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ, כָּךְ פָּרְשֵׁהוּ: רָאָהוּ כִּי טוֹב וְאֵין נָאֶה לוֹ וְלַחֹשֶׁךְ שֶׁיִּהְיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּעֵרְבּוּבְיָא, וְקָבַע לָזֶה תְּחוּמוֹ בַּיּוֹם, וְלָזֶה תְּחוּמוֹ בַּלַּיְלָה: **(ה) יוֹם אֶחָד.** לְפִי סֵדֶר לְשׁוֹן הַפָּרָשָׁה הָיָה לוֹ לִכְתֹּב יוֹם רִאשׁוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּשְׁאָר הַיָּמִים: שֵׁנִי, שְׁלִישִׁי, רְבִיעִי. לָמָּה כָּתַב אֶחָד? לְפִי שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָחִיד בְּעוֹלָמוֹ, שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ הַמַּלְאָכִים עַד יוֹם שֵׁנִי, כָּךְ מְפֹרָשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה: **(ו) יְהִי רָקִיעַ.** יִתְחַזֵּק הָרָקִיעַ, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּבְרְאוּ שָׁמַיִם בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן, עֲדַיִן לַחִים הָיוּ, וְקָרְשׁוּ בַּשֵּׁנִי מִגַּעֲרַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, בְּאָמְרוֹ: ״יְהִי רָקִיעַ״, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: ״עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יִרְוֹפָפוּ״ כָּל יוֹם רִאשׁוֹן, וּבַשֵּׁנִי: ״וְיִתְמְהוּ מִגַّעֲרָתוֹ״, כְּאָדָם שֶׁמִּשְׁתּוֹמֵם וְעוֹמֵד מִגַּעֲרַת הַמְּאַיֵּם עָלָיו: **בְּתוֹךְ הַמָּיִם.** בְּאֶמְצַע הַמַּיִם, שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין מַיִם הָעֶלְיוֹנִים לָרָקִיעַ, כְּמוֹ בֵּין הָרָקִיעַ לַמַּיִם שֶׁעַל

מַ֑יִם לָמָֽיִם׃ רש"י׃ ז וַיַּ֣עַשׂ אֱלֹהִ֗ים אֶת־הָרָקִ֔יעַ
וַיַּבְדֵּ֖ל בֵּ֣ין הַמַּ֑יִם אֲשֶׁר֙ מִתַּ֣חַת לָרָקִ֔יעַ וּבֵ֣ין
הַמַּ֔יִם אֲשֶׁ֥ר מֵעַ֖ל לָרָקִ֑יעַ וַיְהִי־כֵֽן׃ רש"י׃ ח וַיִּקְרָא֩
אֱלֹהִ֨ים לָרָקִ֜יעַ שָׁמָ֗יִם וַיְהִי־עֶ֤רֶב וַיְהִי־בֹ֙קֶר֙ יֹ֣ום
שֵׁנִֽי׃ רש"י׃ פ ט וַיֹּ֣אמֶר אֱלֹהִ֗ים יִקָּו֤וּ הַמַּ֙יִם֙ מִתַּ֣חַת
הַשָּׁמַ֔יִם אֶל־מָקֹ֥ום אֶחָ֖ד וְתֵרָאֶ֣ה הַיַּבָּשָׁ֑ה וַיְהִי־
כֵֽן׃ רש"י׃ י וַיִּקְרָ֤א אֱלֹהִים֙ | לַיַּבָּשָׁ֣ה אֶ֔רֶץ וּלְמִקְוֵ֥ה
הַמַּ֖יִם קָרָ֑א יַמִּ֗ים וַיַּ֤רְא אֱלֹהִים֙ כִּי־טֹ֔וב׃ רש"י׃
יא וַיֹּ֣אמֶר אֱלֹהִ֗ים תַּדְשֵׁ֤א הָאָ֙רֶץ֙ דֶּ֣שֶׁא עֵ֔שֶׂב
מַזְרִ֖יעַ זֶ֑רַע עֵ֣ץ פְּרִ֗י עֹ֤שֶׂה פְרִי֙ לְמִינֹ֔ו אֲשֶׁר
זַרְעֹ֥ו בֹ֖ו עַל־הָאָ֑רֶץ וַיְהִי־כֵֽן׃ רש"י׃ יב וַתֹּצֵ֣א
הָאָ֗רֶץ דֶּ֤שֶׁא עֵ֙שֶׂב֙ מַזְרִ֣יעַ זֶ֔רַע לְמִינֵ֖הוּ וְעֵ֣ץ

מַיָּא לְמַיָּא׃ ז וַעֲבַד יְיָ יָת רְקִיעָא
וְאַפְרֵישׁ בֵּין מַיָּא דִּי מִלְּרַע
לִרְקִיעָא וּבֵין מַיָּא דִּי מֵעַל
לִרְקִיעָא וַהֲוָה כֵן׃ ח וּקְרָא יְיָ
לִרְקִיעָא שְׁמַיָּא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה
צַפַּר יוֹם תִּנְיָן׃ ט וַאֲמַר יְיָ
יִתְכַּנְּשׁוּן מַיָּא מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא
לַאֲתַר חָד וְתִתְחֲזֵי יַבֵּשְׁתָּא וַהֲוָה
כֵן׃ י וּקְרָא יְיָ לְיַבֵּשְׁתָּא אַרְעָא
וּלְבֵית כְּנִישׁוּת מַיָּא קְרָא יַמְמֵי
וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב׃ יא וַאֲמַר יְיָ
תַּדְאִית אַרְעָא דִּיתְאָה עִסְבָּא דְּבַר
זַרְעֵהּ מִזְדְּרַע אִילַן פֵּירִין עָבֵד
פֵּירִין לִזְנֵהּ דִּי בַר זַרְעֵהּ בֵּהּ עַל
אַרְעָא וַהֲוָה כֵן׃ יב וְאַפִּקַת
אַרְעָא דִּיתְאָה עִסְבָּא דְּבַר זַרְעֵהּ
מִזְדְּרַע לִזְנוֹהִי וְאִילַן עָבֵד פֵּירִין
דְּבַר זַרְעֵהּ בֵּהּ לִזְנוֹהִי וַחֲזָא יְיָ

רש"י

הָאָרֶץ. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהֵם תְּלוּיִים בְּמַאֲמָרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ׃ **(ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ.** תִּקְּנוֹ עַל עָמְדוֹ, וְהִיא עֲשִׂיָּתוֹ, כְּמוֹ: "וְעָשִׂתָה אֶת צִפְּרְנֶיהָ": **מֵעַל לָרָקִיעַ.** עַל הָרָקִיעַ לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "מֵעַל לָרָקִיעַ", לְפִי שֶׁהֵן תְּלוּיִים בַּאֲוִיר, וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר: "כִּי טוֹב" בְּיוֹם שֵׁנִי? לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה נִגְמָר מְלֶאכֶת הַמַּיִם עַד יוֹם שְׁלִישִׁי, וַהֲרֵי הִתְחִיל בָּהּ בַּשֵּׁנִי וְדָבָר שֶׁלֹּא נִגְמַר אֵינוֹ בְּמִלּוּאוֹ וְטוּבוֹ, וּבַשְּׁלִישִׁי שֶׁנִּגְמְרָה מְלֶאכֶת הַמַּיִם וְהִתְחִיל וְגָמַר מְלָאכָה אַחֶרֶת, כָּפַל בּוֹ "כִּי טוֹב", שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֶחָד לִגְמַר מְלֶאכֶת הַשֵּׁנִי וְאֶחָד לִגְמַר מְלֶאכֶת הַיּוֹם: **(ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם.** שָׁא מַיִם, שָׁם מַיִם, אֵשׁ וּמַיִם שֶׁעֵרְבָן זֶה בָּזֶה וְעָשָׂה מֵהֶם שָׁמַיִם. (בִּסְפָרִים אֲחֵרִים: שָׁמַיִם, שָׁם מַיִם, דָּבָר אַחֵר: אֵשׁ וּמַיִם): **(ט) יִקָּווּ הַמַּיִם.** שִׁטּוּחִין הָיוּ עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ וְהִקְּוָם בָּאוֹקְיָנוֹס, הוּא הַיָּם הַגָּדוֹל שֶׁבְּכָל הַיַּמִּים: **(י) קָרָא יַמִּים.** וַהֲלֹא יָם אֶחָד הוּא? אֶלָּא אֵינוֹ דּוֹמֶה טַעַם דָּג הָעוֹלֶה מִן הַיָּם בְּעַכּוֹ לְדָג הָעוֹלֶה מִן הַיָּם בְּאַסְפַּמְיָא: **(יא) תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב.** לֹא דֶּשֶׁא לְשׁוֹן עֵשֶׂב וְלֹא עֵשֶׂב לְשׁוֹן דֶּשֶׁא, וְלֹא הָיָה לְשׁוֹן הַמִּקְרָא לוֹמַר תַּעֲשִׂיב הָאָרֶץ, שֶׁמִּינֵי דְּשָׁאִין מְחֻלָּקִין כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ נִקְרָא עֵשֶׂב פְּלוֹנִי, וְאֵין לָשׁוֹן לַמְדַבֵּר לוֹמַר דֶּשֶׁא פְּלוֹנִי, שֶׁלְּשׁוֹן דֶּשֶׁא הוּא לְבִישַׁת הָאָרֶץ בָּעֲשָׂבִים כְּשֶׁהִיא מִתְמַלֵּאת בִּדְשָׁאִים: **תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ.** תִּתְמַלֵּא וְתִתְכַּסֶּה לְבוּשׁ עֲשָׂבִים, בִּלְשׁוֹן לָעַ"ז נִקְרָא דֶּשֶׁא ארבאז"י, כֵּלָן בְּעַרְבּוּבְיָא וְכָל שֹׁרֶשׁ לְעַצְמוֹ נִקְרָא עֵשֶׂב: **מַזְרִיעַ זֶרַע.** שֶׁיִּגְדַּל בּוֹ זֶרַע לִזְרֹעַ מִמֶּנּוּ בְּמָקוֹם אַחֵר: **עֵץ פְּרִי.** שֶׁיְּהֵא טַעַם הָעֵץ כְּטַעַם הַפְּרִי. וְהִיא לֹא עָשְׂתָה כֵּן, אֶלָּא "וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ וְגוֹ' וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי" וְלֹא וְעֵץ פְּרִי, לְפִיכָךְ כְּשֶׁנִּתְקַלֵּל אָדָם עַל עֲוֹנוֹ, נִפְקְדָה גַּם הִיא עַל עֲוֹנָהּ וְנִתְקַלְּלָה. (סְפָרִים אֲחֵרִים אֵינוֹ, וְדוֹ"ק): **אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ.** הֵן גַּרְעִינֵי כָּל פְּרִי שֶׁמֵּהֶן הָאִילָן צוֹמֵחַ כְּשֶׁנּוֹטְעִים אוֹתוֹ: **(יב) וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ** וְגוֹ'. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר לְמִינֵהוּ בַּדְּשָׁאִין בְּצִוּוּיֵיהֶן, שֶׁמְּעוֹ שֶׁנִּצְטַוּוּ הָאִילָנוֹת עַל כָּךְ, וְנָשְׂאוּ

אֲרֵי טָב: יג וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה
צְפַר יוֹם תְּלִיתָאִי: יד וַאֲמַר יְיָ
יְהוֹן נְהוֹרִין בִּרְקִיעָא דִשְׁמַיָּא
לְאַפְרָשָׁא בֵּין יְמָמָא וּבֵין לֵילְיָא
וִיהוֹן לְאָתִין וּלְזִמְנִין וּלְמִמְנֵי
בְהוֹן יוֹמִין וּשְׁנִין: טו וִיהוֹן
לִנְהוֹרִין בִּרְקִיעָא דִשְׁמַיָּא
לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא וַהֲוָה כֵן:
טז וַעֲבַד יְיָ יָת תְּרֵין נְהוֹרַיָּא
רַבְּרְבַיָּא יָת נְהוֹרָא רַבָּא לְמִשְׁלַט
בְּיֹמָמָא וְיָת נְהוֹרָא זְעֵרָא לְמִשְׁלַט
בְּלֵילְיָא וְיָת כּוֹכְבַיָּא: יז וִיהַב
יָתְהוֹן יְיָ בִּרְקִיעָא דִשְׁמַיָּא
לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא: יח וּלְמִשְׁלַט
בְּיֹמָמָא וּבְלֵילְיָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין
נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי
טָב: יט וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר
יוֹם רְבִיעָאִי: כ וַאֲמַר יְיָ יִרְחַשׁוּן

עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים
כִּי־טוֹב רש״י׳: יג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
שְׁלִישִׁי: פ יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ
הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ
לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים רש״י׳: טו וְהָיוּ
לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ
וַיְהִי־כֵן רש״י׳: טז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת
הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם
וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת
הַכּוֹכָבִים רש״י׳: יז וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ
הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ: יח וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם
וּבַלַּיְלָה וְלַהֲבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא
אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: יט וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
רְבִיעִי: פ כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף

רש״י

קַל וָחֹמֶר בְּעַצְמָן, כַּמִּפֹּרָשׁ בָּאַגָּדָה בִּשְׁחִיטַת חֻלִּין: **(יד) יְהִי מְאֹרֹת וְגוֹ׳.** מִיּוֹם רִאשׁוֹן נִבְרְאוּ וּבְרִבִיעִי צִוָּה עֲלֵיהֶם לְהִתָּלוֹת בָּרָקִיעַ, וְכֵן כָּל תּוֹלְדוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ נִבְרְאוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נִקְבַּע בַּיּוֹם שֶׁנִּגְזַר עָלָיו, הוּא שֶׁכָּתוּב: ״אֵת הַשָּׁמַיִם״, לְרַבּוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶם, ״וְאֵת הָאָרֶץ״, לְרַבּוֹת תּוֹלְדוֹתֶיהָ: **יְהִי מְאֹרֹת.** חָסֵר יָ״ו כְּתִיב, עַל שֵׁם שֶׁהוּא יוֹם מְאֵרָה, לִפֹּל אַסְכָּרָה בְּתִינוֹקוֹת, הוּא שֶׁשָּׁנִינוּ: בָּרִבִיעִי, הָיוּ מִתְעַנִּים עַל אַסְכָּרָה, שֶׁלֹּא תִּפֹּל בַּתִּינוֹקוֹת: **לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה.** מִשֶּׁנִּגְנַז הָאוֹר הָרִאשׁוֹן, אֲבָל בְּשִׁבְעַת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, שִׁמְּשׁוּ הָאוֹר וְהַחֹשֶׁךְ הָרִאשׁוֹנִים יַחַד, בֵּין בַּיּוֹם, וּבֵין בַּלַּיְלָה: **וְהָיוּ לְאֹתֹת.** כְּשֶׁהַמְּאוֹרוֹת לוֹקִין, סִימָן רַע הוּא לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה י): ״וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל תֵּחַתּוּ״, בַּעֲשׂוֹתְכֶם רְצוֹן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֵין אַתֶּם צְרִיכִין לִדְאֹג מִן הַפֻּרְעָנוּת: **וּלְמוֹעֲדִים.** עַל שֵׁם הֶעָתִיד, שֶׁעֲתִידִים יִשְׂרָאֵל לְהִצְטַוּוֹת עַל הַמּוֹעֲדוֹת, וְהֵם נִמְנִים לְמוֹלַד הַלְּבָנָה: **וּלְיָמִים.** שִׁמּוּשׁ הַחַמָּה חֲצִי יוֹם וְשִׁמּוּשׁ הַלְּבָנָה חֲצִיוֹ, הֲרֵי יוֹם שָׁלֵם: **וְשָׁנִים.** לְסוֹף שס״ה יָמִים (סְפָרִים אֲחֵרִים: וּרְבִיעַ יוֹם), יִגְמְרוּ מַהֲלָכָן בְּי״ב מַזָּלוֹת הַמְּשָׁרְתִים אוֹתָם, וְהִיא שָׁנָה. (סְפָרִים אֲחֵרִים: וְהוּא שס״ה יוֹם וּרְבִיעַ יוֹם), וְחוֹזְרִים וּמַתְחִילִים פַּעַם שְׁנִיָּה לְסַבֵּב בַּגַּלְגַּל כְּמַהֲלָכָן הָרִאשׁוֹן: **(טו) וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת.** עוֹד זֹאת יְשַׁמְּשׁוּ, שֶׁיָּאִירוּ לָעוֹלָם: **(טז) הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים וְגוֹ׳.** שָׁוִים נִבְרְאוּ וְנִתְמַעֲטָה הַלְּבָנָה עַל שֶׁקִּטְרְגָה וְאָמְרָה: ״אִי אֶפְשָׁר לִשְׁנֵי מְלָכִים שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בְּכֶתֶר אֶחָד״: **וְאֵת הַכּוֹכָבִים.** עַל יְדֵי שֶׁמִּעֵט אֶת הַלְּבָנָה, הִרְבָּה צְבָאֶיהָ לְהָפִיס דַּעְתָּהּ: תורה יז **(כ) נֶפֶשׁ**

עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם רש״י׃ כא וַיִּבְרָא
אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ
הַחַיָּה | הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם
וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים
כִּי־טוֹב רש״י׃ כב וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ
וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב
בָּאָרֶץ רש״י׃ כג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
חֲמִישִׁי׃ פ כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ
חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ
וַיְהִי־כֵן רש״י׃ כה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ
לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ
הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב רש״י׃
כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ

מַיָּא רְחֵשׁ נַפְשָׁא חַיְתָא וְעוֹפָא
יְפָרַח עַל אַרְעָא עַל אַפֵּי רְקִיעָא
דִּשְׁמַיָּא׃ כא וּבְרָא יְיָ יָת תַּנִּינַיָּא
רַבְּרְבַיָּא וְיָת כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא
דְּרָחֵשָׁא דִּי אַרְחִישׁוּ מַיָּא לְזִנֵיהוֹן
וְיָת כָּל עוֹפָא דְּפָרַח לְזִנוֹהִי וַחֲזָא
יְיָ אֲרֵי טָב׃ כב וּבָרִיךְ יָתְהוֹן יְיָ
לְמֵימַר פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יָת מַיָּא
בְּיַמְמַיָּא וְעוֹפָא יִסְגֵּי בְּאַרְעָא׃
כג וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם
חֲמִישָׁאי׃ כד וַאֲמַר יְיָ תַּפֵּק
אַרְעָא נַפְשָׁא חַיְתָא לְזִנָהּ בְּעִיר
וּרְחֵשׁ וְחֵוַת אַרְעָא לְזִנָהּ וַהֲוָה
כֵן׃ כה וַעֲבַד יְיָ יָת חֵוַת אַרְעָא
לְזִנָהּ וְיָת בְּעִירָא לְזִנָהּ וְיָת כָּל
רְחֵשָׁא דְּאַרְעָא לְזִנוֹהִי וַחֲזָא יְיָ
אֲרֵי טָב׃ כו וַאֲמַר יְיָ נַעְבִּיד
אֵינָשָׁא בְּצַלְמָנָא כִּדְמוּתָנָא
וְיִשְׁלְטוּן בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא

רש״י

חַיָּה. שֶׁיְּהֵא בָּהּ חִיּוּת: שֶׁרֶץ. כָּל דָּבָר חַי שֶׁאֵינוֹ גָּבֹהַּ מִן הָאָרֶץ קְרוּי שֶׁרֶץ: בָּעוֹף, כְּגוֹן זְבוּבִים. בִּשְׁקָצִים, כְּגוֹן נְמָלִים וְחִפּוּשִׁים וְתוֹלָעִים, וּבַבְּרִיּוֹת כְּגוֹן חֹלֶד וְעַכְבָּר וְחֹמֶט וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, וְכָל הַדָּגִים: **(כא) הַתַּנִּינִם.** דָּגִים גְּדוֹלִים שֶׁבַּיָּם, וּבְדִבְרֵי אַגָּדָה הוּא לִוְיָתָן וּבֶן זוּגוֹ, שֶׁבָּרָאם זָכָר וּנְקֵבָה, וְהָרַג אֶת הַנְּקֵבָה וּמְלָחָהּ לַצַּדִּיקִים לְעָתִיד לָבֹא, שֶׁאִם יִפְרוּ וְיִרְבּוּ לֹא יִתְקַיֵּם הָעוֹלָם בִּפְנֵיהֶם. הַתַּנִּינִם כְּתִיב: **נֶפֶשׁ הַחַיָּה.** נֶפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִיּוּת: **(כב) וַיְבָרֶךְ אֹתָם.** לְפִי שֶׁמְּחַסְּרִים אוֹתָם, וְצָדִין מֵהֶם וְאוֹכְלִין אוֹתָם, הֵצְרְכוּ לִבְרָכָה, וְאַף הַחַיּוֹת הֵצְרְכוּ לִבְרָכָה, אֶלָּא מִפְּנֵי הַנָּחָשׁ שֶׁעָתִיד לִקְלָלָה, לְכָךְ לֹא בֵּרְכָן, שֶׁלֹּא יְהֵא הוּא בַּכְּלָל: **פְּרוּ.** לְשׁוֹן פְּרִי, כְּלוֹמַר עֲשׂוּ פְּרוֹת: **וּרְבוּ.** אִם לֹא אָמַר אֶלָּא ״פְּרוּ״, הָיָה אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר, וּבָא ״וּרְבוּ״, שֶׁאֶחָד מוֹלִיד הַרְבֵּה: תורה כג **(כד) תּוֹצֵא הָאָרֶץ.** הוּא שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, שֶׁהַכֹּל נִבְרָא מִיּוֹם רִאשׁוֹן, וְלֹא הֵצְרְכוּ אֶלָּא לְהוֹצִיאָם: **נֶפֶשׁ חַיָּה.** שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חִיּוּת: **וָרֶמֶשׂ.** הֵם שְׁרָצִים, שֶׁהֵם נְמוּכִים וְרוֹמְשִׂים עַל הָאָרֶץ וְנִרְאִים כְּאִלּוּ נִגְרָרִים, שֶׁאֵין הִלּוּכָן נִכָּר. כָּל לְשׁוֹן רֶמֶשׂ וְשֶׁרֶץ בִּלְשׁוֹנֵנוּ קוּנְמוּבְרִי״ש: **(כה) וַיַּעַשׂ.** תִּקְּנָם בְּצִבְיוֹנָם, בְּתִקּוּנָן וּבְקוֹמָתָן: **(כו) נַעֲשֶׂה אָדָם.** עַנְוְתָנוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָמַדְנוּ מִכָּאן: לְפִי שֶׁהָאָדָם הוּא בִּדְמוּת הַמַּלְאָכִים וְיִתְקַנְּאוּ בוֹ, לְפִיכָךְ נִמְלַךְ בָּהֶם, וּכְשֶׁהוּא דָּן אֶת הַמְּלָכִים הוּא נִמְלָךְ בְּפָמַלְיָא שֶׁלּוֹ, שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּאַחְאָב, שֶׁאָמַר לוֹ מִיכָה: ״רָאִיתִי אֶת ה׳ יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ, וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמֵד עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ״. וְכִי יֵשׁ יָמִין וּשְׂמֹאל לְפָנָיו? אֶלָּא אֵלּוּ מַיְמִינִים לִזְכוּת וְאֵלּוּ מַשְׂמְאִילִים לְחוֹבָה, וְכֵן ״בִּגְזֵרַת עִירִין פִּתְגָּמָא וּבְמֵאמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָּא״. אַף כָּאן בְּפָמַלְיָא שֶׁלּוֹ נָטַל רְשׁוּת, אָמַר לָהֶם: יֵשׁ בָּעֶלְיוֹנִים כִּדְמוּתִי. אִם אֵין כִּדְמוּתִי בַּתַּחְתּוֹנִים, הֲרֵי יֵשׁ קִנְאָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית: **נַעֲשֶׂה אָדָם.** אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא סִיְּעוּהוּ

כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ
עַל־הָאָרֶץ רס״י: כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים | אֶת־הָאָדָם
בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה
בָּרָא אֹתָם רס״י: כח וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ
וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ רס״י: כט וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב | זֹרֵעַ
זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ
אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה
לְאָכְלָה רס״י: ל וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף
הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל | רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ
נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן: לא וַיַּרְא אֱלֹהִים

דִּשְׁמַיָּא וּבִבְעִירָא וּבְכָל אַרְעָא
וּבְכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא: כז וּבְרָא יְיָ יָת אָדָם בְּצַלְמֵהּ
בְּצֶלֶם אֱלָהִין בְּרָא יָתֵהּ דְּכַר וְנוּקְבָא בְּרָא יָתְהוֹן: כח וּבָרִיךְ
יָתְהוֹן יְיָ וַאֲמַר לְהוֹן יְיָ פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יָת אַרְעָא וּתְקוּפוּ עֲלַהּ
וּשְׁלוּטוּ בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וּבְכָל חַיְתָא דְּרָחֵשָׁא עַל
אַרְעָא: כט וַאֲמַר יְיָ הָא יְהָבִית לְכוֹן יָת כָּל עִסְבָּא דְּבַר זַרְעֵהּ
מִזְדְּרַע דִּי עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא וְיָת כָּל אִילָנָא דִּי בֵהּ פֵּירֵי אִילָנָא
דְּבַר זַרְעֵהּ מִזְדְּרַע לְכוֹן יְהֵא לְמֵיכָל: ל וּלְכָל חֵוַת אַרְעָא
וּלְכָל עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וּלְכֹל דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא דִּי בֵהּ נַפְשָׁא חַיְתָא יָת
כָּל יְרוֹק עִסְבָּא לְמֵיכָל וַהֲוָה כֵן: לא וַחֲזָא יְיָ יָת כָּל דִּי עֲבַד וְהָא

רש״י

בִּיצִירָתוֹ וְיֵשׁ מָקוֹם לָאֶפִּיקוֹרְסִים לִרְדּוֹת, לֹא נִמְנַע הַכָּתוּב מִלְּלַמֵּד דֶּרֶךְ אֶרֶץ וּמִדַּת עֲנָוָה, שֶׁיְּהֵא הַגָּדוֹל נִמְלָךְ וְנוֹטֵל רְשׁוּת מִן הַקָּטָן, וְאִם כָּתַב ״אֶעֱשֶׂה אָדָם״, לֹא לָמַדְנוּ שֶׁהָיָה מְדַבֵּר עִם בֵּית דִּינוֹ, אֶלָּא עִם עַצְמוֹ, וּתְשׁוּבָתוֹ כָּתַב בְּצִדּוֹ: ״וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם״ וְלָא כָּתַב ׳וַיִּבְרְאוּ׳: **בְּצַלְמֵנוּ.** בִּדְפוּס שֶׁלָּנוּ: **כִּדְמוּתֵנוּ.** לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל: **וְיִרְדּוּ בִּדְגַת הַיָּם.** יֵשׁ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן רִדּוּי וּלְשׁוֹן יְרִידָה: זָכָה, רוֹדֶה בַּחַיּוֹת וּבַבְּהֵמוֹת, לֹא זָכָה, נַעֲשָׂה יָרוּד לִפְנֵיהֶם וְהַחַיָּה מוֹשֶׁלֶת בּוֹ: **(כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ.** בִּדְפוּס הֶעָשׂוּי לוֹ, שֶׁהַכֹּל נִבְרָא בְּמַאֲמָר וְהוּא נִבְרָא בְּיָדַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלט): ״רָקַמְתָּנִי בְּבֶטֶן אִמִּי״, נַעֲשָׂה בְּחוֹתָם כְּמַטְבֵּעַ הָעֲשׂוּיָה עַל יְדֵי רֹשֶׁם, שֶׁקּוֹרִין קוֹנִי״ו בְּלַעַ״ז, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ״תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוֹתָם״: **בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ.** פֵּרֵשׁ לְךָ שֶׁאוֹתוֹ צֶלֶם הַמִּתְקַיֵּם לוֹ, צֶלֶם דִּיוֹקָן יוֹצְרוֹ הוּא: **זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם.** וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: ״וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וְגוֹ׳״. מִדְרַשׁ אַגָּדָה, שֶׁנִּבְרְאוּ שְׁנֵי פַּרְצוּפִים בַּבְּרִיאָה רִאשׁוֹנָה, וְאַחַר כָּךְ חִלְקוּ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: כָּאן הוֹדִיעֲךָ שֶׁנִּבְרְאוּ שְׁנֵיהֶם בַּשִּׁשִּׁי, וְלֹא פֵּרֵשׁ לְךָ כֵּיצַד בְּרִיָּתָן, וּפֵרֵשׁ לְךָ בִּמְקוֹם אַחֵר: **(כח) וְכִבְשֻׁהָ.** חָסֵר יָ״וּ, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַזָּכָר כּוֹבֵשׁ אֶת הַנְּקֵבָה שֶׁלֹּא תְּהֵא יַצָּאנִית, וְעוֹד לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָאִישׁ, שֶׁדַּרְכּוֹ לִכְבּשׁ, מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה וְלֹא הָאִשָּׁה: **(כט) לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ.** הִשְׁוָה לָהֶם בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת לְמַאֲכָל וְלֹא הִרְשָׁה לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְהָמִית בְּרִיָּה וְלֶאֱכֹל בָּשָׂר, אַךְ כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב יֹאכְלוּ יַחַד כֻּלָּם, וּכְשֶׁבָּאוּ בְּנֵי נֹחַ, הִתִּיר לָהֶם בָּשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וְגוֹ׳״, ״כְּיֶרֶק עֵשֶׂב״, שֶׁהִתַּרְתִּי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, ״נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל״: תורה ל **(לא) יוֹם הַשִּׁשִּׁי.** הוֹסִיף ה׳ בַּשִּׁשִּׁי,

אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב
וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי׃ פ **ב** א וַיְכֻלּוּ
הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם׃ ב וַיְכַל אֱלֹהִים
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה׃
ג וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ
כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים
לַעֲשׂוֹת׃ פ

תַּקִּין לַחֲדָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה
צְפַר יוֹם שְׁתִיתָאֵי׃ א וְאִשְׁתַּכְלָלוּ
שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְכָל חֵילֵיהוֹן׃
ב וְשֵׁיצֵי יְיָ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
עֲבִדְתֵּהּ דִּי עֲבַד וְנַח בְּיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה מִכָּל עֲבִדְתֵּהּ דִּי עֲבַד׃
ג וּבָרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא שְׁבִיעָאָה
וְקַדִּישׁ יָתֵהּ אֲרֵי בֵּהּ נַח מִכָּל
עֲבִדְתֵּהּ דִּי בְרָא יְיָ לְמֶעְבַּד׃

רש"י

בִּגְמַר מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, לוֹמַר שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶם עַל מְנָת שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם יִשְׂרָאֵל חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה. דָּבָר אַחֵר: "יוֹם הַשִּׁשִּׁי", כֻּלָּם תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים עַד "יוֹם הַשִּׁשִּׁי", הוּא שִׁשִּׁי בְּסִיוָן. (סְפָרִים אֲחֵרִים, שֶׁבְּיוֹם ו' בְּסִיוָן, שֶׁקִּבְּלוּ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹרָה, נִתְחַזְּקוּ כָּל יְצִירַת בְּרֵאשִׁית, וְנֶחֱשָׁב כְּאִלּוּ נִבְרָא הָעוֹלָם עַתָּה, וְזֶהוּ "יוֹם הַשִּׁשִּׁי" בְּהֵ"א, אוֹתוֹ יוֹם ו' בְּסִיוָן) הַמּוּכָן לְמַתַּן תּוֹרָה: **(ב) וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.** רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בָּשָׂר וָדָם שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו, צָרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁיּוֹדֵעַ עִתָּיו וּרְגָעָיו, נִכְנַס בּוֹ כְּחוּט הַשְּׂעָרָה וְנִרְאֶה כְּאִלּוּ כִּלָּה בּוֹ בַּיּוֹם. דָּבָר אַחֵר: מֶה הָיָה הָעוֹלָם חָסֵר? מְנוּחָה. בָּאת שַׁבָּת, בָּאת מְנוּחָה, כָּלְתָה וְנִגְמְרָה הַמְּלָאכָה: **(ג) וַיְבָרֶךְ וַיְקַדֵּשׁ.** בֵּרְכוֹ בַּמָּן, שֶׁכָּל יְמֵי הַשָּׁבוּעַ יָרַד לָהֶם עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת, וּבַשִּׁשִּׁי לֶחֶם מִשְׁנֶה, וְקִדְּשׁוֹ בַּמָּן שֶׁלֹּא יָרַד כְּלָל בְּשַׁבָּת, וְהַמִּקְרָא כָּתַב עַל הֶעָתִיד: **אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת.** הַמְּלָאכָה שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לֵעָשׂוֹת בְּשַׁבָּת, כָּפַל וַעֲשָׂאָהּ בַּשִּׁשִּׁי, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח תשרי, תשי"ב
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מהו"ר ישראל יהודה שי'

שלום וברכה!

במענה על הודעתו מה"אפשערענעש" של בנו שלום דובער שי' - ומפני עניני חדש תשרי לא הי' הזמן גרמא לענות עד עתה - הנני בזה להביע ברכתי שיגדלוהו הוריו לתורה לחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה.

וזה לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מה שכתב בענין התספורת לשלש שנים:

"... ובדבר גזיזת השערות - אפשערענעס - הוא דבר גדול במנהג ישראל, ועיקרו הוא בהחינוך דהשארת פיאות הראש, ומיום הגזיזה והנחת הפיאות של הראש נהגו להדר להרגיל את התינוק בענין נשיאת ט"ק וברכות השחר וברכת המזון וק"ש שעל המטה, והשי"ת יהי' בעזרם שיגדלוהו לתורה לחופה ולמעשים טובים מתוך פרנסה בהרחבה ובמנוחת הדעת בגשמיות וברוחניות".

בברכה לבריאות הנכונה לו ולכב"ב שי'.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

תורת מנחם התוועדויות תשמ"ה, חלק א עמוד 351

הפטרה לשמיני עצרת מלכים א פרק ח

ח נד וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אֵת כָּל־הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה
מִכְּרֹעַ עַל־בִּרְכָּיו וְכַפָּיו פְּרֻשׂוֹת הַשָּׁמָיִם: נה וַיַּעֲמֹד וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר: נו בָּרוּךְ
יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֵּר לֹא־נָפַל דָּבָר אֶחָד מִכֹּל דְּבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר
בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ: נז יְהִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבֹתֵינוּ אַל־יַעַזְבֵנוּ וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ: נח לְהַטּוֹת
לְבָבֵנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבֹתֵינוּ: נט וְיִהְיוּ דְבָרַי
אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהוָה קְרֹבִים אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: ס לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד: סא וְהָיָה
לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת בְּחֻקָּיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו כַּיּוֹם הַזֶּה: סב וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ
זֹבְחִים זֶבַח לִפְנֵי יְהוָה: סג וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֵת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לַיהוָה בָּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף
וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף וַיַּחְנְכוּ אֶת־בֵּית יְהוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: סד בַּיּוֹם הַהוּא קִדַּשׁ הַמֶּלֶךְ
אֶת־תּוֹךְ הֶחָצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה שָׁם אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים
כִּי־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה קָטֹן מֵהָכִיל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: סה וַיַּעַשׂ
שְׁלֹמֹה בָּעֵת־הַהִיא אֶת־הֶחָג וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גָּדוֹל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד־נַחַל מִצְרַיִם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם: סו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת־הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ
לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: **ט** א וַיְהִי
כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת־בֵּית־יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־חֵשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חָפֵץ לַעֲשׂוֹת:

הפטרה לשמחת תורה ביהושע פרק א

א א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב מֹשֶׁה עַבְדִּי
מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
ג כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נְתַתִּיו כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה: ד מֵהַמִּדְבָּר וְהַלְּבָנוֹן הַזֶּה
וְעַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פְּרָת כֹּל אֶרֶץ הַחִתִּים וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ יִהְיֶה גְּבוּלְכֶם: ה לֹא־יִתְיַצֵּב
אִישׁ לְפָנֶיךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אַרְפְּךָ וְלֹא אֶעֶזְבֶךָּ: ו חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי
אַתָּה תַּנְחִיל אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם: ז רַק חֲזַק וֶאֱמָץ מְאֹד לִשְׁמֹר
לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוְּךָ מֹשֶׁה עַבְדִּי אַל־תָּסוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאול לְמַעַן תַּשְׂכִּיל בְּכֹל אֲשֶׁר

תֵּלֵךְ׃ ח לֹא־יָמֻשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַכָּתוּב בּוֹ
כִּי־אָז תַּצְלִיחַ אֶת־דְּרָכֶךָ וְאָז תַּשְׂכִּיל׃ ט הֲלוֹא צִוִּיתִיךָ חֲזַק וֶאֱמָץ אַל־תַּעֲרֹץ וְאַל־תֵּחָת כִּי עִמְּךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ׃ י וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שְׁטְרֵי הָעָם לֵאמֹר׃ יא עִבְרוּ | בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וְצַוּוּ אֶת־הָעָם
לֵאמֹר הָכִינוּ לָכֶם צֵדָה כִּי בְּעוֹד | שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לָבוֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם לִרְשְׁתָּהּ׃ יב וְלָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי וְלַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה אָמַר יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר׃
יג זָכוֹר אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מֵנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת׃ יד נְשֵׁיכֶם טַפְּכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם
תַּעַבְרוּ חֲמֻשִׁים לִפְנֵי אֲחֵיכֶם כָּל גִּבּוֹרֵי הַחַיִל וַעֲזַרְתֶּם אוֹתָם׃ טו עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם
וְיָרְשׁוּ גַם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם וְשַׁבְתֶּם לְאֶרֶץ יְרֻשַּׁתְכֶם וִירִשְׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר |
נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרַח הַשָּׁמֶשׁ׃ טז וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ
נַעֲשֶׂה וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵנוּ נֵלֵךְ׃ יז כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה כֵּן נִשְׁמַע אֵלֶיךָ רַק יִהְיֶה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
עִמָּךְ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה׃ יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יַמְרֶה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכֹל אֲשֶׁר־תְּצַוֶּנּוּ
יוּמָת רַק חֲזַק וֶאֱמָץ׃

אגרות קודש

ב״ה, י״ב תשרי, תשי״ט
ברוקלין.

האברך נפתלי צבי שי׳

שלום וברכה!

מאשרים קבלת הפ״נ מה׳ תשרי, שיקרא בעת רצון על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע,

במ״ש אודות המנהג לומר בסיום תפלת שמו״ע פסוק של השם וכו׳ כמה מהחסידים נהגו לומר לפני יהי רצון הפסוק השייך לשמם וכן הפסוק השייך לשם כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

בודאי מוסיף בעבודת הפצת המעינות (ועד שיפוצו גם) חוצה, בחוצה של עצמו וביחוד של הזולת, ואין לך דבר העומד בפני הרצון ובפרט בענין הנ״ל שהוא דרישת והכרח השעה וחובת גברא.

בברכה לחג שמח ולבשו״ט בכל האמור,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

קנז

לוח זמנים לשבוע שמחת תורה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	5:33	5:37	7:57	7:58	8:29	8:30	9:29	9:29	17:25	17:18	17:49	17:42	16:59	17:51
חיפה (ח)	5:33	5:37	7:56	7:58	8:29	8:30	9:28	9:29	17:24	17:16	17:48	17:41	16:48	17:50
ירושלים (ח)	5:30	5:34	7:55	7:56	8:27	8:28	9:27	9:27	17:25	17:18	17:49	17:42	16:39	17:49
תל אביב (ח)	5:34	5:38	7:57	7:58	8:30	8:31	9:30	9:30	17:24	17:17	17:48	17:41	16:58	17:51
אוסטריה וינה (ק)	6:54	7:03	9:15	9:18	9:46	9:50	10:45	10:47	18:31	18:19	19:01	18:49	18:03	19:02
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:48	6:39	9:25	9:19	9:57	9:51	11:01	10:57	19:30	19:36	19:56	20:01	19:17	20:12
אוקראינה אודסה (ק)	6:57	7:05	9:17	9:20	9:49	9:52	10:48	10:49	18:34	18:22	19:02	18:51	18:06	18:55
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	6:40	6:49	9:00	9:03	9:32	9:36	10:31	10:33	18:16	18:03	18:45	18:33	17:47	18:37
אוק. ז'יטומיר (ק)	7:08	7:17	9:26	9:30	9:59	10:03	10:57	10:59	18:39	18:26	19:10	18:57	18:10	19:01
אוקראינה קייב (ק)	7:00	7:09	9:19	9:23	9:51	9:55	10:49	10:51	18:33	18:20	19:03	18:50	18:04	18:54
אוקראינה דונייצק (ק)	6:29	6:37	8:49	8:52	9:21	9:24	10:20	10:21	18:05	17:53	18:35	18:23	17:37	18:27
איטליה מילאנו (ק)	7:22	7:30	9:43	9:46	10:15	10:18	11:14	11:15	19:01	18:50	19:29	19:18	18:33	19:31
אקוואדור קיטו (ח)	5:52	5:50	8:25	8:23	8:55	8:53	9:58	9:56	18:13	18:12	18:34	18:33	17:54	18:37
ארגנטינה ב. איירס (ח)	6:24	6:15	8:58	8:53	9:31	9:26	10:35	10:31	19:01	19:06	19:26	19:31	18:47	19:42
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	7:08	6:58	9:48	9:42	10:19	10:13	11:24	11:19	20:00	20:06	20:27	20:33	19:47	20:37
ארה"ב בולטימור (ק)	7:03	7:09	9:24	9:26	9:57	9:59	10:56	10:57	18:46	18:37	19:12	19:03	18:20	19:07
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	6:52	6:58	9:14	9:17	9:46	9:48	10:46	10:46	18:36	18:27	19:03	18:53	18:10	19:04
ארה"ב ג'רסי (ק)	6:53	6:59	9:14	9:17	9:47	9:49	10:46	10:47	18:36	18:26	19:02	18:52	18:10	19:04
ארה"ב דטרויט (ק)	7:29	7:36	9:51	9:53	10:23	10:25	11:22	11:23	19:12	19:02	19:39	19:29	18:45	19:40
ארה"ב היוסטן (ק)	7:14	7:17	9:37	9:38	10:10	10:11	11:10	11:10	19:06	18:59	19:29	19:22	18:42	19:32
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:46	6:51	9:10	9:11	9:42	9:43	10:41	10:42	18:36	18:28	19:01	18:53	18:12	19:02
ארה"ב מיאמי (ק)	7:12	7:15	9:36	9:37	10:09	10:09	11:09	11:09	19:06	19:00	19:29	19:23	18:43	19:32
ארה"ב ניו הייבן (ק)	6:50	6:56	9:10	9:12	9:43	9:45	10:42	10:43	18:30	18:20	18:57	18:47	18:04	18:59
ארה"ב שיקאגו (ק)	6:46	6:53	9:09	9:12	9:40	9:43	10:40	10:41	18:31	18:21	18:58	18:48	18:05	18:58
בוליביה לא פאס (ח)	6:03	5:59	8:41	8:38	9:10	9:07	10:14	10:11	18:39	18:40	19:01	19:02	18:22	19:06
בלגיה אנטוורפן (ק)	7:46	7:55	10:03	10:07	10:36	10:40	11:34	11:36	19:15	19:02	19:46	19:33	18:46	19:49
בלגיה בריסל (ק)	7:44	7:54	10:03	10:07	10:36	10:40	11:34	11:36	19:17	19:04	19:48	19:35	18:48	19:50
בלרוס ליובאוויטש (ק)	7:00	7:12	9:18	9:23	9:50	9:55	10:48	10:51	18:28	18:13	19:01	18:46	17:57	18:50
ברזיל ס.פאולו (ח)	5:39	5:33	8:14	8:10	8:45	8:41	9:49	9:45	18:11	18:14	18:34	18:36	17:55	18:43
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	5:25	5:20	8:00	7:56	8:31	8:28	9:35	9:32	17:58	18:00	18:20	18:23	17:41	18:29
בריטניה לונדון (ק)	7:02	7:12	9:22	9:26	9:53	9:57	10:52	10:54	18:35	18:21	19:06	18:53	18:06	19:07
בריטניה מנצ'סטר (ק)	7:13	7:24	9:31	9:35	10:03	10:07	11:01	11:03	18:41	18:27	19:14	19:00	18:12	19:16
גרמניה ברלין (ק)	7:10	7:20	9:28	9:32	10:00	10:05	10:58	11:01	18:39	18:26	19:11	18:58	18:10	19:02
גרמניה פרנקפורט (ק)	7:26	7:35	9:46	9:50	10:18	10:21	11:16	11:18	19:01	18:48	19:32	19:19	18:32	19:23
הודו בומביי (ח)	6:28	6:29	8:53	8:53	9:26	9:25	10:26	10:25	18:27	18:22	18:49	18:44	18:04	18:48
הודו פונה (ח)	6:22	6:23	8:49	8:48	9:21	9:20	10:21	10:21	18:24	18:19	18:46	18:41	18:02	18:45
הונגריה בודפשט (ק)	6:44	6:52	9:04	9:07	9:36	9:39	10:35	10:36	18:20	18:08	18:49	18:37	17:52	18:41
טורקיה איסטנבול (ק)	7:01	7:07	9:22	9:25	9:55	9:57	10:54	10:55	18:44	18:34	19:10	19:01	18:18	19:05
יוון אתונה (ק)	7:20	7:26	9:43	9:44	10:15	10:17	11:14	11:15	19:06	18:57	19:32	19:23	18:41	19:27
מולדובה קישינב (ק)	7:05	7:14	9:24	9:28	9:57	10:00	10:56	10:57	18:40	18:29	19:09	18:58	18:13	19:02

לוח זמנים לשבוע שמחת תורה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:21	7:22	9:51	9:51	10:21	10:21	10:22	10:22	19:29	19:25	19:51	19:46	19:07	19:50
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ'(ח)	5:54	5:44	8:31	8:25	9:04	8:58	10:09	10:04	18:42	18:50	19:10	19:18	18:29	19:22
נפאל קטמנדו (ח)	5:52	5:55	8:19	8:20	8:50	8:51	9:51	9:51	17:52	17:46	18:15	18:09	17:29	18:13
סינגפור סינגפור (ח)	6:48	6:47	9:16	9:14	9:49	9:47	10:50	10:49	18:58	18:57	19:19	19:18	18:39	19:22
פולין ורשא (ק)	6:38	6:48	8:57	9:02	9:29	9:33	10:27	10:30	18:10	17:56	18:42	18:28	17:41	18:32
פרו לימה (ח)	5:48	5:44	8:17	8:15	8:50	8:47	9:52	9:50	18:06	18:06	18:28	18:28	17:48	18:32
צרפת ליאון (ק)	7:39	7:47	10:00	10:03	10:32	10:35	11:31	11:32	19:19	19:07	19:47	19:36	18:51	19:48
צרפת פריז (ק)	7:51	8:00	10:11	10:15	10:43	10:46	11:41	11:43	19:27	19:14	19:56	19:44	18:58	19:58
קולומביה בוגוטה (ח)	5:36	5:34	8:08	8:07	8:38	8:37	9:40	9:39	17:54	17:52	18:15	18:13	17:34	18:17
קנדה טורונטו (ק)	7:15	7:22	9:36	9:39	10:08	10:11	11:07	11:09	18:56	18:46	19:24	19:13	18:30	19:25
קנדה מונטריאול (ק)	6:53	7:01	9:14	9:17	9:46	9:49	10:45	10:46	18:32	18:20	19:00	18:49	18:04	19:01
קפריסין לרנקה (ק)	6:41	6:46	9:02	9:04	9:36	9:37	10:35	10:35	18:26	18:18	18:51	18:43	18:01	18:47
רוסיה מוסקבה (ק)	7:33	7:45	9:52	9:57	10:23	10:28	11:21	11:24	19:02	18:47	19:36	19:21	18:31	19:37
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ק)	7:22	7:30	9:41	9:44	10:13	10:17	11:12	11:14	18:57	18:45	19:26	19:15	18:29	19:19
שוייץ ציריך (ק)	7:24	7:33	9:46	9:49	10:17	10:20	11:16	11:18	19:04	18:52	19:33	19:21	18:36	19:33
תאילנד בנגקוק (ח)	6:05	6:06	8:31	8:31	9:04	9:03	10:05	10:04	18:08	18:04	18:29	18:26	17:47	18:30

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

אגרות קודש

ב"ה, ט' תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ רב פעלים ובעל מדות מו"ה לוי שי'

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו, ותוכנו ע"ד בקור תלמידי ישיבתנו הק' בבית ההבראה בשני ימים של ר"ה, להוציא הנמצאים שם ידי חובתם במצות תקיעת שופר.

וכיון שאמרו חז"ל, שאחד מעניני תקיעת שופר, הוא הכתרת ממה"מ הקב"ה בעולמנו זה הגשמי והחומרי וכל עניניו, הרי השי"ת הוא עצם הטוב ומקור הטוב, ומלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא, שביום הכתרה הנחה עשה למדינות,

תומשך הנחה זו בעניני הטבת בריאות הגוף והטבת בריאות הנשמה, של כל הנמצאים בבית ההבראה בו מכהן בקדש, בתוך כלל ישראל בטוב הנראה והנגלה,

ותכה"י יבשר כת"ר בשו"ט בהנוגע לנכדיו שיחיו אודותם מזכיר במכתבו זה, וכן בהנוגע לכל אנשי המוסד ועניניהם.

בכבוד ובברכת חתימה וגמח"ט.

סדר מצות הדלקת נרות
לשמיני עצרת שחל בשבת קודש ושמחת תורה

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה .... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בערב שבת (שמיני עצרת) נותנים (בחו"ל) גם עבור היום השני (שמחת תורה)) אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי ההבדלה במוצאי שבת ובחו"ל עד לאחרי ההבדלה במוצאי שמחת תורה.

ערב שבת קודש שמיני עצרת ושמחת תורה (בחו"ל ערב שבת קודש שמיני עצרת)

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

יש להדליק – בחו"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של שמחת תורה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

בחו"ל ליל שמחת תורה

לאחר צאת הכוכבים ולפני כל ההכנות שעושים עבור היום השני כולל ההכנה להדלקה והדלקת נרות החג מברכים:

בָּרוּךְ הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְקוֹדֶשׁ:

זמן הדלקת הנרות וכן הדלקה לצורך דברים אחרים - רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני שמיני עצרת. . אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

בעת הדלקת הנרות נוהגים להניח לפני המברכת פרי חדש ובעת ברכת 'שהחיינו' תביט בו או שתלבש בגד חדש, ותדליק את הנרות סמוך לקידוש ממש, ואת הפרי הנ"ל תאכל תיכף לאחר הקידוש. ואם אין לה פרי או בגד חדשים - בכל זאת תברך 'שהחיינו'.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00185
05/10/2009

P.P.
שולם
1949
תל אביב